

©  
11.

J.R.

# Den dansk-tydske Krig

i Aarene 1848—50.

Udarbejdet paa Grundlag af officielle Documenter  
og med Krigsministeriets Tilladelse

udgivet af

Generalstaben.



1ste Del. Krigen i 1848.

# HÅNDBIBLIOTEKET

Kjøbenhavn.

J. H. Schultz's Bogtrykkeri.

Trydes Boghandel.

1867.

Ingeniør- og Forsøgs-  
Bibliotek

## Forord.

---

Henved 2 Decennier ere forløbne, siden Krigen i Aarene 1848—50 begyndte. Skjæbnesvangre og for vort Fædreland tunge Tider ligge imellem hin første Opblussen af den længe ulmende Spaltning mellem de to Nationaliteter, der dengang vare forenede under den danske Krone, og dette Øjeblik. Men Historien kræver sin Ret til, upaavirket af senere Tidens Begivenheder, og paa Grundlag af de da gjældende Forudsætninger og foreliggende Betingelser at fremdrage den svundne Tid og stille dens Gjerning frem for Efterverdenen til Beskuelse og Bedømmelse.

En klar Opfattelse af alle herhenhørende Forhold har kun været mulig efter en nøjagtig Ordning, Gjennemgaaen og Supplering af alle de Actstykker, som vedrøre den Periode, hvis Historie her skal fremstilles, samt et Studium af de forhaanden værende, trykte Kilder. Det ligger imidlertid i Sagens Natur, at en fuldstændig fri Adgang til og Afbenyttelse af de paagjældende Actstykker

først kunde tilstedes længere Tid efter, at de Begivenheder, de belyse, havde fundet Sted, og det blev derfor ogsaa først i Aaret 1860 tilladt Generalstaben i sit Krigsføringsdepot at optage og til eventuel Bearbejdelse at ordne disse Actstykker.

Ordningen af det i Archiverne fra denne Periode foreliggende, betydelige Materiale, der i sin Tid paabegyndtes af Major Beck af Generalstaben, under hvis Ledelse desuden flere Bearbejdelsen forberedende Arbejder ere udførte, har dels i og for sig krævet lang Tid, dels er den bleven afbrudt ved de senere Krigsbegivenheder; den endelige Ordning har derfor først i indeværende Aar kunnet finde sin Afslutning.

Af det saaledes ordnede Materiale har Generalstaben ladet en Bearbejdelse paabegynde, som den med Krigsministeriets Tilladelse vil foranstalte udgiven, efterhaanden som passende Afsnit ere færdige.

Kjøbenhavn i September 1867.

**Stiernholm,**

Oberst og fungerende Chef for Generalstaben.

# Første Afsnit.

---

Fra det slesvig-holstenske Oprørs Udbrud til  
Preussernes Optræden paa Kamppladsen.

24de Marts — 12te April.

---

(Hermed et Generalkort over Sønderjylland samt  
Plan I, Bov — Flensborg).

Dette Afsnit er udarbejdet i Generalstabens taktiske Section af Captain C. M. W. Tvermøes af Generalstaben med Understøttelse af Premierlieutenant J. C. Pingel af Infanteriet.

# Indhold.

## Indledende Bemærkninger.

	Side
Freden til Frederiksborg .....	1.
Hertugdømmernes isolerede Stilling .....	2.
Adelens og Embedsmændenes Virksomhed .....	3.
Sprogpropaganda .....	4.
Den tyske, nationale Exaltation .....	5.
Separatisternes første Bestræbelser .....	5.
Den slesvigholstenske Doctrin .....	6.
Den Lornsenske Agitation.....	8.
Indførelsen af raadgivende Provindsialstænder .....	9.
Oprettelse af en fælles, local Regjering og fælles Højesteret for Hertugdømmerne .....	10.
De augustenburgske Fyrster .....	10.
Stænderforsamlingerne i Hertugdømmerne.....	11.
Sprogkampen .....	12.
Statholderskabet overdrages Prindsen af Noer .....	13.
Kongen skuffes med Hensyn til Tilstanden i Hertugdømmerne .....	14.
Hertugen af Augustenburgs Virksomhed .....	14.
Regjeringen bliver opmærksom paa Bevægelsens Betydning	14.
Det aabne Brev af 8de Juli 1846 .....	15.
Virkninger af det aabne Brev.....	16.
Militairautoriteternes Opfattelse af Situationen .....	18.

	Side.
Regjeringen kan ikke fatte nogen energisk Beslutning	25.
Christian d. VIII. dør d. 20de Januar 1848 .....	28.
Rescriptet af 28de Januar tilfredsstiller hverken i Kongeriget eller Hertugdømmerne .....	28.
Bevægelsen i Hertugdømmerne tiltager .....	29.
Projecterede Sikkerhedsforanstaltninger .....	29.
Folkforsamlinger i Kjøbenhavn, Kiel og Rendsborg ...	30.
Generalcommandoens Stilling; dens sidste Forsøg paa at fremkalde gennemgribende Foranstaltninger ...	34.
Foranstaltninger til Bekjæmpelse af Bevægelsen paa-begyndes .....	35.
Folkforsamling i Kjøbenhavn .....	36.
Adresse til Kongen .....	36.
Ministeriet afskediges .....	37.
Dannelsen af det nye Ministerium .....	37.
Svaret til den holstenske Deputation .....	38.
Projecteret Diversion mod Rendsborg .....	38.
Bevægelsens Udvikling i Hertugdømmerne .....	39.
Bevægelsens Ledere samles i Kiel .....	40.
Proclamering af den provisoriske Regjering .....	41.

### Oversigt over den danske Hærs og Flaades Tilstand og Dislocation ved Oprørets Udbrud.

Hovedtrækkene i Hærens Organisation .....	41.
Hestevæsenet .....	46.
Bevæbning, Beklædning og Udrustning .....	46.
Feltartilleriet .....	48.
Broequivage .....	49.
Trainvæsenet .....	49.
Fæstningsartilleriet .....	49.
Ammunition .....	49.
Flaaden .....	50.
Bevæbning .....	51.
Skibe .....	51.
Hærens Dislocation .....	52.
Reserve-Bataillonerne .....	54.

## Oprørets Fremgang, de første Operationer af den slesvigholstenske Hær samt de dertil nærmest knyttede Begivenheder.

Oprørets videre Udvikling.....	56.
Frafald af Garnisonen i Kiel .....	56.
Toget til Rendsborg.....	57.
Krigsraadet den 23de Marts i Rendsborg.....	57.
Udlevering af Geværer til Borgerne i Rendsborg.....	58.
Rendsborgs Overrumpling .....	58.
Frafald af Garnisonen i Slesvig.....	64.
"    "    "    i Glückstadt.....	70.
"    "    en Del af Altonas Garnison .....	77.
"    "    Garnisonen i Itzehoe.....	78.
Officererne af 2den Dragon-Regiment føres som Fanger til Rendsborg .....	81.
Samtlige fangne Officerers senere Behandling.....	81.
Frafald af Garnisonen i Pløn .....	82.
"    "    Detachmentet i Ratzeborg .....	82.
Frederiksort falder i Oprørernes Hænder.....	84.
Den provisoriske Regjering tager Sæde i Rendsborg; dens første Skridt.....	86.
Den holstenske Deputations Tilbagekomst fra Kjøbenhavn.....	86.
Ohlshausens Optagelse i den provisoriske Regjering; Fordeling af Regjeringsforretningerne.....	87.
Den provisoriske Regjerings militaire Foranstaltninger	88.
Den slesvigholstenske Hær .....	91.
Insurgenthærens første Indrykning i Sønderjylland ...	94.
Kongen af Preussen udtaler sig for Oprørspartiet....	96.
Concentrering af et preussisk Corps ved Havelberg ...	97.
Preussiske Tropper sendes pr. Jernbane til Rendsborg .	98.
Oberst Bonin ankommer til Rendsborg .....	99.
Den hannoveranske Regjering anmelder Opstillingen af et Corps paa 10000 Mand ved Harburg.....	99.
Prindsen af Noer afgaaer til Hæren .....	101.



**Foreløbige Foranstaltninger fra dansk Side samt  
Rustningerne og de første Operationer til  
Bekjæmpelse af den oprørske Bevægelse.**

Foranstaltninger til Bekjæmpelse af Oprøret.....	101.
Generalcommandoen i Nørrejylland og Fyen sender Tropper til den slesvigske Grændse .....	102.
Rygterne om Oprøret fremkalde Spænding i Grændse- districterne .....	103.
Krigsministeriet oprettes .....	105.
Ordre til Oprettelsen af et nørrejydsk Armeecorps ....	105.
Projecteret Concentration af et Corps paa 4000 Mand ved Korsør .....	106.
Afdelingerne i det jydisk-fyenske Generalcommandodistrict marchere mod Grændsen.....	106.
Instruction for Commandeuren for det nørrejydske Armee- corps .....	107.
Avantgarden for det nørrejydske Corps rykker frem til Haderslev .....	111.
Ministeriet beslutter yderligere at forstærke det nørre- jydske Corps samt at danne det slesvigske, venstre Flankecorps .....	114.
Troppernes Concentration.....	114.
Kongens Proclamation til Soldaterne .....	114.
Instruction for det slesvigske, venstre Flankecorps ....	117.
Hærens Forstærkning og Dannelsen af en Reserve ....	120.
Flaadens Udrustning og første Anvendelse .....	126.
Briggen Sct. Thomas ved Aabenraa.....	129.
Dampskibet „Christian der Achte's“ Udtagelse af Aaben- raa Havn.....	130.
Avantgardens Demonstration mod Aabenraa .....	131.
General Hedemanns Proclamation .....	132.
Det nørrejydske Armeecorps's Dislocation d. 31te Marts	133.
Armeecorpssets videre Fremrykning fra den 1ste — 6te April	134.
Inddelingen af det nørrejydske Armeecorps.....	137.
Det nørrejydske Armeecorps's Dislocation d. 6te April	139.
Expedition mod Tønder .....	139.

	Side.
Militaire Reconosceringer.....	141.
Instruction fra Krigsministeren med Hensyn til Angrebet paa Bov og Flensborg.....	143.
General Hedemann bemyndiges til at angribe Flensborg	144.
Flankecorpsets første Bevægelser i Sundeved.....	146.
Besættelse af Holdnæs.....	149.
Kongens Ankomst til Als.....	150.
Fægtningen ved Ringenæs.....	151.
Det nærrejydske Corps's Fremrykning d. 7de April ...	152.
Formeringen af den 2den Infanteri-Brigade.....	153.
Fremrykning af hele Hæren d. 8de April.....	154.
Flotillen paa Slesvigs Østkyst tager Station ved Oxehøerne.....	155.
Reconoscering mod Bov d. 8de April.....	156.
Operationer af Detachementet paa Holdnæs.....	156.
<b>Angrebet paa Insurgent hæren og dennes Nederlag.</b>	
Overblik over den danske Hær ved Bov.....	159.
Hærens Formation og Styrke.....	159.
De Menige.....	162.
Befalingsmændene.....	163.
Hærens Overcommando.....	164.
Reserve for Hæren.....	164.
Retsplejen i Hæren.....	165.
Sundhedstjenesten i Hæren.....	166.
Veterinærtjenesten i Hæren.....	167.
Intendanturen ved Hæren.....	167.
Hærens Trainvæsen.....	168.
Etaper.....	169.
Armeecorpsernes Forbindelsesbureau.....	169.
Den civile Bestyrelse af Slesvig.....	169.
Terrainbeskrivelse.....	171.
Insurgent hærens Opstilling i Terrainet ved Bov.....	178.
Efterretningsvæsenet i den danske Hær.....	183.
Dispositionen til Angrebet paa Bovstillingen.....	185.
Hærens Rendezvous-Stilling d. 9de April.....	187.
Fægtningen ved Bov.....	188.

	Side.
Insurgenthærens Retraite efter Fægtningen.....	209.
De danske Troppers Indrykning i Flensborg.....	213.
Hærens Fremrykning d. 10de April .....	213.
Projecteret Recognoscering til d. 11te April .....	216.
Ritmester Marchers Recognoscering d. 10de April .....	216.
Hærens Fremrykning til Slesvig d. 11te April .....	217.
Flankecorpsets Detacheringer mod Kappel og Mysunde	217.
Flankecorpsets Stilling som selvstændigt Corps ophæves	219.
Hærens Dislocation d. 12te April Aften.....	220.
Oversigt over Fægtningen ved Bov.....	221.
Resultaterne af Fægtningen .....	223.
Tabet paa Insurgenternes Side.....	224.
Tabet paa den danske Hærs Side .....	224.

### Nekrologer.

Johan Frederik Hegermann-Lindencrone.....	225.
Ulrich Christian Wedege .....	226.
Frederik Carl Jacob Regenburg .....	227

---

Den Krig, hvis detaillerede Beskrivelse er Maalet for den efterfølgende Fremstilling, har havt sin Spire i en over et Aarhundrede tilbageliggende Fortid og var Resultatet af en ad flere Veje og ved forskellige Aarsager og Midler fremkaldt, politisk Udvikling, der efterhaanden forgrenede sig til alle Samfundsklasser. At fremstille denne politiske Udviklings Historie ligger ikke i nærværende Arbejdes Plan, derimod vil det formentlig være rigtigt og tildels nødvendigt til den rette Forstaaelse og Bedømmelse af de Begivenheder af militair Interesse, der udviklede sig paa dette Fundament, at der forudskikkes en ganske kort Oversigt over Hovedmomenterne deri.

Den store, nordiske Krig var endt ved Freden Freden til  
Frederiksborg. 1720, og ved denne blev den hertugelige Del af Slesvig atter vunden for Danmark. I de paafølgende Aar knyttedes efterhaanden de pløenske Besiddelser, Ærø, den storfyrstelige Del af Holsten og de lyksborgske Besiddelser dels ved Arv, dels ved Kjøb eller Bytning til den danske Krone, saaledes at man i Aaret 1779 gjenfinder de Aarhundreder igjennem ved Udstykning til forskellige, fyrstelige Linier sønderlemmede Hertugdømmer Slesvig og Holsten som Helheder og forenede med Danmark til een, samlet Stat. Foreningen var ikke bleven tilvejebragt uden store Anstrængelser og

Hertugdømmer-  
nes isolerede  
Stilling.-

havde krævet betydelige Pengeoffre, der yderligere forøgedes derved, at man for at hævde Besiddelsen af Slesvig tvende Gange (1762 og 1788) maatte foretage kostbare Rustninger. Det havde derfor været naturligt, om der nu fra Regjeringens Side var blevet anvendt kraftige Midler for paa enhver Maade at styrke den tilvejebragte Forbindelse; men dette sees langtfra at have været Tilfældet. Vel søgte man i Tidernes Lob at sikre sig de erhvervede Besiddelser dels ved Garantier fra fremmede Magter, dels ved Incorporations- og Renunciationsacter, men Foreningen af Monarchiets forskjellige Dele var og blev en rent ydre; for en Sammensmeltning af disse Dele til en harmonisk Helhed eller blot for en nærmere Tilknytning af Slesvig til Kongeriget blev der saagodtsom intet Skridt gjort. I de første 50 Aar efter Slesvigs Gjenerhvervelse sporede der vel af og til hos Regjeringen Ønsker om at hævde den administrative Forbindelse, som bestod mellem dette Hertugdømme og den Kongelige Del af Holsten, men de Skridt, man gjorde henimod dette Maal, bleve uden Resultat, og efterat et for Hertugdømmerne fælles, tysk Regjerings-Collegium var blevet oprettet i den sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede, blev Forbindelsen mellem disse stedse nøjere. Tilknytningen til Kongeriget indskrænkede sig til fælles Ledelse af Finants- og Forsvarsvæsnet samt til fælles Indfødsret; iøvrigt administreredes Hertugdømmerne næsten som fremmede Lande med eget Montsystem, eget Told- og Beskatningssystem, eget Undervisningsvæsen o. s. v., o. s. v.

En saadan Fremgangsmaade fra Regjeringens Side maatte nødvendigvis stille Befolkningen i Hertugdømmerne som fremmed ligeoverfor Kongeriget, efterhaanden bibringe den Tanken om, at Hertugdømmerne ikke blot

factisk, men retsligt indtog en selvstændig Stilling i Staten, og forberede den Jordbund, hvori separatistiske Væxter senere saa frodigt skulde trives.

Den nærmeste Aarsag til denne store, politiske Fejl fra den danske Regjerings Side maa fornemmelig søges i den betydelige Indflydelse, som højtstaaende Personer af Hertugdømmernes Adel og Embedsstand i det forrige Aarhundrede havde paa de danske Konger, og som de i vid Udstrækning benyttede til at fremme egne og Standsfællers Interesser og Formaal, hvilke ofte vare ligefrem fjendtlige mod Statsenheden. Den ved sine store Besiddelser mægtige, tydsktalende, slesvigske og holstenske Adel havde til Hovedøjemed at bevare sin Indflydelse paa Hertugdømmernes Styrelse og at hævde sine tidligere Privilegier, Friheder og Rettigheder; som en Følge heraf maatte den nærmest føres til at modarbejde enhver Reform, der kunde fremme en større Eenhed i Statens Organisation og derved styrke de danske Kongers souveraine Myndighed i Hertugdømmerne. Adelen Modstand vandt yderligere i Intensitet, da den, om end af en helt anden Grund, støttedes af Hertugdømmernes ligeledes tydskdannede Embedsstand. Det højere Undervisningsvæsen havde alt i Aarhundreder været udelukkende tydsk, og alt længe havde det været Regel, at Universitetet i Kiel forsynede sig med Lærere fra Tydskland, hvormed der saaledes vedligeholdtes den nøjeste, aandelige Forbindelse, og hvis Retssystemer og Institutioner derfor efterhaanden vandt Indgang i Hertugdømmerne. Det kunde ej være Andet, end at de Mænd, som dannedes under disse fremmede Læreres Vejledning, og som desuden efter gammel Skik i Reglen tilbragte eet eller flere Aar ved et eller andet af Tydsklands Universiteter,

Adelens og  
Embedsstandens  
Virksomhed.

ikke blot maatte være ivrige Modstandere af enhver Forholdsregel, der ad Lovgivningens eller Administrationens Vej tilsigtede at knytte Hertugdømmerne nærmere til Danmark, men tvertimod maatte rette deres Bestræbelser paa der at udbrede tydsk Dannelselse, tydske Sæder og Skikke og, som en nødvendig Betingelse derfor, tydsk Sprog. — Disse Bestræbelser skulde ogsaa lykkes, om end først efter længere Tids Forløb. Uagtet de gottorpske Hertuger ivrigt havde arbejdet paa at fortrænge det danske Element i Slesvig, og uagtet de danske Konger ikke havde modsat sig Indførelsen af tydsk Kirkesprog endog i fuldkomment danske Districter, var Folkesproget ved dette Hertugdømmes Gjenforening med Danmark dog endnu Dansk lige til Sliens Bredder; kun for Byernes Vedkommende var det tydske Sprog paa den Tid trængt noget længere frem mod Nord. Fordærveligere for det danske Sprogs Bevarelse blev senere den efterhaanden indførte Ordning af Skolevæsenet og den dermed forbundne Skoletvang, hvorved dansktalende Børn bleve nødte til at besøge tydske Skoler, hvor man forbød dem Brugen af deres Modersmaal ikke blot i Skolen, men ogsaa i Hjemmet. Herved trængtes det danske Sprog efterhaanden, om end kun langsomt, bort fra en stor Del af Mellemslesvig, og Sproggrænsen forrykkedes i Løbet af nogle Menneskealdere fra Slien til i Højde med Flensborg. Fra Regjeringens Side lagdes ingen Hindringer iverjen for denne Propaganda; dels var man neppe altid fuldstændigt paa det Rene med de stedfindende Forhold, og dels forstod man dengang endnu ikke tilstrækkeligt at vurdere Nationaliteternes Betydning for Rigerne. Hos enkelte af de danske Konger, saasom Christian d. VI. og navnlig Frederik d. VI., sporedes vel en be-

stemt Attraa efter at standse den frembrydende Strøm, men de af dem i saa Henseende givne Befalinger og Anordninger bleve (under Frederik d. VI. navnlig paa Grund af det slesvig-holstenske Cancellis Troløshed) ej gennemførte eller overholdte og frembragte derfor som oftest en Virkning, modsat den tilsigtede.

Denne den tyske Nationalitet i Aarhundreder stiltiende indrømmede Overvægt maatte efterhaanden fremavle en hovmodig og herskesyg Aand, der haanligt saa ned paa alt Dansk og ansaa sig eneberettiget til Herredømmet. En saadan Aand, der allerede i sig selv maatte indeholde en Opfordring til alvorlig Modstand mod ethvert Forsøg paa at berøve den tyske Nationalitet dens engang erhvervede Overhøjhed og til at frigjøre sig fra ethvert Afhængighedsforhold til Danmark, fandt en rig Næring i den under Krigen 1813—15 vakte, tyske, nationale Exaltation og i den med Begejstring omfattede Idee om en stor, tysk Eenhedsstat. Denne Idee vandt snart sine lidenskabeligste Tilhængere blandt Universitetslærerne og de Studerende i Hertugdømmerne, og for dens Realisation syntes alle andre Hensyn at maatte skydes tilside. De separatistiske Elementer havde hidtil kun rettet deres Bestræbelser paa at modarbejde enhver nærmere Tilslutning til Kongeriget, nu forenedes de snart til et Parti med den fælles Attraa, at løsrive Hertugdømmerne fra Danmark og at knytte dem til Tydskland som et Led af „det store, tyske Fædreland“.

Den tyske,  
nationale  
Exaltation.

Maaden, hvorpaa denne Tanke, der selvfølgelig langt fra var moden nok til at kunne vinde nogen videre Indgang hos Befolkningen, skulde realiseres, stod vel neppe endnu paa dette Tidspunkt klar for Nogen, end ikke for de ivrigste Separatister. Hovedformaalet var og

Separatisternes  
første  
Bestræbelser.



blev derfor foreløbigt kun det, at søge at bevise og hævede Hertugdømmernes Ret til administrativ Selvstændighed; for dette Maal haabede man at vinde den mægtige, ridderskabelige Corporation og i det Hele at vinde en mere almindelig Tilslutning. Tidspunktet var i saa Henseende saare gunstigt. Den tidligere berørte, af Adelen førte Kamp for Bevarelsen af dens formentlige Privilegier havde netop i Begyndelsen af dette Aarhundrede faaet et skarpere Præg, idet Ridderskabet i Kraft af disse Privilegier bestred Regjeringens Ret til at paalægge det Skatter. Da man ikke tog disse Reklamationer tilfølge, rettede de adelige Godsejere deres Bestræbelser paa at søge og opstille Retsgrunde mod Tilladeligheden af denne Beskatning; de bleve herved naturligt ledede hen til at søge Hjælp hos Hertugdømmernes Jurister og Historikere, disse Separatismens ivrigste Forkjæmpere. — Et Tilknytningspunkt var saaledes fundet; det skulde være en Professor ved Kiels Universitet, Historikeren Dahlmann, forbeholdt i Aaret 1815 at benytte dette til at lede de ridderskabelige og den akademiske Verdens Interesser og Bestræbelser hen i samme Spor og at finde et Middel til at bringe aristokratiske Adelsmænd og de for den tyske Eenheds- og Frihedsidee sværmende Separatister til at kæmpe under samme Fane. Middelet, han anvendte, var Opstillingen af den slesvig-holstenske Doctrin, der søgte sin Begrundelse i den af Christian d. I. (1460) til Ridderskab og Prælater udstedte Haandfæstning. Dette Document, som i Aarhundrederne Løb havde tabt enhver forfatningsmæssig Betydning, og som flere af de senere danske Konger kun havde stadfæstet med Hensyn til Bevarelsen af Adelsens særlige Privilegier og Friheder som Corporation betragtet, blev af Dahlmann fremdraget.

Den slesvig-  
holstenske  
Doctrin.

som den endnu gjældende, uforanderlige Grundlov for Hertugdømmernes forfatningsmæssige Stilling ligeoverfor Kongeriget. Man benyttede hin Haandfæstning saaledes, som det passede bedst for Øieblikket, samlede eller ændrede dens efter Øjemedets Krav mest brugbare Bestemmelser til en Eenhed, som kunde tiltale alle separatistiske Fractioner, men lod foreløbigt de Punkter henstaae, hvoraf senere ved gunstig Lejlighed Hertugdømmernes Ret til politisk Selvstændighed og særlig Arvefølge skulde udledes.

Den Dahlmannske Lære forkyndtes nu med største Ufortrødenhed baade gennem Tale og Skrift og vandt efterhaanden mange Tilhængere ikke blot blandt Adelen og Embedsstanden, men ogsaa blandt Folkets større Masse. Et Aarhundredes fejlagtige Regjering havde, som tidligere alt berørt, gjort Folket i Hertugdømmerne modtageligt for separatistiske Anskuelser; nu havde tilmed, navnlig efter Kieler-Freden 1814, en mørk og nedtrykt Stemning grebet Gemytterne paa Grund af de Ulykker, der vare overgaaede Staten. En langvarig Krig havde ødelagt Handelen og bragt Agerbrug og Haandværk til at hensygne, Landet var med Hensyn til Finantsvæsenet stedse gledet længere og længere ned ad Forlegenhedernes Skraaplan, og tilsidst havde den indtraadte Statsbankerot paadraget Befolkningen store Byrder; Norge var tabt, og Danmark lamslaaet og afmægtigt. Hvad Under da, at en finantsiel Afsondring fra Danmark efterhaanden kunde fremhæves som noget Ønskeligt for Hertugdømmerne, og at den troskyldige Befolkning med Begjærlighed kunde lytte til en Lære, ved hvis Gjennemførelse den haabede at gaae en i materiel Henseende mere betryggende Fremtid imøde,

uden iøvrigt at være istand til at sætte sig ind i Sagens sande Natur!

Saaledes forløb Tiden fra 1815—1830, den nye Lære erholdt efterhaanden nye Forbedringer og udbredte sig mere og mere blandt Befolkningen. Regjeringen lagde ingen Hindringer ivejen for Agitationen, den forholdt sig rolig og tavs, men lod sig paa den anden Side heller ikke trods alle Paavirkninger bevæge til at anerkjende den saakaldte Grundlovs Gyldighed; en Henvendelse af det holstenske Ridderskab til det tyske Forbund i samme Anledning blev ligeledes frugtesløs; de tyske Fyrster kjendte dengang endnu ikke Noget til en slesvig-holstensk Statsret.

Den Lornsenske  
Agitation.

Da Julirevolutionen havde fremkaldt stærk Bevægelse blandt Befolkningerne i de fleste europæiske Lande, troede det separatistiske Parti, at Tiden var kommen til at gjøre et Forsøg paa at rykke Realisationen af dets Planer et Skridt nærmere. Man lod udsprede, at der kunde ventes en slesvig-holstensk Forfatning, saafremt Regjeringen blev overbevist om, at en saadan var et almindeligt Ønske i Hertugdømmerne, og opfordrede derfor Befolkningen til at indgive Petitioner i denne Retning. Samtidigt udbredtes en lille Piece, „Das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein“, af den nylig til Landfoged paa Sild udnævnte Uve Jens Lornsen, hvori der gjordes Fordring paa Hertugdømmernes Uadskillelighed, paa en folkelig Forfatning for dem, og hvori der endelig opfordredes til i den Anledning at indgive talrige Petitioner.

Der var imidlertid efterhaanden opstaaet Uenighed i Separatisternes Lejr, idet Ridderskabet var misfornøjet med de stedse mere og mere fremtrædende, demokratiske Tendenser, der ogsaa nu fandt deres Udtryk

i den Lornsenske Agitation. Bevægelsen havde derfor kun ringe Fremgang, de indkomne Petitioners Antal var kun lidet talrigt, og Lornsen, hvis Skrift desuden fremkaldte endel Modskrifter, bl. A. fra flere af Ridder-skabets Medlemmer, maatte afsone sin Forseelse med et Aars Fæstningsarrest.

Skjøndt saaledes den ved Lornsens Optræden fremkaldte Bevægelse ikke erholdt nogen øjeblikkelig, umiddelbar Indfyldelse paa Afgjørelsen af selve det Spørgsmaal, hvorfor den var rejst, kan det dog neppe betvivles, at den middelbart fik en væsenlig Betydning. Den 13de Artikel i den tyske Forbundsact havde til-sagt Hertugdømmet Holsten, som alle andre tyske Forbundslande, en Forfatning med Landstænder, og de ovenfor omhandlede Bevægelser have derfor neppe været uden Indfyldelse paa, at Regjeringen netop paa dette Tidspunkt besluttede sig til at fyldestgøre hin Ar-tikels Forlangende ved Indførelse af Provindsialstænder-Institutionen i Holsten, hvilket med nødvendig Conse- quents medførte, at den nævnte Institution ogsaa blev udvidet til Hertugdømmet Slesvig og det egenlige Kongerige, hvor desuden Ønsket om Folkets Delagtig- gjørelse i Statsstyrelsen efterhaanden var blevet mere og mere levende. — Det er ikke her Stedet til en Drøftelse af den Maade, hvorpaa Stænderne i Hertug- dømmerne bleve sammensatte, kun skal det bemærkes, at denne Sammensætning ingenlunde var skikket til at fremme den danske Nationalitets Vel og Udvikling i Slesvig, men tvertimod bevirkede, at disse Forsamlinger i Stedet for Regjeringens Støtter bleve til Modarbejdere af dens Planer og til en velkommen Tumleplads for det separatistiske Partis Ledere. Dette Partis Planer maatte desuden end yderligere fremmes ved det Misgreb,

Indførelsen af  
raadgivende  
Provindsial-  
stænder.

Oprettelse af  
en fælles local  
Regjering og  
fælles Højeste-  
ret for Hertug-  
dømmerne.

hvortil Regjeringen i 1834 lod sig bevæge, idet den indførte en fælles, local Regjering og en fælles Højesteret for Hertugdømmerne, hvorved en hidtil ukjendt, særlig Forbindelse mellem disse ligesom godkjendtes af Statsmagten.

De augusten-  
borgske Fyrster.

Forinden vi imidlertid gaa videre i Fremstillingen, vil det være nødvendigt at fremhæve et nyt Moment, der fik en væsenlig Indflydelse paa hele den separatistiske Bevægelses Udvikling, nemlig de ærgjerrige Planer, der næredes og forfulgtes af Medlemmerne af det augustenborgske Fyrstehus. — Dette Fyrstehus, hvis fremtrædende Personligheder i denne Periode vare Hertug Christian August og dennes Broder, Prinds Friederich til Noer, var vel ved Slægtskabsforhold knyttet til den danske Kongefamilie, men havde alt længe givet Afkald paa den egenlige Stilling som Fyrstehus og ombyttet denne med et Privatliv paa de store Godser, dets Medlemmer besade i Hertugdømmerne. Den Udsigt, som ved Kong Frederik d. VI's Mangel paa mandlige Descendenter aabnede sig for hans Søsters (de ovennævnte Prindsers Moders) Descendenter til muligen efter Kongeloven at kunne blive arveberettigede til den danske Throne, havde hos Fyrstehuset fremkaldt Forhaabninger, der dog ved Kongefamiliens fortsatte Bevarelse atter snart bleve tilintetgjorte. — Den vakte Ærgjerrighed lod sig imidlertid ikke atter tilbagetrænge, men fremkaldte snart en Higen efter ad andre Veje at opnaae Realisationen af det engang opstaaede Onske. Det var derfor naturligt, at de augustenborgske Fyrster med den største Opmærksomhed fulgte de separatistiske Bevægelser, der udviklede sig i Hertugdømmerne, og gjennem hvilke de skimtede en Mulighed for, at der til Gunst for dem kunde gøres en særegen Arve-

berettigelse til Hertugdømmerne gjældende, at denne Sag kunde vinde Tilslutning, og at Fyrstehuset ad denne Omvej kunde vente sin Ophøjelse til den danske Kongeværdighed forberedt.

Et af de Maal, som de nysnævnte Prindser i denne Sags Interesse maatte efterstræbe, var derfor det, at søge sig stillet saaledes ligeoverfor Befolkningen i Hertugdømmerne, at denne vænnede sig til at betragte dem som de Regjerende og Styrende, og som det virksomste Middel hertil fremtraadte da Opnaaelsen af Statholder - Værdigheden sammesteds. Bestræbelserne i denne Retning begyndte allerede før 1830, men forfulgtes navnlig ivrigt i selve dette Aar efter den Lornsenske Agitation; imidlertid strandede de fuldstændigt paa Frederik d. VI's Mistillid til hans augustenborgske Frænder, og det lykkedes saaledes ikke disse at fjerne den som Statholder i Hertugdømmerne ansatte Landgreve Carl af Hessen. Et nyt Forsøg i samme Retning ved Landgrevens Død 1836 mislykkedes ligeledes.

At de separatistiske Bevægelser tidligt havde lagt Beslag paa de augustenborgske Fyrsters Opmærksomhed, er alt berørt. Denne Interesse maatte dog efterhaanden blandes med Uro over den stærkt demokratiske Retning, som disse Bevægelser toge, og som Prindsernes aristokratiske Anskuelse ikke kunde Andet end bringe dem til at modarbejde paa forskellige Maader; først paa et senere Trin af Udviklingen, og da kun modstræbende, opgave de denne deres Modstand, da de indsaa, at dette var Betingelsen for, at den hele Bevægelse skulde kunne bringes til at fremme deres særlige Ønsker. Et af de Midler, hvorved de augustenborgske Fyrster kunde haabe at paavirke den større Almenhed, var de omtalte Provindsialstænder-Forsamlinger for Hertugdømmerne, i

Stænderforsam-  
lingerne i Her-  
tugdømmerne.

hvilke de paa Grund af deres hele Stilling maatte kunne have en vægtig Stemme og betydningsfuld Indflydelse. — Sjøndt de separatistiske Tendentser allerede skinne igjennem Forhandlingerne i de første slesvigske og holstenske Stænderforsamlinger, viste de sig dog endnu dengang under nogenlunde maadeholdne Former; hertil bidrog vel navnlig den nys berørte Uenighed mellem de demokratiske Elementer, der higede efter en fri og folkelig Forfatning, og Augustenborgerne, der med Ridderskabet forfægtede deres forældede Institutioner og Privilegier. Først efter at Frederik d. VI. i Aaret 1839 var dod, og Christian d. VIII. havde bestegit Thronen, og navnlig fra Aaret 1842, begyndte de statsopløsende Bestræbelser at træde stærkere og stærkere frem under Forhandlingerne i disse Forsamlinger, indtil de tilsidst brøde alle Skranker og gik over til aabent Oprør. Hine første Stænderforsamlinger bleve imidlertid mærkelige derved, at de bare Vidnesbyrd om, at en ny Kraft var vakt, der skulde blive Separatismen en uventet Modstander, nemlig den danske Folkeaaand, der rejste sig til alvorlig Kamp mod de Separatismen ledsagende, stadige og rastløse Bestræbelser efter at fortrænge den danske Nationalitet og det danske Sprog fra Slesvig. — Sprogkampen, der tog sin Begyndelse med det af den slesvigske Bonde, Nis Lorenzen, i den første slesvigske Stænderforsamling indbragte Forslag om, at Stænderne skulde petitionere om Indforelsen af dansk Sprog i Regjerings- og Retssager i de Dele af Slesvig, hvor Undervisningssproget var dansk, vakte snart den mest levende og virksomme Deltagelse i Kongeriget og fremkaldte efterhaanden en voldsom Spænding i Gemytterne; den antog som en Følge heraf større og større Dimensioner og culminerede i Stænder-

Sprogkampen.

forsamlingen i 1842 ved Peter Hjort Lorenzens djærve Optræden for det danske Sprogs Ret.

Sprogkampen satte Lidenskaberne i Bevægelse og bragte derved det Baand, som klog Tilbageholdenhed hidtil idetmindste tildels havde paalagt det separatistiske Partis Lederes offentligt fremtrædende Bestræbelser, til at briste; jævnsides med denne Kamp antog derfor disse Bestræbelser saa skarpe og betegnende Former, at Regjeringen ikke kunde være i Tvivl om deres Betydning og om det Maal, hvorpaa de vare rettede. Det kan neppe betvivles, at en Regjering, der havde været klog nok til, støttende sig til den vakte, nationale Bevidsthed, kraftigt at træde op mod disse Bestræbelser, endnu paa dette Tidspunkt vilde have kunnet skabe en betydelig Modvægt imod dem og muligen endog, idetmindste for længere Tid, trænge dem tilbage. Den danske Regjerings Foranstaltninger i denne Periode vare imidlertid af den Natur, at de langt snarere støttede Bevægelsen, idet Regjeringen netop nu opfyldte det af de augustenburgske Fyrster længe nærrede Ønske ved i Foraaret 1842 at overdrage Statholderværdigheden samt Posten som com-

Statholderska-  
bet overdrages  
Prindsen af  
Noer.



Kongen skuffes  
med Hensyn til  
Tilstanden i  
Hertugdøm-  
merne.

Side vilde blive lagt Hindringer af Betydenhed i Vejen for Udviklingen i denne statsfjendtlige Retning. Fra nu af begyndte det forræderiske Spil, hvor Prindsen af Noer paa den ene Side saa igjennem Fingre med og opmuntrede de statsopløsende Bevægelser, medens han paa den anden Side ved sine Indberetninger stadigt beroligede Kongen med Hensyn til disse Bevægelsers sande Betydning og stedse fraraadede ethvert energisk Skridt fra Regjeringens Side, som kun tjenende til at give Sagen en Vægt, den i sig selv ikke havde, til at fremkalde et muligt Udbrud af en Bevægelse, der ellers vilde lægge sig af sig selv etc, etc.

Hertugen af  
Augustenborgs  
Virksomhed.

Samtidigt med at man saaledes søgte at svække Regjeringens Blik for hvad der foregik i Hertugdømmerne, arbejdede Hertugen af Augustenborg af al Magt paa at drage Befolkningens Anskuelse og Stemning hen i den af ham og hans Broder ønskede Retning, idet han ikke blot gjennem en rastløs Benyttelse af Pressen og ved sin personlige Indflydelse søgte at vinde Tilhængere i selve Hertugdømmerne, men ogsaa paa andre Maader (saaledes ved Oversendelsen til alle tyske Hoffer af det af Samwer efter Hertugens Anvisning forfattede Skrift angaaende Arvefølgen i Hertugdømmerne, ved sin Rejse i Tydskland 1843, o. s. v.) søgte at stemme Regjeringerne i Tydskland og senere, da dette Forsøg ikke havde den forhaabede Fremgang, det tyske Folk for sine Planer.

Regjeringen  
bliver opmærk-  
som paa Bevæ-  
gelsens Betyd-  
ning.

Længe kunde imidlertid den sande Betydning af den saaledes fredede Bevægelse, hvis Former bestandigt bleve større og skarpere, ikke blive skjult for Regjeringen. Ständerforsamlingernes Optræden i 1842, da Forhandlingerne drejede sig om: „Eget Flag for Hertugdømmerne, Fritagelse for Skibsmærket „Dansk Ejendom“ og Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund“, og

i 1844, da de holstenske Stænder udstedte deres Manifest om: „at Hertugdømmerne vare selvstændige Stater, i hvilke den agnatiske Arvefølge var gjældende“; den slesvigske Stænderforsamlings Holdning ligeoverfor det der indbragte Forslag om „Adskillelsen af Hertugdømmernes Finantsvæsen fra det danske“; de i Aarene fra 1843—45 hyppigt stedfindende Folkeforsamlinger, ved hvilke Befolkningen ophidsedes mod Danmark ved forskellige Midler og navnlig ved den ideligt tilbagevendende Talen om Hertugdømmernes Prægravation i finantsiel Henseende ligeoverfor Kongeriget; Demonstrationerne med de nys opfundne, slesvig-holstenske Faner etc., alle disse Kjendsgjæringer maatte i Forbindelse med de Erfaringer, som Kongen personligt indhøstede paa sin Rejse til Slesvig 1844, snart aabne hans Øjne for, at en fortsat Tavshed og Eftergivenhed fra Regjeringens Side vilde medføre Fare for Statens Bestaaen. En yderligere Tilskyndelse til at handle maatte Regjeringen desuden finde i de stærke Strømninger i national Retning, som navnlig i Perioden fra 1842—46 gik igjennem Kongerigets og Nordslesvigs Befolkning, og som bl. A. fandt deres Udtryk i de fra Provindsialstænderne i Kongeriget og Befolkningen der og i Nordslesvig til Regjeringen indgivne Adresser og Petitioner ligesom ogsaa i andre Demonstrationer f. Ex. Festen paa Skamlingsbanken. Den øjensynlige Nødvendighed af at gjøre et Skridt, der kunde sætte en Dæmning for de separatistiske Bevægelsers Strøm, fremkaldte da endelig det bekjendte Kongelige aabne Brev af 8de Juli 1846.

I dette Actstykke erklæredes, at Kongen ved den Tvivl, der fra forskellige Sider var rejst med Hensyn til Monarchiets Udelelighed, havde fundet sig foranlediget til at lade Spørgsmaalet nøje undersøge, og at

Det aabne Brev  
af 8. Juli 1846.

der ved denne Undersøgelse var fremkommet Vished for, at hele Hertugdømmet Slesvig var en uadskillelig Del af Monarchiet, og at der med Hensyn til Holsten kun kunde næres Tvivl angaaende enkelte Dele af dette Hertugdømme, hvilken Tvivl Kongen vilde søge hævet.

Virkninger af  
det aabne Brev.

En Regjeringsact af dette Indhold maatte naturligvis fremkalde en stor Bevægelse ikke blot i de stærkt gjennemagiterede Hertugdømmer, men ogsaa i Tydskland. I Hertugdømmerne blev det aabne Brev Gjenstand for Kritik og Protester saavel i Skrift som i Tale; Stænderforsamlingernes Optræden overskred i dette Aar i Lovløshed enhver Grændse og endte med, at Medlemmerne, da den Kongelige Commissarius ikke vilde modtage deres Protest mod det aabne Brev, under høje Raab om, at Petitionsretten var krænkert, gik fra hinanden; Folkeforsamlinger med oprørske Tendentser fandt Sted paa flere Steder, saaledes i Neumünster og Nortorf\*) o. s. v.

En af de betydningsfuldeste Virkninger, som det aabne Brev strax havde i Hertugdømmerne, var Fjer-

\*) Denne sidste Forsamling blev dog forhindret ved det derhen beordrede Militairs Optræden. Da nemlig Deltagerne i Forsamlingen ankom, fandt de 14de Linie-Bataillon under Major Zeska og en Escadron af 2det Dragon-Regiment under Ritmester N. Torp opstillede i Nærheden af Banegaarden og forsøgte nu forgjæves at faae Tropperne til at svigte deres Pligt og fraternisere med dem. Ved et, som det synes, misforstaaet Vink af den tilstedeværende Adjudant ved Generalcommandoen, Major du Plat af Generalstaben, gjorde Ritmester Torp med en Del af Escadronen et Indhug paa de mest nærgaaende Klynger af de Tilstedeværende og bevirkede derved, at Forsamlingen under højrestet Protest opløste sig.

nelsen af Prindsen af Noer fra de ham betroede, vigtige Poster. Efter en sli­ g Erklæring fra Regjeringen kunde de augustenborgske Prindser ikke længer staae i nogen, selv kun tilsyneladende Tillidsforbindelse med Kongehuset uden samtidigt at bryde med det store Parti i Hertugdømmerne, hvis Skabelse tildels var deres eget Værk, og af hvis eventuelle Understøttelse de ventede sig store Resultater. Hertugens Protest mod det aabne Brev, og hans og hans Broders Stilling til Sagen i det Hele bevirkede, at Prindsen af Noer maatte fratræde Statholderskabet. Hertugen af Lyksborg, der ligeledes havde protesteret, maatte ogsaa udtræde af Kongens Tjeneste, hvorimod Hertugens Brødre, Friederich og Christian, fornyede deres Troskabsed. Den øverste, civile Myndighed i Hertugdømmerne gik over til Præsidenten i den slesvig-holstenske Regjering, Kammerherre Scheel, medens Posten som commanderende General i Hertugdømmerne midlertidigt blev overdragen til Commandeuren for 4de Infanteri-Brigade, Generalmajor Lüt­ zow. Grev Carl Moltke blev samtidigt hermed paany udnævnt til Præsident i det slesvig-holstenske Cancelli.

I Tydskland sporedes Virkningerne af det aabne Brev ikke blot i Folkeforsamlingerne, men ogsaa i den bekjendte Forbundsbeslutning af 17de September 1846.

Den omtalte Forandring i Hertugdømmernes Bestyrelse bevirkede vel, at Agitationen trak sig noget mere tilbage og antog en mere hemmelighedsfuld Charakter; men at der dog stadigt arbejdedes og virkedes ivrigt i de separatistiske Ideers Tjeneste, derom kunde de mere Skarpsynede ingen Tvivl nære, om end den tilsyneladende Stilhed i hele Aaret 1847 lod formode, at Tidspunktet for et Udbrud endnu var fjernt. At

Militärautoritets  
 ternes Opfattelse  
 af Situationen.

Situationen har staaet klar idetmindste for den militaire Myndighed i Hertugdømmerne, og at Regjeringen alt i 1847 gjentagende og indtrængende er gjort opmærksom derpaa og paa Midlerne, der maatte anvendes for at forebygge de fordærlige Følger af en eventuel Rejsning, derom vidner tilstrækkeligt en Correspondance mellem den fungerende Generaladjutant, General Ewald, og Stabschefen ved Generalcommandoen i Hertugdømmerne, Oberst Romeling af Generalstaben, af hvilken Correspondance vi her skulle meddele enkelte interessante Brudstykker\*).

Under 3die Januar 1847 skriver Oberst Romeling:

— — — — —  
 — — — — —  
 — — — — —  
 „Ich zweifle keinesweges daran, dass die Schleswig-Holsteiner, für den Fall, dass sie ihre Absicht, absolute Trennung von Dänemark und Erlangung einer constitutionellen Verfassung für beide vereinigten Herzogthümer, nicht auf friedlichem Wege erreichen, können an eine Schilderhebung gegen Dänemark ernstlich denken, um auf solche Weise die Entscheidung ihrer Sache der Waffengewalt anheim zu geben.“ — — — — —  
 — — — — —

\*) Skjøndt denne Correspondance idetmindste tildels har en privat Form, er den dog at betragte som aldeles officiel, idet den paa den ene Side sees at være bragt fuldstændigt til Kongens Kundskab, og paa den anden Side de Anskuelser, der udtales af Oberst Romeling, sees ganske at falde sammen med den commanderende Generals, hvortil end yderligere maa bemærkes, at Kongen under en Conference med General Lützow paa Plöner Slot i 1846 for forekommende tvivlsomme Tilfælde havde henvist Generalen til Oberst Romeling som den, der nød hans fuldstændige Tillid og var fuldkomment bekjendt med hans Ønsker og Hensigter.

„So lange die innere Ruhe in Deutschland nicht gestört wird, so lange der europäische Friede, der nun schon 31. Jahre dauert, auf welchen man daher in Folge der sowohl für die geistige, wie für die materielle Welt geltenden Naturgesetze, nach welchen auf Sonnenschein Regen und nach Windstille Sturm erfolgen muss, wohl nicht lange mehr rechnen kann, erhalten wird, kann von einer Schilderhebung der Schleswig-Holsteiner gegen Dänemark meiner Ueberzeugung nach noch nicht die Rede sein, und weder eine solche noch partielle Unruhen werden bis dahin in den Herzogthümern statt haben; wird aber der allgemeine Friede gestört, oder brechen innere Unruhen ernster Art in Deutschland aus, dann muss die dänische Regierung auf Alles gefasst sein.

— — — — —

Wenn nun aber die Zeit gekommen sein wird, dass die Schleswig-Holsteiner beschlossen haben, für die Realisirung ihrer politischen Ideen gegen Dänemark mit materiellen Waffen aufzutreten, und Letzeres also den Kampf wird annehmen müssen, so ist es erstlich etwas, was sich so zu sagen von selbst versteht, dass sie erwarten, dass der Prinz von Augustenburg sich an ihrer Spitze stellen wird; sollten sie sich hierin irren? Ich glaube nein!! In dem Augenblicke, da der Prinz von Augustenburg die Entledigung von seinen Aemtern selbst nachsuchte, erklärte er damit, dass er es unter den obwaltenden Umständen nicht für möglich hielt, dem König unter allen möglichen Vorkömmnissen loyal und treu dienen zu können; er trennte folglich seine Sache gänzlich von der des Königs und Dänemarks, um hin-führo seinen Familieninteressen allein leben zu können. Ich bin überzeugt, obgleich ich über diesen Gegenstand niemals mit ihm gesprochen habe, ihn überhaupt seit

den 16. August nicht mit Augen gesehen habe, dass er sich jetzt als von jeder Verpflichtung gegen den König und Dänemark entbunden betrachtet. Er wird von einem wirklich krankhaften Thätigkeitstrieb förmlich gehetzt, hat dabei eine maasslose Meinung von seiner Capacität sowohl in militairischer als politisch-administrativer Beziehung, keinen grösseren Wunsch als in einer Lage zu kommen, die ihn erlaubt, so recht nach eigenem Gutdünken handeln zu können, denn die ihm eigenthümliche Herrschsucht ist vollkommen so gross, als sein Glauben an seiner Befähigung sie zu üben; nein, ich bin vollkommen überzeugt, dass er der Versuchung, eine Rolle zu spielen, nicht wird widerstehen können, aber er hat zu viel Verstand, um dergleichen ohne einigermaassen vernünftiger Aussicht auf Erfolg zu unternehmen, wird sich aber in Folge seiner Leidenschaftlichkeit leicht zur Ueberschätzung der ihm zu Gebot stehenden Mittel hinreissen lassen.

Zweitens muss in diesem Falle, nämlich der wirklichen Schilderhebung der Schleswig-Holsteiner, nachdem sie einen Anführer erhalten, ihr erstes Bestreben, wie sich das ganz von selbst versteht, dahin gehen, sich der Festung Rendsburg zu bemächtigen, um einen festen Punkt und alle die Ammunitions- und Waffenvorräthe, die dieselbe enthält, für sich zu gewinnen.

Bei der so schwachen Garnison, die die Festung Rendsburg hat, und auf welcher unter solchen Umständen gar nicht zu rechnen sein wird, bei der Möglichkeit durch Hülfe der Eisenbahnen urplötzlich mit ein par Tausend Mann vor, ja fast in Rendsburg auftreten zu können, wird diese Eroberung für die Schleswig-Holsteiner eine grosse Kleinigkeit sein. — — — — —

„Es wäre also von der grössten Wichtigkeit für Dänemark sich den Besitz der Festung Rendsburg unter allen Umständen zu sichern; dieses kann aber nur dadurch geschehen, das die Regierung eine zuverlässige Garnison von 5000 Mann in Rendsburg hineinlegt.“ —

— — — — —

— — — — —

Under 5te Januar s. A. tilbagesender Oberst Rømeling til General Ewald et af Sidstnævnte med Blyant skrevet Udkast til en Forestilling til Hs. Majestæt Kongen, angaaende en ved Kgl. Rescript af 2den Januar s. A. bebudet, hemmelig Instruction for Generalcommandoerne i Nørrejylland og Fyen samt i Hertugdømmerne for det Tilfælde, at der skulde udbryde Uroligheder i sidstnævnte Generalcommando. Udkastet er efter Generaladjutantens Begjæring af Oberst Rømeling forsynet med Randbemærkninger. Af disse Bemærkninger, der navnlig ramme den af Generaladjudanten med stor Vedholdenhed forfægtede Anskuelse, at man i paakommende Tilfælde vilde kunne regne paa, at Tropperne i Hertugdømmerne vilde forblive tro, skulle vi her anføre følgende:

— — — — —

„Naar Tidspunktet er kommet, at det slesvig-holstenske Parti har besluttet med Vaabenmagt at gjen-nemsætte dets Planer, saa gjør jeg for min Person ingen Regning mere paa Hs. Majestæts tydsktalende Tropper; de ville da sikkerlig være saa godt bearbejdede, at de forlade deres Faner og Officerer.“ — — — —

— — — — —

„Jeg er desværre overbevist om, at man, naar Tingene skulde komme til en saadan Yderlighed, slet ikke vil faae Leilighed til at blande de tydsktalende og dansktalende Tropper.“



— — — — —

„Sikkres for Danmark kan Rendsborg alene ved en dansk Garnison; og det fortjente nøje at overvejes, om det ikke var rigtigt i næste Sommer, saasnart Skibsfarten igjen var aabnet, at sende 5000 Mand fra Sjælland søværts til Kiel og Ekernförde og derfra kaste dem ind i Rendsborg! thi saasnart man med Sikkerhed kan holde Rendsborg, bliver en alvorlig Opstand i Hertugdømmerne meget vanskelig, og selv de tydske Tropper kunde da lettere holdes i Ave, men den nuværende Garnison i Rendsborg maatte da forlægges. Dette maatte forberedes og udføres saa hemmeligt, at man Intet vidste deraf, forinden Tropperne vare landsatte i Hertugdømmerne og paa Marchen fra Kiel og Ekernförde til Rendsborg.“

— — — — —

„Dersom man skulde blive nødt til at requirere Forbundets Hjælp med Hensyn til Holsten, saa erholder man den sikkerlig, men man vilde neppe blive af med den igjen, forinden Slesvig-Holstenernes Fordringer vare blevne fyldestgjorte. Tydskland har sikkerlig adopteret Slesvig-Holstenernes Sag.“

Den her omhandlede Forestilling til Hs. Majestæt Kongen fremkaldte en hemmelig Instruction af 16de Januar for de 2 ovennævnte Generalcommandoer, hvilken findes meddelt i Bilag Nr. 1.

Correspondancen fortsættes mellem Oberst Rømeling og General Ewald, der stedse, og tildels støttende sig paa Indberetningerne fra den civile Regjeringsmyndighed i Hertugdømmerne, er af den Formening, at Førstnævnte seer Tingene for sort. I en Skrivelse af 19de Januar udtaler Oberst Rømeling sig derom paa følgende Maade.

— — — — —

„Und glaube mir, andere auch vernünftige Männer sehen ebenso schwarz und noch schwärzer als ich; so sagte mir z. B. der Generalmajor v. Lützwow, der wirklich ein verständiger, gebildeter Mann ist, gestern, wie wir in Veranlassung der geheimen Befehle von 16. d. M. eine Unterredung mit einander hatten: „Wenn hier irgend etwas eclatirt, das planmässig vorbereitet ist, so ist Rendsburg im ersten Augenblicke verloren; der Prinz von Augustenburg braucht sich nur in Person und ganz allein dahin zu begeben, um die Festung mit ihren Ammunitions- und Waffen-Vorräthen und die Hauptkassen des Landes, die daselbst befindlich sind, in Besitz zu nehmen“. Ich betrachte diese Aeusserung jedenfalls als eine übertriebene, durch die natürliche, innere Furcht für die grosse Verantwortung, die ein Mann in seiner Stellung unter Umständen auf sich gewälzt sieht, hervorgerufene, und sie beunruhigt mich für den Augenblick gar nicht, weil ich überzeugt bin, dass die Sachen hier noch nicht so weit gereift sind, dass eine Schilderhebung mit Aussicht auf Erfolg unternommen werden kann, der Prinz von Augustenburg überdem viel zu klug ist, selbst wenn er sich eines so grossen Pouvoirs bewusst wäre, davon Gebrauch zu machen, ehe und bevor der günstige Augenblick eingetreten ist.“

— — — — —

Efter dernæst at have givet en Skildring af den Maade, hvorpaa en eventuel-Insurrection vilde kunne benytte de tilstedeværende, militaire Elementer af Underclasserne i sin Tjeneste, og overhovedet af den forhaandenværende Situation, fortsætter Obersten saaledes:

„Du siehst also, mein Freund, dass die hiesigen Zustände sich mir, je mehr ich über dieselben nachdenke, je gefährlicher und bedenklicher darstellen; giebt es

daher noch ein Mittel dem Ausbruche des Gewitters vorzubeugen, so ist es meines Erachtens die heilige Pflicht der Regierung, dieses Mittel bald möglichst und ohne Zeitverlust in Ausführung zu bringen. Die plötzliche und unerwartete Besetzung der Festung Rendsburg mit 5000 Mann (nicht weniger) zuverlässiger, dänischer Truppen, die Bereitschafthaltung 10000 Mann solcher Truppen in Jütland, die aber gern in der Provinz selbst beurlaubt sein können, und wirkliche Disponibilität einer hinlänglichen Escadre um die Hafenstädte der Herzogthümer zügeln zu können, sind in ihrer Gesamtheit das Mittel, durch welches, meiner innigsten Ueberzeugung gemäss, das Gewitter beschworen werden kann“.

— — — — —

I Skrivelse af 31te Januar s. A. udtaler Oberst Romeling sig fremdeles saaledes: — — — — —

„Es dürfte daher der Zeitpunkt eingetreten sein, in welchem unsere Regierung nothgedrungen zu dem Entschlusse kommen muss, Maassregeln zu ergreifen, die dazu geeignet sind, dieselbe zu sichern, nicht plötzlich wie im Nu das Heft aus den Händen zu verlieren. Bei den militairen Kräften, die für den Augenblick in unserem Staate wirklich zur Disposition stehen, und da es ganz in der Natur der Sache liegt, dass bei einer allgemeinen Schilderhebung in den Herzogthümern die nationalen Truppen dieser Herzogthümer die Sache ihres speciellen Vaterlandes (das allgemeine Vaterland, den Staat, kennen sie nur dem Namen nach) nicht verlassen werden, könnte leicht der Fall eintreten, dass die Herzogthümer in einem Zeitraum von 14 Tagen sich momentan der dänischen Herrschaft gänzlich entzogen hätten. Da aber in Dänemark wenigstens 6 Wochen erforderlich sein würden, um eine Militairmacht schlag-

fertig aufzustellen, die hinlänglich stark wäre, um ge-  
reimter Weise hoffen zu können, mit derselben die  
Herzogthümer wieder zu occupiren, letztere aber diese  
Zeit ebenfalls mit dem grössten Eifer benutzen würden,  
um ihre Streitkräfte zu ordnen und zu vermehren,  
wodurch die Chancen für den Erfolg auf dänischer Seite  
sehr vermindert werden würden, so wiederhole ich, dass  
meiner Ueberzeugung nach, jetzt der Zeitpunkt ein-  
getreten ist, der dringlich dazu auffordert, dass man  
dänischerseits Geld und Menschenkräfte in Bewegung  
setzt, um sich gegen alle mögliche Eventualitäten zu  
sichern. Man mache mir nicht die Einwendung, dass  
Alles, was ich gesagt habe, nur möglich, keinesweges  
aber gewiss ist; denn hierauf antworte ich, dass diejenige  
Regierung, die sich von Möglichkeiten von der Bedeu-  
tung, wie sie zur Zeit bei uns vorliegen, nicht warnen  
lassen will, unzweifelhaft ihrem Untergang entgegen gehe

— — — — —  
og nu fremsætter Obersten atter med stærkt Efter-  
tryk sine tidligere alt omtalte 3 Forslag: om Besættelsen  
af Rendsborg med 5000 Mand danske Tropper, om  
Concentreringen af et Armeecorps paa 10000 Mand i  
Nørrejylland og om Udrustningen af endel mindre  
Krigsskibe for dermed at holde Søstæderne i Hertug-  
dømmerne i Ave; med Hensyn til disse Forslags Ud-  
førelse giver han et i yderste Detail gaende Udkast.

Til Trods for den indtrængende Maade, paa hvilken  
Regjeringen, som det vil sees af Ovenstaaende, var  
bleven gjort opmærksom paa den truende Fare, kunde  
den dog ikke beqvemme sig til en energisk Beslutning  
for itide at afværge den, men klamrede sig bestandigt  
fast ved den Tanke, at man i paakommende Tilfælde  
kunde stole paa Tropperne i Hertugdømmerne, og at

Regjeringen kan  
ikke fatte nogen  
energisk Beslut-  
ning.

Faren overhovedet ikke var saa stor, som Militair-Autoriteterne dersteds antog. Da Oberst Rømeling saaledes maatte opgive Haabet om at faae de af ham gjorte Forslag gennemførte, henvendte han sig i en Skrivelse af 4de Februar 1847 atter til Generaladjudanten og foreslog, at man, naar man ikke kunde beslutte sig til at lægge dansk Garnison i Rendsborg, skulde gjøre et Forsøg i den modsatte Retning og betroe Fæstningen Rendsborg til Tropperne i Hertugdømmerne. For at en saadan Foranstaltning imidlertid skulde kunne faae nogensomhelst Betydning, var det efter Oberstens Formening nødvendigt at indkalde 4 Aars Mandskab og at forstærke Rendsborgs Garnison saaledes, at den erholdt en Styrke, der kunde imponere Borgerskabet og Indvaanerne og forsvare Fæstningen mod ydre Angreb. At Obersten imidlertid ingenlunde ansaa Rendsborg for sikkert ved denne Foranstaltning, fremgaaer af efterfølgende Passus i samme Skrivelse.

— — — — —

„Doch alles dieses genügt mir nicht, denn es gewährt keine Sicherheit, aber eine Garnison von 5000 Dänen in Rendsburg, Zurückführung der Truppen des Generalcommandos der Herzogthümer auf den planmässigen Friedensfuss\*) und Vertheilung derselben in provisorischen Garnisonen, endlich Aufstellung von 10000 Mann, so dass sie wirklich disponibel sind, in Jütland, das genügt mir; denn mit diesen Maassregeln können wir darauf rechnen, das Heft in den Händen zu behalten; hätte ich zu bestimmen, so würde dies gewiss und wahrhaftig geschehen, und glaube mir, nicht aus Recht-

---

\*) Tropperne havde efter Befaling den dobbelte Fredsstyrke til Tjeneste.

haberei — die ist meinem Character gänzlich fremd — sondern weil ich dieses aus innerlicher, durch langes und ernstliches Nachdenken über unsere Lage hervorgegangener Ueberzeugung für das einzig Richtige halte.

Indessen ich habe nicht zu bestimmen, und Du wirst zu kämpfen haben, damit ein tüchtiger Entschluss gefasst werde, und ich kann mir sehr gut denken, dass meine Ansichten keinen Anklang finden werden; nichts destoweniger bleibt es doch ganz gewiss, und diese Behauptung würde unter den gegenwärtigen Umständen von keinem Militair, der sein Handwerk kennt, widersprochen werden können, der sichere Besitz der Festung Rendsburg ist für Dänemark, gerade weil der Besitz dieser Feste für unsere Gegner gewissermaassen die *conditio sine qua non* des Gelingens ihrer Pläne ist, von der allergrössten Wichtigkeit; so wie die Sachen aber in diesem Augenblicke stehen, ist es eine wahre Kleinigkeit, wenn unsere Gegner irgend innere Tüchtigkeit und Kraft besitzen, uns die Festung Rendsburg zu entreissen, es muss also irgend etwas geschehen, wodurch wenigstens die Wahrscheinlichkeit, ein solches Unglück verhindern zu können, zu Wege gebracht wird. — —

I samme Skrivelse betegner Obersten Hertugen af Augustenborgs Stilling til Sagen saaledes: — — — „Der Augustenburger setzt aber jetzt Kopf und Kragen daran, um regierender Herr zu werden; welche Thorheit!! Ist es denn ein so grosses Glück, regierender Herr zu sein? Aber wenn die Leidenschaft, sei es welche es wolle, sich des Menschen bemeistert hat, so will er dieselbe befriedigen, es mag kosten was es wolle“.

Heller ikke dette Forslag vandt imidlertid Bifald, og Alt forblev som hidtil. Den tilsyneladende Rolighed i Hertugdømmerne i de paafølgende Maaneder gjorde

Regjeringen fastere og fastere i sin Tro paa, at Faren var fjern, saa at man endog i April Maaned besluttede at permittere Halvdelen af det til Tjeneste i Hertugdømmerne værende Mandskab og saaledes bringe Styrken ned paa den almindelige Fredsfod. Denne Beslutnings Udførelse blev dog forhindret ved Generalcommandoens Mellemkomst. Oberst Romeling udtaler sig i en Skrivelse til Generaladjudanten af 27de April angaaende denne Gjenstand saaledes: — — — — —

„Obgleich nun zur Zeit in den Herzogthümern dem äusseren Scheine nach eine zo grosse Ruhe eingetreten ist, dass es einem Jeden, der nicht mit den Verhältnissen bekannt ist, ungläublich vorkommen muss, dass hier noch vor Kurzem eine grosse, politische Aufregung an der Tagesordnung gewesen ist, so ist die schleswig-holsteinische Sache doch keinesweges als erledigt zu betrachten, die Leiter und Führer in derselben haben sich vorläufig nur auf's Lauern gelegt und werden eine jede von Seiten der Regierung gegebene Blösse augenblicklich mit Energie und Kraft zu Erreichung ihres Zweckes benutzen, denn, glaube mir, sie haben Nichts aufgegeben und wissen fest und bestimmt, was sie wollen“. — — — — —

Christian d. VIII  
doer d. 20de Ja-  
nuar 1848.

Tiden gled saaledes hen under tilsyneladende, ydre Ro indtil Kong Christian den VIII's Død den 20de Januar 1848. Indholdet af det aabne Brev, hvormed Kong Frederik den VIIde forkyndte sin Thronbestigelse, ligesom ogsaa det senere udstedte Rescript af 28de Januar 1848, hvorved en Fællesforfatning for Monarchiet stilledes i Udsigt, og hvorved forordnedes, at erfarne Mænd i lige Antal for Kongeriget og Hertugdømmerne skulde træde sammen for at raadslaae om Udkastet til en saadan Forfatning, tilfredsstillende selvfølgelig ikke det separatistiske Parti i Hertugdømmerne, der netop bekjæm-

Rescriptet af  
28de Januar 1848  
tilfredsstillt hver-  
ken i Kongeriget  
eller Hertug-  
dømmerne.

pede Statseenheden, Rescriptets Grundtanke. Men heller ikke i Kongeriget vandt Rescriptet Tilslutning; dels fandt man det ubilligt, at Hertugdømmerne uanset deres ringere Folkemængde skulde stilles fuldkomment lige med Kongeriget, dels var Ønsket om Slesvigs fuldstændige Adskillelse fra Holsten og nærmere Forbindelse med Kongeriget efterhaanden blevet mere og mere levende blandt Befolkningen, da man kun ad denne Vej troede at kunne sikkre sig Bevarelsen af Hertugdømmet for Danmark. Dette baade gennem Tale og Skrift ofte fremsatte Ønske maatte naturligvis yderligere forøge Bevægelsen mellem Separatisterne i Hertugdømmerne, hvor Spændingen i Gemytterne og Modtageligheden for enhver Impuls udenfra var bleven saa stor, at Partiets Ledere med Utaalmodighed maatte imødesee det for Udbruddet af Bevægelsen gunstige Moment. Dette lod heller ikke vente paa sig. I Hertugdømmerne fremkaldte Efterretningen om Februarrevolutionens Udbrud, især da dens Virkninger med største Hurtighed udbredte sig over Tydskland, en yderst urolig og febrilsk Tilstand, der sporedes dels derved, at der i Byerne blev dannet Borgerforeninger, og i Landdistricterne holdt Forsamlinger, og dels ved Pressens friere Optræden, som det under den herskende Gjæring var vanskeligt at forhindre ved Politiforbud.

Bevægelsen i  
Hertugdøm-  
merne tiltager.

Den faretruende Tilstand i Europa i Forbindelse med Indberetningerne fra Hertugdømmerne, hvoriblandt her navnlig maa fremhæves en Forestilling af 12te Marts fra Generalcommandoen sammesteds med Hensyn til Stemningen iblandt Befolkningen og flere derved formentligt nødvendiggjorte Forholdsregler, foranledigede, at Kongen lod sin Generaladjutant, Oberstlieutenant Schøller, i et Gehejmestatsraadsmøde den 15de Marts referere et Forslag angaaende forskjellige Sikkrings-

Projecterede  
Sikkerhedsfor-  
anstaltninger.



foranstaltninger. Disse formentes at burde bestaae i: „Mobilisering af Forbundscontingentet og dets Opstilling paa Holstens Sydgrændse, Indkaldelse af Liniens Frifolk og af Krigsreserve-Bataillonernes Mandskab, Anvendelse af det til Kjøbenhavn indkaldte Mandskab til Udførelse af fremskudte, fortificatoriske Anlæg ved Hovedstaden, Overskibning af c. 5000 Mand af disse Tropper til Ekerneforde, hvorfra de skulde afmarchere til Rendsborg som Erstatning for den derfra udmarcherende Del af Forbundscontingentet, Concentrering af et Corps paa 10000 Mand mellem Kolding og Fredericia og endelig Afsendelse af nogle Krigsskibe til Neustadt, Kiel, Ekerneforde, Flensborg og Aabenraa\*). Discussionen mellem Gehejmestatsraadets Medlemmer førte imidlertid ikke til Antagelsen af mere end et enkelt af disse Forslag. Resultatet af Forhandlingerne blev nemlig kun, at Kongen befalede Generaladjudanten snarest muligt at udfærdige en Resolution om, at det holstenske Forbundscontingent uopholdeligt skulde sættes paa Krigsfod, samt en lignende om, at de 5 i Kjøbenhavn garnisonerende Liniebatailloner, som recruteredes fra Jylland og Fyen, skulde indkalde deres fulde Krigsstyrke. Den første af disse Foranstaltninger kom paa Grund af Begivenhedernes Udvikling i den nærmest paafølgende Tid ikke til Udførelse, den sidste derimod blev faa Dage efter sat iværk, men, som det senere vil sees, efter en større Maalestok.

Folketsamlinger i Kjøbenhavn, Kiel og Rendsborg.

Den ved Efterretningen om Februarrevolutionen saavel i Kongeriget som i Hertugdømmerne fremkaldte,

\*) For Hertugdømmernes Vedkommende sees disse Forslag saagodtsom ordret at være de samme, som de, der fra Generalcommandoens Side gjentagne Gange vare gjorte, og som til dels atter vare optagne i den berorte Forestilling af 12te Marts.

stærke Bevægelse begyndte nu at vinde større og større Kraft og for Sidstnævntes Vedkommende at antage Dimensioner og Former, der lode forudsee Muligheden af en nær forestaaende Katastrophe. I Kjøbenhavn var der den 11te og 12te Marts holdt Folkeforsamlinger henholdsvis i Casino og Hippodromet; paa den første af disse drøftedes Slesvigs Bevarelse for Danmark, paa den sidste vedtoges en Petition til Kongen angaaende en Udvidelse af Valgretten. Den 15de Marts blev der i Kiel holdt en Borgerforsamling, hvor man for første Gang drøftede Maaden, hvorpaa man skulde træde op ligeoverfor en mulig Udtalelse fra Regjeringen om Slesvigs Indcorporation i Kongeriget og Adskillelse fra Holsten i administrativ Henseende, et Maal, hvortil man frygtede, at Regjeringen skulde lade sig føre ved den store Tilslutning, som det saakaldte Ejderpartis Bestræbelser fandt i Folkestemningen. Den omtalte Kielerforsamlings Discussioner og Beslutninger vise tilfulde, at Separationspartiet ansaa Tiden for kommen til ikke længer at lægge Skjul paa sine Hensigter. Man debatterede et Forslag om i det nævnte Tilfælde at udkaare en provisorisk Regjering, bestaaende af 6 Medlemmer, hvoriblandt Advokat Beseler, Grev Reventlow-Preetz og Jernbanedirecteur Ohlshausen navnlig fremhævedes. Der blev fremdeles vedtaget en Erklæring af aldeles statsopløsende Indhold, og som var holdt i den uforskammede Form, der karakteriserer Udtalelserne i de offentlige Forsamlinger i Tydskland paa den Tid. Erklæringen, der den følgende Dag blev offentliggjort i Kieler Correspondenzblatt, findes i Bilag Nr. 2. Endelig besluttedes, at den i Forslag bragte, almindelige Væbning af Borgerne strax skulde bringes i Udførelse. Commandanten i Kiel, Oberst Høegh, modtog samme

Dag, som denne Forsamling fandt Sted, Befaling fra Generalcommandoen til at skride ind med Magt, hvis dette skulde blive fornødent. Da denne Ordre blev bekendtgjort for Officererne af Garnisonen, nægtede Lieutenant Bernstorff af 2det Dragon-Regiment, der midlertidigt commandedede den derværende Escadron, at efterkomme en slig Ordre og iudgav samtidigt sin Ansøgning om Afsked. Han var saaledes den første Officer, der svigtede sin Pligt netop paa en Tid og paa et Sted, hvor streng Pligtopfyldelse var af yderste Vigtighed, og hvor den modsatte Handlemaade var saameget uheldigere, som Førerens Frafald drog et lignende efter sig af endel af hans Undergivne, der nu fraterniserede med Borgerne, hos hvem de vare indkvarterede. Begivenhederne i Kiel gjentoges i Rendsborg efter en større Maalestok den 18de Marts, til hvilken Dag endel Deputerede fra Slesvigs og Holstens Stænderforsamlinger havde berammet et Møde i den nævnte By. Efterretningen om hvad der var forefaldet i Kiel, i Forbindelse med den almindelige Spænding og Uro i Gemytterne bevirkede nemlig, at en stor Del Borgere fra Sydslesvigs og Holstens Byer samme Dag indfandt sig i Rendsborg, saa at der med de Stænderdeputeredes Møde forenedes en stor Folkeforsamling. I Mødet fremtraadte Jernbanedirecteur Ohlshausen, hvis Virksomhed som Separatist og Demagog havde gjort hans Navn populært i Hertugdømmerne, med Forslag om strax at træde op med væbnet Haand imod Danmark, udnævne en provisorisk Regjering og uopholdeligt sikre sig Rendsborg; han erklærede, at man kunde være sikker paa Sejren, thi det danske Folk var dorskt og dovent, uden indre Sammenhold og uden Agtelse i Europa; han tilføjede som Slesvig-Holstenernes Løsen: „Ven-

skab med Frankrig, Fjendskab mod Danmark, Had mod Rusland“.

Det var kun med største Besvær, at de Deputerede, som nærrede Haab om ved Underhandlinger eller ved passiv Modstand endnu at kunne naae det ønskede Maal, i Forening med andre Deputerede, der endnu ikke ansaa Øjeblikket for skikket til et Udbrud, fik de Radicale i Forsamlingen fra strax at proclamere Slesvig-Holsten. Der besluttedes imidlertid at sende en Deputation til Kjøbenhavn med følgende Fordringer (man troede ikke længer at behøve at bede derom) til Kongen:

1. Ufortøvet Indkaldelse af de forenede Stænder og Forelægelse af et Forfatningsudkast for Hertugdømmerne,
2. Fuldstændig Presse- og Associationsfrihed,
3. Foretagelse af de fornødne Skridt, for at Slesvig kunde blive indlemmet i det tyske Forbund,
4. Uopholdelig Indførelse af en Folkevæbning,
5. Uopholdelig Afskedigelse af Regjeringspræsident Scheel\*).

Til disse Fordringer, som dannede Hovedindholdet af den mundlige Instruction, man gav Deputationen\*\*), var der endnu føjet en anden, nemlig at den skulde insistere paa en uopholdelig Indrømmelse af disse Fordringer og erklære, at Stænderne i modsat Fald ikke kunde indestaae for Landets Rolighed. Forsamlingen vedtog endvidere at sende en anden Deputation til

\*) Denne havde ved sin bestemte Optræden navnlig ligeoverfor Pressen i Hertugdømmerne paadraget sig Separatisternes Had.

\*\*) Deputationen bestod af Regjeringsraad Engel, Godsejer Neergaard, Advocaterne Güllich og Clausen samt Jernbanedirecteur Ohlshausen.

Frankfurt med et Andragende om Slesvigs Optagelse i det tydske Forbund og udnævnte endelig en Commission, bestaaende af Reventlow-Preetz, Beseler og Bargum, med det Hverv atter at sammenkalde Forsamlingen, naar de skjønnede det fornødent. Saalænge Forsamlingen varede, var Garnisonen consigneret i Barakkerne og i Tojhuset; først da den opløste sig, ophorte Consigneringen, og Soldaterne vendte tilbage til deres Qvarterer, hvor de ved Traktering og Pengegaver saaledes bleve bearbejdede af Borgerne, at c. 100 Underofficerer og Menige, navnlig af 2det Artilleri-Regiment, lode sig forlede til at undertegne en Tillidsadresse til Stænderne. Stemningen i Byen var under hele Forsamlingen, ved hvilken det iøvrigt ikke kom til Yderligheder, stærkt bevæget, fra Husene vajede sort-rød-gyldne Flag, og Gaderne vrimlede af Mennesker.

Generalcom-  
mandoens Stil-  
ling; dens sidste  
Forsøg paa at  
fremkalde gjen-  
gemgribende  
Feranstalt-  
ninger.

Den Udvikling, Begivenhederne saaledes toge, bragte Generalcommandoen i Hertugdømmerne, der saa den længe forudsete og forudsagte Katastrophe nærme sig, uden at Regjeringen stillede de af den angivne Midler til dens Raadighed eller overhovedet paa dette Tidpunkt sendte den nogensomhelst Forholdsordre, i en yderst pinlig Stilling. Endnu et Forsøg gjorde den paa at faae sine Anskuelser til at trænge igjennem ved den tidligere omtalte, under 12te Marts indgivne Forestilling, hvori Forlæggelsen af 5000 Mand danske Tropper til Rendsborg og Opstillingen af et Corps paa 10000 Mand i Omegnen af Kolding indtrængende anbefaledes. Denne Forestilling efterfulgtes yderligere af Indberetninger om Troppernes tvivlsomme Stemning saavel i Rendsborg som i Kiel. Regjeringen gav imidlertid slet intet Svar herpaa; den lod sig endnu ikke bevæge til at opgive sin afventende Holdning, og først fra den 20de Marts, altsaa

rimeligvis først som en Følge af Begivenhederne i Rendsborg den 18de, begyndte den at træffe Foranstaltninger til en kraftigere Optræden mod de muligt opstaaende Uroligheder.

Under 20de Marts fik saaledes Generalcommandoen for Hertugdømmerne Befaling til at forlægge sit Hovedkvarter fra Slesvig til Rendsborg; Ingenieurcorpset erholdt Ordre til at iværksætte Oversvømmelsen om Rendsborg (en Befaling, der imidlertid atter blev tagen tilbage den paafølgende Dag) samt til at gjøre Forslag til Forsvarsforanstaltninger ved de forskjellige, faste Punkter i Landet; begge Cancellier erholdt samme Dag Ordre til uophødeligt at lade samtlige Permitterede af Linien, Infanteriets og Jægerens 5te Aars Mandskab, forsaauidt dette henhørte til de i Kongeriget stationerede Afdelinger, samt Districtshestene indkalde; de begyndte Søudrustninger blev paaskyndede, og Søværnepligtige indkaldte. Den 21de Marts beordredes ufortøvet Anskaffelse af det til 6 Reserve-Batailloners og 2 Reserve-Jægercorpser Udrustning fornødne Materiel, endvidere Udrustning af de til 1ste Artilleriregiment hørende 8 Linie- og 2 Reserve-Batterier samt Afsendelse af en Artilleriofficer til Frankrig for at købe Geværer. Generalstaben fik Befaling til at træffe Foranstaltninger til Forplejning af et Corps paa 5000 Mand i Egnen mellem Ribe og Kolding og af et lignende paa 10000 Mand i og ved Kjøbenhavn; sidstnævnte Corps skulde senere forøges med 6 Reserve-Batailloners og 4 Batterier\*).

Foranstaltninger til Bekjæmpelse af Bevægelsen paabegyndes.

\*) Den 21de Marts blev der endvidere af Hs. Majestæt Kongen sammenkaldt et Krigsraad til den 22de om Formiddagen, til hvilhen Tid Generalerne Rømer, Steinmann, Quaade og Bauditz, Admiral Schifter, Commandeurcapitain Zahrtmann, Oberstlieutenanterne Olsen af Generalstaben og Fibiger af

Endelig blev der den 21de Marts givet Ordre til Forberedelse af en Søexpedition: Et Corps, bestaaende af 2 Batailloner og 1 Batteri (Bataillonernes Mandskab sammendraget af alle de i Kjøbenhavn garnisonerende Batailloner), skulde holdes færdigt til Indskibning paa Dampskibene Gejser og Skirner for at overføres til Ekernförde og derfra marchere til Rendsborg; fremdeles skulde alle Skibe, der agtede sig til Hertugdømmerne, standses. —

Folkeforsamling  
i Kjøbenhavn.

Efterretningerne om Begivenhederne i Kiel og Rendsborg den 18de maatte nødvendigvis, da de naaede Kjøbenhavn, aabne Øjnene selv paa de mindst Klartseende og overbevise dem om, at et Udbrud sandsynligvis var saa nært forestaaende, at man hurtigt maatte gribe til virksomme og kraftige Midler, hvis Bevægelsen itide skulde dæmpes. Om Aftenen den 20de Marts forsamlede et stort Antal af Hovedstadens Borgere sig i Casino; her vedtog man en Række Beslutninger i national-liberal Retning og sluttede sig til følgende, af Borgerrepræsentanterne om Eftermiddagen vedtagne Adresse til Hs. Majestæt Kongen:

Adresse til  
Kongen.

Allernaadigste Konge!

„De Raadgivere, Deres Majestæt har arvet fra Deres Forgjænger, ere ikke i Besiddelse af Folkets Tillid ligesaaalidet i det egenlige Danmark, som i Slesvig og Holsten; de dagligt mere fremtrædende, sørgelige-

Artilleriet samt Major Schlegel af Ingenieurcorpset samledes paa Christiansborg Slot for under Hs. Majestæts Forsæde at discutere forskjellige Forslag, Forsvarsvæsenet vedkommende. Krigsraadet blev imidlertid efter i kort Tid at have været sammen opløst, uden at dets Forhandlinger havde ført til noget Resultat.

Frugter af deres Regjeringssystem har maattet undergrave enhver Tro paa, at de nu skulde besidde Indsigt og Kraft til at frelse Landet.

Afgjørelsens Time nærmer sig med Kjæmpeskridt. Staten vil opløses, dersom Deres Majestæt ikke uopholdeligen omgiver Deres Throne med Mænd, som ere Opgavens Storhed voxne, og som kunne tilføre Regjeringen en energisk Villie og Nationens Bistand — Mænd, der kunne redde Danmarks Ære og grundlægge Landets Frihed.

Vi anraabe Deres Majestæt om ikke at drive Nationen til Fortvivlelsens Selvhjælp.“

Den 21de samledes Kommunalbestyrelsen paa Raadhuset og drog i et højtideligt Tog, hvortil efterhaanden en stor Menneskemasse sluttede sig, til Christiansborg Slotsplads. Kommunalbestyrelsen blev indladt paa Slottet, og dens Formand, Etatsraad Hvidt, erholdt Tilladelse til at oplæse Adressen. Kongen svarede: „Det glæder mig at kunne sige Dem, at jeg allerede har forekommet det, hvorom De her bede mig; det gamle Ministerium er opløst, Ministrene have idag tilbageleveret mig deres Fuldmagter. Naar De, mine Herrer, ville have samme Tillid til Deres Konge, som jeg har til mit Folk, saa vil jeg være dem en tro Leder til Ære og Frihed.“

Ministeriet  
afskediges.

Resten af Dagen og Natten mellem d. 21de og 22de gjordes der flere Forsøg paa Dannelsen af et nyt Ministerium, hvad der imidlertid strandede hovedsagelig paa Grund af de foreslaaede Medlemmers Uenighed om det Svar, der burde gives den holstenske Deputation. Den 22de om Eftermiddagen Kl. 3 blev endelig det nye Ministerium dannet med Grev A. W. Moltke som Conseilspræsident og provisorisk Finants- og Marine-

Dannelsen af  
det nye Mini-  
sterium.



minister, Kammerherre Bardenfleth som Justitsminister, Grev Knuth som Udenrigsminister og provisorisk Minister for Hertugdømmerne, Capitain Tscherning som Krigsminister, Magister Monrad som Kultus- og Undervisningsminister samt Etatsraad Hvidt og Advocat Lehmann som Ministre uden Portefeuille; faa Dage efter completeredes Ministeriet med Toldkammerdirecteur Bluhme som Told- og Handelsminister. Ministeriets første Opgave var at affatte Svaret til den holstenske Deputation, der den 22de var ankommen til Kjøbenhavn. Dette Svar, hvori man forsøgte at imødekomme de udtalte Ønsker for Holstens Vedkommende, medens man bestemt tilbageviste de statsoplosende Tendenser, der indeholdtes i Fordringerne om Slesvigs Adskillelse fra Danmark, findes i Bilag Nr. 3. Det meddeltes Deputationen skriftligt d. 24de Marts, efter at denne d. 23de havde haft Audients hos Hs. Majestæt Kongen.

Svaret til den  
holstenske De-  
putation.

Projecteret  
Diversjon mod  
Rendsborg.

I et Statsraad den 22de blev den af det fratraadte Ministerium fattede Plan om en Diversjon over Ekernforde mod Rendsborg bragt paa Bane, dog kun for definitivt at blive opgivet, idet man dels nærede Frygt for at bringe de i Kjøbenhavn garnisonerende Afdelingers Kadre i Uorden og dels fandt det uklogt at afsende Tropper samtidigt med, at man gav et imødekommende Svar og tilstod Holstenerne Alt, hvad der var foreneligt med Statens Bestaaen. — Rygtet om de sidste Dages Begivenheder i Kjøbenhavn maatte selvfølgelig, naar de naaede Hertugdømmerne, frembringe stor Bevægelse der. For om muligt at forebygge et Udbrud blev der med Dampskibet „Kopenhagen“ d. 23de Marts til Kiel afsendt 2 aabne Breve af beroligende Indhold, det ene undertegnet af en af Ministrene, det andet af Medlemmerne af den holstenske Deputationen. Da Dampskibet ankom der

d. 24de om Morgenen, var imidlertid Oprøret alt i fuld Gang.

Allerede d. 21de Marts, da Deputationen afgik med Postdampskibet fra Kiel til Kjøbenhavn, blev nogle indkaldte Matrosers Afrejse med dette Dampskib forhindret; samme Dag forhindrede Borgerne i Rendsborg Afleveringen af Finantshovedkassen, hvori en Beholdning af 1½ Mill. Rd. I Kiel var Militairets Situation allerede d. 22de Marts meget kritisk. Borgerne, der trods Politiets Forbud afholdt en Forsamling, hvori de raadsloge om Folkevæbning, Sikkerhedsvagter etc. etc., forhindrede her den befalede Afsendelse af Jægercorpsets Munderings- og Vaabendepot til Rendsborg, og den militaire Besætnings Stilling blev saavel paa Grund af dens ringe Styrke som ogsaa paa Grund af dens fleste Elementers Upaalidelighed, saa uheldig, at den commanderende General paa den slesvig-holstenske Regjerings Forlangende og for at undgaae et Sammenstød beordrede Oberst Høegh til under visse Eventualiteter at rømme Byen og gaae i Cantonnement i Landdistrictet der i Nærheden.

Ogsaa i Byen Slesvig blev der saavel den 21de som den 23de Marts holdt Borgerforsamlinger, hvor Tonen var særdeles krigersk. Man discuterede Oprettelsen af mobile Colonner, og Borgerne forpligtede sig til Tjeneste som Soldater i den slesvig-holstenske Sags Interesse. Fra militair Side blev der fra d. 16de Marts saavel i Slesvig som i Rendsborg holdt Piketter af de respective Garnisoner rede til paa Requisition af Politiet at medvirke til Ordenens Opretholdelse, uden at de dog kom til Anvendelse. — Ifølge den tidligere omtalte, Generalcommandoen givne Ordre forlagdes dens Hovedkvarter d. 23de om Morgenen fra Slesvig til

Bevægelsens  
Udvikling i  
Hertugdømmerne.

Rendsborg. Samme Dag udbredte det Rygte sig i førstnævnte By, at det der garnisonerende 4de Jægercorps snart skulde afgaae til Rendsborg, og at Corpsets Vaabendepot strax skulde føres sammesteds hen. Der opstod herover stor Bevægelse i den paa samme Dag i Byen afholdte Borgerforsamling, der ved en Deputation afnødte Commandanten en Erklæring om ikke at ville afsende Vaabnene og Lofte om at ville forebringe Generalcommandoen Borgernes Ønsker om at erholde Vaaben udleverede, et Andragende, som sidstnævnte Autoritet imidlertid afslog.

Bevægelsens  
Ledere samles  
i Kiel.

Om Formiddagen d. 23de var Herredsfoged Jacobsen ankommen fra Kjøbenhavn til Byen Slesvig med Beretning om Begivenhederne i Kjøbenhavn d. 20de og 21de. Den i Slesvig værende Advocat Beseler ilede endnu samme Dag til Kiel, hvorhen Prindsen af Noer og Grev Reventlow-Preetz i Hast bleve anmodede om at begive sig\*). Modet fandt Sted hos Advocat Bargum, og efter nogen Discussion bleve Deltagerne enige om at sammentræde i en provisorisk Regjering. Et Forslag i saa Henseende bragtes af Beseler til den paa Raadhuset forsamlede Borgerforening; Forsamlingen gik ind paa Forslaget, dog paa den Betingelse, at Bargum ombyttedes med Kjøbmand Schmidt, en Betingelse, som Bargum selv anbefalede til Vedtagelse. Den selv-dannede, provisoriske Regjering vedtog nu et Program

---

\*) Prindsen af Noer medtog paa Rejsen for paakommende Tilfældes Skyld sin Generalsuniform. Prindsens under forskellige Paaskud gjentagne Vægning ved at aflægge Krigsmandens sædvanlige Ed til Kongen, lader formode, at han dog neppe har tænkt sig at anvende Uniformen i Kongens Tjeneste.

i Skikkelse af en Proclamation (see Bilag Nr. 4), der forebragtes Forsamlingen paa Raadhuset. Den mødte imidlertid her en stærk Modstand og blev først vedtagen efter en voldsom Debat, idet Forsamlingen, der fandt Proclamationen altfor mat og intetsigende, omsider lod sig berolige ved den i Proclamationen forekommende Passus: „Wir werden uns mit aller Kraft den Einheits- und Freiheitsbestrebungen Deutschlands anschliessen“ i hvilken den troede at see en Garanti for, at man vilde slutte sig til Revolutionen i Tydskland. Ved Midnat ringedes med Byens Kirkeklokker, og henad Morgenstunden proclamerede Beseler fra Raadhuset den provisoriske Regjering.

Proclamering  
af den provi-  
soriske Regje-  
ring.

Tærningerne vare kastede, — og som i alle slige, bevægede Perioder afløste nu den ene Begivenhed hurtigt den anden. Oprørsfanen blev plantet paa Rendsborgs Volde og førtes derfra mod N. op i det Land, der først efter en 3 Aars Krig skulde falde tilbage til dets legitime Hersker.

---

Forinden der imidlertid gaaes over til den fortsatte Fremstilling af Begivenhederne, turde det formentligt være rigtigt at kaste et Blik paa den Krigsmagt, hvis Færd vi skulle følge, paa dens Organisation og Styrke og paa dens Tilstand i det Øjeblik, Begivenhederne kaldte den til Kamp.

Den danske Hærs Organisation ved Oprørets Udbrud var fremgaaet af Planen af 28de April 1842, som fastsatte, at Hæren, der rekruteredes udelukkende af den uprivilegerede Landbostand, for Fremtiden skulde bestaae af en „staaende Hær“ (Linien og Krigsreserven) og „Hærens Forstærkning“ (en Fastmandsklasse og en

Hovedtrækkene  
i Hærens Or-  
ganisation.

Reserveklasse). Tjenestetiden i Linien og Krigsreserven var fastsat til 4 Aar i hver, i Forstærkningens Fastmandsklasse til 8 Aar; i Forstærkningens Reserveklasse skulde den Værnepligtige blive staaende til sit fyldte 45de Aar. Undtagelser fra disse almindelige Regler fandt Sted ved Artilleriet, hvor Tjenestetiden var fordelt med 6 Aar i Linien og 2 Aar i Krigsreserven, ligesom ogsaa ved begge Garderne, hvis Mandskab paa Grund af den længere Tid, det holdtes til stadig, fast Tjeneste, efter at have tjent de 8 Aar i Linien og Krigsreserven var frit for al videre, militair Forpligtelse. Udskrivningen til Krigstjeneste skete paa aarlige Sessioner i forskellige Udskrivningsdistricter. Linie-Bataillonerne erholdt i Almindelighed deres Mandskab fra eet Udskrivningsdistrict, Jægercorpserne, Gardehusar-Divisionen og Dragon-Regimenterne derimod fra flere Districter; den i Kjøbenhavn stationerede Del af Artilleriet og Ingenieurcompagniet sammesteds erholdt sin Rekruttilgang fra hele Kongeriget, de i Rendsborg stationerede Dele af disse Vaaben fra Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg. Udskrivningen til Livgarde-Escadronen og Garden til Fods skete endelig over hele Monarchiet. Den faste Tjenestetid for det i Excercerskolerne uddannede Mandskab var for Linie-Bataillonerne og Jægercorpserne  $1\frac{1}{2}$  Aar, for Livgarden til Fods  $2\frac{1}{2}$  Aar, for Cavaleriet 15—18 Maaneder med Undtagelse af Garden, der havde en fast Tjenestetid af 4 Aar. Ved Artilleriet var den faste Tjenestetid for Trainconstabler 13 og for Constabler og Pontonnerer 23 Maaneder; Ingenieurtropperne holdtes 2 Aar til fast Tjeneste.

Med Hensyn til Kadrene bestemte Planen, at disse i Fredstid skulde være fuldstændigt tilstede for Linie-

styrken. Officererne udgik for Infanteriets og Cavaleriets Vedkommende fra det Kgl. Landcadetacademi, for de specielle Vaabens fra den Kgl. militaire Højskole; Underofficererne beholdtes ved Infanteriet og Cavaleriet ved Hvervning, ved de specielle Vaaben hovedsagelig fra den ved Artilleriet oprettede Underofficers-Elevskole. Reservens Afdelinger paatænkte forsynede med Officerer dels fra Linie-Afdelingerne, dels igjennem den ved Planen paatænkte Reserveofficersklasse, og med Underofficerer ligeledes dels fra Linie-Afdelingerne, dels gjennem en Forfremmelse til disse Poster af Reservens Undercorporaler\*). For Forstærkningens Kadre drog Planen ingen Omsorg. — Denne Organisationsplan var imidlertid ved Oprørets Udbrud endnu ikke fuldstændigt traadt i Kraft; ikkun 5 Aar vare forløbne siden dens Stadfæstelse, det 6te, 7de og 8de Aars Mandskab var altsaa ikke blevet behandlet efter den, og endel af de for Krigsreserven paaregnede Underbefalingsmænd saaledes ikke tilstede. Den i Planen udviklede Tanke om Reservens delvise Forsyning med Krigsreserveofficerer maatte desuden efter de Erfaringer, man i de forløbne 5 Aar havde gjort, ansees som forfejlet, idet man paa de i Planen opstillede Betingelser i den nævnte Tid kun bavde erholdt en Tilgang af ialt 12 Reserveofficerer, nemlig 4 af Cavaleriet og 8 af Infanteriet.

---

\*) Ifølge Hærplanen blev der blandt de flinkeste Menige af den aarlige Tilgang udtaget et bestemt Antal, der udnævntes til Undercorporaler og mod at erholde en forhøjet Lønning bleve holdte længere Tid til fast Tjeneste for yderligere at uddannes.

Hærens Liniestyrke var efter Planen af 1842 følgende:

Overcommandoen.....	13	3	"	"	3	"	"	"	19	Hertil komme endnu de civil-militære Embedsmænd, ansatte i Hærens Overbestyrelse og ved de til denne hørende Institutioner, og som ikke kunne henregnes under de i Tabellen anførte Kategorier.
Generalstaben .....	19	12	"	"	"	"	"	"	31	
Ingenieurcorpset .....	42	41	2	184	2	14	"	"	285	
(1 Stab og 2 Compagnier).										
Artilleri-Brigaden .....	87	225	38	2892	13	10	14	73	3352	
(1 Stab, 2 Regimenter med ialt 12 Feltbatterier og 1 Ponton- nercompagni samt 1 Tøjetat).										
Cavaleriet.....	153	327	83	3240	38	"	89	"	3930	
(3 Brigadestabe, 1 Escadron Garde til Hest, Gardehusar- Divisionen (2 Escadroner) og 6 Dragon-Regimenter à 4 Escadroner).										
Infanteriet .....	423	924	368	14560	98	"	249	"	16622	
(4 Brigadestabe, 1 Bataillon Garde, 17 Linie-Batailloner og 5 Jægercorpser alle paa 4 Compagnier).										
Fæstninger, Undervis- ningsanstalter m. m.	29	6	"	"	8	"	"	"	43	
Summa...	766	1538	491	20876	162	24	352	73	24282	

Til Hærens Raadighed stod endvidere foruden de ovenfor berørte 12 efter Planen uddannede Reserve-officerer endel Officerer paa Vartpenge, der, naar det gjordes fornødent, vare pligtige til at tjene i Krigsreserven og Forstærkningen, saalænge de vare tjenstdygtige, nemlig:

af Artilleriet 4 Stabsofficerer,

„ Cavaleriet 9 — 10 Ritmestere og 5 Lieuten.

„ Infanteriet 38 — 30 Capitainer og 9 —

ialt 105 Officerer, hvoraf dog de allerfleste ukrigsdygtige. — Endelig havdes paa den Kgl. militaire Højskole og det Kgl. Landcadetacademi, foruden nogle ved Førstnævnte som Elever og ved Sidstnævnte som Repetenter ansatte Lieutenanter, i disse Anstalters ældste Afdelinger endel Elever, hvis Uddannelse næsten var endt, og som kunde forventes efter en kortere, praktisk Tjeneste at ville afgive brugbare Befalingsmænd.

Med Hensyn til en Forøgelse af Hæren udover Liniestyrken var man, som alt berørt, ved Planen af 1842 henvist til Krigsreserven og Forstærkningen. Fremgangsmaaden under denne Eventualitet foreskrev Planen saaledes, at der ved Artilleriet i Reserve- og Forstærkningsmandskabet skulde søges de fornødne Kræfter til Besættelsen af 6 Reserve-Feltbatterier, ved Cavaleriet til Dannelsen af indtil 24 Reserve-Escadroner og ved Infanteriet til at forøge Styrken med indtil 12 Reserve-Batailloner og 20 Forstærknings-Batailloner, uden at der dog fastsattes nogen bestemt Maade, hvorpaa denne Udvikling skulde skee. En senere Drøftelse af dette Spørgsmaal førte til en nærmere Fastsættelse af de Regler, som skulde følges ved Oprettelsen af Cavaleriets og Infanteriets Reserveafdelinger. Ved Kgl.



Resolution af 10de Juni 1847 (Circulaire af 31te December s. A.) bestemtes nemlig, at Gardehusar-Divisionen og hvert af de 6 Dragon-Regimenter af det overskydende Reservemandskab skulde danne en 5te Escadron, at der af Reservemandskabet ved Livgarden til Fods skulde dannes et 5te Compagni, af det ved de 17 Linie-Batailloner 9 Reserve-Batailloner, hvoraf 8 paa 4 og 1 paa 2 Compagnier, og af det ved de 5 Jægercorpser 3 Reserve-Jægercorpser, hvoraf 2 paa 4 og 1 paa 2 Compagnier. Reserveafdelingerne saavel ved Cavaleriet som ved Infanteriet, der skulde organiseres i Lighed med Linieafdelingerne kun med et noget svagere Befalingspersonale, skulde erholde dette afgivet efter bestemte Regler af den eller de Stamafdelinger, hvoraf de vare fremgaaede.

Hestevæsenet.

Hvad Materiellet angaaer, da havdes der ved Hæren af Heste 3 Klasser, nemlig: Officerernes „egne Heste“, „Stambeste“ og „Districtsheste“. Antallet af Heste i hver af disse Klasser beløb sig paa Fredsfod efter Planen til henholdsvis 462, 2840 og 2304, af hvilke sidste det egentlige Kongerige udredede 1728, og Hertugdømmerne 1576. Districtshestene vare fordelte med 288 til hvert af de 2 Artilleri- og 6 Dragon-Regimenter. For Trainets eventuelle Forsyning med Heste vare ingen Regler givne i Planen.

Bevæbning,  
Beklædning og  
Udrustning.

Bevæbnings-, Beklædnings- og andre Udrustningsgjenstande vare fordelte til Afdelingerne. Ved Livgarden til Fods og Linie-Bataillonerne var Bevæbningen et glatløbet Bajonnetgevær; 2 Underofficerer og 16 Mand pr. Compagni vare bevæbnede med Rifler. Jægercorpsernes Bevæbning var en riflet Musket, dog vare 2 Un-

derofficerer og 24 Mand pr. Compagni bevæbnede med Rifler. Jægercorpsernes Mandskab samt de Riffelbevæbnede i Linie-Bataillonerne vare endvidere forsynede med en Hirschfænger, hvorimod de øvrige Linieinfanterister vare bevæbnede med en kort Sabel. Af Cavaleriet var Garden til Hest bevæbnet med en Pallask, 2 Pistoler samt Kyrads, de øvrige Afdelinger med en Sabel, 1 Karabin og 1 Pistol; Underofficererne førte ingen Karabin, men derimod 2 Pistoler. Ved Artilleriet vare de Beredne bevæbnede med en Sabel og 2 Pistoler, de Uberedne med en kort Sabel. Ingenieurtroppernes Bevæbning var et afkortet Bajonnetgevær og en Faskinkniv.

Ved Oprørets Udbrud manglede der af Beklædningsgjenstande til Liniestyrken endel Feltkapper; af Udrustningsgjenstande manglede Kogekjedler, Pioner- og Ambulanceredskaber, af hvilke Sager kun de Afdelinger, som hørte til det holstenske Forbundscontingent, havde nogle i Behold. For Reservens og Forstærkningens Vedkommende vare samtlige Beklædnings- og Udrustningsgjenstande aldeles ikke eller kun meget mangelfuldt tilstede. De i den tidligere berørte Kgl. Resolution af 10de Juni 1847 omtalte Udrustningsdepoter vare nemlig endnu ikke oprettede; imidlertid havde man ved Varedepotet i Kjøbenhavn og det militaire Klædeoplæg sammesteds endel Materiale, saasom Klæde, Læder, etc. i Behold. Til Bevæbning af disse Afdelinger havdes følgende Antal Haandvaaben, som vare brugelige:

af glatløbende Infanterigeværer . . . . .	18930	Stk.
„ riflede Musketter . . . . .	1719	—
„ Underofficersrifler . . . . .	105	—
„ glatløbende Karabiner . . . . .	242	—

af Infanterisabler ..... 9890 Stk.  
 „ Artilleri- og Cavalerisabler ..... c. 4500 —  
 hvilke Vaaben i Forbindelse med et stort Antal gamle  
 Landser vare fordelte i Arsenalerne i Kjøbenhavn,  
 Kronborg, Nyborg, Fredericia og Randers samt paa  
 Hellebæk Geværfabrik. I Arsenalet i Rendsborg fandtes  
 desuden c. 3000 brugelige Skydevaaben og endel repara-  
 ble Geværer og Sabler.

Feltartilleriet.

For Feltartilleriets Vedkommende var Materiel  
 tilstede i følgende Udstrækning:

3 nye 12-Pds. Batterier à	{	2 24-Pds. Granatkanoner,
		6 12-Pds. Kuglekanoner,
		1 Reservelavet og
		16 Ammunitionsvogne.
9 nye 6-Pds. Batterier à . .	{	2 12-Pds. Granatkanoner,
		6 6-Pds. Kuglekanoner,
		1 Reservelavet og
		12 Ammunitionsvogne.
3 ældre 6-Pds. Batterier à	{	2 10-Pds. Haubitzer,
		6 6-Pds. Metalkanoner,
		1 Reservelavet og
		12 Ammunitionsvogne.
2 3-Pds. kjørende Batterier à	{	2 10-Pds. Haubitzer,
		6 3-Pds. Metalkanoner,
		2 Reservelavetter og
		12 Ammunitionsvogne.

Heraf fandtes i Rendsborg 1 nyt 12-Pds., 1 ældre  
 6-Pds. og 2 nye 6-Pds. Batterier, i Nyborg 1 3-Pds.  
 kjørende Batteri, i Fredericia 1 nyt 6-Pds. Batteri, og  
 Resten i Kjøbenhavn. Endelig havdes paa Bornholm  
 et ældre 6-Pds. og 3 3-Pds. Feltbatterier med ialt 26  
 Piecer.

Skjøndt Artilleriet besad endel Requisitevogne og endel Feltrequisitter, vare dog kun et nyt 6-Pds. Batteri i Rendsborg, et ældre 6-Pds. og et 3-Pds. Batteri i Kjøbenhavn samt et 3-Pds. Batteri i Nyborg færdige til Udrykning med fuldstændigt Train.

Den til Forbundscontingentet henhørende, under Bro-Equipage. Artilleriet sorterende Pontonbro-Equipage var stationeret i Rendsborg.

Angaaende Afdelingernes Forsyning med fast Train Trainvæsenet. indeholdt Hærplanen ingen Bestemmelser. Paa endel ældre Brød- og Patronvogne samt enkelte nye Infanteriammunicionsvogne og Patronkarrer nær forefandtes der derfor ved Krigens Udbrud intet andet Train end det til Forbundscontingentets Afdelinger henhørende, hvilket imidlertid, da det blev opbevaret i Rendsborg Arsenal, strax gik tabt.

Til Bestykning af Fæstninger, Kystbatterier etc. Fæstningsartilleri. havdes i Kjøbenhavn 1142 Stk. Skyts — deraf 25 Morterer, 66 Granatkanoner og 225 Kuglekanoner i brugbare Affutager med Tilbehør —, paa Kronborg 129 Stk. med Affutager etc. og i Rendsborg 276 Stk., hvoraf en stor Del med Tilbehør; desuden fandtes i sidstnævnte Fæstning Forbundscontingentets aldeles nye og complet udrustede Belejringstrain.

Beholdningerne af Projectiler til det svære Skyts Ammunition. vare meget betydelige, hvorimod der ikke havdes megen Ammunition færdig; af Kanonkrudt til Krigsbrug var Beholdningen c. 9480 Centner, af Musketkrudt c. 4450 Centner.

Flaaden.

Den danske Flaades Personel var ved Oprorets Udbrud normeret som følger:

	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Læger.	Antal Hoveder.	Anmærkninger.
Officerscorpset . . . .	124	"	"	"	124	Hertil komme endnu de Embedsmænd, som vare ansatte i Marineus Overbestyrelse og de derunder hørende Institutioner, og som ikke kunne henregnes under de i Tabellen anførte Kategorier.
Artillericorpset . . .	"	68	250	"	318	
Matroscorpset . . . .	"	68	250	"	318	
Haandværkercorpset	"	"	"	"	1412	
Drengecorpset . . . .	"	7	225	"	232	
Søværnepligtige . . .	"	"	c. 20000	"	c. 20000	
Læger . . . . .	"	"	"	9	9	
Summa . . . . .	124	143	c. 20725	9	c. 22413	

Værnepligten for det til Orlogstjenesten bestemte Mandskab var i Hovedsagen fastsat ved Forordning af 8de Januar 1802. Udskrivningen skete i Sølimit-Districter, i hvilke det Mandskab, der ernærede sig ved Søfart, Fiskeri, etc., samt dets Sonner fra det 16de til det 50de Aars Alder stod til Disposition for Orlogstjenesten, dog med endel Undtagelser, der forkortede dette Tidsrum, navnlig naar Vedkommende i Mellemtiden opgav at ernære sig ved Søfarten, etc. Mandskabet inddeltes i 4 Klasser: Helbefarne, Halvbefarne, Søvante og Usøvante, og ved enhver Udskrivning fordeltes det Antal, der behøvedes af hver af disse Klasser, paa de forskjellige Sølimit-Districter. Efter Opnaaelsen af 50de Aars Alderen overførtes de Søværnepligtige i Extra-Ruller og kunde da ikke, undtagen under overhængende, farefulde Omstændigheder, indkaldes til Orlogstjeneste. Marinens Officerscorps erholdt sin Tilgang fra det Kgl. Søcadetacademi. Underofficererne valgtes

blandt de Menige af „Holmens faste Stok“ (Artillericorpset, Matroscorpset og Haandværkercorpset), der atter rekruteredes af Drengecorpset. — Mandskabets Bevæbning gik ind under det Skibs Udrustning, hvortil det var udcommanderet, og bestod efter Omstændighederne i Pistol og Huggert eller Gevær.

Bevæbning.

Flaaden bestod af:

Skibe.

Skibe.		Antal Skibe.	Antal Kanoner.	Hestekraft.
Sejlskibe.	Linieskibe à 84 Kanoner	5	420	
	do. à 66 do.	1	66	
	Fregatter à 48 do.	2	96	
	do. à 46 do.	4	184	
	do. à 40 do.	2	80	
	Corvetter à 26 do.	1	26	
	do. à 20 do.	3	60	
	Brigger à 16 do.	2	32	
	do. à 12 do.	2	24	
	Skonnerter à 8 do.	1	8	
	do. à 6 do.	2	12	
	Kuttere à 6 Falkonetter	1	6	
	do. à 4 do.	1	4	
	do. à 2 do.	1	2	
Roflotille.	Bombekanon - Chalouper à 2 Kan.	23	46	
	do. do. Joller à 1 do.	17	17	
	Almdlg. do. Chalouper à 2 Kan.	41	82	
	do. do. Joller à 1 do.	4	4	
Dampskibe.	Hekla .....	1	6	200
	Gejser .....	1	6	160
	Ægir .....	1	3	80
	Skirner .....	1	"	120
	Kiel .....	1	"	40
	Hebe .....	1	"	30
	Summa...	119	1184	630

En stor Del af Skibene med Tilbehør vare nye, de vare alle stationerede i Orlogshavnen i Kjøbenhavn med Undtagelse af Dampskibet Kiel og Skonnerten Elben, der begge vare oplagte ved Altona.

Hærens  
Dislocation.

Hæren var ved Oprørets Udbrud fordelt paa følgende Maade:

### A. Generalcommandoen paa Sjælland.

	<u>Standquarter.</u>
Generalcommandostaben . . . . .	Kjøbenhavn.
1ste Infanteri-Brig.: Brigadestaben . . .	do.
Livgarden til Fods	do.
1ste Linie-Bataillon	do.
2den do.	do.
3die do.	do.
4de do.	do.
5te do.	do.
2det Jægercorps . .	Helsingør.
Under Brigaden horte endvidere:	
Kongens Livjægercorps i . . . . .	Kjøbenhavn.
2den Infanteri-Brig.: Brigadestaben . . .	Kjøbenhavn.
6te Linie-Bataillon	do.
7de do.	do.
8de do.	do.
9de do.	do.
10de do.	do.
1ste Jægercorps . .	do.
1ste Cavaleri-Brig.: Brigadestaben . . .	Kjøbenhavn.
Livgarden: (Livgarde - Escadronen og Husar - Divisionen) . . . . .	do.

Standqvarter.

4de Dragon-Reg.:

Staben og 2 Escad. Nestved.

1 do. Slagelse.

1 do. Vordingborg.

1ste Artilleri-Regiment..... Kjøbenhavn.

En Afdeling af Tojetaten..... do.

1ste Ingenieur-Compagni ..... do.

Til Kronborg, Frederiksværk og Korsør var der henlagt mindre Detachements af Artilleri, sidstnævnte Sted tillige af Infanteri.

**B. Generalcommandoen i Nørre-Jylland og Fyen.**

Standqvarter.

Generalcommandostaben ..... Odense.

3die Infanteri-Brig.: Brigadestaben.... Fredericia.

11te Linie-Bataillon Aalborg.

12te do. Fredericia.

13de do. do.

3die Jægercorps .. Nyborg.

2den Cavalieri-Brig.: Brigadestaben.... Odense.

3die Dragon-Reg. . Aarhus.

5te do. Randers.

6te do. Odense.

Til Fredericia, Nyborg, Fladstrand, Hals samt Randers Arsenal var der henlagt Artilleri-Detachements, til Fladstrand tillige et Infanteri-Detachement. Et Infanteri-Commando paa c. 70 Mand var endelig fra Fredericia henlagt til Viborg til Bevogtning af Tugt-huset sammesteds.



## C. Generalcommandoen i Hertugdømmerne.

	Standqvarter.
Generalcommandostaben . . . . .	Slesvig.
4de Infanteri-Brig.: Brigadestaben . . . .	Rendsborg.
14de Linie-Bataillon	do.
15de do.	do.
16de do.	do.
17de do.	Glückstadt.
4de Jægercorps . . . . .	Slesvig.
5te do.	Kiel.
3die Cavalieri-Brig.: Brigadestaben . . . .	Slesvig.
1ste Dragen-Reg.	do.
2den Dragon-Reg.:	
Staben og 2 Escad.	Itzehoe.
1 do.	Kiel.
1 do.	Pløn.
2det Artilleri-Regiment . . . . .	Rendsborg.
En Afdeling af Tojetaten . . . . .	do.
2det Ingenieur-Compagni . . . . .	do.

Detachements af Infanteri vare henlagte til Flensborg og Ratzeborg, af Cavalieri til Vandsbek og Reinbek, af Infanteri og Cavalieri til Altona og endelig af Infanteri og Artilleri til Frederiksort.

Reserve-  
Bataillonerne.

Med Hensyn til Reserve-Bataillonernes Dannelselse af Linie-Bataillonernes 6te, 7de og 8de Aars Mandskab var der i den tidligere berørte Kgl. Resolution af 10de Juni 1847 givet følgende Bestemmelser:

1ste og 2den Linie-Batl. skulde formere 1ste Reserve-Batl.				
3die og 4de	—	—	2den	—
5te og 6te	—	—	3die	—
7de og 8de	—	—	4de	—

9de og 10de Linie-Batl.	skulde	formere	5te	Reserve-Batl.
11te og 12te	—	—	—	6te —
13de og 14de	—	—	—	7de —
15de og 16de	—	—	—	8de —
17de	—	—	—	9de —

(2 Compagnier).

1ste og 2det Jægercorps skulde formere 1ste Reserve-Jægerc.

4de og 5te — — — 2det —

3die — — — 3die —

(2 Compagnier).

Af disse Reserveafdelinger anvistes

1ste Reserve-Batl.,	} og	Samlingssted og	Udrustningsdepot i Kjøbenhavn.
2den —			
1ste Reserve-Jægercorps	} og	— —	Nyborg.
3die Reserve-Batl.			
3die Reserve-Jægercorps	} og	— —	Fredericia.
4de Reserve-Batl.			
6te —	} og	— —	Aalborg.
5te —			
7de Reserve-Batl.	} og	— —	Rendsborg.
8de —			
9de —	} og	— —	Glückstadt.
2den Reserve-Jægercorps			
		— —	Kiel.

Oprettelsen af de her nævnte Udrustningsdepoter og disses Forsyning med det ved samme Kgl. Resolution dertil henlagte Personel og Materiel var, som ovenfor alt bemærket, paa dette Tidspunkt endnu ikke bragt i Udførelse.

Med Hensyn til Organisationen af Forstærkningen blev der før 1848 ingen Foranstaltninger truffet. Ved Kgl. Resolution af 14de Marts 1848 beordredes vel nedsat en Commission for at udarbejde og indsende et fuldstændigt Forslag til en Organisation af Forstærkningens Fastmandsklasse; Commissionens Betænkning,

der indsendtes under 22de Marts, og som var holdt i meget svævende Udtryk, blev imidlertid paa Grund af de indtrufne Begivenheder henlagt.

Oprørets videre  
Udvikling.

Vi vende nu tilbage til Oprørets videre Udvikling. Garnisonen i Kiel og især 5te Jægercorps var allerede i længere Tid ivrigt blevet bearbejdet af Oprørspartiet, der navnlig, og tildels med Held, havde søgt at vinde endel af Corpsets Officerer. Endnu den 23de om Eftermiddagen mente dog Corpschefen, Oberst Hoegh, der havde samlet sine Compagnicommandeurer i sit Qvarter, at have Corpset i sin Haand og udgav Ordre angaaende Forberedelser til Afmarche den paafølgende Morgen til et Landcantonnement i Overensstemmelse med den ham af Generalcommandoen i saa Henseende givne Bemyndigelse. Ved den i Løbet af Aftenen og Natten stadigt stigende Bevægelse i Byen, der navnlig yttrede sig i heftige Forlangender om Udlevering af Vaaben til Borgerskabet, om dettes Deltagelse med Soldaterne i Vagtholdet og fremfor Alt om Militairets Forbliven i Staden, lod Obersten sig efterhaanden bevæge til at indrømme alle de fremsatte Fordringer, til at contramandere Bortmarchen og endelig til, da den provisoriske Regjering var proclameret, at nedlægge sin Commando og overgive den til Major Sachau. Sidstnævnte beordrede til den 24de Kl. 5 $\frac{1}{2}$  om Morgenen en Samling af Garnisonen (5te Jægercorps og 1 Escadron af 2det Dragon-Regiment). For denne fremtraadte Prindsen af Noer, iført den medbragte, danske Generalsuniform, fremstillede sig som General, udnævnt af den provisoriske Regjering, og opfordrede Garnisonen til at anerkjende samme. Da Prindsen, der, som det

Fraføhl af  
Garnisonen i  
Kiel.

vil erindres, tidligere havde været commanderende General i Hertugdømmerne, paastod at handle i Hs. Majestæt Kongens Navn, at der var udbrudt Oprør i Kjøbenhavn, og at Kongen var ufri, faldt det ham ikke vanskeligt at faae Garnisonen, som vel endog tildeels troede Prindsens Paastande, til at anerkjende den provisoriske Regjering og dermed tillige ham for deres rette Foresatte. Prindsen udnævnte Major Sachau til Commandant i Kiel og Capitain Michelsen, en af Oprørspartiets tidligste og mest energiske Tilhængere, til Commandeur for 5te Jægercorps \*).

Kort efter, henad Kl. 7 om Morgenen, afgik Prindsen og Beseler med 5te Jægercorps og c. 50 Mand Kieler Borgere med et Extratog til Neumünster, hvor Advocat Koch fra Segeberg med en Bande af c. 60 Knippelbevæbnede sluttede sig til Toget, og derfra videre til Rendsborg. Henved 200 bevæbnede Studenter og Turnere, der om Natten ikke havde erholdt nogen Ammunition, bleve ladte tilbage ved Togets Afgang, men fulgte senere efter og ankom til Rendsborg samme Dag henimod Middag. Dragondetachmentet afgik først d. 25de til Rendsborg.

Toget til  
Rendsborg.

Som allerede tidligere berørt, havde Generalcommandoen for Hertugdømmerne d. 23de Marts forlagt sit Hovedkvarter fra Slesvig til Rendsborg. Samme Dags Aften sammenkaldte den commanderende General et Krigsraad, der overværedes af Commandeurerne for

Krigsraadet d.  
23de Marts i  
Rendsborg.

\*) De danskfødte Officerer, der selvfølgelig ikke vilde anerkjende den provisoriske Regjering, forlangte og erholdt deres Demission, dog med Tilhold om ikke uden bemeldte Regjerings Tilladelse at forlade Kiel, et Tilhold, som alt Dagen efter blev ophævet.

de forskjellige Afdelinger i Fæstningen. Efter at Generalen havde givet en Oversigt over Situationen og udtalt sin Bekymring med Hensyn til hvad der vilde skee, naar Deputationen, hvad han var overbevist om, vendte tilbage med et Afslag paa de opstillede Fordringer, bragtes det paa Bane, ihvorvidt man burde erklære Fæstningen i Belejringsstilstand, concentrere Garnisonen i Neuwerk samt afbryde Jernbaneskinneerne i nogen Afstand fra Fæstningen. De omhandlede Forslag mødte imidlertid Modstand fra flere Sider, man kom ikke til noget Resultat, og Generalcommandoens Uklarhed og Famlen med Hensyn til de Foranstaltninger, der under de nærværende, kritiske Forhold vare at træffe, fik et yderligere Udtryk i den Eftergivenhed, den commanderende General viste ligeover for en Petition fra Borgerskabet, ved hvilken dette samme Dags Aften tiltrødsede sig Generalens Tilladelse til Udleveringen af 400 Geværer fra Arsenalet. Politimesterens (Bergers) Optræden ved denne Lejlighed, og hans Udtalelser om, at Conflicter vare uundgaaelige, hvis Borgernes Ønske ikke opfyldtes, bidrog væsenligt til at fremkalde denne uheldige Eftergivenhed. Borgervæbningen, navnlig det borgerlige Artillericorps, der var blevet opløst i 1845 paa Grund af stedfundne Uordner, organiserede sig i Løbet af Natten under Commando af dets tidligere Chef og Storstedelen af de Officerer, som ved Opløsningen tjente i Corpset. Om Morgenen d. 24de forsamlede og bevæbnede det sig i al Stilhed.

Udlevering af  
Geværer til  
Borgerne i  
Rendsborg

Rendsborgs  
Overrumpling.

Efterretningen om de Begivenheder, der d. 23de havde fundet Sted i Kiel, naaede ikke til de militaire Myndigheder i Rendsborg; derimod erholdt endel Indviede, baade Civile og Militaire, Natten mellem d. 23de og 24de Meddelelse saavel herom, som ogsaa om det

paatænkte Tog til Rendsborg, der d. 23de om Eftermiddagen lydeligen discuteredes paa Kiels Gader. Da det gjaldt om at holde Planen skjult for den Commanderende i Fæstningen, lode de i Oprøret Indviede Tilgangene til denne bevogte ved bevæbnede Folk. Fremdeles beredte man sig, for det Tilfælde at Autoriteterne betimeligt skulde blive advarede og lade Fæstningsportene lukke, og for i det Hele at gjøre Indrykningen saa overraskende som muligt, paa at sikre de fra Kiel kommende Tropper en ubevogtet Adgang til Fæstningen, idet man om Natten belagde en under Bygning værende Bro tæt ved Prinds Vilhelms Ravelin med Brædder, ligesom man ogsaa nedrev Plankeværket i Doctor Beeckens Have, for gjennem denne at tilvejebringe en beqvem Passage fra den nævnte Bro og ind i Fæstningen. Banetoget, som førte Prindsen og Insurgenttropperne, standsede ikke ved Banegaarden, men førtes efter at have passeret denne ad den endnu under Arbejde værende mindre Forlængelsesbane hen til den ovenfor omtalte Bro\*). Jægerne stege her ud og marcherede i al Stilhed og uden at anraabes af nogen Post omtrent Kl. 9<sup>1</sup>/<sub>2</sub> om Morgenen ind i Fæstningen. De to Compagnier under Anførsel af Capitain Michelsen toge Vejen ad Jungfernstieg til Paradepladsen og den der liggende Hovedvagt; eet Compagni detacheredes langs Volden og Barakkerne dersteds, medens det sidste

---

\*) Lieutenant Lüders, Adjudant ved 16de Linie-Bataillon, der d. 24de om Morgenen af flere Officerer er seet i travl Bevægelse paa Volden henad den Kant, hvorfra Togets Ankomst kunde observeres, formenes tilligemed Forvalteren paa Jernbestationen at have medvirket til Tilvejebringelsen af det her nævnte Arrangement.

Compagni og Kieler-Borgerne tilligemed Prindsen i nogen Afstand fulgte efter de to førstnævnte Compagnier. Samtidigt kimedes der fra Kirketaarnene med Klokkerne, og Rendsborgs bevæbnede Borgere sluttede sig til Prindsen; paa enkelte Punkter i Altstadt begyndte man at bygge Barricader for at afskjære det Militair, som var indkvarteret i denne Del af Byen, fra Neuwerk. Da 5te Jægercorps var ankommet til Hovedvagten, traadte Prindsen af Noer, stadig bærende den danske Uniform, frem for Vagten, oplæste den provisoriske Regjerings Proclamation og opfordrede Vagtmandskabet til at rømme Vagten, men Vagtcommandeuren, Lieutenant Clasen af 15de Linie-Bataillon, nægtede at overgive sin Commando, forinden han fik Befaling dertil af Fæstningens Commandant. Sidstnævnte, der netop kom tilstede paa Pladsen, gav ingen bestemt Ordre, men besluttede at ledsage Prindsen til General Lützow, til hvem Prindsen strax havde sendt Ingenieurcapitain Lesser, der fungerede som Adjudant hos ham, med Opfordring til at fratræde Commandoen og overgive Fæstningen.

General Lützow befandt sig i det Øjeblik, da 5te Jægercorps kom tilsyne paa Paradepladsen, i sit Paa-klædningsværelse. Man meldte ham, at „Slesviger-Jægerne“\*) kom marcherende. „Umuligt!“ udbrød Generalen, „hvorledes skulde de uden Ordre være komne her?“ Et Øjeblik efter meldtes det ham, at det ikke var „Slesviger-Jægerne“ men „Kieler-Jægerne“, der ankom. „Ja saa“, svarede Generalen synligt beroliget,

---

\*) Rygter om „Slesviger-Jægerne“ forventede Ankomst d. 24de vare, sandsynligviis med Flid, blevne udsprede i Rendsborg d. 23de om Aftenen.

„det kan jeg forstaae; de have naturligvis directe fra Kjøbenhavn erholdt Ordre til strax at afgaae hertil.“  
 — Det Foranstaaende viser tydeligt nok, hvor lidet man endnu i dette Øjeblik anede den overhængende Fare, og hvor sikkert Overcommandoen stoledes paa, at det Militair, paa hvis active Optræden mod en eventuel Oprørsbevægelse den for lang Tid siden havde ophørt at gjøre nogensomhelst Regning, dog ikke vilde give en saadan Bevægelse det første og mægtigste Stød fremad.

Kun altfor snart skulde det imidlertid ved Meldingen om, at Prindsen af Noer var i Spidsen for Jægercorpset, ved Klokkedimningen og Folkesammenstrømningen paa Paradepladsen blive klart, hvad der her forberedtes, og Generalen var neppe fuldt paaklædt, da Ingenieurcapitain Lesser forlangte at blive indladt.  
 — Faa Øjeblikke efter traadte Prindsen tilligemed Beseler ind i Gouvernementsbygningen, hvor Generalcommandoen havde taget Qvarter. Angaaende den iøvrigt meget korte Samtale, der nu fandt Sted mellem Prindsen og Generalen, og som overværedes af Beseler, Generalcommandoens Stabschef, Oberst Römeling, og dens Adjudant, Major du Plat, hvilken sidste strax traadte over til Prindsen, kan Intet med Bestemthed anføres. Følgen af Samtalen var den, at General Lützw gav Ordre til, at samtlige Tropper, som allerede paa Grund af Klemtningen fra Taarnene, der af dem antoges for Brandsignal, vare ifærd med at stille paa de respective Allarmpladse, uopholdeligt skulde møde paa Paradepladsen, hvor Afdelingerne ogsaa indtraf omtrent Kl. 10<sup>1</sup>/<sub>2</sub>. Garnisonen, der var beordret til ikke at medtage de skarpe Patroner, man Dagen iforvejen havde uddelt til den, formerede



en Carré, der omringedes af 5te Jægercorps og de bevæbnede Borgere fra Kiel og Rendsborg. — Den commanderende General kaldte Officererne sammen, meddelte dem, at en provisorisk Regjering var dannet, at det var ham ubekjendt, hvorledes Sagerne stode i Kjøbenhavn, og sluttede, idet han erklærede, at han nedlagde Commandoen, omtrent saaledes: „Ich überlasse es einem Jeden von Ihnen, nach seinem eigenen Gewissen zu handeln; ich habe bereits mein Gesuch um Entlassung geschrieben und ziehe mich zurück. Leben Sie wohl meine Herren!“ —

Efterat General Lützwow saaledes havde trukket sig tilbage\*), holdt Prindsen af Noer en Tale til Garnisonen, hvori han yttrede, at Kongen ikke var fri, men i Hænderne paa et Parti i Kjøbenhavn, at der nu ingen Regjering var i Landet, at han, Prindsen, i Forening med flere Mænd for at forhindre Anarchi og Blodsudgydelse havde overtaget Regjeringen i Hertugdømmerne, at man vilde fore Regjeringen i Kongens Interesse og nedlægge Magten, saasart han atter var

---

\*) To af Ministeriet respective under 23de og 25de Marts til Generalcommandoen udfærdigede Skrivelser (den første indeholdende Ordre til at holde Rendsborg ved alle Midler og Bemyndigelse til at remplace den for Upaalidelighed mistænkte Fæstningscommandant, Oberst Seyffarth, med Oberst Römeling; den anden indeholdende Befaling til, hvis der skulde vise sig Sandsynlighed for Utroskab mellem Tropperne, da at søge at faae dem bevægede til Afmarche mod Nord ved Lofte om Permittering, saasart de naaede et District i Kongeriget, samt til at redde saameget af Fæstningens Materiel som muligt tilbage til Kongeriget og lade Resten kaste i Ejderen) naaede naturligvis ikke deres Bestemmelse, for efterat Overrumplingen var skeet.

fri. „Wer von Euch nicht unter mir dienen will“, saaledes sluttede Prindsen, „der tretø vor“. Paa denne Opfordring traadte en stor Del Officerer frem, hvorpaa Prindsen sagde: „Die Herren Officiere meine ich nicht, gegen Sie würde ich meine Ausdrücke natürlich anders wählen“. Flere Officerer betvivlede imidlertid Rigtigheden af Prindsens Udsagn angaaende Tilstanden i Kjøbenhavn, og Artilleriøverst Koye gav endelig denne Tvivl Udtryk ved at spørge Prindsen, hvorfra han havde de af ham omtalte Efterretninger. Prindsen svarede herpaa kort, at det stod i Statstidenden, hvilket han, da man gjorde ham opmærksom paa, at ingen saadan existerede, rettede til den Berlingske Tidende, men da der ved Angivelsen af denne mildelst talt højst usandsynlige Kilde fra flere Sider yttredes Tvivl om Sandheden deraf, vendte Prindsen sig forvirret bort og befalede Officererne at gaae til deres Afdelinger. Disse bleve dernæst af deres Commandeurer opfordrede til at anerkjende den provisoriske Regjering, og de Officerer, der ikke strax erklærede sig for denne, fik Betænkningstid til Kl. 4 Eftermiddag, til hvilken Tid Tropperne beordredes til atter at møde paa Paradepladsen. Underofficerer og Mandskab i Afdelingerne havde under det hele, nys beskrevne Optrin forholdt sig temmelig passive og tilsyneladende ligegyldige, dog med Undtagelse af Artillerigimentet, hvoraf endel Underofficerer og Menige vare vundne af Oprørspartiet og nu ved forskjellige Demonstrationer lagde deres Tilbøjelighed til at slutte sig til dette for Dagen. Tropperne rykkede derpaa i Qvarter, Vagterne besattes af 5te Jægersorps i Forening med Rendsborgs Borgervæbning, og det sort-rød-gule Flag hejsedes paa Hovedvagten.

Ved Paraden om Eftermiddagen, hvis Hovedhensigt

var en Omfordeling af Commandoen efter de forandrede Forhold, medbragte Commandanten et Papir, hvorpaa de Spørgsmaal vare optegnede, som han skulde stille til Officererne, samt den Bestemmelse, at de Officerer, der ikke vilde tjene under Prindsen, mod at udstede et Revers om ikke at ville tjene mod Hertugdømmerne kunde faae Tilladelse til at rejse og Rejseunderstøttelse\*), hvorimod de, der intet sligt Revers vilde udstede, skulde belægges med Arrest. Det overvejende Flertal af Officererne rejste bort efter at have udstedt det forlangte Revers; nogle faa, der ikke vilde indlade sig herpaa, og som vare vel kjendte med Fæstningen, undgik Fængsling ved Flugt og naaede, Enkelte efter flere Fataliteter, lykkeligt udenfor Oprørets stedse stigende Omraade. —

Frafeld af Slesvigs Garnison.

Da de med Ilbud fra Kiel afsendte Efterretninger om Oprettelsen af en provisorisk Regjering d. 24de om Morgenen naaede Byen Slesvig, forsamlede Borgerskabet sig og overdrog den højeste civile og militaire Myndighed i Byen til henholdsvis Herredsfoged Jacobsen og afskediget Ritmester Unzer, og disse lagde, understøttede

---

\*) General Lützow og Oberst Römeling bleve betragtede som Arrestanter i deres Qvarter. Allerede d. 25de erholdt imidlertid Generalen, da Gouvernementsboligen blev tagen i Brug af den provisoriske Regjering, Tilladelse til at afgaae til Slesvig, hvor han forblev paa Æresord indtil September Maaned samme Aar, da han og Obersten ved Indtrædelsen af Vaabenstilstanden beordredes til Kjøbenhavn. Ved Kgl. Resolution af 5te Januar 1849 suspenderedes Generalen som saadan og sattes paa halv Gage, indtil hans Forhold under Rendsborgs Overrumpling var blevet undersøgt. Forinden denne Undersøgelse imidlertid indlededes, afgik Generalen ved Deden i April 1850.

af endel Borgere, Beslag paa flere af de offentlige Kasser. Commandeuren for 3die Cavalleri-Brigade, Generalmajor C. L. Castenschjold, der tillige fungerede som Pladscommandant i Slesvig, gav ved Efterretningen om denne Bevægelse omtrent Kl. 8 Morgen Ordre til, at Garnisonen skulde stille til Parade, ved hvilken det da var hans Hensigt at befale Afmarche mod Nord. Lidt efter Kl. 9 blev Generalen imidlertid arresteret af Oprørspartiet i sit Qvarter. Henad Kl. 10 indfandt Lieutenant H. Castenschjold, der var beordret til at fungere som 2den Adjudant hos Generalen, sig hos denne. Da han fandt Generalen arresteret, begav han sig til Gottorp, hvor Tropperne begyndte at samles til Parade, og opfordrede først Commandeuren for 1ste Dragon-Regiment, Oberst Holstein, derpaa Commandeuren for 4de Jægercorps, Oberstlieutenant Renouard, til at afgive et Commando for at befrie Generalen. Begge erklærede imidlertid ikke at ville afgive den forlangte Assistance, hvad der tildels vil finde sin Forklaring i det Følgende, hvor de nævnte Afdelingschefers Forhold og afgivne Løfter tidligere paa Dagen omtales. Generalens Adjudanter besluttede nu om muligt at befrie ham uden anden Hjælp, men ved deres Tilbagekomst til hans Qvarter var han af Borgerne fort i Arrest paa Raadhuset.

Oberst Holstein, hos hvem Partiets Ledere ligeledes havde indfundet sig om Morgenens, undgik Arrest ved at give sit Ord paa, at han vilde oplæse den provisoriske Regjerings Proclamation for det samlede Regiment; Oberstlieutenant Renouard forblev ligeledes i Frihed ved at afgive det Løfte, at han vilde forholde sig rolig ligeover for Bevægelsen.

Omtrent Kl. 10 stillede Tropperne til Parade,

Dragon-Regimentet paa Ridebanen ved Gottorp, 4de Jægercorps i Exerccerhuset sammesteds. Da Dragon-Regimentet var formeret, oplæste Oberst Holstein efter sit Løfte Proclamationen, men erklærede strax efter, at han ansaa de i samme anførte Paastande for usande, og at han, der ifølge sin Overbevisning maatte ansee det for sin Pligt at marchere mod Nord, gav Enhver Frihed til at gjøre, hvad han ansaa for det Rette. Ritmester Fürsen-Bachmann erklærede, at han ansaa det for sin Pligt mod sit Fædreland at slutte sig til den provisoriske Regjering, hvornæst han strax beordrede sin Escadron til Afmarche mod Syd. Ritmester Nissen vaklede, med Hensyn til hvilket Parti han vilde tage, og endte med at overgive Commandoen over Escadronen til Lieutenant Rumohr, der beordrede den til at følge Fürsen-Bachmanns Escadron. Ritmestrene Wedselstoff og Harbord beordrede derimod deres Escadroner til Afmarche mod Nord. Endel af sidstnævnte Escadrons Mandskab, som efter Afmarchen blev sendt tilbage for at hente Bepakning, Haandheste etc., gik dog tabt, idet det af Borgerne blev overtalt til Frafald. Regimentscommandeuren vendte tilligemed Lieutenant O. Bentzen og ledsaget af Escadronen Wedselstoff tilbage til sit Qvarter for at medtage Regimentets der bevarede Estandarter, hvilket ogsaa lykkedes ham, efter at den Modstand, der gjordes herimod af hans Søn, Lieutenant H. Holstein, fungerende Adjutant ved Regimentet, var overvunden ved, at Lieutenant Bentzen truede ham med at skyde ham ned. Obersten marcherede nu med den sin Fane tro blevne Del af Regimentet ad Flensborg til, rykkede Vesten om Byen til Bov og derfra den 25de til Aabenraa, hvorfra et Detachement paa 7 Officerer og 43 Underofficerer og Menige marcherede videre til den

jydske Grændse, medens de øvrige Officerer afgik til Kjøbenhavn. — De Afdelinger af Regimentet, der havde sluttet sig til Oprørerne, ankom den 24de om Aftenen til Rendsborg.

Oberstlieutenant Renouard modtog om Morgenen den 24de ved en egenhændig, øjensynligt i Hast forfattet, udateret Skrivelse fra Prindsen af Noer Ordre til, at Jægercorpset strax skulde afmarchere til Rendsborg, hvorhen det skulde indkalde de Permitterede til en Styrke af 200 Mand pr. Compagni; Corpset skulde medføre sine Armatur- og Munderingssager. Denne Ordre, som Oberstlieutenanten selvfølgelig ikke vilde adlyde, holdt han imidlertid hemmelig. Han erklærede sit i Exerцерhuset samlede Corps, at han ikke kunde blive i Slesvig, som ikke anerkjendte Kongens Regjering, hvorfor han agtede at føre Corpset Nord paa, foreløbigt til Flensborg. Hverken Officererne eller Mandskabet vare forberedte paa Andet end paa en almindelig Parade, og Oberstlieutenanten fastsatte derfor Afmarchen til et senere Klokkeslet. Da flere af Officererne imidlertid forestillede ham det Farlige i at lade Soldaterne gaae i Qvarter, besluttede han sig til strax at afmarchere og sagde til Folkene, at han haabede, de vilde følge ham. Efter at den Ubestemthed, som ved denne Opfordring tilkjendegav sig hos Mandskabet, var bleven fjernet ved et samtidigt udbragt Leve for Hans Majestæt Kongen, lod Oberstlieutenanten afmarchere ad Dæmningen, der bag Gottorp fører over mod Neuwerk. Ved den første Vej ind imod Slesvig paa den anden Side Dæmningen skete en Standsning, idet Capitain Lange, hvis Forbindelse med Prindsen af Noer var en bekjendt Sag\*), her gjorde Modforestillinger mod at

\*) Samtidigt med Oberstlieutenant Renouard modtog Capitain

marchere videre. Denne Standsning, der ved den blandt Mandskabet og endel af Underofficererne fremherskende Stemning ikke var uden Fare, blev dog uden Betydning, idet Commandeuren for 4de Compagni, Capitain Løvenfeldt, afbrød den ved med sit Compagni at tage Têten, hvornæst to af de andre Compagnier fulgte efter. Capitain Lange, der endnu stedse vaklede, blev af Majoren ved Corpset, P. Ræder, foreholdt det Pligtstridige i hans Fremfærd og derved bevæget til atter at sætte sig i Marche med sit Compagni og slutte sig til Corpset, der nu tog Vejen mod Flensborg. Under Standsningen havde imidlertid en Snes Mand seet Lejlighed til at undvige til Slesvig, hvor de meldte sig til Herredsfoged Jacobsen og den i Byen tilbageblevne Lieutenant Bassewitz. — Nogle af Slesvigs Borgere, der tilligemed Herredsfoged Jacobsen vare ilede efter Corpset, søgte, da de naaede dette, at forfore Mandskabet til Frafald; da man imidlertid truede med at anvende Magt imod dem, vendte de tilbage med uforrettet Sag.

Ved Ankomsten til Flensborg, hvor Oberstlieutenant Renouard havde haabet forelobigen at kunne forblive, sikkert mod umiddelbar Paavirkning af Oprørspartiet, viste det sig snart, at han i saa Henseende ganske havde skuffet sig. Strax ved Indmarchen modtoges Corpset af en støjende Hob med Hujen og oprørske Tilraab, og af Borgermesteren fik det Quarter anvist i den sydlige Del af Byen, hvor Mandskabet om Aftenen stærkt blev bearbejdet af Borgerne. Denne betænkelige

---

Lange et Brev fra Prindsen af Noer, hvori denne udtalte en Formodning om, at Oberstlieutenanten neppe vilde være at bevæge til at slutte sig til Oprøret, og opfordrede Capitainen til at virke for Corpsets Frafald og dernæst at føre det til Rendsborg.

Tilstand foranledigede Oberstlieutenanten til ved Samlingen af Corpset den paafølgende Morgen at erklære, at han vilde fortsætte Marchen mod Nord. Mandskabet, der for Størstedelen var i beruset Tilstand, nægtede imidlertid Lydighed og forlangte højrestet at føres tilbage til Slesvig. Corpscommandeuren erklærede ikke at ville gjøre dette og nedlagde Commandoen, idet han opfordrede først Major Ræder og dernæst Capitainerne Christensen og Neve til at udtale sig, ihvorvidt de maatte være villige dertil. Da disse Officerer imidlertid ligeledes nægtede at opfylde Folkenes Forlangende, tilbød Capitain Lange at ville føre Corpset tilbage. Capitain Løvenfeldt erklærede imidlertid ikke at ville nedlægge Commandoen over sit Compagni, som han endnu ikke opgav at føre mod Nord. Han skyndte sig at beordre Afmarche, men det lykkedes ham kun at faae 7 Underofficerer, 4 Spillemand og 9 Undercorporaler og Menige til at følge sig. Fra Chausseen bøjede Capitainen ind til Nørre-Smedeby, hvor han requirerede Vogne, og kørte derfra til Skodborghus, hvor Afdelingen ankom den 26de om Morgenen; den 27de forlagdes den til Vejle, hvorfra den senere beordredes over Nyborg til Kjøbenhavn.

Af et Detachement af 4de Jægercorps under Lieutenant Hackhe, der den 24de befandt sig i Flensborg som Bankvagt, lykkedes det Lieutenanten kun at bevæge 2 Mand til at følge sig mod Nord; med disse afreiste han til Assens, hvor han meldte sig til Oberstlieutenant Renouard, der med Resten af Officererne var paa Vejen til Kjøbenhavn.

Capitain Lange førte Jægercorpset tilbage til Slesvig, hvorfra han personlig begav sig til Rendsborg og meldte sig til Prindsen af Noer, der udnævnte ham til



Commandeur for Corpset og gav ham Ordre til forelobigt at forblive i Slesvig.

General Castenschjold, der noget efter Troppernes Afmarche blev løsladt af sin Arrest, red derpaa, ledsaget af sine to Adjudanter, ad Flensborg til. Ved Falkenberg mødte han 3 af de fra Slesvig udsendte Borgere, som forgjæves havde forsøgt at bevæge de afmarcherende Tropper til Frafald, og som vare ledsagede af 6 Dragoner. Borgerne gjorde først Mine til at ville spærre de 3 Officerer Vejen, men da disse trak deres Pistoler frem, vege de til Siden af Vejen og lode dem uantastet passere, hvorpaa Generalen sluttede sig til de foran marcherende Tropper.

Frafald  
af Garnisonen  
i Glückstadt.

Under det Ophold, som Prindsen af Noer paa Togget til Rendsborg gjorde i Neumünster, meldte Postmesteren i Glückstadt, Oberstlieutenant Fabricius, der Natten mellem den 23de og 24de med Courerheste var ankommen dertil fra Kjøbenhavn over Rendsborg, sig til Prindsen, underrettede ham om Sagernes Tilstand i Kjøbenhavn og om de for hans Forehavende heldige Forhold i Rendsborg og stillede sig til hans Disposition. Prindsen anmodede ham om strax at afrejse med Jernbanetog til Glückstadt for der at udbrede Exemplarer af Proclamationen, navnlig blandt den der garnisonerende Bataillon, hvis Commandeur han skulde opfordre til at slutte sig til Bevægelsen. Til Legitimation medgav Prindsen Fabricius en paa et af hans Tegnebog udrevet Blad skreven Ordre til 17de Linie-Bataillons Afmarche til Rendsborg. Da Fabricius ved sin Ankomst til Glückstadt omtrent Kl. 10 Formiddag saaes at tiltale en forsamlet Hob og samtidigt forsøgte paa at faae blæst Allarm, gav Bataillonscommandeuren, Oberst Lobedanz, Ordre til, at Bataillonen skulde samles i

Exercerhuset, det saakaldte „Vognhus“, hvis Loft var indrettet til Depot for Bataillon. Endnu inden Officererne vare samlede, indfandt Fabricius sig i Vognhuset, hvor han i den provisoriske Regjerings Navn beordrede Oberst Lobedanz til ufortøvet at føre sin Bataillon til Rendsborg samt at afgive de paa Munderingskamrene værende Vaaben til „Folket“. Obersten svarede, at han hverken kjendte eller anerkjendte nogen anden Regjering end Hans Majestæt Kongens, og at han kun adlød Befalinger fra den commanderende General. Saalænge derfor General Lützwow ingen Marcheordre gav, vilde 17de Linie-Bataillon forblive i Glückstadt; hvad Vaabnene angik, tilføiede han kort, kunde „Folket“ selv hente dem, hvis det vilde betale dem med Livet. Efter gjentagen, forgjæves Henvendelse til Bataillonscommandeuren opfordrede Fabricius de tilstedeværende Compagnichefer til at følge sig; han, Fabricius, vilde føre dem til Rendsborg. Capitainerne vendte ham Ryggen, og Oberst Lobedanz betydede ham, at han havde at forlade Exercerhuset, og at han, Lobedanz, ikke var tilsinds at lade sig Commandoen fratage. Fabricius begav sig nu til Raadhuset, hvor en Forsamling af Borgerne fandt Sted. Her blev den provisoriske Regjering strax anerkjendt, og Overretten, Toldembedsmændene og Gejstligheden fulgte Borgernes Exempel. Imidlertid kaldte Oberst Lobedanz Bataillonens Officerer sammen, underrettede dem om, at han Dagen iforvejen havde modtaget en Meddelelse om Generalcommandoens Forlæggelse fra Slesvig til Rendsborg samt en Befaling til ufortøvet at sende 800 Stkr. Geværer til sidstnævnte By. Han berørte dernæst Oberstlieutenant Fabricius's Ankomst og den af ham fra den provisoriske Regjering overbragte Ordre til Bataillonens

Afmarche og sluttede med at udtale den Formening, at kun General Lützow kunde give Bataillon en slig Ordre, hvorfor han agtede at sende en Officer til Rendsborg for der at indhente Generalcommandoens bestemte Befaling. Indtil denne indløb, agtede han at forblive i Glückstadt og forholde sig defensivt ligeoverfor Bevægelsen i Befolkningen sammesteds. Samtlige Officerer gave paa hans Opfordring de af ham udtalte Anskuelser deres Bifald. Med faa, men kraftige Ord erindrede Obersten den nu samlede Bataillon om Soldatens Pligter og om Edens Hellighed; han meddelte dem en kort Beretning om det Passerede, idet han dog fremhævede den store Sandsynlighed for, at de i Proclamationen omhandlede Tildragelser vare opdigtede eller fremkaldte ved Misforstaaelser, og opfordrede endelig Mandskabet til at blive Hans Majestæt Kongen tro til det Yderste. — Et kraftigt, tredobbelt Hurra var Svaret.

Oberstlieutenant Fabricius blev nu hentet for at høre hele Bataillonens Mening. Med ham fulgte tillige de som Medlemmer af en Beskyttelses-Comite nylig valgte Borgere samt en stor Sværm af raabende og skrigende Pobel. Kun Fabricius og Beskyttelses-Comiteen tillodes det at komme ind i Exerцерhuset, hvor de bleve gjorte bekendte med Bataillonens Beslutning om ikke at ville adlyde den provisoriske Regjering uden directe Befaling fra Generalcommandoen. Fabricius gjentog, at han fordrede Lydighed i Kongens Navn. „Naar Regjeringen virkelig er autoriseret“, bemærkede Oberst Lobedanz, „da vil et Ophold af nogle faa Timer, der jo er tilstrækkeligt til at sende en Officer til Rendsborg for at indhente General Lützows Ordre, ikke have Noget at betyde“. „Det bliver for sent“, svarede Fa-

bricius, „der er ingen Tid at spille“. „Hvorfor?“ — „6000 Danske ere landede ved Ekernförde og maaske allerede i Engagement, 12000 Preussere ere paa Jernbanen; De overtager et uhyre Ansvar, hvis De modsætter Dem Regjeringens Befalinger — Allerhøjeste Befalinger“. — Forskjellige Mænd, f. Ex. Præsident Lindenhahn, forsøgte af forføre Soldaterne ved at sige til dem, at de ej skulde stride mod Kongen, men mod de oprørske Danske; Generalsuperintendent Herzbruch besvor alle Partier at antage Forslaget om først at sende en Officer til Rendsborg. Fabricius gjorde endelig flere forgjæves Forsøg paa at tale til Soldaterne, der afbrøde ham saavel som Lindenhahn med Raabet: „Vi ville kun høre vor Commandeur; — Hans Majestæt Kongen leve, Hurra!“, hvilken Stemning fik et yderligere Udtryk derved, at en Underofficer, Krogmann, sprang frem og satte Fabricius Bajonnetten for Brystet, idet han, henvendende sig til Bataillonscommandeuren, spurgte: „Soll ich ihn niederstechen?“ Udførelsen af denne Trusel blev dog forhindret ved, at Officererne lagde sig imellem, og man enedes endelig om, at Bataillonens Major, Bündiger, strax skulde afgaae med et Extratog til Rendsborg, og at Alt indtil hans Tilbagekomst skulde forblive roligt. — Denne forsonende Udvej blev imidlertid spærret derved, at Banegaardsforvalteren vægrede sig ved at befordre en enkelt Officer til Rendsborg, hvorimod han var villig til at befordre en Troppeafdeling. Herpaa vilde Oberst Lobedanz først ikke indlade sig, men Sikkerheds-Comiteen bestormede ham saalænge med Bønner om at forebygge, at det kom til Blodsudgydelse, at han tilsidst, da desuden de mere velsindede Borgere erklærede ham, at de ikke længer vilde kunne berolige Pøbelen og forhindre, at den befriede de i Glückstadt-

Tugthus hensiddende 800 Fanger, indvilgede i, at Major Bündiger med 50 Mand af Bataillonens samt 2 Borgere afgik til Rendsborg for at indhente General Lützows Ordre. Det blev Majoren indskjærpet, at han, hvis Generalcommandoen ingen Marcheordre gav, skulde føre de 50 Mand med sig tilbage; i modsat Fald skulde han derimod efterlade dem i Rendsborg og kun selv vende tilbage med Ordre til Bataillonens.

Efter Majorens Afrejse gav Bataillonscommandeuren enkelte Folk ad Gangen Tilladelse til under Opsyn af en Officer at gaae til Marketenderiet for at spise, og skjøndt disse alle vendte tilbage til Bataillonens Samlingsplads, var det dog tydeligt at mærke, at de i Mellemtiden vare blevne stærkt ophidsede af Pøbelen i Byen, ligesom ogsaa Enkelte havde beruset sig.

Lidt efter lidt havde man imidlertid ladet skarpe Patroner hente og fordele til Mandskabet. Indgange og Vinduer i Excerhuset barricaderedes, og Alt indrettedes til Forsvar. Om Aftenen Kl. 8 kom Overretsraad Eckard directe fra Kjøbenhavn; han opsøgte Oberst Lobedanz, meddelte ham, at Alt i Hovedstaden var roligt, at den holstenske Deputation var bleven godt modtaget og indlogeret hos Herr Orla Lehmanns Svigerfader, samt at Ohlshausen havde skrevet til Kiel, at for Alt i Verden enhver Uorden i Hertugdømmerne maatte forebygges, da forhaabentlig Alt vilde falde ud til almindelig Tilfredshed. Disse Efterretninger, der strax meddeltes Bataillonens, forledede de Fleste til at troe, at det blot gjaldt om at undgaae Blodsudgydelse, indtil Sagernes virkelige Tilstand var kommen til almindelig Kundskab, og derved den provisoriske Regjering bleven foranlediget eller nødsaget til at afklæde sig sin selvtagne Værdighed, hvilken den derimod, naar det alt forinden var kom-

met til det Yderste, maatte søge hævdet ved ethvert Middel.

I disse Forhaabninger skulde man imidlertid snart see sig skuffet ved de Meddelelser, som erholdtes af Major Bündiger, der Kl. 10 om Aftenen vendte tilbage fra sin Mission, kun ledsaget af 1 Mand. Efterat Majoreren havde givet Obersten Rapport om sin Sendelse, blev han af denne opfordret til at fremstille Resultatet deraf for det sammenkaldte Officerscorps og meddelte næst efter en Skildring af Forholdene i Rendsborg, at Prindsen af Noer havde givet Ordre til, at Bataillonen skulde afmarchere til Rendsborg, og at de danskfødte Officerer, som ikke vilde tjene under ham, enten skulde give Neutralitets-Revers, hvorefter de kunde afrejse, eller arresteres. Majoreren meddelte fremdeles, at han med Hensyn til denne Befaling havde yttret til Prindsen, at den ikke syntes ham at staae i Samklang med Prindsens Udtalelse om, at det var i Kongens Navn, han handlede, ligesom han ogsaa havde gjort Prindsen opmærksom paa, at der i Bataillonen var endel Officerer, som i en længere Aarrække havde tjent Hans Majestæt, og som neppe vilde finde det overensstemmende med Pligt og Ære at efterkomme en sliig Ordre. Hertil havde Prindsen svaret, at Majoreren maatte være overbevist om, at han ikke forlangte Noget, der stred mod Pligt og Ære, og tilføiet, at han gav sit fyrstelige Æresord i Pant paa, at han handlede i Hans Majestæt Kongens Navn.

Efter denne Fremstilling yttrede Bataillonscommandeuren, hvis ved langvarig, farlig Sygdom stærkt svækkede Helbred yderligere var blevet rystet ved denne sidste Dags Begivenheder, at han maatte overlade til Officererne, hvorledes Enhver især ved denne Lejlighed

maatte ansee det for rettest at handle; han selv vilde ikke gaae til Rendsborg. En af de tilstedeværende, danskfødte Officerer erklærede derpaa ikke at ville udstede noget Neutralitets-Revers, hvilken Erklæring tiltraadtes af de øvrige. For at undgaae Arrestation gjorde de med Undtagelse af Lieutenant Klingsey, der ikke var bleven underrettet om deres Forehavende, samme Nat et mislykket Forsøg paa Flugt, idet de enkeltvis og civilklædte snege sig ud af Byen og igjen samledes ved Bielenberg, c.  $\frac{1}{2}$  Mil fra Glückstadt ved Elben, hvorfra en dem bekjendt, loyal Mand, Krovært Schilling, lovede med sit Fartøj at befordre dem til Hamborg. Natten var mørk og med ualmindeligt stærk Taage, og dette i Forbindelse med, at Ebben lige var indtraadt, bevirkede, at man maatte opsætte Afrejse, til det blev Dag, og Floden igjen indtraadte. Siddende i Fartøjet, der var lagt noget ud paa Elben, afventede de det belejlige Øjeblik; men det lange Ophold bevirkede, at deres Flugt blev opdaget. De bleve indhentede af en hujende og skrigende Pøbel, der i Baade omkredsede Fartøjet, og endelig af Gerichtshalteren paa Godset Collmar, Mathiesen — efter længere Parlamentering og navnlig ved dennes Forestillinger med Hensyn til den Skjæbne, der i Vægningstilfælde ventede Schilling — bevægede til at underskrive et Revers. Der blev nu ingen videre Hindringer lagt ivejen for deres Afrejse med Schillings Fartøj til Stade, hvorfra de med et hannoveransk Dampskib afgik til Hamborg og derfra begave sig til Kjøbenhavn. Capitain Fries og Lieutenant Bramhelft, der den 24de vare syge, ligesom ogsaa Lieutenant Klingsey afgave et Par Dage efter ligeledes et Revers til den af den provisoriske Regjering i Glückstadt ansatte Pladscommandant, afskediget Major Normann. —

Major Bündiger førte den 25de Bataillon til Rendsborg og blev af Prindsen af Noer bevæget til at slutte sig til Oprøret\*).

Til Altona var der, som tidligere omtalt, henlagt et Detachement Cavalleri og Infanteri. Cavalleri-afdelingen commanderedes af Lieutenant Bramhelff af 2det Dragon-Regiment, der tillige var Detachementscommandeur, Infanteriet af Lieutenant Baland af 16de Linie-Bataillon. — Overpræsidenten, Grev Reventlow-Criminil, under hvem Altonas Garnison sorterede, lod den 24de Detachementscommandeuren kalde, befalede ham at lade Infanterivagten afløse af Altonas Borgervæbning og sagde ham, at han selv anerkjendte den provisoriske Regjering. Lieutenant Bramhelff meddelte strax Lieutenant Baland hvad der var passeret, befalede ham det Fornødne med Hensyn til Vagtens Afløsning og aftalte med ham at marchere med Tropperne til en Garnison, der anerkjendte Kongens Regjering. Infanterimandskabet, som var stærkt bearbejdet af Borgerne og tildels beskjenket, nægtede imidlertid at følge deres Officer, der for at undgaa Arrestation maatte flygte civilklædt til Lübek, hvorfra han med en Sejlbaad kom til Danmark. — Lieutenant Bramhelff havde strax ladet Dragon-Casernens Port lukke for Borgerne og efter at have samlet Dragonerne opfordret dem til at følge sig til Regimentet, hvilket de lovede ham, selv om det blev nødvendigt at bane sig Vej med Magt. Lieutenanten lod nu gjøre færdig til Udrykning, averterede Dragonerne

Frafeld af en  
Del af Altonas  
Garnison.

\*) Oberst Lobedanz trak sig tilbage til Altona, hvor han, uden at deltage i de oprørske Bevægelser og tildels levende i temmelig trykkende Kaar, forblev indtil Krigens Tilendebrielse. Han ansøgte da den danske Regjering om en Pension, hvilken han ogsaa erholdt.



om at sige, at Marchen gik til Rendsborg, og rykkede derpaa roligt ud gjennem den ved Casernen samlede Menneskemasse, der jublede ved Dragonernes Udsagn om Marchens Formaal. Paa denne Maade skuffede Lieutenanten ikke blot Borgerne, men ogsaa Overpræsidenten, der samme Dag indberettede til den provisoriske Regjering, at han havde dirigeret Altonas Garnison til Rendsborg. Lieutenant Bramhelfft marcherede med sit Detachement ad Vejen til Itzehoe, hvor han efter en anstrengende Nattemarche paa c. 8 Mil ankom den 25de om Morgenen tidligt og af Regimentscommandeuren, Oberstlieutenant Flindt, fik Ordre til at gaae i Qvarter.

Frafald af  
Garnisonen  
i Itzehoe

I Itzehoe, hvor, som alt omtalt, 2 Escadroner af 2det Dragon-Regiment havde Garnison, medens de 2 andre Escadroner garnisonerede henholdsvis i Pløn og Kiel, havde Regimentscommandeuren efter Begivenhederne i Rendsborg den 18de Marts confidentialt givet Officererne det Paalæg, til enhver Tid at holde sig færdige til at rykke bort fra Garnisonen, hvortil Oberstlieutenant efter de forskjellige Forestillinger, han i saa Henseende havde indgivet, ventede Ordre. Da den i Kiel garnisonerende Escadron den 23de gik over til Oprøret, forlod en af dens Lieutenanter, F. Sehested, Kiel for at bringe Regimentet Underretning om det Passerede. Lieutenanten blev imidlertid anholdt paa Jernbestationen Wrist og bragt til Rendsborg, hvorfra han efterat have udstedt et Revers afgik til Kjøbenhavn. Regimentet fik saaledes først Kundskab om det Passerede gjennem Civilautoriteterne i Byen, til hvem der pr. Estafet var sendt Efterretning derom fra Rendsborg. Det blev vel bragt paa Tale at forsøge paa at bevæge den overalt hos Borgerne indqvarterede Garnison til Afmarche til Kongeriget, men Meningerne om Udfaldet af

et saadant Forsøg vare delte, og navnlig nærede Regimentscommandeuren den Overbevisning, at man derved uundgaaeligt vilde hidføre en Spaltning mellem Individierne af Underklasserne i Regimentet i 2 Grupper og rimeligvis en Kamp mellem disse, hvortil han ikke vilde give Anledning. Alt forblev altsaa, som det var den 24de; den 25de om Morgenens Kl. 4 ankom, som alt berørt, Lieutenant Bramhelfft med Cavalleri-Detachementet fra Altona, og Kl. 9 sammenkaldte Regimentscommandeuren samtlige Officerer m. Fl. i sit Qvarter. Efter først at have givet en Fremstilling af det i Kiel og Rendsborg Passerede, adspurgte han her hver Enkelt af de Tilkaldte, om han vilde anerkjende og lyde den provisoriske Regjering, hvad han selv først erklærede ikke at ville gjøre. Adjudanten, Lieutenant Linstow, Auditeur Boysen og Lægerne Brinckmann og Seidenschnur besvarede Spørgsmaalet bekræftende; Lieutenanterne Holstein og Baudissin erklærede at ville tage deres Afsked; de øvrige, tilstedeværende Officerer svarede benægtende. — Noget senere paa Dagen ankom Oberstlieutenant Fabricius til Itzehoe og anmeldte sig hos Regimentscommandeuren som udsendt af Prindsen af Noer. Efter en Samtale med Fabricius lod Oberstlieutenant Flindt Officererne m. Fl. paany kalde sammen i sit Qvarter Kl. 3 om Eftermiddagen. Fabricius oplæste her først en Skrivelse, ifølge hvilken han var udnævnt til Prindsens Generaladjutant, og derpaa en anden, hvori Regimentets Officerscorps opfordredes til at anerkjende og lyde den provisoriske Regjering, hvorhos der tilsagdes de danskfødte Officerer, der foretrak at begive sig til Kjøbenhavn, uhindret Rejse til nærmeste Havn, 50 Rd. i Rejsepenge og 1 Maanedes Gage, mod at de skriftligt forpligtede sig til

ikke at tjene mod Hertugdømmerne. Oberstlieutenant Flindt gjentog nu i Fabricius's Nærværelse, efter selv først at have erklæret ikke at ville tjene den provisoriske Regjering og ikke at ville udstede noget Revers, det alt om Morgenens gjorte Spørgsmaal for hver Enkelt. Svaret var det samme som ved Formiddagsmødet, kun at Lieutenanterne Holstein og Baudissin nu erklærede, at de stillede sig til den provisoriske Regjerings Disposition, dog at den Første reserverede sig ikke at blive brugt i Kamp mod den Kongelige danske Hær. Alle de danskfødte Officerer erklærede ligesom Oberstlieutenanten ikke at ville udstede noget Revers. Fabricius udtalte da, at han ikke tvivlede om at kunne udvirke hos Prindsen, at de danskfødte Officerer ogsaa uden at udstede Revers fik Lov til at rejse bort, og affordrede de nævnte Officerer det Løfte, at de indtil næste Dags Morgen, til hvilken Tid han mente at kunne meddele dem Underretning herom, vilde forblive i deres Qvarterer, et Løfte, som Oberstlieutenant Flindt derpaa afgav paa egne og de andre Officerers Vegne. Medens Officererne om Eftermiddagen samledes hos Regimentscommandeuren, blev atter Forslaget om at gjøre et Forsøg paa en Afmarche med Regimentet til Kongeriget bragt paa Bane, men paa Grund af den allerede ovenfor omtalte Anskuelse, der i saa Henseende næredes af Chefen, vandt Forslaget ikke Bifald.

Den 26de om Formiddagen ventede man forgjæves paa den af Fabricius lovede Tilkjendegivelse fra Prindsen om, at Officererne kunde rejse; derimod modtog om Eftermiddagen Magistraten i Itzehoe det Paalæg fra den provisoriske Regjering at bevogte og beskytte de danske Officerer. Da senere det Rygte bragtes til Byen, at Befolkningen i Fredericia havde myrdet de Tydskfødte

i sidstnævnte By, og Stemningen mod de danske Officerer som en Følge deraf blev meget ophidset, erklærede Magistraten Regimentscommandeuren, at den ikke kunde indestaae for deres Liv. Officererne sammenkaldtes da atter sent paa Aftenen hos Oberstlieutenanten og bleve den 27de om Morgenen Kl. 1 paa Magistratens Foranstaltning kjørte til Rendsborg. Vagtmester Noll erholdt paa sit Andragende herom Tilladelse til at følge Officererne. — Majoren ved Regimentet, Freiesleben, der befandt sig paa en Sessionsrejse i Holsten og havde faaet Nys om, at Regimentscommandeuren med flere Officerer vare afgaaede til Rendsborg, stødte her til disse. I Rendsborg modtog Officererne fremdeles fra Prindsen Meddelelse om, at han ikke kunde løslade dem, men maatte beholde dem som Gidsler for de i Danmark værende Tydske.

Officererne af  
2det Dragon-Regiment føres som  
Fanger til Rendsborg.

Den 2den April bragtes saavel de ovennævnte som nogle andre Officerer, der delte Skjæbne med dem, samt nogle Underofficerer\*) til Altona, hvor Officererne erholdt Tilladelse til at bevæge sig frit omkring mod til Overpræsidenten at afgive Æresord paa ikke at ville forlade Byen. — Den 4de April indgave de en skriftlig Ansøgning til den provisoriske Regjering om ufortøvet Frigivelse og indledede samtidigt Forbindelser med nogle i Hamborg bosiddende,

Samtlige fangne  
Officerers senere  
Behandling.

\*) De fangne Officerer vare: Oberstlieutenant Flindt, Major Freiesleben, Ritmestrene C. Torp, Scharffenberg og Krieger, Lieutenanterne Bruhn, Bramhelfft, Trepka, L. Castenschjold, Krogh og Hansen, alle af 2det Dragon-Regiment; desuden Capitainerne Geltzer af Artilleriet og Arnholtz af Ingenieurcorpset samt Lieutenant E. Stricker af Infanteriet. Dertil kom endnu Rustmester Hansen samt 1 Underofficer af Cavaleriet og 3 af Artilleriet.

dansksindede Mænd for at forberede Alt til Flugt, hvis Begjæringen blev afslaaet. Da intet Svar var indløbet den 8de April, opsagde de med en Times Varsel det Overpræsidenten givne Ord paa ikke at ville forlade Byen. Forinden denne Frist var udløben, blev imidlertid Hotellet, hvori Officererne boede, besat med Borgermilitair, og derved Flugten forhindret. Den paafølgende Dag førtes Fangerne til Rendsborg og derfra samme Dag til Segeberg, hvor man holdt dem i et strængt Fangenskab; den 15de April bleve 7 af Officererne skilte fra de Øvrige og sendte til Pløner Slot. Paa de nævnte Steder hensade Fangerne, hvis Vilkaar dog senere forbedredes noget, indtil den 20de Juni, da de atter bleve førte til Rendsborg, hvor de forbleve, indtil de efter Vaabenstilstandens Afslutning tilligemed de andre Krigsfanger afgik til Ekernførde for derfra den 6te September at blive overførte til Kjøbenhavn.

Frafald af Gnr.  
nisonen i Pløn.

Ritmester Torp, der commanderede Escadronen i Pløn, og som ved sin tidligere omtalte Optræden ved Folkeforsamlingen i Nortorf var bleven Gjenstand for stærkt Had af Befolkningen, undkom over Femern til Danmark. Lieutenant Jensen-Tusch, der strax sluttede sig til Oprøret, førte nogle Dage senere Escadronen til Rendsborg.

Frafald af  
Detachementet  
i Ratzeborg.

Det i Ratzeborg værende Infanteri-Detachment, der tildels var underlagt den lauenborgske Regjering, commanderedes af Lieutenant Frost af 5te Jægercorps. Den 25de Marts om Formiddagen meddelte Gouverneuren, Grev Rantzau, Lieutenanten den af ham kort forinden modtagne Efterretning om Oprørets Udbrud i Holsten og paalagde ham, idet han iøvrigt erklærede, at den lauenborgske Regjering vilde blive Hans Majestæt

Kongen tro, ikke uden directe Ordre fra Regjeringen at træffe nogensomhelst militair Foranstaltning. Lieutenanten samlede Detachementet, gjorde det bekendt med Forholdene og mindede det om den for ikke lang Tid siden aflagte Ed; Mandskabet var tilfreds og erklærede at ville følge Lieutenantens Befalinger i enhver Henseende. Denne gode Aand holdt sig dog kun kort og gik ganske tabt den 27de Marts, da en Forsamling af c. 2000 Mennesker dels fra Kjøbstæderne i Hertugdømmet, dels fra Landet pludseligt om Eftermiddagen droge ind i Ratzeborg med oprørske Faner og Sange, til hvilken Forsamling Byen Ratzeborgs Befolkning strax sluttede sig. Deputerede sendtes til Regjeringen, der maatte gjøre nogle Indrømmelser uden dog forøvrigt at opgive sit engang valgte Standpunkt. Den stedse stigende Exaltation, der ogsaa mere og mere virkede paa det hos Borgerne indquarterede Mandskab, i Forbindelse med den Omstændighed, at over Halvdelen af Detachementets Styrke var Holstenere, foranledigede, at Regjeringen besluttede sig til at permittere Mandskabet, og det blev bestemt, at Permitteringen skulde skee i Uniform, men uden Vaaben. Da Ordren herom blev udgivet om Aftenen den 27de, knurrede Mandskabet og forlangte at medtage Vaabnene, men, da Ordren gjentoges, forholdt det sig dog roligt, og Tiden for Permitteringen fastsattes til næste Dags Morgen. Imidlertid voxede Gjæringen i Løbet af Aftenen, og til Slutning forlod Detachementet efterhaanden Poster og Vagter og opløste sig aldeles. Lieutenant Frost, der gjentagne Gange var udsat for Molest af Pøbelen, og hvis Stilling efterhaanden var bleven aldeles uholdbar, besluttede sig da med Regjeringens Samtykke til den 28de om Morgen Kl. 3 civilklædt at forlade Ratzeborg,

hvorfra han over Lübek begav sig til Kjøbenhavn. — Detachmentet blev senere samlet og af en Underofficer ført til Rendsborg.

Frederiksort  
falder i Op-  
røernes Hænder.

Søfortet Frederiksort havde til Commandant afskediget Capitain Irminger. Ved de i de første Dage af Oprøret forefaldne Begivenheder, hvorom kun usikre Rygter vare naaede til ham, fandt Capitainen sig foranlediget til den 26de Marts at rette en skriftlig Anmodning til Oberst Romeling om at meddele ham Sagerne sande Sammenhæng, idet han tilføjede, at hvorledes denne end var, vilde han aldrig tjene mod Kongen eller de danske Tropper. Herpaa modtog han naturligvis intet Svar, hvorimod Artilleri-Lieutenant Feldmann Natten mellem den 26de og 27de ankom fra Rendsborg til Søfortet med et Commando. Lieutenanten var forsynet med en Fuldmagt fra Prindsen af Noer til at træffe de fornødne Foranstaltninger for at redde det i Søfortet værende Krigsmateriel, Krudt etc. for Insurgenterne. Commandanten, der strax overgav ham Fortet, blev sendt til Rendsborg og gik senere over til Oprørerne; Krigsmateriellet og Krudtforraadet transporteredes ligeledes til Rendsborg i de nærmest paafølgende Dage. De i Fortet værende Bygninger blev der den 29de Marts truffet Foranstaltning til at stikke i Brand, hvis de Danske viste sig. —

Saaledes var i Lobet af et Par Dage en ved sin Beliggenhed og sin Forsyning vigtig Fæstning falden i Hænderne paa Oprørerne, endel Tropper, paa de fleste Steder hele Afdelinger med Undtagelse af en Del af Officererne\*), gaaede over til dem, og den selvdannede,

\*) En Fortegnelse over de Officerer m. Fl., der ved Oprørets Udbrud forbleve i Hertugdømmerne og som Følge heraf udgik af Listerne over Armeens Personel, findes i Bilag Nr. 5.

provisoriske Regjering anerkjendt over hele Holsten og en Del af Slesvig. Der var herved givet Elementer til Udviklingen af en militair Magt, som man, hvor svage de end vare, ellers neppe før efter længere Tid vilde have kunnet tilvejebringe, og som i ethvert Fald gave Oprøret en tilsyneladende Consistents. Grundene til en saa hurtig Omsiggriben af denne farlige Bevægelse maa vel tildels søges i den Iver og Vedholdenhed, hvormed den var forberedt, og tildels i den Tilbøjelighed, der sees at have været tilstede hos de fleste af de Commanderende, der ikke vare vundne for Oprøret, til vel hurtigt at give efter for det paa dem øvede Tryk og ansee deres Commando for opgiven, en Tilbøjelighed, som forøvrigt er forklarlig ved de Forhold, der omgave dem, og ved Følelsen af, hvorlidt de paa Grund af Oprørspartiets stedse stigende Indflydelse indenfor selve Afdelingerne havde disse i deres Haand. Det kan ikke nægtes, at Generalcommandoens Optræden i det kritiske Moment var svag og vaklende, ligesom det er utvivlsomt, at Generalmajor Lützow har ladet sig overraske og aldeles bringe ud af Ligevægt ved Prindsens Ankomst til Rendsborg og Optræden der. Det lader sig fremdeles ikke bestride, at en energisk Optræden i dette Øjeblik muligvis vilde have kunnet virke lammende og maaske foreløbigt tilintetgjørende paa Oprørets Fremgang, men ligesaa Meget synes at tale for, at Resultatet vilde være blevet det samme, og at altsaa kun Generalcommandoen ved en kraftigere Optræden vilde være kommen til at staae i et bedre Lys, end det nu er muligt. — Hovedfejlen og Hovedskylden maa imidlertid her ikke søges andre Steder end hos selve Regjeringen, som nu i over et Aar var bleven advaret mod hvad der vilde komme, som havde modtaget Forudsigelser angaaende Begivenheder-



nes Udvikling, der saagodtsom aldeles faldt sammen med hvad der virkeligt skete, som af den Myndighed, der var ansvarlig for Ordenens Opretholdelse, atter og atter var bleven anmodet om at faae bestemt angivne Midler stillede til Disposition, og som trods alt dette lod Sagerne gaae deres uforstyrrede Gang. —

Den provisoriske  
Regjering tager  
Sæde i Rends-  
borg — dens  
første Skridt

Den 25de Marts vare samtlige Medlemmer af den provisoriske Regjering tilstede i Rendsborg, hvorhen Regjeringens Sæde var blevet forlagt. Samme Dag holdt den sit første Møde, hvori der — næst efter en resultatløs Discussion angaaende Regjeringens fremtidige Stilling til det under Regjeringspræsidenten for Hertugdømmerne hidtil sorterende Collegium samt Vedtagelsen af provisoriske Forordninger angaaende Pressefrihed, Forsamlingsfrihed og Oprettelse af Borgervæbninger — blev taget Beslutning om at rette en allerunderdanigst Skrivelse til Hans Majestæt Kongen, hvori Regjeringen søgte at retfærdiggjøre det Skridt, der var skeet; denne Skrivelse (se Bilag Nr. 6) afsendtes samme Dag. Endvidere blev der i samme Møde taget den Beslutning, hurtigst muligt at sende de til Disposition staaende Tropper ind i Hertugdømmet Slesvig saa langt Nord paa som muligt. — Den 26de Marts ankom den Deputation, der havde været sendt til Kjöbenhavn, og hvis Rejse var bleven forsinket ved stærk Taage, tilbage til Kiel, ledsaget af den største Del af det slesvig-holstenske Cancellis Embedsmænd, der dels med, dels uden Tilladelse forlode de at dem hidtil beklædte Poster og senere ydede den provisoriske Regjering en væsenlig Hjælp ved Forretningsførelsen i dens forskjellige Departementer. Deputationen, der saaledes ved sin Ankomst fandt Oprøret i fuld Gang, afrejste strax til Rendsborg. Dens Skildring af For-

Den holstenske  
Deputations Til-  
bagekomst fra  
Kjöbenhavn.

holdene i Kjøbenhavn, ligesom ogsaa det Svar, den medbragte derfra, og som udelukkede ethvert Haab om Eftergivenhed med Hensyn til de opstillede Fordringer, kunde naturligvis ikke Andet end give den provisoriske Regjering et yderligere Stød fremad paa den Bane, den havde betraadt, og gjøre det end mere nødvendigt for den, dels at paaskynde Udførelsen af de Foranstaltninger og Forholdsregler, der alt havde været under Overvejelse, dels at søge den hele Bevægelse paatrykket et mere demokratisk Stempel, end det fra Begyndelsen havde været Planen i det Mindste for flere af dens Medlemmers og da navnlig for Prindsens Vedkommende. Erkjendelsen af denne sidst omtalte Nødvendighed fandt sit Udtryk i Beselers Forslag om Ohlshausens Optagelse i Regjeringen, hvilket trods de navnlig af Prindsen derimod gjorte Indvendinger blev vedtaget den 27de, hvornæst Regjeringsforretningerne deltes saaledes, at Beseler blev Præsident, Reventlow overtog de indre og de udenrigske Anliggender, Prindsen af Noer Krigsvæsenet, Bremer Justitsvæsenet, Schmidt Finantsvæsenet, og Ohlshausen Politivæsenet; det slesvig-holstenske Regjeringscollegium, der vedblev at bestaae, beholdt Etatsraad Franke til Præsident. — Med Hensyn til de militaire Foranstaltninger fastholdt Regjeringen sin tidligere udtalte Anskuelse om Vigtigheden af at sende Tropperne mod Nord trods den stærke Opposition, som rejstes herimod af Prindsen af Noer, der indsaa og paaviste det yderst Uheldige i at lade Tropperne forlade Rendsborg og rykke frem under Forhold, der gjorde en Kamp indgn faa Dage sandsynlig, forinden deres Udrustnings- og Commandoforhold vare blevne ordnede paa en noget mere betryggende Maade, end de efter Forholdenes Natur for Øjeblikket kunde være.

Ohlshausens Optagelse i den provisoriske Regjering. Fordelingen af Regjeringsforretningerne.

Den provisoriske  
Regjerings mi-  
litaire Foran-  
staltninger.

Det vil her være Stedet til nærmere at omtale de Foranstaltninger, som af Prindsen bleve iværksatte med Hensyn til Tilvejebringelsen og Organisationen af militaire Kræfter, samt Insurgent-Troppersnes første Bevægelser ind over den slesvigske Grændse.

Efter hvad der ovenfor alt er fremsat, vare følgende, i Hertugdømmerne garnisonerende Afdelinger tildeels eller fuldstændigt gaaede over i Oprørets Tjeneste:

14de Linie-Bataillon.

15de — —

16de — —

17de — —

4de Jægercorps.

5te —

1ste Dragon-Regiment.

2det — —

2det Artilleri —

1 Afdeling af Tøjetaten og

1 Ingenieur-Compagni.

Da imidlertid de danskfødte, ligesom ogsaa enkelte af de i Hertugdømmerne fødte Officerer ved disse Afdelinger vare blevne deres Fane tro, vare Commandoforholdene stærkt rystede\*). Af de Menige var der kun den befalede, dobbelte Fredsstyrke tilstede. — Prindsen af Noer beordrede alt den 24de Indkaldelse

\*) Af Officerer stillede sig til den provisoriske Regjerings Tjeneste:

Af Generalstaben:	1	Stabsoffic.	"	Capit. (Ritm.)	"	Lieutn.
- Ingenieurcorpset:	1	—	3	—	"	—
- Artilleriet:	1	—	1	—	1	—
- Cavalleriet:	1	—	2	—	13	—
- Infanteriet:	7	—	16	—	18	—

Ialt... 11 Stabsoffic. 22 Capit. (Ritm.) 32 Lieutn.

af 6 Aars, og faa Dage efter tillige af 7de og 8de Aars Mandskab, hvorved man, naar alt Mandskab indkom, ikke blot vilde kunne bringe de tilstedeværende Afdelinger paa deres Krigsstyrke, men tillige for Infanteriets Vedkommende vilde have Mandskab til 2 Reserve-Batailloner og 1 Reserve-Jægercorps. Værnepligten paahvilede, som alt omtalt, kun den upriviligerede Landbostand. Dels for at give den hele Bevægelse et mere folkeligt Sving ved at opfordre alle Stænder til activ Deltagelse deri, dels for at skaffe Hæren en Forøgelse i Styrke og endelig for at drage endel af den noget ustyrlige Ungdom bort fra Byerne besluttede den provisoriske Regjering at opfordre til Dannelsen af Fricorpser, hvorom et Opraab udstedtes allerede den 27de Marts, og om hvis Organisation, Bevæbning og Lønning en Bekjendtgjørelse fra Generalcommandoen af 30de Marts (se Bilag Nr. 7) indeholdt nærmere Oplysninger. Den oprindelige Bestemmelse var, under fælles Overcommando af Advocat Koch at danne 3 Fricorpser: det 1ste Fricorps under Commando af afskediget Major, Herredsfoged Krogh, det 2det under Commando af Grev Rantzau-Breitenburg og det 3die Fricorps under Commando af den tidligere Artilleri-Capitain Wasmer. — I det første af disse Fricorpser dannede Forstbetjente, førte af Forstraad Bracklow, og i det andet unge Mænd af de højere, dannede Klasser Eliten\*). Studentercorpset og Turnerne fra Kiel, der vare fulgte efter Prindsen paa Toget til Rendsborg, attacheredes det 5te Jægercorps.

\*) Underafdelinger af disse Corpser, der ved Detacheringer kom til at optræde selvstændigt, nævnes ofte som selvstændige Corpser, saasom: Bracklows, Luckners, Jensen-Tusch's Fricorps.

Den provisoriske Regjerings Opraab med Hensyn til Dannelsen af Fricorps'er slog saa godt an, at man i Løbet af faa Dage havde Mandskab nok til de projecterede Corps'er; ligeledes kom de indkaldte Værnepligtige saavel fra Holsten som fra det sydlige Slesvig nogenlunde hurtigt ind. Medens man saaledes havde tilstrækkeligt Mandskab, var der i høj Grad Trang til Officerer. For nogenlunde at bøde herpaa opfordrede Prindsen afgaaede Officerer til at stille sig til hans Disposition; der meldte sig ogsaa endel, men de fleste vare utjenstdygtige. Da Kongen af Preussen, saaledes som det senere vil blive berørt, havde godkjendt Oprørspartiets Paastande og lovet det sin Understøttelse, rettede Prindsen af Noer en Anmodning til ham om at overlade ham nogle Officerer. Som en Følge heraf afgav Kongen strax nogle og tyve preussiske Officerer til Tjeneste i Insurgent'hæren; senere fik endel preussiske Officerer paa deres derom indgivne Andragende Tilladelse til ligeledes at tjene i denne Hær. Endelig forfremmedes nogle faa Underofficerer navnlig af Artilleriet til Officerer\*).

Den saaledes rigtignok meget løst sammensatte, slesvig-holstenske Hær, der i Løbet af de sidste Dage af Marts og de første Dage af April overskred den slesvigske Grændse, var formeret som følger:

---

\*) En af den provisoriske Regjering den 26de Marts til Senatet i Hamborg rettet Anmodning om at stille den dersteds værende Del af det hanseatiske Cavalieri og noget Artilleri til Regjeringens Disposition besvarede Senatet derhen, at det ikke kunde afgive Cavaleriet, fordi det henherte til Forbunds-Contingentet, og at der i Hamborg ikke fandtes andet Artilleri end det borgerlige, der ifølge Bestemmelserne ikke turde anvendes udenfor Stadens Gebet

**Overcommando:** Prinds Friederich af Noer.  
Oberst Fabricius, Stabschef\*  
Capitain Lesser, Souschef.

Den alesvig-  
holstenske Hær.

### Infanteri:

**1ste Brig.:** Generalmajor Krohn, Commandeur\*\*).

1ste Lin.-Bat. (tidl. 14de), Major Zeska.

3die — — ( — 16de), Oberstl. Baudissin.

2det Jægerc. ( — 5te), Maj. Michelsen, hvortil  
attacheret Kieler Fricorpser (Studenter, Turner og  
Skarpskytter).

**2den Brig.:** Hertug Carl af Lyksborg, Commandeur.

2den Lin.-Bat. (tidl. 15de), Major Kindt.

4de — — ( — 17de), — Bündiger.

---

\*) Fabricius var af Fødsel Holstener. Hans tidligere Deltagelse i den græske Frihedskrig, efter hvilken han var kommen tilbage til Danmark, hvor han erholdt Postmesterembedet i Glückstadt, gav i Forbindelse med den Iver i Oprørets Tjeneste, han, som ovenfor omtalt, udviste, Anledning til hans Ansættelse som Stabschef ved Hæren, en Post, hvortil saavel hans Mangel paa militair Indsigt som hans opfarende og hensynsløse Optræden gjorde ham lidet skikket, og som han ogsaa snart atter maatte forlade.

\*\*) Den til General i Insurgent hæren forfremmede Oberst Krohn, hvem Prindsen allerede den 25de Marts opfordrede til at overtage Commandoen over en Brigade, var for længe siden udtraadt af activ Tjeneste og befandt sig ved Oprørets Udbrud i Lyksborg, hvor han var ansat som Hofchef hos Enkehertuginde. Han var opdragen paa Rendsborg Fricorporalskole, havde senere tjent i det Ewaldske Jægercorpset og gjort Toget med til Stralsund 1809, ligesom han ogsaa havde deltaget i Felttoget 1813 og i Marchen til Rhinen og Frankrig 1814—1815. Han var saaledes en af de faa, forhaandenværende, krigserfarne Officerer, og det var denne Omstændighed, der henledede Prindsens Opmærksomhed paa ham, skjøndt han var i en Alder af 70 Aar.

5te Lin.-Bat. (ny oprettet), Major Schröder.  
 1ste Jægercorps (tidl. 4de), — Lange\*).

#### Cavaleri:

1ste Drag.-Regim., Oberstlieutenant Fürsen-Bachmann.  
 2det — — , Major Hansen.

#### Artilleri:

Artilleri-Commando, Major Lesser.  
 1ste Feltbatteri } 16 Kanoner, Overfyrværkerne  
 2det — — } Weinrebe og Lorentzen.

#### Ingenieurer:

1 Ingenieur-Compagni, Capitain Jess.

Af irregulære Tropper vare paa dette Tidspunkt foruden Kieler Fricorpsene ogsaa det Kroghske og det Rantzauske formerede. Under Formering vare i Rendsborg den 6te og 7de Infanteri-Bataillon, til Commandeurer for hvilke Majorerne Hedemann og Zastrow vare udsete; desuden 2 Escadroner, 1 6 Pds og  $\frac{1}{2}$  3 Pds Batteri samt det tredie Fricorps under Wasmer og endelig et beredent Fricorps, hovedsagelig fra Ejdersted, under Lieutenant Bismark\*\*). I Forbigaaende skal endelig kun bemærkes, at den provisoriske Regjering til den tidligere berørte Forordning af 25de Marts havde knyttet en senere af 29de s. M., hvorved der var givet Bestemmelser for Indførelse af Borgervæbninger i Byerne og mobile Sikkerhedsvagter i Landdistricterne\*\*\*).

\*) Denne Nummerforandring ved Afdelingerne befaledes alt i de første Dage af April, men blev endnu længe efter ikke strengt overholdt.

\*\*\*) Denne Afdeling, der først var bestemt til at danne en Æresgarde for Prindsen af Noer, omdannedes i Slutningen af April til en Ordonnants-Afdeling.

\*\*\*\*) En senere Forordning af 8de April udvidede Folkevæbningens Bestemmelse til activ Deltagelse i Landets Forsvar, naar denne gjordes fornøden.

Hærens Udrustning stødte i Begyndelsen ikke paa store Vanskeligheder. Som tidligere berørt, var nemlig det holstenske Contingents fuldstændige Krigsudrustning tilstede i Rendsborg, hvor der desuden fandtes endel andet, brugbart Materiel. En Ulempe var det naturligvis, at de røde Uniformskjolars Farve dels gjorde en Forvexling med vore Tropper mulig, dels af let forstaaelige Grunde berørte Vedkommende ubehageligt. Man lagde dem derfor tilside og brugte de blaa Bajstrøjer og Kapperne til dermed at indklæde de regulære Tropper; Messingkammene og Beslagene paa Cavaleriets Hjelme bleve sværtede. Et hvidt Bind om den venstre Arm tjente til Kjendingstegn for alle Hærens Vaaben. Fricorpserne bevæbnedes ifølge den for deres Oprettelse givne Bestemmelse af Arsenalets Beholdning, hvorimod de ingen Beklædning erholdt. Denne Forsyning med Vaaben skete dog kun i den allerførste Tid, idet to holstenske Demagogers (Esmarch og Clausen) i Kölner-Zeitung paa egen Haand indrykkede Opraab til Folk fra alle Tydsklands Egne om at ile Slesvig-Holsten til Hjælp fremkaldte en saa stor Tilstømning af Personer, tildels henhørende til Bærmen af Folket, at Generalcommandoen saa sig foranlediget til allerede den 5te April at bekjendtgjøre, at kun fuldstændigt udrustede Frivillige herefter kunde antages. Ogsaa Borgervæbningerne forsynede man tildels med Vaaben fra Arsenalet i Rendsborg.

Af de foruden de tilstedeværende Stamheste fornødne Ride- og Trækheste tilvejebragtes endel ved Indkaldelse af Districtsheste, endel ved frivillige Tilbud (Landskaberne Ejdersted, Sønder- og Norder-Ditmarsken stillede hvert 100 Heste til Disposition); Resten indkjøbte man efterhaanden.



Insurgenthærens  
første Indryk-  
ning i Slesvig.

Saaledes som ovenfor alt er anført, nødte den provisoriske Regjerings Flertal Prindsen af Noer til uopholdeligt at sende de ufuldtallige og slet organiserede Tropper ind i Hertugdømmet Slesvig. Indrykningen skete i følgende Orden: Den 26de Marts afmarcherede Major Michelsen med 2det (5te) Jægercorps og Kieler Fricorpserne fra Egnen N. for Rendsborg, hvor de vare lagte i Cantonnement, til Flensburg. Corpset, som den største Del af Vejen befordredes paa Vogne, dannede Avantgarden for 1ste Brigade, hvis andre Afdelinger, 1ste (14de) og 3die (16de) Linie-Bataillon, fulgte efter den 27de om Morgenen tilligemed 1ste Dragon-Regiment og 2 Kanoner. Efter at have overnattet i Slesvig marcherede General Krohn den 28de til Flensburg og Omegn. Den 29de afgik 2den (15de) og 4de (17de) Liniebataillon tilligemed 1 6 Pds Batteri (6 Kanoner) fra Rendsborg til Slesvig, hvor 1ste (4de) Jægercorps stødte til. Den 30te afgik 4de (17de) Linie-Bataillon og Batteriet til Omegnen af Flensburg, hvor 1ste (4de) Jægercorps og 2den (15de) Linie-Bataillon indtraf den 31te. — Sidstnævnte Dag afmarcherede den ny formede 5te Linie-Bataillon under Major Schröder fra Rendsborg og blev endnu samme Dag befordret til Flensburg; Bataillonens var 800 Mand stærk. Da Mandskabet, der oprindeligt havde hørt til de ældre Batailloner (navnlig 17de), hvilke man havde tildelt endel til Rendsborg tidligere indkommet Mandskab af de i Hertugdømmet Slesvig rekruterede Batailloner (12te og 13de), var fortrædeligt over ikke at komme til at tjene i deres oprindelige Afdelinger, løb Størstedelen deraf Dagen efter Bataillonens Ankomst til Flensburg fra hinanden. De meldte sig derpaa ved deres gamle Compagnier, hvor man gjerne tog imod dem og derved tydeligt godtgjorde

den Mangel paa militair Aand og den Løshed i alle Commandoforhold, som var fremtrædende i Hæren, og hvorfor man fik et yderligere Bevis deri, at Generalcommandoen saa igjennem Fingre med det Skete. Resterne af Bataillon, c. 200 Mand, figurerede endnu i nogen Tid som 5te Linie-Bataillon paa Hærens Lister; den under Formering i Rendsborg værende 7de Linie-Bataillon erholdt imidlertid paa Grund af 5te Linie-Bataillons Oplosning sit oprindelige Bataillonsnummer forandret til 5.

Den 31te ankom 2 Escadroner af 2det Dragon-Regiment til Egnen om Flensborg; den 3die Escadron af Regimentet ledsagede den 2den April et 6 Pds Bateria (8 Kanoner) fra Rendsborg til Flensborg, hvor de ankom den 4de; Regimentets 4de Escadron, der cantonnerede i Duvensted, forblev der indtil den 5te April. 6te Linie-Bataillon forlod Rendsborg den 3die April med Ordre til at forblive nogle Dage i Slesvig By for der at fuldende sin Organisation.

Efterhaanden som de forskjellige Underafdelinger af Fricorpserne dannedes, bleve de i Almindelighed sendte Nord paa; paa det Tidspunkt, hvorved vi her have dvælet, cantonnerede Kroghs Fricops i Omegnen af Flensborg, og Rantzaus i Omegnen af Slesvig. Prindsen af Noer, der ved sine Forretninger som Hær-Organisator og Medlem af den provisoriske Regjering hindredes i fra Begyndelsen af at indtage sin Plads som commanderende General, overdrog midlertidigt Commandoen over samtlige ved Flensborg concentrede Tropper til General Krohn og udstedte den 27de Marts følgende Armeebefaling:

Soldaten!

Das Vertrauen der Herzogthümer ruft mich an  
Eure Spitze; ich schätze mich glücklich, in diesem hei-

ligen Kampfe für das Vaterland Euer Führer zu sein. Der Kampf hat begonnen, der Däne rückt an des Vaterlandes Gränzen, Schleswig-Holsteinischer Muth wird ihm mit Gott den Weg über die Belte zeigen. Schaaret Euch mit Vertrauen um Eure neuen Führer, die wie Ihr, begeistert von Vaterlandsliebe, Euch zum Siege führen werden. Die edelsten Männer und Jünglinge des Vaterlandes eilen zu Euren Fahnen — ganz Deutschland sendet Euch seine besten Männer. Auf denn, mit Gott! Lasst uns den Dänen schlagen, wo wir ihn finden, bevor fremde Truppen uns den Lorbeer entwenden. Ziehet mit Gott, meine Waffenbrüder, am Tage der Ehre bin ich bei Euch!—

En Gjenstand, der netop i disse Dage lagde Beslag paa Prindsens og den provisoriske Regjerings Opmærksomhed, var Underhandlingerne om de preussiske Troppers Indrykken i Holsten og eventuelt i Slesvig. For tilstrækkeligt at belyse denne Sag vil det være nødvendigt at gaae tilbage til de første Dage af Oprørets Udbrud.

Kongen af  
Preussen udtaler  
sig for Oprørs-  
partiet.

Den 19de Marts, Dagen efter at Rendsborg-Forsamlingen var afholdt, henvendte Hertugen af Augustenborg sig til sin Broder, Prindsen af Noer, og bad ham om hans Raad med Hensyn til et Skridt, han havde tænkt sig at gjøre, nemlig at rejse til Berlin for hos den preussiske Konge at andrage paa en offentlig Udtalelse, der dels vilde kunne danne en Modvægt mod den stærkt demokratiske Retning, som Anskuelserne saavel i Danmark som i Hertugdømmerne i den sidste Tid havde begyndt at tage, og dels vilde kunne tjene til Støtte for de Ideer, som han og Meningsfæller nærrede med Hensyn til Hertugdømmernes retslige Stilling til Danmark og indbyrdes. Da Prindsen

billigede Foretagendet og raadede ham til at skynde sig, afrejste Hertugen den 21de til Berlin, hvor han ankom den 23de og hos Kongen af Preussen udvirkede den bekjendte, skriftlige Erklæring af 24de Marts (se Bilag Nr. 8), hvori den hele slesvig-holstenske Theori fuldstændigt godkjendtes, og i fornødent Fald activ Hjælp stilledes i Udsigt. Erklæringen, der strax blev befordret i Trykken og opslaaet paa Gadehjørnerne i Byerne, og som ikke var fremkaldt af Begivenhederne den 23de og 24de, der først havde udviklet sig efter Hertugens Afrejse, blev efter disse Begivenheder et meget stærkt Ophidselsmiddel, idet man paa de udtalte Løfter grundede sikkre Forhaabninger, som ogsaa i Begyndelsen syntes at skulle gaae i Opfyldelse, men hvis Realisation dog tilsidst strandede paa de statsretslige Principer, der endnu dengang ledede Europas Cabinetter.

Efterretningerne om Tildragelserne i Kiel den 23de og om Overrumplingen af Rendsborg Fæstning naaede hurtigt Berlin, og alt den 26de Marts befalede Kongen af Preussen i den Anledning Concentreringen af et Corps ved Havelberg, hvilket var bestemt til i paakommende Tilfælde at rykke ind i Holsten. Endvidere opfordrede han den hannoveranske Regjering til i Forening med de andre Stater, der stillede det 10de Forbunds-Armecorps, at sammendrage Tropper langs den nedre Del af Elben; med Hensyn til disse Troppers Anvendelse maatte man iøvrigt afvente Forbundsforsamlingens Beslutning. Det preussiske Corps, der stilledes under Commando af Oberst Bonin, bestod af 1 Infanteri-Regiment og 1 Bataillon af et andet Infanteri-Regiment, 2 Escadroner Husarer, 1 Kyradsers-Regiment og 12 Stykker Skyts. De seneste Begivenheder i Frankrig og

Concentrering af  
et preussisk  
Corps ved  
Havelberg.

i Tydskland havde bevirket, at flere Corpser vare paa Krigsfod, og som en Følge heraf kunde man med faa Dages Varsel sætte ovennævnte Tropper i Marche til Concentrationspunktet, hvor Oberst Bonin indtraf den 30te, og hvor der var givet Ordre til Indkaldelse af de 2 nærmest liggende Landeværns-Batailloner. Da Concentrationen af Corpset ved Havelberg paa Grund af det dertil bestemte Artilleris noget lange Marche ikke kunde være endt før omtrent den 10de April, og den preussiske Konge havde megen Hast med at faae Tropper skudte frem til Ejderen og navnlig til Rendsborg, besluttede man d. 31te Marts at sende de 2 Garde-Regimenter, „Kejser Alexander“ og „Kejser Franz“, samt 6 Stykker Skyts af Garde-Artilleri-Brigaden ad Jernbanen over Hamborg til denne Fæstning. Ønskeligheden af paa nogen Tid at fjerne de nævnte Regimenter, der paa Grund af deres Optræden under Urolighederne i Berlin vare meget forhadte af Befolkningen, og at give dem en Anvendelse med et populairt, krigersk Formaal har neppe været uden Indflydelse paa Valget netop af dem. Det ved Havelberg opstillede Corps skulde da tjene som Reserve for disse 2 Regimenter. Oberst Bonin beordredes til strax at begive sig til Rendsborg for at sætte sig i Forbindelse med den provisoriske Regjering samt til at træffe Aftale med den hannoveranske Regjering om, hvorledes denne skulde lade sine Tropper samvirke med de preussiske. Man troede endelig ikke at burde afvente Concentrationen af hele Styrken ved Havelberg, men fandt det rigtigere at lade de enkelte Afdelinger, efterhaanden som de ankom, strax sætte sig i Marche til Rendsborg. De ovenfor omtalte 2 Landeværns-Batailloners Mandskab fik derimod Tilladelse til at vende tilbage til deres Hjem.

Preussiske Tropper sendes paa Jernbane til Rendsborg.

Oberst Bonin indtraf i Rendsborg d. 3die April og traadte strax i Forbindelse med den provisoriske Regjering. Den 4de April rykkede 1ste og 2den Bataillon af Regimentet „Kejser Alexander“ ind i Hamborg og Altona, hvor den begejstrede Modtagelse ved den stærke Modsætning til hvad der nylig var foregaaet i Berlin, i høj Grad synes at have tiltalt dem. Den 5te April afgik Bataillonerne ad Jernbanen til Rendsborg. Hver af de paafølgende Dage ankom der ligeledes 2 Batailloner, og den 8de April vare begge Regimenter samlede i og ved Rendsborg; — de 4 Grenader-Batailloner cantonnerede i selve Fæstningen, Fusilier-Bataillonen, henhørende til Regimentet „Kejser Alexander“, i Lehmbeck, Borgsted og Büdelsdorf, og det andet Regiments Fusilier-Bataillon i Fokbek og Dörbek. De her nævnte Landsbyer ligge alle N. for Ejderen, altsaa paa Slesvigs Grund, men bleve, da de laa i et District, der af Hensigtsmæssigheds Hensyn i administrativ Henseende var henlagt under Rendsborg Amt, uden videre betragtede som henhørende til Holsten, hvis Grændse man dog endnu syntes at være utilbøjelig til at overkride uden Bemyndigelse fra Forbundet. — Den hannoveranske Regjering anmeldte under 3die April paa egne og paa Storhertugerne af Oldenburg og Meklenborgs samt Hertugen af Brunswigs Vegne, at der af disse Regjeringer vilde blive stillet et Corps paa 10000 Mand, „til Opretholdelse af Hertugdømmet Slesvigs Selvstændighed“ under Commando af General Halkett, hvis Hovedkvarter foreløbigt vilde blive Harburg. Corpset, der bestod af 7 Batailloner Infanteri, et Jægerdetachment, 8 Escadroner og 22 Kanoner, mentes at kunne være concentreret ved Elben d. 10de April. General Halkett havde Ordre til at sætte sig i For-

Oberst Bonin  
ankommer til  
Rendsborg.

Den hannover-  
anske Regje-  
ring anmelder  
Opstillingen af  
et Corps paa  
10000 Mand ved  
Harburg.

bindelse med den preussiske General, men turde ikke stille sig under Commando af Prinds Friederich af Noer. Corpset ventedes yderligere forstærket, idet de øvrige Stater, der stillede Tropper til det 10de Forbunds-Armee-corps, vare anmodede om paa den nævnte Dag at lade deres Contingenter støde til Corpset ved den holstenske Grændse.

Foruden den almindelige Støtte, som de nys omtalte, hurtige Troppebevægelser fra Preussens Side ydede Opstanden i Hertugdømmerne, frembøde de endvidere den Fordel, at Insurgentthæren ikke længere behøvede selv at dække sin Operationsbasis, Fæstningen Rendsborg, saa at alle derværende Tropper, der desuden alene af Hensyn til Indquarteringen maatte forlægges, kunde sendes nærmere frem til Flensborg. -- Den 4de Escadron af det 2det Dragon-Regiment, som vi forlode indquarteren i Duvensted, marcherede d. 5te April til Slesvig og d. 6te til Flensborg. Det Wasmer'ske Fricorps, hvoraf endel ankom til Flensborg d. 6te April, blev den 7de forlagt til Store- og Lille-Solt; en anden Afdeling af Corpset stodte her til det d. 8de. General Krohn, der indsaa, at dette Corps, der ikke havde fjerneste Grad af Sammenhold, der næsten ganske manglede Førere, og hvis Mandskab bestod af Folk, hvoraf de fleste aldrig før havde haft et Gevær i deres Haand, i denne Tilstand var Hæren mere til Skade end til Gavn, beordrede det imidlertid til at afgaae til Kappel for der at blive indexerceret. Corpset afmarcherede til dette sit Bestemmelsessted d. 9de April om Morgen. 7de Insurgent-Bataillon, der, som alt berørt, blev kaldet den 5te, efterat den tidligere 5te Bataillon var løben fra hinanden i Flensborg, rykkede d. 8de April under Commando af Major Zastrow og led-

saget af  $\frac{1}{2}$  3 Pds Bateria fra Rendsborg til Slesvig, hvor det var Bestemmelsen, at Bataillonon skulde forblive i nogen Tid for at indexerceres. Samme Dag afgik endelig ligeledes til Slesvig en Afdeling Ingenieurer under Capitain Jess.

Prindsen af Noer holdtes stadigt tilbage i Rendsborg navnlig paa Grund af de endnu svævende Forhandlinger med General Bonin angaaende den af den provisoriske Regjering saa ivrigt ønskede Indrykning af de preussiske Tropper i Hertugdømmet Slesvig. Da disse Forhandlinger imidlertid ikke førte til noget Resultat, og da General Krohns Meldinger angaaende de danske Troppers Fremrykning og om de forefaldne, indledende Smaafægtninger, der senere ville blive udførligt omtalte, lode ham formode, at en alvorligere Kamp var nær forestaaende, afrejste han den 8de om Eftermiddagen med sin Stab til Slesvig. Den følgende Dag om Morgenens tidligt gav han ved Isted Major Zatrow og Capitain Jess nogle Befalinger med Hensyn til Opstillingen af Bataillonon og nogle fortificatoriske Anlæg sammesteds for det Tilfælde, at Hæren maatte gaae tilbage, og begav sig dernæst til Flensborg, hvor han ankom henad Kl. 12 Middag. — Hvorledes Forholdene imidlertid her havde udviklet sig i Løbet af de sidste Dage, vil senere blive fremstillet, efter at der først er givet en Skildring af de Foranstaltninger, der fra dansk Side bleve truffne for at bekjæmpe Oprøret, og af den danske Hærs første Fremrykning i Hertugdømmet Slesvig.

Posten som commanderende General i Nørrejylland og Fyen, der tidligere beklædtes af Kronprinds Frederik, var ved Thronskiftet bleven ledig og ved Kgl. Rescript af 2den Marts overdraget til Generalmajor Høegh-

Prindsen af  
Noer afgaer til  
Hæren.

Foranstaltninger  
til Bekjæmpelse  
af Oprøret.



Guldberg, Chef for 1ste Cavaleri-Brigade, som udnævntes til Generallieutenant. Generalen, til hvis Stabschef Major Irminger af Generalstaben var bestemt, overtog imidlertid først Generalcommandoen d. 27de Marts, og det var derfor Chefen for 2den Cavaleri-Brigade, Generalmajor H. G. Castenschjold, der ved Oprørets Udbrud i Hertugdømmerne midlertidigt fungerede som commanderende General; som Stabsschef fungerede Major Baggesen af Generalstaben. — Natten mellem d. 25de og 26de Marts modtog Stabsschefen af 2 fra Rendsborg flygtede Officerer, Capitainerne Krieger og Ernst, Meddelelse om, hvad der var forefaldet i den nævnte By. Han medgav Capitain Ernst et Brev til Krigsministeren med Melding om det Passerede, anmodede Officererne om at paaskynde deres Rejse til Kjøbenhavn og bragte selv Melding om det Forefaldne til General Castenschjold. Generalcommandoen, der fandt det nødvendigt, uden Ophold at søge Grændsen sikkert og en mulig Bevægelse i den nordlige Del af Hertugdømmet Slesvig dæmpet ved Tilstedeværelsen af Tropper sammesteds, gav strax Ordre til, at den 12te Linie-Bataillon (Fredericia) med den Styrke, den havde i marchefærdig Stand, endnu samme Dag skulde afmarchere til Kolding, besætte Grændsen dog uden at afbryde Communicationen og vaage over, at endel til Kolding af Artilleriet indkaldte Districtsheste fra Hertugdømmerne ikke bortførtes. Fremdeles blev 6te Dragon-Regiment (Odense) beordret til strax at afmarchere for d. 27de at indtræffe i Kolding. To den 25de Marts (altsaa forinden man endnu i Kjøbenhavn havde nogen paalidelig Underretning om Oprørets Udbrud) fra Ministeriet udgaaede Ordre til Generalcommandoen om strax at sende nogle Compagnier Infanteri samt noget Cavaleri til den slesvigske

Generalcommandoen i Norrjyland og Fyen sender Tropper til den slesvigske Grændse.

Grændse, naaede saaledes først deres Bestemmelse, efterat de ved dem tilsigtede Foranstaltninger alt vare udførte.

Generalcommandoen beordrede endvidere samme Dag 3die Jægercorps (Nyborg) til at efterlade et Detachment paa Garnisonsstedet og med Resten at afmarchere den 27de Marts til et Cantonnement omtrent midt imellem Odense og Nyborg; en samtidigt med denne Befaling af Corpset modtagen Marchebestemmelse fra Generalstaben foranledigede imidlertid, at det den nævnte Dag indtraf i Odense.

Rygterne om de Begivenheder, hvis Forberedelse og første Udvikling ovenfor er omtalt, udbredte sig med en vidunderlig Hurtighed\*) til de forskellige Byer i Jylland; de antog ved Forplantelsen og navnlig derved, at intet Bestemt endnu kunde anføres, foruroligende Dimensioner og fremkaldte saavel hos Borgerne i Byerne som hos Landbefolkningen navnlig i Grændseditricterne en feberagtig Spænding og Skræk for umiddelbart forestaaende Overfald\*\*). Virkningerne af denne Frygt, der til Ære

Rygterne om  
Oprøret frem-  
kalder Spænding  
i Grændseditric-  
terne.

\*) Det er i denne Henseende ikke uden Interesse, at Rygtet om Oprørets Udbrud og Rendsborgs projecterede Overrumpling alt den 23de om Aftenen med Posten blev bragt til Randers, hvor Borgerne paa Grund heraf formaaede Chefen for 5te Dragon-Regiment, Oberst Astrup, til at lade Arsenalsvagten, der bestod af lutter i Holsten fødte Artillerister, afløse af Borgervæbningen.

\*\*) Frygten for Friskarer var navnlig særdeles levende og fremkaldte Troen paa og positive Meldinger om deres Nærværelse paa Steder, hvor der bevisligt paa den Tid ikke har været en eneste Insurgentsoldat eller Friskaremand. Rødding og Omegn sees navnlig at have været frugtbar paa disse Syner, hvorom flere foreliggende Meldinger til Generalcommandoen for Nørrejylland og Fyen vidne. — Tilbage-marchen af de faa troblevne, tydsktalende Rester af de i

for Beboerne intetsteds gav sig tilkjende som ængstelig Raadvildhed, men tvertimod overalt i Ønsker om og Trang til at slutte sig sammen for at imødegaae og tilbagevise slige Invasioner, sporedes, foruden af flere Foranstaltninger og Beslutninger, som for den militaire Betragtning vistnok undertiden tage sig noget besynderlige ud, men som alle vidne om den Beboerne besjælende Kjærlighed til Arne og Fødeland, ogsaa gjennem de Anmodninger om Udlevering af Vaaben, hvormed Generalcommandoen fra forskjellige Sider blev belejret. Det var navnlig fra Ribe, hvis Borgervæbnings Geværer efter Commandeurens Indberetning ikke vare brugelige til at skyde med, fra Fredericia, hvor Borgerne nærede Mistillid til den nu alene i Fæstningen tilbageblevne 13de Linie-Bataillon, og hvor Commandanten trods Bataillonscommandeurens kraftige Protest troede at burde efterkomme Borgernes Forlangende om at deltage med Bataillonnen i Vagttjenesten, samt fra Elbo-Herred, at de omtalte Anmodninger fremkom. Generalcommandoen søgte fornuftigvis ikke at betage Beboerne Tilliden til det af dem paatænkte Forsvar ved egne Kræfter, men meget mere at styrke den ved under 27de Marts at tillade Udleveringen af endel Vaaben fra Fredericia Arsenal. Ogsaa i Fyens vestlige Del væbnede man sig for at

---

Hertugdømmerne stationerede Afdelinger fremkaldte ogsaa paa flere Steder hos de med Forholdene Ubekjendte Troen paa, at det var Insurgentafdelinger, der alt vare naaede saa langt mod Nord. — Da Efterretningerne om hvad der var passeret i Glückstadt, og om Borgernes Erklæring til Oberst Lobedanz, at de ikke kunde indestaae for, at Pøbelen ikke bemægtigede sig Tugthuset og løslod Fangerne der, senere bleve bekjendte, holdt Frygten for løsladte Tugthusfanger sig meget længe.

bevogte Kysterne af Lillebelt. — Generallieutenant Guldberg ankom under disse Begivenheder den 27de Marts til Odense og overtog samme Dag Generalcommandoen, hvis Hovedkvarter han den 28de forlagde til Kolding.

Samtidigt med de nys omtalte Foranstaltninger Krigsministeriet oprettes. var i Kjøbenhavn Krigsministeriet blevet oprettet\*), idet det tidligere bestaaende Generalcommissariatscollegium fra den 25de Marts ophævedes, og der blev dannet et Krigsdepartement med 4 Afdelinger: Secretariat, Commandosager og Personel; Armeens Intendantur; Directionen for Armeens Materiel og Armeens Revisionsvæsen; til at forestaae disse Afdelinger udnævntes henholdsvis Major Flensborg af Generalstabten, Justitsraad Wachs, Major à la suite i Artilleriet Keyper og Generalkrigscommissair Torp. Samtidigt oprettedes et Expeditionscontoir for Generaladjutanten for Landetaten.

Foruden de alt omtalte Ordre til Generalcommandoen over Nørrejylland og Fyen udgik der samme Dag fra Ministeriet, der (skjændt endnu uvidende om Overrumplingen af Rendsborg) delte den almindelige Forudfølelse af, at Bekjendtgjørelsen af det den holstenske Deputation meddelte Svar ved dennes Tilbagekomst til Kiel vilde fremkalde et eller andet Udbrud af den dersteds alt i længere Tid herskende Gjæring, Ordre til, at et Armeecorps uopholdeligt skulde concentreres paa Grændsen af Nørre- og Sønderjylland. Corpset skulde bestaae af det i Nørrejylland og paa Fyen garnisonerende Infanteri og Cavaleri samt af følgende under Generalcommandoen paa Sjælland hørende Afdelinger:

Ordre til Oprettelsen af et nørrejydsk Armeecorps.

\*) Circulaire fra Krigsministeriet af 25de Marts 1848.

- 1ste og 5te Linie-Bataillon,  
 2den Gardehusar-Escadron,  
 2 Escadroner af 4de Dragon-Regiment,  
 3 6 Pds Feltbatterier,  
 1/2 Ingenieurcompagni og  
 1 Reservepark.

Til Garnison i Nyborg bestemtes 1 Compagni af 8de Linie-Bataillon. Majorerne ved de forskjellige, til Udrykning bestemte Afdelinger beordredes til at forblive i de respective Garnisonssteder til nærmere Disposition. Afdelingernes Marche ordnedes ved Marchebestemmelser, der tilstilledes dem fra Generalstaben; vi have alt ovenfor bemærket, at den for 3die Jægercorps af Generalcommandoen bestemte Marcheplan derved blev modificeret. Til Commandeur for Armeecorpset udnævntes daværende Chef for 1ste Jægercorps, Oberst Hedemann, der fremmedes til Generalmajor, til Stabschef Capitain Læssøe af Generalstaben, til Corpslæge Professor Bendz, til Corpsintendant Overkrigscommissair v. Schmidten. Generalmajor Wedel - Wedelsborg, der efter General Guldberg havde overtaget Commandoen over 1ste Cavaleri-Brigade, erholdt efter hans derom udtalte Ønske Commandoen over Armeecorpsets Cavaleri.

Projecteret Concentration af et Corps paa 4000

Mand ved Korsør.

Endvidere var det paatænkt at concentrere et Corps paa c. 4000 Mand ved Korsør.

Afdelingerne i den jydsk-fyenske Generalcommando marchere mod Grændsen.

Som Følge af Ordren om Dannelsen af det nørrejydske Armeecorps, der indlob til Generalcommandoen den 27de Marts, udgik der strax fra Denne Befaling til 3die Dragon-Regiment om at afmarchere til Grændsen samt at indkalde saa meget af Regimentets i Nørrejylland værende Reservemandskab (Regimentet rekruteredes dels fra Nørre-, dels fra Sønderjylland), at samtlige, tilstedeværende Heste kunde erholde Ryttere.

Lignende Befaling udgik til 5te Dragon-Regiment, ligesom ogsaa 11te Linie-Bataillon beordredes til uopholdeligt at afmarchere mod Syd. Samtlige disse Afdelinger afgik den 29de Marts fra deres Garnisonssteder, Aarhus, Randers og Aalborg, og ankom til Grændsen henholdsvis den 31te Marts, den 2den og 3die April. 3die Jægercorps, som vi forlode i Odense, forblev der Natten mellem den 27de og 28de Marts og befordredes den sidstnævnte Dag paa Vogne til Lillebelt. Paa Grund af det spændte Forhold mellem Borgerne i Fredericia og den derværende 13de Linie-Bataillon blev 1 Compagni af Corpset afgivet til Forstærkning af Fæstningens Garnison; de tre andre Compagnier kjørtes endnu samme Dag til Kolding, hvor de indtraf Kl. 6 om Eftermiddagen\*).

Under 26de Marts udfærdigedes af Ministeriet følgende Instruction for Commandeuren for det nærrejdske Corps:

### Instruction

Instruction for  
Commandeuren  
for det nær-  
rejdske Corps.

for den Øverstcommanderende ved det Corps, der skal sammendrages i Egnen omkring Kolding.

#### Om Corpsets almindelige Forhold:

i første Tilfælde: Naar ingen fjendlig Troppstyrke gaaer Nord for Slien.

I dette Tilfælde udføres Concentrationen i Egnen om Kolding, og Tropperne forblive i Cantonnementerne uden at overskride Slesvigs Grændse; dog skulle Patrouiller sendes ind i det Slesvigske, saa langt som Omstændighederne tilraade det.

\*) Alle disse Kjørsler udførtes ved frivilligt til Disposition stillede Vogne.

i andet Tilfælde: Naar en fjendlig Troppstyrke rykker frem Nord for Slien.

a, førend Troppcorpsets Concentration ved Kolding.

I dette Tilfælde skal Cavaleriet fra Fyen og Jylland operere paa Hederne for at forhale Fjendens Fremmarche saameget som muligt. De andre Tropper skulle concentreres i Fredericia og nærmeste Omegn og først rykke frem, naar Corpset er samlet, og naar der haves Kundskab om, at Expeditionscorpset ved Korsør er færdigt til Indskibning.

b, efter Troppcorpsets Concentration.

I dette Tilfælde marcheres mod Fjenden for at slaae ham, saasnart man veed, at Expeditionscorpset ved Korsør er færdigt til Indskibning. Der foretages det Fornødne for at sikre sig Medvirkning af Expeditionscorpset og af Flotillen ved Slesvigs Østkyst.

#### Om Forholdet til Expeditionscorpset ved Korsør.

Dette Corps skal bestaae af 4000 Mand og 4 Kanoner; det skal kunne indskibes med 6—8 Timers Varsel; denne Indskibning skal skee, saasnart det forlanges af Oberst Hedemann; Corpset skal gjøre Landgang samt operere i Overensstemmelse med de af Obersten opgivne Bestemmelser. Ved Forening af begge Corpser føres Overcommandoen af — — — —\*).

\*) Grunden til, at Navnet paa den commanderende General over begge de i Instructionen nævnte Corpser ved deres eventuelle Forening blev holdt in blanco, var den, at man endnu ikke havde udseet Nogen til Commandeur for det Corps, der skulde concentreres ved Korsør. Generalmajor

### Om Forholdet til Flotillen ved Slesvigs Østkyst.

Flotillen staaer ikke under Corpscommandeurens Befaling, men dens Commandeur skal søge at samvirke med Corpset baade med og uden Opfordring fra samme; begge Afdelinger skulle stadigt communicere med hinanden.

### Om Forholdet til Generalcommandoen i Nørrejylland og Fyen.

Corpset staaer ikke under Generalcommandoens Befaling. Generalcommandoen underrettes om Corpsets Tilstand og om alle Operationer, hvilket skeer derved, at Rapporterne desangaaende til Krigsministeriet sendes under Convolut til Generalcommandoen for af denne at sendes videre. Stafettjenesten gennem Fyen bestemmes i Forening med Generalcommandoen.

### Om Forholdet til Befolkningen i Slesvig.

Naar der bevisligen skeer Befolkningen Overlast af bevæbnede Bander, og der forlanges Hjælp fra Corpset, da kan dette afgive saadan Hjælp selv førend Indrykningen i Slesvig. Naar Corpset marcherer ind i Slesvig, udstedes en Proclamation til Befolkningen. I den kan siges:

- 1, at Slesvig aldrig kan indlemmes i det tyske Forbund,
- 2, at Slesvig altid skal forblive i Forbindelse med Danmark,

---

Krogh, Commandeur for 1ste Infanteri-Brigade, blev først udseet dertil; senere betroede man Oberstlieutenant Schleppegrell, daværende Commandeur for 2det Jægercorps, denne Commando.



3, at den administrative Forbindelse med Holsten, som har fremkaldt den nuværende, ulykkelige Tilstand, skal hæves; men at: Slesvig kan opnaae alle Friheder og Rettigheder af hvad Navn nævnes kan under de foranførte Betingelser.

Enhver Collision med Befolkningen førend Corpsets Indrykning, navnlig ved Patrouilleringen, maa paa det Omhyggeligste undgaaes. Efter Indrykningen opfordres Befolkningen til Medvirkning; Depot af Vaaben og Mundering for slesvigske Frivillige eller for den Reserve, der maatte opbydes i Slesvig, etableres i Middelfart.

#### Om Forholdene til Embedsmændene i Slesvig.

Naar en Embedsmand udfører sine Forretninger saaledes, at Corpset lider Skade derved, kan Corpscommandeuren suspendere ham og constituere en anden.

Krigsministeriet, Kjøbenhavn den 26de Marts 1848.

Tscherning.

Generalcommandoen for Nørrejylland og Fyen forlagde, som ovenfor alt omtalt, den 28de Marts sit Hovedkvarter til Kolding, hvor Capitain Læssøe alt befandt sig, og hvor ligeledes General Wedel-Wedelsborg var indtruffen. Samme Dag modtog General Guldberg en den 26de Marts dateret Skrivelse fra Krigsministeren, indeholdende en Meddelelse om flere af de i Hertugdømmerne garnisonerende Afdelingers Frafald samt en Ordre til at støtte de troblevne Resters Tilbagegang over den jydsk Grændse. Generalen opfordredes endvidere i samme Skrivelse til at handle raskt, ikke at skye Ansvarligheden for meget etc. etc. I et Postscriptum, tilføjet umiddelbart efter Modtagelsen af

Major Baggesens ved Capitain Ernst overbragte Brev med Budskabet om Rendsborgs Fald, modificeredes imidlertid denne sidste Opfordring endel, idet Ministeren, uden at ville give bestemte Instructioner, deri befalede Generalen at vogte sig for Skridt, der kunde medføre Uheld og derved give Insurgenterne forøget Mod, samt for at compromittere vor Sag ved en for hurtig Fremrykning.

De Meddelelser, der indløb til Generalcommandoen med Hensyn til Insurgenternes Fremtrængen, og hvoraf flere gik ud paa, at deres Fortrav skulde have naaet Aabenraa, foranledigede imidlertid, at man ansaa det for rettest med de svage Kræfter, man havde til Raadighed, at gjøre en fremadgaaende Bevægelse mod Haderslev. 6te Dragon-Regiment (550 Heste), 3die Jægercorps (c. 830 Hoveder) og 12te Linie-Bataillon (c. 340 Hoveder) beordredes til at deltage i denne Bevægelse, der lededes af General Wedel-Wedelsborg, som indtil General Hedemanns Ankomst havde overtaget Commandoen over den tilstedeværende Del af det norske Armecorps. Jægercorpsets til Fredericia detacherede Compagni blev paa Vogne hentet til Kolding, hvor det indtraf den 29de om Morgenen Kl. 2. 13de Linie-Bataillon beordredes ligeledes til Afmarche til Kolding, hvor den indtraf den 29de om Aftenen, 200 Mand stærk. Manglen paa Artilleri var, da det i Fredericia parkerede 6 Pds. Feltbatteri ikke var bespændt, meget følelig. Generalcommandoen søgte at raade Bod derpaa ved at beordre Major Trepka af 13de Linie-Bataillon, der var vendt tilbage til Kolding fra en Mission i det Slesvigske, til med de i Kolding værende, til Modtagelse af Districtshestene (hvoraf iøvrigt ingen vare mødte) indkaldte Trainconstabler at

Avantgarden for  
det norske Armecorps  
rykker frem til Haderslev.

afgaae til Fredericia for ved Hjælp af frivilligt stillede Heste og af de i Fæstningen værende Artillerister at søge mindst 2 Kanoner mobiliserede. Majoren saa sig alt den 29de om Morgenen tidligt istand til at afsende 4 Kanoner med improviseret, men god Bespænding til Kolding, hvilke foreløbigen stilledes under Commando af Capitain Wegener af Artilleriet.

Den 29de Marts Kl. 2 $\frac{1}{2}$  om Morgenen afmarcherede 6te Dragon-Regiment fra Kolding mod Syd. Mellem Kl. 3 og 5 fulgte Jægercorpset og 12te Linie-Bataillon, tildels befordrede paa Vogne, efter Cavaleriet. Marchen gik i 2 Colonner til Christiansfeld og Alver. 12te Linie-Bataillon blev efterladt i Cantonnement i Alver Sogn, Dragon-Regimentet og Jægercorpset fortsatte Marchen til Haderslev, hvor de indtraf ved Middagstid. Den Maade, hvorpaa Bønderne paa hele Vejen modtog Tropperne, var i høj Grad hjertelig og venlig; i Haderslev var Modtagelsen derimod temmelig kold. Efter at de fornødne Foranstaltninger vare truffene til Byens Sikkring mod et natligt Overfald,\*) lod General Wedel paa Grund af den fra den provisoriske Regjering udgaaede Ordre til samtlige Kassebetjente i Hertugdømmerne om kun at udføre Befalinger, der udgik fra den, Beholdningerne i Byens samtlige, offentlige Kasser foreløbigt aflevere til sig. I Løbet af Dagen erholdt man her de første, nogenlunde paalidelige Efterretninger om Insurgenttroppernes Bevægelse og deres Besættelse af Flensborg ligesom ogsaa om, at Borgerne i Aabenraa

---

\*) Strækningen fra Haderslev og c. 1 Mil Vester ud søgte man at sikre ved Bevogtning af Bønderne, til hvilke Opfordring i saa Henseende var udgaaet fra Professor Flor, der paa den Tid opholdt sig ved Hovedkvarteret.

med Magt søgte at forhindre de til de danske Batailloner indkaldte Slesvigere\*) fra at gaae Nord paa. Generalen havde derfor til Hensigt, saasnaart han — hvad der ventedes hvert Øjeblik — erholdt Forstærkning af et Par Batailloner, at rykke frem mod denne By, i hvilken Anledning han ogsaa den 28de havde anmodet den i Lillebelt stationerede Flotille om at assistere ved denne Bevægelse ved at true Byen fra Søiden. De fra Fredericia om Morgenen afgaaede 4 Kanoner ankom Kl. 7 om Aftenen til Haderslev. —

Forinden vi imidlertid gaa videre i Fremstillingen af Armeecorpsets Bevægelser, vil det være nødvendigt at kaste et Blik paa de Foranstaltninger, der af Ministeriet bleve truffne med Hensyn til Concentreringen af de Afdelinger af det nørrejydske Corps, som laa udenfor den jydsk-fyenske Generalcommandos Omraade, samt paa Ministeriets øvrige, ved Oprørets videre Udvikling fremkaldte Bestemmelser. Ligeledes vil en Beretning om Flaadens Udrustning og dens første Anvendelse formentligt her finde sin rette Plads.

---

\*) Til 10de Linie-Bataillon indkom strax Stersteparten af de indkaldte Soldater, til 12te Linie-Bataillon var der til den 28de ialt indkommet 68, og til den 13de Linie-Bataillon ialt 9 Mand. En væsenlig Grund til, at Mange udebleve, var den, at Indkaldelsesordren af flere separatistisk sindede Øvrigheder ikke bragtes til Vedkommendes Kundskab. Ved Avantgardens Indmarche i Slesvig kom en Mængde slesvigske Frifolk tilstede, hvilke i Forening med endel jydsk, til Kjøbenhavn indkaldte Frifolk, der bleve standsede ved Snoghej og afgivne til 12te Linie-Bataillon, endnu i de sidste Dage af Marts foregedede denne Bataillons Styrke med 3 à 400 Mand.

Ministeriet beslutter yderligere, at forstærke det nørrejydske Corps samt at danne det slesvigske, venstre Flankecorps.

De Efterretninger, der i disse bevægede Dage Slag indløb til Ministeriet, maatte snart betage dette enhver Tvivl om, hvilket Omfang Bevægelsen i Hertugdømmerne alt havde naaet, og fremkalde Overbevisningen om det Nødvendige i at træffe yderligere Foranstaltninger til Oprørets Underkuelse. En Frugt af denne Overbevisning var, at man besluttede dels yderligere at forstærke det nørrejydske Corps, dels at danne det saakaldte „slesvigske, venstre Flankecorps“, der skulde operere fra Als og Sundevad. Formeringen af et Corps, hvis Bestemmelse var at samles ved Korsør og at anvendes som Landgangscorps, er alt ovenfor berørt; det bestemtes nu, at dette Corps skulde danne det projecterede Flankecorps, hvorfor man gav det en fra den oprindeligt paatænkte noget forskjellig Sammensætning, ligesom ogsaa Concentrationspunktet blev forlagt til Als.

Tropperne Concentration.

Tropperne Concentration dreves med megen Iver. De for det nørrejydske Corps bestemte, under Generalcommandoen paa Sjælland sorterende Afdelinger erholdt Befaling til at holde sig marchefærdige fra den 27de Marts, paa hvilken Dag de 2 Linie-Batailloner, Husar-Escadronen og Ingenieurafdelingen passerede Revue for Hs. Majestæt Kongen. Stemningen hos Tropperne og den store, forsamlede Mængde var stærkt bevæget og gav sig Luft i den begejstrede Jubel, hvormed Kongen ved sin Ankomst, og da han atter forlod Tropperne, blev hilset. Kongens Afskedsord til Soldaterne, der meddeltes dem i en trykt Proclamation, lode saaledes:

Kongens Proclamation til Soldaterne.

Soldater!

Hele det danske Folks Øjne ere henvendte paa Eder! Et skjønt Hverv er Eder overdraget, at kjæmpe for den retfærdige Sag. Eders Konge er overbevist om,

at denne Følelse besjæler Eder alle. Saa antager da Eders Konges Løsen: Med Gud! for Konge og Fødeland! og Kongens og Folkets Velsignelser følge Eder.

Kongen yttrede, at han snart vilde gjensee dem ved Hæren. —

For at ordne Søtransporten af Tropperne blev Capitain Tegner af Søetaten alt den 25de Marts sendt til Korsør, hvor han lagde Beslag paa alle derværende Smaaskibe, Smakker, Færger etc., men det var selvfølgelig kun et ringe Transportmateriel, han paa denne Maade i første Øjeblik kunde skaffe tilveje. Ved en hensigtsmæssig Benyttelse af dette og ved Understøttelse af Marinens Dampskibe saa Capitainen sig dog istand til nogenlunde at tilfredsstille de ikke ubetydelige Fordringer, der strax stilledes til Transportvæsenet.

1ste og 5te Linie-Bataillon samt Ingenieur-Afdelingen afgik den 28de Marts fra Kjøbenhavn pr. Jernbane til Roskilde, marcherede samme Dag til Ringsted, og kjørtes den 29de til Korsør; 1ste Linie-Bataillon og Ingenieurafdelingen indskibedes strax og afsejlede til Fredericia, hvor de ankom den 30te. 5te Linie-Bataillon, der ifølge en forandret Bestemmelse fra Ministeriet overgik fra det nørrejydske Corps til Flankecorpset, indskibedes den 30te Marts paa Hekla for at overføres til Als. — 2den og 4de Linie-Bataillon afgik den 29de Marts fra Kjøbenhavn til Ringsted, den 30te kjørtes Førstnævnte til Korsør, blev strax overført til Nyborg, kjørtes den 31te gennem Fyen til Middelfart, overførtes strax til Snoghøj og afgik den 1ste April til Haderslev; 4de Linie-Bataillon, til hvis Transport der manglede Vogne i Ringsted, marcherede den 30te til Sorø og kjørtes den 31te til Korsør, hvor den strax indskibedes til Jylland; med den overførtes tillige et mindre In-

genieurtrain. Den 1ste April var Bataillon en i Kolding. — 7de Linie-Bataillon afgik den 30te Marts fra Kjøbenhavn, blev den 2den April overført fra Korsør til Nyborg, kjertes gennem Fyen og ankom den 5te April til Christiansfeld. — 2den Gardehusar-Escadron rykkede den 28de Marts fra Kjøbenhavn, indtraf den 31te i Korsør og indskibedes strax til Fredericia, hvor den ankom den 1ste April. — 1ste og 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment afgik den 28de Marts henholdsvis fra Slagelse og Vordingborg. 1ste Escadron overførtes samme Dag fra Korsør til Nyborg, marcherede gennem Fyen og naaede Kolding den 31te, medens 2den Escadron, der først ankom til Korsør den 30te Marts og ligeledes marcherede gennem Fyen, indtraf i Vonsild den 2den April. — 3die og 6te Feltbatteris (Jessen og Fuhrmann) Materiel overførtes i Dagene mellem den 29de Marts og 1ste April directe fra Kjøbenhavn til Fredericia.

Med Hensyn til de til Flankecorpset bestemte Afdelinger have vi alt ovenfor berørt 5te Linie-Bataillons Overførelse til Als paa Hekla. Bataillon en blev den 30te Marts landsat i Sønderborg, hvor en Proclamation\*) til Alsingerne og Sundevederne uddeltes (se Bilag Nr. 9). Af de øvrige, for dette Corps bestemte Afdelinger afgik 2det Jægercorps den 29de Marts fra Helsingør over Ringsted og Slagelse til Korsør, indskibedes der den 1ste April og ankom til Sønderborg den 2den April. — 1ste Jægercorps, 10de og 9de Linie-Bataillon afgik fra

\*) Den 27de, 28de og 29de Marts vare Kgl. Proclamationer henholdsvis til „Slesvigerne“, „det danske Folk“ og „Holstenerne“ blevne udstedte, ligeledes var der udgaaet et Circulaire til Embedsmændene i Hertugdømmerne med Hensyn til deres Forhold ligeoverfor den provisoriske Regjering.

Kjøbenhavn henholdsvis den 30te og 31te Marts samt den 3die April; de 2 Førstnævnte gik over Korsør til Als, hvor de indtraf henholdsvis den 3die og 4de April, Sidstnævnte overførtes directe til Als og ankom der den 5te April. — Af Cavaleri overførtes et Detachement af 4de Dragon-Regiments 4de Escadron den 2den April fra Korsør til Sønderborg. — Det Corpset attacherede 5te Feltbatteri (Dinesen) marcherede den 31te Marts fra Kjøbenhavn, indskibedes den 3die April i Korsør og ankom den 4de April til Sønderborg. — Et Ingenieur-Detachement ankom endelig den 5te April til Als. \*)

Til Commandeur for Flankecorpset blev under 30te Marts Oberst Schleppegrell udnævnt, til Stabschef Capitain Caroc af Generalstaben.

Ligesom den Instruction, der af Ministeriet blev given Overcommandoen over det nørrejydske Corps, ovenfor er meddelt in extenso, saaledes skal her den analoge, oprindeligt for Flankecorpset bestemte, anføres paa samme Maade:

### Hemmelig

#### Instruction for slesvigske. venstre Flankecorps.

Instruction for  
det slesvigske,  
venstre Flanke-  
corps.

Corpset cantonnerer i Egnen om Korsør indtil paa nærmere Ordre. Det sætter sig i Forbindelse med den derværende Søofficer, som har det Hverv, der at samle de nødvendige Damp- og Sejlskibe for i en Tid af 24 Timer at transportere 5 Batailloner Infanteri og 1 Bateria m. m., ialt c. 4300 Mand, 6 Piecer og c. 70 Heste, fra Korsør til Sønderborg eller et andet Punkt, som ikke er fjernere.

\*) Til yderligere Oversigt over Detaillen i de her berørte Troppeconcentrationer meddeles i Bilag Nr. 10 et Marchetableau for denne Periode.



Corpsset maa 6 Timer efter, at Ordre til Marche er ankommet til Hovedkvarteret, Taarnholm, være indskibet. Desaaarsag maa alle forberedende Forholdsregler være tagne, saasom: Kanonerne indskibes hurtigst muligt efter Ankomsten til Korsør, hvor Batteriet indkvarteres; Stafetter holdes beredte; Compagniernes Samlingspladse vælges med Hensyn til den hurtigst mulige Bevægelse mod Korsør; Tropperne marchere compagnivis til Havnen og indskibes, efterhaanden som de ankomme, i taktiske Afdelinger og Underafdelinger.

Paa Ærø landsættes et Compagni, eller, om Forholdene skulde kræve det, et større Commando. Embedsmænd, til hvem de dansksindede Øboere have Mistillid, afsættes og tages ombord i Skibene for lejlighedsvis at føres til Kjøbenhavn. Foreløbigt indsættes andre af Ærøboerne valgte Embedsmænd. Naar Forholdene ere ordnede, trækkes Tropperne fra Øen, saafremt Ærøboerne antage sig stærke nok til Selvforsvar i de korte Tidsrum, danske Krigsskibe ikke ere i Nærheden af Øen.

For at give et klart Begreb om Gangen i Operationerne i Slesvig supponeres, at Landgangen skeer ved Alssund.

Artilleri og Heste landsættes da muligen bedst ved Sønderborg Bro og føres over Sundet i Færgen, Infanteriet paa den anden Side. — Corpsset sikkrer sig ved Detachements Færgen over Egersund saavel som Holdnæs-Færgen, hvis ikke et derværende Krigsskib forbyder fjendelig Overgang fra Holdnæs. Corpsset rykker frem over Nybøl og Adsbøl. Thingskriveren Jepsen, en paa-lidelig, dansk Mand ved Graasten, anmodes om at lade møde 8—10 snilde, beredne Bønder, som gives det Hverv at sprede sig over det aabne, indre Slesvig for

at hente Efterretning fra Hovedcorpsets Cavaleri. De medgives Tegn og skulle bringe Tegn tilbage.

Naar Forbindelsen med Hovedcorpset er tilvejebragt, saa at dette samtidigt og i Forening med venstre Flankecorps og en Brig, som averteres herom fra venstre Flankecorps, kan indeslutte Aabenraa, udføres dette hurtigst muligt. Briggen viser ved et Kugleskud, at den har Byen i sin Magt, men maa dog ikke molestere Byen uden i yderste Nød. Oprørske Embedsmænd og tyske Agitatorer forvares ombord.

Naar Aabenraas Befolkning er gjort uskadelig, gjør Cavaleriet med 1 Batteri et Streiftog til Tønder, som brandskattes og berøves sine oprørske Ledere. Hovedcorpsets Infanteri og Artilleri gaaer frem og tager Stilling ved Bov, medens venstre Flankecorps gaaer over Holdnæs Færge ind i Angel. Med Lyksborg forholdes som med Byerne i Almindelighed.

En Corvet ligger i Flensborg Fjord. Begge Corps tage samtidigt Flensborg i Besiddelse, medens Cavaleriet, vendt tilbage fra Tønder, pousseres 1 à 2 Mile frem S. og S.V. for Flensborg. Farlige Personer i Flensborg forvares ombord tilligemed upaalidelige Embedsmænd. Aldeles paalidelige ere: Ritmester Hansen og den Christiansenske Familie.

Under Operationerne i Angel concentrerer Hovedcorpsets og venstre Flankecorps's Infanteri og Artilleri sig noget, medens Cavaleriet holder sig i de tilstødende, mere aabne Egne. Man bemægtiger sig Præst Lorenzens (i Adelby) Person og Papirer, som expederes til Kjøbenhavn.

Venstre Flankecorps sikkrer sig Kappel og gaaer efter Omstændighederne og i Forstaaelse med Hovedcorpset N. eller S. for Slien til Mysunde og derfra mod

Byen Slesvigs Sydside, medens hele Hovedcorpset omslutter Byen fra N. og V,

Medens Slesvig By forsikkres, lægge Krigsskibene sig for Ekernfærde; og skulle disse muligen landsætte friske Tropper, coopereres med disse og Skibene for at tvinge Ekernfærde.

Om derefter en Belejring af Rendsborg skal foretages, afhænger af fremtidige Forhold.

Kjøbenhavn i Krigsministeriet den 28de Marts 1848.

Tscherning.

Hærens For-  
stærkning og  
Dannelsen af  
en Reserve.

Med Hensyn til Hærens eventuelle Forstærkning ligesom ogsaa med Hensyn til Dannelsen af en Reserve var man, som tidligere omtalt, ifølge Organisationsplanen af 1842 nærmest henvist til at indkalde Reserve- eventuelt Forstærkningsmandskabet. Ministeriet nærrede imidlertid i Begyndelsen Betænkeligheder ved at berøve Landbruget disse Kræfter og ønskede at undgaae den Forstyrrelse i mange Forhold, som Indkaldelsen af disse ældre, tildels gifte Folk nødvendigt maatte foraarsage, og det saameget mere, som det i første Øjeblik var vanskeligt at forsyne Reserveafdelingerne med de fornødne Befalingsmænd og det nødvendige Materiel. Man søgte desaarsag foreløbigt at hjælpe sig dels ved at indøve de for 1848 udskrevne Rekruter saavel som Frilodsmændene for de 3 sidste Aar og dels ved at benytte den stærke, patriotiske Stemning, der paa denne Tid gik igjennem Nationen, baade til at forstærke Linie-Bataillonerne med Frivillige og til at fremkalde Dannelsen af særegne, frivillige Corpser, der skulde cooperere med den active Hær; Nationens Begejstring bragte endog Ministeriet paa den Tanke, at danne Reserver for de 2 Armeecorps ved at organisere en frivillig Folkevæbning.

Foreløbigen indkaldte man derfor kun Reserve-

mandskabet fra Fredericias nærmeste Omegn for dermed at gjøre 12te og 13de Linie-Bataillon fuldtallige og desuden at danne et Depotcompagni i Fæstningen. Endel paa Opfordring af Ritmester Hegermann-Lindencrone frivilligt mødt Reservemandskab af Gardehusar-Divisionen formeredes endvidere i en Escadron under Ritmesterens Commando. Rekruterne for 1848 indkaldtes til Møde den 16de April, og Frilodsmændene den 4de Maj (hvilken sidste Mødedag atter forandredes til den 25de Maj) ved Exercerskoler, der oprettedes i Kjøbenhavn, Nyborg og Fredericia. Det tillodes under 26de Marts hvert Compagni at antage 4 Frivillige, hvilket Antal ved Armeebefaling af 31te s. M. blev udvidet til 6, og ved samme Armeebefaling blev det fremdeles ogsaa tilladt Cavaleriregimenterne at antage Frivillige, naar der ved dem havdes Heste disponible. I Kjøbenhavn dannedes en Exercerskole for Frivillige af de dannede Klasser, hvem det stilledes i Udsigt, eventuelt at blive anvendte som Befalingsmænd i Hæren. For de Frivillige, der ikke paa disse Maader kunde anbringes, oprettede man den 1ste April i Kjøbenhavn en selvstændig Bataillon under Commando af Major Wagner af 1ste Linie-Bataillon. Bataillonens benævnedes „1ste Bataillon danske Frivillige.“

Ideen om en frivillig Folkevæbning, der skulde tjene ikke blot til rent stedlige Forsvar, men navnlig til at afgive en samlet Reserve for den active Hær, og som altsaa under visse Eventualiteter kunde komme til at deltage i dens Operationer, var en naturlig Afføding af Tidsaanden og det stærkt demokratiske Sving, som hele Statslivet ligesom med et Slag havde faaet. Denne hele Retning i Forbindelse med den Fare for Staten, som flere dermed sammentræffende Omstændigheder havde be-

virket, fremkaldte hos hele Folket en Higen efter ikke blot ved Opoffrelse af Penge og Penges Værd (og det danske Folk kan med Stolthed see tilbage paa de Offre, der bragtes i enhver Retning) at bidrage til Fædrelandets Forsvar, men ogsaa at støtte dette ved personlig Deltagelse deri. Det Smukke og Ophøjede, der ligger i Tanken om, at et Folk, der staaer i Færd med at gjøre det første Skridt paa Frihedens og Selvregjeringens Vej, rejser sig for under selvvalgte Førere at skjærme Fædrelandet mod overhængende Fare, kunde ikke Andet end tiltale de spændte Gemytter, og man kan forstaae, at denne Tanke i første Øjeblik kunde bringe baade Regjeringen og Folket til at overse eller undervurdere Betydningen af den Uendelighed af tilsyneladende smaa Vanskeligheder og Hindringer, der ved en roligere Betragtning af Sagen sees at stille sig i Vejen for, at en saadan Væbning kan bringe de Resultater, man ved den første Betragtning troer at kunne vente sig af den. Det er ikke uden Interesse at see, hvilke Dimensioner Ideen om en saadan Folkevæbning i denne Periode strax antog, og den paafaldende Hurtighed, hvormed en roligere Betragtning af Forholdene lode disse Dimensioner svinde ind til et Minimum; det turde derfor heller ikke være ubetimeligt, her at fremdrage de af disse forskjellige Stemninger fremkaldte Bestemmelser ligesom ogsaa at vise, hvorledes dette i store Former paabegyndte Værk hurtigt smeltede sammen, kun efterladende sig faa, lidet betydningsfulde Spor, for tilsidst ganske at forsvinde.

Allerede ovenfor har der været Lejlighed til at berøre den Tilbøjelighed, der viste sig hos Befolkningen af de jydsk Grændsedistricter og den vestlige Del af Fyen, til at slutte sig sammen til væbnet Modstand mod

de befrygtede Indfald af Friskarer og til Bevogtning af Kysten af Lillebelt. — En almindelig Opfordring til Dannelsen af frivillige Corpser, der skulde slutte sig til Hæren, træder os først imøde i den under 28de Marts, udgaaede Proclamation fra Hs. Majestæt Kongen (se Bilag Nr. 11), hvilken Proclamation alt den 29de efterfulgtes af tvende Ordre fra Krigsministeriet til Generalcommandoen i Nørrejyland og Fyen angaaende Formeringen og Anvendelsen af den projecterede, frivillige Folkevæbning i dens District. Ifølge den ene af disse Ordre skulde Commandeuren for 3die Infanteri-Brigade, Generalmajor Moltke, befales til at berejse Nørrejyland for der at organisere Folkevæbningen af Fodfolk. Generalen bemyndigedes til, hvor han fandt de trufne Valg af Befalingsmænd passende, da at stadfæste dem. Efterhaanden som Corpserne dannedes, skulde han dirigere dem til Egnen mellem Fredericia og Varde; han skulde anordne Fordelingen af dem i passende Cantonnements-districter og udnævne Commandanter i disse. Fricorpsernes Officerer, Underofficerer og Menige skulde, fra den Tid de vare samlede i Corpser, nyde Lønning og Forplejning som deres Ligestillede i Linien. — De saaledes samlede Corpser skulde danne: „Det nørrejydske Reservecorps“.

Paa Fyen skulde Generalcommandoen, saafremt Folkevæbningen der havde Fremgang, tage lignende Forholdsregler og samle de der oprettede Corpser i Cantonnements mellem Assens og Faaborg. — De samlede Corpser skulde danne: „Det slesvigske, venstre Flankecorps's Reserve.“

Den anden Ordre berørte Dannelsen af en Folkevæbning tilhest og paabød den i Odense efterladte General Castenschjolds Afrejse til Nørrejyland for at

organisere denne Del af Væbningen. Saasnart passende Dele af saadanne Corpser vare dannede, skulde de søges indkvarterede i Aarhus og Randers eller i Landdistricterne mellem disse 2 Byer.

General Guldberg, der greb hele denne Sag an med den ham egne Iver og Begejstring, sendte afskediget Oberst Guldberg, hvem Ministeriet havde tilladt ham at tage til Tjeneste under sig, til Fyen for at ordne Væbningen dersteds; han selv gjorde under 3die April Ministeriet bekendt med, at det var hans Hensigt, for Jyllands Vedkommende strax at dirigere Stædernes borgerlige Jægercompagnier og Frivillige, forsaavidt disse maatte være bevæbnede og øvede, samt de andre, alt eksisterende, frivillige Corpser til Linien Fredericia-Varde; han udtalte fremdeles ved samme Lejlighed sin Anskuelse med Hensyn til Reservecorpsets Forsyning med Artilleri, forespurgte om Oprettelsen af Brødbagerier, Fourageoplag etc. etc., kort sagt, det fremgaaer deraf, at Generalcommandoen, efter hvad der var passeret og befalet, ansaa det for en væsenlig Opgave, hurtigst muligt at tilvejebringe og samle det nørrejydske Reservecorps. — Allerede ved Modtagelsen af denne Indberetning sees Ministeriet imidlertid betydeligt at have modificeret sin Anskuelse med Hensyn til denne Sag, da det iler med alt under 5te April at tilbagekalde sine tidligere Ordre og tilkjendegive Generalcommandoen, at der nu intet Corps skulde opstilles uden paa nærmere Befaling, at de af Generalen omtalte Corpser vel burde holdes beredte, men ikke skulde udrykke, at man overhovedet burde forstyrre Befolkningen saa lidt som muligt etc., Udtalelser, der snarere syntes at paabyde en Tragten efter at berolige Gemytterne end efter at vække og animere Folkeanden, hvilket i Ministeriets første

Befaling angaaende denne Sag stilles som det utvetydige Maal. Hvad der her fremgaaer af Aanden og Tonen, udtales uforbeholdent i den Instruction, der under 7de April udgik fra Ministeriet til de Officerer, der under 4de April beordredes til Assistance for Generalerne Castenschjold og Moltke, og som begynder saaledes:

„Formaalet for denne Foranstaltning (Folkevæbningen), hvilket ikke maa tabes af Sigte, er mere at berolige den stærke Spænding af krigersk Patriotisme, som er vakt af Tidsomstændighederne, end at forøge den.“ Instructionen i sin Helhed findes iøvrigt i Bilag Nr. 12.

Tanken om Reservecorpsernes Dannelse og Opstilling paa de oprindeligt bestemte Punkter sees saaledes meget hurtigt at være opgiven. Benævnelsen: „Det slesvigske, venstre Flankecorps's Reserve“ gjenfindes intet andet eller senere Sted end i den krigsministerielle Ordre, der omtalte dets Tilvejebringelse; derimod kan Benævnelsen: „Det nørrejydske Reservecorps“ endnu forfølges i nogen Tid, dog ikke i den Forstand, hvori det kaldtes tillive, men som en fælles Benævnelse for enkelte Fricorpser, Rekrutskoler, Hestedepoter og Lazarether paa Halvøen. — Folkevæbningen var saaledes i det Hele taget reduceret til en rent stedlig Institution. Den blev hovedsagelig drevet i Kjøbstæderne, mindre i Landdistricterne. De fleste af disse Væbninger i Jylland afvæbnedes senere ved Preussernes Indmarche sammesteds; kun enkelte af Borgervæbningerne og nogle faa, mindre Fricorpser (Herregaardsskytterne, Odense- og andre Byers frivillige Corpser) have senere faaet nogen Betydning ved den Nytte, de indirecte ydede Hæren eller ved deres active Deltagelse i dens Operationer. Disse Fricorpser



ville paa vedkommende Steder nærmere blive omtalte. Af de førstnævnte Væbninger skal derimod her berøres Borgervæbningen i Viborg, der ved at overtage Bevogtningen af Tugthuset dersteds gjorde det til dette Hverv bestemte Detachement Infanteri disponibelt, og den i Ribe, hvis Borgere under den dertil af Generalcommandoen beskikkede Pladscommandant, Lieutenant Jahn, og navnlig under Lieutenant Siemsen dannede et frivilligt Corps paa c. 300 Mand, der ikke blot sikrede den, saavidt det af Indberetningerne kan skjønnes, forsvarligt barricaderede By\*), men endog, tildels i Forening med en af Lieutenant Jensen-Tusch i Landsognene i det nordlige Slesvig organiseret Væbning, foretog mindre Streiftog mod Løgumkloster, Tønder og Højer. Paa Als ydede den af Commandanten sammesteds, Generalkrigscommissair Riegels, organiserede Folkevæbning sin Assistance ved Bevogtningen af Øens nordre Del. Med Hensyn til Hovedstaden da skal der til hvad der ovenfor alt er anført, her kun fojes, at dens Borgervæbning fra Begyndelsen af April deltog i Garnisonstjenesten i Fæstningen.

Flandens Ud-  
rustning og  
første Anven-  
delse.

Der staaer endnu tilbage at omtale Flaadens Udrustning og dens første Anvendelse. Den 20de Marts 1848 vare efter tidligere Ordre følgende Skibe færdigt eller næsten færdigt udrustede:

Corvetten Najaden, Capitainlieutn. Dirckinck-Holmfeldt,  
bestemt til Vagtskib i Sundet.

Briggen St. Thomas, Capitainlieutn. Suenson, bestemt  
til Vestindien.

Dampskibet Skirner, } bestemte til Postfart.  
— Gejser, }

\*) Pladscommandanten kalder Byen i sine Indberetninger stedse for „Fæstningen“.

I Løbet af Marts gaves Befaling til følgende Skibes Udrustning:

Under 14de Marts Dampskibet Hekla, Capitainlieutenant Købke, Commandoen hejst den 23de Marts.

Under 24de Marts Briggen Mercurius, Capitainlieutenant Raffenberg, Commandoen hejst den 31te Marts.

Under 24de Marts Corvetten Galathea, Capitain Prosilius, Commandoen hejst den 2den April.

Under 24de Marts Corvetten Flora, Capitain van Dockum, Commandoen hejst den 4de April.

Under 25de Marts 2 Bombekanon-Chalouper og 2 Bombekanon-Joller, Capitain Krenchel, Cammandoen hejst den 1ste April.

Under 25de Marts Kongens Dampskib Ægir, Capitainlieutenant Wulff, Commandoen hejst den 4de April.

Under 27de Marts, Briggen St. Croix, Capitainlieutenant Holm, Commandoen hejst den 6te April.

Den 20de Marts udgik der Befaling til at stoppe alle Søværnepligtige i de forskjellige Havne samt at indkalde Matroser til en større Søstyrkes Bemanding; denne Ordre blev imidlertid tagen tilbage, dog kun for efter nogle Dages Forløb atter at fornyes. Følgen af disse modstridende Ordre var den, at Skibenes Bemanding senere ikke skete saa hurtigt, som det ellers vilde have været muligt. Rustningerne bleve drevne med Iver af Contreadmiral Schifter, der den 29de Marts afløste Contreadmiral Stephansen i Posten som Overeqvipagemester ved Holmen. Forretningerne i selve Marineministeriet bestyredes under den midlertidigt til Marineminister udnævnte Conseilspræsident og Finantsminister, Grev Moltke, af den af Ministeren udnævnte Medhjælper med udstrakt Fuldmagt, Commandeurcapitain

Zahrtmann, hvilken sidste dog alt under 6te April udnævntes til Marineminister paa eget Ansvar.

Det bestemtes, at der skulde samles en Escadre, bestaaende af en Division lette Skibe, med Station paa Østkysten af Hertugdømmerne. Til Chef for Divisionen udnævntes Commandeurcapitain Paludan, til Næstcommanderende Capitain Steen Bille. Sidstnævnte, der foreløbigt overtog Commandoen, havde sin Stander paa Hekla\*).

Den 26de Marts om Eftermiddagen afgik Corvetten Najaden, bugseret af Gejser, og Briggen St. Thomas fra Kjøbenhavn til Als, hvor Najaden den 27de lagde til ved Sønderborg, hvis Befolkning modtog den med megen Glæde, og hvor man erfarede, at de fyrstelige Beboere af Augustenborg Slot alt vare flygtede i største Hast.

- 
- \*) Paa dertil af Krigsministeriet given Foranledning beordrede Marineministeriet endvidere under 3die April Commandeurcapitain Ellbrecht til samme Dag at afrejse til Fano, for der at samle de Toldkrydsfartøjer og andre Skibe, der kunde bruges i dette Øjemed, til en Escadrille. Med denne, som han maatte søge bevæbnet og bemandet saa godt som muligt, skulde Commandeurcapitainen søge at haandhæve Kongens Myndighed paa Vestkysten af Jylland og Hertugdømmet Slesvig samt Øerne dersteds. Toldkrydsinspecteuren, Lieutenant Donner, var beordret til at stille sig til hans Disposition. Commandeurcapitain Ellbrecht ankom til Fano den 6te April, den 7de afsluttede han Contract om Leje af 2 mindre, derværende Skibe og søgte i de paafølgende Dage at faae disse og nogle af de forefundne Fartøjer bemandede og armerede. Lieutenant Donner saa han imidlertid Intet til; Lieutenanten var strax med sit Fartøj gaaet S. paa; han var den eneste Søofficer, der gik over til Oprøerne. Først den 10de April kunde Ellbrecht gaae under Sejl fra Fano med ialt 4 Fartøjer.

Briggen kastede den 28de Anker ved Hardeshøj. Sidstnævnte Dag løb Gejser ind i Flensborg Fjord med den danske Konges Proclamation til Slesvigerne. General Krohn, der, som tidligere omtalt, befandt sig i Byen tilligemed 2det (5te) Insurgent-Jægercorps, lod dette besætte endel Huse ved Fjorden og aabne en stærk Geværild paa Skibet, der af Hensyn til Byen gik bort uden at besvare Ilden. Det afgik derpaa til Korsør for at deltage i Troppettransporten.

Det vil erindres, at General Wedell-Wedellsborg, da han den 28de Marts besluttede sig til sin Fremrykning den 29de med Avantgarden af det nørrejydske Corps, anmodede Flotillen ved Kysten om at støtte hans eventuelle Angreb paa Aabenraa, der dengang antoges besat af Insurgenterne. Som Følge af denne Anmodning beordredes Briggen St. Thomas fra Hardeshøj til Aabenraa Fjord, hvor den indtraf den 30te og fik Anledning til at løse det første Skud paa Oprørerne. General Krohn havde nemlig netop til den samme Dag beordret en Recognoscering mod Aabenraa. 2det (5te) Insurgent-Jægercorps gik som Følge heraf tilligemed de Corpset attachederede Kieler-Fricorpser, der tildels befordredes paa Vogne, og c. 40 Dragoner som Avantgarde ad Chausseen fra Flensborg til Aabenraa, medens 3die (16de) Insurgent-Bataillon med et lignende Cavaleri-Detachement og 2 Kanoner indtog en Replisting ved Hostrup. Chausseen fra Flensborg til Aabenraa gaaer umiddelbart S. for sidstnævnte By paa en længere Strækning tæt ned til Fjorden, Vogntoget med Insurgenterne kom saaledes paa dette Punkt indenfor Skudvidde af Briggen, og da man fra denne bemærkede, at det slesvig-holstenske Flag vajede fra endel af Vognene, beskjød man Chaus-

Briggen St.  
Thomas ved  
Aabenraa.

seen. I en Fart saa man nu de Kjørende springe af Vognene og flygte bort i vestlig Retning, hvilken Bevægelse hele Corpset umiddelbart efter udførte, hvornæst det Vester fra rykkede ind i Byen. Skjøndt Byens Borgere med Undtagelse af det temmelig talrigt repræsenterede Skibstømmerlaug, der var den danske Sag oprigtigt hengivent, i det Hele taget nærede Sympathier for Oprøret, hvori de støttedes af Byens Borgermester, Schow, saa befandt Insurgenterne sig øjensynligt i stor Uro og holdtes Natten over samlede afdelingsvis. Grunden hertil var dels Briggens Nærværelse paa Rheden, dels de Efterretninger, som indløbe til Byen om det norrøyske Corps's Fremrykning. Den 31te Marts om Morgenen ankom Capitain Bille med Hekla paa Rheden og beordrede Capitainlieutenant Suenson til med 3 Orlogsfartøjer at bemægtige sig det i Havnen liggende Dampskib „Christian der Achte“. Da Orlogsfartøjerne nærmede sig Landingsstedet, bemærkede man der en Officer i dansk Jægeruniform med hvidt Bind om Armen, som tilraabte Capitainlieutenant Suenson, der først antog ham for en dansk Officer: „Det koster Blod“. „Lad koste“, svarede Suenson, der nu indsaa sin Fejltagelse, og befalede idetsamme en bevæbnet Matros at gribe ham, men Lieutenanten løb ved denne Trusel hurtigt op ad Gaden, og hans Jægere stode overraskede uden at foretage sig det Ringeste. Suenson udskar nu uden Modstand Dampskibet, der, efter at dets Maskinmester, som boede i Byen, var forlangt ombord, blev ført til Sønderborg, hvorhen det bragte Borgermester Schow, og derfra til Korsør, hvor det var Capitain Tegner en velkommen Hjælp ved Transportvæsenet. — At der hverken fra Byens eller fra Jægernes Side gjordes det Ringeste for

Dampskibet  
„Christian der  
Achte“s Udta-  
gelse af Anben-  
rnan Ilavn.

at forhindre Borttagelsen, havde sin naturlige Grund deri, at man svævede i stor Angst for et Bombardement fra Skibene, hvis Kanoner truende vare vendte mod Byen; Jægercorpsets Opmærksomhed maatte desuden mest hendrages imod N., hvorfra man ventede den danske Avantgardes Fremrykning.

General Wedell, der den 31te om Morgenen erholdt Efterretning om Insurgenternes Indrykning i Aabenraa den 30te, og som haabede ved en mindre Demonstration enten at skræmme dem til at forlade Byen eller ogsaa at faae dem lokkede frem af deres barricaderede Stilling sammesteds, sendte strax Ritmester Amle med 2 Escadroner af 6te Dragon-Regiment mod Aabenraa. Da Insurgenterne opdagede Forspidsen af det fremrykkende Cavaleri, forlode de hastigt Byen, trak først, ledede af en Forstbetjent, ad nogle Skovveje mod V. for at undgaae Beskydning fra Skibene, bøjede derpaa mod S. og marcherede til Søgaard, hvorfra de dels den samme Dag, dels den paafølgende vendte tilbage til Flensborg. Efterat Jægercorpset havde passeret Replistingen ved Hostrup, marcherede Commandeuren for Tropperne dersteds, Oberstlieutenant Baudissin, der ogsaa synes at have været i stor Uro paa Grund af Flankecorpsets formodede Bevægelser i hans Flanke og Ryg, om Aftenen Kl. 9 ligeledes S. paa til Flensborg. Ritmester Amle trak V. om Byen og de omliggende Skove for at holde Øje med de flygtende Insurgenter og om muligt omgaae dem; Ritmesteren tog Stilling ved Torp, og hans Patrouiller gik indtil hen imod Klipleve uden at støde paa Fjenden, hvornæst Escadronerne gik i Cantonnement i Nybøl S. V. for Aabenraa. I Rødekro forefandtes et for Insurgenterne dækket Bord for

Avantgardens  
Demonstration  
mod Aabenraa.

100 Personer, der kom vore af de sidste Dages Tjeneste noget medtagne Dragoner vel tilpas. Ritmesteren erfarede, at Broen paa Chausseen over Krusaa var baricaderet og formentes at være forsvaret af 800 Jægere med 2 Kanoner, medens den øvrige Insurgentstyrke i Flensborg og mellem denne By og Bov blev angiven til 3000 Mand med 1 Batteri.

Vi vende nu tilbage til Skildringen af det nørrejydske Corps's videre Fremrykning. General Hedemann ankom den 30te Marts til Kolding og overtog fra samme Dag Commandoen over Corpset. Han bekendtgjorde dette i en Corpsbefaling af 31te Marts, der ledsagedes af følgende Udtalelse til de ham underlagte Tropper:

General Hedemanns Proclamation.

### Brave Soldater!

Et Parti, „Slesvig-Holstenere“ kaldet, har desto værre forledet nogle af Eders slesvigske og holstenske Brødre til at gjøre Oprør imod deres retmæssige Herre og til at løsrive sig fra Forbindelsen med Danmark. Ned med dette Parti! og Ve over Forræderne! Holder den Ed, I som brave Soldater have afagt, at værne om Landets og Kronens Rettigheder; svigter ikke gamle Danmark! Enhver ærekjær Mand er altid villig til i Farens Stund at offre Liv og Blod for Konge og Fædreland; Rigets Uforkrænkelighed imod indre og ydre Voldsmænd ville vi forsvare til sidste Blodsdraabe! Paa det Alvorligste paalægger jeg Eder Overholdelsen af Disciplin. Intetsomhelst Brud paa Eders Pligter som ærekjære Soldater kan blive taalt. Enhver brav Handling vil blive belønnet af Eders retmæssige Herre.

Armeecorpsets Dislocation var den 31te Marts følgende: Det nørrejydske  
Armeecorps's  
Dislocation den  
31te Marts.

I og ved Haderslev:	}	1ste Linie-Bataillon, 12te — 3die Jægercorps, 6te Dragon-Regiment, (2 Escadroner — de 2 andre vare, som ovenfor berettet, paa Re- cognoscering mod Aabenraa). 4 Kanoner af 2det Batteri (Bruhn), $\frac{1}{2}$ Ingenieurcompagni.
I og ved Kolding:	}	13de Linie-Bataillon, 3die Dragon-Regiment, 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment, 4 Kanoner af 2det Batteri (Bruhn)*).

12te Linie-Bataillon, der tildels bestod af Slesvigere, var, som det sees af Dislocationen, bleven skudt frem fra Alver til Haderslev. Man ønskede at give Slesvigerne et særligt Tegn paa Tillid, hvorfor man netop udsaa denne Bataillon til at henhøre under Avantgarden. Den attraaede Hensigt opnaaedes fuldstændigt, og Bataillonens udtalte gjennem dens Commandeur sin Tak til den commanderende General for den viste Tillid, som den ogsaa ved enhver Lejlighed gjorde sig værdig til. 13de Linie-Bataillon, der for en

\*) 2det Batteri (Bruhn) formeredes af det i Fredericia parkerede 6-Pds. Reserve-Batteri. 4 Kanoner af dette Batteri vare, som tidligere omtalt, ved Major Trepkas Foranstaltning den 29de Marts afsendte fra Fredericia til Kolding, hvorhen Resten af Batteriet ankom den 30te Marts. Batteriet, hvis Bespænding i Begyndelsen idetmindste tildels var improviseret, fik efterhaanden fast Bespænding, hvortil blandt Andet de Heste anvendtes, som den troblevne, til den jydske Grændse ankomne Rest af det 1ste Dragon-Regiment medførte.



Del bestod af Sydslesvigere, overdrog man et andet Tillidshverv, nemlig Hovedkvarterets Bevogtning.

Armeecorpsets  
videre Fremryk-  
ning fra d. 1ste—  
6te Marts.

Den 1ste April gjordes en fremadgaaende Bevægelse, idet Avantgardens Infanteri, der forstærkedes med 1ste Linie-Bataillon, blev skudt frem til Gjenner (12te Liniebataillon og 3die Jægercorps) og Hoptrup (1ste Linie-Bataillon), medens de 2 ved Haderslev cantonnerende Escadroner af 6te Dragon-Regiment sluttede sig til de 2 den 31te Marts fremsendte, saa at hele Regimentet indtog et Cantonnement i Hjortkjær og Nybol. Af Hovedstyrken rykkede den nys tilkomne 2den Linie-Bataillon samt 13de Linie-Bataillon, 4 Kanoner af 2det Batteri (Bruhn) og Ingenieurafdelingen frem til Haderslev, hvorhen ogsaa Hovedkvarteret forlagdes. I Cantonnement i og om Kolding forblev 3die Dragon-Regiment og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment, hvortil sluttede sig den netop dertil indtrufne 4de Linie-Bataillon. Fremrykningen fortsattes den 2den April, paa hvilken Dag Avantgarden besatte Aabenraa med 1ste Linie-Bataillon og 3 Compagnier af 12te Liniebataillon\*), 3die Jægercorps, et mindre Ingenieur-Detachement og 2 Kanoner. Da 3die Compagni af 3die Jægercorps under Capitain Hegermann-Lindencrone, som dannede Avantgardens Fortrav, nærmede sig Aabenraa, blev det modtaget af det tidligere omtalte, dansksindede Tomrerlaugs Medlemmer, der med vajende Dannebrogspaner droge foran Compagniet ind i Byen. Jægercompagniet passerede Byen og marcherede ad Chausseen mod Byerne Stubbæk og Hostrup. Circa 1500 Alen N. for disse Byer toges en Stilling paa de derværende

\*) Det fjerde Compagni af Bataillonnen afgik, som det senere vil sees, paa en Expedition mod Tønder.

Højder, hvorfra der haves en god Oversigt over den foranliggende Egn. Compagniet udstillede derpaa 2 Feltvagter, den ene ved Stubbæk, hvorfra Forbindelse vedligeholdtes med en ved Ensted Kirke udstillet Dragon-Feltvagt, den anden ved Hostrup, hvorfra Chausseen observeredes, og hvorfra en kjørende Patrouille blev udsendt til Søgaard, som man fandt totalt udplyndret af Insurgenttropperne. I denne Stilling\*) forblev Compagniet indtil Kl. 8 om Aftenen, da det beordredes tilbage til Aabenraa, for hvis Sikkerhed der var sørget ved Infanteriposteringer i Skoven S. for Byen, medens Dragon-Regimentet efter at have foretaget en længere udgaaende Recognoscering mod S. tog Cantonnement i Hjortkjær og observerede Terrainet i sydvestlig og vestlig Retning.

Hovedstyrken, i hvis Dislocation der foregik den Forandring, at 3die Dragon-Regiment og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment forlagdes fra Kolding og Omegn henholdsvis til Haderslev og Vedsted, forøgedes samme Dag med 2den Gardehusar-Escadron, der fra Fredericia marcherede til Alver.

I den saaledes indtagne Stilling forblev Armeecorpset den 3die April, idet man kun søgte yderligere

---

\*) Blandt de Rygter, der i denne Tid satte Gemytterne, navnlig hos Almuen i Slesvig, i stærk Bevægelse, var det hyppigst forekommende det, at Hertugen af Augustenborg holdt sig skjult der paa Egnen snart paa et Sted, snart paa et andet og i forskellige Forklædninger. Medens Jægercompagniet stod ved Hostrup, berettede en Bonde fra Felsted Sogn til Capitain Hegermann, at bemeldte Hertug opholdt sig paa Skovbelgaard, forklædt som Ejerens Søster, hvilken Idee han trods Capitainens Forestillinger om det Urimelige deri ikke var til at bringe fra.

at dække sig mod S. V. og V. ved at forlægge 3die Dragon-Regiment til Uge og Bolderslev og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment til Mjøl og Hostrup (N. V. for Mjøl). Avantgardens Infanteri forstærkedes med 2den Linie-Bataillon, som forlagdes til Aarup, dens Artilleri med 2 Kanoner; Hovedstyrken i Haderslev forøgedes med 4de Linie-Bataillon og 5te Dragon-Regiment. 11te Linie-Bataillon ankom til Christiansfeld.

Stemningen blandt de oprørske sindede Borgere i Aabenraa var ved de sidste Dages Begivenheder bleven meget nedslaaet, og Modløsheden forøgedes yderligere, da General Wedell befalede Afleveringen af alle i Byen værende Vaaben, hvorved c. 200 af den provisoriske Regjering oversendte Geværer faldt i vore Hænder.

Den 4de April afgik Hovedkvarteret til Aabenraa, hvorhen 13de Linie-Bataillon og de 4 Kanoner af 2det Batteri (Bruhn) ligeledes bleve forlagte; 4de Linie-Bataillon afgik til et Cantonnement i Stollik og Skovby, Husarescadronen til Gjenner; 3die Dragon-Regiment ombyttede Bolderslev med Vollerup og cantonnerede altsaa i sidstnævnte By og Uge, hvorhen desuden 6te Dragon-Regiment disloceredes, medens 5te Dragon-Regiment indtog sidstnævnte Regiments Cantonnement i Hjortkjær; 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment blev skudt noget mere frem mod S. V. til Havsted og Høgsholdt ved Lundbækken, og 2den Escadron af samme Regiment gik endelig fra Vonsild til Haderslev. I Fredericia havde i Løbet af de sidste Dage den dertil ankomne Major de Meza af Artilleriet saa meget som muligt paaskyndet Udrustningen af 3die og 6te Batteri; der manglede imidlertid baade endel Befalingsmænd, endel Mandskab og endel Heste, og disse Batterier, der den 4de April afgik til Kolding, vare derfor ved Afmarchen ingenlunde fuldstændigt i Orden.

Efter Ankomsten til Aabenraa udstedte General Hedemann en Dagsbefaling, hvori fastsattes følgende Inddeling af Armeecorpset:

<p>I. Avantgarden:          Commandeur, Oberstl. Magius.          Til Disposition, Major Holm.</p>	<p>12te Linie-Bataillon,          3die Jægercorps,          2den Husar-Escadron og          4 Kanoner af 2det Batteri          (Bruhn).</p>	<p>Inddelingen af          det nørrejydske          Armeecorps.</p>
<p>II. Infanteri-Brigaden:          Commandeur, Oberst Bülow.          Til Dispositon, Major Ernst.</p>	<p>1ste Linie-Bataillon,          2den —          4de — og          11te —</p>	
<p>III. Cavaleri-Brigaden:          Commandeur, General Wedell-          Wedellsborg.</p>	<p>3die Dragon-Regiment,          6te — og          4 Kanoner af 2det Batteri          (Bruhn).</p>	
<p>IV. Umiddelbart under          Overcommandoen:</p>	<p>13de Linie-Bataillon,          5te Dragon-Regiment,          1ste Escadron af 4de Dragon-          Regiment (var bestemt til          at afgives til Infanteri-          Brigaden) og          2den Escadron af 4de Dragon-          Regiment (var bestemt til          at afgives til Flankecorpset).</p>	

Som det senere udførligere skal fremsættes, havde Flankecorpset den 4de April skudt sine yderste Forposter saa langt frem i Sundeved, at det kunde komme i directe Forbindelse med det nørrejydske Corps; denne Forbindelse kom fuldstændigt istand den 5te April efter et Møde, som Corpscheferne havde med hinanden i Felsted den nævnte Dags Formiddag. Da det var General Hedemann meget magtpaaliggende, ikke forinden Corpsernes fuldstændige Concentrering og navnlig ikke før

de to Batteriers Ankomst at indtage en saadan Stilling, at Insurgent hæren, der ifølge de iøvrigt meget sparsomt indløbne, i høj Grad usikre Efterretninger var concentreret ved Bov, derved skulde foranlediges til at opgive denne Position, hvor man netop ønskede at fremkalde en, som man haabede, afgjørende Kamp, vilde han ikke den 5te April skyde sin Forpoststilling længere frem, men beholdt den den 4de indtagne Forpostlinie N. om Hostrup- og Hjul Soer. For at tilvejebringe Forbindelse med Flankecorpsets Forpostlinie, der gik fra Kvers over Tyrsebol til Ringenæs, bleve de 3 Compagnier af 12te Linie-Bataillon forlagte til Felsted, hvorhen desuden 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment, der den 5te April ankom til Løjt Sogn, bestemtes at skulle afgaae den 6te for at stilles til Disposition for Flankecorpset, hvis hele Cavaleristyrke hidtil, som alt berørt, var et 50 Mand stærkt Detachement af 4de Dragon-Regiment. I Corpsets Dislocation skete den 5te April iøvrigt følgende Forandring:

2den Husar-Escadron blev fra Gjenner forlagt til Aabenraa, 11te Linie-Bataillon fra Christiansfeld til Løjt Sogn; 3die Dragon-Regiment opgav Uge og erholdt istedet derfor Lavtrup og Todsbol; 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment udvidede sit Cantonnement til Fogdrup; 6te Dragon-Regiment indtog Cantonnement i Hostrup, Perbol og Uge. Af de endnu forventede Afdelinger ankom i Lobet af Dagen 7de Linie-Bataillon til Christiansfeld og 6te Batteri (Fuhrmann) til Haderslev, hvorimod 3die Batteri (Jessen) endnu maatte forblive i Kolding paa Grund af dets mangelfulde Bespænding.

Med Undtagelse af sidstnævnte Batteri og 7de Linie-Bataillon, der den 6te April naaede et Cantonnement omtrent midtvejs mellem Haderslev og Aabenraa, havde General Hedemann saaledes den nævnte Dag con-

centreret det af ham commanderede Armeecorps i Omegnen af Aabenraa, hvor det d. 6te var saaledes fordelt:

Avantgarden (Stabsqvarter Aabenraa.) cantonnerede i:	<table border="0"> <tr> <td>Torp,</td> <td rowspan="2">}</td> <td rowspan="2">(3die Jægercorps.)</td> <td rowspan="6">Det nørrelydske Armeecorps's Dislocation den 6te April.</td> </tr> <tr> <td>Hostrup,</td> </tr> <tr> <td>Felsted og</td> <td rowspan="2">}</td> <td rowspan="2">(3 Comp. af 12te Linie-Bataillon.)</td> </tr> <tr> <td>Aabenraa.</td> <td rowspan="2">(2den Husar-Escadron og 4 Kanoner.)</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Infanteri-Brigaden (Stabsqvarter Aabenraa.) cantonnerede i:</td> <td>Aabenraa,</td> <td rowspan="2">(1ste og 2den Linie-Bataillon.)</td> </tr> <tr> <td>Løjt Sogn</td> <td>(4de og 11te Linie-Bataillon.)</td> </tr> <tr> <td rowspan="4">Cavaleri-Brigaden (Stabsqvarter Tinglev.) cantonnerede i:</td> <td>Stade,</td> <td rowspan="3">}</td> <td rowspan="3">(3die Dragon-Regim.)</td> </tr> <tr> <td>Jynde vad og</td> </tr> <tr> <td>Egebæk.</td> </tr> <tr> <td>Egebæk,</td> <td rowspan="3">}</td> <td rowspan="3">(6te Dragon-Regim.)</td> </tr> <tr> <td>Kravlund,</td> </tr> <tr> <td>Lavtrup,</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Tinglev,</td> <td>(4 Kanoner.)</td> </tr> <tr> <td rowspan="4">De Overcommandoen underlagte Afdelinger cantonnerede i:</td> <td>Aabenraa,</td> <td>(13de Linie-Bataillon.)</td> </tr> <tr> <td>Hjortkjær,</td> <td>(5te Dragon-Regiment.)</td> </tr> <tr> <td>Uge,</td> <td>(1ste Escadron af 4de Dragon Regiment.)</td> </tr> <tr> <td>Løjt Sogn.</td> <td>(6te Batteri(Fuhrmann).)</td> </tr> </table>	Torp,	}	(3die Jægercorps.)	Det nørrelydske Armeecorps's Dislocation den 6te April.	Hostrup,	Felsted og	}	(3 Comp. af 12te Linie-Bataillon.)	Aabenraa.	(2den Husar-Escadron og 4 Kanoner.)	Infanteri-Brigaden (Stabsqvarter Aabenraa.) cantonnerede i:	Aabenraa,	(1ste og 2den Linie-Bataillon.)	Løjt Sogn	(4de og 11te Linie-Bataillon.)	Cavaleri-Brigaden (Stabsqvarter Tinglev.) cantonnerede i:	Stade,	}	(3die Dragon-Regim.)	Jynde vad og	Egebæk.	Egebæk,	}	(6te Dragon-Regim.)	Kravlund,	Lavtrup,		Tinglev,	(4 Kanoner.)	De Overcommandoen underlagte Afdelinger cantonnerede i:	Aabenraa,	(13de Linie-Bataillon.)	Hjortkjær,	(5te Dragon-Regiment.)	Uge,	(1ste Escadron af 4de Dragon Regiment.)	Løjt Sogn.	(6te Batteri(Fuhrmann).)
Torp,	}	(3die Jægercorps.)				Det nørrelydske Armeecorps's Dislocation den 6te April.																																	
Hostrup,																																							
Felsted og	}	(3 Comp. af 12te Linie-Bataillon.)																																					
Aabenraa.			(2den Husar-Escadron og 4 Kanoner.)																																				
Infanteri-Brigaden (Stabsqvarter Aabenraa.) cantonnerede i:	Aabenraa,	(1ste og 2den Linie-Bataillon.)																																					
	Løjt Sogn		(4de og 11te Linie-Bataillon.)																																				
Cavaleri-Brigaden (Stabsqvarter Tinglev.) cantonnerede i:	Stade,	}	(3die Dragon-Regim.)																																				
	Jynde vad og																																						
	Egebæk.																																						
	Egebæk,	}	(6te Dragon-Regim.)																																				
Kravlund,																																							
Lavtrup,																																							
	Tinglev,	(4 Kanoner.)																																					
De Overcommandoen underlagte Afdelinger cantonnerede i:	Aabenraa,	(13de Linie-Bataillon.)																																					
	Hjortkjær,	(5te Dragon-Regiment.)																																					
	Uge,	(1ste Escadron af 4de Dragon Regiment.)																																					
	Løjt Sogn.	(6te Batteri(Fuhrmann).)																																					

Samtidigt med Fremrykningen af Corpset langs Slesvigs Østkyst var en Recognosering anordnet i dets højre Flanke dels for at sikre mod fjendlige Bevægelser i denne Retning, dels for at udforske Tilstanden og Stemningen blandt Befolkningen paa Vestkysten af Hertugdømmet, hvor navnlig Friserne og Byen Tønders Beboere havde vist Tilbøjelighed til at støtte de separatistiske Bestræbelser. Man bestemte til Udførelsen af dette Hverv 1 Compagni af 12te Linie-

Expedition mod  
Tønder.

Bataillon under Capitain Mechlenburg og 1 Deling Dragoner af 3die Dragon-Regiment i Forening med det frivillige Corps i Ribe og en Del af den Folkevæbning, der af afskediget Capitain Kjærulf og Lieutenanterne Jenssen-Tusch og Prütz forsøgtes organiseret i de nordlige, slesvigske Landdistricter. Capitain Mechlenburg afmarcherede den 2den April fra Bataillonens Cantonnement i Gjenner til Agerskov og Bovlund, hvorfra han den 3die naaede Løgumkloster. Her var alt Lieutenant Siemsen rykket ind med Corpset fra Ribe, der var temmelig stærkt, men hvoraf kun 60 Mand vilde deltage i den videre-gaaende Expedition; Capitain Kjærulf og Lieutenant Jenssen-Tusch mødte samme Sted med ialt 40 Mand Frivillige fra Landsognene, saaledes at hele Styrken, Capitain Mechlenburgs c. 100 Hoveder stærke Compagni iberegnet, udgjorde 200 Mand foruden Cavaleridelingen, der ligeledes stodte til Expeditionscorpset i Løgumkloster. Efter Bemyndigelse af Stiftamtmanden i Ribe, Grev Sponeck, havde Fricorpset arresteret Amtsforvalter Harbou og Doctor Rolf, begge i Løgumkloster, og sendt dem til Ribe; de øvrige Beboeres Stemning var fortræffelig. Da Kongens Proclamation til Slesvigerne ikke var bekjendt der paa Egnen, lod man 300 Exemplarer deraf trykke til Fordeling i Omegnen og senere blandt Friserne. Den følgende Dag gik Expeditionscorpset over Møgeltønder til Tønder, hvor Efterretningen om dets Anmarche foraarsagede en stor Bestyrtelse navnlig blandt de stærkt compromitterede Embedsmænd, der toge Flugten. Stemningen i Byen var gjennemgaaende saa uhyggelig, at Capitain Mechlenburg selv efter at have frataget Borgerne 270 af den provisoriske Regjering oversendte Geværer ansaa det for nødvendigt at holde Expeditionscorpset under Vaaben hele Natten mellem den 4de og 5te April, lige-

som ogsaa de circulerende Rygter om, at Insurgenttropper marcherede mod Byen, foranledigede ham til at lade dennes Hovedindgange barricadere. Som Følge af disse Foranstaltninger var Mandskabet naturligvis meget udmattet, og dette i Forbindelse med den Omstændighed, at endel af Fricorpsernes Medlemmer besluttede at drage hjem, foranledigede Capitainen til den 5te April at rømme Byen og gaae tilbage til den fuldkomment danske Flække Møgeltonder, hvorfra han indmeldte Resultatet af sin Expedition til General Hedemann. Generalen sendte ham Ordre til over Burkal at marchere til Tinglev, hvor Compagniet indtraf den 6te om Aftenen, og hvorfra det den 7de marcherede til Søgaard for der atter at støde til Bataillon. Cavaleri-Detachementet fulgte Compagniet, medens Fricorperne trak sig tilbage mod Ribe.

Det er ovenfor anført, at de sparsomme Efterretninger, som vare indløbne til Hovedkvarteret angaaende Insurgenternes Stilling i og om Flensborg og Bov, vare i høj Grad usikre. General Hedemann, der hidtil med Flid havde holdt sine Forposter noget tilbagetrukne for ikke at fremkalde Insurgenthærens Opgivelse af Positionen ved Bov, og som af samme Grund havde afholdt sig fra at fremsende militaire Recognosceringer mod denne, beordrede den 6te April 2 saadanne Recognosceringer, den ene af 1 Escadron (Lichtenstein) af 3die Dragon-Regiment, den anden af Major Trepka, kun ledsaget af et Par Ordonnantser. Samme Dag udsendtes til Recognoscering i vestlig Retning henad mod Tønder 1 Escadron (Würtzen) af 6te Dragon-Regiment. Ritmester Lichtenstein afgik fra sit Cantonnement i Egebæk og nærmede sig tæt til Bov. Han fandt Byen saavel som Højderne omkring samme besatte af Infanteri og Cavaleri. Da en overlegen Styrke

Militaire Recognosceringer.



viste sig, trak han sig tilbage og retournerede til sit Cantonnement. Major Trepka red fra Ensted Kirke over Kliplev, Gejlaa og Bommerlund til Lygtekro. Ogsaa han overbeviste sig fra sidstnævnte Sted om, at Bov var besat, samt at Tilgangen til Byen fra denne Side var barricaderet, ligesom han ogsaa saa baade Infanteri og Cavaleri vise sig paa Høidene Ø. for Bov. Beboerne udsagde, at Insurgenternes Styrke ved Flensborg var 8 à 10,000 Mand med 16 Kanoner, samt at Chausseebroen over Krusaa var gjort impassabel. Majoren drog nu efter at være vendt tilbage til Gejlaa ad Tverveje langs den fjendlige Stilling til Østergejl og Holdbi og derpaa ad Chausseen tilbage til Aabenraa. I Ny-Holdbi erfarede han, at der samme Dag var marcheret 3—400 Jægere og 60—100 Dragoner af Insurgent hæren ad Hokkerup\*) til. Ritmester Würtzen endelig marcherede fra sit Cantonnement ad Vejen til Tønder, hvor han traf det fra Møgeltonder tilbagevendende Compagni af 12te Linie-Bataillon. Escadronens Recognosceringer til begge Sider af Veien viste, at Egnen var fri for fjendlige Tropper, som efter Beboernes Udsagn alle havde trukket sig tilbage mod Bov. Escadronen marcherede samme Dag tilbage til sit Cantonnement.

For rigtigt at bedømme General Hedemanns Forholdsregler og navnlig for klart at vise, hvori Hovedgrunden maa søges til, at Fremrykningen fra Aabenraa og Angrebet paa den ved Bov opstillede, slet orga-

---

\*) Det vil senere ved Skildringen af Flankecorpsets Bevægelser sees, at det her berørte, fjendlige Commando var udsendt af General Krohn til Recognoscering af Flankecorpsets Stilling, med hvis Forposter det bestod den mindre Fægtning ved Ringenæs.

niserede Fjende blev udsat til den 9de April (hvorved man unegtelig gav Slip paa det vigtige Moment, der ligger i Overraskelsen, og hvorved man bød Insurgent-hæren Lejlighed til ved en betimelig Rømning af Stillingen at undgaae et Nederlag), vil det være nødvendigt, foruden hvad der ovenfor alt er anført, at fremhæve de den oprindelige Instruction modificerende Bestemmelser dette Punkt vedrørende, som Armeecorpset modtog fra Krigsministeriet. Da Rapporten fra General Wedell om hans raske Fremrykning mod Haderslev naaede Kjøbenhavn, sendte Ministeren ham under 31te Marts en Skrivelse, der næst efter en smigrende Udtalelse om hans Færd ved denne Lejlighed indeholdt en Advarsel mod ved en for hastig Fremrykning at udsætte Corpset for et muligt Uheld og en Befaling til navnlig ikke at rykke mod Flensborg, men blive staaende ved Vejknuden N. for Bov. Selv om Generalen skulde blive angreben og slaae Angrebet tilbage, turde han dog ikke skyde sin Stilling længere frem end til det nævnte Punkt. Denne Befaling skulde meddeles General Hedemann, naar denne overtog Commandoen over Corpset. General Hedemann var saaledes henvist til en Fremrykning til et Punkt, hvor Armeecorpsets Ankomst, naar det ikke umiddelbart efter gik over til Angreb, sandsynligvis vilde have foranlediget Fjenden til at rømme Bovstillingen; og det er ovenfor vist, at Corpset netop for ikke at fremkalde dette blev staaende ved Aabenraa og holdt sine Forposter N. for Hostrup og Hjul-Sø. At denne Instruction imidlertid ikke vilde have forhindret Generalen i paa eget Ansvar at foretage Angrebet paa Flensborg, saafremt han havde havt sine 2 Batterier ved Armeecorpset, eller saafremt han af Flankecorpset havde kunnet erholde den fornødne Understøttelse, fremgaaer af følgende

Instructioner fra  
Krigsministeren  
med Hensyn til  
Angrebet paa  
Bov og Flens-  
borg.

Omstændighed. Da Forbindelsen mellem de 2 Corpser, saaledes som ovenfor anført, den 4de April var tilvejebragt, rettede nemlig Generalen til Oberst Schleppegrell en Udtalelse om det Ønskelige i den følgende Dag at rykke frem til Angreb, hvis Flankecorpset kunde yde ham den Assistance, han trængte til, hvorved han sikkert navnlig har sigtet til Understøttelse med Artilleri, hvoraf Flankecorpset medførte 1 Batteri. Oberst Schleppegrell erklærede imidlertid samme Dag, at de Dagen forud til Sønderborg ankomne Tropper paa Grund af den besværlige Overfart vare meget medtagne, og at det var umuligt for ham at rykke frem med Corpset den følgende Dag. Obersten fremhævede endvidere den ham af Commandanten paa Als, Generalkrigscommissair Riegels, meddelte, ministerielle Bestemmelse, at ingen Fremrykning burde skee, førend begge Armee-corpser vare vel concentrerede. Generalen opgav derfor sin Plan og besluttede sig til at afvente sit Artilleris Ankomst, hvorved imidlertid ingen Fremrykning til Kamp kunde ventes at finde Sted før tidligst den 7de. Den Frygt, Ministeriet nærrede for, at Felttoget skulde begynde med et Uheld, synes dog i de første Dage af April atter at have tabt sig, og under 3die April udfærdigedes der af Ministeren en Bemyndigelse for General Hedemann til at angribe Flensborg. Denne skriftlige Bemyndigelse naaede først Hovedkvarteret den 6te April; den blev overbragt af Krigsministerens Adjudant, Capitain Harbou, der ankom til Als den 5te om Eftermiddagen og derfra over Graasten begav sig til Aabenraa. Adjudanten medbragte foruden den ovenomtalte skriftlige Bemyndigelse til Angreb endvidere mundlige Instructioner eller rettere Udtalelser fra Ministeren med Hensyn til dennes Formening om, hvorledes Angrebet

General Hedemann bemyndiges til at angribe Flensborg.

bedst kunde udføres. Et Hovedmoment i denne Formening udgjorde den af Adjudanten paa Ministerens Vegne forfægtede Anskuelse, at Angrebet paa Flensborg og Bov burde søge en væsenlig Støtte dels i Fremsendelsen af en større Styrke fra Holdnæs til Lyksborg og dels i Landsætning af Tropper i Flensborg Fjord umiddelbart ved Byen. Disse Anskuelser vandt imidlertid ingen Indgang, den første, fordi General Hedemann vilde holde sit Armeecorps saa samlet som muligt; den sidste, saavel fordi strategiske Hensyn efter Generalens og hans Stabschefs Formening talte derimod, som ogsaa af Hensyn til den praktiske Udførelse af denne Operation, hvis Vanskelighed for Flotillens Vedkommende Capitain Steen Bille paaviste. Endel andre, af Adjudanten paa Ministerens Vegne gjorde Forslag vare alt skete Fyldest ved hvad der af Hovedkvarteret var befaleet og tildels udført.

Ønsket om et snarligt Angreb paa Insurgenterne, der saaledes den 3die April udtaltes af Ministeren, vandt i Løbet af de nærmest paafølgende Dage i Intensitet ved den gennem Udenrigsministeriet modtagne Meddelelse om, at den preussiske Regjering havde besluttet foreløbigt at sende 2 Regimenter til Holsten. Under 6te April beordrede derfor Ministeren General Hedemann til af al Magt at fremskynde sit Angreb paa den ved Bov staaende Insurgentær for at tilintetgjøre den, inden den muligvis fik Forstærkning. En Rapport fra Generalen, hvori denne indberetter at ville angribe, saasart de 2 Batterier vare ankomne, hvilken Rapport modtoges, efterat den nysanførte, ministerielle Ordre var udstedt, foranledigede Ministeren til samme Aften ved en ny Ordre yderligere at paalægge Generalen ikke at opsætte Angrebet, selv

om ikke alt hans Artilleri var kommet tilstede. Ved Modtagelsen af disse Ordre i Hovedkvarteret var Alt beredt til Fremrykningen. Da imidlertid denne skete i Forbindelse med det venstre Flankecorps, over hvilket Overcommandoen i saa Tilfælde var overdraget General Hedemann, vil det her være nødvendigt at omtale sidstnævnte Corps's Bevægelser og Foretagender, forinden det traadte i Forbindelse med det nørrejydske Corps, idet der dog med Hensyn til Troppernes Overførelse til Als henvises til, hvad derom alt ovenfor er anført.

Flankecorpsets  
første Bevægelser  
i Sundeved.

Den 30te Marts overtog Generalkrigscommissair Riegels Commandantskabet over Als. At denne Mand, der fra sin tidligere militaire Stilling for længe siden var gaaet over i civil Virksomhed, blev valgt til en Post, hvorved han endog i rent militair Henseende stilledes som Disponerende og tildels Commanderende over flere, med højere Commandoer betroede Officerer,\*) turde finde sin nærmeste Forklaring dels i det Tillidsforhold, hvori han stod til Hs. Majestæt Kongen, og dels deri, at han var i Besiddelse af den dengang meget efterspurgte Kjendskab til Personer og Localiteter paa Stridens nærmeste Skueplads. Paa samme Tid som imidlertid denne sidste Omstændighed viste sin gavnlige Virkning ved Oprettelsen af Folkevæbningen paa Als og andre for Hæren nyttige Institutioner sammesteds, kunde det noget

\*) Ikke alene Oberstlieutenant Haxthausen, men selv Commandeuren for Flankecorpset, Oberst Schleppegrell, havde af Krigsministeriet bestemt Ordre til at underkaste sig Generalkrigscommissairens Anordninger ikke blot paa Als, men endog med Hensyn til Besættelsen af Sundeved. En senere, ministeriel Ordre udvidede ved Hærens Fremrykning Generalkrigscommissairens Commandantskab til at omfatte Als, Sundeved, Holdnæs og Lyksborg.

uklare Commandoforhold, hvori han fra Begyndelsen var stillet til Hærens højere Commanderende, ikke Andet end medføre enkelte af de med en slig Uklarhed stedse følgende Ulemper og fremkalde Collisioner, der dog under de hurtigt vexlende Omstændigheder ikke bleve af nogen alvorlig Betydning.

Som alt tidligere anført, var Corvetten „Najaden“ den 27de Marts ankommen til Als, og af dens Chef var der udstillet en Signalpost i Dybbøl Mølle. Natten mellem den 30te og 31te Marts gik den til Als med 5te Linie-Bataillon ankomne Oberstlieutenant Haxthausen over til Sundeved med 1 Compagni af sin Bataillon for at være til Beroligelse for Befolkningen, der svævede i stor Frygt for de alt ved Aabenraa formodede Insurgenttropper.

Et af Riegels ligesom ogsaa, som tidligere omtalt, af Ministeren for særdeles vigtigt anset Punkt var den paa den sydlige Side af Flensborg Fjord fremskydende, ved en smal Landstrimmel, Draget, med Angel forbundne Halvø, Holdnæs, hvilken en mindre, der landsat Styrke i Forbindelse med Flotillen var istand til at kunne holde mod en overlegen, fjendlig Magt, og som frembød et Deboucheringspunkt mod en i Egnen ved Bov og Flensborg posteret Fjendes Flanke. — „Najaden“ sendtes derfor den 3die April derhen, fandt Holdnæs ubesat af Fjenden og indtog Kl. 5 Eftermiddag Station udfor Halvøen til Bevogtning saavel af denne som overhovedet af Flensborg Fjord. — Samme Dag Kl. 1 Eftermiddag rykkede 2det Jægercorps frem i Sundeved og blev forlagt til Blans, Ullerup, Avnbøl og Adsbøl, hvert Sted med 1 Compagni; 5te Bataillons 3 Compagnier (det fjerde forblev paa Als) indtoge Cantonnement i Dybbøl By, bevogtede ved mindre Detachements Færgestederne ved Egersund og Brunsnæs paa Bro-

agerland og fremsendte om Natten 1 Compagni som Hovedpost paa Vejen til Flensborg, Ø. for Adsbøl. Oberst Schleppegrell forlagde samme Dag sit Hovedkvarter til Nybøl. Om Middagen den 4de rykkede 1ste Jægercorps tilligemed det Flankecorpset tildelte Cavaleri-Detachement af 4de Dragon - Regiment til Sundeved. Jægercorpset passerede 2det Jægercorps's Forposter og indtog en fremskudt Forpoststilling med højre Fløj støttet til Mosen N. for Kvers og derfra over Kvers og Tyrsebøl til Ringenæs og med 1 Compagni som Piket paa Graasten, hvor Cavaleri-Detachementet ligeledes var henlagt. 2det Jægercorps og 5te Linie-Bataillon forbleve i deres Cantonnements. Som tidligere berørt, kom Flankecorpset paa denne Dag i Forbindelse med det norrejydske Corps. Den følgende Dag, den 5te April, forøgedes Besætningen i Sundeved med 2 Granatkanoner af 5te Batteri (Dinesen) samt 10de Linie-Bataillon, og Flankecorpset, hvis Hovedkvarter flyttede til Graasten, blev nu forlagt saaledes: 1ste Jægercorps beholdt sit fremskudte Cantonnement, Kvers, Tyrsebøl og Ringenæs, til hvilken sidste By desuden Corpsets i Graasten tilbageladte Compagni skodes frem; de 2 Kanoner, 2det Jægercorps og 10de Linie-Bataillon indtoge Cantonnement i Graasten med Undtagelse af 1 Compagni af sidstnævnte Bataillon, der forlagdes til Ringenæs; Cavaleri - Detachementet forblev i Graasten. — Til Holdnæs vare endnu ingen Tropper overførte, men der var givet den i Løbet af Dagen ventede 9de Linie-Bataillon Ordre til paa Requisition af Capitain Bille at afgive 1 Compagni til Overførelse til dette Punkt. Bataillon, der ankom med ikkun 3 Compagnier (det fjerde befandt sig ombord paa „Galathea“, som det bugserende Dampskib paa Grund af uheldige Vejrforhold

havde maattet kaste los under Langeland, og ankom først den paafølgende Dag), indtog Cantonnement i Augustenborg og Ulkebøl og bestemte sit 3die Compagni, Capitain Holm, til den paatænkte Expedition. Den 3die April indskibedes Compagniet paa Hekla og afgik til Holdnæs, landsattes Kl. 5 Eftermiddag ved den nordligste Færgebro og marcherede strax til Draget, hvor der, efter at Poster vare udsatte SØ. for samme, under Ledelse af den med Expeditionen følgende Ingenieurlieutenant Brummer blev udført de til Sikkringen fornødne, fortificatoriske Anlæg. Hekla gik til Ankers lige Ø. for Draget i 3 à 4 Bøsseskuds Afstand fra Land; en armeret Toldkrydskutter placeredes ved den østre Færgebro.

Besættelse af  
Holdnæs.

Samtidigt med 9de Linie-Bataillon var, som alt berørt, Krigsministerens Adjudant, Capitain Harbou, den 5te om Eftermiddagen ankommen til Sønderborg, hvorfra han paa sin Rejse til Hovedkvarteret begav sig til Graasten for at overbringe Oberst Schleppegrell saavel en skriftlig Ordre som ogsaa mundlige Instructioner fra Ministeren. Den skriftlige Ordre, der var dateret den 3die April, indeholdt en Bemyndigelse til at rykke over i Sundeved, efterladende højst en Bataillon, helst kun et Compagni paa Als, samt en Ordre til at detachere et passende Corps til Holdnæs. Ministeren antydede, at da det var rimeligt, at Angel ikke vilde lade sig inddrage i Insurrectionen, vilde det neppe være for voveligt at sende 2 Batailloner og noget Artilleri ad denne Vej frem til Lyksborg for derfra senere at støtte Bevægelsen mod Flensborg og virke truende mod Fjendens Retraite ind i Angel. — Obersten beordredes endvidere til selv at gaae frem til Graasten og sætte sig i Forbindelse med General Hedemann, ligesom ogsaa



Flotillen skulde anmodes om fra Flensborg Fjord at yde den fornødne Assistance. — Det vil sees, at de fleste af disse Foranstaltninger alt vare udførte, da Ordren dertil modtoges. Med Hensyn til Holdnæs var der, som alt berørt, udseet 1 Compagni af 9de Linie-Bataillon til at afgaae derhen. At forøge denne Styrke saa betydeligt, som af Ministeren paatænkt, stemmede ikke med de Anskuelser, som i de 2 Corpschefers ovenfor omtalte Møde i Felsted den samme Dags Formiddag vare gjorte gjældende, og hvorefter saavel en større Splittelse af Kræfterne, som ogsaa enhver Demonstration, hvorved Fjenden kunde bevæges til frivilligt at opgive Positionen ved Bov, burde undgaaes. I Overensstemmelse med Aftalen med General Hedemann, der desuden efter Corpsernes Forening havde Overcommandoen, besluttede Oberst Schleppegrell derfor foreløbigt ikke at sende flere Tropper til Holdnæs, men beordrede den 6te April 5te Linie-Bataillon til at trække sit i Sønderborg efterladte Compagni til sig og 9de Linie-Bataillon til med 2 Compagnier at besætte Broagerland og observere Færgstederne der, medens det resterende Compagni af Bataillonnen efterlodes i Sønderborg. Disse Ordres Udførelse strandede imidlertid paa en Indgriben fra højere Sted i Operationerne.

Kongens An-  
komst til Als.

Hans Majestæt Kongen var nemlig den 6te April om Eftermiddagen tilligemed Livgarden tilfods ankommen til Sønderborg og havde, da Oberstens ovenomtalte Ordre naaede de paagjældende Afdelinger, alt disponeret over disse til et andet Formaal. Et Brev fra Generaladjudanten meddelte Obersten Underretning om, at Hans Majestæt havde befalet Overførelsen til Holdnæs af de omhandlede 3 Compagnier. Grunden til denne Foranstaltning, hvorom Generaladjudantens Skrivelse

ingen Oplysning gav, turde vel nærmest søges i den Samstemning, der fandt Sted imellem Krigsministerens, Hans Majestæt selvfølgelig bekjendte Anskuelse og den af Riegels ved enhver Lejlighed forfægtede Overbevisning om Betydningen af det omhandlede Punkt, som man ikke maa have anseet for tilstrækkeligt dækket ved den mindre Styrke, der alt var sendt derhen. Expeditionen, der commanderedes af Chefen for 9de Linie-Bataillon, Major Thestrup, afgik den paafølgende Dag; dens Operationer ville senere blive omtalte.

Den 6te April fik iøvrigt Betydning for Hæren, Fægtningen ved Ringenæs. som den Dag, paa hvilken den første Fægtning med Insurgenterne fandt Sted. Dels for at recognoscere Flankecorpsets Stilling, dels for at arrestere den i Ringenæs boende, dansksindede Thingskriver Jepsen, der som Stænderdeputeret havde nedlagt en djærv Protest mod den provisoriske Regjerings Indkaldelse af de Deputerede for begge Hertugdømmer til Møde i Rendsborg, udsendte nemlig General Krohn d. 6te April om Formiddagen et Commando, bestaaende af 2det (5te) Jægercorps samt 1 Escadron af 1ste Dragon-Regiment (70 Heste) paa en Recognoscering mod Ringenæs. Recognosceringen lededes af den preussiske Capitain Katzler, der nylig af Prindsen af Noer var bleven attacheret General Krohn som Stabschef. De 2 Compagnier af Jægercorpset under Major Michelsen indtog en Replistilling ved Kjelstrupskov, medens de 2 andre Compagnier og Cavaleriet over Holdbi og Hokkerup toge Vejen til Ringenæs. Commandeuren for 1ste Jægercorps, Major Schepelern, erholdt ved Middagstid den 6te April i Ringenæs ved et ridende, civilt Bud Meddelelse om Fjendens Ankomst til Hokkerup, hvilken Meddelelse strax efter stadfæstedes ved en

Melding fra det i Tyrsebøl staaende Compagni. — Med de 2 Compagnier, som han havde hos sig, tog Majoren en Fægtningsstilling V. for Ringenæs-Overby paa begge Sider af Vejen til Hokkerup, dækket af nogle høje Stengjærder. Samtidigt anmodede han det i Ringenæs Nederby cantonnerende Compagni af 10de Linie-Rataillon om at rykke frem til Assistance, ligesom han ogsaa sendte Melding til Flankecorpset. Ved nogle henimod Stranderød udstillede Poster sikrede han sin Stilling mod uventede Flankeangreb. Kort efter at Stillingen var indtagen, aabnede den fjendlige Tirailleurkjàde Ilden paa en Afstand af 600 Alen, men vore Jægere tilbageholdt roligt deres Skud, indtil Fjenden var kommen paa virksom Skuddistance. Da Ilden fra vor Side aabnedes, standsede Fjenden sin Fremrykning overalt undtagen paa selve Vejen, hvor han avancerede indtil 150 Alen fra Jægercompagniernes Stilling. Compagniet af 10de Linie-Bataillon var imidlertid hurtigt kommet tilstede og blev som Reserve opstillet i Overby. De til Tyrsebøl og Kvers forlagte Compagnier af Jægercorpset saavel som Flankecorpsets Hovedstyrke havde endvidere sat sig i Marche mod det truede Punkt, førstnævnte ad Vejen Ø. om Volsballe, fra hvilket Punkt de rettede deres Marche lige mod Fjendens Flanke, men ved deres Nærmelse tog Fjenden Flugten i sydvestlig Retning og trak sig tilbage paa Krusaa. I denne iøvrigt betydningsløse Fægtning havde 1ste Jægercorps 1 Menig død, Insurgenterne 1 Saaret.

Det norske  
Corps's Fremryk-  
ning d. 7de April.

Den 7de April besluttede General Hedemann en Fremrykning med det norske Corps, hvis Forposter bleve skudte frem til Sonden om Kliplev (3die Jægercorps) over Sogaard til Mosen N.V. for Kvers (12te Linie-Bataillon). Husar-Escadronen forlagdes til Povls-

kro og Østergaard og tilvejebragte i Forening med 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment, der forlagdes til Bjærndrup, Forbindelsen med den bag Gejl-Aa cantonnerende Cavaleri-Brigade. 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment afgik til Kvers. Af Infanteri-Brigadens Afdelinger indtog 1ste Linie-Bataillon Cantonnement i Torp, Røllum og Stubbæk, og 4de Linie-Bataillon i Hostrup, Felsted og Nordballe. Hele 2det Batteri (Bruhn) stilledes til Cavaleri-Brigadens Disposition, og de hidtil til Avantgarden afgivne 4 Kanoner af dette Batteri beordredes i denne Anledning til at afgaae til Tinglev. Til Erstatning erholdt Avantgarden 4 Kanoner af 6te Batteri (Fuhrmann), der bleve forlagte til Kliplev, medens den anden Halvdel af Batteriet afgik til Aabenraa. De øvrige tilstedeværende Afdelinger af Corpset forbleve i deres Cantonnements. Flankecorpset forblev ligeledes i sit Cantonnement dog med Undtagelse af de 3 Compagnier af 5te Linie-Bataillon, der forlagdes til Nybøl, Adsbøl og Avnbøl. Til Corpset stødte paa denne Dag de resterende 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen), hvilke bleve forlagte til Nybøl.

Da 7de Linie-Bataillon den 7de April ankom til Bolderslev og Uge, og saaledes Infanteri-Brigadens Styrke var bragt op til 5 Linie-Batailloner, besluttedes der istedetfor een Infanteri-Brigade at formere to, nemlig den 1ste Infanteri-Brigade under Oberst Bülow, bestaaende af 1ste, 2den og 11te Linie-Bataillon, og den 2den Infanteri-Brigade under Oberst Meyer, bestaaende af 4de og 7de Linie-Bataillon. Formeringen af denne sidste Brigade bestemtes at skulle skee den 8de April, paa hvilken Dag General Hedemann paatænkte en almindelig Fremrykning af hele Hæren til en Stilling, hvorfra det umiddelbare Angreb skulde foretages d. 9de

Formering af  
2den Infanteri-  
Brigade.

April. Cavaleri-Brigaden erholdt Ordre til, for det Tilfælde at denne Fremrykning kom til Udførelse, hvad der ahang af den længselsfuldt imødesete Ankomst af det manglende Batteri, at sikre Corpsets højre Flanke og ved et under Fremrykningen muligt opstaaende Engagement at foretage en Svingning tilvenstre og kaste sig over Fjendens venstre Flanke. Brigaden beordredes endvidere til at lade Vejene fra dens Cantonnement over Medelby og Skytterhus ligesom hele Egnen V. for Bov recognoscere af nogle Officerer.

Fremrykning af  
hele Hæren d.  
8de April.

Da General Hedemann erholdt Meddelelse om, at 3die Batteri (Jessen), der først ventedes d. 8de, muligent alt vilde indtræffe ved Armeecorpset d. 7de om Aftenen, blev den endelige Ordre til Fremrykningen d. 8de udgivet efter følgende Disposition: Af det norrøjdske Corps skulde Cavaleri-Brigaden, naar man under Fremrykningen ikke mødte nogen alvorlig Modstand, med sit Batteri marchere til Medelby og omliggende Byer. Resten af Corpset skulde cantonnere i en Linie fra Perbøl (1ste og 11te Linie-Bataillon) over Vilsbæk (2den Linie-Bataillon og 2 Escadroner af 5te Dragon-Régiment) og Holbøl (7de Linie-Bataillon) til Kjeldstrup (4de Linie-Bataillon) med Avantgarden i Øster Gejl (12te Linie - Bataillon) og Bommerlund (Resten af Avantgarden). — De 2 Infanteri-Brigaders Stabsquartierer vare henholdsvis Vilsbæk og Holbøl. Hovedquartieret forlagdes til Klipleve, hvorhen tillige 13de Linie-Bataillon, 2 Escadroner af 5te Dragon-Regiment og  $\frac{1}{2}$  6te Batteri (Fuhrmann) samt Ingenieurafdelingen bleve forlagte. Søgaard bestemtes til Cantonnement for 3die Batteri (Jessen). Avantgarden og 4de Linie-Bataillon udstillede Forposter Syd om Bommerlund og Holdbi, til

hvilket sidste Sted i den Anledning en Del af den nævnte Bataillon var detacheret.

I Overensstemmelse med Dispositionen rykkede Flankecorpset samtidigt frem, idet 2det Jægercorps marcherede til Hønsnap og Sønderhave, medens 1ste Jægercorps og 10de Linie-Bataillon, der under Fremrykningen fulgte efter som Reserve, indtogte Cantonnements henholdsvis i Bækken og Hokkerup, til hvilken sidstnævnte By tillige de to først ankomne Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) forlagdes. Corpsets Hovedkvarter, de 3 Compagnier af 5te Linie - Bataillon, Cavalieri-Detachementet og Resten af Batteriet afgik til Ringenæs. — Da Oberst Schleppegrell den 7de April modtog Ordren angaaende Fremrykningen den følgende Dag, rettede han en indtrængende Anmodning til Commandanten paa Als om at lade det af denne trods Gardens Nærværelse dersteds stadigt tilbageholdte ene Compagni af 9de Linie-Bataillon uopholdeligt afgaae til Ringenæs for at erstatte det ene Compagni af 5te Linie-Bataillon, som man havde disponeret over til Besættelse af Holdnæs. — Compagniet ankom til Ringenæs d. 8de April Kl. 1 Eftermiddag.

Flotillen ved Slesvigs Østkyst, hvor Commandeur Paludan d. 6te April havde overtaget Commandoen, og som d. 8de bestod af Corvetterne Galathea og Najaden (af hvilke den første netop var ankommen, den anden stationeret ved Flensborg Fjord), Briggerne Mercurius (krydsende langs Kysten) og Sct. Thomas (paa Vejen fra Aabenraa til Flensborg Fjord), Dampskibene Hekla (stationeret ved Holdnæs), Gejser (Flagskib) og Skirner (Bugserskib) samt 2 Kanon-Chalouper (stationerede ved Holdnæs) og 2 Kanon-Joller (hvoraf 1 stationeret ved Holdnæs, 1 ved Aabenraa), var anmodet om med hvad

Flotillen paa  
Slesvigs Østkyst  
tager Station ved  
Oxe-Øerne.

den havde disponibelt, at tage Ankerplads d. 8de i Flensborg Fjord ved Oxe-Øerne.

Recognoscering  
mod Bov d. 8de  
April.

Om Eftermiddagen den 8de udførte Avantgardens Commandeur, Oberstlieutenant Magius, med 2 Compagnier Jægere, 2 Escadroner og 2 Kanoner en Recognoscering mod Bov. Til Støtte for Recognosceringscommandoet bleve Avantgardens 2 andre Jæger-Compagnier skudte frem til omtrent midtvejs mellem Bommerlund og Bov, og desuden 1 Compagni af 12te og 2 Compagnier af 4de Linie-Bataillon over Øster-Gejl og Holdbi til Højderne ved Kidskelund. Af de til Recognosceringen bestemte Kræfter beordredes 1½ Escadron til at omgaae Bov i Vest, medens Jægercompagnierne angrebe den nordvestlige Side af Byen, og Kanonerne med Resten af Cavaleriet holdtes i Reserve. Bov fandtes besat af 2 fjendlige Compagnier Infanteri og lidt Cavaleri, som efter et ubetydeligt Engagement replierede sig paa Nyhus, saa at Recognosceringscommandoet uden synderlig Modstand besatte Byen. Da vore Tropper imidlertid efter at have holdt den besat i nogen Tid atter trak sig tilbage, tog Fjenden paany Post sammesteds. — Recognosceringscommandoet vendte tilbage henad Kl. 6 Eftermiddag, det havde i Affairen intet Tab lidt hverken af Døde eller Saarede; Fjenden havde 6 Saarede.

Operationer af  
Detachementet  
paa Holdnæs.

Medens de ovenfor omtalte Operationer foregik i Terrainet N. for Bov, havde der ved den til Holdnæs detacherede Styrke tildraget sig Følgende. Da General Krohn om Eftermiddagen d. 6te April erholdt Melding om vor Besættelse af Holdnæs, beordrede han til den 7de et combineret Commando afsendt derhen til Iagttagelse af vore Bevægelser fra denne Side. Det fjendlige Commando udførte, forinden det gik i det Canton-

nement, der var bestemt for det, en Recognoscering imod Holdnæs, hvorved der udviklede sig en resultatløs Kamp imellem 2 af Insurgenterne ved Bogholm placerede Kanoner og Flotillen. I Kampen faldt paa vor Side Quartermester Børgesen paa Hekla, Insurgenterne havde et Tab af 2 Mand. Samme Dag ankom til Holdnæs de 3 ifølge Hans Majestæts Befaling derhen beordrede Compagnier. Om Morgenen overførtes nemlig det ene Compagni af 5te Linie-Bataillon, forstærket med 1 Undercorporal og 7 Riffelskytter af 2det Jægercorps samt 20 Sappeurer under Lieutenant Bauditz af Ingenieurcorpset. Ved Hjælp af disse og i Fortsættelse af det Dagen forud begyndte Arbejde fuldførtes Forskandsningen\*) tvers over Draget, og opstilledes deri 2 Rælingskanoner og 1 Falkonet fra Hekla. Kl. 1 Eftermiddag landsattes Major Thestrup med de 2 Compagnier af 9de Linie-Bataillon. Majoren beordrede nogle mindre Tilføjelser til Forskandsningsarbejderne, paaskyndede Opførelsen af Barakker til 100 Mand ved selve Draget og fordelte sin Styrke saaledes, at 1 Compagni besatte Forskandsningen,  $\frac{1}{2}$  Compagni havde Feltvagt S. for Draget med Poster paa Højderne sammesteds, og  $\frac{1}{2}$  Compagni stod som Soutien for dette i Barakkerne; de 2 resterende Compagnier bleve som Reserve anbragte i nogle Huse c. 1000 Alen N. for Forskandsningen. Hekla, Gejser og 2 Kanonbaade vare posterede Ø. for Draget. En mulig Retraite og

---

\*) Forskandsningen havde almindeligt Feltværks Profil. En til Debouchering i Midten af Forskandsningen anbragt Aabning, ligesom ogsaa Flejene af Værket vare dækkede med Forhug.



Gjenindskibning var alt tidligere bestemt til at skulle skee over Færgebroen paa Halvøens nordlige Side.

Da Commandeuren for Flankercorpsset, Oberst Schleppegrell, erfarede, at der var disponeret over de 3 omhandlede Compagnier til denne Expedition, besluttede han at drage saa megen Fordel deraf som muligt ved med Flankercorpssets Fremrykning d. 8de at forbinde en Demonstration mod Lyksborg. Han beordrede derfor d. 7de April Major Thestrup til d. 8de at forsøge en Fremrykning mod dette Punkt, hvor han om muligt skulde sætte sig i Besiddelse af Slottet. Ved den befaalede Fremrykning blev det ene Compagni af 5te Linie-Bataillon efterladt i Forskandsningen, medens Majoren med de 3 Compagnier af 9de Linie-Bataillon Kl. 1 Eftermiddag rykkede frem over Draget og tog Vejen mod Lyksborg. Da Rydde observeredes besat af Fjenden, blev et Compagni sendt hen til Besættelse af Højderne S. for Vejsammenstødet i denne Retning; et andet Compagni besatte Skovsønde og den østre Udkant af Lyksborg Skov, og kun det 3die Compagni rykkede frem gennem Skoven, holdende sin yderste venstre Fløj paa Vejen, der gaaer Syd om denne, og hvorfra Terrainet i sydlig Retning godt kan oversees. En fjendlig Dragon-Patrouille, som man undervejs stødte paa, forsvandt efter at have løsnet nogle faa Skud. Ved Lyksborg stødte Compagniet paa Modstand af fjendtligt Infanteri, og da dette saaes at erholde Forstærkning af en Bataillon, der marcherede frem gennem Byen, medens der samtidigt gjordes Forsøg paa at omgaae vor højre Fløj i Skoven, trak Compagniet sig tilbage, medbringende den Efterretning, at der ved Lyksborg stod c. 1300 Mand fjendtligt Infanteri med lidt Cavaleri og 2 Kanoner. Paa Grund af de

saaledes forefundne Forhold opgav Majoren i Henhold til den ham af Flankecorpset givne Ordre, ikke at indlade sig i Kamp med Overmagt, det paatænkte Angreb paa Lyksborg og trak sig tilbage til Holdnæs, hvor Commandoet ankom Kl. 5<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Eftermiddag.

Den 8de April Kl. 6 Eftermiddag vare samtlige Afdelingscommandeurer af den commanderende General tilsagte til et Møde i Bommerlund for at erholde Dispositionerne til Angrebet den følgende Dag meddelte og modtage de fornødne Ordre. Forinden vi imidlertid fremsatte disse, vil det formentligt være af Interesse at kaste et samlet Blik paa den her concentrerede Hær, at dvæle nogle Øjeblikke ved dens Fortrin og Mangler og gjøre et Indblik i de Foranstaltninger, der vare trufne, og i de Midler, der med Hensyn til Forsyningen af Tropperne og Oprettelsen af de til den Ende nødvendige Etablissementer vare stillede til Raadighed for de forskjellige Grene af Administrationen, kort sagt, et Indblik i de forskjellige Institutioner bag Fronten, der ere af saa stor Betydning for en Hærs Virksomhed og Kampdygtighed. Herved vil der tillige blive Anledning til kort at berøre de Foranstaltninger, der bleve trufne med Hensyn til den civile Administration af Hertugdømmet Slesvig. Endelig vil en Oversigt over det Terrain, der blev Skuepladsen for den følgende Dags Kamp, og Maaden, hvorpaa Fjenden havde benyttet det, ligesom ogsaa over vort Efterretningsvæsens Tilstand og (tildels som en Følge heraf) vor Kundskab i de nævnte Henseender som Grundlag for Dispositionerne her finde en berettiget Plads.

En Oversigt over den N. for Bov den 8de April concentrerede danske Hærs S sammensætning og dens Førere findes i nedenstaaende Tableau.

Overblik over  
den danske Hær  
ved Bau.

Hærens For-  
mation.

### A. Det norske Armecorps.

Commandeur: Generalmajor Hedemann (tillige førende  
Overcommandoen over Flankecorpset).

Stabschef: Capitain Læssøe af Generalstaben.

Artillericommandeur: Major de Meza.

Corpsintendant: Overkrigscommissair v. Schmidten.

Corpslæge: Professor Bentz.

Corpsdyrlæge: Regimentsdyrlæge Ringheim.

Til Disposition: Major Trepka af Infanteriet.

Til Tjeneste ved Staben:

Capitain Faaborg af Generalstaben og

Lieutenant O. Bülow af Infanteriet.

— C. Dreyer —

— F. Brock - Cavaleriet.

Artilleriofficer i Hovedkvarteret: Capitain Lunddahl.

Commandant i — — Lasson af Inf.

Marineofficer i — Capitainlieutn. Muxoll.

#### a. Avantgarden.

Commandeur: Oberstlieutenant Magius (tillige Com-  
mandeur for 3die Jægercorps).

Til Disposition: Major Holm af Infanteriet, Forpostcom-  
mandeur.

12te Linie-Bataillon, Oberstlieut. Morgenstjerne,  
3die Jægercorps, — Magius.

2den Gardehusar-Escadron, Ritmester Marcher.

1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment, Ritmester  
Barner.

<sup>1</sup>/<sub>2</sub>—6te Batteri (Fuhrmann), Lieutenant Götzsche.

#### b. 1ste Infanteri-Brigade.

Commandeur: Oberst Bülow (tillige Commandeur for  
2den Linie-Bataillon).

Til Disposition: Major Ernst af Infanteriet.

1ste Linie-Bataillon, Oberstlieutenant Rye.

2den — , Major Ernst (fungerende).

11te — , Oberstlieut. Staggemeyer.

c. 2den Infanteri-Brigade.

Commandeur: Oberst Meyer (tillige Commandeur for 7de Linie-Bataillon).

4de Linie-Bataillon, Oberstlieutenant Wickede.

7de — , Oberst Meyer.

d. Cavaleri-Brigaden.

Commandeur: Generalmajor Wedell-Wedellsborg.

3die Dragon-Regiment, Oberst Juel.

6te — , Oberstlieutenant Pfaff.

2det Batteri, Capitain Bruhn.

e. Umiddelbart under Overcommandoen.

13de Linie-Bataillon, Oberstlieutenant Krabbe.

5te Dragon-Regiment, Oberst Astrup.

$\frac{1}{2}$ —6te Batteri (Fuhrmann), Lieutenant Moltke.

3die Batteri, Capitain Jessen.

$\frac{1}{2}$  Ingenieurcompagni, Capitain Ernst.

## B. Det slesvigske, venstre Flankecorps.

Commandeur, Oberst Schleppegrell.

Stabschef, Capitain Caroc af Generalstaben.

Corpsintendant, Major Munck.

Corpslæge, Overlæge Thune.

Til Tjeneste ved Staben: Capitain Neergaard af Infant.,

— Helgesen - —

Lieuten. L. Muus - —

— F. Schack - — og

— Abrahamson, Generalstabsaspirant.

Artilleriofficer i Hovedkvarteret, Lieuten. Stjernholm.  
 5te Linie-Bataillon, Oberstlieutenant Haxthausen.  
 10de — , Major J. Ræder.  
 1ste Jægercorps, — Schepelern.  
 2det — , Oberstlieutenant Styrup.  
 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment, Ritmester  
 Sauerbrey,  
 1 Detachement af 4de Dragon-Regiment, Ritmester  
 Flindt.  
 5te Batteri, Capitain Dinesen.

Desuden henhorte til Flankecorpset den 9de Linie-  
 Bataillon under Major Thestrup samt et Ingenieur-  
 Detachement under Lieutenant Bauditz, begge detache-  
 rede til Holdnæs.

Hærens samlede Styrke var den 8de April paa det  
 Nærmeste 12000 Hoveder, men da betydelige Afgivelser  
 havde maattet skee til Etape-Commandoer, Intendantur-  
 væsen, Sygevogtere etc. etc., var den effective Styrke  
 betydeligt ringere. Den var for det norrejydske Armeecorps's Vedkommende c. 7200, for Flankecorpsets c. 3800, ialt altsaa c. 11000 Mand. — Infanteri- og Cavaleri-Afdelingerne vare omtrent bragte op til den planmæssige Styrke med Undtagelse af 13de Linie-Bataillon, der kun talte c. 250 Mand.

De Menige.

Begivenhederne havde bevirket, at Afdelingerne  
 vare komne noget hovedkulds bort fra deres Garnisoner,  
 de færreste havde ved Afmarchen deres fulde Krigsstyrke,  
 og der var ingen Tid bleven dem levnet til ved Øvelse  
 af de indkaldte Frifolk, hvoraf mange stødte til Af-  
 delingerne under Marchen, at opfriske, hvad de under  
 deres militaire Uddannelse havde lært. Denne Ud-  
 dannelselse havde imidlertid været omhyggelig, og den  
 faste Tjenestetid tilstrækkelig til dels at give den

Værnepligtige tilbørligt Kjendskab til og Øvelse i Opfyldelsen af hans Pligter som Soldat, dels at udvikle det gjensidige Bekjendtskabs- og Tillidsforhold mellem Førere og Undergivne, hvis Betydning man i andre Perioder kun altfor meget har overseet. Den Nationen karakteriserende, legemlige Kraft, Udholdenhed og Evne til med Taalmodighed og med en vis Jovialitet at finde sig i Besværligheder og Anstrængelser gjorde i Forbindelse med det Vækkende og Opildnende, som en Kamp for Nationaliteten stedse fremkalder, den danske Soldat særligt skikket til trods hans i Begyndelsen noget mangelfulde Udrustning forsvarligt at røgte sit Kald. Krigserfaring og Krigsvanthed vare paa Grund af den c. 35 Aar lange Fredsperiode, der var falden i Danmarks Lod, Egenskaber, han først skulde erhverve sig.

Hvad Befalingsmændene angaaer, da havde Reductionen i 1842 alt udsondret af Hæren en stor Del af de mindre vel anvendelige Kræfter, og den da indførte nye Armeorganisation havde hævet Officersstandens Medlemmer op af deres tidligere i økonomisk og derved tillige i flere sociale Retninger fortrykte Stilling. Afdelingerne vare i det Hele taget udstyrede med et fuldstændigt, tildels udmærket Befalingspersonale saavel i Officers- som i Underofficersklasserne. Udnævnelsen af en forholdsvis saa ung Officer som Oberst Hede- mann til commanderende General bevirkede imidlertid i Forbindelse med andre Hensyn, at Brigadecommandoerne glede ud af deres Hænder, som ved Krigens Udbrud beklædte disse Poster, og kun en Enkelt, Generalmajor Wedell-Wedellsborg, sees fra Begyndelsen af at have attraaet en Commando under den yngre Officer. Infanteri-Brigadecommandeurerne maatte

Befalings-  
mændene.

derfor i første Øjeblik søges blandt Bataillonscommandeurerne, der aldrig tidligere end ikke i Fredstid havde ført Commando over en Brigade, og som ved Siden heraf i Begyndelsen tillige bibeholdt Commandoen over deres Bataillon.

Vort Cavaleri var forholdsvis talrigt, velberedent og veludrustet; Artilleriet, hvis Udrustning tog noget længere Tid, var tidssvarende og commanderedes af for Storstedelen meget omhyggeligt uddannede Officerer. Ingenieurerne, der i Begyndelsen kun vare svagt repræsenterede i Hæren, idet  $\frac{1}{2}$  Ingenieurcompagni udgjorde deres hele Styrke ved Bov, bødede ved deres Uddannelse, deres practiske Sands og deres Føreres Omsigt paa den mangelfulde Udrustning, navnlig med det fornødne Ingenieurtrain, som der i første Øjeblik var bleven dem tildel.

Som Mandskabet, saaledes savnede ogsaa saagodt som alle Officerer Krigserfaring. Det blev derfor ogsaa bragt paa Bane, ihvorvidt man skulde bøde herpaa ved at indkalde en krigserfaren, fremmed Officer til at føre Hæren; men denne Tanke blev atter opgiven, og man søgte i Overcommandoen at forene anerkjendt Praxis i at commandere med et fremspirende, militairt og administrativt Talent, idet man ved Siden af General Hedemann stillede som Stabschef Capitain Læssøe af Generalstaben.

Hærens Over-  
commando.

Reserve for  
Hæren.

Nogen egenlig Reserve for den opererende Hær havde man (bortset fra de Linietropper, der endnu ikke havde sluttet sig til denne), som alt anført, ikke gjort Skridt til at danne, efterat Tanken om Formeringen af Reserver ved Sammendragning af de af den frivillige Folkevæbning udgaaende Afdelinger var opgiven. Et Skridt henimod Dannelsen af en Landstorm var vel

gjort i Hertugdømmet Slesvig, hvor man paa Folke-  
 mødet i Agerskov, der overværedes af 3000 bevæbnede  
 Slesvigere, blev enig om at danne et nordslesvigsk  
 Forsvarsforbund, hvis Medlemmer i Farens Stund skulde  
 samle sig under Vaaben, og paa hvis Foranstaltning  
 der blev oprettet Stafetlinier, for at de forskjellige Sogne  
 hurtigt kunde faae Efterretning om Fjendens Nærmelse.  
 Dette Forsvarsforbund, hvis Leder var Hans Kryger  
 fra Bevtoft, blev dog ved de senere Begivenheder uden  
 synderlig Betydning.

Retsplejen i Hæren og de Commanderendes Straffe-  
 myndighed var bestemt ved Anordninger og Regler,  
 der under Fredsforhold og i Garnisonen kunde ansees  
 for nogenlunde fyldestgørende, men det viste sig snart,  
 at de vare utilstrækkelige under Krigsforhold, der i en  
 stor Mængde Tilfælde fordre saavel en hurtig Afgjørelse  
 af Sagen som en fortrinsvis Anvendelse af saadanne  
 Straffe, hvis Fuldbyardelse ikke hindres ved de forandrede  
 Forhold. Følelsen heraf gjorde sig ogsaa strax gjældende  
 saavel hos Ministeriet som hos Overcommandoen. Den  
 fandt sit Udtryk i en Indstilling af 3die April fra  
 General Hedemann, hvori denne foreslog, at der maatte  
 blive tildelt Jurisdictionscheferne en udvidet Straffe-  
 myndighed, og navnlig at der maatte gives dem Myndig-  
 hed til at tilkjende Straf af Nedsættelse i de Meniges  
 2den Klasse med eller uden Tab af Cocarden, selv om Ved-  
 kommende ikke før havde været straffet, naar Forseelsen  
 kvalificerede ham til en Straf af 2 Gange 5 Dages Fængsel  
 paa Vand og Brød. Denne Indstilling krydsedes imidlertid  
 af den gjennem Ministeriet under 8de April udgaaede Kgl.  
 Resolution af 4de April, der indeholdt nærmere Be-  
 stemmelser angaaende de militaire Foresattes Disciplinar-

Retsplejen i  
 Hæren.



myndighed, Bestemmelser, der som bekendt endnu ere gjældende i Hæren.

Alt under 27de Marts var der endvidere fra Ministeriet udgaaet en Instruction med Hensyn til detacherede Corpschefers Jurisdictionsmyndighed. Instructionen findes meddelt i Bilag Nr. 13.

Sundhedstjenesten i Hæren

Sundhedstjenesten ordnedes ved forskellige ministerielle Anordninger, hvoriblandt her skal fremhæves de under 7de April udgaaede, midlertidige Bestemmelser med Hensyn til Hærens Lægeetat, der formeredes som et for sig bestaaende, militairt Corps under Stabslægens Befaling, og hvis Medlemmers Antal for hver Bataillons, Regiments og Corps's Vedkommende bestemtes til 2, medens det ved Artilleriets Afdelinger lempedes efter Forholdenes Beskaffenhed. Hver Ambulance, ligesom ogsaa hvert Feltlazareth paa 300 Senge normeredes med 4 Læger\*).

Ambulancevæsenet var, hvad Materiellet angik, i en meget mangelfuld Forfatning. Der oprettedes strax 3 Ambulancer ved Hæren nemlig 2 ved det norrejsdske Corps under Overlægerne Djørup og van Deurs\*\*) og 1 ved Flankecorpset under Overlæge Thune. -- Af Materiel benyttedes ved Ambulancerne foruden 1 Forbindervogn nogle forandrede Espingolvogne. Et Lazareth af 1ste Linie fulgte hver Ambulance, Materiellet var pakket i ældre Requisitevogne. Baarer til Bortbringelse af de Saarede fra Fægtningslinien forefandtes ikke, men man anskaffede i Hast de fornødne Baarefødder og Lærredsbunde og anvendte endel af de i Arsenalerne værende Landstænger til Baarestænger, hvorved det blev muligt rigtignok først den 8de April dermed at

\*) Rescriptsamling 1848.

\*\*) Den ene af disse Ambulancer modtog først d. 18de April de for den bestemte Kjoretojer.

forsyne 2 Mand pr. Compagni, der bleve udtagne af Tjenststyrken, saa at der altsaa i Fægtningen ved Bov havdes 1 Baare pr. Compagni foruden det iøvrigt ikke store Antal, der fandtes ved hver Ambulance. Lazarether oprettedes paa Augustenborg (300 Senge), hvor Oberstlieutenant paa Vartpenge, Grev Lüttichau, tillige ledende Officer ved Folkevæbningen i Sønderherred paa Als, var udnævnt til Commandant, i Fredericia (250 Senge), og i Haderslev (270 Senge). Sygestuer indrettedes i Kolding og Aabenraa. Endelig befaledes oprettet et Lazareth paa 300 Senge paa Fyen.

Veterinairtjenesten udførtes foruden af de fast ansatte Dyr læger tillige ved et passende Antal andre dertil af Stabsdyrlægen engagerede.

Veterinairtjenesten i Hæren.

Til at varetage Hærens Intendanturvæsen var, som alt berørt, for det nørrejdske Corps's Vedkommende Overkrigscommissair v. Schmidten udnævnt til Corpsintendant. Denne, der alt Natten mellem den 27de og 28de Marts passerede Odense for at afgaae til Kolding, erholdt først efterhaanden det nødvendige Hjelpepersonale og fulgte Hærens Bevægelser; i Spidsen for Flankecorpsets Intendantur, der forblev paa Als, stod Major Munck. Den 8de April uddeltes første Gang Naturalforplejning til Tropperne, og samme Dag indskibedes i Sønderborg Proviant til 3500 Mand for 14 Dage; Skibets Bestemmelse var at afgaae til Holdnæs for derfra langs Kysten at følge Flankecorpsets eventuelle Bevægelser.

Intendanturen ved Hæren

Ved Armeecorpsernes senere Sammensmeltning til eet Corps blev Posten som Corpsintendant overdragen til v. Schmidten. Det underordnede Intendanturpersonale var uøvet, og først efterhaanden og med stor Besværlighed kunde en ordnet Forretningsgang tilvejebringes i de forskjellige Grene af dette

vigtige Departement. For Hærens Forplejning blev der oprettet Feltbagerier og Feltslagterier i Aabenraa, hvor Ingenieurafdelingen omdannede en der forefunden Teglovn til Bagerovn, og hvor ogsaa de første Hovedmagasiner oprettedes; det fornødne Arbejdsmandskab til disse blev afgivet af Afdelingerne.

Hærens  
Trainvæsen.

Hærens Trainvæsen var, som alt tidligere berørt, forsømt, saavel hvad Personel som Materiel angik. Med Hensyn til Infanteri-Ammunitionstrinet hjalp man sig i Begyndelsen paa den Maade, at man med Artilleriofficererne i de 2 Corpsers Hovedkvarterer lod følge en Park af requirerede Bøndervogne, paa hvilke Reserveammunitionen førtes i Kasser og Tønder. Artilleriets Reserveammunition blev ført ved Batterierne, der foruden Kanonlinien af Militairkjøretojer kun erholdt 4 Ammunitionsvogne, 1 Requisitionsvogn og 1 Reservelavet. Efterhaanden som man rykkede frem, oprettede man Mellemdpoter ved Etapestederne Haderslev, Aabenraa, Graasten og senere Flensborg, hvilke man forsynede fra Hoveddepoterne i Fredericia og Sønderborg.

En Ingenieurpark improviseredes i Kjøbenhavn, blandt Andet indeholdende Arbejdsredskaber til 1500 Mand, pakkede i aabne og lukkede Requisitionsvogne, gamle Brødvogne, Brovogne etc. Ved requireret Bespænding førtes denne Park gennem Sjælland og Fyen til Jylland, hvor den ankom den 2den April. I Aabenraa forfærdigedes en Nødbro (Bukkebro), bestemt til at følge Hæren paa requirerede Vogne.

Med Hensyn til Proviant- og Transporttrain var man ligeledes henvist til Requisition af Landet, paa hvilket der saaledes i denne Henseende kom til at hvile en overordenlig betydelig Byrde. Et foreløbigt Skridt til Afhjælpning af Manglen paa Personale til Trainet skete derved, at Ministeriet under 29de Marts

foranledigede Indkaldelsen af 500 Trainkudske i Henhold til Forordningen af 27de Januar 1842 § 6.

Til Besørgelse af de militaire Forretninger paa de forskellige Punkter af Betydning, som Hæren under sin Fremrykning passerede, oprettedes Etapecommandatskaber. — Da General Guldberg afrejste fra Kolding for at organisere Folkevæbningen, ophævedes paa en Maade Generalcommandoen i Nørrejylland og Fyen, hvorimod der efter Forslag af Stabschefen, den til Oberstlieutenant avancerede Major Baggesen af Generalstaben, under hans Bestyrelse blev oprettet et Bureau i Kolding under Navn af „Armeeorpsernes Forbindelsesbureau“, som hovedsageligen havde at varetage de administrative Forretninger, der paahvilede den oprindelige Generalcommando.

Etaper.

Armeeorpsernes  
Forbindelses-  
bureau.

Instructionen for Commandeuren for det nørrejydske Corps indeholdt, som det vil erindres, en Bemyndigelse for den commanderende General til at afsætte og fjerne de civile Embedsmænd, der ikke tilberligen varetog deres Pligter i Landets Interesse, eller som vare compromitterede ved deres Adfærd under de sidste Begivenheder. En retfærdig og forstandig Udøvelse af denne Fuldmagt var imidlertid dels meget byrdefuld ved Siden af de mange Forretninger af rent militair Natur, der lagde Beslag paa Overcommandoens hele Opmærksomhed, dels umuliggjort ved Mangel paa Kjendskab til de locale Forhold og Personlighederne, hvilken Mangel kun meget ufuldstændigt kunde hæves ved Henvendelse til Personer af Befolkningen paa Stedet, af hvilke de fleste ved de sidste Dages alle Forestillinger og Anskuelser ophidsende Begivenheder for meget havde tabt den Ligevægt i Sindet, der er Hovedbetingelsen for en rolig og upartisk Dom. Allerede da

Den civile Be-  
styrelse af Sles-  
vig.

General Wedell havde besat Haderslev, stod dette uheldige Forhold klart for Hærens med ham følgende Stabschef, Capitain Læssøe, og denne rettede derfor under 29de Marts til Krigsministeren en Anmodning om, at der maatte blive udnævnt en Kgl. Commission af upartiske Mænd, der under Hærens Fremrykning kunde varetage det Fornødne med Hensyn til Undersøgelsen af de stedlige Embedsmænds Forhold og efter Resultaterne af denne Undersøgelse tage Bestemmelse om deres Forbliven i eller Fjernelse fra Embederne. Denne Anmodning blev efterfulgt af et officielt Andragende af 1ste April i samme Retning fra General Hedemann. Professor Flor, der som særligt bekjendt med de slesvigske Forhold opholdt sig ved Hovedkvarteret under Corpsets Indrykning i Hertugdømmet, henledede endelig i en Skrivelse af 2den April Krigsministerens Opmærksomhed paa den samme Gjenstand, idet han urgerede Nødvendigheden af en saadan Commission, til hvis Sammensætning han gjorde flere Forslag. Disse forskjellige Henvendelser foranledigede, at der i det anførte Ojemed under 3die April udnævntes den forlangte Commission, til hvis Medlemmer valgtes Amtmand i Ribe, Grev Sponeck og Generaldecisor, Conferentsraad Kirstein; til tredie Medlem af Commissionen udnævntes under 22de April Justitsraad, Borgemester Lassen i Haderslev. En Meddelelse herom til Befolkningen udgik i den Proclamation, som Hs. Majestæt Kongen udstedte ved sin Ankomst til Als d. 6te April (se Bilag Nr. 14).

Paa Justits- og Finantsministeriets Vegne be- myndigedes endelig Kammerjunker Heltzen til efter Conference med Corpsintendanten at beordre vedkommende Autoriteter i Hertugdømmet Slesvig til at efterkomme

Intendantens Requisitioner paa de Forplejningsvæsenet vedrørende Gjenstande. —

Med Hensyn til det Terrain, hvori den forestaaende Kamp skulde føres, og Fjendens Benyttelse deraf ville følgende Bemærkninger give tilstrækkelig Oplysning, ligesom det ogsaa af dem vil fremgaae, hvilken Indflydelse paa Fjendens Dispositioner Bevægelserne af den til Holdnæs overførte Styrke erholdt.

Terrain-  
beskrivelse.

Det for den cimbriske Halvø karakteristiske Hedebælte, der snart i større, snart i mindre Brede strækker sig fra Elben til Skagen, træder i Højde med Flensborg og derfra i nordlig Retning til Bov-Krusaa-Høiderne temmelig nær til den dybe Fjord, der danner Flensborg Rhed og Havn. Det Ø. for Hedebæltet liggende, frugtbare og couperede Terrain har paa denne Strækning kun en Brede af c.  $\frac{3}{4}$  Mil, men udvider sig saavel N. som S. derfor betydeligt i østlig Retning i Landskaberne Sundeved og Angel, hvilke begge ere stærkt couperede, og hvoraf det sidste tillige ved sit ringe Antal af høje og dominerende Punkter er meget lidt overskueligt. Det Terrain, som en Hær, der vil dække Flensborg mod et Angreb fra N., maa besætte, begrænses saaledes i N. af en Linie over Byerne Bov og Nørre-Smedeby samt Krusaa Mølle til Flensborg Fjord og i S. af en Linie fra Flensborg i vestlig Retning. Det bestaaer af 2 ved et Dalstrøg adskilte Terrainpartier, nemlig Bov-Partiet og Nyhus-Krusaa-Partiet. Engdraget umiddelbart V. for Oxevejen og S. for Haraldsdal ligger omtrent i Vandskjullet i øst-vestlig Retning; det har sit egenlige Afløb i sydvestlig Retning ved Meden-Aaen, men er ved en større Grøvt, der passerer Oxevejen under en stor Stenkiste, ogsaa sat i Forbindelse med Engpartiet Ø. for denne Vej,

S. V. for Nyhus Sø. Sidstnævnte Søes Afløb er Krusaa, der forlader Søen i nordlig Retning, som den beholder til Nørre Smedeby, hvornæst den, passerende Krusaa-Mølle-dam, bøjer af i sydøstlig Retning, løber forbi Kobbermøllen og falder ud i Flensborg Fjord N. for Wassersleben. Meden-Aaen er paa den Strækning, der her har Interesse, af ringe Betydning, da den kun har en Brede af nogle faa Alen og en Dybde af et Par Fod; Krusaa derimod har større Betydning dels paa Grund af dens større Brede og Dybde, hvilken sidste er 4—5 Fod, dels fordi Aaen gjennemløber et 100—200 Alen bredt Engparti, der paa flere Steder, navnlig ved Nyhus Sø, ved Mølle-dammen ved Krusaa-Mølle og ved Kobbermøllen, hviler paa Mosegrund, ligesom ogsaa Terrainet til begge Sider paa mange Steder hæver sig temmelig stejlt. Ved den her omtalte Lavning dannes der saaledes et Afsnit af ikke ringe Betydning, som forøges derved, at den overskjærer alle Hovedveje, der føre N. fra til Flensborg og V. om denne By. Imidlertid er det misligt at benytte dette Afsnit, dels fordi venstre Floj er stærkt tilbagetrukket i Forhold til den højre, dels fordi Højdepartiet omkring Bov behersker Højderne paa den sydlige og østlige Side af Dalen, ligesom ogsaa Terrainet ved Smedeby dominerer det ligeoverfor liggende S. for Lavningen. Fra Højderne S. for Lavningen har Terrainet gennem afvexlende Bakkeformationer Fald mod Fjorden og mod Flensborg By, men tæt N. for denne hæver det sig atter og danner en Kreds af mindre Bakker, hvorpaa nogle Vindmøller ere anlagte. I sydvestlig Retning falder Terrainet fra de samme Højder jævnt af mod Harreslev og Marie-skoven og glider paa den vestlige Side af Oxervejen gennem et af Hegn temmelig gjennemskaaret Terrain

jevnt over i den flade Hedeegn. Højderne ved Bov falde nogenlunde jevnt af saavel mod N. som med V. Mod S. O. er Faldet mod Krusaa-Dalen temmelig stærkt, i østlig Retning derimod noget mindre, idet Højderne ved Nørre-Smedeby her skyde sig ind imellem Bov-Partiet og den nævnte Dal. Paa den østlige Side af Chausseen maa Bakkepartiet i Kollund Skov fremhæves. Af Skove findes foruden den nysnævnte en betydelig Strækning S. og V. for Kobbermøllen; enkelte Partier af denne Skovstrækning benævnes Kobbermølle-Skoven og Klusris-Skov; med Undtagelse af de større Veje, som føre derigjennem, ere de nævnte Skovstrækninger temmelig uvejsomme. En anden, lettere tilgængelig Skovstrækning er Marieskoven V. for Flensborg; desuden findes der spredte over Terrainet flere mindre Skovpartier uden større Betydning.

Terrainpartiet gjennemskjæres fra Nord til Syd af 2 Hovedveje, nemlig Chausseen fra Aabenraa til Flensborg og den saakaldte Oxevæg, den gamle Landevej, der har faaet sit Navn af de store Qvægdrifter, der aarligt passerer den fra Jylland mod Syd. Førstnævnte er en fortrinlig Vej; den træder ind i Afsnittet lidt N. for Krusaa-Mølle, overskrider Krusaaen ved en Stenbro, hvornæst den i sydøstlig Retning gjennemskjærer Kobbermølle-Skoven og ved Wassersleben trækker sig tæt hen til Flensborg Fjord. Den følger nu Fjorden et Stykke og bøjer derpaa, dækket af Klusris-Skov, om i sydlig Retning, hvilken den ogsaa efter sin Udtrædelse af Skoven beholder, indtil den med en stærkere Drejning mod Sydøst bøjer ind i Flensborgs Forstad. Oxevægen er en meget tung og sandet Vej, c. 20 Alen bred. Den træder ind i Afsnittet tæt N. for Byen Bov, løber parallel med Chausseen Vesten om Flensborg i en Af-



stand af c.  $\frac{1}{2}$  Mil, nærmer sig derpaa til Chausseen og støder til denne omtrent 1 Mil S. for Byen. Oxevejen passerer foruden den tidligere omtalte Grøvt S. for Haraldsdal ingen andre Hindringer af lignende Natur og er saaledes af største Vigtighed med Hensyn til Forsvaret af Terrainet N. for Flensborg, da den i betydelig Afstand omgaaer Byen, hvis lange Hovedgade ligger næsten som et Defilé, hvori alle de andre fra Terrainet N. for Byen kommende Veje støde sammen. Af disse Veje findes foruden Chausseen endel Forbindelsesveje mellem denne og Oxevejen, hvoraf dog kun følgende have nogen Betydning. Fra den sydlige Udkant af Bov over Nyhus løber den gamle Landevej mellem Bov og Flensborg. Vejen passerer Krusaa ved en Stenbro, slynger sig i større Bugter over Højderne ved Nyhus og Klus og støder umiddelbart ved Forstadens nordlige Endepunkt sammen med Chausseen, med hvilken den desuden staaer i Forbindelse med en mindre Vej fra Klus i østlig Retning og 2 lignende fra Nyhus henholdsvis over Krusaa Mølle og til henimod Kobbermøllen. I den nordlige Udkant af Flensborg støder endvidere en sydligere Forbindelsesvej til Chausseen; det er den mindre Landevej, der, udgaaende fra Oxevejen umiddelbart V. for Harreslev, passerer denne By og derpaa bugter sig i sydøstlig Retning forbi nogle Teglværker, indtil den S. for Bakkerne omkring den nordlige Del af Flensborgs Forstad og igjennem en af disses temmelig stejle Skrænter dannet Hulvej udmunder i Chausseen. Umiddelbart S. for Oxevejens Overskjæring af den omtalte Grøvt S. for Haraldsdal bøjer endelig en anden, mindre Vej af i sydøstlig Retning, der senere forgrener sig dels til Klus, dels til Teglværkerne Ø for Harreslev. Med den sydlige Ud-

kant af Flensborg By staaer Oxervejen i Forbindelse ved Landevejen fra Tønder, som den overskjærer ved Skæferhus. Desuden sættes den ved flere Tværveje i Forbindelse med den ligeledes i den sydlige Udkant af Flensborg indløbende Husumer-Landevæg, hvorimod denne sidste er skilt fra Slesvig-Chausseen ved et paa Grund af Vandløb og de dem ledsagende, bløde Engdrag temmelig impassabelt Terrain.

V. for Oxervejen strækker sig det store Hedeterrain, som navnlig V. for Frøslev og Ellund antager det for Hedeegnen almindelige, ensformige Præg. En Undtagelse herfra danner det saakaldte Frøslev-Sand, hvor en Uendelighed af Smaabakker og Sandhøje give Egnen et særegent Udseende. Vejene paa Heden ere faa, yderst tunge og sandede. Fra Egebæk fører Hovedvejen over Lundbæk til Sophiedal-Colonien og derfra over Jarlund til Medelby og Østerby; fra denne Vej gaaer N. Ø. for Jarlund en anden Vej over Skyttehus og derfra dels i østlig Retning henimod Bov, dels fra Krathuse i sydøstlig Retning gennem Frøslev-Sand til Frøslev.

Af Vejene fra Flensborg mod S. have vi alt omtalt dem til Slesvig og Husum; endvidere maa her fremhæves Vejen til Lyksborg og den over Adelby i sydøstlig Retning mod Angel udløbende Vej, som snart forgrener sig i flere, der, krydsede af en Uendelighed af Biveje, føre gennem dette Landskab til de forskellige Overfartsteder over Slien.

Et Blik paa det medfølgende Kaart (se Plan I) vil i Forening med hvad der ovenfor er fremsat, føre til Erkjendelse af, at et tilforladeligt Forsvar af den saakaldte Bov-Stilling gjør det nødvendigt at inddrage saavel Højderne ved Byen Bov, som dem S. V. og S. for Nørre-Smedeby og Krusaa-Mølle i Frontalforsvaret.

Alle disse Punkter maa forsynes med Artilleri og ville desuden paa Grund af den lange Forsvarslinie og dennes Overskjæring i 2 Dele af Krusaaen kræve en betydelig Infanteri-Besætning. At der hertil maae knyttes en hensigtsmæssig Anbringelse af Barricader, Afbrydning af Broer etc., er en Selvfølge, ligesom ogsaa Krusaa ved Opstemning kan bringes til at danne en betydelig, passiv Hindring. Et Hovedpunkt, hvorpaa Opmærksomheden stedse her vil være at rette, er Besiddelsen af Oxervejen, og dette leder naturligt til Erkjendelsen af det Nødvendige i dels at gjøre Forsvaret af Bov saa stærkt som muligt, dels at sikre sig mod Omgaaen af Stillingens venstre Floj ved et til Operation i Hedeegnen tilstrækkeligt talrigt Cavaleri. Saalænge Sidstnævnte ikke er overvældet, og saalænge Bov-Højderne holdes, er Stillingens svageste Punkt tilstrækkeligt dækket. Tvinges man imidlertid til at opgive Bov, vil det af Hensyn til den derværende Besætnings naturlige Retraite henimod Nyhus være nødvendigt, at man ved en Reserve i Haraldsdal og Harreslev kan opholde den angribende Fjendes omgaaende Bevægelse saalænge, indtil Besætningerne fra Nyhus og Krusaa, der under den her forudsatte Eventualitet neppe kunne holde sig uden at udsætte sig forholdsvis altfor meget, have trukket sig tilbage. En stærk Frontalbesætning i den  $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$  Mil lange Forsvarslinie navnlig i Bov-Partiet, en tilstrækkelig Reserve til Dækning af Oxervejen i Forbindelse med den ikke ubetydelige Styrke af Cavaleri og Artilleri, der udfordres, ville i Forening nødvendig-gjøre Tilstedeværelsen af en temmelig stor Krigsstyrke, for at de af Stillingen tilbødte, defensive Fordele med Held skulle kunne benyttes.

Der staaer endnu kun tilbage at berøre, at der ved Stillingens Besættelse selvfølgelig altid maa tages Hensyn til Muligheden af, at Krigsskibe kunne benytte de fordelagtige Dybdeforhold i Flensborg Fjord til at understøtte Angrebet eller snarere forurolige Forsvaret ved Demonstrationer og ved eventuelt at genere Re-traiten gennem Flensborg. Et hensigtsmæssigt Kystforsvar er derfor nødvendigt. Endelig vil Stillingen kunne trues i højre Flanke ved et paa Sydsiden af Flensborg Fjord navnlig paa Holdnæs landsat og over Lyksborg fremrykkende Corps. Herved maa dog bemærkes, at dette Corps's Fremrykning saa temmelig er betinget af, at det enten har en betydelig Styrke, eller at man fra Bov-Stillingen har undladt at sende et Detachment i denne Retning, som, om det end ikke ganske kunde forhindre en Landgang dersteds, dog i ethvert Tilfælde fra Egnen om Munkbrarup, Ringsbjerg og Rydde uden at exponere sin egen Stilling i høj Grad vil kunne true ethvert over Lyksborg fremrykkende Corps i Flanke og Ryg. — Terrainet er overalt i Partiet mellem Bov, Krusaa og Flensborg særdeles couperet. Af Detailler skal iøvrigt her kun anføres, at Bygningerne i Byerne med Undtagelse af enkelte Fabrikbygninger, der paa Grund af deres Anvendelse og den Drivkraft, der benyttes, have en for militaire Formaal lidet gunstig Beliggenhed, ere af almindelig Construction, og særligt skal det fremhæves, at Byen Bov saavel ved sin Beliggenhed overhovedet som ogsaa derved, at dens Kirkegaard er omgivet med solide Mure, maa ansees for et meget stærkt Punkt.

For Frontalangrebet paa Stillingen har det en ikke ringe Betydning, at hele Terrainet N. for Bov paa en

vid Strækning er overskuet fra Bakkerne ved denne By og dem ved Nørre-Smedeby, og at Angriberens Bevægelser saaledes alt paa temmelig lang Afstand kunne iagttages; men paa den anden Side har Terrainet den Fordel for en raskt fremadskridende Bevægelse mod Stillingen, at det er meget vejsomt og kun gjennemskaaret af et mindre Antal, størstedels lave Jordvolde.

Insurgenthærens  
Opstilling i  
Terrainet ved  
Bov.

Det var i dette Terrain, at General Krohn i de sidste Dage af Marts og de første Dage af April samlede Insurgenthæren, hvis Afdelinger, naar Expeditionen til Aabenraa den 30te Marts, Recognosceringen mod Ringenæs den 6te April og nogle andre mindre Recognosceringer fraregnes, indtil sidstnævnte Dag roligt forbleve i deres Cantonnements i og i Omegnen af Flensborg. Generalen havde Ordre af Prindsen af Noer til at holde sig i Positionen til det Yderste, og det fremgaaer ogsaa af de af ham indsendte Meldinger, at han indtil den 6te April ingen større Betæneligheder har havt herved, men snarere tænkte paa en Fremrykning. Den 2den April foreslog han saaledes Prindsen af Noer den paafølgende Dag at lade den 1ste Infanteri-Brigade rykke frem mod Tønder for at insurgere dette District og derfra fortsætte Fremrykningen mod Aabenraa, en Operation, der dog ikke kom til Udførelse. I Tidsrummet mellem den 3de og 6te April indløb der forskjellige Efterretninger til Generalen angaaende de danske Troppers Bevægelser, hvoraf han sluttede — hvad der ogsaa kom Sandheden temmelig nær —, at det var vor Hensigt at omgaae Bov-Stillingen og Flensborg med vort Cavaleri, medens Infanteriet og Artilleriet angreb i Fronten, og Stillingen desuden truedes saavel fra Søsiden som ved Landsætning af Tropper et eller andet Sted paa Kysten.

Insurgenthæren var den 6te April fordelt som følger:

- |                     |   |  |
|---------------------|---|--|
| I Flensborg:        | { | 1ste (14de) Linie-Bataillon,<br>3die (16de) —<br>1ste (4de) Jægercorps,<br>1ste Fricorps (Krogh),<br>2det — (Rantzau),<br>2det Dragon-Regiment og<br>14 Kanoner. |
| Ved Krusaa:         | { | 2det (5te) Jægercorps,<br>med de dertil attachederede Fricorpser.  |
| Ved Nyhus og Bov:   | { | 2den (15de) Linie-Bataillon,<br>2 Kanoner.   |
| I Frøslev:          |   | 4de (17de) Linie-Bataillon.  |
| I Rends og Medelby: |   | 1ste Dragon-Regiment.  |

De N. for Flensborg cantonnerende Afdelinger observerede Terrainet foran deres Front ved Forposter eller Patrouiller.

5te Insurgent-Bataillon og Wasmers Fricorps i Rendsborg og 6te Insurgent-Bataillon i Slesvig vare endnu ikke færdigt organiserede.

Som ovenfor alt berørt, bevirkede vore Troppers Besættelse af Holdnæs den 6te, at General Krohn den 7de detacherede et større Commando mod dette Punkt. Commandoet bestod af 1ste (4de) Jægercorps, 1ste (14de) Linie-Bataillon og en Afdeling af det Rantzauske Fricorps (Luckner) samt  $\frac{1}{2}$  Escadron af 1ste Dragon-Regiment og 2 Kanoner; det cantonnerede i Lyksborg, Ulstrup og Rydde. Dette Detachement forøgedes den 8de (sandsynligvis paa Grund af vor Forstærkning den 7de af Besætningen paa Holdnæs) med 3 Compagnier af 4de (17de) Linie-Bataillon, som den 7de om Morgenen inddroges fra Cantonnementet i Frøslev til Flensborg, og hvoraf de tre Compagnier beordredes til at marchere

til Ves i Angel, medens det fjerde Compagni afgaves til Bedækning for 2 Kanoner, der stilledes til Disposition for Major Michelsen i Positionen ved Krusaa. De 3 Compagnier vare neppe ankomne til Ves, før de fik Ordre til strax at marchere til Lyksborg, hvor der imidlertid paa Grund af vore Troppers Tilbagegang ikke blev Brug for dem. Besættelsen af Holdnæs og Fremrykningen herfra synes at have forekommet General Krohn meget farlig. I hans Rapporter til Prindsen den 7de taler han endnu om ikke at vige, men den 8de om Eftermiddagen sees han at staae meget nær ved at tage en Beslutning i denne Retning, og har Generalen, hvad der paastaaes af Prindsen af Noer, om Aftenen den 8de modtaget en Bemyndigelse til, naar han fandt sin Forbliven i Stillingen for vovelig, da at retirere paa Positionen ved Isted, saa er det vanskeligt at fatte, hvorfor denne Bemyndigelse ikke er bleven benyttet om Natten eller tidligt om Morgenen den 9de. Insurgentropperne vare ved de Modificationer, som den danske Hærs Fremrykning efterhaanden havde fremkaldt i den oprindelige Fordeling, den 8de om Morgenen dislocerede saaledes:

#### A. I Bovstillingen.

Højre Fløj (Krusaa og Kobbermøllen)

2det (5te) Jægercorps med de dertil attachederede Frieorpsere,

1 Compagni af 4de (17de) Linie-Bataillon,  
2 Kanoner.

Centrum (Bov—Nyhus)

2den (15de) Linie-Bataillon med 2 Compagnier i Bov og 2 i Nyhus,

2 Kanoner i Nyhus.

## Venstre Fløj (Volmerstoft-Harreslev)

3die (16de) Linie-Bataillon,

1 Escadron af 2det Dragon-Regiment,

2 Kanoner.

## B. Detacheret i vestlig Retning.

(Ellund, Frøslev, Hanved og Valsbøl)

3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Escadroner af 1ste Dragon-Regiment,

3 — — 2det —

1ste Fricorps (Krogh).

## C. Detacheret i østlig Retning.

(Lyksborg, Ulstrup, Rydde og Ves)

1ste (4de) Jægercorps,

1ste (14de) Linie-Bataillon,

3 Compagnier af 4de (17de) Linie-Bataillon,

En Afdeling af 2det Fricorps (Luckner),

1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Escadron af 1ste Dragon-Regiment og

2 Kanoner.

## D. Reserve.

(Flensborg)

6te Linie-Bataillon,

Resten af 2det Fricorps (Rantzau)

8 Kanoner.

Desuden var det 3die Fricorps (Wasmer) naaet frem til Store- og Lille Solt, men havde, som alt tidligere berørt, erholdt Ordre til om Morgenen den 9de at afmarchere til Kappel for at indexerceres.

5te Insurgent-Bataillon befandt sig i Slesvig, hvor tillige 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> 3pds Batteri var ankommet, og hvorhen ligeledes en Ingenieurafdeling var bleven sendt.

Insurgentthærens samlede Styrke var c. 6000 Mand;



den havde i de sidste Dage lidt et Tab, idet Lauenborgerne, der udgjorde en Del af 2det (5te) Jægercorps, erklærede ikke at ville tjene imod deres Landsherre, hvilken Beslutning de fastholdt, uagtet man baade med det Gode og ved strenge Straffe søgte at bevæge dem til fremdeles at tage Del i Oprøret. Frafaldet foranledigedes hovedsagelig ved en Mængde private Breve til de lauenborgske Soldater, hvori disse af deres Slægtninge opfordredes til ikke at svige deres Ed, en Opfordring, paa hvis Fremkomst den lauenborgske Regerings alt under 27de Marts fattede Beslutning om at holde sig neutral neppe har været uden Indflydelse. En senere Forbundsbeslutning fremkaldte vel en kortvarig Tilstedeværelse af Lauenborgere i den slesvigholstenske Hær, men deres aabenbare Utilbøjelighed for denne Tjeneste bevirkede omsider, at de atter demitteredes, og at man i selve Hertugdømmet Lauenborg af dem oprettede en særegen Bataillon.

I den ovenstaaende Dislocation skete der efter den tidligere omtalte, af vor Avantgarde den 8de om Eftermiddagen foretagne Recognoscering og paa Grund af vort Cavaleris Fremrykning samme Dag mod Medelby, den 8de om Aftenen endnu følgende Forandringer: 2 Compagnier af 3de (16de) Insurgent-Bataillon bleve trukne bort fra Harreslev og forlagte til Nyhus, der saaledes fik en Besætning af 4 Compagnier; venstre Fløj blev endvidere yderligere svækket ved Inddragning af de to i Harreslev posterede Kanoner. Det i vestlig Retning detacherede Cavaleri med det dertil afgivne Fricorps maatte om Natten mellem den 8de og 9de bivouakere N. for Hanved. Om Morgenen den 9de tog det en Stilling ved Langbjerg V. for Skæferhuus, erholdt kort efter Ordre til at gaae i Cantonnement i Hanved, men

blev strax efter Indrykningen der paa Grund af vort Angreb atter beordret til at tage den tidligere Stilling, hvad der da skete i stor Hast og betydelig Uorden. —

Efterat der saaledes er givet en Skildring af det her omhandlede Terrain og Fjendens Afbenyttelse deraf, vil det være nødvendigt at søge oplyst, hvad man vidste derom i det danske Hovedkvarter, idet Kundskab i saa Henseende idetmindste tildels maatte faae Indflydelse paa de Dispositioner, der bleve truffene. Efterretningsvæsenet ved vor Hær tilfredsstillede end ikke meget tarvelige Fordringer. Krigsministeriet havde rigtignok under 28de Marts anmodet Justitsministeriet om at organisere et Spionvæsen og at træffe Foranstaltninger mod fjendlige Spioner, dog uden at dette sees at have ført til Andet end en Vigileren paa enkelte Steder med Hensyn til mistænkelige Personer. Fra Hovedkvarteret havde man endvidere søgt at faae Spioner til Flensborg, men dette mislykkedes, og hele Overcommandoens Kjendskab til Fjendens Stilling, Styrke, etc. skrev sig derfor udelukkende fra tilfældigt erhvervede, meget sparsomme og tildels modsigende Oplysninger af Personer, for hvis Paalidelighed der kun havdes ringe Garanti, og hvis Meddelelser vare holdte i en Almindelighed, der umuliggjorde enhver nogenlunde sikker Beregning. Man havde søgt at udvide sit Kjendskab til Fjendens Stilling ved Foretagelsen af de ovenfor omtalte Recognosceringer, hvis Udbytte imidlertid ikke havde været af stor Betydning. Fra Major Thestrup indløb før den 9de ingen anden Melding, hvoraf man kunde slutte sig til den mod Holdnæs detacherede, fjendlige Styrkes Størrelse, end en i en Rapport fra Majoren af 7de April om Aftenen (altsaa strax ved hans Ankomst) anført Efterretning

Efterretnings-  
væsenet i den  
danske Hær.

om, at Fjenden ved Lyksborg og Omegn skulde have samlet 1200 Mand Infanteri samt noget Cavaleri og 4 Kanoner, hvilken Efterretning grundede sig paa Udsagn af Beboerne til 2 Matroser fra Corvetten Najaden, der af dennes Chef, Capitain Dirckinck-Holmfeldt, vare udsendte paa en Recognoscering mod Lyksborg.

Vi ville her samle, hvad der for Overcommandoen forelaa af Efterretninger, der kunde have Indflydelse paa dens Dispositioner med Hensyn til Fægtningen:

1. Fjendens Styrke i Flensborg og Omegn ansloges i alle Efterretninger til 8 à 10000 Mand.
2. Besætningen i Byen Bov angaves til 100 Mand pr. Gaard, altsaa meget betydelig; Tilgangen til Byen var barricaderet.
3. Passet ved Nyhus var stærkt besat med Infanteri og Artilleri; Broen, der her fører over Krusaa, var efter nogle Beretninger afbrudt, efter andre stærkt barricaderet.
4. Passet ved Krusaa Mølle samt Kobbermøllen forsvaredes af 800 Mand Infanteri med noget Artilleri. Broen var forberedt til Sprængning.
5. Ellund og Froslev vare stærkt besatte med Infanteri, Medelby, Jarlund og Valsbøl med Cavaleri.
6. I Lyksborg stode 1200 Mand Infanteri, noget Cavaleri og 4 Kanoner.
7. I Flensborg var seet betydelig Styrke af alle Vaaben, deriblandt 2 Batterier; en anden Efterretning angav Reserven i Flensborg til c. 1900 Mand Infanteri.

Disse Efterretninger, der for den under Nr. 2 Anførtes Vedkommende blev modsagt af den Hurtighed, hvormed Fjenden ved Recognosceringen mod Bov den 8de opgav Byen, maatte saaledes lade Overcommandoen

formode, at den i Positionen ved Bov vilde have at føre Kampen med den langt overvejende Del af Fjendens Hovedstyrke, og det forklarer Grunden til, at General Hedemann maatte nære Betæneligheder ved at splitte sine Kræfter ved yderligere at forstærke Commandoet paa Holdnæs og at medgive Cavaleri-Brigaden en passende Infanteristyrke, ved hvilke Foranstaltninger man, som det senere skal sees, dels vilde have undgaaet en uheldig Forandring i sidste Øjeblik i Dispositionen med Hensyn til Cavaleri-Brigadens Fremrykning, dels muligt vilde kunne have givet Udfaldet af Fægtningen ved Bov en for Insurgent hæren endnu uheldigere Betydning, end det fik.

Ogsaa med de for en Hærs Bevægelser navnlig paa en Kampdag saa vigtige Efterretninger om Terrainets Udseende og Beskaffenhed var Overcommandoen kun i temmelig ringe Maal forsynet. De Recognosceringer, der vare udførte, havde kun givet utilstrækkeligt Udbytte, og navnlig var Beskaffenheden af hele Terrainpartiet V. for Bov og Flensborg meget lidt bekjendt. Cavaleri-Brigaden havde, som alt bemærket, den 8de erholdt Ordre til at lade dette Terrain gennemstrejfe og recognoscere, men Tiden havde ikke tilladt stort Mere end at gjøre sig bekjendt med Hovedvejene deri. De sædvanlige Hjælpemidler, Kaartene, vare i en mangelfuld Forfatning; Generalstabens Kaart over Slesvig var saaledes blot et Oversigtskaart, og Videnskabernes Selskabs Kaart, der dog indeholdt det Meste af de vigtigere Lineargjenstande, angav aldeles ikke Højdeforholdene i Terrainet. —

Vi vende efter denne Digression tilbage til de i Dispositionen til Bommerlund forsamlede Afdelingscommandeurer, der her Angrebet paa erholdt Dispositionerne med Hensyn til den følgende Bovstillingen.

Dags Kamp meddelte. General Hedemanns Plan var den, med en Del af Flankecorpset at rette et Skinangreb paa Krusaa-Passet for om muligt at fastholde den der posterede, fjendlige Styrke, medens Avantgarden og den øvrige Del af Flankecorpset bemægtigede sig Bov. Samtidigt skulde 1ste Infanteri-Brigade rykke frem V. for Bov mod Ellund, derpaa svinge tilvenstre og med den fra Medelby over Valsbøl og Ondaften frembrydende Cavaleri-Brigade paa sin højre Fløj gaae løs paa Harreslev og Flensborg. De to Brigader skulde culbutere hvad der maatte stille sig i Vejen for dem, og søge at afskjære de fjendlige Tropper, hvoraf man haabede ved Frontalbevægelsen at fastholde de fleste N. for Byen, Retraiten gjennem denne og derved bevirke Insurgenternes fuldstændige Nederlag.

Af Hovedstyrken skulde 2den Infanteri-Brigade følge efter 1ste Infanteri-Brigade; 13de Linie-Bataillon, 5te Dragon-Regiment og Reserve-Artilleriet [3die Batteri (Jessen) og  $\frac{1}{2}$  6te Batteri (Fuhrmann)] efter Avantgarden til henimod Bov for efter Omstændighederne at anvendes som Reserve for disse Afdelinger. Marinen skulde støtte den venstre Fløj og var i den Anledning anmodet om den 8de at tage Station med hvad den havde til Disposition, ved Oxøerne og være beredt til d. 9de, dog først paa nærmere Meddelelse fra Generalen, at løbe ind i Flensborg Havn, naar Hæren gik løs paa Flensborg\*). I disse Dispositioner skete der imidlertid

\*) Denne Anmodning blev ikke efterfulgt af nogen senere fra Hovedkvarteret. Med Oberst Schleppegrell sees imidlertid den Aftale at være truffen, at Flotillen skulde understøtte Angrebet ved at postere Skibene saaledes, at de kunde beherske Kysten og navnlig beskyde Chausseen, samt hvor der var Skove at rense med Kardetsker. Ved Ud-

senere den ikke uvæsenlige Forandring, at man paa Grund af en d. 8de om Aftenen til Hovedkvarteret indløben Melding fra General Wedell om, at Østerby og Valsbøl vare besatte af fjendtligt Infanteri, saa at Cavaleriets Fremrykning fra Medelby ad denne Vej kunde ventes at blive forsinket, opgav denne Del af Planen, og at General Wedell om Natten erholdt Ordre til den paafølgende Dags Morgen Kl. 6 at bryde op med sit Commando for over Skyttehus og Krathusene at indtage sin Plads paa højre Fløj af den fremrykkende Hær og rette sin Marche V. om Frøslev. Det var den gjennem alle General Hedemanns Dispositioner gaaende Utilbøjelighed til en Spredning af Kræfterne samt Følelsen af det Uheldige i, at Cavaleri-Brigaden muligen skulde komme til at føre en isoleret Kamp i en Afstand af over 1 Mil fra Hovedstyrken, der bevirkede denne Forandring i Dispositionerne, hvorved man dog i heldigt Tilfælde haabede med mindre Risico at opnaae det samme Resultat.

I Overensstemmelse med de givne Dispositioner Hærens Rendez-  
stode Hærens Afdelinger\*) d. 9de April færdige til vous-Stillings d.  
9de April.

førelsen at denne Operation indtraf det Uheld, at der faldt endel Skud fra Skibene paa vore egne Afdelinger, heldigvis dog uden at anrette nogen Skade af Betydning.

- \*) Af Fricorps deltog paa vor Side kun eet i Fægtningen ved Bov, nemlig det af Capitain Kjærulf commanderede, der havde en Styrke af c. 30 Mand. Afdelingen havde d. 8de fulgt Cavaleri-Brigaden til Medelby, hvor den gjorde god Nytte ved en samme Dags Aften foretagen Recognoscering mod Østerby. Den 9de marcherede den med Cavaleri-Brigaden tilbage til Bov og fulgte under Fremrykningen Avantgarden, som den stødte til ved Nyhus, hvor den foranledigede en kort Standsning og Skydning, da man først antog den for Fjende.

Angreb paa følgende Punkter og til de nedenfor angivne Tider:

Ved Medelby Kl. 6 Form.: Cavaleri-Brigaden med det dertil attachederede 2det Batteri (Bruhn).

„ Bommerlund Kl. 8 — Avantgarden.  
1ste Infanteri-Brigade.  
13de Linie-Bataillon.  
5te Dragon-Regiment.  
3die Batteri (Jessen).  
 $\frac{1}{2}$  6te Batteri (Fuhrmann).  
Et Ingenieur-Detachement.

„ Holdbi Kl.  $7\frac{1}{2}$  — 2den Infanteri-Brigade.  
Kl.  $8\frac{1}{2}$  — 1ste Jægercorps.  
10de Linie-Bataillon.  
2den Escadron af 4de Dragon-Regiment.  
4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen).

Et Ingenieur-Detachement.  
„ Hønsnap Kl.  $8\frac{1}{2}$  — 2det Jægercorps.  
5te Linie-Bataillon: (3 Compagnier af 5te Linie-Batl. og 1 Comp. af 9de Linie-Batl.)  
Et Detachement af 4de Dragon-Regiment.  
2 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen).

Fægtningen ved  
Bov.

Kl.  $8\frac{1}{4}$  rykkede Avantgardens Afdelinger i rask Marche frem mod Bov. 3die Jægercorps, der havde Têten, formerede sig til Angreb i Compagni-Colonner med 2 Compagnier i første Linie og 2 i Reserve. Avantgardens Halvbatteri og 12te Linie-Bataillon fulgte

efter ad Vejen, medens de 2 i Højde med Infanteriet fremrykkende Escadroner trak sig ud til Højre Vesten om Bov for at omgaae Byen i denne Retning. Til Dækning for Avantgarden mod mulige større Cavalierangreb under dens Fremrykning i det aabne Terrain N. for Bov fulgte 5te Dragon-Regiment i kort Afstand dens Bevægelser. Omtrent Kl. 9 begyndte Kampen om Byen Bov, hvor de 2 foranværende Jægercompagnier, understøttede af de 2 andre i Reserve holdte Compagnier af samme Corps, efter en livlig Tirailleurfægtning satte sig fast i den nordlige Udkant. De 2 Insurgentcompagnier, som udgjorde Besætningen, fortsatte imidlertid Forsvaret, men kastedes, efterat Fægtningen havde varet c.  $\frac{1}{2}$  Time, ud af Byen og trak sig tilbage mod Passet ved Nyhus. Et Compagni af 12te Linie - Bataillon understøttede Jægercorpset under Kampen ved Kirkegaarden, et andet af samme Bataillon rensede den sydlige Del af Byen for endel sprængte Insurgenter, der, dækkede bag Huse og Hegn, endnu vedligeholdte Ilden. Jægercorpset og Bataillonene tog Post i og umiddelbart S. for Byen, medens de flygtende Insurgenter beskjedes af Granatkanondelingen af Avantgardens Halvbatteri. Dette havde under Kampen i Byen holdt paaprotset ved dens nordlige Udkant, medens den der værende Barricade blev ryddet; efter at Insurgenterne havde rømmet Byen, lod Commandeuren, Premierlieutenant Götzsche, Granatkanondelingen tage Position paa en Mark S. for Byen, hvorfra der kastedes endel Granater mod de tættere, fjendlige Kjæder og mod sluttede Afdelinger, hvor disse viste sig. 5te Dragon-Regiment gjorde Holdt N. for Byen. I denne Position beordredes Avantgarden til at blive staaende, indtil højre Fløj havde vundet det fornødne Forspring. Klokken var henved 9 $\frac{3}{4}$ .



Omtrent samtidigt hermed havde Têten af den Del af Flankecorpset, der Klokken henved 9 under Oberst Schleppegrells Commando var rykket frem fra Holdbi mod Bov, naaet den østlige Udkant af Byen. Under Fremrykningen havde 1ste Jægercorps Têten; det marcherede med 1 Compagni paa Vejen fra Holdbi til Bov, 1 Compagni tilvenstre for og i Højde med førstnævnte Compagni og 1 Compagni som Reserve. Corpsets fjerde Compagni var afgivet til Bedækning for de 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen), over hvis Sikkring under Fremrykningen det ligeledes var paalagt den 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment at vaage. 10de Linie-Bataillon fulgte efter som Reserve. Da Jægercorpset kom Bov paa Skuddistance nær, blev det sendt mod den østlige Udkant af Byen og besatte Højderne der. Byen var, som bemærket, alt paa den Tid forladt af Insurgenterne, og der saaes kun i Retning mod Nyhus fjendlige Blækere i Kjæde, med hvilke der vexledes Skud, dog paa en Afstand af c. 600 Al. 10de Linie-Bataillon fulgte Jægercorpsets Bevægelse i sydlig Retning, hvorimod de 4 Kanoner og den dem tildelte Bedækning vedblev at følge Vejen til Bov og gik gennem Byen til dens sydlige Udkant. Samtidigt med at 1ste Jægerscorps besatte Højderne Ø. for Bov, altsaa omtrent Kl. 10, begyndte de 2 ved Nyhus posterede, fjendlige Piecer at tage Del i Kampen. Da Fremrykningen fra Bov derved blev besværliggjort, bragtes de 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) i Position paa en Mark ved Vejen S. for Bov, hvorfra det fjendlige Skyts blev beskudt, ligesom ogsaa nogle Granater kastedes mellem enkelte mindre vel dækkede Infanteriafdelinger. Fjendens Skyts holdt strax inde med Changeringen, hvorfor de 4 Kanoner atter paaprotsedes og førtes ud paa Vejen.

Da Fjenden imidlertid kort efter paany begyndte Ilden, der blandt Andet rettedes mod den nu paa Højderne Ø. for Bov ankomne 10de Linie-Bataillon, bragtes 2 af de 4 Piecer atter ind paa en Mark ved Vejen for at besvare Ilden. Neppe var dette skeet, før de 2 fjendlige Piecer, der hidtil kun havde skudt paa vore Infantericolonner, valgte vort Artilleri til Maal for deres Skud. De 2 paa Vejen efterladte Piecer bragtes derfor i Batteri ved Siden af de 2 andre chargerende, og da samtidigt Avantgardens Halvbatteri avancerede til en mere fremskudt Position, ligesom ogsaa det 2det Halvbatteri af 6te Batteri (Fuhrmann) under Premierlieutenant Moltke, der hidtil havde holdt paaprotset N. V. for Byen, rykkede frem S. for denne og ligeledes aabnede Ilden mod Kanonerne ved Nyhus, bleve disse efter en kort Kamp nødte til at fortrække. Den hele Artillerikamp havde varet i  $\frac{3}{4}$  à 1 Time, og da det fjendlige Artilleri tiltraadte Retraiten, var Klokkeren saaledes henad 11.

Medens, som ovenfor skildret, Bov blev tagen af Avantgarden, og under den sammesteds opstaaede Artillerikamp var den ved Hønsnap samlede Styrke under Commando af Oberstlieutenant Haxthausen rykket langsomt frem til Skinangrebet mod Krusaa. Opbrudet af denne Colonne skete henimod Kl. 9. 2 Compagnier af 5te Linie-Bataillon samt de 2 Kanoner, Alt under Commando af Capitain Wørishøffer, rykkede Nord om Mosen ved Kidskelund til Flensborg Chausseen og derfra ad denne Vej mod Krusaa Mølle. Af den øvrige Styrke formerede 2det Jægercorps Compagni-Colonner med en Kjæde foran, der overspændte Terrainet mellem Kidskelund Mose og Flensborg Fjord. De 2 resterende Compagnier og Cavaleridetachmentet dannede

Reserven. For at skuffe Fjenden med Hensyn til Commandoets Styrke lod Oberstlieutenanten efter at være naaet et Stykke S. for Hønsnap de 2 sidstnævnte Compagnier formere en ligne og paa 2 Geleder, hvorved der vistes Fjenden en saameget større Front. Da han nærmede sig den fjendlige Stilling, bleve Compagnierne formerede i 2 Compagni-Colonner, mellem hvilke Cavaleri-Detachementet marcherede. Kollundskovens Udkant observeredes besat af fjendlige Tirailleurer, hvilke imidlertid trak sig tilbage uden at skyde. I mere end Geværskudsdistance fra Skoven gjorde Oberstlieutenanten Holdt, og samtidigt indløb Melding til ham fra Capitain Wørishøffer om, at denne var ankommen til og havde taget Stilling paa Højderne N. for Krusaa Mølle. Den her omtalte Position havde saaledes Hærens venstre Fløj indtaget omtrent Kl. 11 altsaa i det Moment i Fægtningen, som vi ovenfor have søgt at fastholde ved Avantgarden.

1ste Infanteri-Brigade afmarcherede fra Rendezvousstillingen ved Bommerlund Kl. 8, altsaa kort før Avantgarden. Den tog Vejen over Lygtekro, derfra V. om Bov og Ø. om Frøslev, mellem hvilke 2 Byer den marcherede under Artillerikampen ved Bov. Marchen foretoges i Bataillons-Colonner paa Midten.

2den Infanteri-Brigade afmarcherede Kl. 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub> fra Holdbi; den havde Ordre til at marchere bag om Avantgarden til Lygtekro og derpaa følge efter 1ste Infanteri-Brigade. I Overensstemmelse hermed passerede Brigaden Lygtekro og tog Retning mod den nordvestlige Udkant af Bov, hvor den erholdt Ordre til at forblive som Soutien for Avantgardens Jægercorps under dettes Kamp om Byen. Da Byen var tagen, besatte 4de Linie-Bataillon dens sydlige Del, medens 7de Linie-Bataillon

holdtes i Reserve V. for Byen; under Artillerikampen ankom her ligeledes 3die Batteri (Jessen) uden dog at faae Lejlighed til at deltage i denne. 13de Linie-Bataillon var under Fremrykning til Bov, hvor Bataillon forblev uden at komme til Anvendelse under Affairen. Ligeledes etableredes i Bov de 2 Ambulancer; den tredie kom først i Virksomhed i Flensborg.

Cavaleribrigaden med det dertil attachede 2det Batteri (Bruhn) var i Overensstemmelse med den sidsteholdte Ordre d. 9de om Morgenen Kl. 6 brudt op fra Medelby; den marcherede over Jarlund og Skyttehus til Frøslev Sand V. for Bov, hvor den opmarcherede, medens Kampen førtes om denne By. Da Byen var i vor Magt, modtog Brigaden Ordre til at rykke hurtigt frem V. for Oxevejen, hvorfor Marchen rettedes paa Frøslev, hvilken By Brigaden omtrent havde naaet paa det Tidspunkt, vi her have dvælet ved, og hvorfra 2 Escadroner af 6te Dragon-Regiment under Ritmester Amle detachededes mod Ellund. —

Efter at det fjendlige Artilleri ved Nyhus var bragt til Tavshed, og medens Commandeuren for Avantgarden traf sine Dispositioner til Angrebet paa dette Pas, samlede Oberst Schleppegrell den af ham selv anførte Del af Flankecorpset S. for Bov og begyndte Deboucheringen mod Volmerstoft for efter en ham af Overcommandoen tildelt Ordre at besætte Egnen mellem Klus og Harreslev, paa hvilken sidste By 1ste Infanteribrigade skulde rette sin Bevægelse. Allerede i den sydlige Udkant af Bov detachededes imidlertid 10de Linie-Bataillon til muligt fornøden Assistance for Avantgarden, hvis Bevægelser desuden 5te Dragon-Regiment og hele 6te Batteri (Fuhrmann) beordredes til at følge, medens de 2 tidligere til Avantgarden hørende Esca-

droner (Husar-Escadronen og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment) afgaves til Deltagelse i Fremrykningen ad Oxevejen. Cavaleribrigaden søgte imidlertid fra Frøslev at naae ind paa sidstnævnte Vej, paa hvilken den med en Escadron af 3die Dragon-Regiment som Avantgarde gik frem indtil N. V. for Harreslev. Her viste en fjendlig Escadron sig, men trak sig strax tilbage for Avantgarde-Escadronen, indtil denne paa sin Side standsedes ved, at den nysnævnte By fandtes besat med fjendligt Infanteri. En samtidigt indtruffen Molding fra Ritmester Amle om, at Ellund var funden besat af Infanteri og Cavaleri, og at Ritmesteren ikke uden Understøttelse kunde rykke videre frem, foranledigede General Wedell, der saaledes befandt sig i et couperet Terrain mellem 2 af Infanteri besatte Byer, til at standse Brigadens Fremrykning for at afvente 1ste Infanteri-Brigades Ankomst. Imidlertid bleve Batteriets (Bruhn) 2 Granatkanoner trukne frem for at beskyde den fjendlige Escadron, der havde gjort Holdt c. 600 Al. fra Avantgarde-Escadronen, og som ved et Par velrettede Skud fra de 2 Piecer bragtes til at tage Flugten, efterladende 4 dode Heste paa Pladsen.

I forceret Marche ankom endelig 1ste Infanteri-Brigade, der i sin for Bevægelse i couperet Terrain yderst besværlige Fægtningsformation havde passeret det af Hegn stærkt gjennemskaarne Terrain Ø. og S. Ø. for Frøslev, derpaa ved en Svingning tilvenstre havde overskredet Meden-Aaens Engparti S. V. for Haraldsdal, og som nu vesterfra gik løs paa Harreslev. Under Marchen var 1 Compagni af 11te Linie-Bataillon blevet detacheret til Volmerstoff og Haraldsdal. Kl. var omtrent 11<sup>1</sup>/<sub>2</sub>. Den anstrengende Marche havde udmattet Tropperne meget, men Oberst Bülow traf dog strax sine Dispositioner til Angrebet.

1ste og 11te Linie-Bataillon bleve sendte frem mod den nordlige og vestlige Side af Byen, medens 2den Linie-Bataillon beordredes til at angribe den fra den sydlige Side. Besætningen i Byen, hvis Tilgange vare barricaderede, var placeret med megen Skjønsomhed, og Forsvaret lededes med megen Dygtighed og Energi af den der commanderende Insurgentofficer, Capitain Schmidt. 1ste Brigade maatte under Udviklingen af dens Skyttepelotoner og under Fremrykningen udholde en heftig Tirraileurild; Afdelingerne gik imidlertid raskt fremad, 11te Linie-Bataillon bemægtigede sig Barricaden tvers over Hovedvejen og satte sig fast i de forreste Huse. Under en livlig Kamp kastedes Fjenden nu af alle 3 Afdelinger ud af Byen. Infanteriets Angreb understøttedes af 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruhn), der fandt Lejlighed til at enfilere en Del af Fjendens Stilling i Byens sydvestlige Udkant. Paa Insurgenternes Retraite fra Harreslev til Teglværkerne mellem denne By og Flensborg blev deres dygtige Fører dødeligt saaret, og det Hele var ifærd med at opløse sig, da den preussiske Husarlieutenant Grüter, der forrettede Adjudanttjeneste hos Prindsen af Noer, og som af denne var udsendt for at see, hvor langt den angribende Styrke var rykket frem i Positionens venstre Flanke, naaede Fægtningslinien og gjenoprettede Modstanden, idet han samlede de vigende Tropper og anviste dem en fordelagtig Opstilling dels ved Teglværket S. for Vejen mellem Harreslev og Flensborg, dels langs nogle i Vejen indløbende Hegn. Lieutenant Grüter forsvarede sin Stilling haardnakket mod den fra Harreslev i to Træfninger (2den og 11te Linie-Bataillon i 1ste Træfning, 1ste Linie-Bataillon i 2den Træfning) fremrykkende 1ste Infanteri-Brigade. Da navnlig 11te Linie-Bataillon var meget udmattet, maatte

2den Træfning beordres frem til Assistance, og ved dens Hjælp stormedes Hegnene paa begge Sider af Vejen, og omtrent samtidigt toges Teglværket, mod hvilket Oberst Bülow havde ladet Afdelingernes Skyttepelotoner rette deres Angreb. Insurgenterne sprængtes dels i Retning mod Flensborg, dels til Marieskoven, fra hvis nordlige Udkant de fortsatte Modstanden. Oberst Bülow beordrede nu 1ste Linie-Bataillon til i Forening med 11te Linie-Bataillon, som man maatte tilstaae en kort Hvile, at kaste Fjenden ud af Marieskoven og derpaa gaae los paa Flensborg. Han selv rykkede med 2den Linie-Bataillon frem mod den nordlige Udkant af Byens Forstad. Klokkeren var henimod 1 $\frac{1}{2}$ .

Oberst Schleppegrell havde imidlertid fortsat sin Fremrykning over Volmerstoft med 1ste Jægercorps, 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment og de 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen), ligesom ogsaa Husar-Escadronen og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiments fulgte denne Bevægelse. Da imidlertid Obersten under Fremrykningen beordredes til at detachere de 4 Kanoner til en Operation i Forbindelse med Cavaleriet, til hvilket desuden de 2 sidstnævnte Escadroner fik Befaling til at slutte sig, saa han saaledes sit Commando reduceret til 1ste Jægercorps og 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment, i Spidsen for hvilke han uden at støde paa nogen Modstand rykkede frem i det ham anviste Terrain, støttende sin venstre Fløj til Vejen, der S. O. for Haraldsdal bøjer af fra Oxevejen i østlig Retning mod Flensborg. Ved Ankomsten til Teglværkerne paa Harreslev-Vejen var Kampen der endt, og Oberst Bülow i Fremrykning imod Flensborg. Oberst Schleppegrell besluttede nu at gaae frem i sydlig Retning for gjennem Marieskoven at naae den sydlige Udkant af Flensborg

og derved om muligt afskjære Insurgenterne Retraiten ad denne Vej. Den 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment, som i det couperede Terrain ikke vilde kunne følge Corpsets Bevægelser, efterlodes som Bedækning for det 3die Batteri (Jessen), der over Harreslev var i Fremrykning ad samme Vej, som Oberst Bülow havde fulgt.

2den Infanteri-Brigade fulgte under Fremrykningen fra Bov Oxevejen, hvorfra den 4de Linie-Bataillon beordredes til at bøje af i østlig Retning for at tjene som Reserve for 1ste Jægercorps. Bataillonen naaede Teglværkerne ved Harreslev-Vejen kort efter Jægercorpsets Ankomst sammesteds. 7de Linie-Bataillon fulgte i nogen Afstand Cavaleriet, der, efter at Harreslev var tagen af 1ste Infanteri-Brigade, fortsatte sin Fremrykning ad Oxevejen.

Commandeuren for Avantgarden, Oberstlieutenant Magius, havde, da Fremrykningen over Volmerstoft var fuldført, beordret 12te Linie-Bataillon til et foretaget Angrebet paa Nyhus efter først at have forjaget Fjenden fra de enkelte Gaarde, som denne endnu holdt besat paa den nordre Side af Passet; Bataillonen rykkede Kl. 11 $\frac{1}{2}$  frem til Angreb, formeret i Pelotonscolonne med Skytterne i Têten. I Højde med Skytterne fulgte en Blænkerkjæde af Jægere. Samtidigt rykkede de 4 Kanoner af 6te Batteri (Fuhrmann) under Premierlieutenant Moltke frem for at opsøge en Stilling V. for Nyhus, hvorfra Angrebet kunde understøttes. Fjenden oppebiede imidlertid ikke Angrebet, men tiltraadte ved vore Troppers Fremrykning Retraiten fra Passet, der kun fandtes barricaderet med 1 Vogn. De 4 Kanoner kom paa Grund af Vanskeligheden ved Gjennembrydningen af de svære og tætte Hegn ikke til Skud. Avantgardens Afdelinger rykkede nu efter Fjenden, der ilsomt fort-



satte Retraiten mod Flensborg. Paa det Tidspunkt, da 1ste Infanteri-Brigades Kamp ved Teglværkerne Ø. for Harreslev var endt, altsaa Kl. 1½, var Avantgarden naaet frem til lidt forbi Klus, hvor 10 Mand af 3die (16de) Insurgent-Bataillon meldte sig som Deserteurer. 10de Linie-Bataillon, der, som det vil erindres, blev afgiven til Understøttelse for Avantgarden, fulgte dennes Bevægelser til henimod Klus, hvor den ved en Adjudant fra Hovedkvarteret beordredes til at marchere paa Harreslev. Paa Marchen derhen erholdt Bataillonens ved den samme Adjudant Ordre til atter at vende tilbage og naaede ved denne Bevægelse frem og tilbage først efter Fægtningens Ophør Højderne N. for Flensborg. Sandsynligviis har den Modstand, man mødte ved Harreslev, og senere Fjendens Fordrivelse fra dette Punkt foranlediget disse modsatte Ordre.

Vi forlode den under Oberstlieutenant Haxthausens Commando staaende Del af Flankecorpset i en observerende Stilling foran Krusaa Mølle og Kollundskoven. Henimod Kl. 12 meldte Capitain Wörishöffer, at Fjenden havde forladt sine ved Møllen opkastede Barricader, og at han havde stukket sine derliggende Barakker i Brand. Capitainen fremsendte nu en Afdeling for at afsøge Bygningerne ved Møllen. Ingenieurcapitain Ernst, der fra Holdbi efter Oberst Schleppegrells Ordre med en med Materialier til en Nodbro forsynet Ingenieurafdeling først havde fulgt Hovedstyrkens Fremrykning til Bov, men derfra var bleven beordret til at slutte sig til de ad Chausseen mod Krusaa fremrykkende Tropper, undersøgte Broen, der fandtes i brugbar Stand, og ryddede Barricaden. Efter at Patrouiller vare sendte frem i Skoven mod Kobbermøllen, hvor fjendlige Jægere observeredes, rykkede Capitain Wörishöffer med sine 2 Com-

pagnier frem mod Skoven. Han indhentede dog ikke Fjenden, som var i fuld Retraite, kun i den nordvestlige Del af Skoven forefandtes en Afdeling paa 30 Mand, der overgav sig uden Modstand. Paa den senere Fremrykning fangedes desuden enkeltvis 22 Mand. Oberstlieutenant Haxthausen rykkede imidlertid med Hovedstyrken frem gennem Kollundskoven, hvor han ikke stødte paa nogen Fjende, og forenede sig over Passet ved Kobbermøllen og over Wassersleben med Afdelingen under Capitain Wørishøffer, hvornæst det samlede Corps ad Chausseen rykkede frem mod Flensborg. Paa det Tidspunkt, vi her have søgt at fastholde, befandt det sig i Klusris-Skov. —

Det vil for at tilvejebringe et anskueligt Billede af den afgjørende Slutningsepisode i denne Kamp, for hvilken Flensborgs Forstad og Terrainet umiddelbart N. og V. derfor afgav Skuepladsen, være nødvendigt paa dette Punkt at dvæle et Øjeblik ved Fjendens Bevægelser under den hidtil beskrevne Del af Fægtningen. Fra Bov havde, som alt berørt, de 2 der posterede Compagnier af 2den (15de) Insurgent-Bataillon replieret sig paa Nyhus, hvor de optoges af de derstaaende 2 andre Compagnier af samme Bataillon samt 2 Compagnier af 3die (16de) Insurgent-Bataillon, Alt under Oberstlieutenant Baudissins Commando. Efterat de 2 til Forsvar af Passet anvendte Kanoner havde maattet fortrække for vort overlegne Artilleri, hævdede Baudissin endnu stadigt Besiddelsen af Positionen. Da han saa vore Tropper rykke frem mod Volmerstoft uden at møde nogen Modstand der, og uden at han erholdt nogen Melding fra den der posterede Escadron eller hørte nogen Chagering fra de til Harreslev afgivne 2 Kanoner, om hvis Inddragelse før Fægtningens Begyndelse han ikke

var sat i Kundskab, beordrede han af Frygt for at blive omgaaet i sin venstre Flanke Major Kindt til med sin nu samlede Bataillon at tage en Stilling paa den sydlige Side af Lavningen henimod Oxevejen. Han beordrede endvidere Majoren til at holde sig i denne Stilling, indtil han selv opgav Nyhus, og derpaa at trække sig tilbage mod Klus, hvor han skulde tage en ny Stilling til Dækning af Tilbagetøget. Major Kindt rykkede ogsaa frem i den ham angivne Retning, men ved Synet af vore fremrykkende Tropper opgav han ethvert alvorligt Forsvar og trak sig med sin Bataillon tilbage ikke til Klus, men til Højderne N. for Flensborg, hvorfra han ved sin Adjudant lod Oberstlieutenant Baudissin underrette om Situationen. Denne, der saaledes saa sin venstre Flanke aldeles blottet, besluttede sig efter nogen Tøven til at opgive Forsvaret af Posten og beordrede Retraiten samtidigt med, at vor Avantgarde rykkede frem til Angreb. Heri ligger da Grunden til den ubetydelige Modstand, Avantgarden, som vi ovenfor have seet, mødte paa dette Punkt. Baudissin trak sig nu ilsomt tilbage, men forefandt ikke ved sin Ankomst paa Højderne N. for Flensborg Major Kindt\*), der, sandsynligvis foruroliget af den heftige Kamp, som udviklede sig ved Teglværkerne Ø. for Harreslev, og frygtende for at see sin Retraite gennem Flensborg truet, kort iforvejen havde forladt Positionen og gennem Byen trukket sig tilbage til Højderne S. for denne. Prindsen af Noer, som lenad Middag var naaet til Flensborg, havde nemlig efter at have erholdt Underretning om Sagernes Stilling strax givet Ordre

\*) Major Kindt blev som Følge af den af ham ved denne Lejlighed udviste Malconduite berøvet sin Commando og stillet til Disposition.

til Retraite og opstillet den i Flensborg staaende Reserve paa Højderne S. for Byen for at optage de retirerende Afdelinger, til hvilke den omhandlede Ordre imidlertid ikke naaede. Til denne Reserve sluttede nu Major Kindt sig med sin Bataillon; de til Lyksborg den 8de detacherede Compagnier af 4de (17de) Insurgent-Bataillon vare beordrede sammesteds hen. Baudissin kom endnu tidsnok til at kunne passere Byen; uden at standse og overladende den højre Fløj af Insurgenthæren til sin Skjæbne, marcherede han ligeledes gennem Flensborg til Stillingen S. for Byen.

Da Flotillens Skibe ved Angrebets Begyndelse nærmede sig Flensborg, havde Major Michelsen af Frygt for en Landgang i Ryggen paa sig trukket en Del af sin Infanteristyrke samt de 2 Kanoner tilbage til Wassersleben, men forblev iøvrigt i sin Position ved Krusaa Mølle og Kollundskoven, ventende paa, at den ham observerende, fjendlige Styrke skulde angribe ham. Da han imidlertid bemærkede, at Forsvaret af Nyhus var opgivet, besluttede han sig endelig Kl. henad 12 til Retraite, hvilken Bevægelse, som ovenfor berørt, observeredes af Capitain Wörishöffer. Retraiten gik ad Chausseen til Wassersleben, hvor Insurgenterne bleve beskytne fra Flotillen, af hvis Skibe Corvetterne Najaden og Galathea samt Briggen St. Thomas efter den trufne Aftale vare placerede langs Kysten af Fjorden. De 2 til Michelsens Commando hørende Kanoner besvarede Skibenes Ild, men ophørte med Kampen efter at have løsnet nogle faa Skud, og Retraiten fortsattes nu til dels ad slette Skovveje til den sydlige Udkant af Klusris Skov. I Højde med Klus detacherede Michelsen 1 Compagni mod dette Punkt for at erholde Underretning om Situationen der. Compagniet stødte paa nogle Blæn-

kere, henhørende til Oberstlieutenant Baudissins Arrieregarde, der gave Beretning om, hvorledes Forholdene stode, og tilskyndede til hurtig Retraite. Retraiten var imidlertid meget udsat, saasnt man forlod Skoven, da den eneste Vej, Chausseen, paa længere Strækninger kunde beskydes fra Skibene. Cavaleri-Detachementet og de 2 Kanoner havde imidlertid intet Valg, de jøge derfor afsted i største Hast ad Chausseen og slap lykkeligt igjennem Flensborg. Infanteriet forlod idetmindste tildels Chausseen og trak mere mod V. ind i det couperede Terrain, hvor Marchen vel kunde foretages mere skjult for Skibene, men naturligvis ogsaa var endel langsommere. Imidlertid haabede Michelsen dog betimeligt at kunne naae Forstaden til Flensborg, som han endnu antog besat af Insurgenterne. Ved Ankomsten henimod dette Punkt viste det sig imidlertid, at Positionen var forladt, og at danske Tropper vare i Fremrykning mod Forstaden. Ojeblikket var kritisk, det gjaldt om at opholde den fremtrængende Fjende for at give Corpset Tid til at passere. Michelsen besatte derfor Mollebakkerne udenfor Byen, hvor endel Efternølere af Besætningen fra Nyhus vare stødte til, samt Husene ved Vejen. Corpsets Frelse afgang dels, som omtalt, deraf, at Oberst Bülow kunde standses i sin Fremrykning, indtil Forstaden var passeret, og dels, hvis dette lykkedes, deraf, at ingen danske Tropper endnu maatte have naaet Byen paa et sydligere Punkt. Begge disse Betingelser bleve imidlertid, som det nu skal sees, uopfyldte.

Oberst Bülow var, efter hvad der ovenfor er berettet, Kl. 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> med 2den Linie-Bataillon i Fremrykning mod Flensborgs Forstad, efterfulgt af 3die Batteri (Jessen) og 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment. Den Mod-

stand, som Resterne af Besætningen fra Harreslev endnu ydede, var kun ringe; men ved Ankomsten til Forstaden fandtes Tilgangene til denne, Møllebakkerne der og Husene stærkt besatte med Afdelinger af Michelsens Corps. Obersten gav Ordre til Storm, denne foretoges, men maatte gjentages, thi Insurgenterne forsvarede sig med fortvivlet Mod. 3die Batteri (Jessen) tog imidlertid Position paa en Bakke N. for den Vej, hvorpaa Batteriet marcherede, uden dog at komme til Skud, da Fjenden ikkun saaes enkeltvis, og man desuden nødigt vilde beskyde Byen. 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment holdt med sin Estandartdeling ved Batteriet; med de andre 3 Delinger under Escadronschefens, Ritmester Sauerbreys, Commando i den Slugt, hvorigjennem Vejen fra Harreslev passerer umiddelbart før dens Udmunding i Chausseen ved Flensborgs Forstad. Under Dækning af den levende Ild fra Husene søgte endel Insurgenter, navnlig Studenter og Turnere, langs Chausseen at naae ind i Forstaden. For at afskjære disse Retraiten og for overhovedet endnu mere at forøge Forvirringen gjorde Ritmesteren med de 3 Delinger en dristig Attaque ud fra den Slugt, hvori han holdt, og ind paa Chausseen. Fjenden sprængtes ved dette uventede Angreb til alle Sider i vild Flugt. Fra Husene, hvor endel af de Flygtende søgte ind, og navnlig fra det i Forstaden værende Jernstøberi, som herved var blevet stærkt besat, rettedes der imidlertid en heftig Ild paa Escadronen, flere af de forreste Heste faldt, og over dem og over nedredne Fjender styrtede flere af de bagved værende Delingers Heste. Et kort Haandgemæng opstod, hvori Ritmesteren og Lieutenant Schultz, hvis Heste vare styrtede, maatte væge sig, den Første liggende ved sin Hest, den Sidste tilfods. Forvirringen, som denne

Attaque havde foranlediget, havde imidlertid gjort sin Virkning, idet den lettede Stormen paa Byen, som nu atter omtrent samtidigt med Escadronens Indhug blev udført af 2den Linie-Bataillon, der understøttedes af 4de Linie-Bataillon. Sidstnævnte var ved sin Ankomst til Teglværket Ø. for Harreslev af Oberst Schleppegrell beordret til igjennem den østlige Del af Marieskoven at marchere mod Flensborg. Efterat have passeret Skoven gjorde Bataillon en Svingning tilvenstre og marcherede, formeret i Compagnicolonner, mod Forstaden, hvor den ankom, da Stormen paa denne foretoges. Ved dette fornyede Angreb lykkedes det Oberst Bülow at sætte sig fast i Forstaden, hvor imidlertid Kampen endnu en kort Tid fortsattes navnlig af Besætningen i Jernstøberiet. Af Insurgenterne strakte endel Gevær, endel flygtede til Møllerne N. for Byen, hvor de senere overgave sig, endel endelig forsøgte at undkomme langs Flensborgs Hovedgade og langs Stranden, hvor de bleve beskudte fra Skibene og endelig, som det Følgende vil vise, fandt Vejen spærret af 1ste Linie-Bataillon. Angrebet paa Byen understøttedes af Flotillen, idet dens Dampskibe med Kanonbaadene paa Slæb under Commando af Capitain Bille ved Troppernes Fremrykning mod Byen løb ind i Havnen og aabnede en heftig Ild dels mod Møllebakkerne og Jernstøberiet, dels paa de langs Stranden flygtende Insurgenter.

I Spidsen for 1ste og 11te Linie-Bataillons Skyttepelotoner havde Oberstlieutenant Rye stormet Marieskovens nordlige Udkant, kastet Fjenden tilbage gjennem Skoven og var trængt frem til Flensborg ved Mariegaden. Skydningen var tildels ophørt, og da Oberstlieutenant deraf sluttede, at det kun var en ringe Styrke, der endnu holdt sig i Forstaden for at dække Retraiten for

det øvrige Corps, betænkte han sig ikke paa med den ubetydelige Styrke af c. 100 Mand, som han havde ved Haanden, at ile frem gennem Mariegaden til Hovedgaden, for at spærre Passagen gennem denne; Resten af 1ste Linie-Bataillon, der havde fulgt Skytternes Bevægelse, stødte imidlertid til ham i Nærheden af Hospitalet. Med den saaledes samlede Bataillon rykkede han videre, passerede Byens nordre Port og berøvede ved at tage en Opstilling mellem Hovedgaden og Stranden de ad denne Vej flygtende Insurgenter enhver Udvej til at undslippe. Blandt det ikke ubetydelige Antal Fanger, som Bataillonnen her gjorde, var ogsaa den haartaarede Commandeur for Insurgenternes højre Fløj, Major Michelsen. Ved Jernstøberiet vedvarede Kampen endnu, da 1ste Linie-Bataillon rykkede frem; da Forsvarerne her imidlertid nu saa, at al Udvej til Redning var lukket, overgave de sig. Deres Antal var c. 260 Mand. I denne sidste Episode af Fægtingen deltog en Afdeling af Marinen, der i 2 Fartøjer under Commando af Lieutenanterne Lund og Holbøll gjorde Landgang i Havnen og agerede i For- ening med 1ste Linie-Bataillon.

Avantgarden stødte paa sin videre Fremrykning fra Klus ikke paa nogen Modstand. Kun ved den nordligste af Møllerne udenfor Flensborg faldt der nogle Skud. Endel Efternølere af 3die (16de) Insurgent-Bataillon og af Michelsens Corps havde nemlig søgt herhen; da et Compagni af 3die Jægercorps, der blev sendt mod dette Punkt, aabnede sin Ild, gave de strax Signal til Over- giveelse. Circa 160 Fanger faldt her i vore Hænder. Avantgarden tog derpaa en Stilling paa Højderne umiddel- bart N. for Flensborg.

Oberstlieutenant Haxthausen rykkede uden Fægt- ning frem igjennem Klusris Skov mod Flensborg.



Oberst Schleppegrell gik med 1ste Jægercorps og den nu noget udhvilede 11te Linie-Bataillon fra Teglværket i sydlig Retning gennem Marieskoven og derfra i forceret Marche mod den sydlige Udkant af Flensborg, hvor 1ste Jægercorps forblev ved Røde-Port, medens 11te Linie-Bataillon beordredes til Angelbo-Porten. Disse Punkter naaedes imidlertid for sildigt, til at den ved Bevægelsen tilsigtede Afskjæring af Retraiten for en større Del af Insurgenterne kunde opnaaes.

Under den nys beskrevne Slutningsepisode af Fægtningen, som var tilende Kl. c. 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, havde Armeecorpsets højre Floj foretaget følgende Bevægelser. Cavaleri-Brigaden med 2det Batteri (Bruhn), Husar-Escadronen, de 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) og 7de Linie-Bataillon fortsatte, som alt berørt, efter at Harreslev var tagen af 1ste Infanteri-Brigade, Fremrykningen ad Oxevejen. Husarescadronen passerede forbi Cavaleri-Brigaden og opdagede kort efter i sydvestlig Retning mellem Gotrupel og Langbjerg en fjendlig Afdeling, der ansloges til en Styrke af 3 Escadroner Cavaleri samt noget Infanteri. Paa Husar-Escadronens Melding herom detacherede General Wedell, der med Cavaleri-Brigaden var naaet frem til Teglværket V. for Marieskoven, de 2 Escadroner af 6te Dragon-Regiment, der i Forening med de 2 fra Ellund retournerede Escadroner af samme Regiment samt 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruhn) opmarcherede ligeoverfor den fjendlige Styrke. General Hedemann, der ligeledes befandt sig i Nærheden, beordrede endvidere de 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) til at medvirke ved denne Operation. Ved et Par Skud fra Artilleriet sprængtes de fjendlige Afdelinger og søgte, tildels i vild Flugt, at naae Oxevejen Ø. om Hanved Skov og igjennem denne. Under denne Flanke-

bevægelse beskjødtes de Flygtende saavel af de i vestlig Retning udsendte Piecer som ogsaa af de øvrige Piecer af 2det Batteri (Bruhn), der tilligemed 3die Dragon-Regiment havde fortsat Fremrykningen ad Oxervejen mod Skæferhus. General Wedell befalede nu Oberst Juel med 3 Escadroner af 3die Dragon-Regiment at attackere de Flygtende, medens Regimentets 4de Escadron skulde blive tilbage som Dækning for Artilleriet. Da der imidlertid samtidigt bragtes ham Ordre fra General Hedemann til at blive staaende ved Skæferhus, indtil Generalen ankom der med 7de Linie-Bataillon, modificeredes Ordren til Oberst Juel saaledes, at han ikkun skulde medtage 2 Escadroner af Regimentet; endvidere tildeltes der ham 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruhn) under Commando af Lieutenant Thestrup. Da Oberst Juel rykkede frem, flygtede Insurgenterne, forfulgte af Cavaleriet, spredte ind i Handved Skov, trak sig gjennem denne og fortsatte Flugten ad Husum til. De 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen), Husar-Escadronen og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment bleve ad Vejen fra Skæferhus sendte til den sydlige Udkant af Flensborg, hvorhen ogsaa den nu ved Skæferhus indtrufne General Hedemann førte 7de Linie-Bataillon, 6te Dragon-Regiment og Resten af 2det Batteri (Bruhn). Ved Ankomsten til Byen, var der imidlertid Intet mere der at udrette. Stabschefen, Capitain Læssøe, ledsagede General Wedell, der med de resterende 2 Escadroner af 3die Dragon-Regiment fulgte efter Oberst Juel ad Vejen forbi Skovkro og stødte til denne paa Husumervejen. De ad sidstnævnte Vej flygtende Insurgerter vare imidlertid alt ude af Sigte, men paa Slesviger-Chausseen saa man endnu endel fjendlige Tropper i ilsom Retraite. Prindsen af Noer havde nemlig, efter-

haanden som Insurgenttropperne kom ud af Flensborg, sendt dem Syd paa og kun efterladt en Arrieregarde paa Højderne S. for Byen. Denne forblev der, haabende paa, at Michelsens Corps endnu skulde kunne redde sig. Da dette Haab imidlertid glippede, satte ogsaa den sig i Marche netop i det Øjeblik, da Cavaleriet naaede Husumervejen. Et Forsøg gjordes af Cavaleriet paa at naae tvers over Markerne ind paa de Flygtende, men det sumpede Terrain V. for Chausseen standsede Fremrykningen. Man forsøgte vel at omgaae Hindringen saavel i nordlig som i sydlig Retning, og en af Escadronerne lykkedes det med megen Besvær enkeltvis at passere Mosen og Vandlobet derigjennem over et improviseret Overgangssted, men da man endelig naaede Chausseen, var Fjenden alt af Syne. Hans Retraite foruroligedes saaledes kun af de 2 Oberst Juel medgivne Kanoner, der fulgte Regimentet over til dels meget uvejsomt Terrain, og som flere Gange fik Lejlighed til Skud.

Da Cavaleri-Brigaden efter endt Fægtning samledes paa Slesvig-Chausseen, vare Heste og Mandskab meget udmattede dels af de foregaaende Dages strenge Tjeneste, dels efter den lange, besværlige Marche, som den forandrede Disposition og Bevægelsen under Fægtningen havde medført. Denne Omstændighed i Forening med Overcommandoens Formening om, at Fjenden vilde yde ny Modstand ved Isted, og at man kunde vente en lignende i Angel, foranledigede, at man opgav strax at forfølge Fjenden. Hæren gik, efterat Forposter vare udstillede af 5te Linie-Bataillon, 2det Jægercorps samt et Detachement Dragoner over Engelsby, Tarup og Tostrup og derfra i vestlig Retning til Husumervejen, i concen-

treret Cantonnement i Flensborg og de nærmest Byen liggende Gaarde. —

Da Major Thestrup, der, som ovenfor berørt, efter sin fremadgaaende Bevægelse d. 8de atter havde trukket sig tilbage til Holdnæs, d. 9de om Formiddagen Kl. 11 af Capitain Bille erholdt Meddelelse om, at et Hovedangreb paa denne Dag rettedes mod Flensborg, gav han strax Ordre til Opbrud og rykkede, efterladende 1 Compagni af 9de Linie-Bataillon i Forskandsningerne, frem mod Lyksborg. Han fandt denne Bys nordøstlige Udkant endnu besat af de derhen detacherede Insurgentafdelingens Arrieregarde; Resten havde efter Prindsens tidligere omtalte Ordre alt forladt Byen og var dels marcheret til Flensborg, dels gennem Angel ad Mysunde til. Efter et kortvarigt Engagement forlod ogsaa Arrieregarden Byen, og Majoren besatte nu Slottet Kl. 3 om Eftermiddagen.

Den slagne Insurgenthær var, som det alt er seet, ved den stedfundne Kamp sprængt i tre forskjellige Retninger. Den Del af Hæren, der havde været posteret i Flensborg eller N. for denne By, samt den Del af Besætningen ved Lyksborg\*), der var beordret tilbage til Flensborg, iværksatte, tildels i største Uorden, sin ildsomme Retraite ad Slesvig-Chausseen og ad de

Insurgenthærens  
Retraite efter  
Føgtningen.

\*) Det vil erindres, at de til Lyksborg detacherede 3 Compagnier af 4de (17de) Insurgentbataillon vare beordrede til at retournere til Flensborg. Da de nærmede sig Byen henimod Kl. 2 $\frac{1}{2}$ , saa de imidlertid Dannebroke vaje fra en Mængde Huse og mødte kort efter Brigadecommandeuren, Hertug Carl af Lyksborg, der gav dem Ordre til at beje i sydlig Retning tvers over Markerne til Adelby, hvorfra Compagnierne ad Biveje i Angel fortsatte Marchen mod S., indtil de ved Isted kom ud paa Chausseen.

dermed parallelle Veje gennem Angel til Isted. Resten af Besætningen i Lyksborg trak sig over Oxager, Sattrup og Vedelspang til Mysunde. Cavaleriet med det dertil afgivne Fricorps, hvoraf en Del havde vist sig ligeoverfor vor højre Fløj ved Langbjerg, forsvandt ad Vejen til Husum, hvilken Vej Cavaleriet atter forlod ved Vanderup for over Langsted at nærme sig til Hovedstyrken; Fricorpset fortsatte Marchen til Husum, hvorfra det over Frederikstad naaede den holstenske Grændse.

Under Retraiten, paa hvilken Prindsen af Noer fulgte de ad Chausseen retirerende Tropper, maatte det hurtigt blive ham klart, at der var Lidet eller Intet at haabe af den Modstand, som en saa lost organiseret og dertil allerede ved denne Dags Begivenheder saa demoraliseret Hær kunde yde, og at det i ethvert Fald ikke var til at tænke paa, muligen alt den næste Dag at gjenoptage Kampen i Positionen ved Isted, hvor Prindsen havde givet Major Zastrow Ordre til at tage Stilling med 5te Linie-Bataillon. Sidstnævnte Bataillon beordredes derfor blot til at forblive i Positionen for der at indtage en Arieregardestilling til Dækning af de ad denne Vej retirerende Rester af Insurgent hæren, som alle fik Befaling til at trække sig tilbage til Slesvig. Cavaleriet beordredes ligeledes til at trække sig tilbage til denne By, efterladende ved Langsted de fornødne Posteringer til Observation af Terrainet i nordlig og vestlig Retning.

Efter en Overvejelse af de forskjellige Planer, som under den forandrede Situation kunde følges med de forhaanden værende Kræfter for at modarbejde den sejerrige, danske Hærs videre Fremrykning, sendte Prindsen endnu d. 9de om Aftenen den ham attachederede, preussiske Lieutenant Gersdorff til Rendsborg med en

Skrivelse til Oberst Bonin, hvori han anmodede Obersten om at overlade ham nogle Officerer, hvilke han ønskede dirigerede til Hæren over Mysunde. Prindsen havde nemlig fattet den Beslutning at detachere sit Artilleri med Undtagelse af nogle faa Piecer til Rendsborg under Bedækning af Cavaleriet, medens han selv med hele Infanteriet samt lidt Cavaleri og Artilleri kastede sig ind i Angel. Han troede at kunne finde en væsentlig Støtte i Stemningen i denne Del af Landet, hvor han vilde organisere en Landstorm, og antog at kunne holde sig i længere Tid i dette stærkt couperede og lidet tilgængelige Terrain. Med sit c. 4000 Mand stærke Corps mente han paa denne Maade alvorligt at kunne true den danske Hærs Fremrykning fra Flensborg og derved muligen dække en Del af Hertugdømmet Slesvig til Gunst for Insurrectionen. Lieutenant Gersdorff vendte tilbage om Natten med Bonins Svar, hvori denne lovede at sende de forlangte Officerer. Om Aftenen vare alt de fornødne Ordre givne, men d. 10de om Morgenen viste det sig, at Cavaleriet var forsvundet. De ved Langsted opstillede Observationsposter troede at have opdaget Troppebevægelser ad Husum - Vejen (sandsynligvis Efterløbere af det ad denne Vej flygtende Fricorps), havde antaget dem for danske Tropper og grebne af en panisk Skræk, forladt deres Post. Oberstlieutenant Fürsen-Bachmann, som fik Melding herom om Natten i Slesvig, lod de der indrykkede Escadroner purre ud og afmarcherede strax uden Ordre og uden at afgive nogen Melding ad Rendsborg til. Prindsen maatte saaledes sende Artilleriet uden Bedækning til Rendsborg. Neppe var denne Sag ordnet, før der indløb Melding fra samtlige Bataillonscommandeurer, at deres Afdelinger befandt sig i en saadan Opløsnings-

tilstand, at de aldeles ikke kunde indestaae for dem, naar Ordren lød paa Andet end paa at marchere mod Syd. Herved blev da Prindsen for at undgaae en fuldstændig Opløsning af Hæren nødt til at opgive sin Plan og give Ordre til Fortsættelse af Retraiten i sydlig Retning, hvor Eggen ved Sehested frembød sig som det til Indtagelsen af en ny Stilling mest passende Punkt. Paa Marchen toge imidlertid endel af de bagest marcherende Tropper, efter Sigende paa Grund af en Vejvisers Upaalidelighed, Vejen over Brekendorf til Rendsborg. Resten marcherede til Omegnen af Sehested, hvor en Forpoststilling indtoges N. for Byen. De over Mysunde retirerende Insurgenttropper stode den 10de om Aftenen mellem Hütten og Holm. Natten mellem d. 10de og 11te troede et Fricorps, der havde Forpost ved Sehested sammen med 3die (16de) Insurgent-Bataillon, at opdage fjendlige Tropper, hvorfor Corpset uden Ordre trak sig tilbage og gik over Ejder-Kanalen; 3die (16de) Insurgent-Bataillon nødtes derved til at repliere sig paa Sehested. Demoralisationen og den opløste Tilstand, i hvilken alle de Forhold befandt sig, hvis Fasthed og Sikkerhed ere Grundbetingelserne for en Hærs Brugbarhed, havde efterhaanden i Insurgent-hæren naaet et saadant Højdepunkt, at der fornuftigvis ikke kunde gjøres Andet end søges et Cantonnement, hvor man i Ro kunde bøde paa de store Mangler, der overalt kom tilsyne. Prindsen befalede derfor d. 11te, at samtlige regulaire Tropper af Insurgent-hæren skulde gaae i Cantonnement S. for Ejder-Kanalen, medens samtlige Fricorpser under Commando af den ovenfor omtalte Lieutenant Gersdorff skulde forblive i Cantonnement N. derfor i Hütten Herred og Dänischwohld og indtage en Forpoststilling mellem Witten-See og Ekernförde-

Fjord. Mod Vest blev der tilvejebragt Forbindelse med Preussernes Forpostlinie, som Oberst Bonin paa Grund af de stedfundne Begivenheder havde fundet sig foranlediget til at skyde frem til Sorgfloden. Det til Kappel d. 9de afmarcherede Wasmer'ske Fricorps sluttede sig over Ekernfærde, som det passerede om Eftermiddagen d. 11te, til de øvrige Insurgentropper.

Efter Aftalen sendte Oberst Bonin de lovede Officerer, ialt 9, til Mysunde. Paa Vejen derhen mødte de imidlertid den retirerende Insurgentvær, underrettedes om den forandrede Beslutning med Hensyn til Retraitten og vendte samme Dag tilbage til Rendsborg.

Efter Indrykningen i Flensborg, som vore Tropper fandt smykket med Dannebrogslag, og hvor en hjertelig Modtagelse ventede dem hos det langt overvejende Flertal af Befolkningen, befalede General Hedemann, næsteften at udtale sin Tak til Tropperne for deres under Kampen udviste Forhold, at hele Armeecorpsset den følgende Dags Formiddag Kl. 9 skulde staae færdigt til Afmarche mod Syd i Flensborgs Hovedgade i følgende Orden: Cavaleriet, Avantgarden, 1ste Infanteri-Brigade, 2den Infanteri-Brigade, Flankecorpsset og endelig det nærrejdske Corps's samlede Artilleri, med hvilket en Omfordeling var paatænkt.

Ifølge de Dispositioner og Ordre, som her udgaves størstedels mundligt, skete Hærens Fremmarche paa følgende Maade. Cavaleri-Brigaden, der erholdt Ordre til, ledsaget af 6te Bateria (Fuhrmann), at rykke frem over Barderup og Tarup mod Langsted og Eggebæk for derfra den følgende Dag at fortsætte Fremrykningen V. om Slesvig og forbi denne By, lod 6te Dragon-Regiment med 4 Kanoner marchere ad Chausseen til Tarup,

De danske  
Troppers Ind-  
rykning i Flens-  
borg.

Hørens Frem-  
rykning d. 10de  
April.



Sønder Smedeby og Kjeldbæk, medens 3die Dragon-Regiment med de 4 andre Kanoner tog Vejen over Vanderup til Store- og Lille-Jørn samt Eggebæk. Brigadens Stabsqvarter var den 10de om Aftenen i Langsted.

Avantgarden rykkede frem ad Chausseen mod Slesvig og indtog om Eftermiddagen en Forpoststilling ved Oversø med Husar-Escadronen i Frørup og Infanteri-Forpostlinien Syd om Frørup og Aagaard. Hvad der af Avantgardens Infanteri ikke var umiddelbart paa Forpost, cantonnerede i Oversø, hvorhen ogsaa dens Artilleri (4 Kanoner af 3die Bateria (Jessen)) blev forlagt, og i Julskov.

1ste Infanteri-Brigade marcherede tilligemed 1 Escadron af 5te Dragon-Regiment og 2 Kanoner af 3die Bateria (Jessen) til et Cantonnement i Store Solt og omliggende Byer.

Flankecorpset tog Vejen over Husby til Oxager og omliggende Byer og havde Ordre til at besætte Oxager Bro stærkt. Det udstillede sine Forposter langs den nordre Bred af Bonde-Aaen. 1ste Jægercorps, hvem Forposttjenesten den Dag paahvilede, var til den Ende beordret til at gaae i Cantonnement i Gammelby, Oxagerbro og Kollerup. Sidstnævnte By, hvor 2 Compagnier af Corpset skulde cantonnere, fandtes imidlertid ved disses Ankomst dertil belagte af 1ste Linie-Bataillon, hvorfor Compagnierne med General Hedemanns Samtykke marcherede til Bistoft og udstillede derfra Forposter, saa at Forpostlinien altsaa paa dette Sted kom til at gaae S. for Bonde-Aaen. Detachmentet af 4de Dragon-Regiments 4de Escadron deltog i Forposttjenesten; 2 Kanoner placeredes ved Oxagerbro. Som Soutien for Forposterne cantonnerede 10de Linie-Bataillon

i Estrup og Fladsbyskov. Resten af Flankecorpset var forlagt til Hyrup, Kilsgaard, Markerup, Oxager, Oxager-skov, Fladsby og Venerød, til hvilken sidste By Major Thestrups tidligere til Holdnæs detacherede Commando samme Dag indtraf fra Lyksborg.

Af 2den Infanteri-Brigade fulgte den 4de Linie-Bataillon Flankecorpsets Bevægelse til Husby, hvornæst den fik anvist Cantonnement i Grimmerup. Brigadecommandeuren marcherede med 7de Linie-Bataillon og 2 Kanoner af 3die Batteri (Jessen) ad Vejen til Lyksborg, hvor 9de Linie-Bataillon havde overnattet, og hvorfra denne Bataillon havde erholdt Ordre til at afmarchere ad Vejen mod Flensborg. De 2 Commandoer mødtes ved Kavslund, hvorfra de efter Overcommandoens Bestemmelse samlede marcherede til Husby. 7de Linie-Bataillon forblev her med de 2 Kanoner, medens Major Thestrups Commando, som alt berørt, afgik til Venerød.

2det Batteri (Bruhn) marcherede til Lille Solt, 13de Linie-Bataillon og Ingenieurdetachmentet til Store Solt, hvor Hovedkvarteret tillige cantonnerede. I Flensborg efterlodes 1 Compagni af 11te Linie-Bataillon, 1 Escadron af 4de og 3 Escadroner af 5te Dragon-Regiment.

Det vil af det Anførte sees, at Overcommandoen ansaa det for særdeles magtpaaliggende at sikkre sig mod Angel; navnlig tyder den Omstændighed hen herpaa, at man ikke troede at kunne lade Major Thestrups Commando tage den korteste Vej fra Lyksborg til Venerød, men lod det gjøre en Omvej. Fremdeles fremgaaer Efterretningsvæsenets mangelfulde Tiltand tydeligt af den Omstændighed, at Overcommandoen i Løbet af hele Dagen d. 10de slet ikke var bekjendt

Projecteret Re- med Insurgenthærens Tilstand og Bevægelser. Endnu  
 cognoscering til den nævnte Dags Aften Kl. 8<sup>1/2</sup>, da Insurgenthæren  
 d. 11te April, alt befandt sig i Omegnen af Sehested, var man i det  
 danske Hovedkvarter saa blottet for Efterretninger, at  
 der blev givet Ordre til den følgende Dag at foretage  
 en Recognoscering af Passet ved Vedelspang og af  
 Egnen mellem Lang-Sø og Arnholt-Sø. Til Dækning  
 af Recognosceringen, der skulde udføres af Capitain  
 Faaborg og Lieutenant Bülow, beordredes Flanke-  
 corpsset at lade 1 Bataillon afgaae over Esmark og  
 Olsby til Farensted, henimod hvilket Punkt den 1ste  
 Infanteri-Brigade skulde sende 1 Bataillon over Have-  
 tofte. Saafremt man ikke forefandt noget Fjendligt,  
 skulde begge Bataillonerne forblive ved Farensted, i mod-  
 sat Fald trækkes tilbage til Havetofte. Denne Befaling  
 kom imidlertid ikke til Udførelse, idet der blev bødet  
 paa Manglen af Efterretninger ved en dristig Recogn-  
 oscering, som Chefen for den i Frørup cantonnerende  
 Husar-Escadron, Ritmester Marcher, om Eftermiddagen  
 d. 10de foretog imod Slesvig. Da Ritmesteren, ledsaget  
 af Lieutenant Kjær af samme Escadron og 1 Husar,  
 paa en Recognoscering i sydlig Retning aldeles ikke  
 opdagede Spor af noget Fjendligt, fortsatte han Riddet  
 bestandigt mere og mere mod Syd, indtil han naaede  
 Slesvig By. Da de 2 nævnte Officerer ved den nordre  
 Indgang til Byen forefandt et tildels bortryddet Forhug,  
 lod denne Omstændighed dem formode, at Fjenden havde  
 forladt Byen. De begave sig derfor ind i Byen og er-  
 holdt af Borgermesteren dersteds en skriftlig Erklæring  
 om, at der i Byen ikke fandtes andre fjendlige Tropper  
 end de Saarede, hvoraf Lazarethet var opfyldt. Rit-  
 mester Marchers Melding om Resultatet af hans Re-  
 cognoscering naaede Hovedkvarteret Natten mellem d.

Ritmester Mar-  
 chers Recogn-  
 oscering d.  
 10de April.

10de og 11te. Selvfølgelig contramanderedes den Af-  
 tenen forud beordrede Recognoscering, og der befaledes  
 en almindelig Fremrykning af Hæren til Egnen ved Slesvig, idet Flankecorpset dog erholdt Ordre til fra sit  
 nuhavende Cantonnement at detachere 1 Jægercorps til  
 Kappel og senere under sin Fremrykning fra Vedelspang  
 at sende 1 Bataillon og 2 Kanoner til Mysunde. Avant-  
 garden, 1ste Infanteri-Brigade, 13de Linie-Bataillon, 5te  
 Dragon-Regiment og 2det Batteri (Bruhn) søgte, for-  
 saavidt deres Cantonnements ikke laa ved Chausseen, ad  
 forskellige dem anviste Veje ud paa denne og marche-  
 rede til Slesvig, hvor de indtog Cantonnement, dog  
 med Undtagelse af 5te Dragon-Regiment, der blev for-  
 lagt til Skovby. Hovedkvarteret forlagdes ligeledes til  
 Slesvig. Den 2den Infanteri-Brigade marcherede over  
 Ølsby til et Cantonnement mellem Nørre Farensted og  
 Vedelspang. Cavalieri-Brigaden indtog efter at have  
 gennemstrefjet Terrainet V. for Chausseen et Can-  
 tonnement i Byerne V. for Slesvig; det 3die Dragon-  
 Regiments 2 Escadroner med 4 Kanoner belagde Elling-  
 sted, de 2 andre Escadroner af samme Regiment Sylve-  
 sted; 6te Dragon-Regiment med de 4 andre Brigaden  
 tildelte Kanoner blev forlagt til Store og Lille Danne-  
 virke.

Hærens Frem-  
 rykning til Sles-  
 vig d. 11te April.

Den 12te April blev 2den Infanteri-Brigade trukken  
 S. for Vedelspang-Passet i et Cantonnement mellem  
 Slesvig, Langsø og Arnholtsø, 5te Dragon-Regiment  
 forlagdes samme Dag til Altstadt i Slesvig for at give  
 Plads for 3die Dragon-Regiment. —

Flankecorpset detacherede ifølge den af Overcom-  
 mandoen givne Ordre 2det Jægercorps, som erholdt til-  
 delt et mindre Dragon-Detachment, til Expeditionen imod

Flankecorpsets  
 Detacheringer  
 mod Kappel og  
 Mysunde.

Kappel og senere ved Vedelspang 5te Linie-Bataillon, ligeledes med et Dragon-Detachement, og 2 Kanoner til Mysunde. Resten af Corpset indtog Cantonnement i Sct. Jürgen ved Slesvig.

Ordren til 2det Jægercorps lød paa at marchere til Kappel den 11te, passere Slien dersteds den 12te og derpaa samme Dag gennem Svansen at marchere til Ekernforde. Der gaves imidlertid Commandeuren for Corpset meget frie Hænder med Hensyn til hans Bevægelser, som han ganske kunde lempe efter Omstændighederne. Han skulde udforske Stemningen i Egnen og fornemmelig i Kappel, hvor muligt forefundne Vaaben skulde borttages. Jægercorpset naaede imidlertid den 11te ikke længere end til Grønholt, hvor det var nødvendigt at lade Mandskabet hvile noget og forfriske sig. Den 12te om Morgenen Kl. 2 fortsattes Marchen til Kappel, hvor de 2 Compagnier indtraf Kl. 7, medens de andre 2 Compagnier detacheredes til Arnæs, Fovløk og Ravnkjær. Capitain Neergaard, der var attacheret Oberstlieutenant Styrup paa denne Expedition, troede dels paa Grund af Mandskabets store Udmattelse, dels af Hensyn til de i Egnen almindeligt circulerende Rygter om Preussernes Fremmarche mod vor Position ved Slesvig, under hvilken Eventualitet Corpsets Fremrykning i Svansen vilde være meget vovelig, ikke at burde tilraade at passere Slien, forinden man havde erholdt Efterretninger fra Hovedcorpset ved Slesvig. Imidlertid modtog Corpscommandeuren længere hen paa Dagen gennem Oberstlieutenant Haxthausen Ordre fra Hovedkvarteret til at opgive Expeditionen til Ekernforde og trække sig nærmere til Mysunde. Corpset indtraf som en Følge heraf den 12te om Aftenen i et Can-

tonnement i Skolderup, Thorsted, Hestoft og Goltoft med Cavaleri-Detachementet i Geel og underlagdes Oberstlieutenant Haxthausens Commando.

Ved Vedelspang afgik, som ovenfor alt bemærket, Oberstlieutenant Haxthausen med 5te Linie-Bataillon, et Dragon-Detachement og 2 Kanoner mod Mysunde. Færgen her fandtes liggende paa den søndre Bred af Slien, tildels ødelagt og halvt optrukken paa Land; Færgetouget var ligeledes ødelagt. Færgehuset paa den nordre Bred fandtes tomt, og alle Tilraab til den anden Bred bleve uden Resultat, selv efterat man for at vække Frygt havde affyret et Kanonskud. Man dannede nu en Flaade, hvorpaa 6 Mand overførtes til den søndre Bred, og den 12te lykkedes det at faae Færgen istand og flot, saaledes at den kunde lægges over paa den nordlige Bred. Compagniet Wørishøffer blev nu overført for at foretage en Recognoscering mod Ekernførde, hvorfra Compagniet samme Dag vendte tilbage, medbringende Efterretning om, at Byen var besat fra Flotillen, der havde landsat et Detachement af dens Soldatesque, som imidlertid ønskedes afløst af en større Styrke, da man ventede Angreb Syd fra. Soldatesquen var af Capitain Dirckinck-Holmfeld placeret paa den smalle Landtange mellem Ekernførde-Fjord og Vindeby-Nor tæt ved Christians Plejehus og ved Sammenstødet af Vejene fra Kiel og Rendsborg. Kanonbaadene vare placerede saaledes, at de kunde bestryge Tangen. Byen var funden forladt af dens fleste Embedsmænd.

Under 11te April blev Flankecorpsets Stilling som selvstændigt Corps ophævet, og hele den danske Hær, kun dannende eet Armecorps, underlagt General Hede-

Flankecorpsets  
Stilling som  
selvstændigt  
Corps ophæves.

manns Commando. Oberst Schleppegrells Commando beholdt imidlertid sin hidtil havte Benævnelse. Artilleriet samledes i Cantonnement i Slesvig med Undtagelse af de 2 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen), der vare afgivne til Mysunde, og 4 Kanoner af 6te Batteri (Fuhrmann), der forbleve ved Cavaleriet i Store Dannevirke.

Hærens Disloca-  
tion den 12te  
April Aften.

Hæren var den 12te April om Aftenen fordelt som følger:

Overcommandoen ..... Gottorp,  
Avantgarden ..... Friederichsberg,  
1ste Infanteri-Brigade ..... Lollfus og tildels Altstadt,

Flankecorpset: { Stabsqvarter, Altstadt,  
5te Linie-Bataillon,  
2det Jægercorps,  
Et Detachement af } Brodersby  
4de Dragon-Regi- } og Byerne  
ment, ' } N. og V.  
2 Kanoner af 5te } derfor.  
Batteri (Dinesen), }

Resten af Flankecorpset, Altstadt.

Cavaleri-Brigaden: { Stabsqvarter, Skovby,  
3die Dragon-Regiment, Friederichs-  
berg og Bustrup,  
6te Dragon-Regiment med 4 Kano-  
ner af 6te Batteri (Fuhrmann),  
Store og Lille Dannevirke,  
Hysby og Skovby.

Umiddelbart under  
Overcommandoen: { 13de Linie-Bataillon, Gottorp,  
5te Dragon-Regiment, Altstadt og  
Sct. Jürgen.  
Ingenieurafdelingen, Friederichs-  
berg.

- Artilleriet: { Artillericommandoen, Gottorp,  
2det Batteri (Bruhn), Gottorp,  
3die — (Jessen), Lollfus,  
5te — (Dinesen), Altstadt  
(2 Kanoner ved Mysunde  
Færge),  
6te Batteri (Fuhrmann), Friede-  
richsberg (4 Kanoner ved St.  
Dannevirke).
- 2den Infanteri-  
Brigade: { Stabskvarter, Nybøl,  
4de Linie-Bataillon, Bjerent, Lyr-  
skov og Arnholt,  
7de Linie-Bataillon, Nybøl og  
Brekling.
- Ambulancerne: Slesvig.

Som Besætning i Flensborg var efterladt 1 Compagni af 11te Linie-Bataillon og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment.

Hærens Forposter stode fra Hadeby over Vedelspang til Sønden om Lille Dannevirke. —

Fægtningen ved Bov, af hvis Gang, Udfald og nærmeste Følger vi ovenfor have søgt at give en detailleret Fremstilling, hører utvivlsomt som Fægtning betragtet til de mindre betydelige. At besætte og forsøge at holde en Stilling som den ved Bov med den Styrke, General Krohn disponerede over, var i og for sig en Urimelighed. Urimeligheden voxede ved Utilstrækkeligheden af den Dækning i venstre Flanke, som hans svage Cavaleristyrke kunde forventes at ville yde og med de Detacheringer, som den 7de og 8de foretoges til Lyksborg. At General Krohn ogsaa har ind-

Oversigt over  
Fægtningen  
ved Bov.



seet det Farlige og Uholdbare i sin Stilling, derom foreligger der tilstrækkelige Vidnesbyrd; og det Tidspunkt, da Angrebet paa Stillingen skete, var derfor saagodtsom sammenfaldende med det Øjeblik, da Generalen mente at burde trække sig tilbage til Positionen ved Isted. Imidlertid vare ingen Ordre til Retraite udgivne, og Instructionerne til Commandeurerne for de forskjellige Poster i Bovstillingen lode paa, at disse skulde holde sig der saalænge som muligt. Medens altsaa de N. for Flensborg staaende Afdelinger af Insurgent hæren forberedede sig paa og tildels udførte et paa sine Steder endog haardnakket Forsvar, sees Overcommandoen, der, som alt berørt, fra om Middagen overtoges af den nysankomne Prinds af Noer, kun at berede sig paa Retraite, uden at der betimeligt gives de nødvendige Ordre desangaaende til de forstnævnte Afdelinger. Af nogen Overledning i Fægtningen findes der paa Insurgent hærens Side intet Spor. Hver af de i Bovstillingen fordelte Afdelingers Commandeurer handle paa egen Haand og ere uden anden end ganske tilfældig Efterretning om, hvad der foregaaer udenfor deres Synskreds. Det turde endog betvivles, at General Krohn overhovedet personligt har overbevist sig om Sagernes Stilling N. for Byen; hvis de iøvrigt sparsomme Kilder, der for dette Punkts Vedkommende staa til Raadighed, ere paalidelige, fandt Prindsen af Noer ved sin Ankomst til Flensborg, altsaa netop da den vigtigste Kamp førtes, Generalen endnu i sit Quarter, hvorfra han tilligemed de i Flensborg værende Tropper kort efter begav sig ud til Højderne S. for Byen. Om nogen Understøttelse af de kjæmpende Insurgentafdelinger paa de Punkter, hvor et Ophold af

den angribende Fjende maatte være yderst magtpaaliggende for at sikre Retraiten for de øvrige, var der saaledes ingen Tale. Hvor de regulære Insurgenttropper bleve kraftigt førte, kjæmpede de upaaklageligt — det var jo ogsaa desværre Soldater, vi selv havde søgt at give en omhyggelig Uddannelse — og der maa her ved tillige tages Hensyn til den overlegne Stykke, hvormed de paa disse Punkter bleve angrebne. Ikkun i Begyndelsen af Kampen ved Flensborgs Forstad var Partiet, naar alle Omstændigheder tages i Betragtning, nogenlunde lige, og Kampen paa dette Sted danner derfor ogsaa saavel ved sine Følger som særligt ved Ritmester Sauerbreys dristige Choc et af Fægtningens interessanteste Momenter.

Seer man hen til Resultaterne, da maa disse i Forhold til Fægtningens Betydning som Kamp betragtet anerkjendes for at være meget store. Insurgenthæren var sprængt, demoraliseret og derved gjort uanvendelig, indtil dens Organisation var bleven betydeligt styrket. Ved Tilfangetagelsen af det Michelsen'ske Corps var den berøvet nogle af sine bedste Tropper, og i Michelsen og Schmidt havde den tabt 2 af sine dygtigste Officerer. Samtidigt havde vor egen unge, ukrigsvante Hær bestaaet sin første Prøve paa en opmuntrende og værdig Maade og havde, hvad der ved enhver ung Hær er af største Vigtighed, begyndt Feltoget med en Sejer. Førere og Undergivne havde vundet forøget Tillid til hverandre og til Overcommandoens Skjønsonhed med Hensyn til Ljødelsen af Operationerne. Hertugdømmet Slesvig var paa en ringe Del nær unddraget Insurrectionen, og Kongens Myndighed der gjenoprettet. —

Resultaterne af  
Fægtningen.

Tabet paa  
Insurgenternes  
Side.

Kampen havde kostet Insurgenterne:

Af Faldne: 30 Underofficerer og Menige.

Af Saarede: 7 Officerer, 1 Læge og 135 Underofficerer og Menige.

Af Fanger faldt 11 Officerer, 2 Læger og 910 Underofficerer og Menige i vore Hænder; i dette Tal er medregnet de ovenfor anførte Saarede, der dels bleve optagne foran og i Flensborg, dels senere ved Indrykningen i Slesvig forefandtes paa Lazarethet dersteds. De fangne Officerer og Læger vare: Major Michelsen; Capitainerne Knobbe, Schmidt, Hedemann og Wasmer; Lieutenanterne Lützow, v. Aller, Sachau, Gönner, Hennings og Binzer; Lægerne Weiss og Henck. Af disse døde kort efter paa vore Lazarether: Michelsen, Schmidt, Wasmer, Lützow og Weiss. Fangerne indskibedes paa Flotillens Dampskibe og førtes over Sønderborg til Kjøbenhavn, hvor de indlagdes dels i Citadellet Frederikshavn, dels paa 2 dertil indrettede Linieskibe („Valdemar“ og „Dronning Marie“). De henhørte hovedsagelig til 2det (5te) Insurgent-Jægercorps og de dertil attachederede Fricorps'er, desuden fandtes der endel af 4de (17de) og et mindre Antal af 2den (15de) og 3die (16de) Insurgent-Bataillon.

Tabet paa den  
danske Hærs  
Side,

Tabet paa vor Side var:

Af Faldne: „ Officerer, „ Underofficerer og 13 Menige.

- Saarede: 8 — 12 — — 61 —

2den Escadron af 4de Dragon-Regiment mistede ved Indhugget i Forstaden 13 Heste; ved 5te Batteri (Dinesen) blev Batterichefens Hest skudt under Kampen ved Bov.

Ifølge Kampens Gang var det hovedsagelig 3die Jægercorps, 1ste, 2den og 11te Linie-Bataillon samt

2den Escadron af 4de Dragon-Regiment, paa hvilke det ovenstaaende Tab var fordelt. Af de 8 saarede Officerer fandt 3 Heltedøden nemlig: Capitain Hegermann-Lindencrone af 3die Jægercorps, Lieutenant Wedege af 11te Linie-Bataillon og Lieutenant Regenburg af 4de Dragon-Regiment. De andre 5 saarede Officerer vare Capitain Hveberg, Lieutenanterne Prunst, Heckscher og Fogh, alle af 2den Linie-Bataillon samt Lieutenant Meyer af 1ste Linie-Bataillon. En detailleret Tabsliste meddeles iøvrigt i Bilag 15.



### **Johan Frederik Hegermann-Lindencrone,**

Søn af Generallieutenant Hegermann-Lindencrone, fødtes i Kjøbenhavn den 5te Juni 1802. Efter i sit Fædrenehjem at have modtaget en omhyggelig Undervisning blev han i 1813 sendt til det Kgl. Landcadetacademi, hvor han forblev til 1817, da han den 20de Januar udnævntes til Secondlieutenant og blev ansat i det dengang af Faderen commanderede jydsk Jægercorps, som blandt Hærens Afdelinger var bekjendt for den militaire og kammeratlige Aand, der herskede deri. Her udvikledes hans medfødte Evner for det Kald, hvortil han havde viet sig, og hans utrættelige Iver for Tjenesten i Forening med hans ædle og ridderlige Charakter fremkaldte saavel almindelig Anerkjendelse af hans Dygtighed som Officer som ogsaa et Tillids- og Venskabsforhold mellem ham og hans Kammerater og Undergivne. I 1828 forfremmedes han til Premier-

lieutenant og blev kort efter ansat som Corpsadjutant; i 1838 forfremmedes han til Capitain og overtog Jægercorpsets 3die Compagni. Ved Omorganisationen af Hæren i 1842 forlagdes Jægercorpset under Navn af 3die Jægercorps til Nyborg. I Spidsen for dette Corps's ovennævnte 3die Compagni blev Hegermann-Lindencrone under Angrebet paa Bov dødeligt truffen af en Kugle i Underlivet. Han var den første Officer, der i denne Kamp faldt for Fædrelandet. „Jeg har faaet Forfald“ sagde han til en Kammerat, der deltagende henvendte sig til ham paa Valpladsen. Han blev bragt til Aabenraa, hvor han udaandede den paafølgende Dags Middag.

Hs. Majestæt Kongen hædrede ham i Døden ved i Aabenraa selv at lægge Dannebrogssordenens Ridderkors paa hans Kiste.



### Ulrich Christian Wedege,

Søn af Cancelliraad Wedege fødtes den 17de September 1816 paa Frederiksberg. Han var fra Barndommen af bestemt til Studeringer, hvortil han ved sin Begavelse følte et naturligt Kald, absolverede i 1836, samme Aar som hans Fader døde, Examen artium og Aaret efter anden Examen. Moderens Uformuenhed bragte ham imidlertid til at opgive Studeringerne for hurtigere at skabe sig en selvstændig Stilling. Han søgte derfor og erholdt Ansættelse som Underofficer ved daværende Prinds Christians Regiment, hvor han forfremmedes til Sergeant. Den 1ste Oktober 1839 indtraadte han efter bestaaet Adgangs-

examen i det Kgl. Landcadetacademis Afgangsklasse, blev Aaret efter udnævnt til Secondlieutenant og ansat ved det 3die jydsk Infanteri-Regiment. Ved Omorganisationen 1842 overgik Wedege til den 11te Linie-Bataillon, ved hvilken han var ansat i 1848 ved Krigens Udbrud. Med Bataillonens deltog han under Affairen ved Bov i den hæderlige Kamp ved Harreslev og blev ved Fremrykningen mod Teglværkerne mellem denne By og Flensborg dødeligt saaret i Underlivet. Han bragtes til Lazarethet i Flensborg, hvor han udaandede den 12te April. Hæren tabte i ham en begavet og af varm Fædrelandskjærlighed besjælet Officer.



### Frederik Carl Jacob Regenburg

født den 6te Oktober 1820 i Aabenraa, hvor hans Fader var Præst, og hvor hans Forfædre, der næsten udelukkende havde helliget Sømandsstanden deres Kræfter, ligeledes i en lang Aarrække havde havt Bopæl, og Alle havde været knyttede til Danmark ved Hengivenhedens og Sprogets stærke Baand. Regenburgs Moder, dansktalende ligesom Faderen og Slesvigerinde, blev Enke faa Maaneder efter hans Fødsel og modtog, da han var 8 Aar gammel, en hende af Dronning Marie tilbuddt Plads som Kammerfrue hos Prindsesse Vilhelmine ved dennes første Formæling. Hun maatte som en Følge heraf overlade sine Borns Opdragelse, som hun med stor Villiekraft og Omhyggelighed havde ledet, til Slægtninge. Frederik Regenburg blev saaledes i sit 8de Aar anbetret til hendes Broders Hustru i Haders-

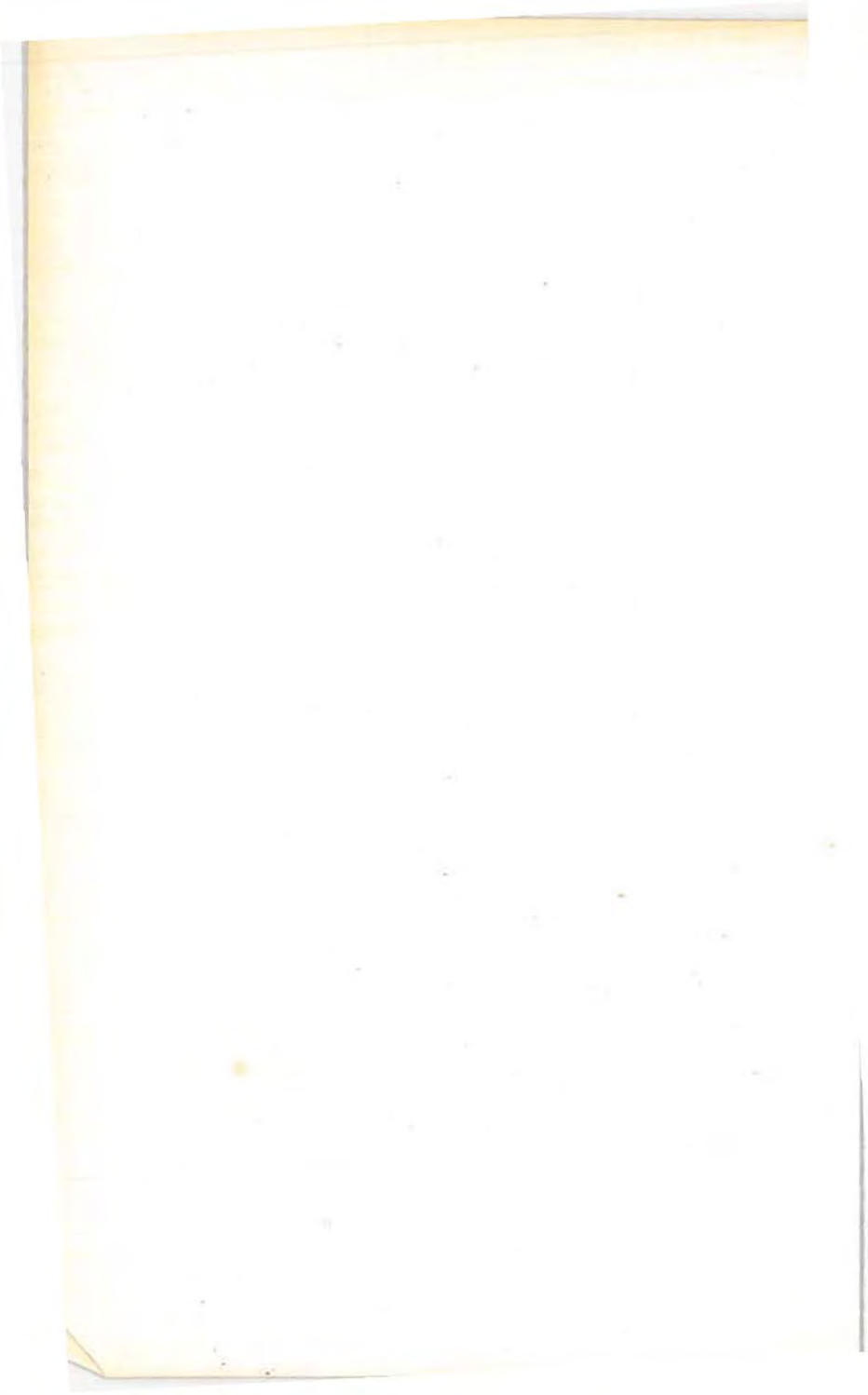
lev, hvor han, skjøndt han levede i en dansktalende Familie, efter de daværende, slesvigske Forhold kun kunde nyde tysk Undervisning. Livet i en Garnisonsby fremkaldte hos Drengen en levende Lyst til Militairstanden, hvorfor Moderen i hans 11te Aar lod ham komme til Kjobenhavn og satte ham i Huset hos daværende Capitain Falbe af Artilleriet, hos hvem han blev forberedt til Landcadet-academiet, saaledes at han i en Alder af 12 Aar opnaaede at blive optagen sammesteds som Cadet. Aar 1841 udnævntes han til Secondlicutenant og ansattes efter eget Onske ved Cavaleriet, gjorde først i kort Tid Tjeneste ved Dragon-regimentet i Itzehoe og senere ved 4de Dragon-Regiment. Fra Vordingborg, hvor 4de Dragon-Regiments 2den Escadron havde Garnison, fulgte han med Escadronen til Slesvig. Med en kraftig Skikkelse, et beskedent Væsen og et livsglad Sind forenede Regenburg en dyb og fyldig Opfattelse af sit Kald og sit Hverv som Soldat og som Forsvarer af sit Fædrelands Ret. Ved Escadronens Indhug paa Chausseen i Flensborgs Forstad blev Regenburg saavel som hans Hest saarede. Hesten styrtede, dens Rytter bragtes kort efter ind i det nærmeste Hus og senere til Lazarethet, hvor hans haabløse Tilstand snart erkjendtes, og hvor han udaandede den 12te April om Eftermiddagen, et Øjeblik før Hs. Majestæt, Kong Frederik d. VII, der var ankommen til Flensborg og besøgte de Saarede, traadte ind ad Doren. Kongens deltagende Ord og hans Beklagelse over hans tidlige Død fandt rig Gjenklang i en større Kreds og navnlig i det nordlige Slesvig, hvortil saamange Baand knyttede den Bortgangne.

---

**Bilag.**

---





## Bilag I.

### Hemmelig Instrux i Henhold til Vort Rescript til Generalcommandoen af 2den dennes.

1. I Tilfælde at Generalcommandoen i Nørrejylland og Fyen under de i ovennævnte Allerhøjeste Rescript fremsatte Forudsætninger ifølge en Avis fra Generalcommandoen i Hertugdømmerne indkalder Frifolk og Nationalheste, uden at Vore Befalinger kunne oppebies eller indhentes, indkalder:

Infanteriet: Liniens 2, 3 og 4-aarige Mandskab samt  
Krigsreservens 1ste Aars Mandskab og

Cavaleriet: det 2, 3 og 4-aarige Mandskab saavelsom  
dets Nationalheste.

Hvad Artilleriet angaaer, da indkaldes til Fredericia fra de nærmest liggende Districter det Antal Constabler og Trainconstabler saavelsom Nationalheste (hørende til 2det Artilleri-Regiment), der behøves for at gjøre det i Fredericia staaende, nye 6-pundige kjørende Batteri marchefærdigt. De i Generalcommandoens Garnisoner befindlige Artilleri-Detachementer tages herved, saavidt gjørligt er, til Hjælp, navnlig Underofficerer og Overconstabler. Officerer saavelsom de manglende Underofficerer ville, hvis de ej betids nok kunne sendes fra Kjøbenhavn, beordres fra Rendsborg til Fredericia.

Munderingsstykker, Armatur, Hesteequipage m. v. haves ved hver Troppeafdeling, for Cavaleriet til 4, for Infanteriet til 5 Aars Mandskab. Manglen paa Feltkapper for Infanteriet kan ej øjeblikkeligen afhjælpes.

Munderingsstykker og Armatur for Betjeningsmandskabet til det 6-pundige Batteri i Fredericia vil blive oversendt ved første passende Lejlighed.

De ikkun ringe Behold af Ammunition, som vil findes ved selve Troppeafdelingerne, suppleres selvfølgelig af de Beholdninger, som i Nyborgs, Fredericias og Randers Arsenaler haves dels af færdig Ammunition, dels af Krudt, Bly m. v.

Patronvoiturene for Cavaleriet og Infanteriet haves i ovennævnte 3 Arsenaler; ligeledes Brødvogne o. s. v., hvilke iøvrigt, forsaavidt behøves, suppleres ved Vogne af Landet.

For det nye 6-pundige Batteri haves i Fredericia Arsenal den fornødne Ammunition til dets første Udrustning; de manglende Trainvoiturer af ny Construction maa suppleres ved de derværende af ældre Construction.

2. I Tilfælde af en Concentrering af Generalcommandoens Tropper, da skal denne skee i Omegnen af Kolding.

Requireres enkelte Troppeafdelinger af Generalcommandoen i Hertugdømmerne, saa vil denne nærmere have at opgive deres Sammensætning og Styrke og tillige gjøre opmærksom paa de Hensyn, der efter Omstændighederne maatte tages til de Nationalitetsforhold, som finde Sted ved de Generalcommandoen i Nørrejylland underlagte Troppeafdelinger. For saavidt disse Forhold ikke komme i Betragtning, afsendes selvfølgelig de Troppeafdelinger, hvilke i kortest Tid kunne indtræffe paa Bestemmelsesstedet.

Naar Tiden tillader det, vil det stedse være rigtigst at indkalde Frifolkene til de respective Standkvarterer, for der at udrustes, indrangeres o. s. v. Skulde imidlertid en hurtigst mulig Concentrering eller Fremrykning blive af

Vigtighed, saa bør — forsaavidt derved virkelig kan vindes i Tid, uden at man staaer Fare for, at der opstaaer Uorden og andre betydelige Ulemper — Frifolkene tildels beordres at møde ved Concentreringsstedet eller paa et passende Sted paa den Vej, ad hvilken der rykkes frem, hvorhen da Munderingsstykker, Armatur o. s. v. transporteres. — Hermed sigtes navnlig til det 3die Dragon-Regiment, ligesom til den 12te og 13de Bataillon.

Et andet Middel, som under paatrængende Omstændigheder maa benyttes for at paaskynde Concentrering eller Fremrykning, er at lade Infanteriet transportere paa Vogne, requirerede af Landet.

Da en Concentrering af Generalcommandoens Tropper vil gaae forud for en Fremrykning over Grændsen med dens hele Styrke — saa ville Vore Befalinger for en saadan Fremmarche stedse kunne indtræffe betids nok, saaledes at der for dette Tilfælde ikke iforvejen udfordres en af flere Eventualiteter afhængig Instruction.

3. Naar Frifolkene indkaldes til Garnisonerne, gjælder selvfølgelig ogsaa for dem Vor Parolbefaling af 14de December f. A. og det ved General-Commissariats-Collegiet bekjendtgjorte Allerhøjeste Rescript af samme Datum, Bespisningen angaaende, og maa da i hver Garnison strax paa bedst mulige Maade træffes de i saa Henseende fornødne Foranstaltninger.

Finder Concentrering eller Fremrykning Sted, vil Forordningen af 9de Mai 1806 angaaende overordenlige Troppe-samlinger strax træde i Kraft.

I det egenlige Danmark kan det med Føje antages, at der overalt vil findes den største Beredvillighed til at efterkomme de ved hin Forordning autoriserede Requisitioner, selv hvis disse maatte gaae forud for dens Bekjendtgjørelse igjennem Cancelliet. For Hertugdømmernes Vedkommende ere de fornødne Foranstaltninger truffne til, at ovennævnte

Forordning, hvis behøves, sættes i Kraft gennem den slesvig-holstenske Regjering.

Med Hensyn til de Troppeafdelinger af Generalcommandoen, der pludseligen skulde rykke frem over Kolding-Aa, da skal fra først af, og indtil Forholdene anderledes maatte ordnes, udbetales dobbelt Lønning til Underofficerer og Mandskab, for selv at betale deres Bespisning; og forsaavidt Brød in natura ej kan tilvejebringes, gives dem endvidere  $4\frac{1}{5}$  Sk. daglig i Brodtillæg.

Naar Troppesamlinger finde Sted indenfor Generalcommandoens Territorium, erholde Officerer de ved Vor Resolution af 9de August 1845 anordnede Marche- og Cantonnementsstillæg. — Ved de Troppeafdelinger, som eventualiter rykke frem i Hertugdømmerne, udbetales til Officererne endvidere 3 Maaneders Forskudsgage. Ihvorvidt at videre Tillæg maatte blive at tilstaae Officererne, vil nærmere bestemmes efter Omstændighederne.

4. Forsaavidt de extraordinaire, fornødne Pengemidler ikke foreløbigt skulde kunne bestrides af de militaire Kasser eller betids nok vilde kunne anvises herfra paa sædvanlig Maade, bemyndige Vi herved Hs. Kgl. Højhed Kronprindsen til at requirere de Summer, som strax behøves, af Amtstjerne eller, hvis disse ej ere pr. Kasse, paa Toldstederne. Med Hensyn til lignende Tilfælde i Hertugdømmerne ere de fornødne Foranstaltninger truffene til, at Hertugdømmernes Generalcommando kan erholde de fornødne Summer udbetalte af Hovedkassen i Rendsborg.

Iovrigt have Vi tillagt Vor Generalqvartermester Befaling under Hemmeligholdelse at forsyne Commandeurerne for Stabenene af Norrejylland og Fyen saavel som af Hertugdømmernes Generalcommando med de med Hensyn til de berørte Eventualiteter fornødne Instructioner og Bemyndigelser angaaende Dislocering, Forplejning og Fourage samt Befordring m. v.

Hvilket Alt Vi herved Allernaadigst tilkjendegive Generalcommandoen med Tilføjende, at denne Vor hemmelige Instruction under D. D. er bleven communiceret Generalcommandoen i Hertugdømmerne.

Kjøbenhavn, den 16de Januar 1847.

**Christian R.**

(Saagodtsom ligelydende til Generalcommandoen i Hertugdømmerne).

Til  
Generalcommandoen i Nørrejylland og Fyen.

---

## Bilag 2.

### Erklärung des Kieler Bürgervereins.

In der gestrigen Versammlung des Bürgervereins wurde die nachstehende Erklärung angenommen und deren Veröffentlichung beschlossen:

„Im Angesicht der grossartigen Revolutionen, welche in einer Reihe Europäischer Staaten die Knechtschaft aufgehoben haben, im Angesicht der gewaltigen Bewegung, welche die Freiheit in Deutschland zum Siege bringt, fühlen wir lebendiger als je die ganze Schmach unserer Unfreiheit.

Wir sind fast der einzige Volksstamm Deutschlands, der die Freiheit nicht errungen hat. Solche Schande können wir nicht ertragen.

Auch wir verlangen volle Freiheit, Gewährung aller unserer gerechten Forderungen! Ohne Erfüllung derselben werden wir uns nie zufrieden geben.

Wir fordern eine unsern Herzogthümern gemeinschaftliche, wahrhaft constitutionelle Verfassung, auf der Grundlage allgemeinen Wahlrechts und allgemeiner Wählbarkeit,

Eintritt Schleswigs in den Deutschen Bund, eine in voller Wahrheit, nicht bloss zum Schein freie Presse, welche durch die provisorische Verordnung vom 10te März d. J. nicht erreicht ist, unbeschränktes Recht der Versammlung und Vereinigung, Schwurgerichte, allgemeine Volksbewaffnung, namentlich sofortige Errichtung von Bürgergarden, schleunige Organisation eines volksthümlichen Deutschen Parlaments.

Eine Politik, die Deutschland durch Freiheit und Einheit stark macht, muss von unserem Herzog sofort eingeschlagen werden. Die Entlassung des Staatsministers Grafen von Moltke und des Regierungspräsidenten Scheel und die Berufung von Männern, die in unserem Lande Achtung und Vertrauen geniessen, sei das erste Zeichen derselben.

Für unser Deutsches Vaterland sind wir bereit, alle Opfer zu bringen, aber nicht in einem ungerechten Kampfe gegen die Freiheit Frankreichs, nicht in einem verhassten Bündniss mit den Russen. Kein Russe und kein Däne setze bewaffnet seinen Fuss auf Deutsches Gebiet. Wir dulden keine Verletzung der Deutschen Gränzen und bieten unserem Herzog zur Wahrung derselben alle unsere Kräfte, unsern ganzen begeisterten Willen an“.

Dem Beschlusse des Bürgervereins gemäss veröffentlichten wir diese Erklärung hiedurch.

Kiel, den 15ten März 1848.

Der Vorstand des Bürgervereins.

### Bilag 3.

#### Kongens Svar til den holstenske Deputation.

Paa Deres Andragender have Vi at meddele Dem:

At det er Vor Agt at tilstaae Vort Hertugdømme Holsten, som en selvstændig tydsk Forbundsstat,

en paa en udstrakt Valgrets Grundlag bygget, i Sandhed fri Forfatning, hvori navnlig ogsaa Folkevæbning, Trykkefrihed og Foreningsret ville finde deres Fyldestgjørelse;

at som Følge deraf Vort Hertugdømme Holsten ved Siden af en egen Regjering og Militair-Forfatning ogsaa vil erholde særskilte Finantser, saasnart den gjensidige Opgjørelse, ved Siden af de øvrige Betingelser for en Union med Danmark og Slesvig, er fastsat;

at Vi tillige aabent ville slutte Os til Bestræbelsen for Oprettelsen af et kraftigt og folkeligt, tysk Parlament; —

at Vi hverken have Ret, Magt eller Villie til at indlemme Vort Hertugdømme Slesvig i det tyske Forbund, hvorimod Vi ville styrke Slesvigs uopløselige Forbindelse med Danmark ved en fælles, fri Forfatning;

men ved Siden deraf kraftigen ville beskjerme Slesvigs Selvstændighed ved udstrakte, provindsielle Institutioner, navnlig en egen Landdag og særskilt Forvaltning.

Tillige ville Vi betyde Dem:

at det er Vort alvorlige Ønske, i oprigtig Samvirken med Vore kjære og tro Undersaatter at grundlægge Fred og Frihed i Vore Lande;

at Vi tillige erkjende det som den legitime Fyrstes helligste Pligt, med al Magt at beskytte Lovens Herredømme og Landefredens Opretholdelse.

Givet paa Vort Slot Christiansborg den 24de Marts 1848.

**Frederik R.**

---

A. W. Moltke,  
Conseilspræsident.



## Bilag 4.

## Proclamation der provisorischen Regierung.

Mitbürger!

Unser Herzog ist durch eine Volksbewegung in Kopenhagen gezwungen worden, seine bisherigen Rathgeber zu entlassen und eine feindliche Stellung gegen die Herzogthümer einzunehmen.

Der Wille des Landesherrn ist nicht mehr frei, und das Land ohne Regierung.

Wir werden es nicht dulden wollen, dass deutsches Land dem Raube der Dänen Preis gegeben werde. Grosse Gefahren erfordern grosse Entschliessungen; zur Vertheidigung der Gränze, zur Aufrechthaltung der Ordnung bedarf es einer leitenden Behörde.

Folgend der dringenden Nothwendigkeit und gestärkt durch das uns bisher bewiesene Zutrauen haben wir dem ergangenen Rufe folgend vorläufig die Leitung der Regierung übernommen, welche wir zur Aufrechthaltung der Rechte des Landes und der Rechte unserer angestammten Herzoges in seinem Namen führen werden.

Wir werden sofort die vereinigte Ständeversammlung berufen und die übernommene Gewalt zurückgeben, sobald der Landesherr wiederum frei sein wird, oder von der Ständeversammlung andere Personen mit der Leitung der Landesangelegenheiten beauftragt werden.

Wir werden uns mit aller Kraft den Einheits- und Freiheitsbestrebungen Deutschlands anschliessen.

Wir fordern alle wohlgesinnten Einwohner des Landes auf, sich mit uns zu vereinigen. Lasst uns durch Festigkeit und Ordnung dem deutschen Vaterlande ein würdiges Zeugniß des patriotischen Geistes geben, der die Einwohner Schleswig-Holsteins erfüllt.

Der abwesende Advocat Bremer wird aufgefordert werden, der provisorischen Regierung beizutreten.

Kiel, den 24sten März 1848.

Die provisorische Regierung

Beseler. Friederich, Prinz zu Schleswig-Holstein.

F. Reventlow. M. T. Schmidt.

### Bilag 5.

Liste over Officerer og civil-militaire Embedsmænd,  
der ved Oprørets Udbrud forbleve i Hertugdømmerne  
og som Følge heraf udgik af Listerne over  
Hærens Personel.

Generallieutenant Prinds Friederich Emil August til Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg, à la suite i Armeen.

Oberst C. L. Späth, à la suite i Armeen,

— A. F. Krohn, à la suite i Infanteriet,

— A. W. Lobedanz, Commandeur for 17de Linie-Bataillon,

— G. L. W. H. Seyffarth, — 14de —

Oberstlieutenant O. F. M. Grev Baudissin, Commandeur for 16de Linie-Bataillon,

— Prinds Friederich Christian August til Slesvig - Holsten - Sønderborg - Augustenburg, à la suite i Armeen,

— Prinds Friederich Christian Carl August til Slesvig - Holsten - Sønderborg - Augustenburg, à la suite i Armeen.

Major C. A. Baron Brockdorff af 1ste Dragon-Regiment,	
— H. J. Sachau	- 5te Jægercorps,
— C. L. R. Kindt	- 16de Linie-Bataillon,
— J. Schröder	- 15de —
— A. L. Zeska	- 14de —
— D. C. J. Bündiger	- 17de —
— C. R. S. F. du Plat	- Generalstaben,
— C. C. Schütz	- Artilleri-Brigaden,
— F. Dau	- Ingenieurcorpset.
Capitain S. J. D. Michelsen	- 5te Jægercorps,
Ritmester Prinds Friederich til Slesvig-Holsten-Sønderborg-	
Lyksborg	af 2det Dragon-Regiment,
Capitain C. F. Abercron	- 16de Linie-Bataillon,
— J. F. Hedemann	- 5te Jægercorps,
— F. W. P. du Plat	- Ingenieurcorpset,
— P. J. A. Schmidt	- 16de Linie-Bataillon,
— C. F. F. Krabbe	- 14de —
— C. J. D. Knobbe	- 17de —
— J. H. W. Lange	- 4de Jægercorps,
— W. C. T. Thalbitzer, à la suite i Infanteriet,	
Ritmester F. E. Nissen	af 1ste Dragon-Regiment,
Capitain C. F. W. Jess	- Ingenieurcorpset,
— F. W. C. Hansen	- 17de Linie-Bataillon,
Ritmester J. N. Fürsen-Bachmann	- 1ste Dragon-Regiment,
Capitain T. H. E. Jess	- 15de Linie-Bataillon,
— C. A. L. H. Lesser	- Artilleri-Brigaden,
— M. H. M. Halle	- 5te Jægercorps,
— J. C. F. Krabbe	- 16de Linie-Bataillon,
— J. C. H. Springborn	- 14de —
— J. E. Staffeldt	- 14de —
— C. L. Hansen	- 17de —
— A. J. Brackel	- 15de —
— F. A. Coch	- 16de —
— F. C. A. G. Krabbe	- Ingenieurcorpset,
— F. H. A. L. Lesser	- —

Capitain Prinds Nicolaus til Slesvig - Holsten - Sønderborg-  
Lyksborg, à la suite i Armeen.

Premierlieutenant A. C. F. H. Holstein af 1ste Dragon-Regiment,

- H. C. F. Holstein - 2det —
- J. M. W. Lüders - 16de Linie-Bataillon,
- L. L. G. M. Lützow, à la suite i Jægerne,
- H. B. M. G. E. Holstein af 1ste Dragon-  
Regiment,
- E. A. Rathlev af 5te Jægercorps,
- A. E. F. Grev Brockdorff-Schney af 14de  
Linie-Bataillon,
- E. C. O. H. Matheson af 1ste Dragon-Regiment,
- A. W. F. Linstow - 2det —
- C. L. Bassewitz - 4de Jægercorps,
- F. L. Clasen - 15de Linie-Bataillon,
- H. H. van Aller - 5te Jægercorps,
- C. F. C. Wenck - 15de Linie-Bataillon,
- H. E. T. Feldmann - Artilleri-Brigaden,
- C. L. T. Baron Brockdorff af 1ste Dragon-  
Regiment,
- C. A. H. Zeska af 4de Jægercorps,
- W. G. H. Gönner - 5te —
- F. Jess - 15de Linie-Bataillon.

Secondlieutenant F. G. Rumohr af 1ste Dragon-Regiment,

- L. A. F. J. Schröder - 1ste —
- F. T. A. Jenssen-  
Tusch - 2det —
- N. A. Clausen - 16de Linie-Bataillon,
- G. Lützow - 5te Jægercorps,
- L. D. L. W. J. H. Wasmer af 1ste Dragon-  
Regiment,
- F. Zeska af 15de Linie-Bataillon,
- O. J. Grev Baudissin - 2det Dragon-Regiment,
- H. M. Irminger - 1ste —
- F. L. A. S. Sachau - 5te Jægercorps,

Secondlieutenant C. P. H. T. Friederichsen af 15de Linie-  
Bataillon,  
— F. C. C. Hennings af 5te Jægercorps,  
— F. C. C. W. Binzer - 5te —  
— C. W. L. E. Normann - 17de Linie-Bataillon.

---

Oberstlieutenant à la suite i Armeen uden at henhøre til  
sammes Detail A. F. Ernst,  
— à la suite i Armeen uden at henhøre til  
sammes Detail C. D. H. Fabricius.  
Capitain à la suite i Armeen uden at henhøre til sammes  
Detail G. C. Buchwald.

---

Oberstlieutenant paa Vartpenge	C. F. Hoegh	af Infanteriet,
Major paa Vartpenge	L. W. Hansen	af Cavaleriet,
—	C. M. Friis	—
—	F. Brechwoldt	af Infanteriet,
—	N. de Vicq-Tholen	—
—	F. D. W. Wasmer	—
Capitain	P. C. Wiegand	—
—	F. C. Weyhe	—
—	J. Detlefsen	—
—	H. C. W. Wasmer	—
—	H. C. Kauffmann	—
—	J. H. F. Brodersen	—
—	G. O. F. Lavætz	—
—	W. F. L. Hedemann	—

---

Capitain H. W. H. Irminger, Højstcommanderende i Frederiksort,  
 Major S. Lachmann, Forstander for Christians Plejehus i  
 Ekernforde,  
 Premierlieutenant W. C. O. Cold, 2den Officer sammesteds,  
 Major P. Mackeprang, Inspecteur ved Garnisonshospitalet  
 i Rendsborg,  
 Oberst J. A. U. Salckow, Generalkrigscommissair i Hertug-  
 dømmerne,  
 H. Stieper, Copist ved Generalkrigscommissariatet i  
 Hertugdømmerne,  
 Major S. L. Stemann, Land- og Søkrigscommissair i 1ste  
 nationale District,  
 Oberstlieutenant M. Willemoes-Suhm, Land- og Søkrigs-  
 commissair i 2det nationale District,  
 Oberstlieutenant F. W. Foltmar, Land- og Søkrigscommissair  
 i 3die nationale District.

---

Overauditeur H. Boysen, Auditeur og Regnskabsfører ved  
 2det Dragon-Regiment,  
 — W. F. O. Grev Baudissin, Auditeur og Regn-  
 skabsfører ved 17de Linie-Bataillon,  
 — O. Güllich, Auditeur og Regnskabsfører ved  
 2det Artilleri-Regiment,  
 — A. Harbou, Auditeur og Regnskabsfører ved  
 5te Jægercorps,  
 — J. J. W. E. Pustau, Auditeur og Regnskabsfører  
 ved 1ste Dragon-Regiment.  
 — Brackel, Regnskabsfører ved 14de Linie-Bataillon,  
 Capitain A. C. E. Friederichsen, — 16de —  
 Overlæge N. Henningsen ved 1ste Dragon-Regiment,  
 — Krigsraad H. A. Menke - 2det —  
 — J. D. G. Cramer - 14de Linie-Bataillon,

Overlæge J. N. Jürgensen ved 15de Linie-Bataillon.  
 — H. C. Meyer - 17de —  
 — Justitsraad H. O. D. Scheurlen ved 5te Jægercorps,  
 — Dr. med. C. Manicus ved Christians Plejehus i  
 Ekernefærde.

Underlæge Lic. med. & chir. H. A.

E. F. de la Motte ved 2det Artilleri-Regiment,  
 — C. L. M. Zettler - 1ste Dragon-Regiment,  
 — G. E. Jepsen - 1ste —  
 — C. L. Brinckmann - 2det —  
 — F. G. H. Seidenschnur - 2det —  
 — Krigsassessor H. J.  
 Seidenschnur - 2det —  
 — M. E. F. Mohr - 14de Linie-Bataillon,  
 — G. J. F. Holtz - 15de —  
 — J. C. Claws - 15de —  
 — Dr. med. & chir. F. E.  
 Clasen - 16de —  
 — Dr. med. W. C. Halling - 17de —  
 — H. N. Henck - 17de —  
 — Dr. med. E. L. Schroder - 5te Jægercorps,  
 — — C. M. Franck - 5te —  
 — J. L. Weis - 5te —

---

Justitsraad Dr. med. J. C. Beeken, medicinsk Directeur ved  
 Garnisonshospitalet i Rendsborg.

---

Regimentsdyrlæge T. Siesenbüttel ved 2det Artilleri-Regiment,  
 — H. F. Unrau - 1det Dragon-Regiment,  
 — W. Böttern - 2det —

charact. Regimentsdyrlæge N. Jacobsen ved 1ste Dragon-Regimt.

— — J. C. Rottger - 2det —

— — C. H. Heuer - 2det —

Krigsassessor H. F. C. Krüger, Materialforvalter i Rendsborg,

Krigsraad J. A. Hübbinett, Materialskriver i Frederiksort,

Krigsassessor J. F. J. Jensen, Materialforvalter i Rendsborg,

D. Peters, Tøjhuusskriver i Rendsborg,

Fyrværkerlieutenant J. J. Hagedorn, i —

C. Frahm, Voldmester i —

H. v. d. Lieth, Proviantforvalter ved Christians

Plejehuus i Ekerneferde.

Manufacturhandler Lanndt, Medlem af den militaire Halle-

commission i Rendsborg.

## Bilag 6.

### Die provisorische Regierung an S. M. den König.

Allerdurchlauchtigster König, Allergnädigster Herzog, unser Landesherr!

Die allerunterthänigst Unterzeichneten haben sich in ihrem Gewissen gedungen gefühlt, einen Schritt zu thun, den vor Ew. Majestät zu rechtfertigen sie für ihre erste Pflicht erachten. Sie haben sich in Ew. Majestät Namen als provisorische Regierung der Herzogthümer Schleswig-Holstein constituirte. Ew. Majestät fanden bei Höchstdero Regierungsantritt die öffentlichen Verhältnisse Ihrer deutschen Herzogthümer in einer Lage vor, welche, weit entfernt deren Rechten, Wünschen und Interessen zu ent-



sprechen, selbst das gegenseitige Vertrauen zwischen Fürst und Volk tief erschüttert zeigt.

Diejenige Maassregel, welche als Versuch allzeitiger Versöhnung durch Höchstdero Vorweser vorbereitet, von Ew. Majestät in den ersten Tagen Ihrer Regierung proclamirt wurde, vermochte bei weitem nicht die Spannungen zu lösen, welche die Gemüther erfüllten; vielmehr fanden sie in dem Entwurfe einer Gesamtstaatsverfassung um so mehr neue Nahrung, als man sie geflissentlich in die schwierige Alternative, entweder der Freiheit oder der Nationalität unverantwortliche Opfer bringen zu müssen, gestellt sehen konnte. Ew. Majestät ist es nicht unbekannt geblieben, mit welchem Ernste, aber auch mit wie tiefem Bewusstsein der androhenden Gefahren, sich die Herzogthümer der Wahl erfahrener Männer unterzogen. In der Natur der Sache lag es, dass man sich bereits mit diesem Vornehmen gleichsam auf das Aeusserste gestellt sah; indem sich das Land völlig bewusst war, welchen Schritt es als den letztmöglichen zu betrachten habe, konnte die Frage nicht ausbleiben, was dann werden müsse.

Waren schon diese Verhältnisse in hohem Maasse anregend, so musste der ärger als je geübte Polizeidruck, die ärger als je gehandhabte Censur um so unerträglicher erscheinen, als dergleichen auf das Entschiedenste mit dem in Aussicht gestellten constitutionellen Rechte contrastirte. Das dann erlassene Gesetz wegen Freiheit der Presse entsprach so wenig den gerechten Erwartungen des Landes, dass mit demselben ersichtlich das Belieben der Polizei und Regierungsgewalt noch ungleich schärferen Zwang auszuüben vermochte, als je zuvor mit der Censur. Gleichzeitig wurden Maassregeln getroffen, welche das Recht und das Gefühl der Schleswig-Holsteiner verletzen mussten. Es wurde die Haderslebener gelehrte Schule, die Jahrhunderte hindurch eine deutsche gewesen, in eine dänische verwandelt. Und während man in den Herzogthümern

einen Mann an der Spitze der Regierung liess, der so wenig sich als Andere über die in Betreff Seiner obwaltenden Stimmung täuschen konnte, ward in eine der höchsten Staatsstellen zu Kopenhagen derjenige Mann berufen, den den Herzogthümern seit dem Jahre 1844 durch seinen Antrag auf eine Gesamtverfassung nur zu bekannt ist. Zu diesen immer neuen Anreizungen der Missstimmung und des Misstrauens kam die Kunde von der grossen Umgestaltung der Verhältnisse Frankreichs, kam in rascher Folge die anschwellende Bewegung in allen deutschen Gebieten, die schon der Erfüllung nahe Hoffnung auf innigste Verschmelzung aller deutschen Stämme und Staaten, die raschen und glücklichen Fortschritte freiheitlicher Entwicklung. Schon die sichere Kühnheit dieser deutschen Bewegung konnte nicht anders als auch auf Ew. Majestät deutsche Unterthanen einen tiefen Eindruck machen. Mehr als je fühlten sie sich deutsch. Zugleich hat der Vorgang Frankreichs Fragen aufgeregt, die, wie nun einmal die Lage der Gesellschaft ist, überall tiefen Nachhall finden müssen.

Mit reissender Schnelligkeit schwand in dem Lande die Autorität der bestehenden Gewalten vor der grösseren Macht allgemeiner, volksthümlicher Bewegung; es zeigte sich die gänzliche Unhaltbarkeit jenes Mischsystems, das man in den Herzogthümern durchgeführt hat, es schlug plötzlich dahin um, zu einer Gefahr zu werden, deren Bedrohlichkeit wir täglich wachsen sahen. Ew. Majestät ist es in den letzten Tagen von vielen hochangesehenen Männern, deutschen wie dänischen, die die Lage der Herzogthümer kennen, offen ausgesprochen worden, dass, wenn nicht schleunigst den oft ausgesprochenen Forderungen Höchstührer deutschen Länder Genüge geschähe, dieselben einer Katastrophe entgegen gingen. Die Kunde von den Kopenhagener Vorgängen der letzten Wochen waren nichts weniger als geeignet, die unerträgliche Gewalt-

samkeit dieser Lage zu lindern. Grosse Versammlungen, welche die oft wiederholte Anmassung, dass Dänemark bis zur Eider reiche und reichen müsse, mit erneuerter Schärfe ausgesprochen, Gerüchte von Volksbewegungen, Rüstungen, äussersten Beschlüssen schienen den Herzogthümern die Gefahr, die ihnen drohe, völlig nahe zu rücken. Eine Versammlung ständischer Deputirter beider Herzogthümer sandte aus ihrer Mitte 5 Männer nach Kopenhagen um Ew. Majestät die Lage der Herzogthümer vorzustellen. Man erwartete die erste Nachricht von ihrem Empfange mit dem Dampfschiffe, das seiner regelmässigen Bestimmung nach am 23sten früh Morgens nach Kiel zurückkehren musste. Das Dampfschiff blieb aus; briefliche Mittheilungen von Kopenhagen, die vom 22sten Abends datirt waren, sprachen von raschem Wechseln in den Staatsämtern, von beabsichtigten Truppensendungen. Die eintreffende Berling'sche Zeitung bestätigte wenigstens das Abtreten der bisherigen Minister in Folge einer grossen Volksbewegung. Wohlverbürgte Nachrichten nannten, als in deren Stelle eintretend, diejenigen Männer, welche unablässig die Einverleibung Schleswigs in Dänemark gefordert haben.

Zu dem Allen blieb das Dampfschiff während des ganzen 23sten aus, und es gewann die Meinung, dass es zurückgehalten sei, um Truppen herüber zu schiffen, grosse Wahrscheinlichkeit. Das Land konnte Ew. Majestät nicht mehr frei in Höchstdero Entschliessungen glauben; es konnte nicht glauben, dass der Herzog von Schleswig-Holstein mit gutem Willen sein souveränes Herzogthum Schleswig den Dänen Preis geben könne; es musste gemeint sein, mit seinen Rechten und seiner Freiheit zugleich die seines Königlichen Herzogs gegen die Dänen zu vertreten.

Schon hatten sich die Bürger mehrerer Städte und Flecken bewaffnet, die Polizei vermochte es nirgends mehr zu hindern. Der Versuch, militairische Gewalt anzuwenden, würde nicht blos zum Blutvergiessen, er würde, da die

Truppen Landeskinder sind, unfehlbar zu Meuterei geführt haben. Auf die Kunde, dass das Waffendepot aus Kiel am 22sten d. M. hinweggeschafft werden sollte, war der Aufruhr in Begriff loszubrechen, und dem vorzubeugen gelang nur durch vermittelndes Einschreiten und durch die Vereinbarung, durch Bürger und Soldaten sämtliche Posten gemeinsam zu besetzen. Das erwähnte Ausbleiben des Dampfschiffes am 23sten März und die von Kopenhagen angelangten Nachrichten konnten, weil nicht sogleich Entscheidendes geschah, das Letzte zu Folge haben.

Unter solchen Umständen glaubten die allerunterthänigst Unterzeichneten sich befugt und verpflichtet, das zu thun, was allein noch gethan werden konnte. Sollten Ew. Majestät Höchstdero deutsche Herzogthümer erhalten, sollte das Land vor völliger Anarchie und Aufruhr bewahrt bleiben, so musste schnell eine Regierung ins Leben treten, die das volle Vertrauen des Landes besitzt und sich auf dasselbe zu stützen vermag, die aber ebenso entschlossen ist, die Rechte des Landes zu vertreten und demselben diejenige freiheitliche und nationale Entwicklung zu sichern welche wir als in Ew. Majestät, unseres deutschen Herzogs, gerechten und weisen Willen liegend voraussetzen müssen.

Die wir ersterben

Ew. Majestät  
allerunterthänigste

Beseler. Friederich, Prinz zu Schleswig-Holstein.

F. Reventlow. M. T. Schmidt. J. Bremer.

---

## Bilag 7.

### Bekanntmachung in Betreff der Freicorps.

1. Die Freicorps werden von dem Generalcommando aus den angemeldeten Freivilligen organisirt und constituirt.
2. Sie bilden einen Theil des schleswig-holsteinischen Heeres und theilen die Rechte und Ehren desselben.
3. Sie stehen unter militarischem Gesetz.
4. Sie werden vom Staate bewaffnet und besoldet.
5. Sie sind den Befehlen der Militärbehörden unterworfen und schulden denselben, so wie ihren Vorgesetzten, militärischen Gehorsam.
6. Sie dienen bis zur Beendigung des Krieges gegen Dänemark.
7. Die Officiere und Underofficiere werden vom Staate, letztere auf Vorschlag ernannt.
8. Alle Freicorps mit Ausnahme der Kieler Studenten und Kieler Turner stehen unter Oberleitung eines gemeinschaftlichen Chefs, des Advocaten, Oberstlieutenant v. Koch.

Rendsburg, den 30sten März 1848.

Das Generalcommando,  
 Auf Befehl  
 Chef des Generalstabes  
**Fabricius,**  
 Oberst.

---

### Bilag 8.

#### Schreiben des Königs von Preussen an den Herzog von Augustenburg.

Durchlauchtigster Herzog!

Auf Ew. Durchl. Schreiben von heutigem Tage in Betreff des bedrohlichen Zustandes in den Herzogthümern Schleswig-Holstein eröffne ich Ihnen hiemit Folgendes: Ich habe mich der Wahrung der deutschen Sache für die Tage der Gefahr unterzogen, nicht um die Rechte Anderer zu usurpiren, sondern um das Bestehende nach Aussen und im Inneren nach Kräften zu erhalten.

Zu diesem bestehenden Rechte rechne ich dasjenige der Herzogthümer Schleswig-Holstein, welches in den, die Rechte des Königreichs Dänemark im keiner Weise verletzenden Sätzen ausgesprochen ist:

1. Dass die Herzogthümer selbstständige Staaten sind.
2. Dass sie fest mit einander verbundene Staaten sind.
3. Dass der Mannsstamm in den Herzogthümern herrscht.

In diesem Sinne habe ich mich bereits beim Bundestage erklärt, und bei diesem bestehenden Rechtsverhältnisse bin ich bereit, in Betracht des Bundesbeschlusses vom 17ten September 1846, die Herzogthümer Schleswig-Holstein gegen etwaige Uebergriffe und Angriffe mit den geeignetsten Mitteln zu schützen.

Ich hoffe übrigens, dass die Nationalität der Herzogthümer keine ernstliche Gefahr droht, und bin entgegengesetzten Falls der festen Zuversicht, das meine deutschen Bundesgenossen gleich mir zum Schutze derselben herbeieilen werden.

Mit aufrichtiger Freundschaft bleibe ich

Ew. Durchl. freundwilliger Vetter  
**Friedrich Wilhelm.**

Berlin, den 24sten März 1848.

---

## · Bilag 9.

**Proclamation til Beboerne af Als og Sundevad.**

Brave Alsinger og Sundeviter!

I ere blevne Eders Konge og Fædreland tro. Vi bringe Eder Kongens Tak, Fædrelandets og Eders danske Medborgeres Velsignelse derfor. — I have forlangt Hjælp mod Landets Fjender. — Saa hurtigt som muligt ere vi ilede til Eders Forsvar. Lader os nu gjøre fælles Sag for Eders skønne Fædreneegns Beskyttelse mod fremmed Vold og Anmasselse. — Sluttede Eder da til os med Raad og Daad og væbner Eder Alle som En — ville I træde i vore Rækker, I skulle blive modtagne med aabne Arme — ville I tjene ombord i vore Skibe, Danmarks gamle Flag skal beskytte Eder. —

Overalt, hvor vi fægte sammen, til Vands, til Lands er vort Løsen for Konge, Fædreland og Æren. —

Dampskibet Hekla, den 30te Marts 1848.

**F. Haxthausen.**

**Steen-Bille.**

---

Marche-Tableau

for det nørrejdyske Armeecorps fra den 25de Marts til den 8de April 1848.

	25de Marts.	26de Marts.	27de Marts.	28de Marts.	29de Marts.	30te Marts.	31te Marts.	Iste April.	2den April.	3die April.	4de April.	5te April.	6te April.	7de April.	8de April.	
<b>Overcommandoen:</b>		Kjøbenhavn	som d. 26de.	Kolding.	som d. 28de.	som d. 28de.	som d. 28de.	Haderslev.	som d. 1ste.	som d. 1ste.	Aabenraa.	som d. 4de.	som d. 4de.	som d. 4de.	Kliplev.	
1ste Linie-Bataillon			Kjøbenhavn	Ringsted.	Indskibet i Korsør.	Fredericia.	Haderslev.	Hoptrup.	Forpost 2 Cp. Aabenraa 2 Cp.	Aabenraa.	som d. 3die.	som d. 3die.	som d. 3die.	Rollum, Torp og Stubbæk.	Perbøl.	
2den				Kjøbenhavn	Ringsted.	Indskibet i Korsør og overført om Natten til Fyen.	Middelfart.	Haderslev.	som d. 1ste.	Forpost.	som d. 3die.	Aabenraa.	som d. 5te.	som d. 5te.	Vilsbæk.	
4de				Kjøbenhavn	Ringsted.	Sorø.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Snoghej.	Kolding.	som d. 1ste.	Haderslev.	Stollik og Skovby.	som d. 4de.	som d. 4de.	Hostrup, Felsted og Nordballe.	Holdbi og Kjelstrup.	
7de							Kjøbenhavn.	Ringsted.	Slagelse.	Indskibet i Korsør og overført til Fyen.	Odense.	Middelfart.	Christiansfeld.	Dirnæs og Sønderballe.	Bolderslev og Uge.	Holbøl.
11te				Aalborg.	Gravlev.	Randers.	Aarhus.	Horsens.	Vinf.	Christiansfeld og Tyrstrup.	Christiansfeld og Hoptrup.	Lejt og Barsmark.	som d. 5te.	Aabenraa.	Perbøl.	
12te	Fredericia.	Kolding.	som d. 26de.	som d. 26de.	Forpost 1 C. Alver 3 -	Alver.	Haderslev.	Gjenner.	Aabenraa 3 Cp. Agerskov og Bovlund 1 Cp.	Aabenraa 3 Cp. Legumkloster 1 Cp.	Aabenraa 3 Cp. Tønder 1 -	Felsted m. m. 3 Cp. Møgeltonder 1 Cp.	Felsted m. m. 3 Cp. Tinglev 1 -	Forpost 2 C. Søgaard 2 -	Oster-Gejl.	
13de				Fredericia.	Kolding.	som d. 29de.	som d. 29de.	Haderslev.	som d. 1ste.	som d. 1ste.	Aabenraa.	som d. 4de.	som d. 4de.	som d. 4de.	Kliplev.	
3die Jægercorps		Nyborg.	Odense.	Kolding.	Haderslev.	som d. 29de.	Styding, Hammelev, Torning 3 C. Haderslev 1 Cp.	Gjenner.	Aabenraa.	som d. 2den.	som d. 2den.	Rollum og Torp.	Torp og Hostrup.	Forpost og Kliplev.	Bommerlund.	
Cavalericommandoen				Kolding.	Haderslev.	som d. 29de.	som d. 29de.	Gjenner.	Aabenraa.	som d. 2den.	Hjortkjær.	som d. 4de.	Tinglev.	som d. 6te.	Medelby.	
2den Gardehusar-Escadron			Kjøbenhavn.	Roskilde.	Ringsted.	Slagelse.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Snoghej.	Fredericia.	Alver.	som d. 2den.	Gjenner.	Forpost Aabenraa.	Aabenraa.	Kliplev.	Bommerlund.	
3die Dragon-Regiment				Aarhus.	Horsens.	Vejle.	Vonsild.	som d. 31te Marts.	Vedsted.	Uge og Bolderslev.	Uge og Vollerup.	Vollerup, Lavtrup, Todsøl m. m.	Stade, Jyndeved, Egebæk m. m.	Egebæk.	Medelby og Holt.	
1ste Escad. af 4de Drag.-Regim.			Slagelse.	Nyborg.	Odense.	Middelfart.	Kolding.	som d. 31te Marts.	Haderslev.	Mjøl, Høstrup m. m.	Havsted og Høgsholt.	Havsted, Høgsholt, og Fogdrup.	Uge,	Bjerndrup	Bommerlund.	
2den			Vordingborg.	Ladeby, Ll. Nestved.	Boeslunde, Nebbede m. m.	Nyborg.	Odense.	Middelfart.	Vonsild.	som d. 2den.	Haderslev.	Lejt og Barsmark.	Felsted m. m.	overgaaet til venstre Flankecorps.	"	
5te Dragon-Regiment				Randers.	Aarhus.	Horsens.	Vejle.	som d. 31te Marts.	Dalby, Stenderup og Sr. Bjert.	Christiansdal og Haderslev.	Hjortkjær.	Hjortkjær, Ris, Søst, Nybøl m. m.	Hjortkjær.	som d. 6te.	Vilsbæk og Kliplev.	
6te	Odense.	Middelfart.	Kolding og Omegn.	Paa Vejen til Alver og Christiansfeld.	Forpost 1 Esc. ved Haderslev 3 Esc.	Haderslev.	Haderslev 2 Esc. Nybøl 2 -	Nybøl. Hjortkjær.	Hjortkjær.	som d. 2den.	Uge.	Uge, Perbøl, Hostrup.	Kravlund, Egebæk, Lavtrup, Tinglev m. m.	som d. 6te.	Medelby og Holt.	
Artillericommandoen				Kjøbenhavn	Ombord paa Veien til Fredericia.	Fredericia.	som d. 30te.	Fredericia.	som d. 1ste.	som d. 1ste.	Kolding.	som d. 4de.	som d. 4de.	Aabenraa.	Kliplev.	
2det Batteri (Bruhn)	4 Kanoner med improviseret Bepænding ankom fra Fredericia til Kolding den 29de Marts Morgen under Commando af Capitain Wegener og afgik samme Dag til Haderslev.					Kolding 4 K. Haderslev 4 K.	som d. 30te.	Haderslev.	Haderslev 6 K. Aabenraa 2 K.	Haderslev 4 K. Aabenraa 4 K.	Aabenraa 4 K. Avangt. 2 - Cavaleribrig. 2 K.	som d. 4de.	Aabenraa 4 K. Cavaleribrig. (Kravlund) 4 K. (Tinglev) 4 -	Cavaleribrig. (Kravlund) 4 K. (Tinglev) 4 -	Medelby og Holt.	
3die (Jessen)				Kjøbenhavn	Kjøbenhavn 1/3 undervejs til Fredericia 2/3.	Kjøbenhavn 1/3, Fredericia 2/3.	som d. 30te.	Fredericia 2/3 undervejs fra Kjøbenhavn 1/3.	Fredericia.	som d. 2den.	Kolding.	som d. 4de.	som d. 4de.	Haderslev.	Søgaard.	
6te (Fuhrmann)				Kjøbenhavn	Kjøbenhavn 1/3 undervejs til Fredericia 2/3.	Kjøbenhavn 1/3, Fredericia 2/3.	som d. 30te.	Fredericia 2/3 undervejs fra Kjøbenhavn 1/3.	Fredericia.	som d. 2den.	Kolding.	Haderslev.	Lejt-Sogn.	Aabenraa 4 K. Kliplev 4 -	Kliplev 4 K. Gejl 4 -	
<b>Ingenieurafdelingen:</b>			Kjøbenhavn	Ringsted.	Indskibet i Korsør.	Fredericia.	Haderslev.	som d. 31te.	Haderslev. Aabenraa.	som d. 2den.	Aabenraa.	som d. 4de.	som d. 4de.	som d. 4de.	Kliplev.	
<b>Ambulancer:</b>				Kolding.	som d. 28de.	Haderslev.	som d. 30te.	som d. 31te.	som d. 31te.	som d. 31te.	Aabenraa.	som d. 4de.	som d. 4de.	som d. 4de.	Vilsbæk.	
												Aabenraa.	som d. 5te.	som d. 5te.	Vilsbæk.	
<b>Ammunitionsparken:</b>															Kliplev.	
<b>Magasiner af 1ste Linie:</b>					Kolding.	som d. 29de.	som d. 29de.	som d. 29de.	som d. 29de.	Haderslev.	Aabenraa.	som d. 4de.	som d. 4de.	som d. 4de.	som d. 4de.	
<b>Lazareth</b>					Fredericia.	som d. 29de.	som d. 29de.	som d. 29de.	Haderslev.	som d. 2den.	som d. 2den.	Aabenraa.	som d. 5te.	som d. 5te.	som d. 5te.	



## Bilag 10 b.

## Marche-Tableau

for det slesvigske, venstre Flankecorps fra den 27de Marts til den 8de April 1848.

		27de Marts.	28de Marts.	29de Marts.	30te Marts.	31te Marts.	1ste April.	2den April.	3die April.	4de April.	5te April.	6te April.	7de April.	8de April.
<b>Overcommandoen:</b>	.....	Kjøbenhavn.	som d. 27de.	som d. 27de	som d. 27de.	Korsør.	som d. 31te M.	Sønderborg.	Nybel.	som d. 3die.	Graasten.	som d. 5te.	som d. 5te.	Ringenæs.
	5te Linie-Bataillon .....	Kjøbenhavn.	Ringsted.	Korsør.	Sønderborg.	som d. 30te.	som d. 30te M.	Sundeved 3 Cp. Sønderborg 1 -	Dybbøl 3 Cp. Sønderborg 1 -	som d. 3die.	som d. 3die.	som d. 3die.	Nybel, Avnbøl og Adsbøl 3 Cp. Holdnæs 1 -	Ringenæs 3 Cp. Holdnæs 1 -
	9de — .....							Kjøbenhavn.	Indskibet i Kjøbenhavn.	Paa Vejen til Als.	Augustenb. 1 Cp. Ulkebøl 3 - ombord i Galathea 1 -	Augustenborg 2 Cp. Ulkebøl 1 - Holdnæs 1 -	Holdnæs 3 Cp. Sønderborg 1 -	Holdnæs 3 Cp. Ringenæs 1 -
<b>Infanteri:</b>	10de — .....					Kjøbenhavn.	Ringsted.	Slagelse.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Als.	Ulkebøl og Augustenborg.	Graasten.	Graasten 1 Cp. Tyrsebøl, Ringenæs og Kvers 3 Cp.	Tyrsebøl, Kvers og Ringenæs.	Hokkerup.
	1ste Jægercorps.....				Kjøbenhavn.	Ringsted.	Korsør.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Als.	Sønderborg.	Ringenæs. Kvers, Tyrsebøl, og Graasten.	Ringenæs. Kvers, Tyrsebøl.	Ringenæs.	Ringenæs og Kvers.	Bækken.
	2det — .....			Helsingør.	Ringsted.	Slagelse.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Als.	Sønderborg.	Ullerup 1 Cp. Blans 1 - Avnbøl 1 - Adsbøl 1 -	som d. 3die.	Graasten.	som d. 5te.	som d. 5te.	Hønsnap og Sønderhave.
	Et Detachement af 4de Dragon- Regiments 4de Escadron.....						Nestved.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Als.	Sønderborg.	Nybel.	Graasten.	som d. 5te.	som d. 5te.	Ringenæs.
<b>Cavaleri:</b>	4de Dragon - Regiments 2den Escadron .....											Felsted.	Kvers.	Holbøl.
	5te Batteri (Dinesen) .....				Kjøbenhavn.	Roeskilde.	Ringsted.	Slagelse.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Als.	Sønderborg.	Sønderborg 4 K. Graasten 2 -	som d. 5te.	Nybel 4 K. Graasten 2 -	Ringenæs 4 K. Hokkerup 2 -
<b>Ingenieurdetachmentet:</b>	.....							Kjøbenhavn.	Indskibet i Kjøbenhavn.	Paa Vejen til Als.	Sønderborg.	Holdnæs.	som d. 6te.	som d. 6te.
<b>Ambulancen:</b>	.....				Kjøbenhavn.	Paa Vejen til Korsør.	som d. 31te M.	Korsør.	Indskibet i Korsør.	Sønderborg.	som d. 4de.	som d. 4de.	Fiskebæk.	Graasten.
<b>Ammunitionsparken:</b>	.....							Sønderborg.	som d. 2den.	som d. 2den.	som d. 2den.	som d. 2den.	som d. 2den.	Graasten.
<b>Magasiner af 1ste Linie:</b>	.....			Kjøbenhavn.	Paa Vejen til Korsør.	som d. 30te	Korsør.	Indskibet i Korsør og paa Vejen til Als.	Sønderborg.	som d. 3die.	som d. 3die.	som d. 3ie.	som d. 3die.	som d. 3die.
<b>Lazarether af 1ste Linie:</b>	.....												Augustenborg.	som d. 7de.

## Bilag 11.

### Kongens Proclamation med Opfordring til Dannelse af frivillige Corpser.

Trofaste danske Mænd!

I denne Farens Stund har det dybt rørt mit Hjerte, at I glemme Eder selv og kun erindre Eders Konge og Eders Fædreland.

Allevegne fra indstrømme Udtryk af urokkelig Hengivenhed og Tilbud om de største Opoffrelser. Det er mit Hjertes Trang og min Kongelige Pligt at lade et Svar udgaae til mit Folk.

Danner, saavidt det staaer til Eder, ved egne Midler frivillige, bevæbnede Corps, der slutte sig til min Hær under den militaire Commando. Mange have gjort et saadant Tilbud; efterfølger deres Exempel. Eders Iver for at uddanne Eder til Fædrelandets Forsvarere skal jeg imødekomme ved saa snart muligt at sende Eder kyndige Befalingsmænd. Stiller Eder Alle som En under mit, under Fædrelandets Banner. Alles Iver styrke Alles Sammenhold, og, om Gud vil, skal Lovligheden besejre Oprøret og føre Fædrelandet til Fred, Frihed og Ære.

Christiansborg Slot, den 30te Marts 1848.

Frederik R.

A. W. Moltke.

---

## Bilag 12.

### Instrux for de Officerer, som ere fordelte i Districterne i den Hensigt at organisere Folkevæbningen.

1. Formaalet for denne Foranstaltning, hvilket ikke bør tabes af Sigte, er mere at berolige den stærke Spæn-

ding af krigersk Patriotisme, som er vakt af Tidsomstændighederne, end at forøge den.

Hr. N. N. vilde desaarsag i Forbindelse med Localautoriteterne søge at træffe saadanne Foranstaltninger, som, idet de tjene til at vedligeholde Iveren for den gode Sag, tillige kunne virke til at lede Begejstringen i en rolig Strøm.

2. Da det især er Kjøbstadcommunerne, som kunne ansees skikkede til Oprettelsen af Væbningsafdelinger, saa bør Opmærksomheden først henvendes paa disse. Landcommunerne sættes kun i Virksomhed, saafremt Attraen er stor, og da maa Væbningen her saavidt muligt gruppere sig om og slutte sig til Kjøbstadbevæbningerne.

3. Alle Fricorps maa bringes til at anerkjende den overbefalende Myndighed, og hertil udfordres, at Førernes Ansættelse indstilles til Sanction.

Bemeldte Førere maa i deres Kreds nyde Anseelse og Anerkjendelse ligesaameget fra det borgerlige Standpunkt, som med Hensyn til krigersk Dygtighed.

4. Intet Fricorps kan anerkjendes, som ikke er idetmindste 50 Mand stærkt, og som ikke har idetmindste 1 Befalingsmand for hver 50 Mand.

5. Overbefalingsmanden gjøres ansvarlig for Corpsets Disciplin.

Føreren af et Commando paa 50—100 Mand betragtes, naar han kommer i Forbindelse med Hæren, som Lieutenant; Føreren af 100—200 Mand som Capitain.

7. Over Sammensætningen af flere slige Afdelinger til et større Hele forbeholder Krigsbestyrelsen sig Dispositionen.

8. Forpligtelsen til at give Møde maa være saaledes bindende, at der i Farens Øjeblik kan gjøres Regning paa den frivillige Væbning. En vilkaarlig Fratrædelse kan saaledes ikke tilstedes, men Enhver overtager ved sin Indtrædelse i Væbningen Forpligtelse til at give Varsel

om sin Udtrædelse. Dette vil passende kunne bestemmes til 1½ Maaned, hvorhos det dog er en Selvfølge, at der for enkelte Personers Vedkommende herfra kan skee Undertagelse, naar Omstændighederne tale derfor. I Farens Stund optræder den organiserende Overbefalingsmand som Fører af det hele Væbningsvæsen i det ham underlagte District, hvis ikke ved Generalcommandoen forinden foranstaltet nogen anden Forholdsregel gennemført.

9. Provindsen erklæres i givet Tilfælde i Krigstilstand af Overøvrigheden, og samtlige frivillige Væbningsafdelinger træde fra samme Øjeblik under Krigslovgivningen.

Kjøbenhavn, den 7de April 1848.

Tscherning.

### Bilag 13.

#### Instruction med Hensyn til detacherede Corpschefers Jurisdictionsmyndighed.

Efterstaaende Bestemmelser tjene til Rettesnor for de detacherede Corpschefer:

1. Den Højstbefalende har med Hensyn til alle ved Armeecorpset ansatte Personer, som ikke staa ved Afdelinger, der befales af Jurisdictionschefer, Ret til arbitrair Afgjørelse i samme Omfang som disse.

2. Han kan over de samme Personer anordne Forhør og Krigsret og bestemmer, ved hvilken Afdeling saadan Sag skal behandles, eller hvilke Afdelinger der skulle afgive Medlemmer til Retten.

3. Han kan lade optage Forhør over Stabsofficerer og andre ved Armeecorpset ansatte Personer, mod hvem efter de hidtil bestaaende Regler en retslig Undersøgelse

ellers befales af Hs. Majestæt Kongen. Ansees det nødvendigt, at der over bemeldte Personer afsiges Dom, uden at Omstændighederne tilstede, at nærmere Bestemmelse derom indhentes af Krigsministeren, kan han ogsaa over dem anordne en dømmende Ret. I disse Tilfælde udnævner han Medlemmerne af Retten.

4. Han foranstalter, hvor det behøves, fjendlige Spioner og Krigsfanger tiltalte og dømte.

5. Naar Omstændighederne ikke tilstede, at de militaire Retter sammensættes paa sædvanlig Maade, kan han anordne Krigscommissioner eller Overkrigscommissioner til Sagens Undersøgelse og Paadømmelse. Disse Commissioner skulle bestaae idetmindste af 3 Officerer og 1 Auditeur, og i vigtigere Tilfælde bør i Commissionen ikke være færre end 5 eller 7 Officerer, saafremt saamange uden Ulempe kunne skaffes tilstede. Ved Valget at Officererne bør det paasees, at idetmindste Flertallet er den Tiltaltes Overmænd.

6. Han kan overensstemmende med Krigsretsinstrux § 21 lade holde Standret og enten stadfæste eller formilde de ved samme afsagte Domme samt lade de saaledes bestemte Straffe fuldbyrde.

Skulde Forbindelsen med Kjøbenhavn blive afbrudt, kan han, saafremt Omstændighederne ikke tilstede Ophold, lade sig forelægge andre saadanne ved Armeecorpset afsagte Domme, som efter de hidtil bestaaende Regler skulde foredrages Hs. Majestæt Kongen af Generalauditeuren, og kan i saa Fald stadfæste og formilde Dommene samt lade de saaledes bestemte Straffe fuldbyrde.

8. I de under Nr. 6 og 7 nævnte Tilfælde skal den Højstbelalende lade sig Sagerne skriftligen referere af den fungerende Overauditeur, og, saalænge en saadan ikke er udnævnt, af den ældste paa Stedet eller i Nærheden værende Auditeur, som ikke har behandlet Sagen.

9. Han kan beordre alle ved Armeecorpset værende

Auditeurer til at lede Retsforhandlinger, ved hvilken Afdeling eller paa hvilket Sted det maatte behøves.

10. Findes paa et Sted, hvor et Forhør over nogen under Armeecorpsets Jurisdiction staaende Person hurtigen behøves, ingen Auditeur, men derimod en civil Dommer, kan den Højstbefalende hos ham requirere saadant Forhør optaget.

11. Den Højstbefalendes Myndighed ifølge forestaaende Bestemmelser bør han behørigen lade bekjendtgjøre ved Armeecorpset.

Hvilket herved meddeles til fornøden Efterretning.

Kjøbenhavn, den 27de Marts 1848.

**Tscherning.**

## **Bilag 14.**

### **Proclamation des Königs an die Schleswiger.**

Schleswiger!

Mein letztes Wort an Euch war, dass Ich Euch bald von Angesicht zu Angesicht sehen würde. Dieses mein Königliches Wort löse Ich jetzt, so wie Gott Mein Zeuge ist, dass Ich jedes Versprechen, welches Ich Euch aus landesväterlicher Liebe gegeben habe, halten werde.

Im Vertrauen auf Meine gerechte Sache stehe Ich jetzt in Eurer Mitte. Ich stehe hier, um die Lüge und die Verrätherei zu zwingen, sich zu enthüllen. Ich stehe hier, um es den Verräthern unmöglich zu machen, durch falsche Vorspiegelungen Euch von Mir loszureissen. Ich stehe hier, um Euch und der ganzen Welt zu zeigen, dass es Mein freier, ernster Wille ist, bis aufs Aeusserste für Mein gutes Recht zu kämpfen.

Getreue Schleswiger! Sammelt Euch denn um Euren König, der Euch zur bürgerlichen Freiheit führen und Euch die Rechte sichern will, welche einzig Euer Glück begründen können. Und, wenn Irregeleitete unter Euch sich finden, so gebet Mir Gelegenheit, mild und gnädig aufzutreten, indem Ihr diese, während es noch Zeit ist, vermöget, sich von den Anführern zu trennen, deren verrätherische Handlungen die gerechte Strafe auf Ihre verbrecherischen Häupter hinabziehen müssen.

Schliesslich benachrichtige Ich Euch, Schleswiger! dass Ich vor eine zur Administration des Landes ernannte Regierungs-Commission sämtliche Eure Civilbehörden einberufen lassen werde, damit sie über den Zustand des Landes Berichte ertheilen, und zugleich Gelegenheit erhalten, ihre Handlungen und ihr Verhalten zu verantworten.

Gegeben in der Stadt Sonderburg, den 6ten April 1848.

**Frederik R.**

C. A. Bluhme.

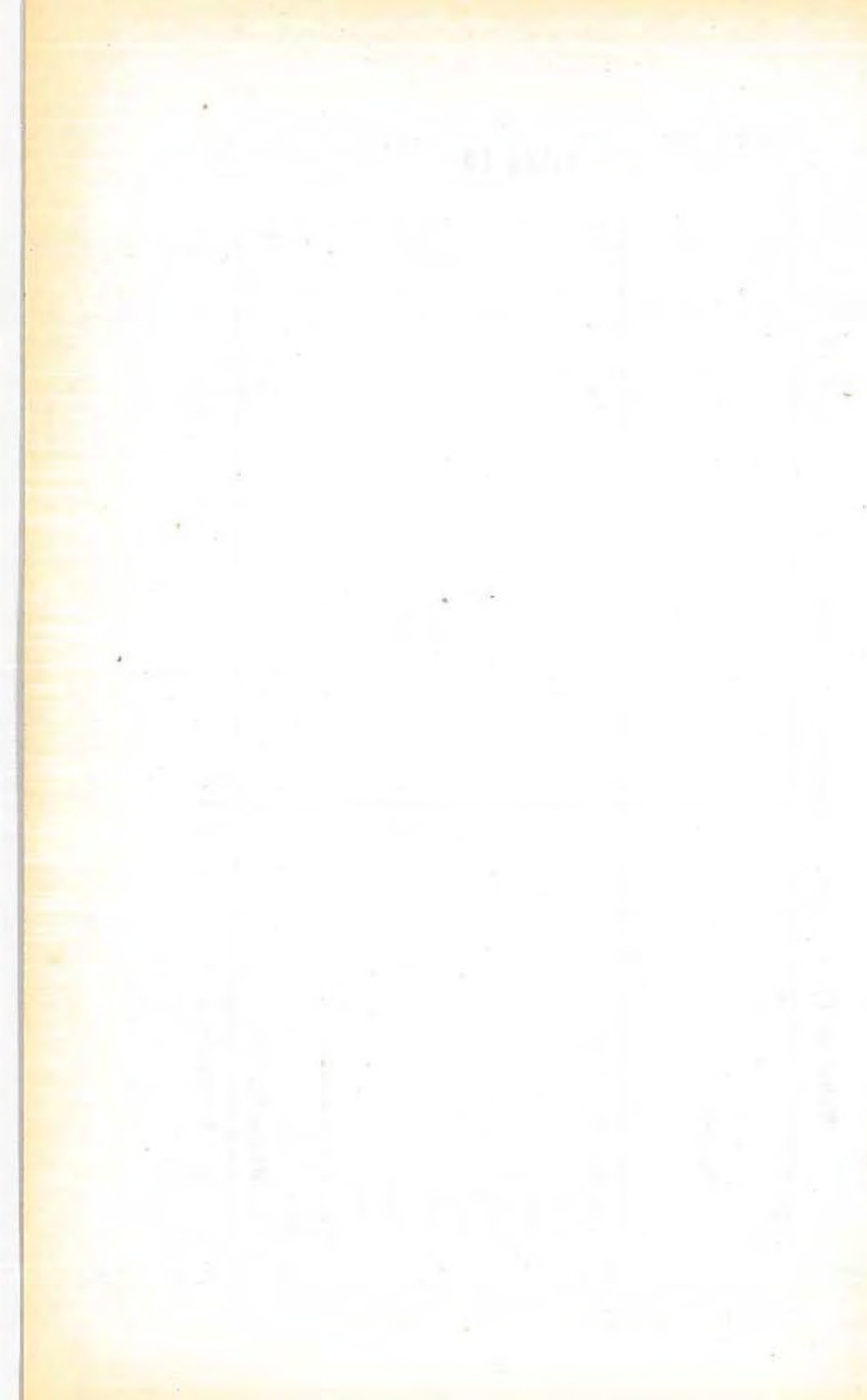
---

Tabliste for Fægtingen ved Bov og Flensborg, den 9de April 1848.

Troppeafdeling.	Det hele Antal af									Det totale Tab:		
	Døde:			Saarede:			Fangne:			Officerer.	Underoffic.	Menige.
	Officerer.	Underoffic.	Menige	Officerer.	Underoffic.	Menige.	Officerer.	Underoffic.	Menige.			
1ste Linie-Bataillon	»	»	1	1	2	10	»	»	»	1	2	11
2den —	»	»	7	4	4	23	»	»	»	4	4	30
4de —	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2
5te —	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1
9de —	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1
10de —	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2
11te —	1	»	2	»	1	8	»	»	»	1	1	10
12te —	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1
1ste Jægercorps	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	2	2
3die —	1	»	»	»	2	1	»	»	»	1	2	1
4de Dragon-Regiment	1	»	3	»	1	10	»	»	»	1	1	13
Summa...	3	»	13	5	12	61	»	»	»	8	12	74

Bilag 15.





## Trykfejl.

Side			
1	Corpus	9de	L. f. n. plønske, læs: plønske.
2	—	8de	- f. n. Forsvarsvæsenet, læs: Forsvarsvæsenet,
3	—	11te	- f. o. fjendtlige, læs: fjendlige.
3	—	11te	- f. o. Statsenheden, læs: Statseenheden.
3	—	17de	- f. n. modarbeide, læs: modarbejde.
6	—	12te	- f. o. Reklamationer, læs: Reclamationer.
7	—	4de	- f. o. Øeblikket, læs: Øeblikket.
14	—	2den	- f. o. statsfjendtlige, læs: statsfjendlige.
14	—	11te	- f. n. Hertugdømmerne, læs: Hertugdømmerne.
23	—	5te	- f. n. Underklasserne, læs: Underklasserne.
30	—	9de	- f. n. recruteredes, læs: rekruteredes.
31	—	7de	- f. n. karakteriserer, læs: karakteriserer.
34	—	12te	- f. n. Tidpunkt, læs: Tidspunkt.
38	—	13de	- f. n. opgivet, læs: opgiven.
40	Anmærkning	3die	- f. n. Kongen, lader, læs: Kongen lader.
46	Corpus	11te	- f. n. egentlige, læs: egenlige.
53	—	14de	- f. o. Generalcomandostaben, læs: Generalcommandostaben.
54	—	10de	- f. o. Dragen-Regiment, læs: Dragon-Regiment.
60	Anmærkning	2den	- f. n. sandsynligviis, læs: sandsynligvis.
63	Corpus	4de	- f. n. Jægersorps, læs: Jægereorps.
65	—	2den	- f. o. Cavalleri, læs: Cavaleri.
69	—	7de	- f. n. afreiste, læs: afrejste.
71	—	13de	- f. o. tilføiede læs: tilføjede.
75	—	8de	- f. n. tilføiet læs: tilføjet.
77	—	5te	- f. o. } Cavalleri, læs: Cavaleri.
79	—	9de	- f. o. }
82	—	11te	- f. n. Jensen-Tusch, læs: Jenssen-Tusch.
88	Anmærkning	3die	- f. n. Cavalleriet, læs: Cavaleriet.
89	—	2den	- f. n. Jensen-Tusch, læs: Jenssen-Tusch.
95	Corpus	12te	- f. n. Fricops, læs: Fricorps.
97	—	12te	- f. o. Ophidselsmiddel, læs: Ophidselsesmiddel.
103	Magnalen	3die	- f. n. fremkalder, læs: fremkalde.

Side			
106	Corpus	14de L. f. n.	} Wedel-Wedelsborg, læs: Wedell-Wedellsborg.
110	—	10de - f. n.	
111	—	16de - f. n.	
112	—	8de - f. n.	
121	—	8de - f. n. rent, læs: det rent.	
126	—	12te - f. o. Jensen-Tusch, læs: Jenssen-Tusch.	
126	—	13de - f. o. Streiftog, læs: Strejftog.	
134	Magnalen	6te - f. o. 6te Marts, læs: 6te April.	
138	Corpus	13de - f. o. Drogon, læs: Dragon.	
139	—	13de - f. n. Overcommandoen underlagte, læs: Overcommandoen umiddelbart underlagte.	
139	—	8de - f. n. Recognosering, læs: Recognoscering.	
142	—	8de - f. n. Veien, læs: Vejen.	
147	—	11te - f. o. Battaillon, læs: Bataillon.	
152	—	6te - f. o. Rataillon, læs: Bataillon.	
154	—	9de - f. o. Skytterhus, læs: Skyttehus.	
158	—	3die - f. o. }	} Flankercorpset, læs: Flankecorpset.
158	—	7de - f. o. }	
159	Magnalen	13de - f. o. Bau, læs: Bov.	
171	Corpus	12te - f. o. Høiderne, læs: Højderne.	
173	—	13de - f. n. passerer, læs: passere.	
190	—	10de - f. n. Jægerscorps, læs: Jægercorps.	
196	—	16de - f. n. Regiments, læs: Regiment.	
197	—	16de - f. n. et, læs: at.	
198	—	14de - f. o. sandsynligviis, læs: sandsynligvis.	
207	—	17de - f. n. Handved, læs: Hanved.	
207	—	9de - f. n. Byen, var, læs: Byen var.	
214	—	4de - f. o. Stabsqvarter, læs: Stabsqvarter.	
215	—	11te - f. n. 1, læs: 1ste.	
215	—	3die - f. n. Tiltand, læs: Tilstand.	

#### Bilag.

- 22 14de Linie f. o. Underofficiere, læs: Unterofficiere.  
 23 7de - f. n. das, læs: dass.

J.R.

# Den dansk-tydske Krig

i Aarene 1848—50.

---

Udarbejdet paa Grundlag af officielle Documenter  
og med Krigsministeriets Tilladelse

udgivet af

**Generalstaben.**

1ste Del. Krigen i 1848.

J.R.

---

Kjøbenhavn.

J. H. Schultz's Bogtrykkeri.

Trydes Boghandel.

1868.

Den dansk-tydske Krig

1864-66

Den danske Armee

1864

1865

1866

1867

1868

1869

# Andet Afsnit.

---

Fra Preussernes Optræden paa Kamppladsen  
til Vaabenstilstanden i Malmø.

13de April—1ste September.

---

Første Afdeling  
fra 13de—16de April.

---

(Hermed et Kaart, indeholdende Plan II, IV og V, Ekernferde—  
Mysunde—Overse, samt Plan III, Slesvig.)

Dette Afsnit er udarbejdet i Generalstabens taktiske Afdeling  
af Captain C. M. W. Tvermoes af Generalstaben med Under-  
støttelse af Captain J. C. Pingel af Fodfolket.

# Indhold.

	Side.
<b>Kongens Rejse i Slesvig. — De diplomatiske Forhandlinger, der gik forud for Fredsbruddet med Tydskland.</b>	
Kongens Indtog i Flensborg og Besøg ved Hæren . . . .	229.
Instruction for den danske Gesandt ved det engelske Hof	230.
Conference mellem Grev Knuth og Ruslands og Storbritanniens Gesandter i Kjøbenhavn . . . . .	231.
De første Forhandlinger med Preussen . . . . .	231.
Major Wildenbruchs Sendelse . . . . .	233.
Forbundsbeslutningen af 4de April . . . . .	235.
Oberst Bonin bemyndiges til at rykke frem til Flensborg	236.
Skrivelse fra Oberst Bonin til Commandeuren for de danske Forposter . . . . .	237.
Skrivelse fra Oberst Bonin til den Højstcommanderende paa dansk Side . . . . .	237.
Udtalelse fra Kongen til Oberst Bonin . . . . .	240.
Svarskrivelse fra General Hedemann til Oberst Bonin .	241.
— fra Oberst Bonin til Kongen . . . . .	244.
— — — til General Hedemann . . . . .	245.
Skrivelse fra Major Wildenbruch til Grev Knuth . . . .	248.
— fra Oberst Bonin til General Hedemann . . . .	250.
Svarskrivelse fra Grev Knuth til Major Wildenbruch . .	252.
Skrivelse fra — — — . . . . .	253.



	Side.
Forbundsbeslutningen af 12te April notificeres, Under- handlingerne afbrydes.....	254.
Englands Mæglingsforsøg .....	255.
Egenhændigt Brev fra Kongen til Kong Oscar.....	257.

### Forholdene ved det danske Armeecorps fra den 13de til den 22de April.

Instruction fra Krigsministeren med Hensyn til Hærens videre Operationer .....	258.
1 Compagni af 5te Linie - Bataillon detacheres til Ekernförde .....	259.
Sikkerstjenesten ved Armeecorpsset.....	260.
Mindre Recognosceringer fra Ekernförde og Mysunde..	263.
Ny Inddeling af Armeecorpsset .....	264.
Overfald paa Cavalerifeltvagten ved Aschepel.....	266.
Almindelig Recognoscering den 19de April .....	269.
Expedition mod Husum .....	273.
— til Egnen S. for Ekernförde .....	274.
Recognoscering mod Aschepel .....	288.
Omordning af Forposttjenesten.....	290.
Foranstaltninger til Hærens Forstærkning .....	293.
Dannelsen af et højre Flankecorps .....	294.
Armeecorpsets Styrke .....	301.
Reservemandskabets Indkaldelse .....	301.
Retsplejen i Hæren .....	303.
Sundhedstjenesten i Hæren .....	303.
Intendanturen ved Hæren .....	304.
Hærens Trainvæsen .....	304.
Feltpostvæsenet .....	305.
Oprettelsen af Generalcommandoen over Nørrejylland og Generalcommandoen over Fyen, Langeland og Thorseng .....	306.
Escadren paa Slesvigs Østkyst .....	306.
Marinens Foretagender paa Vestkysten af Slesvig .....	308.
Instructioner fra Krigsministeren med Hensyn til Opera- tionerne .....	309.

	Side.
Terrainbeskrivelse .....	310.
Den danske Overcommandos Plan for Forsvaret .....	328.
Arbejder med Hensyn til Stillingens Forstærkning ....	329.

### Forholdene paa den fjendlige Side fra den 13de til den 22de April.

De efter den 8de April ankomne Tropper af Bonins Corps samt dettes Forstærkning .....	331.
Generalerne Halkett og Fyrst Radziwill ankomme til Rendsborg .....	332.
Forhandlinger mellem de fjendlige Generaler med Hensyn til de forestaaende Operationer .....	333.
General Halkett overtager Overcommandoen .....	335.
General Wrangel ankommer til Rendsborg og overtager Overcommandoen .....	336.
Forbunds-Divisionens Formation .....	336.
Den preussiske Divisions Formation .....	338.
De slesvig-holstenske Tropper .....	340.
Bemærkninger angaaende de fjendlige Stridskræfter ...	342.

### Slaget ved Slesvig den 23de April, Armeecorpsets Retraite til Als og det nordlige Slesvig samt de dertil nærmest knyttede Begivenheder.

Dispositionen for Fremrykningen den 23de April .....	348.
Fjendens Fremrykning og Angreb paa vore Forposter S. for Slesvig .....	350.
Fægtningens 1ste Moment .....	359.
Fægtningens 2det Moment .....	390.
Fægtningens 3die Moment .....	416.
Fægtningens Opher, Armeecorpsets Retraite til Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø .....	438.
Fægtningen ved Mysunde .....	445.
Overcommandoen bestemmer sig til at trække Armeecorpset tilbage til Bov .....	459.

	Side.
Forelobig Beretning fra Overcommandoen om Kampen ved Slesvig .....	460.
Armeecorpset bryder op fra sin Stilling mellem Arnholt Sø og Langsø .....	461.
Forandring i Dispositionen for Armeecorpsets videre Retraite .....	464.
Armeecorpset gaaer i Cantonnement i Flensborg og nærmeste Byer. De trufne Sikkringsforanstaltninger	468.
Fjendens Fremrykning den 24de April ..	477.
Arrieregarde-Fægtningen ved Oversø .....	479.
Den i Armeecorpset opstaaede Forvirring og dettes Tilbagegang til Bov og Krusaa .....	498.
Den danske Overcommando opgiver Tanken om et yderligere Frontalforsvar paa Halvøen .....	511.
Armeecorpsets Hovedstyrke gaaer tilbage til Als .....	513.
Den til Als retirerede Hærafdelings Dislocation den 26de April .....	517.
Højre Flankecorps's Operationer fra den 25de til den 27de April .....	519.
Højre Flankecorps's Dislocation den 27de April .....	520.
Den i Armeecorpset opstaaede Forvirring forplanter sig langs Hovedvejen mod Nord .....	521.
Den fjendlige Hærs Operationer den 25de og 26de April	524.
Oversigt over Begivenhederne den 23de og 24de April.	527.
Tabet paa Fjendens Side ved Slesvig .....	538.
Tabet paa den danske Hærs Side ved Slesvig .....	539.
Tabet paa Fjendens Side ved Oversø .....	541.
Tabet paa den danske Hærs Side ved Oversø .....	541.



Efterretningen om Udfaldet af Fægtningen ved Bov kunde naturligvis ikke Andet end fremkalde en glædelig og opmuntrende Stemning hos Kongerigets og den dansksindede Del af Slesvigs Befolkning; den bidrog væsenligt til yderligere at hæve Nationalfølelsen og styrke Beslutningen om at yde en kraftig Modstand imod den Indflydelse, som det tyske Forbund og navnlig Preussen paa dettes Vegne forlangte at erholde paa Slesvigs statsretslige Stilling i Monarchiet. Da Hs. Majestæt Kongen, der opholdt sig i Sønderborg, hvor man hele Formiddagen den 9de havde hørt Kanonaden, samme Dags Eftermiddag ad forskellige Veje modtog Indberetninger om Kampens Udfald, besluttede han den 10de at afgaae til Flensborg, hvorhen Garden til Fods samme Dag afgik. Om Eftermiddagen holdt Kongen sit Indtog i denne By tilhest i Spidsen for Garden og blev modtagen af Befolkningen med stor Jubel; fra Flensborg gjorde han den 13de en Udfugt til Slesvig, aflagde et Besøg ved Hæren, der ved denne Lejlighed stod opstillet i Terrainet N. og S. for Byen, og retournerede samme Dags Eftermiddag til Flensborg. For at imødekomme et almindeligt udtalt Ønske af Befolkningen i den nordlige Del af Slesvig gjorde Hs. Majestæt endelig fra sidstnævnte By en Rejse over Aabenraa,

Kongens Indtog  
i Flensborg og  
Besøg ved  
Hæren.

Haderslev og Kolding til Fredericia, hvor en ved Rejsens Besværligheder fremkaldt Upasselighed nødte ham til at opholde sig i nogen Tid, og som han først forlod den 27de April for over Sønderborg at begive sig til Kjøbenhavn. Ogsaa paa Kongen og Ministeriet, af hvis Medlemmer Udenrigsministeren og Handelsministeren samt Krigsministeren henholdsvis den 8de og 9de April vare ankomne til Sønderborg, maatte den vundne Sejer gjøre sin oplivende Indflydelse gjældende og bestyrke Regjeringen i dens kraftige Fastholden ved de Anskuelse, som den hidtil havde fordret lagt til Grund for enhver Underhandling med Preussen og det tyske Forbund med Hensyn til de opstaaede Differentser, der efter den slesvig-holstenske Hærs Nederlag begyndte at antage en saa truende Charakter, at Sandsynligheden for et Fredsbrud med hver Dag blev større.

I det foregaaende Afsnit er der med faa Ord omtalt Sammendragningen af et preussisk Corps ved Havelberg og af Hannoveranere, Brunsvigere etc. ved Harburg, ligesom ogsaa Ankomsten til Rendsborg af 2 preussiske Infanteri-Regimenter og noget Artilleri er berørt. De diplomatiske Forhandlinger, der førtes forinden og samtidigt med disse Troppeconcentrationer, have vi opsat at omtale indtil nu dels for at bevare en større Overskuelighed, og dels fordi disse Forhandlinger ere de naturlige Forløbere for og danne den umiddelbare Overgang til de Krigsbegivenheder, hvis Skildring er Gjenstanden for det her foreliggende Afsnit. Det vil herved være nødvendigt at gaae tilbage til de første Dage af Oprørets Udbrud. Allerede den 25de Marts tilstillede Udenrigsministeren, Grev Knuth, den daværende danske Gesandt ved det engelske Hof, Grev F. D. Reventlow, en foreløbig Instruction om,

Instruction for  
den danske Gesandt  
ved det engelske Hof.

hvorledes Gesandten havde at udtale sig angaaende det Spørgsmaal, som efter Sagerens Stilling muligen kunde føre til Conflicter med det tyske Forbund, og blev det navnlig heri fremhævet, at den danske Regjering for det Tilfælde, at den skulde blive nødsaget til at anvende Magt for at opretholde den lovlige Orden i Hertugdømmerne, gjorde sikker Regning paa, at Storbritannien ikke vilde taale, at en bevæbnet Intervention af nogen fremmed Magt traadte hindrende ivejen for den danske Regjeringes Bestræbelser i denne Retning. Efterat Oprørets Udbrud var kommet til Regjeringens Kundskab, og da den af den preussiske Regjering indtagne Holdning gjorde den politiske Stilling betænkelig, indbød Grev Knuth den 28de Marts Ruslands og Storbritanniens Gesandter i Kjøbenhavn til et Møde. Protocollen, som optoges over dette Møde, indeholder næst efter en kort Fremstilling af Sagens Sammenhæng og af de opstaaede Differenters Natur en Udtalelse af det Ønske, at Rusland og Storbritannien principielt vilde erklære sig for Ikkeintervention i Danmarks indre Anliggender og ved en snarlig Afgivelse af en Collectivnote i denne Retning yde Kongen af Danmark den moralske Understøttelse, som hans legitime Magt under de forhaandenværende Omstændigheder i høj Grad behøvede, ved hvilken Erklæring man da navnlig lagde Vægt paa en Præciseren af den væsenlige Forskjel, der fandt Sted mellem Holsten, som en Del af det tyske Forbund, og Slesvig. Gesandterne, der vare uden Instructioner for dette uventede Tilfælde, enedes om saa hurtigt som muligt at forelægge Sagen for deres Regjeringer. Omtrent samtidigt hermed modtoges i Kjøbenhavn den officielle Erklæring fra Preussen om Sammendragningen af Corpset ved Havelberg og

Conference mellem Grev Knuth og Ruslands og Storbritanniens Gesandter i Kjøbenhavn.

De første Forhandlinger med Preussen.

om den Opfordring, som denne Regjering havde ladet udgaae til Hannover m. Fl. om Opstillingen af det 10de Armeecorps paa Holstens Sydgrændse. Til Befolkningens Kundskab kom dette gjennem et Opslag paa Børsen i Kjøbenhavn den 31te Marts, hvori der tillige meddeltes, at Preussen havde erklæret, at denne i Forbundslovene begrundede Fremgangsmaade ikke involverede noget fjendtligt Forhold til Danmark. Paa Grund af hin Erklæring rettede Udenrigsministeren under 1ste April en foreløbig Note til den preussiske Regjering, hvori han erklærede, at Kongen af Danmark ønskede at bevare det gode Forhold til Preussen, samt opstillede endel Betingelser for dettes fortsatte Bestaaen. Han foreslog saaledes, at de preussiske og hannoveranske Tropper skulde blive staaende indenfor de respective Landes Grændser, samt at Insurgentropperne uhindrede skulde kunne rykke frem til en Linie fra Ejderens Munding langs denne Flod til Süderstapel og derfra over Meggerdorf, Bunge og Wittensee til Østersøen mellem Noer og Ekernfærde. Kongen vilde da forpligte sig til at standse sine Troppers Marche ved en Linie mellem Ekernfærde og Frederikstad og ikke overskride denne Linie før efter noje Overvejelse af den preussiske Regjerings Forslag med Hensyn til de Midler, der burde anvendes for at tilbageføre den lovlige Orden i Hertugdømmerne. Fremdeles meddeltes fra Udenrigsministeriet de fornødne Instructioner til den danske Gesandt i Berlin, Grev W. Plessen, ligesom ogsaa Kammerherre W. Oxholm afsendtes til Sct. Petersborg for at udvirke den russiske Regjerings Bistand. Endelig afgik Minister Lehmann i en diplomatisk Sendelse til Berlin og London. De Grev Plessen meddelte Instructioner i Forbindelse med den preussiske Regjerings

under 31te Marts udstedte Ordre om Afsendelsen af Tropper til Rendsborg foranledigede Gesandten til under 3die April at rette en Note til den preussiske Udenrigsminister, Baron Arnim, hvori han protesterede mod Preussens Indblanding, idet han henholdt sig til, at den opstaaede Divergens berørte et Anliggende, der kun kunde betragtes som et rent indre eller i ethvert Fald som et europæisk Spørgsmaal. Til Svar herpaa afgav den preussiske Regjering under 5te April den Erklæring, at de af den trufne Foranstaltninger vare skete for at bevare en tydsk Forbundsstats Rettigheder, som vare krænkede af Danmark, og udtalte Overbevisningen om, at Forbundet vilde godkjende det gjorte Skridt; for imidlertid at lægge for Dagen, hvormeget man ønskede ad Underhandlingernes Vej at undgaae et aabent Brud, saa vilde Kongen af Preussen strax sende en Befuldmægtiget, Major Wildenbruch, til Kongen af Danmark for at søge en Tilnærmelse i Anskuelse tilvejebragt. Til den ovennævnte Udtalelse fra den danske Gesandts Side sluttede der sig en lignende fra Udenrigsministeren, der ved Modtagelsen af Efterretningen om de preussiske Troppers Indmarche i Holsten i en Verbalnote af 6te April udtalte sin Konges Beklagelse over det foretagne Skridt, mod hvis Berettigelse han højtideligt protesterede, idet han tillige udtalte det Haab, at de preussiske Tropper dog ikke vilde overskride den slesvigske Grændse, hvad han betegnede som et Skridt, der alvorligt vilde true den europæiske Fred.

I Overensstemmelse med den preussiske Note af 5te April var Major Wildenbruch strax afgaaet fra <sup>Major Wilden-</sup> Berlin. Den 7de om Morgenen ankom Majoren til de <sup>bruchs Sendelse.</sup> danske Forposter S. for Aabenraa og indbragtes herfra



til Hovedkvarteret i sidstnævnte By. Af Krigsministerens Adjudant, Capitain Harbou, der netop i disse Dage befandt sig ved Hovedkvarteret, førtes Majoren til Sønderborg, hvor Kongen dog ikke vilde modtage ham, forinden Udenrigsministeren var ankommen. Den 8de om Eftermiddagen holdtes en Conference mellem den om Middagen ankomne Grev Knuth og den preussiske Afsending, hvori Sidstnævnte anmeldte, at de alt tidligere berørte, preussiske Tropper vare indrykkede i Rendsborg, og at flere vilde følge efter, samt opfordrede den danske Regjering til at søge en fredelig Løsning af Spørgsmaalet, idet han afgav den Forsikkring, at Preussen kun havde Danmarks egen Interesse til Formaal, men at der som eneste mulige Grundlag for Forhandling fordredes den fuldstændige Forening af Slesvig og Holsten som uafhængige og udelelige Stater, der anerkjendte Kong Frederik den VIIde som deres Hersker i hans Egenskab som Arvehertug, men ikke fordi han var Konge i Danmark. Saafremt den danske Regjering vilde gaae ind paa dette Grundlag for Forhandlingerne, tilbød Major Wildenbruch paa sin Regjerings Vegne at lade de preussiske Tropper forlade de indtagne Cantonnements N. for Ejderen og rømme Altstadt. De i denne Conference udtalte Anskuelser præciserede Major Wildenbruch yderligere i en Note af 8de April. I Bilagene 16 A og B findes saavel denne Note som den tidligere omtalte preussiske Note af 5te April gjengivne in extenso, fordi en Sammenligning mellem dem viser en paafaldende Forskjel i Opfattelsen af det hele Spørgsmaals Natur, en Dobbelthed, der kun kan finde sin Forklaring i de Indflydelser i modsat Retning, der paa denne Tid gjorde sig gjældende hos den preussiske Regjering, hvis Be-

slutninger paa den ene Side paavirkedes af de stærke, nationale Strømninger og paa den anden Side af det endnu stedse mægtige Hofparti. Major Wildenbruchs Note besvaredes samme Dag af Grev Knuth, der hævdede den danske Regjerings Standpunkt, erklærede det som en Betingelse for at overhovedet nogen Underhandling kunde finde Sted, at de preussiske Tropper droges helt tilbage over Ejderen, ligesom ogsaa at Forøgelsen af den preussiske Besætning med andre preussiske Tropper eller med Forbundstropper blev standset, og endelig fremhævede Kjøbenhavn som det mest passende Sted for videre Forhandlinger. Med Hensyn til Insurgenttropperne bemærkede Ministeren, at deres ved Preussernes Besættelse af Rendsborg fremskyndede Bevægelse Nord paa sandsynligvis i den nærmeste Fremtid vilde føre til en Kamp mellem dem og de kongelige Tropper.

Anskuelserne mellem de to forhandlende Parter vare altsaa saa forskellige i Grundprincippet, at der ikke kunde levnes noget Haab om en Overenskomst. Den preussiske Afsending, der tillige havde overbragt et egenhændigt Brev fra Kongen af Preussen til Kongen af Danmark, paa hvilket Sidstnævnte imidlertid intet Svar gav, afgik derfor den 9de om Morgenen fra Sønderborg med et dansk Dampskib til Bülk, hvorfra han begav sig til Hamborg.

Imidlertid havde det slesvig-holstenske Spørgsmaal, der selvfølgelig stod paa Dagsordenen i den tyske Forbundsforsamling, fremkaldt Forbundsbeslutningen af 4de April (see Bilag 17), hvori Forsamlingen i Henhold til Artikel 38 af Forbunds-Slutningsacten erklærede det tyske Forbundsland Holsten i Fare, udtalte sin Anerkjendelse af de Skridt,

Forbundsbeslutningen af 4de April.

som Preussen og de andre tyske Forbundsstater af egen Drift allerede havde gjort, og overdrog til Preussen Anordningen af de Forholdsregler, som endnu maatte skjønnes nødvendige, samt Ledelsen af de diplomatiske Forhandlinger med Hensyn til det opstaaede Stridsspørgsmaal, idet Forbundet som Betingelse for Underhandlingerne forudsatte, at Fjendlighederne strax standsede, og at status quo ante blev gjenoprettet. Den 10de April om Aftenen modtog Oberst Bonin fra den preussiske Regjering Meddelelse om den nysnævnte Forbundsbeslutning samt Instructioner, der gave ham friere Hænder, og . navnlig Tilladelse til, naar han ansaa det for nødvendigt og tilraadeligt, da at rykke frem til Flensborg til Understøttelse af Insurgenthæren. Dog skulde en slig Fremrykning først anmeldes for Overcommandoen over de danske Tropper og samtidigt forlanges Afslutning af en Vaabenstilstand, idet den Erklæring tilføjedes, at et Angreb saavel paa Preusserne som paa Insurgenttropperne vilde blive betragtet som en Krigserklæring ikke blot mod Preussen, men mod hele Tydskland. — Major Wildenbruch ankom den 11te April til Rendsborg for at være Oberst Bonin til Assistance ved de eventuelle Forhandlinger.

Oberst Bonin  
bemyndiges til  
at rykke frem  
til Flensborg.

Fægtningen ved Bov havde imidlertid alt den 9de foreløbigt afgjort Insurgenthærens Skjæbne, og da Oberst Bonin altsaa ikke kunde vente nogen Understøttelse fra denne Side, og han tillige af det preussiske Krigsministerium var opfordret til ikke at compromittere de preussiske Vaaben ved nogen Uforsigtighed, ansaa han det for rettest at forblive i Rendsborg, idet han, som alt i det første Afsnit berørt, kun skød sine Forposter frem til Sorgfloden, hvornæst han den 11te April om

Morgenen sendte følgende Skrivelse til Commandeuren for de danske Forposter:

Skrivelse fra  
Oberst Bonin til  
Commandeuren  
for de danske  
Forposter.

„An

den Herr Commandeur der Vorposten der königlich dänischen Truppen.

Das Vorrücken der königlich dänischen Truppen im Herzogthum Schleswig veranlasst mich, Ew. Hochwohlgeboren nachstehende Mittheilungen ergebenst zu machen:

Dass ich die Instruction erhalten habe, jeden ferneren Angriff von dänischen auf holsteinische Truppen, wo sich auch diese befinden mögen, als eine Kriegserklärung von Seiten Dänemarks gegen die königlich preussische Regierung zu betrachten.

Ew. Hochwohlgeboren stelle ich ergebenst anheim, das Generalcommando der königlich dänischen Armee hiervon zu benachrichtigen.

Ich habe die Ehre mich hochachtungsvoll zu unterzeichnen.

Rendsburg, den 11ten April 1848.

von **Bonin**

Oberst und Commandeur der  
preussischen Truppen im Herzogthum  
Holstein.

Den paafølgende Dag efterfulgtes denne Skrivelse af en anden, adresseret til Generallieutenant Høegh-Guldberg, der af Oberst Bonin antoges for Højstcommanderende paa dansk Side, og saaledes lydende:

Skrivelse fra  
Oberst Bonin  
til den Højst-  
commanderende  
paa dansk Side.

„An

den königlich dänischen General-Major und

commandirenden General, Herrn von Guldberg, Excellenz.

Ew. Excellenz gebe ich mir die Ehre, im Auftrage Sr. Majestät des Königs, meines Herrn, die ergebenste Mittheilung zu machen:

dass der Beschluss der deutschen Bundes-Versammlung vom 4ten April d. J. die königlich preussische Regierung auffordert, Namens des deutschen Bundes das Vermittelungs-Geschäft zwischen Dänemark und den Herzogthümern zu übernehmen, und die bisher von derselben getroffenen Maassregeln billigt.

Er spricht ferner aus, dass die sofortige Einstellung der Feindseligkeiten und die Herstellung des status quo ante Bedingungen der Vermittelung sein müssen.

Inzwischen haben die kriegerischen Ereignisse der letzten Tage die königlich dänischen Truppen bis in das Herz des Herzogthums Schleswig geführt. Der vom deutschen Bundestage aufgestellte status quo ante ist hierdurch verloren gegangen, und wird es, Angesichts dieser Eventualitäten, Sr. Majestät dem Könige, meinem Herrn, nicht länger möglich sein, seine Truppen eine bloß beobachtende Stellung an der holstein-schleswigschen Gränze einnehmen zu lassen, eine Stellung, welche nach den von dem preussischen Major v. Wildenbruch Sr. Majestät dem Könige von Dänemark persönlich gemachten Eröffnungen ursprünglich unbedingt beabsichtigt war.

Demnach bin ich ermächtigt Ew. Excellenz zu erklären, dass die preussischen Streitkräfte nicht als Feinde den königlich dänischen Truppen gegenüber stehen, sondern lediglich um dem Sr. Majestät dem Könige, meinem Herrn, vom Bundestage übertragenen Amte eines Vermittlers, den Nachdruck zu geben, der

durch die Verletzung des status quo ante von Seiten Dänemarks nothwendig geworden ist.

Im Namen Sr. Majestät des Königs von Preussen dringe ich daher auf augenblicklichen Abschluss eines dreitägigen Waffenstillstandes, welcher die königlich dänischen Truppen verpflichtet, auf allen Punkten nicht über ihre gestern Abend eingenommenen Stellungen hinaus zu gehen.

Jeder Angriff, der nach diesem Vorschlage auf preussische oder mit ihnen gemeinschaftlich operirende Truppen dänischer Seits erfolgen sollte, würde einer Kriegserklärung gleich zu achten sein, und zwar einer Kriegserklärung nicht bloss gegen Preussen, sondern gegen ganz Deutschland, wie ich dieses, um dem Blutvergiessen Einhalt zu thun, bereits am gestrigen Tage dem Commandeur der königlich dänischen Vorposten anzuzeigen für meine Pflicht hielt.

Während der Dauer des Waffenstillstandes bin ich ermächtigt und erbötig, Verhandlungen über die Wiederherstellung des status quo ante nach dem Beschluss des deutschen Bundes zu führen.

Ew. Excellenz lade ich deshalb ein mir einen Bevollmächtigten zu bezeichnen, welcher mit einem meinerseits zu ernennenden Bevollmächtigten auf neutralem Gebiet die hierauf bezüglichen Verhandlungen einzuleiten haben wird.

Ich bitte, mich hiernach unvorzüglich mit geeigneter Antwort versehen zu wollen.

Genemigen Ew. Excellenz die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung.

Rendsburg, den 12ten April 1848.

von **Bonin**

königlich preussischer Oberst und  
Brigade-Commandeur.

Udtalelse fra  
Kongen til  
Oberst Bonin.

I Anledning af den første af disse Skrivelser besluttede Hs. Majestæt Kongen under 12te April at rette følgende Udtalelse til Commandeuren for de preussiske Tropper:

„Von den Vorposten Unserer Truppen ist an Uns die Meldung eingegangen, dass denselben von dem Obersten Bonin, Commandeur der preussischen Truppen im Herzogthum Holstein, die Mittheilung geworden, dass er die Instruction erhalten habe, jeden ferneren Angriff von dänischen auf holsteinische Truppen, wo sich auch diese befinden mögen, als eine Kriegserklärung von Seiten Dänemarks gegen die königlich preussische Regierung zu betrachten.

Wenn es nun keinem Zweifel unterliegen kann, dass die Mittheilung auf irgend einem Irrthume beruhen muss, indem die aufrührerischen, holsteinischen Haufen, die gegen Unsern Befehl ins Herzogthum Schleswig eingedrungen sind und wider Uns selbst die Waffen geführt haben, als holsteinische Truppen nicht anerkannt werden können, so haben Wir nicht unterlassen wollen dem Obersten Bonin hiermittelst zu erkennen zu geben, wie es Unser fester, unabänderlicher Wille ist, Unser Herzogthum Schleswig zum Aeussersten zu vertheidigen, und dass Wir desshalb einen jeden Soldaten, der ohne Unsern Befehl oder ohne Unser Anmuthen die von Uns festgestellte, militairische Demarcationslinie in Unserm Herzogthum Schleswig überschreitet, als einen Feind werden ansehen und behandeln lassen. Da Wir indessen den Einmarsch der preussischen Truppen in Unser Herzogthum Holstein nur als eine Demonstration ansehen können und wollen, die die Aufrechthaltung der innern Ordnung und des Friedens zum Zwecke hat, und Wir unter den obwaltenden Umständen zur Zeit Uns an

keine andere Autorität im gedachten Unsern Herzogthum hinwenden können, so ergeht hiermit Unsere Forderung an den Commandeur der preussischen Truppen im Herzogthum Holstein, der sogenannten provisorischen Regierung daselbst die sofortige Einstellung aller Regierungshandlungen aufzuerlegen, und dagegen den gesetzlichen, von Uns eingesetzten Behörden anzuweisen, sich in allen ämtlichen Angelegenheiten, die sie selbst nicht erledigen können, unmittelbar an Uns als ihren legitimen und rechtmässigen Herzog zu wenden, und Unsern Befehlen unvorzüglich Gehorsam zu leisten. Es wird übrigens Unsere ernste Bemühung sein, bald möglichst sowohl die militairischen als civilen Verhältnisse im mehrgedachten Unsern Herzogthum zu ordnen und wieder auf den gesetzlichen Weg zurück zu führen, und Wir hegen desshalb die zuversichtliche Hoffnung, dass der Commandeur der preussischen Truppen in beider Beziehung Uns auf alle Weise beistehen werde.

Gegeben in Flensburg, den 12ten April 1848.

Frederik Rex.

An

den Obersten und Commandeur der  
preussischen Truppen in Holstein,  
Herrn von Bonin.

Paa Oberst Bonins anden Skrivelse indløb Natten mellem den 13de og 14de følgende Svarskrivelse af 13de April fra General Hedemann:

Svarskrivelse fra  
General Hedemann til Oberst  
Bonin.

„An

Se. Hochwohlgeboren, den Herrn Obersten und Brigadecommandeur v. Bonin, Commandeur der preussischen Truppen in Holstein.

In Erwidrerung des geehrten Schreibens Ew. Hochwohlgeboren vom 12ten d. M. — adressirt an Se. Ex-



cellenz, den commandirenden General in Nordjütland und Fühnen, jedoch von mir als dem Höchstcommandirenden des Armeecorps Sr. Majestät im Herzogthum Schleswig geöffnet — in welchem Schreiben ein dreitägiger Waffenstillstand unter gewissen Bedingungen und zu dem Zwecke angeboten wird, mittelst von Ew. Hochwohlgeboren und meinerseits abgesandter Bevollmächtigten auf neutralem Grunde über die Wiederherstellung des status quo ante nach dem Beschlusse des deutschen Bundes zu unterhandeln, habe ich die Ehre, folgende Mittheilungen im Auftrage Sr. Majestät zu machen.

Da das Herzogthum Schleswig kein deutscher Bundesstaat, und die Vermittelung des deutschen Bundes in Betreff der Verhältnisse dieses Herzogthums von Sr. Majestät weder verlangt noch angenommen ist, in welcher Rücksicht ich mich auf den Erlass Sr. Majestät an Ew. Hochwohlgeboren vom gestrigen Dato beziehe — so wird jedwede Unterhandlung meinerseits unmöglich, in sofern dieselbe das genannte Herzogthum in irgend einer Rücksicht angehen sollte, namentlich in Bezug der Restitution des status quo ante in diesem Lande, um so viel mehr, als eine solche Restitution diejenige Blokade der schleswigschen Seehäfen wieder herbeiführen würde, welche die Seemacht Sr. Majestät des Königs vor der Occupation des Herzogthums durch die königlichen Truppen bewerkstelligt hatte, eine Blokade, welche den schleswigschen Seehäfen und den Interessen der schleswigschen Unterthanen Sr. Majestät überhaupt nur nachtheilig sein könnte.

Dahingegen sind Se. Majestät gewilligt zu erlauben, dass die Truppen Sr. Majestät nicht weiter vorrücken,

als wo sie sich gegenwärtig befinden, und namentlich nicht in das Herzogthum Holstein einrücken, bevor Gelegenheit gegeben ist, die Sache durch Unterhandlungen zu entscheiden.

Von einem förmlichen Waffenstillstande kann nicht die Rede sein, da die Truppen, welche von Ew. Hochwohlgeboren befehligt werden, nach Ihrer eigenen, gestrigen Erklärung nicht als Feinde den dänischen Truppen gegenüber stehen, und da Se. Majestät von keiner fremden Macht sich binden lassen kann, die in seinem eigenen Lande gegen ihn insurgirten Einwohner zu respectiren.

Um die Stellung der Vorposten während der Einstellung der Militair-Operationen zu bestimmen, bin ich bereit, meinerseits einen Bevollmächtigten zu ernennen, der mit einem von Ew. Hochwohlgeboren ernannten Bevollmächtigten unterhandeln kann.

Da diese Einstellung der Militair-Operationen jedoch zum Zwecke haben muss, durch die Vermittelung Sr. Majestät des Königs von Preussen zwischen Sr. Majestät dem Könige von Dänemark und dem deutschen Bunde die innern Verhältnisse des Bundeslandes Holstein und das Verhältniss desselben zum Landesherrn, Sr. Majestät dem Könige von Dänemark, zu ordnen und zu sichern, und da derartige Unterhandlungen nicht durch militairische, sondern nur durch diplomatische Autoritäten geführt werden können, — in welcher Anleitung Se. Majestät Seinem Minister des Auswärtigen schon die nöthigen Befehle ertheilt haben, so schlage ich, auf Befehl Sr. Majestät des Königs, Ew. Hochwohlgeboren vor, die Einstellung der Militair-Operationen vorläufig auf 14 Tage festzustellen.

Genehmigen Ew. Hochwohlgeboren die Versicherung  
meiner ausgezeichneten Hochachtung.

Gottorp, den 13ten April 1848

**Hedemann,**

Generalmajor und Commandeur der dänischen  
Truppen im Herzogthum Schleswig.

Begge disse to Skrivelser besvaredes af Oberst  
Bonin, den førstnævnte den 13de og den anden under  
15de April. Svaret paa den første lød saaledes:

Allerdurchlauchtigster, Grossmächtigster  
König, Allergnädigster König und Herr!

Svarskrivelse  
fra Oberst Bonin  
til Kongen.

Euer Königliche Majestät haben die Allerhöchste  
Gnade gehabt mir unterm 12ten April ein Schreiben zu-  
fertigen zu lassen, welches der Lieutenant v. Zepelin  
der königlich-dänischen Leibgarde heute an die dies-  
seitigen Vorposten abgegeben hat.

Mit dem tiefsten Respect verfehle ich nicht, Euer  
Majestät Allerunterthänigst anzuzeigen, dass der Inhalt  
desselben nicht mit den Instructionen vereinbar ist,  
welche Se. Majestät der König mein Herr mir ertheilt hat.

Es ist kein Irrthum, wenn ich mich verpflichtet  
gehalten, dem Commandeur der königlich-dänischen  
Vorposten anzuzeigen, dass ein Angriff von dänischen auf  
holsteinische Truppen als eine Kriegserklärung Däne-  
marks und zwar nicht allein gegen Preussen, sondern  
auch gegen ganz Deutschland betrachtet werden würde,  
wie ich solches in meinem Schreiben vom gestrigen  
Tage an Allerhöchstdero Generalmajor v. Guldberg  
mitgetheilt habe.

Euer Königliche Majestät wollen mir Allergnädigst  
gestatten, ferner zu erwähnen, dass die preussischen  
Truppen nicht in das Herzogthum Holstein gekommen  
sind, um die innere Ordnung und den Frieden daselbst

herzustellen und zu erhalten: sondern sie sind an die Eider gerückt um die vom deutschen Bunde anerkannten verfassungsmässigen Rechte der beiden Herzogthümer aufrecht zu erhalten. Sie sind nicht eingerückt um die provisorische Regierung zu stürzen, sie sind vielmehr derselben unter meinem Commando von der Regierung meines Allergnädigsten Herrn zur Verfügung gestellt worden.

In meinem gestern an den Generalmajor v. Guldberg gerichteten Schreiben habe ich die Grundzüge angegeben, welche noch zu einer friedlichen Erledigung der obschwebenden Differenzen führen können. Ich würde es innig bedauern, wenn meine Vorschläge unbeachtet bleiben sollten, und ich genöthigt würde, nach meinen mir gegebenen, gemessenen Instructionen zu handeln.

In Allertiefster Devotion verharre ich.

Euer Majestät  
Allerunterthänigster

Rendsburg, den 13ten April 1848.

v. Bonin,  
Oberst und Commandeur  
der königlich preussischen Truppen  
im Herzogthum Holstein.

General Hedemanns Skrivelse blev besvaret paa følgende Maade:

Svarskrivelse  
fra Oberst Bonin  
til General  
Hedemann.

„An den königlich dänischen Generalmajor und Commandeur der dänischen Truppen im Herzogthum Schleswig, Herrn von Hedemann, Hochwolgeboren, Schleswig.

Euer Hochwolgeboren Schreiben vom 13ten April ist mir in der Nacht vom 13ten zum 14ten zugekommen. Ich verhehle Ihnen nicht, mein Herr General, dass mich

der Inhalt desselben nicht befriedigt hat, weil ich ausser Stande bin, ihn mit den mir ertheilten Instructionen zu vereinbaren.

Euer Hochwohlgeboren lehnen den Abschluss eines dreitägigen Waffenstillstandes ab, während welcher Zeit nach meinem Vorschlage die Verhandlungen zur Wiederherstellung des status quo ante hätten geführt werden sollen. Sie schlagen mir dagegen eine 14tägige Einstellung der militairischen Operationen vor, um während derselben diplomatische Unterhandlungen über das Vermittelungsgeschäft zwischen Dänemark und seinen Herzogthümern, welches Sr. Majestät dem Könige, meinem Herrn, vom deutschen Bunde übertragen worden ist, einzuleiten. Sie erwähnen in Ihrem Schreiben, dass Se. Majestät der König von Dänemark die Vermittelung des deutschen Bundes in Betreff des Herzogthums Schleswig weder verlangt noch angenommen haben, und dass Se. Majestät gewilligt sind zu erlauben, dass die königlich dänischen Truppen nicht weiter, und namentlich nicht in das Herzogthum Holstein vorrücken sollen, bevor Gelegenheit gegeben ist, die Sache durch Unterhandlungen zu entscheiden.

Ich beehre mich hierauf Nachstehendes zu erwidern:

Ich bin nicht befugt der Erklärung Sr. Majestät des Königs von Dänemark, dass Allerhöchstdieselben weder die Vermittelung des deutschen Bundes angesprochen haben, noch dessen Beschlüssen beigetreten seien, meinerseits irgend eine Folge zu geben.

Es mag unerörtert bleiben, ob die königlich dänischen Truppen die Eider überschreiten und in das Herzogthum Holstein eindringen wollen oder nicht.

Ich bin nicht ermächtigt diplomatische Verhand-

lungen zu führen, welche das Vermittelungsgeschäft betreffen.

Ich habe einzig und allein die Pflicht zu erfüllen, den status quo ante nach dem Beschluss der deutschen Bundesversammlung herzustellen, den status quo, welcher durch Besetzung des Herzogthums Schleswig durch dänische Truppen verletzt worden ist.

Um aber noch einen Versuch zu einer friedlichen Wiederherstellung desselben nicht zu unterlassen, werde ich morgen den preussischen Major von Wildenbruch, welcher sich in meinem Hauptquartier befindet, und bisher mit einer Special-Mission Sr. Majestät des Königs von Preussen an Se. Majestät den König von Dänemark beauftragt war, in das dänische Hauptquartier senden, welcher meine letzte Erklärung an Ew. Hochwohlgehoren abzugeben hat.

Während der Anwesenheit des Majors von Wildenbruch im königlich dänischen Hauptquartier habe ich den diesseitigen Truppen den strengsten Befehl gegeben, sich aller Feindseligkeiten gegen königlich dänische Truppen, sofern sie nicht von diesen angegriffen werden, zu enthalten.

Genehmigen Sie, mein Hr. General, die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung.

Rendsburg, den 15ten April 1848.

von Bonin,

Oberst und Commandeur der königlich  
preussischen Truppen im Herzogthum Holstein.

De ved disse foreløbige Skridt indledede Underhandling, til hvis yderligere eventuelle Ledelse den danske Udenrigsminister af Hs. Majestæt Kongen blev beordret at begive sig til Flensborg, hvor han ankom

den 15de April, kom imidlertid ikke istand, idet Major Wildenbruch den 15de paa Grund af en af ham modtagen, ny Depeche fra Berlin fandt sig foranlediget til at sætte sig i directe Forbindelse med den danske Udenrigsminister og gjøre ham Forslag, der vare væsentligt forskjellige fra de Fordringer, som Oberst Bonin efter sine Instructioner antog det for nødvendigt at stille, og for hvilke Major Wildenbruch saaledes ikke længer kunde gjøre sig til Talsmand. Den 15de og den 16de April afgik der saaledes 2 Depecher fra Rendsborg af meget forskjelligt Indhold. De løde saaledes:

Skrivelse fra  
Major Wilden-  
bruch til  
Grev Knuth.

„Euer Excellenz beehre ich mich die gehorsamste Anzeige zu machen, dass die Vorschläge, welche Hochdieselben mich in Sonderburg der königlichen preussischen Regierung als Basis einer gütlichen Uebereinkunft vorzulegen beauftragten von der Regierung Sr. Majestät nicht annehmbar befunden worden sind. Factisch ist allerdings in Folge der kriegerischen Operationen der Zustand eingetreten, welchen Ew. Excellenz damals zum Grunde der Unterhandlungen zu legen beabsichtigten, doch die Regierung Sr. Majestät ist weit davon entfernt ihn als solchen anzuerkennen und kann, neuerdings mir gewordenen Weisungen zufolge, auf Unterhandlungen nicht eingehen, so lange die königliche dänische Regierung factisch den ganzen Streit zu ihren Gunsten entschieden hat.

In Gemässheit des Beschlusses der Bundesversammlung vom 4ten d. M. ist Se. Majestät der König Namens des deutschen Bundes mit dem Vermittelungsgeschäft in der vorliegenden Frage beauftragt worden, und dieses auf die Basis der unverkürzten Rechte Holsteins und seiner staatsrechtlichen Verbindung mit

Schleswig hin. Selbstredend ist hierbei, dass der deutsche Bund die sofortige Einstellung der Feindseligkeiten und die Herstellung des status quo ante voraussetzt. Die preussischen Streitkräfte stehen demnach, wie ich dieses Ew. Excellenz bereits früher zu sagen die Ehre hatte, keineswegs als Feinde den königlich dänischen Truppen gegenüber, sondern um dem Sr. Majestät dem Könige vom Bundestage übertragenen Amte eines Vermittlers den Nachdruck zu geben, der durch die Verletzung des status quo von Seiten Dänemarks nothwendig geworden ist. Die Aufgabe Preussens bei diesem Vermittelungs-Amte ist indess keine andere als diese:

„Schutz der verfassungsmässigen Rechte der Herzogthümer ohne Beeinträchtigung der anerkannten Souverainitet des Königs-Herzogs.“

Um dieser Aufgabe zu genügen hat mich die Regierung Sr. Majestät neuerdings beauftragt, Ew. Excellenz eine Basis der Unterhandlungen vorzuschlagen, deren Annahme von Seiten Sr. Majestät des Königs von Dänemark eine annoch möglich friedliche Lösung des bestehenden Zerwürfnisses, welche sie lebhaft wünscht, zu befördern geeignet wäre.

Diese Basis bestände in dem Zurückziehen der königlich dänischen Truppen in die Stellungen nördlich von Flensburg und Tondern, welche sie vor Eröffnung der Feindseligkeiten einnahmen, und Herstellung des zu dieser Zeit bestehenden Zustandes. Nur unter dieser Bedingung kann Preussen darauf eingehen, seine Truppen in den eingenommenen Positionen stehen zu lassen und zu unterhandeln.

Ein Nichteingehen in diesen Vorschlag würde unbedingt von Seiten der preussischen Truppen ein Vorgehen in das Herzogthum Schleswig und Operationen



zur Folge haben müssen, die den Zweck hätten, solche Positionen in Schleswig einzunehmen, die ein Unterhandeln auf die oben erwähnte Basis hin möglich machten.

Euer Excellenz lege ich schliesslich die gehorsamste Bitte vor, die Vorschläge der Regierung Sr. Majestät, die lediglich zum Zwecke haben, einem bedauernswerthen Zwiste einen unblutigen Ausgang zu bereiten, dessen Eintreten Niemand mehr bedauern würde, als Se. Majestät der König, der Erwägung Sr. Majestät des Königs von Dänemark baldigst anheimgeben und den Ausdruck der vollkommenen Ergebenheit und Hochachtung genehmigen zu wollen, mit der ich die Ehre habe mich zu nennen

Rendsburg, den 15ten April 1848.

Euer Excellenz

ganz gehorsamster Diener

L. v. Wildenbruch,

Major.

An

den königlich dänischen Minister  
der auswärtigen Angelegenheiten,  
Herrn Grafen von Knuth,  
Excellenz.

„An

Skrivelse fra  
Oberst Bonin  
til General  
Hedemann.

den königlichen dänischen Generalmajor und Commandeur der dänischen Truppen im Herzogthum Schleswig, Herrn von Hedemann, Hochwohlgeboren, Schleswig.

Der königlich preussische Major von Wildenbruch, welchen ich mir erlaubt hatte Euer Hochwohlgeboren gestern anzumelden, ist verhindert worden, diese Reise anzutreten. Ich beehre mich daher, diejenige Erklärung,

welche derselbe in meinem Namen Euer Hochwohlgeboren persönlich zu überbringen hatte, Hochdenselben schriftlich mitzutheilen.

In meinem gestrigen Schreiben habe ich schon die Ehre gehabt anzuzeigen, dass es meine Pflicht ist, den von königlich dänischer Seite verletzten status quo ante wiederherzustellen. Unter dieser Wiederherstellung ist verstanden:

1. Dass die königlich dänischen Truppen das Herzogthum Schleswig räumen, indem sie in die Positionen, welche sie vor Ausbruch der Feindseligkeiten, also am 28sten v. M. inne hatten, zurückgehen.
2. Dass die königlich dänischen Kriegsschiffe zu gleicher Zeit die Häfen und Gewässer der beiden Herzogthümer verlassen.
3. Dass alle seit Eröffnung der Feindseligkeiten gemachten Gefangenen, sowohl Militair- als Civil-Personen, sofort auf freien Fuss gesetzt werden.

Da ich vermüthe, dass Euer Hochwohlgeboren nicht mit der Instruction versehen sein werden, um mir eine zustimmende Antwort auf obige 3 Punkte sogleich geben zu können, so werde ich eine Antwort bis zum 18ten Abends hier erwarten.

Es würde mir zur grössten Freude gereichen, wenn meine Pflicht, den status quo ante wieder herzustellen, sich auf friedlichem Wege, indem die königlich dänische Regierung meine gestellten Bedingungen annähme, erfüllen liesse.

Im entgegengesetzten Fall sehe ich mich mit Bedauern genöthigt, den mir in dieser Hinsicht gegebenen Instructionen Folge geben zu müssen.

Bis zur erfolgten Antwort Euer Hochwohlgeboren wird mein Befehl, dass die diessseitigen Vorposten sich

jeder Feindseligkeit zu enthalten haben, wenn dieselben nicht von den königlich dänischen Truppen hervorgehoben werden, in Kraft bleiben.

Genehmigen Sie, mein Herr General, die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung.

Rendsburg, den 16ten April 1848.

von Bonin,

Oberst und Commandeur der königlich preussischen Truppen im Herzogthum Holstein.

Det Særsyn, at Preussens diplomatiske Agent tilbyder et helt andet Grundlag for Underhandlingerne end den Højstcommanderende over samme Regjerings Tropper i Hertugdømmerne, maa søge sin Forklaring i de samme Grunde, som alt ovenfor ere anførte, hvor en lignende Dobbeltthed blev fremhævet.

Grev Knuth besvarede under 17de April Major Wildenbruchs Depeche paa følgende Maade:

Svarskrivelse  
fra Grev Knuth  
til Major  
Wildenbruch.

„Ew. Hochwohlgeboren geehrte Zuschrift vom 15ten d. M. habe ich erst heute Abend empfangen, und ist mir gleichzeitig von dem Generalmajor v. Hedemann eine Letzteren von Seiten des Obersten v. Bonin gewordene, definitive, Erklärung mitgetheilt worden, deren Sinn und Fassung den von Ew. Hochwohlgeboren gestellten Vorschlägen in der auffallendsten Weise zuwider laufen.

In der Voraussetzung, dass die Erklärung des Obersten von Bonin etwa auf einer irrigen Auffassung der ihm ertheilten Instructionen beruhen dürfte, habe ich indessen keinen Anstand genommen, den Inhalt Ihres Schreibens erbetener Maassen zur Kenntniss Sr. Majestät des Königs gelangen zu lassen, und wenn ich gleich keinesweges annehmen darf, dass Aller-

höchst-dieselbe auf die vorgeschlagene, modificirte Basis der Unterhandlungen werden eingehen können, so behalte ich mir jedoch vor, Sie von der eventualiter gefassten, Allerhöchsten Beschlussnahme bald möglichst zu benachrichtigen, insofern nicht die von dem Obersten Bonin als nahe bevorstehend angekündigten Feindseligkeiten mittlerweile einen jeden Versuch friedlicher Verhandlungen vereitelt haben möchten.

Genehmigen Ew. Hochwohlgeboren die erneuerte Versicherung meiner vorzüglichen Hochachtung.

Flensburg, den 17ten April 1848.

F. Knuth.

Sr. Hochwohlgeboren,  
dem Herrn Major v. Wildenbruch.  
pt. in Rendsburg.

I Overensstemmelse med sit givne Tilsagn forelagde Udenrigsministeren Sagen for Hs. Majestæt Kongen, der imidlertid bestemte, at Forslagene skulde afvises, hvilket meddeltes Major Wildenbruch i en Skrivelse af 18de April, saalydende:

„Se. Majestæt der König haben, nachdem Allerhöchstdieselben von der von Ew. Hochwohlgeboren mittelst geehrten Schreibens vom 15ten d. M. im Vorschlag gebrachten, militairischen Demarcationslinie in Kenntniss gesetzt worden, mir den Befehl Allergnädigst zu ertheilen geruht, Ihnen zu eröffnen, dass dieser Vorschlag nicht angenommen werden könne.

Uebrigens beziehe ich mich lediglich auf meine an den königlich preussischen Gesandten in Kopenhagen oft wiederholten Aeusserungen, dass das Vorrücken preussischer Truppen ins Herzogthum Schleswig hiessigerseits als ein Kriegsüberfall betrachtet werde,

Skrivelse fra  
Grev Knuth til  
Major  
Wildenbruch.

und dass man, nachdem ein solcher eventualiter erfolgt sein möchte, keinen Anstand nehmen würde, alle zum diesseitigen Gebote stehenden Vertheidigungsmittel, namentlich gegen die Seehäfen und die Handelsmarine Preussens, in Anwendung zu bringen.

Genehmigen Ew. Hochwohlgeboren den erneuerten Ausdruck meiner vorzüglichen Hochachtung.

Flensburg, den 18ten April 1848.

F. W. Knuth.

Sr. Hochwohlgebohren,  
dem Herrn Major v. Wildenbruch  
pt. Rendsburg.

Underhandlingerne vare saaledes afbrudte, og Oberst Bonins Skrivelse af 16de, der var betegnet som et Ultimatum, og paa hvilken intet Svar gaves, stillede altsaa Optagelsen af Fjendlighederne i nær Udsigt, idet den 18de April var angiven som den yderste Termin for Afventelsen af den danske Generals Svar. Fra dansk Side præciseredes Sagerne Stilling end yderligere derved, at Regjeringen som Svar paa en preussisk Note af 15de, der meddeltes Udenrigsministeren i Kjøbenhavn den 19de April, og hvori den af Forbundsdagen den 12te April tagne Beslutning (vide Bilag 18) notificeredes, idet der tillige blev truet med eventuel Indskriden med Magt, under 22de April erklærede, at den vilde ansee den af Oberst Bonin anmeldte Fremrykning i Slesvig for et Krigsoverfald, og at den, da Krigstilstanden ifølge Oberst Bonins Udtalelse maatte ansees begyndt med den 18de, alt havde taget de fornødne Forholdsregler for at anvende alle til Raadighed staaende Midler for at væрге om sin Ret. Blandt disse Midler fremhævedes specielt den foreløbige Beslaglæggelse af preussiske Skibe i de danske Farvande, en Foranstalt-

Forbundsbeslutningen af 12te April notificeres Underhandlingerne aflydes.

ning, som dog atter vilde blive hævet, saafremt den preussiske Regjering afstod fra en fjendlig Indtrængen i Slesvig.

Samtidigt med de her fremstillede Underhandlinger med Preussen havde den danske Regjering fortsat Forhandlingerne med Cabinetterne i London og Sct. Petersborg samt ligeledes henvendt sig til det svenske Hof. Den 15de April anmodede saaledes den danske Regjering Hofferne i London og Sct. Petersborg gennem disses Gesandter i Kjøbenhavn om snarligt at tage Beslutninger, der vare skikkede til at dæmpe den ophidsede Stemning i Berlin og overhovedet i Tydskland. Denne Anmodning blev imidlertid krydset af Englands Mæg-  
lingsforsøg. en Note fra den engelske Regjering, ifølge hvilken den engelske Minister i Kjøbenhavn tilbød sin Regjerings bona officia til at mægle i den opstaaede Strid, et Tilbud, der modtoges af den danske Regjering ved en Note af 18de April, hvori tillige blev udtalt det Haab, at England, naar dets venkabelige Mægling ikke maatte nytte, vilde tage alvorlige Forholdsregler for at sikkre den danske Krone Besiddelsen af Hertugdømmet Slesvig i Henhold til Garantien af Aar 1720. Samme Dag, den 18de April, overrakte den engelske Gesandt i Berlin, Grev Westmoreland, en Note, hvori han i Henhold til en Note fra Lord Palmerston af 12te April indtrængende udtalte det Haab, at de preussiske Tropper ikke vilde rykke ind i Hertugdømmet Slesvig, og, saafremt en saadan Indrykning maatte være skeet, at der da uopholdeligt maatte blive sendt Befaling til at trække Tropperne tilbage; med Noten fulgte en Copi af den nysnævnte Garantitractat af 1720. Det preussiske Svar herpaa afgaves under 19de April og henviste til det tyske Forbund som den

Autoritet, der havde befuldmægtiget Preussen og stillet Sagen saaledes, at ingen Underhandling kunde begynde med Danmark, forinden de danske Tropper havde rømmet Slesvig; i Svaret udtaltes imidlertid tillige, at, naar England kunde formaae Danmark til den forlangte Rømning af Hertugdømmet Slesvig, vilde det tyske Forbund formentligt gjerne modtage Englands bona officia i denne Sag. Et lignende Svar erholdt England fra Hannover, ligesom ogsaa den tyske Forbundsdag, til hvem det ligeledes henvendte sig, erklærede sig villig til at modtage dets bona officia. Hvorledes imidlertid Forhandlingerne mellem Preussen og Danmark antog en skarpere Karakter, er alt ovenfor fremsat, og samme Dag, som Grev Knuth afgav sin Erklæring til Preussen om at ville betragte Indrykningen i Slesvig som en Krigserklæring m. m., meddelte han de danske Gesandter i London og Sct. Petersborg de af Regjeringen foretagne Skridt og beordrede dem, idet han gav en Skildring af de ogsaa for de andre Magter betydningsfulde Følger af Preussens og det tyske Forbunds aggressive Politik, til hos de respective Hoffer at andrage paa en samtidig og activ Understøttelse, saaledes at Garanttractaten af 1720 kunde skee Fyldest\*).

---

\*) Ogsaa fra den provisoriske Regjerings Side var der gjort forskjellige Skridt for at erhverve sig fremmede Hoffers Anerkjendelse og Understøttelse. Allerede under 24de og 26de Marts havde den saaledes henvendt sig henholdsvis til den preussiske Udenrigsminister og det tyske Forbund med Bøn om Understøttelse; under 6te April sendtes Hr. Wille til England for at give en Fremstilling af Tilstanden i Hertugdømmerne og af disses Rettigheder samt for at udtale et

Der vil her endelig endnu være at berøre Begyndelsen af Forhandlingerne med den svensk-norske Regjering. — Efter Kong Frederik den VII's Ankomst til Flensborg udfærdigede Hs. Majestæt under 12te April et egenhændigt Brev til Kong Oscar, hvori han gav denne Meddelelse om Sagerens Stilling og navnlig om Preussernes Besættelse af Rendsborg. Kongen fremhævede den Fare for de nordiske Riger, der var forbunden med Preussens og Forbundets Fremtrængen paa den jyske Halvø, og rettede det Spørgsmaal til Kong Oscar, om denne vilde yde Ham nogen Hjælp mod den overlegne Fjende. Denne Skrivelse blev imidlertid ikke strax afsendt dels paa Grund af det i Sverig forestaaende Ministerskifte, og dels fordi Regjeringen forment, at den deri indeholdte Opfordring rettest burde stilles, efter at de os venskabeligt sindede Stormagter havde havt Leilighed til at udtale sig. Skrivelsen indtraf derfor

Egenhændigt  
Brev fra Kongen  
til Kong Oscar.

Ønske om Bevarelsen af den commercielle Forbindelse med Storbritannien og om Sidstnævntes bona officia til Udjevning af den opstaaede Strid. Endelig sendtes den 10de April Grev Reventlow-Farve til Wien for ligeledes der at stemme Hofet for den slesvig-holstenske Sag og bevæge det til at bidrage til den ønskede Løsning af Spørgsmaalet. Den af Grev Reventlow medbragte Memoire fra den provisoriske Regjering blev af den østerrigske Udenrigsminister, Grev Ficquelmont, sendt ham tilbage uaabnet og ledsaget af en Skrivelse, dateret 21de April, hvori Udenrigsministeren erklærede, at Østerrig som Stormagt betragtet ikke vilde blande sig i den opstaaede Strid og derfor ikke anerkjende den provisoriske Regjering, og med Hensyn til sin Stilling som Medlem af det tyske Forbund vilde det rette sig efter dettes Beslutninger.



først til sin Bestemmelse omtrent samtidigt med Efterretningen om Slaget ved Slesvig. Imidlertid modtog det danske Cabinet gennem den svenske Gesandt i Kjøbenhavn Meddelelser, der viste, at den svenske Regjering for Øjeblikket ikke ønskede at gaae ud over en streng Neutralitets Grændser.

Det var saaledes ikke lykkedes Diplomatiets at fjerne Fredsbruddet; hele den danske Nation imødesaa med spændt og ængstelig Forventning Udfaldet af den Kamp, som den lille, ved Slesvig sammentruckne Hær skulde føre mod den sandsynligvis overvældende stærke Fjende. Ved forskellige tilfældige Omstændigheder trak Tiden for den afgjørende Kamp dog ud indtil den 23de April. —

Vi vende os nu til hvad der under de ovenfor anførte, diplomatiske Underhandlinger var foregaaet ved Hæren. Det danske Armeecorps beholdt den Stilling, det havde ved Slesvig den 12te April, dog med enkelte mindre Ændringer i Forposternes og den i østlig Retning detacherede Styrkes Opstilling. Strax efter Armeecorpsets Opbrud til Slesvig den 11te April gav nemlig Krigsministeren, der var fulgt med Kongen til Flensborg, og som samme Dag gjorde en Udflugt derfra mod Syd til Bilskov Kro, fra dette Sted General Hedemann Ordre til ikke at sende sin Hovedstyrke længere frem end til Slesvig, til at holde sine Forposter paa denne Side Sorgen samt til ikke at angribe Ekernførde, saafremt denne By alt maatte være besat af Preusserne. Man vil allerede have sporet en Følge af denne Ordre i den i første Afsnit omtalte Contramandering af 2det Jæpercorps's Marche fra Kappel til Ekernførde. Efter Modtagelsen af Oberst Bonins Erklæring af 11te April gjentog Mi-

Instruction  
fra Krigsmini-  
steren med Hen-  
syn til Hærens  
videre Opera-  
tioner.

nisteren under 12te s. M. Befalingen til at blive staaende ved Slesvig og tilføjede, at Generalen i Tilfælde af Angreb skulde forsvare sig af yderste Evne i sin Stilling; maatte denne opgives, skulde han gaae kjæmpende tilbage fra Stilling til Stilling indtil Bov; Ministeren udtalte fremdeles i samme Skrivelse, at han ikke havde noget imod, at Ekernfærde blev besat af vore Tropper, saafremt de kunde komme Preusserne i Forkjøbet. Som Følge af sidstnævnte Tilladelse erholdt Flankecorpset endnu samme Dag Befaling til at beordre Capitain Wørisheffer med sit Compagni af 5te Linie-Bataillon til den nævnte By, hvor han skulde afløse de fra Krigsskibene landsatte Tropper. Compagniet skulde cantonnere i Husene tæt N. for Broen over Vindeby Nors Udløb i Ekernfærde Fjord og ved udstillede Forposter bevogte den sydlige Tilgang til Byen; det fik Tilsagn om Understøttelse af Flotillen, som samtidigt erholdt Anmodning fra Overcommandoen om vedblivende at understøtte Ekernfærdes Besætning ved at foranstalte, at Terrainet S. for Byen kunde bestryges af Skibenes Ild. — Capitain Wørisheffer modtog Ordren til Expeditionen den 13de Kl. 4<sup>1/2</sup> om Morgenen og afmarcherede kort efter til Ekernfærde, hvor Commandoet ankom Kl. 8 om Formiddagen og indtog den befalede Stilling. Da man ved Afsøgningen af den nærmeste Omegn S. for Byen troede at opdage fjendlige Poster og Patrouiller, blev der med  $\frac{2}{3}$  af Compagniet foretaget en Recognoscering til Moskov og derfra over Marienthal til Kieler-Chausseen. Paa sidstnævnte Gaard overraskedes en Trop Friskarer paa c. 12 Mand, hvoraf dog kun 3 gjordes til Fanger; Gaarden Hoffnungsthal var efter Landbefolkningens Udsigende besat af Friskarer, hvis Styrke angaves til 200

Compagni af 5te  
Linie-Bataillon  
detacheres til  
Ekernfærde.

å 450 Mand. Efter at Poster dernæst vare udstillede, indkvarteredes Mandskabet i den sydlige Del af Byen, hvilken Afvigelse fra den givne Befaling var nødvendig saavel for Forsvarets som ogsaa for den eventuelle Indskibnings Skyld i Tilfælde af Angreb af en overlegen Fjende. — Til Forbindelse med Besætningen i Ekernførde beordredes Oberstlieutenant Haxthausen den 14de til at skyde sine Forposter frem paa den søndre Side af Slien, i hvilken Anledning 1 Compagni af 5te Linie-Bataillon og Cavaleri-Detachementet, henhørende under Oberstlieutenantens Commando, afgik til Kosel; Compagniet efterlod ved Mysunde 1 Underofficer og 20 Mand, og Commandoer af lignende Størrelse under en Officer sendtes til Ornum og Vesby, hvorfra der befalede udsendt Patrouiller henholdsvis til Eskildsmark og Holm. Fra Compagniets Hovedstyrke i Kosel skulde der patrouilleres til Fløjposterne i Ornum og Vesby samt tilvejebringes Forbindelse med Compagniet i Ekernførde ved en Post paa 1 Underofficer og 8—12 Mand Infanteri og 3 Dragoner i Snap Mølle. Cavaleri-Detachementet skulde fra Kosel fremsende Patrouiller over Kokkendorf og Snap Mølle til Ekernførde.

Sikkringstjenesten ved Armee-corpset.

Sikkringen af selve Hovedcorpset ved Slesvig, der strax ved Ankomsten dertil var meget mangelfuld, overtoges den 12te April af 2 Compagnier Infanteri, hvoraf 1 paa Vagt i den sydlige Udkant af Byen med et Detachment paa Hadeby-Dæmningen og 1 Compagni opløst i Feltvagter S. for Byen i den alt i første Afsnit berørte Linie fra Vedelspang til henimod Lille Dannevirke. Hertil føjedes endnu den 12te om Aftenen 2 Reservepiketter for Feltvagtstillingen, hvert af  $\frac{1}{2}$  Compagnis Størrelse, hvoraf det ene, det vestlige Piket, placeredes paa Husum-Vejen, og det andet,

det østlige Piket, paa Rendsborg-Chausseen. Den 14de April indgav Forpostcommandeuren, Major Holm, et Forslag til den fremtidige Sikkringstjeneste, hvorefter der til de alt trufne Foranstaltninger skulde føjes en stærk Patrouillering navnlig af Cavaleri, idet der skulde udsendes Natpatrouiller til Sylvested, Ellingsted, Kl. Reide, Jagel og Geltorf samt stærke Morgenpatrouiller mod Treja, Hollingsted, Dorpsted, Krop, Kropperbusch, Brekendorf og Aschepel. Samtidigt med sidstnævnte Patrouillers Udsendelse skulde Infanteripiketterne paa Husum- og Rendsborg-Vejen fremsende Patrouiller paa 30—40 Mand, hvoraf en skulde gaae til Store og Lille Dannevirke og derfra over Hysby til henimod Skovby, en anden til henimod Ellingsted, en tredie til Kl. Reide og en fjerde til Terrainet mellem Jagel og Geltorf; om Natten skulde Infanteripatrouillerne kun gaae til Cavaleriets Cantonnements. Major Holm paaregnede til denne Tjeneste 400 Mand Infanteri og 100 Mand Cavaleri foruden 80 Mand Cavaleri til Morgen- eller Dagpatrouiller. Dette Forslag kom dog ikke til Udførelse, hvorimod Overcommandoen den 15de April bestemte sig til en hel ny Opstilling af Forposterne, idet der udstilledes 4 Hovedposter, hver paa 1 Compagni og 30—40 Mand Cavaleri, i Sylvested, Ellingsted\*), Jagel og Fartorp. Fra disse Hovedposter blev atter udstillet Feltvagter, hvorfra Terrainet observeredes og afpatrouilleredes; 1 Compagni havde som tidligere Vagt i den sydlige Udkant af Friederichsberg. — Til Deltagelse i Forposttjenesten og overhovedet til Forstærkning af Hovedstyrken ved Slesvig forlagdes 2det Jægercorps den 15de fra sit Cantonnement N. for

\*) Ved Ordningen af Forposttjenesten den 15de April bleve 2 Compagnier posterede i Sylvested, hvoraf det ene den paafølgende Dag henlagdes til Ellingsted.

Brodersby til Altstadt. Paa Grund af denne Svækkelse af sit Commando fandt Oberstlieutenant Haxthausen sig foranlediget til at trække det til Kosel m. m. detacherede Commando tilbage bag Slien samt til at detachere 1 Officer og 16 Heste til Goltoft for ved Patrouillering mod Ulsnæs at sikre mod Overfald af fjendlige Tropper, der kunde være gaaede over Slien N. Ø. for Mysunde, en Patrouillering, som 2det Jægercorps hidtil havde havt Ordre til at udføre. Da Oberstlieutenanten imidlertid den 17de April erfarede, at Patrouiller fra Hovedcorpset sendtes til Aschepel og Hütten, detacherede han atter et Commando til Kosel, bestaaende foruden af Cavaleri-Detachementet af  $1\frac{1}{2}$  Compagni Infanteri.

For at iagttage de Vest fra til Flensborg førende Veje var den i Flensborg efterladte 1ste Escadron af 4de Dragon Regiment beordret til stadigt at udsende Recognosceringscommandoer i Retning mod Læk, Bredsted og Husum. Denne Sikkringsforanstaltning undergik faa Dage efter, den 17de April, den Forandring, at Escadronen beordredes til Eggebæk, Jørl og Solbro samt Fjorde for fra disse Cantonnements at observere Egnen henimod Husum; Escadronen indtraf her den 18de April. — Den venstre Flanke var, som ovenfor bemærket, dækket ved Posteringen ved Mysunde, hvilken Post Oberstlieutenant Haxthausen under 16de April havde erholdt Ordre til at forsvare med Kraft, idet der ved et eventuelt Angreb af en overlegen, fjendlig Styrke tilsagdes ham Forstærkning fra Hovedcorpset; det til Ekernførde detacherede Compagni sikrede mod uformodet Omgaaen af venstre Fløj ad Vejen gennem Svansen til Arnæs og Kappel.

Den 16de April om Morgenens foretog Capitain

Wørishøffer en Recognoscering i Terrainet S. for Ekernfærde, hvorved opdagedes, at fjendlige Feltvagter stode Ø. for Goossee med Vedetlinien c. 600 Alen S. for Sandkrug; Hovedposten for disse Feltvagter, nogle 100 Mand stærk, var placeret ved Altenhof. Capitainen udtalte i sin Rapport om denne Recognoscering den Formening, at der med Fordel kunde foretages et Angreb paa denne Opstilling, naar han i Ekernfærde kunde disponere over 1 Compagni foruden sit eget. Efterretningerne om Fjendens Stilling paa dette Sted suppleredes ved endel den 18de til Capitainen indløbne Meddelelser, ifølge hvilke Fjenden skulde staae i Gettorf med en betydeligere Styrke samt foruden den ovenfor berørte Hovedpost have en lignende i Haby. Oberstlieutenant Haxthausen besluttede, da han erholdt Melding herom, den 19de om Eftermiddagen at sende  $\frac{1}{2}$  Compagni og Dragon-Detachementet til Ekernfærde, for at en større Recognoscering kunde blive udført; da der imidlertid den 18de om Aftenen indløb Efterretning om, at Fjenden om Natten vilde angribe saavel Ekernfærde som Flekkeby, opgav Oberstlieutenanten denne Foranstaltning, der desuden senere blev overflødig, da Hovedkvarteret besluttede en større Diversion mod den omtalte, fjendlige Opstilling. Natten forløb imidlertid roligt, kun en mindre Allarmering fremkaldtes ved, at en af Ritmester Flindt mod Byen Holm udsendt Patrouille, som stødte paa nogle bevæbnede Bønder, der patrouillerede dersteds, antog disse for Fjender; ved Patrouillens Melding om hvad den havde seet, trak Ritmesteren af Frygt for at blive afskaaret fra sin Retraite paa Mysunde sig nærmere hen mod dette Punkt. Ved Daggry den 19de rykkede han atter frem til Kosel og fortsatte Patrouilleringen som hidtil.

Mindre Recognosceringer fra Ekernfærde og Mysunde.

En Dagsbefaling af 17de April fastsatte følgende nye Omordning af Armeecorpset:

Ny Inddeling af Armeecorpset.	I. Avantgarden:	{ 12te Linie-Bataillon, 3die Jægercorps, 2den Husar-Escadron, 4 Kanoner af 3die Batteri (Jessen).
	Oberstlieutenant Magius. Forpostcomd. Major Holm.	
	II. 1ste Infanteri-Brigade:	{ 1ste Linie-Bataillon, 2den — , 11te — , 3die Escadron af 3die Dragon- Regiment, 2 Kanoner af 6te Batteri (Fuhrmann).
	Oberst Bülow. Stabschef Capitain Neer- gaard.	
	III. 2den Infanteri-Brigade:	{ 4de Linie-Bataillon, 7de — *), 2det Jægercorps, 4de Escadron af 5te Dragon- Regiment, 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruun).
	Oberst Meyer. Stabschef Capitain du Plat.	
	IV. Flankecorpset:	{ 5te Linie-Bataillon, 9de — , 10de — , 1ste Jægercorps, 2den Escadron af 4de Dragon- Regiment, 1 Detachement af 4de Dragon- Regiments 4de Escadron, 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen).
	Oberst Schleppegrell, Stabschef Capitain Caroc.	

\*) Til Commandeur for 7de Linie-Bataillon var Oberstlieutenant Kauffmann udseet. Indtil dennes Ankomst overtoges Commandoen af Capitain Friederichsen af 13de Linie-Bataillon.

V. Cavaleri-Brigaden: General Wedell-Wedells- borg. Stabschef Major Funck.	{ 3die Dragon-Regiments 3 Escadroner (1ste, 2den og 4de), 6te Dragon-Regiment, 4 Kanoner af 3die Batteri (Jessen).
VI. Reserven: Oberst N. Juel.	{ 14 Kanoner { 6 af 6te Batteri (Fuhrmann), 6 af 2det Batteri (Bruun), 2 af 5te Batteri (Dinesen).

Major Voigt af 4de Dragon-Regiment stilledes til Hovedkvarterets Disposition. Som Depotofficer i Slesvig var alt under 14de April ansat Capitain Holten-Bechtolsheim.

I Commandoforholdene ved Armeecorpset skete der iøvrigt indtil den 23de April ingen andre Forandringer af Betydenhed, end at General Wedell, som det senere skal sees, blev afløst af Oberst H. A. Juel, samt at Major Lunding den 19de April overtog Posten som højstcommanderende Ingenieurofficer ved Armeecorpset.

Den 18de April om Aftenen udløb, som det vil erindres, den af General Bonin stillede Frist med Hensyn til Opfyldelsen af de af ham stillede Fordringer, og

\*) Ved Kongens Afrejse fra Flensborg stilledes under 13de April Garden til Fods til Armeecorpsets Disposition; den ankom til Slesvig den 16de April og indkvarteredes paa Gottorp Slot.



Overfald paa  
Cavalerifelt-  
vagten ved  
Aschepel.

fra dette Tidspunkt kunde derfor Gjenoptagelsen af Fjendlighederne forventes. Som Indledning til disse foretoges der ogsaa samme Dags Aften et Overfald paa en dansk Cavalerifeltvagt ved Aschepel. I det Foregaaende er allerede det Vigtigste anført med Hensyn til Forposternes Stilling i Almindelighed, specielt skal her tilføjes, at man i sydøstlig Retning havde sikkret sig ved et Cavaleripiket ved Geltorf med 2 Feltvagter henholdsvis ved Brekendorf og Aschepel, hvilke 2 Feltvagter, navnlig om Natten, vare meget udsatte. Et Detachement af 5te Dragon-Regiments 2den Escadron, der den 18de om Eftermiddagen overtog denne Post, havde besat de 2 nævnte Feltvagter, hver med et Underofficers-Commando; det ved Aschepel var 16 Mand stærkt foruden Commandeuren, Qvartermester Timm. Feltvagten stod ved en Gaard i den sydlige Udkant af Byen og havde udstillet 4 enkelte Poster ved de vestlige, sydlige og østlige Tilgange til Byen samt en Post ved Korsvejen midt i samme; med Feltvagten ved Kl. Brekendorf blev der holdt Forbindelse ved Hjælp af Patrouiller. En saadan Patrouille ankom fra Brekendorf til Aschepel lidt før Kl. 10 om Aftenen; den meldte ikke at have seet nogen Fjende og vendte strax tilbage ad den Vej, den var kommen. Paa samme Tid som Patrouillen forlod Byen, hørtes der gjentagen Tuden i et Horn inde i Byen, og da Qvartermesteren blev gjort opmærksom derpaa, svarede han, at det Intet havde at betyde, det var kun Natvægterens Horn, man hørte. Samtidigt rykkede imidlertid en Friskareafdeling ud af Skoven S.V. for Byen og besatte de nordlige og vestlige Tilgange til samme, hvorpaa den med Hurraraab og under Skydning trængte ind i Byen. Feltvagten, der saaledes saa sin Retraite afskaaren, søgte ad en Smøge

tæt ved den Gaard, hvorved den var posteret, at naae ud paa fri Mark; da den havde passeret Smøgen stødte den imidlertid paa et højt Dige, langs med hvilket gik en bred Grøvt. 4 Mand af Feltvagten, hvis Styrke var bleven forøget med Patrouillen fra Kl. Brekendorf, der fandt Tilbage-marchen til Feltvagten afskaaren, og som derfor meldte sig til Qvartermesteren, forsøgte at faae deres Heste over denne Hindring, men 2 af Hestene sank ned i Mudderet, hvormed Grøvten var opfyldt, og maatte efterlades der af deres Ryttere; de 2 andre kom lykkeligt over, men kun for et kort Stykke derfra at støde paa en lignende Hindring. Forsøget paa ogsaa at overvinde denne mislykkedes for den enes Vedkommende, hvis Hest sank saa dybt i, at den ej kunde komme op igjen; den anden Mand lykkedes det derimod at naae over, men da han derved kom ind paa en Mark, der var omgivet af meget høje Hegn, hvorover hans Hest, som var særdeles udmattet, ikke kunde bringes til at passere, og der ikke fandtes nogen anden, let tilgængelig Udgang end i Retning mod Byen, hvor Fjenden befandt sig, sprang han af Hesten, lod denne blive tilbage og søgte tilfods over Markerne henimod Pikettet, som han ogsaa lykkeligt naaede. De 3 andre Dragoner, der ikke vare istand til at finde Vejen til Pikettet, ankom i Løbet af Natten til Slesvig By. Qvartermesteren og Resten af hans Commando søgte langs det første Dige en anden Udgang af Byen, men faldt, da dette ikke lykkedes, efter en kort Modstand tilligemed de efterladte Heste i Fjendens Hænder. — Det fjendlige Commando, der havde foretaget dette Coup, var en Afdeling af Rantzaus Fricorps under Capitain Aldosser, c. 60 Mand stærk, der efter

Ordre fra Commandeuren for samtlige Fricorpsere, Capitain Gersdorff, den 18de om Eftermiddagen var brudt op fra sit Cantonnement i Haby for over Gr. Wittensee at udføre et natligt Overfald paa Cavalerifeltvagten i Aschepel, om hvilken der var bleven bragt Capitain Gersdorff den Underretning, at den var meget lidet paapassende. Maaden, hvorpaa dette Coup blev udført, og det heldige Udfald deraf fremgaaer tilstrækkeligt klart af den ovenfor givne Skildring; hvad Feltvagtens Forhold angaaer, da blev det ved de efter Affairen optagne Forhører oplyst, at alt Mandskab havde været tilhest, og at kun Qvartermesteren efter at have inspiceret Posterne, kort før Overrumplingen skete, var siddet af for at give sin Hest et Foder. Posternes Udstilling saavel som den Omstændighed, at der fra flere af dem er bragt Feltvagtcommandeuren Melding om den omhandlede Tuden i et Horn, kort før Overfaldet skete, synes at vidne om, at der hverken er forsømt Noget for at gjøre Sikringen saa god, som Omstændighederne tillode, eller har været Mangel paa Paapassenhed fra de udstillede Posters Side. Hovedgrunden til Uheldet ved Aschepel er derfor formentligt udelukkende at søge i Feltvagtens Postering paa dette Punkt, hvor den stod saa isoleret og navnlig om Natten saa udsat i det for Cavaleri lidet egnede, couperede, skovbevoxede og paa sine Steder moradsige Terrain, at et fornuftigt anlagt Overrumplingsforsøg fra Fjendens Side kun kunde have Udsigt til et heldigt Resultat. Følgen af Overfaldet var ogsaa den, at de yderste Cavalerifeltvagter bleve trukne nærmere til Piketterne, saa at de yderste Cavaleriposter i denne Retning kom til at staae Syd om Lottorf og Wolfskrug.

Tabet paa Fjendens Side var:

Af Saarede 1 Menig.

Tabet paa vor Side var:

Af Saarede 1 Underofficer og 1 Menig (Sidstnævnte døde kort efter)

- Fangne 1 Underofficer og 15 Menige, heri indbefattet de 2 ovennævnte Saarede.

Næsten samtidigt med at Overfaldet paa Aschepel fandt Sted, udgik der fra det danske Hovedkvarter Ordre til en almindelig Recognoscering den paafølgende Dag, den 19de April. Den skulde tage sin Begyndelse Kl. 6 om Morgenen og udgaae samtidigt fra flere Punkter i vestlig og sydlig Retning. Besætningen i Sylvested erholdt Ordre til at besætte Defileet ved Treja med Infanteriet, medens det sammesteds posterede Cavaleri-Detachement foretog en Recognoscering mod Svesing, Wittbek og Vinnert, efter hvis Tilendbringelse det skulde gaae tilbage paa Treja og derpaa i Forbindelse med Infanteriet indtage den tidligere Stilling i Sylvested. Infanteribesætningen i Ellingsted skulde samtidigt rykke frem til Hollingsted, hvorfra et Commando af 1 Officer og 40 Mand skulde detacheres til Besætning af Büngerdam-Bro, medens Cavaleriposteringerne i Ellingsted og N. for Kl. Reide, efter henholdsvis over Hollingsted og Gr. Reide at have forenet sig ved Büngerdam, recognoscerede Egnen ad Wolde og Siebenbergen til. Cavaleri-Brigaden skulde deltage i Bevægelsen med 4 Escadroner, hvoraf de 2 skulde rykke frem over Krop til Recognoscering af Sorgbrück, medens de 2 andre toge Post ved Friederichsheide for at tjene som Soutien for det fremrykkende Recognosceringscommando. Endelig skulde Avantgarden fremsende 2 Compagnier til Besættelse henholdsvis af Jagel

Almindelig  
Recognoscering  
den 19de April.

og Fartorp, medens de i disse Byer som Hovedposter staaende Compagnier i Forening med de i Jagel og Geltorf værende Cavaleriposteringer foretog en Recognoscering af Egnen i sydlig Retning over Brekendorf og Aschepel. I østlig Retning skulde det til Fartorp beordrede Compagni udsende en stærk Patrouille mod Flekkeby og Hummelfeld. De yderste Forposter, der stode i en Linie over Treja, Hollingsted, Dorpsted, Krop, Brekendorf og Aschepel, skulde under Recognosceringen beholde deres Stilling. Den øvrige Del af Armee Corpset erholdt Ordre til at samles dels i Terrainet om Lille Dannevirke, dels ved Ziegelei, hvor Tropperne skulde afholde Øvelser.

I Overensstemmelse med den saaledes givne Disposition fremsendte den ved Sylvested posterede Cavaleriafdeling af 5te Dragon-Regiment efter Ankomsten til Treja 2 Cavaleripatrouiller, den ene under Lieutenant H. Sehestedt mod Svesing og Husum, den anden under Lieutenant E. W. Neergaard mod Ostefeld, Wittbek og Schwabsted; med den sidste af disse Patrouiller fulgte Major Trepka af Hovedkvarterets Stab. Lieutenant Sehestedt udførte den ham paalagte Recognoscering uden at træffe paa Fjenden. Ved sin Ankomst til Husum lod han 1 Underofficer og 8 Mand blive holdende udenfor Byen, medens han selv med 12 Mand red ind i samme for at opsøge Magistraten. Vore Dragoners Ankomst til Byen foranledigede en stor Sammenstimling af Folk, af hvilke endel vare bevæbnede med Bajonnetgeværer. Da disse Sidste under høje Raab og med det Forlangende, at Lieutenanten skulde stikke Sablen ind, trængte sig om ham, ansaa han det for rettest at trække sig ud af Byen igjen, ved hvilken Lejlighed der fra Borgernes Side faldt 5 à 6 Skud paa Dragonerne uden

dog at foraarsage disse noget Tab; Befolkningens Stemning var meget ophidset, og de Fleste bare tyske Kokarder. Patrouillen vendte Kl. 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> om Eftermiddagen tilbage til Treja. Den anden Patrouille, der først retournerede noget senere, bragte Meddelelse tilbage om, at der intet Fjendligt fandtes i den af samme recognoscerede Egn, hvor Beboerne erklærede ikke at have seet Fjenden i over 8 Dage.

Cavaleriposteringen i Ellingsted, der efter Bestemelsen forenede sig med Posteringen fra Kl. Reide, og ligesom Førstnævnte var afgiven af 5te Dragon-Regiment, afsøgte Bünge og Wolde og vendte tilbage med den Efterretning, at Eggen var aldeles fri for Fjender.

Af Cavaleri-Brigaden udsendtes 2 Escadroner af 3die Dragon-Regiment med 2 Kanoner over Krop i Retning mod Sorgbrück. Noget S. for Kropperbusch stødte Commandoet paa en fjendlig Cavalerifeltvagt, der hurtigt trak sig tilbage mod Sorgbrück, N. for hvilket Punkt den gjorde Holdt for dog strax efter i Hast at søge over Broen; paa denne sidste Retraite mistede den 1 Mand ved et Skud fra en af vore 2 Piecer.

Fra Jagel afmarcherede 10de Linie - Bataillons 4de Compagni under Capitain Bonnichsen med 28 Dragoner af 5te Dragon-Regiment over Lottorf til Brekendorf, hvorfra en mindre Patrouille af Infanteri og Cavaleri sendtes op paa Højderne ved Aschepel for at søge Forbindelse med det fra Fartorp udrykkede Commando, hvilket dog ej lykkedes. Compagniet rykkede videre frem ad Vejen til Stentenmühle; mellem Ramstorf og Ahlefeld stødte man paa enkelte fjendlige Cavaleriposter, som trak sig tilbage; Compagniet fortsatte Fremrykningen til imellem Oxlev og Friederichshof, en Infanteripatrouille sendtes frem i sydøstlig Retning

og opdagede her en fjendlig Jægerkjæde. Compagniet var uden Forbindelse saavel i vestlig Retning med Recognosceringscommandoet mod Sorgbrück som i østlig Retning med Compagniet, der skulde rykke frem over Aschepel, og Capitain Bonnichsen troede derfor ikke at burde rykke længere frem; han tiltraadte Tilbagemarchen til Jagel, hvor han ankom Kl. 3<sup>1</sup>/<sub>4</sub> om Eftermiddagen.

Fra Fartorp udrykkede Kl. 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub> om Morgenen 10de Linie-Bataillons 3die Compagni under Capitain C. K. Holm. Commandoet marcherede directe paa Aschepel efter i Højde med Geltorf at have forenet sig med Cavaleriposteringen i sidstnævnte By. Intet Fjendligt blev opdaget paa Marchen, der efter <sup>1</sup>/<sub>2</sub> Times Ophold i Aschepel fortsattes til henimod Ahlefeld, og da heller intet Fjendligt her opdagedes, tiltraadtes Tilbagemarchen; Commandoet tog Vejen over Geltorf og ankom til Fartorp Kl. 6<sup>1</sup>/<sub>4</sub> om Eftermiddagen.

Den mod Flekkeby udsendte Patrouille vendte ogsaa tilbage uden at have stødt paa Fjenden.

Resultaterne af disse samtidige Recognosceringer vare, som det af det Foregaaende vil sees, meget ubetydelige. Det kan heller ikke antages, at Overcommandoen har troet ad denne Vej at maatte søge Kjendskab til Fjendens Stilling o. s. v., idet der paa anden Maade var tilgaaet Hovedkvarteret paalidelige Meddelelser, hvoraf det fremgik, at Preussernes Forberedelser til en Fremrykning ikke vare bragte videre, end at denne først kunde ventes efter Forløbet af flere Dage. Men i Ønskeligheden af at beskæftige Tropperne i den defensive Stilling, Armeecorpsset var henvist til, maatte der ligge tilstrækkelig Opfordring for Overcommandoen til at lade foretage slige, mindre Expeditioner. Med dette Formaal for

Øie blev der foretaget Expeditioner mod Husum den 20de og til Egnen S. for Ekernførde den 21de April.

At der den 19de under Recognosceringen mod Husum var lagt et fjendtligt Sindelag for Dagen af denne Bys Borgere mod vor derhen sendte Patrouille, er alt ovenfor berørt. Overcommandoen beordrede derfor Major J. Ræder, Commandeur for 10de Linie-Bataillon, til med et Commando, bestaaende af 2 Compagnier, 1 Escadron og 2 Kanoner at foretage en Expedition imod Byen for at afvæbne det derværende Borgerskab og borttage Beholdningerne i de kongelige Kasser. Den 20de om Morgenen Kl. 5 afgik Majoren fra Slesvig og marcherede med de til Expeditionen bestemte Afdelinger, 1ste og 2det Compagni af 10de Linie-Bataillon under Capitainerne Thestrup og Bentzen, 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment under Ritmester Barner og 2 Kanoner af 2det Batteri (Brunn) under Lieutenant Thestrup, directe mod Husum, hvor han ankom Kl. 2 $\frac{1}{2}$  om Eftermiddagen. Efter at have ladet Byens forskellige Tilgange besætte sendte Majoren 2 Adjudanter med Cavaleriescorte til Torvet og Raadhuset. Paa Torvet stod Byens Borgervæbning opstillet, og paa Raadhuset havde en af velsindede Borgere egenmægtigt dannet Magistrat forsamlet sig, hvilken strax underkastede sig den bevæbnede Magt. Efterat Majoren havde underrettet de forsamlede Borgere om Hensigten med Commandoets Nærværelse i Byen, lod han Borgercorpset defilere forbi sig, hvorefter det nedlagde Vaabnene. Borgerne opfordredes derpaa til at udlevere de Vaaben, der endnu maatte være skjulte i Byen, og det hele Antal Geværer af forskjellig Slags forøgedes derved til c. 400. Den paa Raadhuset forsamlede, selvdannede

Expedition  
mod Husum.



Magistrat væltede Skylden for hvad der den foregaaende Dag var passeret, over paa Byens oprindelige Autoriteter, der alle havde sluttet sig til Oprøret og nu vare flygtede til Rendsborg. En Melding fra et til Byens sydlige Udkant afsendt Commando om, at der hørttes Skydning fra forskjellige Sider, foranledigede kort efter Majoren til at afmarchere med en Del af Commandoet og de 2 Kanoner i sydlig Retning ad Vejen til Frederikstad. Omtrent  $\frac{1}{4}$  Mil fra Husum fandtes Vejen barrieret og besat af nogle Bønder, der dog strax toge Flugten, da Kanonerne kjørte op, og Tropperne gjorde Mine til at angribe Barricaden. Efterat denne var sløjft, vendte Commandoet tilbage til Husum, hvor det først var Hensigten at forblive Natten over. Under den paabegyndte Indquartering af Mandskab og Heste forandrede Majoren imidlertid sin Beslutning, idet han ansaa det for rigtigere at vende tilbage samme Aften. Der requireredes Vogne til Infanteriet, og Kl. 9 $\frac{1}{2}$  tiltraadtes Tilbage-marchen. Stemningen i Byen syntes ved Fjernelsen af de oprørske Ledere at være slaaet om; ved Troppernes Afmarche var Byen illumineret, og der manglede ikke Beviser paa hjertelig Stemning hos Beboerne imod de kongelige Tropper. Den 21de Kl. 5 om Morgenen retournerede Majoren til Slesvig; Expeditionen havde været meget anstrængende for Tropperne og navnlig for Artilleriet paa Grund af den lange, forcerede Marche ad slette Veje.

Expedition  
til Egnen S. for  
Ekernförde.

Den anden Expedition til Egnen S. for Ekernförde var navnlig fremkaldt ved de fra Capitain Wørishøffer indløbne Meldinger om Fjendens Stilling paa dette Punkt. Den foreløbige Ordre til Expeditionen, der den 19de i Hovedquarteret mundligt gaves til Stabschefen ved

Flankecorpset, foranledigede Oberst Schleppegrell til at andrage paa, at Corpset, hvis disponible Afdelinger (1ste Jægercorps og 9de Linie-Bataillon) af ham ansaaes for at være en for ringe Styrke til den paatænkte Expedition, maatte erholde Forstærkning af 2det Jægercorps. Dette Andragende krydsedes imidlertid af den skriftlige Ordre fra Hovedkvarteret, at Udførelsen af Expeditionen skulde overdrages Commandeuren for 1ste Jægercorps, Major Schepelern, der foruden sit eget Corps erholdt 9de Linie-Bataillon til sin Disposition. Da man ønskede Expeditionen holdt saa hemmelig som muligt, blev det Flankecorpset paalagt at lade Oberstlieutenant Haxthausen den 20de om Morgenen skyde sine Forposter længere frem S. for Mysunde og at lade Capitain Wørishøffer aldeles afspærre Tilgangene til Ekernfærde fra samme Dags Middag. Dagen efter Troppernes Ankomst til Ekernfærde skulde om Morgenen tidligt foretages et Tog S. for Byen for at sprænge de der staaende Friskareafdelinger og afvæbne Befolkningen, og Planen skulde lægges saaledes, at Expeditionscorpset kunde være vendt tilbage til Ekernfærde samme Dags Aften. Paa intet Sted maatte Ejderen overskrides. Den derpaa følgende Dag skulde de 2 Batailloner over Mysunde marchere tilbage til Slesvig. Det tillodes Major Schepelern at medtage 2 Kanoner og et Cavaleri-Detachment, saafremt han maatte ønske det. I ethvert Fald skulde Flankecorpset udstille en Relaislinie over Sct. Jürgen, Moldened, Skolderup, Brodersby, Mysunde, Kosel og Snap Mølle til Ekernfærde. Hver 4de Time skulde der ved Hjælp af denne Relaislinie sendes Melding til Hovedkvarteret om Expeditionens Fremgang

Af Flankecorpsets Stab beordredes Capitain Caroc og Lieutenant Abrahamson afgivne til Major Schepelern.

Major Schepelern afmarcherede den 20de om Morgenen med de 2 Batailloner og 1 Deling Dragoner af 4de Dragon-Regiments 2den Escadron til Mysunde. Overfarten over Slien medtog 3 Timer; Overskibningen af Officerernes og Dragondelingens Heste, ialt 40, medtog 1 Time. Infanteriafdelingerne ankom til Ekernfærde Kl. 4 om Eftermiddagen, Dragondelingen kort efter. Oberstlieutenant Haxthausen havde i Overensstemmelse med den ham tilgaaede Ordre med hele sin Styrke med Undtagelse af 1 Compagni og 2 Kanoner, der stode ved Mysunde Færgested N. for Slien, indtaget en Forpoststilling mellem Vindeby Nor og Store Bredning. Major Schepelern udgav efter at have gjort sig bekendt med Forholdene sine Befalinger for den følgende Dag. Capitain Wørishøffers Compagni blev endnu samme Aften Kl. 10 afløst af 1 Compagni af 9de Linie-Bataillon og erholdt tilligemed den øvrige Styrke Ordre til at staae færdigt til Udrykning i Ekernfærdes Hovedgade den paafølgende Morgen Kl. 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> i efternævnte Orden: Compagniet af 5te Linie-Bataillon under Capitain Wørishøffer, 1ste Jægercorps og endelig de 3 Compagnier af 9de Linie-Bataillon. Dispositionen for Toget var følgende.\*) Commandeuren for 9de Linie-Bataillon, Major Thestrup, skulde med Compagniet under Capitain Wørishøffer og 1ste Compagni af 9de Linie-Bataillon under Capitain Krabbe gaae meget langsomt frem ad Kieler-Vejen mod Sandkrug for at sikre Hovedcorpset mod Overfald i venstre Flanke. 2 Compagnier af 9de Linie-Bataillon og hele 1ste Jægercorps skulde under Major Schepelerns personlige Befaling gaae frem over Gose-

\*) Se Plan II.

feld i Retning mod Haby og derfra i østlig Retning over Harzhof og Altenhof mod Kieler-Chausseen. Under dette sidste Moment skulde Major Thestrup rykke frem til Angreb over Sandkrug. Dragondelingen forblev tilbage i Ekernförde. For at Tropperne kunde være mere bevægelige, tillodes det dem at aflægge Tornystrene. Ønskeligheden af, at Fjendens Opmærksomhed samtidigt med Fremrykningen fra Ekernförde henleddes paa andre Punkter, og at Corpset paa denne Maade kunde sikkert mod et Angreb fra Egnen mellem Bistensee og Wittensee, foranledigede endelig, at Major Schepelern om Aftenen den 20de Kl. 9 $\frac{1}{4}$  sendte en Anmodning til Overcommandoen om, at der et Par Timer efter hans Udrykning fra Ekernförde fra Centrum maatte blive udført en Demonstration eller Recognoscering henimod den nævnte Egn. —

Som allerede berørt i første Afsnit, vare samtlige til Insurgent hæren henhørende Fricorps'er ved Hærens Tilbagegang over den holstenske Grændse blevne efterladte N. for Ejderen og havde der indtaget en Forpoststilling fra Ekernförde Fjord til Wittensee. Disse Corpser, der, som det senere skal sees, vare blevne forøgede med et fjerde Fricorps under den bayerske Major von der Tann, og som alle stode under Overbefaling af den til Capitain forfremmede Lieutenant Gersdorff, indtog paa det her omhandlede Tidspunkt følgende Stilling:

Højre Fløj, bestaaende af det v. d. Tannske Fricorps, cantonnerede i Altenhof og Hohenlied og havde udstillet 2 Feltvagter, den ene ved Schmierhörn mellem Goossee og Ekernförde-Kieler-Chausseen tæt S. Ø. for den nævnte Søes Afløb til Ekernförde Fjord, den anden S. V. for Goossee mellem denne og Hoffnungsthal ved det saakaldte „Fischerhaus“. N. for Schmierhörn

var der paa Kieler-Chausseen opkastet en Barricade, bag hvilken 2 Træstammer vare anbragte paa Bøndervogne for at bibringe eventuelle Angribere den Tro, at Barricaden var monteret med Skyts. — I Centrum stod det Wasmeriske Fricorps i Harzhof med Feltvagter i Hoffnungsthal og Lehmsiek. — Paa venstre Fløj stod i Haby en Del af det Rantzauske Fricorps under Capitain Aldosser. — I Reserve stode ved Holtsee Resten af det Rantzauske samt det Kroghske Fricorps med Undtagelse af den saakaldte Bracklowske Jægerafdeling, der for Tiden commanderedes af den preussiske Lieutenant Helmuth og fra den 18de April af udsatte en Forpostlinie mellem Wittensees sydlige Spids og Ejderen. Commandeuren for samtlige Fricorps'er havde sit Qvartier i Harzhof.

I Overensstemmelse med den af Major Schepelern givne Disposition afmarcherede Expeditionscorps'et om Morgenen den 21de henimod Kl. 4 fra Ekernefærde. I Tøten af Major Thestrups Commando marcherede Compagniet under Capitain Wørishøffer; Lieutenant Fugl af sidstnævnte Compagni fulgte paa Grund af hans Kjendskab til Egnen Hovedcolonnen. Medens Major Thestrup efter den givne Ordre rykkede langsomt frem ad Kieler-Chausseen, gik Hovedstyrken, fra hvilken det 3die Compagni af 1ste Jægercorps under Capitain Michaelsen detacheredes med Ordre til at tage Vejen over Marienthal og Hoffnungsthal, frem ad Vejen over Gosefeld til Lehmsiek. Da Major Schepelern intet Svar havde erholdt paa sin Aftenen iforvejen til Overcommandoen rettede Anmodning om Foretagelsen af en Demonstration fra Armeecorps'ets Centrum og som en Følge deraf ansaa det for nødvendigt at sikre sig mod Angreb fra Egnen mellem Wittensee og Bistensee, efter-

lod han i Gosefeld 1 Compagni af 9de Linie-Bataillon. Ved Lehmsiek stødte Corpset paa den der staaende fjendlige Feltvagt, der med et Tab af 17 Fanger strax trak sig tilbage paa Haby. Det andet Compagni af 9de Linie-Bataillon efterlodes paa Højderne ved Lehmsiek for at iagttage Egnen mod Syd og Sydvest; med de 3 Compagnier af 1ste Jægercorps fortsattes Fremrykningen ad Vejen til Holtsee indtil i Højde med den tæt Ø. for Vejen og S.Ø. for Harzhof liggende Skov, hvorfra man bøjede af i østlig Retning for gennem Skoven og over Markerne at naae Vejen fra Harzhof til Holtsee og derved komme i Ryggen paa Besætningen paa førstnævnte Sted, som man saaledes vilde angribe fra Sydvest. Capitain Gersdorff, der ad forskjellige Veje havde erholdt Underretning om Forstærkningen af Ekernfærdes Besætning og paa Grund heraf formodede, at et Foretagende fra denne By var igjære, havde averteret Forpostlinien om at skjærpe sin Opmærksomhed, ligesom han ogsaa fra Harzhof havde sendt en Officer med nogle Dragoner paa Recognoscering over Lehmsiek til henimod Vejen fra Slesvig til Ekernfærde. Da han kort efter Solopgang fra Harzhof bemærkede Fremrykningen af Major Thestrups Commando ad Kieler-Chausseen, afsendte han 2 Compagnier af det Wasmerke Corps til Altenhof til Understøttelse for det v. d. Tannske Corps og lod Reserven ved Holtsee allarmere; Besætningen ved Harzhof tog en Stilling N. for denne Gaard. Da Capitain Gersdorff imidlertid opdagede vore Tropper ved Lehmsiek, forandrede han efter strax at have ladet de 2 til Altenhof afsendte Compagnier kalde tilbage den sidstnævnte Postering saaledes, at den fik Front mod Vest, og lod Hovedstyrken besætte Gaarden; en mindre Afdeling blev opstillet paa

Vejen mellem Harzhof og Holtsee c. 500 Alen S. for Førstnævnte. Da Capitainen imidlertid senere fra Vejen S. for Harzhof pludseligt bemærkede Fremrykningen af vore Compagnier fra den ovenomtalte Skov, lod han den nys berørte, mindre Afdeling fra Vejen rykke ind paa Marken V. for samme, ligesom han ogsaa søgte at opholde vore Troppers Fremrykning ved et Krigspuds, idet han, der tilligemed nogle faa Ordonnantser og en Trompetter tildels var skjult af det tætte Markhegn, saa højt, han formaaede, raabte: „Escadron“ . . . „Marche!“ og lod Trompeteren blæse „Trav“. En kort Standning fremkaldtes herved i Fremrykningen; denne benyttede Capitainen til at trække den mindre, fremskudte Afdeling tilbage paa Vejen, til at give Capitain Wasmer Underretning om Situationen og til at lade det ene af de fra Altenhof tilbagekaldte Compagnier, der netop nu ankom, sende en Afdeling i Kjæde V. for Vejen mod vor nu atter fremrykkende Jægerkjæde og derved at give Besætningen i Harzhof Tid til Retraite. Det var paa denne Friskareafdeling, at vore Tropper først stødte c. 1000 Alen S. for Harzhof. Uden at skyde rykkede de den paa saa nært Hold (c. 20 Skridt), at de kunde opfordre den til at strække Gevær. Den fjendlige Afdeling, der ligeledes havde undladt at skyde, fordi den trods gjentagne Paamindelser fra Commandeurens Side troede, at det var egne Tropper, den havde ligeover for sig, søgte ved denne Opfordring at undkomme over det bagved værende Hegn; vore Tropper fulgte efter og kastede under en livlig Tirailering Fjenden tilbage til henimod Harfe, paa hvilken By Besætningen fra Harzhof, da den blev underrettet om Fægtningens Gang, strax havde dirigeret sin Retraite.

I denne sidste Del af Fægtningen deltog et fra Reserven i Holtsee fremsendt Commando, der en kort Tid engagerede vor højre Fløj. Den tidligere omtalte, mindre Friskareafdeling, der var opstillet paa Vejen fra Harzhof til Holtsee, forblev staaende der og blev kort efter Fægtningens Begyndelse omringet og fangen af vore Tropper; den bestod af 40 Mand med 2 Faner. Da Forfølgningen ikke fortsattes, døde Tirailleurliden efterhaanden hen. Major Schepelern havde allerede i længere Tid under sin Fremrykning hørt en heftig Skydning i Retning af Sandkrug, men dette var ogsaa den eneste Vej, ad hvilken han modtog Meddelelse om, hvad der foregik ved den mod dette Punkt fremsendte Colonne. Skydningen var imidlertid nu aldeles ophørt, og dette i Forening med den Omstændighed, at det Compagni af 1ste Jægercorps, der over Marienthal og Hoffnungsthal skulde støde til ham, aldeles udeblev, uden at man modtog nogensomhelst Melding om Grunden dertil, fremkaldte hos ham Betænkelighed ved at følge sin oprindelige Plan, at marchere paa Altenhof, og bragte ham til at beslutte sig til Retraite Østen om Goossee over Hoffnungsthal og Marienthal til Ekernförde. Endel i Harzhof gjort Bytte sendtes forud, Tilbagetoget begyndte omtrent Kl. 9 om Formiddagen og fortsattes i al Ro, idet de detacherede Compagnier efterhaanden inddroges, over Marienthal til Wilhelmsthal, hvor en Stilling foreløbigt blev indtaget. Fjenden fulgte ikke efter og besatte først senere paa Dagen atter Harzhof. Tæt ved Wilhelmsthal mødte Majoren omtrent Kl. 10<sup>1</sup>/<sub>2</sub> om Formiddagen en Ordonnans fra Flankecorpset, der overbragte ham Meddelelse om, at Overcommandoen havde billiget hans Forslag fra den fore-



gaaende Dags Aften angaaende Fremsendelsen af et Recognosceringscommando fra Centrum. Ordonnantsen var reden vild og traf af den Grund ikke Majoren før nu; den af ham overbragte Meddelelse, der, hvis den var naaet til Majoren tidlig om Morgenen, vilde kunne have bevirket den væsentlige Forandring i Dispositionerne, at de 2 Compagnier ikke vare blevne efterladte i Gosefeld og Lehmsiek, blev nu uden Betydning for Expeditionen. Ved Wilhelmsthal erholdt Major Schepelern den første Melding om hvad der havde tildraget sig ved Major Thestrups Afdeling og ved Compagniet under Capitain Michaelsen.

Major Thestrup var i Overensstemmelse med Dispositionen rykket langsomt frem til Sandkrug med Compagniet af 5te Linie-Bataillon under Capitain Wørishøffer i Têten og Compagniet af 9de Linie-Bataillon under Capitain Krabbe som Reserve; en Kanonbaad under Lieutenant Stages Commando tog Post ud for Tangen ved sidstnævnte Sted. Majoren beordrede imidlertid Capitain Wørishøffer til at rykke frem over Tangen for at indlede et Engagement med de ved Altenhof opstillede, fjendlige Tropper for derved at bortdrage disses Opmærksomhed fra den Side, hvorfra Oberst Schepelerns omgaaende Bevægelse skulde udføres; man ønskede ved dette Engagement tillige at bevirke, at den i Altenhof staaende Hovedpost skulde blive inddragen i Fægtningen og forledet til ved en i Forvejen aftalt, hurtig Retraite af vore Tropper at følge efter dem til henimod Sandkrug, hvor den vilde komme under Kanonbaadens Ild. Reserven fulgte langsomt efter for i fornødent Fald at understøtte det fremskudte Compagni. Capitain Wørishøffer angreb de 2 tidligere omtalte,

fjendlige Feltvagter, kastede dem tilbage til Schnellmarkerholz og forfulgte dem et Stykke ind i Skoven. Major v. d. Tann trak ved Allarmeringen det i Hohened staaende Compagni af sit Fricorps til Altenhof og rykkede med den øvrige Styrke, der om Natten var bleven forstærket med et Compagni Friskarer, hovedsagelig bestaaende af Berlinere, frem igjennem Skoven for at understøtte sine retirerende Feltvagter. Det i Skoven fremsendte Peloton af vore Tropper nødtes her ved atter til ReTraite, hvilken udførtes langsomt til Skovranden og derfra efter den trufne Aftale hurtigt over det aabne Terrain mellem Skoven og Tangen. Det ved denne Bevægelse tilsigtede Maal opnaaedes fuldstændigt, Fjenden fulgte rask efter til henimod Sandkrug, hvor Fægtingen, i hvilken Kanonbaaden deltog, atter blev staaende og efterhaanden døde hen. Imidlertid var det 3die Compagni af 1ste Jægercorps under Capitain Michaelsen rykket frem over Wilhelmsthal for over Marienthal og Hoffnungsthal at forene sig med Hovedcorpset ved Harzhof. Da Capitain Michaelsen imidlertid hørte den heftige Skydning ved Schnellmarkerholz, gjorde han Holdt i Nærheden af Marienthal og rykkede, da han senere erfarede den tilbagegaaende Bevægelse over Tangen og antog, at Fjenden med stor Styrke trængte frem paa dette Sted, hurtigt tilbage, idet han ansaa det for sin Pligt, at ile Major Thestrup til Undsætning for at standse Fjenden paa dette Punkt. Capitainen tog foreløbigt Stilling som Reserve ved Vejsammenstødet N.V. for Sandkrug. Sandsynligvis har denne Bevægelse været Grunden til den falske Melding, der kort efter tilgik Major Thestrup, at Fjenden rykkede frem Vest om Goossee for at afskjære

ham, og som bevirkede, at Majoren, der ikke førend paa et senere Tidspunkt modtog Melding fra Capitain Michaelsen om den af ham udførte Bevægelse, sendte et Peloton af det i Reserve holdte Compagni bort i vestlig Retning for at sikre sin højre Flanke. Til Major Schepelern sendte Capitain Michaelsen vel en Melding angaaende sin Afvigelse fra den ham givne Ordre, men denne Melding kom, som alt tidligere omtalt, ikke Majoren ihænde. Klokken var imidlertid bleven omtrent 9<sup>1/2</sup>, og da Major Thestrup efter Tiden at regne maatte antage, at Major Schepelern nu havde endt sin omgaaende Bevægelse (en stærk Østenvind forhindrede ham i at høre, om Hovedstyrken var engageret), beordrede han Compagniet under Capitain Wørishøffer til atter at rykke frem til Angreb. Fjenden kastedes tilbage fra Gjærderne S. for Sandkrug og fra Barricaden paa Chausseen til henimod Skoven, hvor Fremrykningen standsede dels paa Grund af den fjendlige Overmagt og dens fordelagtige Stilling og dels paa Grund af, at endel af Compagniets Mandskab havde bortskudt deres Ammunition. Den tilbageværende Del af det i Reserve holdte Compagni beordredes derfor frem til Afløsning, og Capitain Wørishøffer trak efterhaanden sit Compagni sammen som Reserve. I dette Øjeblik meldte Capitain Michaelsen sig med sit Compagni til Major Thestrup, der i den Formening, at Compagniet var sendt ham som Forstærkning af Major Schepelern, beordrede det til at forstærke den højre Fløj. Neppe var dette udført, før Major v. d. Tann, hvis Mandskab var blevet noget uroligt ved Rygterne om den omgaaende Bevægelse fra vor Side over Harzhof, greb Offensiven og nødte vore Tropper til atter at tiltræde Re-

traiten, der fortsattes i Løb over Dæmningen til Sandkrug, hvor den tidligere Stilling atter indtoges. Fjenden fulgte efter til Dæmningen, hvor han standsedes dels ved vore Tirailleurs Ild, dels ved Kardætskskud fra Kanonbaaden. Da Major Thestrup ved Tilbagekomsten til Sandkrug erfarede, at Capitain Michaelsens Compagni uden Ordre var stødt til ham, gav han det Befaling til atter at marchere bort, inddrog det tidligere i vestlig Retning afsendte Peloton og rykkede, efterat Compagniet af 5te Linie-Bataillon havde faaet ny Ammunition, for tredie Gang frem over Tangen med Compagniet af 9de Linie-Bataillon i Têten og førstnævnte Compagni som Reserve. Fjenden, der under sin sidste Fremrykning havde lidt endel Tab, modtog imidlertid ikke Angrebet, men trak sig uden synderlig Modstand tilbage mod Altenhof; en fjendelig Skytte faldt ved denne Lejlighed i vore Hænder. Fra Major Schepelern, der, som ovenfor meddelt, imidlertid var ankommen med Hovedstyrken til Wilhelmsthal, erholdt Major Thestrup derpaa Ordre til at afmarchere til Ekernförde, hvor samtlige Tropper ankom henimod Kl. 3 om Eftermiddagen.

Som det fremgaaer af den foranstaaende Skildring af Fægtningen S. for Ekernförde, var den oprindelige Plan for samme ved flere tildels tilfældige Omstændigheder efterhaanden bleven aldeles brudt, og den tilsigtede Cooperation af de 3 fra Ekernförde ad forskellige Veje udrykkede Colonner forvandlet til 2 særskilte, af hinanden uafhængige Fægtninger uden noget større Resultat. Af nogen Betydning for Expeditionens Ledelse kan sikkert den Omstændighed antages at have været, at man for at skjule Fremrykningen saa meget som muligt havde truffet den

Bestemmelse, at alle beredne Officerer ved Expeditions-corpset skulde agere tilfods, hvorved den fornødne Oversigt for en Del gik tabt, ligesom der ogsaa kun ufuldstændigt var sørget for den stadige Forbindelse mellem de adskilte Dele af Expeditionscorpset, til hvis Tilvejebringelse man vilde have havt tilstrækkelige Midler, naar ikke den største Del af Dragon-Detachementet var bleven efterladt i Ekernförde. Af mere gennemgribende Betydning var imidlertid den Omstændighed, at man i Hovedkvarteret først ved Major Schepelerns Anmodning derom fandt sig foranlediget til at skyde et Recognosceringscommando frem fra Centrum til Dækning af hans højre Flanke, og navnlig at Meddelelsen fra Hovedkvarteret i saa Henseende ikke naaede Ekernförde før efter Expeditionscorpsets Afmarche. Hertil kom endnu det Uheld, at Ordonnantsen, der overbragte denne Meddelelse, red vild i det ham ubekjendte Terrain, hvor han maatte søge Majoren, hvem han, som alt berørt, først traf ved Marienthal Kl. 10 $\frac{1}{2}$  om Formiddagen, da Bevægelsen Syd og Øst om Goossee forlængst var opgiven og nu paa Grund af, at hele den fjendlige Styrke der paa Egnen var allarmeret, fornuftigvis ikke kunde gjenoptages. Havde Majoren betimeligt erholdt denne Meddelelse, vilde Efterladelsen af en betydeligere Del af hans Styrke ikke kunnet forekomme ham nødvendig, og han vilde da, selv ved Capitain Michaelsens urigtige Opfattelse af vore Troppers hurtige Retraite fra Schnellmarkerholz, ved Harzhof have havt Styrke nok til at bringe den lagte Plan for Bevægelsen paa Altenhof til Udførelse, hvorved det der stærkt engagerede v. d. Tannske Fricorps vilde være blevet bragt i en meget kritisk Stilling. Men Hovedgrunden til Opgivelsen af Bevægelsen mod Altenhof maa søges i den heftige

Fægtning, hvori Major Thestrups Commando indvikledes S. for Sandkrug. I Henhold til den af Major Schepelern udgivne Disposition, maatte denne vente, at bemeldte Commando først vilde fremkalde en Fægtning, naar han havde endt sin omgaaende Bevægelse. Som det fremgaaer af den ovenstaaende Beretning, fremkaldte imidlertid den raske Fremgang af Compagniet under Capitain Wørishøffer strax efter Ankomsten til Sandkrug en Fægtning, der ved de Dimensioner, den efterhaanden antog, maatte bringe Major Schepelern, som ved den stærke Østenvind var istand til paa sin Marche over Lehmsiek hele Tiden at høre samme, til at troe Major Thestrup angreben muligen af en overlegen Styrke, i hvilken sidste Formodning han kun kunde bestyrkes ved den Omstændighed, at Compagniet under Capitain Michaelsen udeblev, ligesom der ogsaa savnedes enhver Melding fra de 2 nævnte Afdelinger.

Tabet i denne Fægtning var paa Fjendens Side:

Af Faldne . . . . . 20 Underofficerer og Menige  
- Saarede 3 Officerer, 49 — - —

Af Fanger faldt ialt 58 i vore Hænder; desuden gjordes i Harzhof endel Bytte af Vaaben, Ammunition, Beklædning og Brød.

Tabet paa vor Side var:

Af Faldne . . . . . 1 Underofficer og 9 Menige  
- Saarede . . . . . 3 Underofficerer - 16 —

En detailleret Tabsliste meddeles i Bilag 19.

De Saarede af Expeditionscorpset saavel som Fangerne modtoges af Flotillen. 3die Compagni af 9de Bataillon under Capitain F. C. Holm efterlodes ifølge en fra Overcommandoen given Bemyndigelse som Besætning i Ekernfærde til Forstærkning af Capitain Wørishøffers Commando; med de 7 øvrige Com-

pagnier tiltraadte Major Schepelern den 22de April om Formiddagen Kl. 9 Tilbage-marchen over Mysunde til Slesvig.

Den tidligere omtalte, af Oberstlieutenant Haxthausen imellem Vindeby Nor og Store Bredning udstillede Forpostlinie blev efter Major Schepelerns Tilbage-marche atter inddragen, og Forpoststillingen i Omegnen af Kosel paany indtagen med en Styrke af 1 Compagni og Cavaleri-Detachementet med Undtagelse af det mindre Commando under Lieutenant Gerlach, der nu atter sendtes til Goltoft for at observere Slien og navnlig patrouillere henimod Ulsnæs.

Den Meddelelse fra Hovedkvarteret, som det vil erindres, at Major Schepelern modtog ved Wilhelmsthal, gik ud paa, at der fra Centrum vilde blive udsendt et stærkt Recognosceringscommando mod Aschepel. Til at deltage i denne Bevægelse commanderedes Garden til Fods, 13de Linie-Bataillon, 2det Jægercorps samt 2den Husar-Escadron, hvilken Styrke under Befaling af Commandeuren for Garden, Oberst N. Juel, rykkede ud fra Slesvig omtrent Kl. 7 $\frac{1}{2}$  om Formiddagen og tog Vejen over Geltorf mod Egnen ved Aschepel. Kort før Udrykningen blev det besluttet at medgive Commandoet Artilleri, og Kl. 7 $\frac{1}{2}$  om Morgenen modtog 2det Batteri (Bruun) Ordre til at afgive 4 Kanoner, hvilke under Batteriets Chef efter en forceret Marche omtrent  $\frac{1}{2}$  Mil N. for Aschepel naaede Commandoet, der ikke havde afventet Halvbatteriets Udrykning, men kun efterladt 1 Compagni af 13de Linie-Bataillon til Dækning for samme. Omtrent Kl. 12 indtog Garden, 13de Linie-Bataillon, Husar-Escadronen og de 4 Kanoner en Stilling paa Højderne S.Ø. for Aschepel; 1 Compagni af 13de Linie-Bataillon blev efterladt ved Papirmøllen tæt N.Ø. for Byen

Recognoscering  
mod Aschepel.

til Observation af Vejen mod Hütten, der angaves besat af Insurgenterne. Omtrent Kl. 1 $\frac{1}{2}$  naaede 2det Jægercorps, der var marcheret over Brekendorf, op i Højde med Hovedcorpset og tog Stilling S. V. for Aschepel. Hovedcorpset havde Front imod Wittensee og udsendte Patrouiller til Egnen om Ahlefeld, Bistensee og Wittensee. En Cavaleripatrouille, der var udsendt til Kl. Wittensee, retournerede efter længere Tids Forløb over Gr. Wittensee, hvor den havde allarmet et Compagni paa c. 100 Mand af det Wasmerske Fricorps, der var gaaet i Bivouak i Nærheden af denne By. Det blev taget under Overvejelse, om man burde søge at tage denne Afdeling tilfange; men da Klokken allerede var 4 $\frac{1}{2}$ , og Infanteriafdelingerne vare meget trætte af Marchen i de dybe, sandede Veje, da ej heller en Nattemarche i det skovrige og noget vildsomme Terrain var tilraadelig, blev Foretagendet opgivet, og man tiltraadte Tilbagemarchen til Slesvig. — Under hele Recognosceringen indtog Avantgarden en observerende Stilling S. for Slesvig paa begge Sider af Bustrup Teich, ligesom ogsaa de øvrige Tropper vare beordrede til at holde sig færdige til hurtig Udrykning.

Kort efter at Recognosceringscommandoet havde tiltraadt Tilbagemarchen til Slesvig, stødte en Cavaleripatrouille paa 1 Underofficer og 8 Mand af 6te Dragon-Regiment, der fra Posteringen ved Wolfskrug var udsendt mod Brekendorf med Ordre til at overlevere Beboerne i denne By en Del Exemplarer af en Proclamation, paa en fjendlig Cavaleripatrouille paa c. 10 Mand, der netop paa samme Tid var tilstede i Byen. Den fjendlige Afdeling tiltraadte strax Retraiten og fjernede sig hurtigt, især da Undercorporal Skaarup, som førte Forspid-



sen, raabte: „Escadronen frem.“ Patrouillen forfulgte det fjendlige Commando, hvis Heste øjensynligt vare meget udmattede, indtil udenfor Byen, ved hvilken Lejlighed en fjendelig Cavalerist saaredes ved et Pistolskud af den ovennævnte Undercorporal. Da Fjenden kort efter erholdt Forstærkning, opgaves Forfølgningen, og Re-traiten tiltraadtes til Feltvagten.

Omordning af  
Forposttjenesten.

Uheldet ved Aschepel havde, som alt bemærket, havt til Følge, at vore yderste Forposter navnlig om Natten droges noget mere tilbage, men det bevirkede desuden, at Overcommandoen under 19de April fastsatte, at Forposttjenesten herefter skulde ordnes af Majorerne Holm af Infanteriet og Funck af Cavaleriet under eget Ansvar og efter fælles Overenskomst saaledes, at den Første sørgede for Udcommandoen af det til Tjenesten fornødne Infanteri, den Sidste for Cavaleriet. De 2 Officerers gjensidige Stilling maa imidlertid efter hvad der paa andet Sted findes oplyst, ikke opfattes som fuldstændigt sideordnet, som det ifølge nysnævnte Ordre ligger nær at antage; Major Holm vedblev nemlig at føre Forpostcommandoen, medens Major Funck gik ham tilhaande nærmest for Cavaleriets Vedkommende. Som en Følge af denne forandrede Bestemmelse blev Forposttjenesten fra den 21de om Eftermiddagen omordnet saaledes:

Til Forposttjenesten beordredes dagligt 1 Bataillon Infanteri, der blev opstillet med 1 Compagni ved Sylvested, 1 Compagni ved Ellingsted, 1 Compagni bag Reide Aaen og 1 Compagni ved Jagel. Disse Poster skulde ved Mellemvagter holde Forbindelse indbyrdes og paa højre Fløj tillige med Cavaleriets Cantonnements i Skovby, Lille- og Store Dannevirke, hvorfra Patrouiller

igjen skulde sendes til By-Pikettet i Friederichsberg, der som tidligere skulde bestaae af 1 Compagni, men hvis Hovedstyrke skulde staae bag Hadeby-Dæmningen. Fra Forposternes venstre Fløj ved Jagel skulde der ligeledes patrouilleres til By-Pikettet. Af Cavalerifeltvakter bestemtes der at skulle være 5, hver paa 1 Officer og 20 Mand, nemlig ved Sylvested, Ellingsted, bag Reide Aaen og ved Jagel samt i Terrainet Ø. for Hadeby Nor mellem Lopsted og Esbrem. Om Eftermiddagen og om Natten skulde Feltvakterne lade patrouillere henholdsvis til Treja, Hollingsted, Klove, Kl.- og Gr. Reide, Krop og Kropperbusch, Geltorf og Esbrem. Om Aftenen Kl. 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub> skulde hver af disse Feltvakter forstærkes med 20 Mand, saa at de altsaa i Forening med de 4 Forpostcompagnier og By-Pikettet dannede 5 Poster hver med en Styrke af 1 Compagni og 40 Heste. Paa denne Maade mente Forpostcommandeuren at have sørget tilbørligt for Bevogtningen af alle Hovedvejene til Slesvig By ligesom ogsaa at have opnaaet, at hver Post havde tilstrækkelig Styrke til at tage det første Stød af og modstaae mindre Overfald. Hver af de ovennævnte 5 Poster havde Ordre til ved Daggry Kl. 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> at udsende stærke Cavaleripatrouiller henholdsvis over Treja til Orsted, over Hollingsted til Ostenfeld, over Klove og Dørpsted til henimod Børm, til Kropperbusch og endelig til Kl. Brekendorf og Aschepel. Disse Patrouiller skulde understøttes af Infanteriet, idet der fra de forskjellige Poster samtidigt fremskødes Commandoer paa 40—50 Mand henholdsvis til Treja, Hollingsted, Klove, Kl.- og Gr. Reide, Mielberg, Krop, Lottorf og Geltorf. Cavaleripatrouillerne skulde holde sig fremme i det dem anviste Terrain indtil henad den for Cavaleriet bestemte Afløsningstid, Kl. 1 om Eftermiddagen.

Afløsningen af Infanteriet skete Kl. 7 om Morgenen. Pladsen for Vagterne skulde hyppigt forandres, og overalt skulde der sørges for en tilstrækkelig Forbindelse mellem de forskjellige Poster indbyrdes og mellem disse og Byen Slesvig. Vadestederne over Trenen ved Grøft og Solbro skulde observeres fra Posten i Sylvested. Det var den ovennævnte Forpoststilling, bag hvilken Armeecorpset cantonnerede den 23de April. Den 22de befandt der sig foruden de nævnte Forpostcommandoer endnu 1 Escadron i Hollingsted, nemlig 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment. Det vil erindres, at denne Escadron, der den 18de var bleven beordret til et Cantonnement i Eggebæk, Jørl og Solbro samt Fjølde, fik Befaling til at deltage i Expeditionen mod Husum den 20de. Efter dennes Tilendebringelse blev der anvist Escadronen Cantonnement i Hollingsted, for at den ifølge Ordre fra Overcommandoen kunde udføre Strejftog ad Husum og Schwabsted til, men allerede den 23de om Morgenen afgik den til Moldened som Erstatning for 2den Escadron af samme Regiment, der fra venstre Flankecorps skulde afgives til et „højre Flankecorps“, som man var i Begreb med at danne.

Bag sin langs Sorgen etablerede Forpoststilling havde Fjenden imidlertid i Dagene fra den 19de—22de April efterhaanden sammendraget sine Tropper til Fremrykning mod vor Stilling ved Slesvig. Forinden der gives en Fremstilling af det ved denne Fremrykning foranledigede Sammenstød, vil det imidlertid være nødvendigt at omtale de Forandringer, der efter Affairen ved Bov vare foregaaede saavel i Armeecorpsets som i Fjendens Styrke, Tilstand og Commando, samt at kaste et Blik paa Skuepladsen for den forestaaende Kamp

og paa de Forberedelser, der fra begge Sider vare trufne med Hensyn til denne.

Det danske Armeecorps var under Cantonnementet i Slesvig og Omegn ikke undergaaet Forandring af stor Betydning, hvad Styrken angaaer. Fra Kjøbenhavn var vel afgaaet 6te Linie-Bataillon, men denne, der i Løbet af Dagene den 10de og 11te April ankom til Sønderborg, forblev som Besætning paa Als, i Sundeved, paa Holdnæs og i Lyksborg og kom saaledes ikke Armeecorpsset directe tilgode; det Samme var Tilfældet med Livgarde-Escadronen, der den 1ste April var afgaaet fra Kjøbenhavn og over Fyen og Kolding var ankommen til Flensborg, hvorfra den paa Grund af Hs. Majestæt Kongens Rejse gjennem det nordlige Slesvig den 16de retournerede til Kolding. Den 12te April afgik fremdeles fra Kjøbenhavn Mandskab, Materiel og nogle enkelte Heste, henhørende til Espingolbatteriet, ad Søvejen til Sønderborg. Batteriet, der commanderedes af Major Meincke, ankom den 17de om Aftenen til Slesvig dog uden BESPENDING, da denne var sendt over Korsør. En meget værdifuld Tilvæxt fik Armeecorpsset i Garden til Fods, der, som alt tidligere berørt, under 13de April stilledes til Overcommandoens Raadighed og den 16de April stødte til Hæren. Samme Dag ankom ligeledes til Slesvig det i Flensborg hidtil efterladte Compagni af 11te Linie-Bataillon, idet der til Erstatning afgaves et Detachement, sammensat af Mandskab fra de forskjellige Afdelinger.

Krigsministeren, der, som det vil erindres, i de nærmeste Dage efter Fægtningen ved Bov opholdt sig i Flensborg, gav herfra med Hensyn til Hærens Forstærkning forskjellige Ordre til Ministeriet, der i hans Fraværelse blev bestyret af Oberst Hansen af Generalstaben. Under 12te April afgik saaledes Befaling til Over-sendelsen af 1 12-Pds. Batteri, der, hvis Hestene ikke

Foranstaltninger  
til Hærens  
Forstærkning.

kunde sendes med, skulde udrustes til Brug som fast Bateria, og under 13de s. M. en Ordre til at lade Herregaardsskyttecorpset og den frivillige Husar-Escadron under Ritmester Hegermann-Lindencrone afgaae til Armeecorpset, ligesom det overhovedet indskjærpedes Ministeriet i Betragtning af det sandsynligvis forestaaende Fredsbrud med Preussen at udfolde den størst mulige Virksomhed for at give Hæren en saa stor Styrke, som Omstændighederne tilstedede. Ministeren afrejste samme Dag Nord paa til Fredericia. I Overensstemmelse med disse Befalinger beordredes Artilleri-Brigaden den 14de til at indskibe Materiellet til 1 12-Pds. Bateria paa Transportskibet Gammelholm, der desuden var bestemt til at tage endel Infanteri ombord, samt den 15de til at lade 1 6-Pds. Bateria gjøre sig færdigt til at marchere. Da det ved Indskibningen den 15de viste sig, at Skibet foruden det 12-Pds. Batteris Materiel kunde rumme et 6-Pds., befalede Ministeriet, at dette skulde medfølge. Hestene og endel af Mandskabet bleve derimod dirigerede over Fredericia. Materiellet til de 2 nævnte Batterier, 7de Bateria (Baggesen) og 8de Bateria (Marcussen), ankom til Sønderborg den 19de April. Den frivillige Husar-Escadron fik Ordre til at afmarchere den 15de, den 1ste Husar-Escadron under Ritmester Brechwoldt den 17de, og den 3die Linie-Bataillon fik Befaling til at holde sig marchefærdig paa første Vink. Den 15de April afgik Krigsministeren fra Fredericia over Odense og Nyborg til Kjøbenhavn. Under Opholdet i Odense meddelte han Oberst Hansen, at det var hans Hensigt at danne et højre Flankecorps for Hæren, og at dette Corps skulde operere i Hertugdømmet Slesvigs nordvestlige Fjerdedel for dels at holde Friserne og Tønderanerne i Ave, dels at hindre

Dannelsen af et  
højre Flanke-  
corps.

Fjenden i at gaae op langs den vestre Landevej og paa denne Maade true den dansksindede Befolkning i Nordslesvig. Corpset skulde bestaae af 3die Linie-Bataillon, Herregaardsskytterne, de 2 nysnævnte Husar-Escadroner og 4 Kanoner. Cavaleriafdelingerne skulde dirigeres til Kolding, hvor nærmere Marcheordre vilde tilgaae dem fra Generalcommandoen sammesteds; 3die Linie-Bataillon skulde indskibes til Aabenraa, og Artilleriet enten til Kolding eller til Aabenraa. Samtlige Afdelinger skulde dernæst concentreres i Eggen om Løgumkloster, der var udseet til Flankecorpsets Hovedkvarter. En Meddelelse om Oprettelsen af dette Corps tilstilledes under 18de April General Hedemann fra Krigsministeriet, og anmodedes Generalen tillige om at lade de fornødne Ordre med Hensyn til de ovennævnte Afdelingers Concentration tilgaae samme henholdsvis i Aabenraa og Kolding, hvorhen de foreløbigt vilde blive dirigerede. Med Hensyn til Commandoen over Corpset indeholdt Meddelelsen kun den Yttring, at der dertil senere vilde blive udseet en Stabsofficer, samt at Ministeriet havde designeret Major Trepka til Stabschef og Lieutenant Kranold til Adjudant ved Corpset. I disse Bestemmelser skete der imidlertid ved Krigsministerens Ankomst til Kjøbenhavn den 18de April den Forandring, at Corpset blev forøget med 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment samt Odense- og Aarhus Fricorps, men formindsket med Herregaardsskytterne, der beordredes til at støde til General Hedemanns Armeecorps. Til Commandeur for Corpset udnævntes General Wedell-Wedellsborg, hvorved Commandoen over Cavaleribrigaden overgik til Oberst H. A. Juel, til Stabschef Ritmester Saubrey, Commandeur for den nysnævnte Escadron af 4de Dragon-Regiment, til Souschef Capitain

Faaborg af Generalstaben. Kanonerne skulde afgives af det til Als overførte 8de Batteri (Marcussen). Indtil General Wedells Ankomst blev Oberstlieutenant Nielsen af 4de Dragon-Regiment beordret til at overtage Commandoen over Corpset og til den Ende strax at begive sig til Kolding; naar General Wedell havde overtaget sin Commando, skulde Oberstlieutenanten begive sig til General Hedemanns Hovedkvarter for at stille sig til Raadighed for Generalen. Forinden Hovedkvarteret havde erholdt Meddelelse om Dannelsen af det omhandlede Flankecorps, var der i Henhold til en Meddelelse fra Krigsministeriet af 16de April, ifølge hvilken blandt andre 3die Linie-Bataillon skulde støde til Armeecorpset og vilde blive afsendt ad Søvejen til Sønderborg, under 18de s. M. tilstillet Bataillonens Ordre til saa hurtigt som muligt efter Ankomsten, der forventedes at ville skee paa den nævnte Dag, paa en eller anden Maade at søge at naae Flensborg og derfra om muligt den 19de afgaae til Vanderup. Denne Ordre naaede imidlertid ikke Bataillonens, der ifølge en forandret Marcheroute den 21de om Aftenen ankom fra Korsør directe til Flensborg.

Da Krigsministeriet gjennem Commandanten paa Als kom til Kundskab om den fra Hovedkvarteret til Bataillonens udgaaede Ordre om at marchere til Vanderup, forandrede det sin tidligere Bestemmelse angaaende Concentrationen af det højre Flankecorps derhen, at Corpset skulde samles i Egnen mellem Læk og Vanderup, hvilket ved en Skrivelse af 21de April meddeltes Generalcommandoen for Nørre-Jylland. Under 22de s. M. gav Ministeren derpaa General Hedemann Ordre til ikke at forandre Flankecorpsets Sammensætning, hvorimod det tillodes ham under givne Omstændigheder at trække det noget nærmere til sig, idet Corpset dog skulde holdes vesterpaa, og Egnen mellem

Læk og Vanderup blev betegnet som den sydligste, hvortil Corpset burde gaae under Armeecorpsets nuværende Stilling. Denne Befaling naaede selvfølgelig ikke General Hedemann før efter Kampen den 23de. Alt den 21de havde denne tilskrevet den til Flensborg afgaaede General Wedell, som der skulde samle Flankecorpset, at det, da ingen Fjende fandtes i den Del af Slesvig, som Corpset efter Krigsministeriets Bestemmelse skulde beskytte, vilde være rigtigst, at Generalens Corps først medvirkede under det dagligt forventede Sammenstød med Fjenden ved at dække Armeecorpsets højre Flanke. Generalen anmodedes derfor om at lade den 3die Linie-Bataillon, der, som tidligere berørt, ventedes til Sønderborg, og som efter den senere modtagne Ordre skulde udgjøre en Del af det højre Flankecorps, afmarchere til Bov, hvorhen ligeledes de for Corpset bestemte 4 Kanoner af 8de Batteri (Marcussen) ligesom ogsaa Cavaleriet og Fricorpserne skulde afgaae saa hurtigt som muligt. Fra Bov skulde Corpset gaae frem over Vanderup langs Trenen til Hollingsted. Dagen derpaa modificeredes denne Ordre derhen, at Generalen snarest muligt og efterhaanden skulde dirigere de ankomne Tropper efter den ovennævnte Bestemmelse, hvorved navnlig fremhævedes, at den den 21de til Flensborg ankomne 3die Linie-Bataillon strax skulde afgaae til Besættelse af de vigtigste Punkter i Armeecorpsets højre Flanke, nemlig Solbro, Treja og Hollingsted. Som en Følge heraf marcherede Bataillon den 23de om Morgenen over Oversø til Eggebæk, hvor den, som det senere skal sees, paa Grund af Udfaldet af Kampen ved Slesvig standsede sin videre Fremrykning. — Den 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment, der ifølge General Wedells Ønske foreløbigt var forbleven ved Armeecorpset i Slesvig, beordredes Generalen ligeledes



til at lade afmarchere til Hollingsted. Escadronen, der den 22de April udgik af sin hidtil havte Forbindelse med venstre Flankecorps, skulde den 23de være afgaaet til højre Flankecorps, men denne Dags Begivenheder bevirkede, at Escadronen først stødte til Corpset den 25de. — Det 8de Batteri (Marcussen), hvoraf Halvdelen, som nys berørt, skulde afgives til højre Flankecorps, kunde ikke blive marchefærdigt før den 24de, paa hvilken Dag det tiltraadte Marchen fra Sønderborg til Bov. Fra sidstnævnte Sted havde General Wedell til Hensigt ifølge Overcommandoens Ordre at dirigere de 4 Kanoner til Passene ved Solbro, Treja og Hollingsted, medens Resten af Batteriet skulde marchere til Slesvig. De øvrige, for højre Flankecorps bestemte Afdelinger, der alle skulde støde til samme over Kolding, naaede af forskjellige Grunde ikke deres Bestemmelse.

Den frivillige Husar-Escadron var nemlig marcheret gjennem Sjælland og overførtes den 18de fra Korsør til Nyborg, hvorfra den med en Rastdag i Odense naaede Middelfart den 21de April; 1ste Husar-Escadron, der fulgte samme Route, naaede Nyborg den 21de April og Middelfart den 24de. I Overensstemmelse med Krigsministerens Befaling beordredes Førstnævnte af Generalcommandoen i Nørrejylland til den 22de at marchere over Kolding til Seest og derfra den 23de over Hjarup og Vamdrup til Jarls og Grønnebæk, hvor Escadronen skulde holde Rast den 24de; den 25de skulde den afgaae til Arnum og Højrup og den 26de derfra til et Cantonnement i og ved Løgumkloster. Escadronen var saaledes paa Marchen til Jarls og Grønnebæk, da Generalcommandoen i Nørrejylland modtog en Skrivelse fra General Wedell af 22de, hvori denne meddelte den forandrede Bestem-

melse, hvorefter højre Flankecorps skulde samles ved Bov, og blev der, da Generalcommandoen efter de af den modtagne Ordre antog, at en Misforstaaelse var indløben, ikke givet Escadronen nogen forandret Marcheordre. Da General Wedell den 23de modtog Efterretning om Slaget ved Slesvig, anmodede han Nørrejyllands Generalcommando om at paaskynde Escadronens Marche til Bov; Generalcommandoen beordrede som Følge heraf Escadronen til at bryde op fra Jarls og Grønnebæk for derfra at naae den vestlige Landevej til Flensborg. Escadronen ankom til Hjortkjær den 24de om Morgenen. — 1ste Husar-Escadron, der først var beordret til at marchere over Kolding, Vonsild og Ødis til Sommersted, fik af samme Grund Befaling til endnu den 24de at marchere til Vonsild og derfra den 25de til Haderslev eller Hoptrup, hvor den skulde afvente General Wedells Ordre. Ifølge sidstnævnte Ordre indtraf Escadronen den 25de om Morgenen ved Rødekro N. V. for Aabenraa. — Af de 2 frivillige Corpser, der efter den sidste Bestemmelse skulde henhøre til højre Flankecorps, havde det fra Odense først begyndt Øvelserne den 3die April med en Styrke af 109 Mand; Corpset, for hvilket afskediget Oberstlieutenant Hindenburg blev udnævnt til Commandeur, var bevæbnet med ældre Stenlaasgeværer. Under 22de April anmeldte Corpsets Commandeur for Generalcommandoen i Nørrejylland, at Corpset havde Ordre til at marchere snarest muligt; Afmarchen blev imidlertid først iværksat den 27de April, og de da forandrede Forhold bevirkede, at Corpset blev standset ved Lille Belt, og at det saaledes slet ikke kom til at henhøre til højre Flankecorps. Fricorpset fra Aarhus, der bestod af 70 Mand, og som ikke kunde blive færdigt med de

fornødne Øvelser før Slutningen af April, kunde altsaa først senere støde til højre Flankecorps.

Det 7de Batteri (Baggesen), der var ankommet til Als tilligemed det 8de Batteri (Marcussen), kunde paa Grund af manglende Heste, Hestedækkener og andre Requisiteer ikke blive fuldstændigt marchefærdigt før den 25de April; desuden vilde Commandanten paa Als, som ifølge en tidligere Ordre fra Krigsministeriet ansaa sig berettiget til at disponere over Batteriet, ikke lade dette afgaae fra Sønderborg, forinden Ministeriets nærmere Bestemmelse var indhentet. General Hedemanns bestemte Opfordring med Hensyn til Afgivelsen af Batteriet bevægede endelig Generalkrigscommissair Riegels til den 23de at give Batteriet Ordre til at afgaae, saasart det var færdigt. En fra General Wedell den 23de om Aftenen modtagen Skrivelse med Underretning om Slesvig Slaget og Anmodning om af al Magt at fremskynde Artilleriets Afmarche til Bov foranledigede imidlertid, at Batteriet beholdt Ordre til at afmarchere den 24de om Middagen fra Sønderborg i den mangelfulde Tilstand, hvori det var. Batteriet var den 24de om Aftenen i Ringenæs. Krigsministeriets Bestemmelse med Hensyn til Dispositionsretten over det 12-Pds. Batteri faldt ud til Fordel for Armeecorpsset, hvorimod der til Raadighed for Commandantskabet paa Als den 20de afsendtes 4 Stk. 84-Pds. lette Granatkanoner og 8 Stk. 24-Pds. Kuglekanoner.

Af de øvrige Forstærkninger, som forberedtes for Hæren, afmarcherede det frivillige, beredne Jægercorps fra Øerne (Herregaardsskytterne) den 22de April fra Samlingspladsen Nestved til Korsør. Den 23de ankom Corpsset til Odense, hvor den fynske Afdeling af samme stødte til og bragte Styrken

op til c. 250 Heste. Corpset, der commanderedes af Major Jacobsen af 5te Dragon-Regiment, var formeret i 2 Escadroner. Med Hensyn til Disciplinarforholdet i Corpset udgik Bestemmelser fra Krigsministeriet af 15de April, som findes meddelte i Bilag 20.

Armeecorpset havde saaledes siden Affairen ved Bov med Undtagelse af Garden til Fods og Espingolbatteriet ikke forinden den 23de April erholdt nogen Tilvæxt af nye Afdelinger. Samtlige Batailloner vare imidlertid omtrent bragte op til deres fulde Krigsstyrke, der dog var formindsket dels ved de alt i første Afsnit omtalte Afgivelser af Combattanter til forskjellig Tjeneste bag Fronten, dels ved Bortcommando af 2 Underofficerer pr. Compagni til Exercerskolerne i Fredericia og Nyborg. Som det fremgaaer af den i Bilag 21 givne General-Styrkeliste for Armeecorpset for den 20de April, var Corpsets Styrke under Gevær c. 12000 Mand. Ligeoverfor den Overmagt, der hver Dag kunde ventes at ville bryde frem imod vor svage Hær, var det en bydende Nødvendighed at søge Armeecorpset forstærket navnlig med regulære Afdelinger. De Betænkeligheder, man tidligere havde næret ved at indkalde Mandskabet af Reserven, maatte vige for hvad Stillingens Alvor krævede. Krigsministeriet foranledigede derfor den 19de April gennem Justitsministeriet indkaldt alt Reservemandskab, henhørende til 1ste, 2den, 3die, 4de, 5te, 6te, 7de, 8de, 9de og 11te Linie-Bataillon samt til 1ste, 2det og 3die Jægercorps, til Møde den 1ste Maj, de 4 førstnævnte Linie-Batailloners samt de 2 førstnævnte Jægercorpsers Mandskab i Kjøbenhavn til Formering henholdsvis af 1ste og 2den Reserve-Bataillon og 1ste Reserve-Jægercorps; 5te og 6te

Armeecorpsets  
Styrke.

Reservemand-  
skabets Ind-  
kaldelse.

Linie-Bataillons Mandskab beordredes at møde i Middelfart for der at formere den 3die Reserve-Bataillon. Reserve-mandskabet af 7de, 8de, 9de og 11te Linie-Bataillon indkaldtes til Aalborg til Formering af henholdsvis 4de og 5te Reserve-Bataillon. I Nyborg skulde endelig Reservemandskabet af 3die Jægercorps give Møde for at formeres som 3die Reserve-Jægercorps. Med Hensyn til Indkaldelsesstedet vare de anførte Bestemmelser dog kun at betragte som Hovedregel for Indkaldelsen, idet det henstilledes til Justitsministeriet at lade Reservemandskabet fra Jylland give Møde der, selv om det henhørte til en Reserveafdeling, der skulde oprettes paa Sjælland, og omvendt. Det vanskelige Punkt ved denne Formering var imidlertid Tilvejebringelsen af de fornødne Befalingsmænd. Da Antallet af de tjenstdygtige, afgaaede Officerer, der havde stillet sig til Ministeriets Raadighed, kun var ringe, blev der under 20de April rettet en Opfordring til General Hedemann om at udnævne Underofficerer blandt de frivillige og værnepligtige Menige, ligesom ogsaa om blandt de Frivillige og blandt Underofficererne at udpege dem, der maatte egne sig til Officersposter, blandt Lieutenanterne dem, der egnede sig til at forfremmes til Capitainer, og dem, der særligt maatte ansees for skikkede til Compagni-Commandeurer ved Reserve-Bataillonerne, og endelig blandt Capitainerne dem, der formentes at egne sig til Commandeurer for disse Batailloner. Denne Opfordring støttede sig til et allerede under 8de April 1848 fra Krigsministeriet udgaaet Circulaire, hvorved meddeltes nogle af Hs. Majestæt Kongen under 1ste s. M. stadfæstede Bestemmelser, der modificerede de hidtil gjældende Regler for Forfremmelse blandt Befalingsmændene i Hæren navnlig ved en delvis Indførelse af Valgforfremmelse. Circulairet findes meddelt i Bilag 22.

Af Cavaleriet erholdt 3die, 5te og 6te Dragonregiment under 23de April Ordre til at indkalde saameget af Reservemandskabet, at dette i Forening med Rekruterne kunde formere 1 Escadron pr. Regiment; 4de Dragonregiment fik under 24de Befaling til af den ikke til Armeecorpset afgaaede Del af Regimentets 4de Escadron i Forening med Rekruterne at formere 1 Escadron samt af indkaldt Reservemandskab at formere 2 Escadroner.

For Artilleriets og Ingenieurernes Vedkommende, hvis Reservemandskab ligeledes indkaldtes i denne Periode, forberedtes der Forstærkning ved Indkaldelse af Rekruter til Møde snarest muligt. Alt Reservemandskab fra Slesvig beordredes under 22de April til snarest at møde i Odense.

Angaaende Commandoforholdene ved Armeecorpsets Afdelinger er allerede tidligere det Fornødne anført. Med Hensyn til de under Samme henhørende Institutioner skal det her fremhæves, at der i denne Periode ikke foregik nogen Forandring af Betydning i Retsplejen; Aanden og Tonen blandt Tropperne var gjennemgaaende god, og paa en enkelt Undtagelse nær, hvorved endel private Effecter i Prindsens Palais ødelagdes, blev Orden og Disciplin fuldstændigt overholdt.

Med Hensyn til Sundhedstjenesten blev der ved Dagsbefaling af 13de April givet Bestemmelser for Lægernes Forhold ved Afdelingerne paa Marchen og under Fægtning. Foruden mere almindelige Antydninger angaaende Lægernes Forhold indeholdt disse Bestemmelser den Befaling, at Ambulancerne under Fægtning skulde etableres saa nær Tropperne som muligt, og at vedkommende Overlæger, først naar alvorligere Fægtning udviklede sig, skulde begive sig til Ambulancerne, hvorimod Underlægerne skulde følge Troppeafdelingerne i

Retsplejen i  
Hæren.

Sundheds-  
tjenesten i  
Hæren.

Fægtningen. I Tidsrummet mellem den 15de og 20de April modtog Armeecorpset endel manglende Lazareth- og Ambulancegjenstande; fra sidstnævnte Dag var Ambulancevæsenet bragt i Orden, Ambulancesoldaterne bleve fast ansatte som saadanne, og til Commandeur for Sundhedstropperne udnævntes Capitain Løwensen. Foruden de tidligere omtalte, mindre Lazarether var der i Slesvig By oprettet 2 lignende, nemlig i Dragonhospitalet og i Jægerhospitalet.

Intendanturen  
ved Hæren.

For Intendanturvæsenets Vedkommende arbejdedes stadigt hen paa Afhjælpningen af de Mangler, der fra Begyndelsen havde vist sig i denne Branche. Efter Fægtningen ved Bov bespistes Tropperne hos Qvarterværterne, der derfor erholdt den reglementerede Godtgjørelse; fra den 15de April uddeltes atter Naturalforplejning og fra dette Tidspunkt for 2 Dage ad Gangen; en Reserveportion af røget Skinke og Biscuit uddeltes endvidere til Mandskabet. Forsyningen af Magasinerne i Slesvig skete dels fra Omegnen, dels fra Hovedmagasinerne i Flensborg, der størstedels befandt sig paa de i Havnen liggende Skibe.

Hærens  
Trainvæsen.

Hærens Trainvæsen, i Spidsen for hvilket Capitain Wegener var stillet som Traincapitain, var stadigt i en meget uheldig Forfatning, og Hæren savnede saavel Heste som Mandskab dertil. Allerede den 1ste April havde Krigsministeriet anmodet Justitsministeriet om at udskrive 1200 Heste, men der tilbød sig strax saamange frivilligt leverede Heste, at Krigsministeriet efterhaanden den 4de og 8de April nedsatte det forlangte Antal til henholdsvis 600 og 200 og endelig den 11te April ogsaa gav Arkald paa disse sidste. Remontecommissionen fik blot Ordre til at indkjøbe 100 Heste, hvilket sidste Indkjøb blev udsat den 12te

April paa Grund af de stadig indløbende Tilbud om frivilligt leverede Heste. Under Hærens Ophold ved Slesvig blev der navnlig efter en fra Forbindelsesbureauet i Kolding udgaaet Opfordring til de forskjellige Amter frivilligt stillet endel Heste og Vogne med Kudske til Armeecorpsets Disposition. Ifølge Skrivelse fra Krigsministeriet af 15de April fritoges Kudskene for slige frivilligt stillede Vogne for Indkaldelse. I Tidsrummet mellem den 15de og 20de afgik fra Fredericia endel Trainkudske og Heste, bestemte for Artilleriet, Intendanturen, Reserveparken i Sønderborg og et mindre Brotrain, der var overført til Flensborg. Desuagtet vare de ved Hæren forekomne Mangler i denne Retning langt fra afhjulpne, hvormed forskjellige Henvendelser fra Hovedkvarteret til Commandanten paa Als og til den nærrejydske Generalcommando vidne, og ikke faa Cavalerister maatte afgive deres Heste til Officerer, der skulde gjøres beredne. For at undgaae den stadige Afgivelse af Combattanter til forskjellige Arbejder o. s. v. ønskede General Hedemann at erholde afgivet Trainkudske til disse Forretninger. De 500 tidligere indkaldte Trainkudske vare for Størstedelen blevne anvendte ved de forskjellige Hestedepoter, hvorfor 300 endnu uøvede Rekruter fra Fredericia beordredes til at afgaae til Hæren for at gjøre Tjeneste som Ambulancesoldater, Trainkudske o. s. v. o. s. v.; de kom imidlertid ikke Hæren tilgode før efter Slaget ved Slesvig, da de først afmarcherede fra Fredericia den 22de April. Samtidigt blev der truffet Forantaltninger til Indkaldelse af 300 Trainkudske.

Ved ministerielle Rescripter af 12te og 15de April erholdt Armeecorpset Portofrihed for Breve o. s. v. Den 21de April oprettedes en særegen Feltpost;

Felt-  
postvæsenet.



Feltpostmesteren stillede under Tilsyn af Stabschefen ved Overcommandoen.

Oprettelsen af Generalcommandoen over Nørrejylland og Fyen i to, nemlig: Generalcommandoen over Nørrejylland, der den 18de April overdroges Generalmajor Moltke, og Generalcommandoen over Fyen, Langeland og Thorseng. Af militaire Foranstaltninger i denne Periode, der ikke directe berørte Armeeecorpset, skal her nævnes Delingen af den tidligere Generalcommando for Nørrejylland og Fyen i to, nemlig: Generalcommandoen over Nørrejylland, der den 18de April overdroges Generalmajor Moltke, og Generalcommandoen over Fyen, Langeland og Thorseng, der samtidigt overdroges Generallieutenant Guldberg. Fremdeles var der af Krigsministeriet under 21de April givet Ordre til at indrette Søbatteriet ved Fredericia og Kastellet sammesteds saaledes, at en Overskibning kunde sikkres. Til Montering gaves imidlertid kun Anvisning paa de 14 3-Pds. Kanoner, som fandtes sammesteds. Endelig gaves der under 22de April Generalcommandoen i Nørrejylland Ordre til at drage Omsorg for, at Hestedepoter og andre militaire Etablissementer i paakommende Tilfælde kunde flyttes bag Liimfjorden.

Escadren paa Slesvigs Østkyst.

Med Hensyn til Escadren paa Slesvigs Østkyst, der i den her omtalte Tidsperiode kun forøgedes med 2 Kanonchalouper og 2 Kanonjoller samt Kutteren Løwenørn, bemærkes, at denne var fordelt paa forskellige Stationer, nemlig Ekernførde, Holdnæs og Flensborg. En Kanonbaads Deltagelse i Fægtningen S. for Ekernførde er allerede omtalt. Et enkelt Uheld rammede Flotillen, idet Chefen for Corvetten Najaden, der beordredes til at afgaae til Femern, blev tagen tilfange paa denne Ø. Efter sin Ankomst til Øen, hvorhen ligeledes Kutteren Løwenørn var beordret, gik Chefen den 15de April, ledsaget af 2 Mand, iland som Parlamentair i den til Kutteren hørende Jolle for at aflevere nogle Breve, der indeholdt Oplysninger og Befalinger

til Øens Embedsmænd; Kutteren krydsede tæt udenfor Landingsstedet ved Burgtiefe. Capitain Dirkinck-Holmfeldt forefandt ved Landstigningen endel bevæbnede Folk og vilde netop efter til dem at have afleveret Brevene atter gaae i sin Jolle, da han paa Befaling af en Gaardbesidder Leesen blev greben og gjort til Fange. Den ene Mand, der ledsagede ham, Constabel Snydstrup, blev under Forsøget paa at frelse Capitainen dræbt ved et Geværskud, hvorpaa den anden sprang i Vandet og trak Jollen ud med sig. Fra et nærliggende Hus, hvorhen den fangne Capitain førtes, rettedes nu en heftig Geværild imod den udenfor krydsende Kutter, der commanderedes af Lieutenant Schultz. Kutteren, der kun var armeret med to smaa Falkonetter, som det desuden paa Grund af den stærke Søgang var vanskeligt at bruge, gjorde efter at have optaget den med Jollen reddede Mand nogle Skud imod Strandbredden nærmest for at tiltrække sig Corvettens Opmærksomhed, hvad der dog paa Grund af dennes lange Afstand fra Land ikke lykkedes. Den bragte derfor Melding til Corvetten om det Passerede, men da man der ikke fandt en Landgang med den uøvede Besætning tilraadelig, afgik Kutteren med Melding til Escadrechefen i Flensborg Fjord samt Anmodning om at erholde afgivet et Commando til en Landgang. General Hedemann, der var meget tilbøjelig til at afgive et Commando i den omhandlede Hensigt, men som nærede Betæneligheder ved at svække sin egen Styrke, opfordrede under 20de April Commandanten paa Als til at afgive 2 Compagnier af 6te Linie-Bataillon til Assistance ved en Expedition til Øen. Expeditionen, som imidlertid opsattes nogen Tid paa Grund af det urolige Vejr, der gjorde det utilraadeligt at føre de

for Sikringen af Landgangen nødvendige Kanonchaulouper over Østersøen, faldt senere bort paa Grund af Udfaldet af Slaget ved Slesvig. Capitain Dirkinck-Holmfeldt førtes som Fange til Rendsborg; Femern erholdt kort efter en Besætning af en Afdeling Insurgenttropper. Commandoen over Corvetten, der retournerede fra Femern til Holdnæs, overdroges til Capitain Krenckel.

Marinens  
Foretagender  
paa Vestkysten  
af Slesvig.

Paa Vestkysten udførte Commandeurcapitain Ellbrecht med sin Escadrille den 11te April en Expedition over Højer og List til Vyk paa Før. Paa sidstnævnte Sted bleve to oprørsksindede Embedsmænd, Landfoged Dorrier og Toldforvalter Greve, arresterede og sendte til Ribe, Toldkassen bragt i Sikkerhed, og endel af den provisoriske Regjering oversendte Geværer borttagne. Flere Toldkrydsfartøjer stødte paa denne Expedition til, saa at Commandeurcapitainen ved sin Tilbagekomst til Fanø den 19de April kunde give Slip paa de 2 af ham lejede Fartøjer. En af Toldkrydsbetjentene overlevede Commandeurcapitainen en ham tilgaaet Ordre af 8de April fra Toldkrydsinspectoratet i Altona, hvori Betjenten opfordredes til at sørge for Borttagelsen af Mærkerne i Farvandene mellem Øerne og dels ved Fartøjets egen Besætning, dels om fornødent ved lejede Folk at forsvare Farvandene mod omstrefjende Fartøjer fra Jylland. Den 21de April ankom paa Fanøs Rhed en dansk Skonnert fra Antwerpen paa Rejsen til Hamborg og Altona. Da dens Ladning imidlertid blandt Andet bestod af 41 Kister med Geværer og andre Vaaben, blev det den forbudt at fortsætte Rejsen, indtil nærmere Ordre indløb fra Ministeriet.

Den danske Hærs Virksomhed var saavel ved de Instructioner, der tilgik Overcommandoen fra Krigsministeriet, som ogsaa efter Forholdenes Natur ved Preussernes seneste Optraeden i Hovedsagen indskrænket til Defensiven. Efter de krigsministerielle Instructioner, hvoraf flere allerede ovenfor ere anførte, turde Armeecorpset ikke gaae længere frem end til Slesvig og i Højde med samme, men skulde, naar det blev angrebet, kraftigt forsvare sig, kun vige tilbage for en afgjort Overmagt og da roligt og fra Stilling til Stilling, hvorved det dog samtidigt fremhævedes, at Modstanden ikke burde drives videre, end at Armeecorpset ikke blev oprevet. Med Hensyn til det sidstnævnte Punkt i Instructionerne, der bleve udstedte af Ministeren under 11te, 12te og 15de April, blev der givet Overcommandoen en yderligere Paamindelse, idet Ministeren under 21de April indskjærpede General Hedemann at drage Omsorg for, at ikke Alt sattes paa Spil i eet Slag. Endelig meddelte Ministeren under 22de April den commanderende General, at han ansaa et Angreb paa vor Hær for nær forestaaende, og anbefalede ham at indrette Operationerne saaledes, at han efter Forgodtbefindende kunde trække sig tilbage til Als eller Nørrejylland; til Slutningen af denne Meddelelse knyttedes den som en Selvfølge betegnede Befaling, at naar Armeecorpset eller Tropper af samme maatte gaae til Nørrejylland eller Fyen, vilde de videre Operationer være at lede af de respective Generalcommandoer dersteds\*).

Instructioner  
fra Krigsmini-  
storen med Hen-  
syn til Opera-  
tionerne

\*) De nævnte Generalcommandoer bleve samtidigt underrettede om denne sidste Bestemmelse, Generalcommandoen i Nørrejylland beordredes ved et eventuelt Tilbagetog af Hæren til at redde hvad reddes kunde; Generalcommandoen i Fyen

For at løse den Armeecorpset saaledes stillede Opgave søgte Overcommandoen dels at forstærke Stillingen ved Slesvig ved mindre, fortificatoriske Arbejder, dels at erhverve et detailleret Kjendskab til Terrainet i Omegnen af denne By, hvorved de Punkter udpegedes, paa hvilke Accenten navnlig formentes at burde lægges ved et eventuelt Forsvar. Forinden der imidlertid gives en Fremstilling af hvad der i saa Henseende blev foretaget, og af de Resultater, man kom til med Hensyn til Maaden, hvorpaa Forsvaret skulde udføres, vil det være nødvendigt at forudskikke den tidligere bebudede Beskrivelse af det Terrain, der dannede Skuepladsen for den forventede Kamp.

Terrain-  
beskrivelse.

Det Terrain, som for de nærmest forestaaende, militaire Begivenheder maatte faae den største Betydning, omfatter det hele Afsnit mellem Ekernførde Fjord, Wittensee og Sorgen i Syd og den ved Langsø og Arnholt Sø dannede Linie i Nord. Hvad der giver dette Afsnit dets særegne Præg, er den fremtrædende Grad, hvori Østersøens Indskjæringer fra Øst og det her med betydelige Mosestrækninger opfyldte Hedebelte fra Vest nærme sig hinanden og derved frembyde Midlerne til at holde en mellem begge opstillet Hærs Fløje dækkede mod omgaaende Bevægelser i umiddelbar Nærhed. Stillingen ved Slesvig egner sig desuden særligt for et sejgt og haardnakket Forsvar mod et Frontalangreb af en endog ikke lidet overlegen Fjende. Fra Østersøen skjærer Slien sig dybt ind i Landet, først

---

fik Befaling til isaafald at opbyde Alt indtil de uøvede Rekruter for i Forening med Marinen at dække vore Troppers Overgang til Oen.

i Retning fra Nordøst til Sydvest og senere fra Mysunde af bøjende om i mere vestlig Retning, helt op til Slesvig By, hvorfra den efter at have dannet den Ø, hvorpaa Slottet Gottorp ligger, fortsættes i vestlig Retning af et bredt Engparti til henimod Hysby, hvilket Engpartis nordlige Rand dannes af en Række høje, tildels skovbevoxede Bakker. Paa den anden Side frembyder Trenens Flodgebet og navnlig dens Biløb, Reide Aæn, med dens brede, sumpige og let oversvømmelige Engpartier, hvorover kun faa Overgange tilbyde en practicabel Passage, en passiv Hindring, der er af ikke ringe Betydning helt hen til Kurborg, altsaa omtrent i Højde med det før omtalte Dalstrøg. Dette særegne Forhold maatte alt i en langt tilbageliggende Tidsperiode tildrage sig Opmærksomhed ved Overvejelserne over Landets Forsvar mod en fra Syd indtrængende Fjende og fremkaldte her som bekjendt i forskjellige Tidsperioder betydelige Arbejder med det Formaal, saa meget som muligt at vanskeliggjøre en angribende Styrke Gjennemgangen mellem disse 2 af Naturen tilbudte Hindringer. — Den gamle Dannevirkevold findes saaledes fra S. for Ellingsted ført langs Reide Aæn indtil N. for Gr. Reide og derfra i nordøstlig Retning mellem Byerne Lille- og Store Dannevirke, N. for hvilken sidste By den dels er ført videre i samme Retning henimod Erdbeerenberg, dels ved en Sidearm i østlig Retning er ført hen til Bustrup Teich og paa den anden Side af denne videre i samme Retning Sonden om Bustrup indtil henimod Hadeby Nor, hvor den ender i 2 halvcirkelformige Grene, der begge gaa ned til Noret. Den er tilligemed den foranliggende „Kurgraven“, der N. for Kl. Reide strækker sig i østlig Retning Nord om Klosterkro til henimod Over Selk, hvor den ligeledes

støtter sig til Hadeby Nor, det vigtigste Mindesmærke om ældre Bestræbelser for at dække Landets Grændse paa dette Sted. Den naturligste Stilling for en Hær, der var tilstrækkelig stor, vilde derfor ogsaa her være den c. 1 Mil lange Dannevirke-Stilling, der dog paa flere Steder, saasom ved Store Dannevirke og Ø. for samme skyder sig frem foran Voldlinien; en mindre Hær, saaledes som vor under de foreliggende Omstændigheder, vilde derimod ikke med Fordel kunne benytte den, men maatte nærmest være henvist til at udfægte Kampen dels i Stillingen paa de tidligere omtalte, skovbevoxede Bakker bag Engpartiet, den saakaldte Gottorp-Hysby-Stilling, og dels i Stillingen ved Taterkro. De nævnte Stillinger skulle nu her gjøres til Gjenstand for en nærmere Beskrivelse, idet dog bemærkes, at de i denne forekommende Udtalelser ere baserede paa den Opfattelse, som ved de dengang foreliggende Betingelser og tilstedeværende Midler naturligt maatte paatrænge sig dem, i hvis Haand Ledelsen af Hærens Operationer var lagt.

Den egenlige Dannevirke-Stillings Form og Retning er, som alt berørt, kun ufuldstændigt og navnlig kun for dens østligste og vestligste Dels Vedkommende angiven ved den Linie, som den gamle Dannevirkevold og dens Forgrening i østlig Retning antyde. Fra Sliens Bred hæver Terrainet sig gennem den sydlige Del af Slesvig By, Friederichsberg, hurtigt op til de umiddelbart V. for samme liggende Højder, Erdbeerenberg etc. og derfra langsommere gennem det stærkt bølgeformige Terrain S.V. for disse Højder henimod Store Dannevirke, hvorfra man atter ved et i Vest hurtigt, i Syd langsommere afskydende Fald stiger ned i den fladere Hedeegn. I sydøstlig Retning fører fra det berørte Højdedrag et stærkt Fald ned til Bustrup Teich og det fra samme i sydvestlig Retning udgaaende smalle og sumpige Eng-

parti, fra hvilke man atter ved en hurtig Stigning føres op til det Plateau, hvorpaa Byen Bustrup ligger, og hvorfra man gennem en langsommere Stigning naaer det fra Over Selk i nordvestlig Retning til Rendsborg-Chausseen gaaende Højdedrag, hvis mest karakteristiske Punkt er det dominerende Kongshøj-Parti. Faldet fra sidstnævnte Punkt i sydlig og sydvestlig Retning over Lottorf, Jagel og Klosterkro glider jevnt over i det fra Højderne ved Store Dannevirke. Allerede ved den gamle Dannevirkevold er, som det vil sees, Betydningen af Bustrup-Partiet for Forsvaret af Stillingen betegnet, en Betydning, der maa gjøre sig saameget stærkere gjældende, som Besiddelsen af dette Parti og navnlig af Højderne nærmest ved Slien og Bustrup Teich, Risbjerg og Galgebjerg, giver Angriberen et fuldstændigt Indblik i Friederichsberg, der aldeles beherskes fra de 2 sidstnævnte Punkter. I østlig Retning falder Bustrup-Plateauet paa enkelte Steder nær ret jevnt af mod Hadeby Nor, paa hvis modsatte Side Udsigten begrænses af Højderne ved Fartorp og Lopsted. — Dannevirke-Stillingens vestlige Del dannes og dækkes tildels af Reide Aaens Engparti. Denne Aa udspringer i Heden V. for Klosterkro mellem denne og Oxevejen, den løber med flere Drejninger gennem et bredt og sidt Engparti i vestlig Retning og falder S.V. for Hollingsted i den her fra Nord imod Syd løbende Treneflod; fra Egnen ved Ellingsted erholder den ikke ubetydelige Tiløb. Over det hele, gennemgaaende impassable Parti fører foruden Oxevejen kun 2 banede Veje, nemlig Vejen fra Kl. Reide til Kurborg og den fra Klove til Hollingsted. Terrainet foran Stillingen til henimod Sorgfloden V. for Rendsborg-Chausseen er, som henhørende til Hedebeltet, fladt og uden anden Afvexling end de Vandløbene ledsagende Eng- og Mosedrag. Ø. for



Chausseen mellem Krop og Brekendorf findes den saavel ved sin Størrelse som ved sin Ufremkommelighed mærkelige Mose, Königs Moor. S.Ø. og Ø. for denne Mose antager Terrainet en bølgeformig Charakter, der bliver mere og mere fremtrædende, jo længere man kommer mod Øst, og afsluttes med det høje og smukke, tildels skovbevoxede Bakkeparti, der fra Flekkeby strækker sig i sydlig Retning ned imod Bistensee, de saakaldte „Hüttener Berge.“

For en Hær, der ikke har Styrke nok til at overspænde den nysomtalte Stilling, frembyder der sig bagved samme en anden, der desuden selv for en i Dannevirke-Stillingen kjæmpende Hær har stor Betydning ved en eventuel Retraite, nemlig den tidligere berørte Gottorp-Hysby-Stilling. — Fra den midterste Del af den langstrakte Slesvig By, Lollfus, til henimod Hysby strækker der sig en for en stor Del skovbegroet Højderyg, der falder stejlt af mod det foranliggende Mose- og Engdrag (Fortsættelsen af Sliens Indskjæring), og som saavel derved som ogsaa ved de særdeles gode Artilleri-placements, den frembyder, maa tiltrække sig Opmærksomheden. Højderne i Thiergarten og S. for Ziegelei samt det saakaldte „Schurbjerg“ og Højderne Ø. for Hysby udmærke sig navnlig i sidstnævnte Henseende. Den venstre Fløj af denne Stilling udgjør Gottorp Slotsø, der, naar Dæmningerne mellem denne og Friederichsberg og mellem Sidstnævnte og Lollfus gjennem-brydes, ved mindre, fortificatoriske Anlæg og med en ringe Styrke vil gjøre det muligt at beherske den eneste Vej paa dette Punkt, ad hvilken en angribende Fjende kan naae ind paa den eventuelle Hoved-retraitelinie, Flensborg-Chausseen. Som naturlige Forværker for Stillingen maa foruden den nys omtalte Ø paa

venstre Fløj endnu fremhæves de mindre, af de forskellige Engstrækninger, hvori Hovedengdraget forgrener sig, omgivne Bakkepartier, af hvilke navnlig det, hvorpaa Annettenhöhe og Pulvermühle ligge, har Betydning. Terrainet mellem Dannevirke-Stillingen og den heromhandlede er stærkt bølgeformigt, men dog godt overskueligt fra de forskellige, vigtigere Punkter i Stillingen. Derimod ere, naar Kampen føres i selve Positionen og bag samme, de store derværende Skovpartier, Thiergarten og Pølhegn, hindrende for Oversigten og Ledelsen af Bevægelserne. Stillingens Benyttelse er endelig betinget af Tilstedeværelsen af en til Observation og eventuel Dækning af den højre Flanke i Egnen om Hysby og Skovby tilstrækkelig Styrke.

Bliver en i denne Stilling kjæmpende Hær nødsaget til at opgive samme, saa frembyder Terrainet N. for de nævnte Skovpartier umiddelbart paa den anden Side af Slesvig-Husum-Vejen ved Taterkro og Nykro Lejlighed til at samle de muligvis spredte Afdelinger og gjenoptage Kampen, der vil kunne understøttes meget virksomt ved Artilleri, placeret dels c. 1000 Alen N. for Hühnerhäuser, dels paa flere Punkter mellem Taterkro og Nykro, medens det ad Oxevejen opererende Corps forudsættes stadigt at dække den højre Flanke ved at hævde Besiddelsen af Terrainet i Egnen ved Dækketro.

Paa en yderligere Retraite vil Egnen ved Lyrskov, Ruhekro og Kattenhund kunne anvendes til fortsat Modstand, idet man her vil kunne tage en Stilling med højre Fløj støttet til Arnholt Sø, venstre Fløj til Mosedragene fra Kattenhund til Langsøen. I Terrainet Syd om Lyrskov, Falkenberg og Ruhekro samt i Skoven, der Ø. for Chausseen strækker sig hen imod Kattenhund, findes gode Holdepunkter, ligesom ogsaa Artilleriet paa begge Sider

af Chausseen vil kunne finde heldige Stillinger. Cavaleriet maa her hævde Besiddelsen af det iøvrigt paa flere Steder mindre fremkommelige Terrain V. for Arnholt Sø.

Endelig afsluttes det omhandlede Terrainparti med den Lavning, hvori Arnholt Sø og Langsø ligge, bagved hvilken der findes en god Opstilling under en Retraite. Stillingen har dog den meget store Mangel, at man ikke her som ved Positionen S. for Lavningen tilstrækkeligt kan see, hvad der af Fjendligt bevæger sig mod samme, idet det bakkede og skovbevøxede Terrain betager Udsigten over den foranliggende Egn. Med Hensyn til selve Lavningen bemærkes, at Vandløbet mellem Chausseen og Langsøen ikke er af stor Betydning, da det saagodtsom paa hele Strækningen er passabelt i det Mindste for spredt Infanteri. Over Langsøen, der iøvrigt danner en større, passiv Hindring, findes der ved Gulholm et Vadested med en Vanddybde af 2—3 Fod med Undtagelse af et enkelt Sted, hvor der haves 4 Fods Vanddybde. Vadestedets Bund er fast Sand, saa at det paa alle Aarstider er passabelt saavel for Infanteri som for Cavaleri. Derimod behøves der for at føre Voiturer derover dels gunstige Vejrforhold, dels meget nøje bekendte Vejvisere. Tilgangen saavel til Vadestedets nordlige som til dets sydlige Side maa skee ad temmelig slette Veje. Østligere mellem Sr. Farensted og Vedelspang findes endnu et Vadested, der dog ved Nærheden af Hovedvejen over Vedelspang ikke er af stor Betydning. Den venstre Fløj af Stillingen dækkes af Vedelspang-Passet, der, naar Træbroen over Aaen paa Vejen fra Mysunde afbrydes, vil kunne forsvares mod en ikke ringe Overmagt, især naar Forsvaret støttes af Artilleri,

der finder hensigtsmæssige Placements paa den nordlige Side af Passet.

Med Hensyn til Enkelthederne vedrørende det her i korte Træk skizzerede Terrain bemærkes, at fra Syd føre følgende Hovedtilgange til Stillingen. Chausseen fra Rendsborg til Slesvig passerer Sorgfloden ved Sorgbrück og gaaer derpaa i en nogenlunde lige Linie Øst om Krop mellem denne By og Königs Moor over Landsbyen Jagel og Klosterkro, Øst om Bustrup Teich og dens Forlængning i sydvestlig Retning til Dannevirkevolden, hvorpaa den træder ind i Bustrup By, hvis Hovedgade den danner, indtil den i Byens nordlige Udkant støder sammen med Chausseen fra Ekernførde til Slesvig. Tæt N. for Klosterkro passerer den Kurgraven og derpaa Affaldet af den tidligere omtalte, smalle Højderyg, Kongshøj-Partiet. I den nordlige Del af Bustrup By er den ført i Lavningen mellem Galgebjerg og Risbjerg; Sidstnævntes stejle Affald mod Chausseen støttes ved en lav Mur. Det er en fortrinlig Vej, men Terrainet paa begge Sider af samme frembyder faa eller ingen Holdepunkter af Betydenhed. Ved Krop fører en vel bred, men sandet Vej gennem den nævnte By fra Chausseen til Gr. Reide, hvilken atter ved en Tvervej i nordlig Retning sættes i Forbindelse med Kl. Reide, hvorfra man ad Vejen over Friederichsheide og Kurborg naaer hen til Dannevirkevolden. Desuden bøjer c.  $\frac{1}{4}$  Mil N. for Krop den vestre Landevej, Oxevjen, af fra Chausseen og løber i en med denne divergerende Retning over Lille Dannevirke, hvor den passerer Dannevirkevolden, Husby og Skovby, hvornæst den tager Retning mod Nordøst forbi Dækkekro og Lyrskov, indtil den efter at have passeret det lave Terrain Ø. for Arnholt Sø ved en Svingning mod Øst udmunder i

Chausseen fra Slesvig til Flensborg. Vejen har paa denne Strækning aldeles den samme Beskaffenhed som den Del af samme, der alt er omtalt ved Beskrivelsen af Terrainet ved Flensborg og Bov. En tredie Hovedvej, der ligesom den ovenfor omhandlede Chaussee fører ind paa Stillingen gjennem Bustrup, er den gamle Landevej mellem Rendsborg og Slesvig. Den forlader Chausseen allerede lidt over  $\frac{1}{4}$  Mil N. for Rendsborg, gaaer i nordøstlig Retning over Duvensted til Neu Duvensted, hvor den bøjer skarpt om imod Nordvest, passerer Sorgen ved Stentenmühle og bøjer Ø. for Oxlev om i nordlig Retning, hvilken den beholder indtil Brekendorf, hvorpaa den i nordvestlig Retning fortsættes til Bustrup, i hvilken By den nogle 100 Alen bag Dannevirkevolden udmunder i Rendsborg-Chausseen. Paa Strækningen fra Stentenmühle indtil Brekendorf er Terrainet, hvori Vejen gaaer, overalt passabelt trods det ikke ringe Antal af Enge og mindre Skovstrækninger, der opfyldte det. N. for denne By bliver det derimod vanskeligere at passere, idet Königs Moor strækker sig tæt op til Vejen i Vest; ligeledes begrændses her Oversigten i Øst af det couperede og høje Terrain henimod Wolfskrug. N. for Hahnenkrug tiltager Fremkommeligheden i vestlig Retning, medens den i østlig indskrænkes noget ved Tilløbene til Selk-Mølleдам, dog ere disse Vandløb selv uden stor Betydning og kunne næsten overalt uden Vanskelighed passeres. S. for Over Selk begynder Terrainet at hæve sig gjennem denne Bys stærkt af Hegn gjennemskaarne Marker op til Kongshøj, som den her omhandlede Vej efter at have optaget Vejen fra Flekkeby over Esbrem til Slesvig passerer tæt forbi, og hvorfra man opnaaer den første Oversigt over Terrainet omkring Slesvig og Bustrup. Efter at have passeret det lange Fald fra

Kongshøj mod Vedelspang, der ligger i en Slugt ned mod Hadeby Nor, tager Vejen en lidt mere vestlig Retning indtil dens Overskjæring med Dannevirkevold; den fortsættes desuden fra Vedelspang i nordlig Retning ved en mindre Vej, der efter at have passeret de 2 tidligere berørte, halvcirkelformige Arme, hvori Dannevirkevolden ender, forgrener sig i flere Veje, der dels føre i vestlig Retning til Bustrup, dels i nordøstlig Retning Vest og Øst om Hadeby Holt, til Hadeby-Kirke og Ekernførde-Chausseen. Overalt paa Strækningen mellem Kongshøj og Bustrup er Vejen fuldstændigt overseet og behersket af Højderne omkring Lopsted, ligesom ogsaa enhver Bevægelse paa samme kan iagttages fra Dannevirkevolden foran Bustrup. Vejen fra Ekernførde til Slesvig, der ligeledes er en god, chauseret Vej, føres paa en Dæmning over Munden af Hadeby Nor og derfra langs Slien og temmelig tæt ved denne indtil umiddelbart Ø. for Dæmningen ved den nordlige Del af Bustrup Teich, hvor den støder sammen med Rendsborg-Chausseen. Den fortsættes af Friederichsbergs Hovedgade indtil S. for Gottorp, fra hvilket Punkt 2 Dæmninger sætte Gaden i Forbindelse henholdsvis med Gottorp Slotsø og den midterste Del af Slesvig By, den saakaldte Lollfus. Paa den nordlige Side af Gottorp Slotsø fører en anden Dæmning over til Bakkepartiet paa den nordlige Side af Slien, det skovbevoxede, saakaldte Neuwerk, og derfra til Hühnerhäuser. Ved sidstnævnte Punkt støder denne Vej sammen med Chausseen fra Slesvig til Flensborg, der fra den vestlige Udkant af Lollfus over Hesterberg fører til det nævnte Punkt, medens Vejen gennem Slesvig By fortsættes i østlig Retning gennem Resten af Lollfus og Altstadt, den egenlige gamle By, der breder sig

ud til begge Sider af Hovedvejen, nemlig mod Nord til Sct. Jürgen og mod Syd helt ned til Slien paa en Halvø, der kaldes Holm. Fra Altstadt føre atter 2 Veje ud i nordøstlig Retning, nemlig den mindre Landevej fra Slesvig til Vedelspang, hvor den støder sammen med Landevejen fra Mysunde til Flensborg, og en Bivej, der over Moldened og Skaleby fører til Brodersby. Begge disse Veje have de for de Vejklasser, hvortil de høre, almindelige Dimensioner og ere ret vel vedligeholdte. Fra Hühnerhäuser gaaer imod Vest over Nykro og Dækkekro den ret gode Husum-Landevej, der passerer Trenefloden ved Treja, og hvorfra der tæt N. for Thiergarten langs den nordvestlige Side af denne Skov afgaaer en mindre Landevej over Ziegelei og Schurbjerg til Hysby. Iøvrigt er der kun 2 andre, større Tverveje i Afsnittet, nemlig den, der fra Friederichsberg fører over Store Dannevirke Nord om Kurborg, hvor den optager Vejen fra Kl. Reide til Ellingsted og Hollingsted, og den, der fra Jagel fører over Gr. Reide til Bünge. Af de øvrige Veje skal man her særligt fremhæve den fra den nordlige Del af Friederichsberg over Pulvermühle løbende Vej, der gennem en Hulvej fører op ad Skrænten V. for Thiergarten til Hysby-Ziegelei-Vej, og som ved sin Beliggenhed og derved, at den passerer de vigtigste Punkter i Afsnittet V. for Slesvig, har en særegen Betydning, og den, der fra Jagel fører til Over Selk, og som saaledes tilvejebringer en Forbindelse mellem Chausseen og den ældre Landevej. Paa Skove er navnlig Terrainet V. for Slesvig meget rigt, idet Thiergarten og Pølhegn optage over Halvparten af Strækningen fra Slesvig til Skovby paa Sli-Indsænkningens nordlige Rand. Det er temmelig tætte, dog overalt for Infanteri let passable

Skove. Tilgangen til førstnævnte Skov fra Dalen er imidlertid navnlig i dens vestligste Del besværliggjort ved en stejl Opstigning af Terrainet, der næsten danner en Skrænt, og som er stærkt bevoxet med Krat. Ligeledes ere de S. for Thiergarten og V. for Gottorp liggende, tildels af Enge omgivne Bakkepartier bevoxede med et Krat, der strækker sig hen til Annettenhöhe og ved denne Gaard ender i en mindre, dertil hørende Lystskov. Af det Ø. for Annettenhöhe ved Foden af Bakken liggende Pulvermühle fører Skoven og Krattet det fælles Navn Pulverholz. Af de øvrige Skovpartier skal her berøres den V. for Lille Dannevirke liggende Süderholz og Hadeby Holt, et langstrakt, højtliggende Skovparti, der fra Hadeby Kirke strækker sig i sydvestlig Retning henimod den nordlige Gren af Dannevirkevolden ned imod Hadeby Nor. Sidstnævnte Skovstrækning yder en mod Slesvig over Bustrup fremtrængende Fjende god Dækning under et Forsøg paa ved en omgaaende Bevægelse at fremtvinge en Opgivelse af den sydlige Del af Bustrup By, naar Forsvaret ved den østlige Del af Dannevirke er opgivet.

Det er nylig omtalt, at det S. for Thiergarten liggende Parti af mindre, kratbevoxede Bakker er opgivet af Engpartier. Disse Engstrækninger, hvoraf to føre Benævnelserne Pøldam og Pølong, ere gennemskaarne af Grøvter, og Bunden i samme er gennemgaaende blød; 2 Vandløb af ringe Brede føre Vandet derfra ud til Slien. Det nordligste af disse løber fra den nordlige Del af Pøldam igjennem Pølong og falder i Slien N.V. for Gottorp; det optager saavel fra Syd som fra Nord flere mindre Tilløb, blandt hvilke fremhæves det østligste, der driver en Vandmølle, Stampemøllen. Det sydligste Løb udspringer



omtrent midtvejs mellem Lille Dannnvirke og Thyrborg, passerer Øst om Sidstnævnte og løber i nordøstlig Retning til den sydlige Del af Pøldam og derfra i en større Bue Sønden om Bakkepartiet S. for Annettenhöhe, hvornæst det efter en skarp Drejning imod Nord tæt Øst om Pulvermühle fortsætter sit Løb til Sliens vestligste Endepunkt. Et andet Engparti, der ogsaa her vil være at nævne, er Fortsættelsen af Bustrup Teich imod Sydvest. Det har ligesom førstnævnte en meget blød Bund og gennemstrømmes af et Vandløb, der dog først henimod Bustrup Teich, hvor Engen gaer over til en fuldstændig Sump, naaer en større Brede. Afløbet af Bustrup Teich til Slien skeer igjennem et længere Løb først Øst og senere Vest om Haverne i Friederichsberg, Østen om Prindsens Palais, hvornæst det atter overskjærer Hovedgaden i Friederichsberg og paa den østlige Side af samme danner den derværende, store Mølleдам, der har Afløb til Slien. Kysterne af Slien ere bugtede, og paa hele Partiet Ø. for Friederichsberg dannes de af Enge med temmelig blød Bund; blandt Fjordens Indskjæringer fremhæves den S. for Øre, der i sydvestlig Retning strækker sig henimod Dæmningen mellem Bustrup og Friederichsberg; den fører Navnet Odderkulen og har ikke nogen stor Vanddybde, men en temmelig moradsig Bund.

Hvad de i Afsnittet værende Byer og Bygninger angaaer, da er det kun Gottorp Slot, der ved sin særegne Beliggenhed kan siges at have nogen større taktisk Betydning for Forsvaret. Med Hensyn til Cantonnementsforholdene da afgiver Slesvig By tilstrækkelige Localiteter til at kunne rumme en større Hærafdeling; Byens store Udstrækning i østlig Retning N. for Slien bevirker imidlertid en større Fjernelse af de canton-

nerende Afdelinger fra det Sted, hvor de skulle optræde kjæmpende, end det under flere Tilfælde kan være ønskeligt. De S. og V. for Slesvig liggende Landsbyer frembyde ligeledes god Lejlighed til Cantonneren; hvorvidt man kan gaae i sin Benyttelse af samme, afhænger naturligtvis af Planen for Forsvaret. Terrainet er overalt stærkt gjennemskaaret af Hegn, hvoraf de fleste ere beplantede; saagodtsom alle Veje ere indhegnede.

Ved en forsvarlig Bevogtning af Overgangsstederne over Reide Aaen og Trenen samt ved Slien ere Stillings Fløje dækkede mod umiddelbar Omgaaen; derimod kan en Omgaaen saavel af den højre som af den venstre Fløj i større Afstand fra Stillingen udføres, hvorved da følgende Bemærkninger kunne gjøres gjældende: En Omgaaen af Stillingens højre Fløj i større Afstand maa nærmest tænkes udført over Frederikstad, hvorfra man dels ad den vestre Landevej til Husum vil kunne naae ind paa Hovedvejen fra Husum til Flensborg og saaledes true en ved Slesvig staaende Styrkes Retraitelinie, dels vil kunne søge at forcere et eller flere af Passene over Trenen for derfra at operere mod den højre Flanke. Denne Bevægelse fordrer imidlertid fra Fjendens Side en ikke ringe Styrkes Detachering ad den lange Omvej gennem Ditmarsken, og en Bevogtning af de ovennævnte Trenepasse vil desuden kunne sikkre mod, at en Bevægelse som den sidstnævnte skulde kunne foranledige en Overrumpling. Endelig ligge Passene i betydelig Afstand fra den Fløj af Forsvarerens Styrke, mod hvilken der skulde opereres, saa at man ved den hele, vidtgaaende Operation er meget udsat for, naar man har en activ Fjende for sig, at see de saaledes adskilte Dele af Angrebsstyrken slaaede partielt, uden at der er nogen Mulighed for,

at den ene kan bringe den anden directe Understøttelse.

Med Hensyn til venstre Fløj da er denne rigtignok dækket af Slien, men denne Fjord tilsteder, især naar ikke alle Fartøjer paa samme itide ere borttagne, bekvem Overgang paa mange Steder, hvoraf navnlig skal fremhæves Mysunde, Arnæs og Kappel. En fuldstændig Sikkring mod slige Bevægelser vil kunne opnaaes ved at occupere den saakaldte Kokkendorf-Stilling, der i Vest støtter sig til Østerbækken og i Øst til Vindeby Nor samt Ekernforde. Man vil nemlig herved afspærre Landskabet Svansen aldeles for Fjenden. Hertil udfordres imidlertid en ikke ubetydelig Styrke, hvis Retraite, naar Dannevirke-Stillingen opgives, maa søges iværksat gjennem Svansen til Olpenæs, Sliminde og Maesholm, forsaavidt den ikke tidnok over Mysunde eller muligen Kappel kan slutte sig til den retirerende Hovedstyrke. For en mindre, ved Slesvig concentreret Hær ville de udstrakte Terrainforhold ikke tillade en Besættelse af denne Linie, og maa man da indskrænke sig til ved en Bevogtning af Hovedovergangsstederne over Slien at sikre sig mod de Calamiteter, som kunne opstaae af en større, fjendlig Styrkes Overgang og Fremrykning mod Stillingens venstre Flanke og Ryg henimod Vedelspang eller mod dens Retraitelinie henimod Flensborg. Saameget mere vil det være nødvendigt at vaage over fjendlige Foretagender fra denne Side, som Afstanden fra Kappel til Flensborg ikke er større end den fra sidstnævnte By til Slesvig, og en Diversion i Forsvarshærens ventre Flanke, hvorved denne nødtes til at fjerne sig fra sin Retraitelinie paa Flensborg og trække sig i vestlig Retning, vilde afskjære den fra dens naturlige

Hovedoperationslinie og nøde den til at passere det kun lidet vejsomme og for Subsistentsmidler i høj Grad blottede Terrain i Midten af Landet.

At en mindre Hær, der er Herre tilsøs, bør lade Sammenstødet af Hovedvejene Syd fra til Svansen iagttage af en til Ekernførde henlagt, mindre Styrke, der i Nødstilfælde kunde tages ombord i Skibene, skal her endelig kun i Forbigaaende berøres. Noget egentligt større Forsvar paa de vigtigere Punkter langs Slien vil en mindre, i Slesvig-Afsnittet opstillet Hær ikke kunne inlade sig paa. Det vil imidlertid for paa-kommende Tilfælde kunne være af Vigtighed at have Passet over Vedelspang frit til Retraite for en Del af Hæren, og for at forhindre en fjendlig Styrke fra under et Hovedangreb paa Stillingen uden Modstand at benytte det smalle Løb ved Mysunde til hurtig Overgang paa den nordlige Slibred og derfra at naae bemeldte Pas vil det stedse være tilraadeligt at have Overgangsstedet ved Mysunde forsvaret med saa stor en Styrke, som Hovedforsvaret i Stillingen kan tillade, og dette saameget mere, som Terrainet her egner sig godt til Forsvar med en ringere Styrke, og som man desuden ad denne Vej har den hurtigste Forbindelse med Ekernførde.

Det Parti, der saaledes her har særlig Interesse, er Terrainet paa begge Sider af Snevingen af Slien mellem Brodersby og Mysunde. Snevingen danner næsten en Halvbue fra Nordøst til Sydvest og udmunder i Vest i den store Udvidelse af Slien, der kaldes Store Bredning, og som med en enkelt, mindre Sneving ved Steksvig strækker sig helt hen til Slesvig By. Det smalleste Løb i Mysunde-Snevingen begrænses af 2 Halvøer. Den paa den sydlige Bred af Slien skyder

sig ud i denne i nordlig Retning; her ligger i en Dal Landsbyen Mysunde, og igjennem Halvøen fører Vejen fra Ekerneforde til Flensborg hen til dennes vestlige Kyst, hvor Overfarten skeer til Færgegaarden paa den vestre Side af det smalle Løb ved Hjælp af en Trækfærge. Flensborg-Vejen fortsættes over Halvøen, der fra den nordre Bred skyder sig ud i sydlig Retning, og tæt N. for hvilken den i 2 adskilte Dele liggende Kirkeby, Brodersby, findes. Halvøen paa den vestre Slibred S. for Færgegaarden udfyldes af et større og jevnt stigende Bakkeparti, der naaer en Højde af c. 45 Fod og med stejle Skrænter falder ned mod Slien saavel i østlig som i sydlig Retning. Fra dette Bakkeparti oversees og beherskes fuldstændigt saavel den sydligste Del af Halvøen, hvorpaa Mysunde ligger, som ogsaa den Del af den sydlige Slibred, som ligger V. for denne By og N. for Vesby. N. for Færgegaarden findes ligeledes et mod Slien stejlt affaldende Bakkeparti, der dog er lavere end det ovenfor omtalte, idet de højeste Bakkekroner ikke naae op over nogle og 30 Fod. Dette Parti beherskes fra Terrainet paa den østre Slibred, der fra Byen Mysunde hæver sig op til nogle og 40 Fod og danner en langstrakt Højderyg, der med et jevnt Fald nærmer sig Slien, hvortil den falder ned gjennem en mindre Skrænt. Det langstrakte Fald i vestlig Retning bevirker, at dette Parti, om end dominerende, dog er fuldstændigt overseet fra den ligeoverfor liggende, vestre Slibred. Medens Halvøen, hvorpaa Mysunde ligger, er skovløs, findes der paa den vestre Slibred flere spredt liggende, mindre Skovpartier, hvoraf navnlig skal fremhæves den paa en Bakke mellem Flensborg-Vejen og Slien liggende Skov, der afgiver en hensigtsmæssig Plads for en i det foranliggende Ter-

rain staaende Styrkes Reserve, saameget mere, som Halvøens Brede her betydeligt formindskes ved de Mosedrag, der fra begge Sider skyde sig ind fra Slien henimod den ovennævnte Vej. Egnen er her som næsten overalt i Angel og Svansen gjennemskaaren med Jordvolde, der som oftest ere beplantede.

Af Tilgange til Mysunde Syd fra er allerede omtalt Landevejen mellem Ekernefærde og Flensborg, der fra førstnævnte By følger Chausseen til Slesvig indtil henimod Snap Mølle og dernæst bøjer af i nordvestlig Retning for over den store Kirkeby Kosel at føre hen til Mysunde. Foruden ved denne Vej staaer Mysunde i Forbindelse med den fornævnte Chaussee ved en Bivej, der fra Mysunde gaaer i sydlig Retning mellem Vesby og Langsø, og som støder til Chausseen nogle 1000 Alen Ø. for Holm. Fra Chausseen fører i sydlig Retning forskjellige Biveje til de i det couperede og skovrige Terrain mellem denne og Wittensee liggende Landsbyer, saaledes over Dyrvad til Kokkendorf og Vindeby og over Hummelfeld og Østerby til Vindeby, Gr. Wittensee og Hütten. Fra Øst fører kun een Vej ind til Mysunde, nemlig den fra Siseby, der gaaer over Risby, Eskildsmark og Ornum, passerer Kosel Aaen ved Ornum Mølle og udmunder i Ekernefærde-Vejen tæt S. for Mysunde. Fra Halvøen S. for Brodersby fører kun een Vej, nemlig Landevejen til Flensborg, i nordvestlig Retning; umiddelbart ved selve Brodersby krydses den af Vejen fra sidstnævnte By over Geel, Kalleby og Skaleby til Slesvig. Begge de nævnte Veje overskjæres af Løjt Aa, der paa denne Del af sit Løb og indtil Slien har Retning imod Sydvest. Omtrent  $\frac{3}{4}$  Mil længere mod Nordvest danner Flensborg-Vejen efter at have passeret Kirkebyen Tolk, som tidligere omtalt, Passet ved Vedelspang og fortsættes derfra uden at passere væsentlige Terrainhin-

dringer i nordvestlig Retning; ved Nr. Farensted afgaaer over Ølsby, Husby og Munkbrarup den til Holdnæs førende, mindre Landevej.

De foranstaaende Bemærkninger ville i Forening med et Blik paa de medfølgende Planer III og IV give tilstrækkelig Oplysning angaaende Skuepladsen for den forestaaende Kamp. Det skal nu omtales, hvilken Plan den danske Overcommando lagde for det eventuelle Forsvar i Stillingen, samt hvilke Forsvaret forberedende og lettende Arbejder, der bleve udførte.

Den danske  
Overcommandos  
Plan for For-  
svaret.

Efter at Overcommandoen ved forskjellige Recog-nosceringer havde skaffet sig nøjagtig Kundskab om Terrainets Beskaffenhed og Fremkommelighed paa de forskjellige Punkter i Stillingen, besluttede den sig til med den ringe Styrke, den disponerede over, ikke at modtage et Angreb i den udstrakte Dannevirke-Stilling. Den bestemte sig derimod for et af 2 Alternativer, imellem hvilke Valget skulde træffes efter den Maade, hvorpaa Fjenden førte sit Angreb. Dersom nemlig Fjenden samme Dag, som han ankom foran Dannevirke, foretog Angrebet paa Stillingen, da skulde Avantgarden indlede Fægtningen ved Dannevirke S. for Bustrup, og Hovedkampen føres i Gottorp-Hysby-Stillingen. Dersom Fjenden derimod ikke angreb samme Dag, som han var rykket frem mod Stillingen, da skulde Angrebet modtages i Taterkro-Stillingen. Denne Beslutning samt de Grunde, der havde ledet Overcommandoen dertil, og som tilstrækkeligt klart ville fremgaae af hvad der ovenfor er fremsat, meddeltes Armeecorpsets samtlige Afdelingscommandeurer ved et Møde i Hovedkvarteret, hvortil disse vare tilsagte den 17de April Kl. 6 om Eftermiddagen. For at Tropperne i Tilfælde af Angreb kunde være til Disposition paa passende

Punkter bestemtes endvidere til Rendezvousstillinger:

For Avantgarden, Dannevirkevold S. for Bustrup,

— 1ste Infanteri-Brigade, Erdbeerenberg,

— 2den — Ziegelei,

— Flankecorpset . . . . . Hühnerhäuser,

— Cavalieri-Brigaden . . . . Egnen ved Lille Dannevirke og

— Reservens Infanteri . . . . Gottorp Slot.

Oberstlieutenant Haxthausen havde, som det vil erindres, alt den 16de erholdt Ordre til at forsvare Mysunde kraftigt; i Tilfælde af at Hovedcorpset maatte retirere, erholdt han Ordre til at trække sig tilbage over Skolderup til Vedelspang, hvilket Pas han skulde forsvare.

Af de iøvrigt ikke betydelige Arbejder, der vare foretagne i Forsvarets og Communicationens Interesse, skal her fremhæves følgende:

Arbejder med Hensyn til Stillingens Forstærkning.

Et Kanonplacement blev anlagt ved Lille Dannevirke-Kro, ligeledes anlagdes Kanon- og Espingolplacements samt Løbegrave paa Gottorp Slotsø. Broen paa Dæmningen fra Øen til Friederichsberg gjordes rede til Afbrydning, og Forhug forberededes sammesteds. Dæmningen fra Friederichsberg til Lollfus blev undermineret. I selve Stillingen ved Slesvig blev der iøvrigt kun anlagt nogle Colonneveje dels paa begge Sider af Oxevejen fra Lille Dannevirke til henimod Husum-Vejen, dels Øst om Hühnerhäuser, dels endelig V. for Annettenhöhe ved Pøldam. Derimod anvendtes noget mere Arbejde paa Retraite-Stillingen imellem Arnholt Sø og Langsø, hvor Chausseen blev gennemgravet ved den sydlige Udkant af Isted Skov, og hvor der indrettedes Kanonplacements; der tilvejebragtes Forhug dels i Udkanten af Isted Skov, dels Ø. for



Arnholt Sø, ligesom ogsaa Træerne ved Chausseen bleve forberedte til at fældes som Forhug. Til Forsvar af Vejen fra Lyrskov tæt Øst om Arnholt Sø til Chausseen og af den fra Bjerent til Arnholt blev der anlagt 2 Flecher og en flecheformig Løbegrav. Ligeledes bleve nogle Løbegrave anbragte til Forsvar af Vejen fra Bjerent til Isted, hvor denne passerer Dalstrøget mellem Langsø og Arnholt Sø. Endelig blev Passet ved Vedelspang forstærket ved Anbringelse af Løbegrave og Indskjæringer. Iøvrigt tilvejebragtes de til Communicationen i hele Terrainet fornødne Deboucheer. Ved Mysunde tilvejebragtes paa Sliens venstre Bred en Indskjæring til 2 Piecer paa den tidligere omtalte, dominerende Bakke S. for Færgegaarden; paa Fløjene af denne Indskjæring anbragtes Løbegrave, ligesom ogsaa saadanne anlagdes ved Foden af den omhandlede Bakke langs med Slien. Paa den østre Bred paabegyndtes en Tambour ved den derværende Færgegaard. Til Forbindelse mellem de 2 Slibredder blev der foruden den tilstedeværende Færge dannet en anden, hvilende paa c. 20 større og mindre Baade, der vare tilvejebragte fra Omegnen. Iøvrigt bleve ingen Foranstaltninger truffet for at lægge Beslag paa de langs Kysten af Slien værende Fartøjer; Grunden hertil maa søges i en Humanitetsfølelse hos Overcommandoen, der ikke vilde berøve Beboerne deres eneste Erhvervskilde, men som disse imidlertid kun lønnede slet ved, som det senere vil sees, idetmindste tildels at stille deres Fartøjer til Fjendens Disposition. Med Hensyn til Armecorpsets eventuelle, videre gaaende Retraite havde Overcommandoen dels truffet Foranstaltninger til Samlingen af endel mindre Transportskibe i Flensborg Havn og ved Holdnæs, dels tilskyndet Commandanten paa Als til at søge

Forbindelse tilvejebragt imellem Als og Sundeved ved en Skibsbro.

Der staaer endnu tilbage at omtale hvad der siden Affairen ved Bov var foregaaet paa den fjendlige Side med Hensyn til Forøgelsen, Organisationen og Commandoen af de Stridskræfter, der efterhaanden samlede sig ved den slesvigske Grændse, samt de Dispositioner, efter hvilke disse gik frem til Angreb paa vort i Egnen ved Slesvig opstillede Armeecorps. For de preussiske Troppers Vedkommende er det allerede i første Afsnit berørt, at Oberst Bonin af Affairen ved Bov tog Anledning til at skyde sine Forposter frem til Sorgfloden. Insurgenthærens Nederlag og den Omstændighed, at kun en Del af Oberstens Corps var ankommen til Bestemmelsesstedet, i Forbindelse med det tidligere omtalte Paalæg fra det preussiske Krigsministerium om ikke at sætte Noget paa Spil bevirkede, at Operationerne foreløbigt maatte stilles i Bero, og det er ovenfor alt bemærket, hvorledes den derved medgaaede Tid udfyldtes ved den gjentagne Correspondance mellem Obersten og den danske Overcommando. Udfaldet af Affairen ved Bov kunde naturligvis kun virke paaskyndende med Hensyn til de tyske Troppesendinger, ligesom ogsaa den stadige Tilvæxt i Troppernes Styrke i Forbindelse med andre Omstændigheder efterhaanden fremkaldte forskellige Vexlinger i Overcommandoen. Mellem den 9de og 16de April forstærkedes de ved Rendsborg staaende Tropper, som det vil erindres, fra Begyndelsen af kun bestode af 2 Garde-Regimenter, med det 20de Infanteri-Regiment, der anvistes Qvarter i Landsbyerne S.Ø. og N.Ø. for Rendsborg, fremdeles med Fusilier-Bataillonnen af det 31te Infanteri-Regiment, 1 Garde-Batteri,  $\frac{1}{2}$  ri-

De efter den  
Sde April an-  
komne Tropper  
af Bonins Corps  
samt dettes For-  
stærkning.

dende Batteri samt 1 Fodbatteri, hvorimod Kyradser-Regimentet og de 2 Husar-Escadroner, der vare tildelte Corpset, endnu vare paa Marchen og først kunde ventes henholdsvis den 18de og 19de. De ovennævnte Tropper belagde Byerne S. for Rendsborg; kun det halve ridende Batteri indkvarteredes N. for samme. Medens Oberst Bonin var beskjæftiget med at ordne Forholdene i sit Corps saaledes, at han ved de indledede Underhandlingers Afbrydelse kunde være færdig til Fremmarche, besluttede den preussiske Regjering paa Efterretning om Affairen ved Bov betydeligt at forstærke Troppestykken i Holsten. Oberst Bonin erholdt Meddelelse herom den 17de April. Forstærkningen skulde bestaae af 4 Batailloner, 2 Escadroner Husarer og  $\frac{1}{2}$  ridende Batteri. Den saaledes forøgede Styrke skulde commanderes af Fyrst Radziwill og deles i 2 Brigader, den ene under Commando af Generalmajor Möllendorff, den anden under Oberst Bonin, der erholdt Titel af Generalmajor. Fyrst Radziwill ankom den 18de til Rendsborg. Samme Dag ankom ligeledes til Rendsborg General Halkett, der commanderede den af Hannover m. fl. mobiliserede Division af 10de Forbunds-Armee-corps. Generalen havde ifølge de ham tildelte Ordre forberedt sig paa at begynde Overgangen over Elben den 15de April. Den 13de April erholdt han imidlertid Befaling til endnu samme Dag at paabegynde Overføringen af Tropperne samt Meddelelse om, at 3 Batailloner og 1 Dragon-Regiment yderligere vilde blive tildelte Divisionen. Mellem den 13de og 16de concentreredes Størstedelen af Divisionen i Omegnen af Altona, og sidstnævnte Dag erholdt Generalen — hvis Instruction først kun havde lydt paa at bidrage til at opretholde Hertugdømmet Holstens Selv-

Generalerne  
Halkett og Fyrst  
Radziwill an-  
komme til  
Rendsborg.

stændighed, men under 14de April paa Forestillinger af den preussiske Gesandt i Hannover var bleven forandret derhen, at Generalen ogsaa kunde rykke ind i Hertugdømmet Slesvig til Cooperation med de preussiske Tropper — Befaling til at overtage Overcommandoen over samtlige tyske Forbundsstaters Tropper, der vare bestemte til Beskyttelse af Hertugdømmerne Holsten og Slesvig. Generalen erholdt endvidere Ordre til med Hensyn til sine Forholdsregler at følge de Opfordringer, der maatte blive rettede til ham fra den preussiske Regjering, fra hvis Side Underhandlinger vare indledede med Danmark. Ligeledes erholdt Generalen Tilhold om paa Grund af den af England tilbudte Mægling indtil videre at undgaae ethvert Angreb paa de danske Tropper, saafremt ikke anden Bestemmelse indløb fra Berlin. Efter at General Halkett den 18de April i Kellinghusen havde ordnet Commandoforholdene etc. ved sin Division, afgik han samme Dag til Rendsborg for at overtage Overcommandoen over de i Holsten samlede Tropper. Det vil erindres, at General Bonin i sin sidste Skrivelse til den danske Overgeneral havde fastsat den nysnævnte Dag som sidste Frist for Opfyldelsen af hans Fordringer, ligesom det ogsaa var hans Hensigt, en Hensigt, hvis Rigtighed anerkjendtes af Fyrst Radziwill, at begynde Operationerne, saasnart som Concentrationen af Tropperne tillod det. Paa denne Anskuelse kunde imidlertid General Halkett ikke gaae ind af Hensyn til det ham i hans sidste Instruction givne Paalæg, der var fremkaldt ved Englands Mæglingstilbud, og Fyrst Radziwill fandt sig derved foranlediget til at indberette Sagernes Stilling til Berlin og søge herfra at bevirke Opgivelsen af den afventende Holdning af de i Hertugdømmerne samlede Tropper. Samme Dags

Forhandlinger  
mellem de fjend-  
lige Generaler  
med Hensyn til  
de forestaaende  
Operationer.

Aften modtog han imidlertid fra det preussiske Krigsministerium en Skrivelse, der ikke blot udtalte en Tilslutning til den af ham nærede Anskuelse, men endog-saa bemyndigede Fyrsten til, hvis General Halkett ikke skulde være bemyndiget til at handle i Fællesskab med ham, paa eget Ansvar at handle, som han fandt det rettest. Den Vaabenstilstand, der factisk havde fundet Sted indtil den 18de, blev paa denne og den følgende Dag, som alt ovenfor berørt, afløst af 2 mindre fjendelige Foretagender, nemlig Overrumplingen af Cavalerifeltvagten ved Aschepel og den fra dansk Side foretagne Recognoscering mod Sorgen og den derved opstaaede Fægtning med den slesvig-holstenske Cavalerifeltvagt ved Sorgbrück. Disse Omstændigheder bestyrkede endnu mere Fyrst Radziwill i den af ham fattede Beslutning, om fornødent at gjøre Brug af den nysomtalte, ham givne Bemyndigelse og at rykke frem den 22de April. En Conference med General Halkett i den Anledning den 19de April førte ikke til Enighed, idet Sidstnævnte stadigt holdt sig til sin Instruction, saalænge ingen Befaling til ham i modsat Retning indløb fra Berlin. Paa den Dag, som Fyrst Radziwill havde bestemt til Fremrykning, var det desuden ikke muligt for Forbunds-Divisionen at naae saalangt frem, at den kunde deltage i denne; imidlertid erklærede General Halkett sig rede til, saafremt der fra Berlin indløb fornøden Bemyndigelse, at medvirke ved de tilsigtede Operationer med hvad der af hans Division kunde naae Rendsborg, for hvis Sikkring han i ethvert Tilfælde vilde sørge. Dette Tilbud gjentog han skriftligt den 20de April i Gjensvar paa en Skrivelse fra Fyrst Radziwill, hvori denne meddelte ham, at de slesvig-holstenske Tropper først kunde være færdige

den 23de April, og at Operationernes Begyndelse maatte udsættes til denne Dag. Den mobile Divisions Avantgarde blev bestemt til at slutte sig til de fremrykkende Tropper, medens de andre Afdelinger af samme forbleve i deres Cantonnements, hvorfra man dog agtede at lade dem bryde op saaledes, at de i Løbet af den 23de kunde staae i Nærheden af Rendsborg. Ved Dagsbefaling af <sup>General Halkett</sup> 20de April meddelte General Halkett Tropperne i Hertugdømmerne, at han havde overtaget Overcommandoen. <sup>overtager Over-</sup>  
<sup>commandoen.</sup> Samme Dags Aften modtog Fyrst Radziwill Svar fra den preussiske Konge og Krigsminister, hvori paabødes en ufortøvet Begyndelse af Operationerne, ligesom det ogsaa mundligt ved Overbringeren blev ham paalagt at fortsætte Operationerne indtil indover den jyske Grændse for saaledes at erholde Repressalier for den Skade, man frygtede fra den danske Marines Side. General Halkett modtog ligeledes Breve fra den preussiske Konge og Krigsminister, hvori han opfordredes til uden Tøven at passere Ejderen og at rykke frem til Angreb. Den Generalen paalagte Tilbageholdenhed var ved de nævnte Meddelelser saaledes hævet, og han kunde saameget lettere under 21de afgive den Forsikkring til Berlin, at han af al Magt vilde paaskynde den ønskede Fremrykning, som han samme Dag modtog 2 Skrivelser fra Hannover, af hvilken den ene ophævede den tidligere, ved Englands Mæglingstilbud fremkaldte Bestemmelse i Instructionen, den anden indeholdt en Befaling fra Kongen til uopholdeligt at rykke frem til Angreb. Imidlertid var der i Berlin truffet en anden Bestemmelse med Hensyn til Overbefalingen over samtlige Tropper i Hertugdømmerne. Den nærmeste Foranledning hertil var en Forbundsbeslutning af 15de April, hvorved den preussiske Re-

gjerling blev opfordret til ufortøvet at udnævne den Øverstcommanderende for de til Operationer i Hertugdømmerne bestemte Tropper, og de Stater, der havde at danne det 10de Forbunds-Armeecorps, bleve anmodede om at stille deres Contingenter til Disposition for den saaledes udnævnte, preussiske Feltherre. Den commanderende General for det preussiske 2det Armeecorps, General Wrangel, blev kaldt til Berlin, hvor han ankom den 20de April, udnævntes til commanderende General for Corpset i Hertugdømmerne og indtraf allerede den 21de

General Wrangel om Aftenen i Rendsborg. De ham medgivne Instructioner gik i samme Retning som de, der vare tilstillede Fyrst Radziwill, og løde paa en energisk Gjennemførelse af Forbundsbeslutningen og paa en saa hurtig Tilendebbringelse af den hele Sag, som muligt. Den 22de April overtog General Wrangel Overcommandoen over samtlige i Hertugdømmerne værende Tropper, og General Halkett traadte atter tilbage i sin tidligere Stilling som Commandeur for Forbunds-Divisionen.

Medens saaledes den nysomtalte, hyppige Vexling i Overcommandoen over de fjendlige Tropper fandt Sted, vare de fleste af de til disses Forstærkning bestemte Afdelinger indtrufne, og den stadigt fastholdte Beslutning hos de preussiske Commanderende om snarest at rykke frem havde foranlediget disse Troppers Concentration i Overensstemmelse med Planen for denne Fremrykning. Med Hensyn til Forbundstropperne havde saaledes General Halkett beordret den fungerende Divisionscommandeur, Generalmajor Schnehen, til den 22de at forlægge Divisionens Hovedkvarter til Rendsborg samt til at anvende alle til Raadighed staaende Midler for saa betimeligt at kunne concentrere Divisionen ved Rendsborg, at den den 23de kunde deltage i den paatænkte Fremrykning. Forbunds-Divisionen var

Forbunds-Divisionens Formation.

fra den 18de April formeret i en Avantgarde, et Hovedcorps og en Reserve.

Avantgarden bestod af:

- 1 meklenborgsk Jæger- og Skytteafdeling,
- 1ste brunsvigske Infanteri-Bataillon,
- 2den — — — ,
- 3die hannoveranske lette — ,
- 1 — Husar-Regiment (Königinn),
- 1 meklenborgsk Dragon-Division paa 2 Escadroner,
- 1 brunsvigsk Batteri paa 6 Piecer og
- 1 — Pionerafdeling.

Hovedcorpset dannedes af 2 Infanteri-Brigader:

1ste Inf.-Brigade bestod udelukkende af hannoveranske Tropper nemlig:

- 1ste Bataillon af 2det Infanteri-Regiment,
- 2den — - 2det — — ,
- 1ste — - 3die — — ,
- 2den — - 4de — — ,
- 1ste — - 5te — — ,
- 2den — - 6te — — .

Til Brigaden var afgivet: 1 Batteri paa 8 Piecer.

2den Inf.-Brigade dannedes af oldenborgske og meklenborgske Tropper og bestod af:

- 1ste Bataillon af det oldenborgske 1ste Inf.-Reg.
- 2den — - - — 1ste — ,
- 1 — meklenborgske Garde-Grenaderer,
- 2den meklenborgske Musketer-Bataillon.

$\frac{1}{2}$  oldenborgsk og  $\frac{1}{2}$  meklenborgsk Batteri med ialt 8 Piecer vare attachederede Brigaden.

**Reserven**, der ligesom 1ste Infanteri-Brigade udelukkende bestod af hannoveranske Tropper, dannedes af:



1ste Dragon-Regiment,  
 4de — — — — — samt  
 1 ridende Batteri paa 6 Piecer.

Divisionen commanderedes af Generallieutenant Hal-kett, hvis Stabschef var Capitain Sichart. Avantgarden, Hovedcorpsets 1ste og 2den Infanteri-Brigade og Reserven commanderedes henholdsvis af den hannoveranske Generalmajor Schnehen, den hannoveranske Oberst Marschalck, den oldenhorgske Oberst, Grev Rantzau og den hannoveranske Oberstlieutenant Poten.

Den preussiske  
 DivisionsFor-  
 mation.

Med Hensyn til de preussiske Tropper da vare ikke blot de af Oberst Bonins Corps endnu den 16de resterende, men ogsaa samtlige de til den anmeldte Forstærkning af Corpset hørende Afdelinger den 21de April indtrufne til et Cantonnement i Rendsborg og dennes nærmeste Omegn. I den omhandlede Styrke manglede ikkun de 2 sidstberørte Husar-Escadroner, hvis Ankomst først kunde forventes i Begyndelsen af den paafølgende Maaned; derimod var Styrken bleven forøget med en Pionerafdeling, der den 20de ankom pr. Jernbane til Rendsborg. De saaledes samlede Tropper vare, som alt bemærket, formerede i 2 Brigader, 1 Garde-Brigade og 1 Linie-Brigade.

Garde-Brigaden bestod af:

Grenader-Regimentet Keiser Alexander,

— — — — — Keiser Franz,

1 Gardeskytte-Bataillon,

1 Garde-Fodbatteri paa 6 Piecer og

1 Pionerafdeling.

Linie-Brigaden bestod af:

1ste Bataillon af 2det Infanteri-Regiment (König s),

2den — — — — — 2det — — — — — ,

1ste — — — — — 12te — — — — — ,

20de Infanteri-Regiment og  
Fusilier-Bataillon af 31te Infanteri-Regiment.

Cavaleriet bestod af:

2det Kyradsers-Regiment (Königinn),  
2 Escadroner af 3die Husar-Regiment,

tilsammen 6 Escadroner.

Af Artilleri disponerede Divisionen foruden det ovennævnte, til Garde-Brigaden afgivne Batteri over:

1 ridende Batteri paa 8 Piecer og

1 Fod-Batteri.

Divisionen commanderedes af Generallieutenant, Fyrst Radziwill, hvis Stabschef var Major Laue. De 2 Brigader commanderedes, som alt ovenfor berørt, af Generalmajorerne Möllendorff og Bonin. Ved Divisionsstaben opholdt sig desuden Major Wildenbruch, der efter Tilendebbringelsen af sin tidligere omtalte, politiske Mission til Als, havde erholdt Ordre til at forblive ved de preussiske Troppers Hovedkvarter.

I Henhold til sin Beslutning om at rykke frem den 23de April havde Fyrst Radziwill den 22de sammendraget Divisionen i concentrerede Cantonnements. Garde-Brigaden med Undtagelse af Pionerafdelingen blev saaledes forlagt til Duvensted, Stentenmühle, Bunge, Lehmbeck, Borgsted, Rikkert, Alt- og Neu Büdelsdorf. Linie-Brigaden disloceredes til Sorgbrück, Krummenort, Ahrensted, Lohe, Förden, Hohn og Fokbek; 2 Batailloner af den sidste Brigade forbleve tilligemed Pionerafdelingen i Rendsborg. Af Cavaleriet forlagdes de 2 Husar-Escadroner til Duvensted og Kyradsers-Regimentet til Audorf, Schacht og Schuldorf. Af de 2 Batterier marcherede Fod-Batteriet til Fokbek, og det ridende Batteri til Oster- og Vesterronfeld.

De slesvig-hol-  
stenske Tropper.

Hvad endelig de slesvig-holstenske Tropper angaaer, da havde man efter deres Tilbagegang bag Ejder Kanalen gjort hvad man formaaede, for atter at bringe de ved Fægtningen ved Bov demoraliserede Afdelinger i nogenlunde slagfærdig Stand. De spredte Afdelinger vare efterhaanden blevne samlede, og hvad der af Materiel var gaaet tabt, var saavidt gjørligt atter bragt tilveje. Det manglende Mandskab erstattedes dels ved ny Indkaldelse, dels ved Tilgang af Frivillige, hvilke sidste dog hovedsagelig forstærkede de tilstedeværende Fricorpser, som ved deres ringe Vaabenøvelse og fuldstændige Mangel paa Disciplin kun tilførte Hæren en tvivlsom Forøgelse i Kampdygtighed. Overalt sporedes stærkt Mangelen paa Officerer, og den Tilgang, som erholdtes fra den preussiske og enkelte andre tyske Staters Hære, tilfredsstillede langtfra denne Trang. Som alt ovenfor meddelt, stode de forskjellige Fricorpser under Krogh, Rantzau og Wasmer N. for Ejderen i en Forpoststilling mellem Wittensee og Ekernførde Fjord. Antallet af Fricorpser var blevet forøget med et fjerde, der var dannet af mindre, særegne Friskarer fra Hamborg, Kiel, Berlin og Köln og stod under Befaling af den bayerske Major v. d. Tann. Samtlige Fricorpser vare, som alt tidligere berørt, blevne underlagte Capitain Gersdorffs Commando, og denne søgte med mere Udholdenhed end Held at indføre nogenlunde Orden og Regelmæssighed i disses Tjenstforhold. Hvad de regulære Insurgenttropper angaaer, da var Infanteriet som tidligere delt i 2 Brigader, og ingen nye Afdelinger vare tilkomne; de 2 endnu i Affairen ved Bov tilstedeværende Jægercorpser vare derimod smeltede sammen til 4 Compagnier og inddelte i 2 Divisioner, hver paa 2 Compagnier. Cavaleriet var blevet forøget med de 2

Escadroner, der, som alt omtalt i første Afsnit, vare under Formering i Rendsborg; det bestod saaledes af 10 Escadroner, formerede i 2 Regimenter, og dannede 1 Cavaleri-Brigade. Artilleriet bestod af 2 6-Pds. Batterier à 8 og 1 à 6 Piecer, samt  $\frac{1}{2}$  3-Pds. Batteri à 4 Piecer.

Til 1ste Infanteri-Brigade henhørte:

1ste Bataillon,  
 2den — ,  
 3die — og  
 1ste Jægerdivision.

Til 2den Infanteri-Brigade henhørte:

4de Bataillon,  
 5te — ,  
 6te — og  
 2den Jægerdivision.

Den samlede Styrke udgjorde c. 9000 Mand, deraf af Friskarer c. 1600 Mand.

Overcommandoen over samtlige slesvig-holstenske Tropper førtes af Prinds Friederich af Noer, hvis Stabschef var Oberst Fabricius. Brigaderne commanderedes som tidligere af General Krohn og Hertug Carl af Lyksborg. Commandoen over Cavaleri-Brigaden var overdraget preussisk Major, Prinds Voldemar til Slesvig-Holsten. Da General Wrangel var ankommen til Rendsborg, androg Prindsen af Noer paa, at en preussisk Generalstabsofficer maatte blive ansat som Stabschef hos ham; som Følge heraf blev Capitain Leo, der henhørte til General Bonins Stab, beordret til at overtage bemeldte Stabschefspost. Oberst Fabricius overtog Commandoen over den 1ste Brigade, og General Krohn blev ansat som Chef for det slesvig-holstenske Krigsdepartement i Rendsborg. De slesvig-holstenske, regulaire Tropper forbleve indtil den 20de roligt i deres Cantonnements, der alle laa langs Ejder

Kanalen fra Sehested indtil Holtenau med Undtagelse af Cavaleriet, der var disloceret til Hohenwested og Omegn. Den 20de udgik Ordre til Concentrationen af Troppérne, ifølge hvilken Fricorpserne allerede den 21de om Aftenen skulde samle sig ved Gr. Wittensee for at agere i Forening med et Detachement af regulaire Tropper, bestaaende af 5te Bataillon, 1 Jægercompagni, 1 Deling Dragoner og det halve 3-Pds. Batteri; den hele Styrke skulde staae under Commando af Major Zastrow. Resten af Infanteriet og Artilleriet skulde den 22de trækkes sammen i concentrerede Cantonnements mellem Wittensee og Ejderen, og endelig skulde Cavaleriet paa den sidstnævnte Dag afmarchere til Rendsborg og gaae i Bivouak udenfor samme. Grunden til den tidligere Concentreren af den af Major Zastrow commanderede Styrke vil fremgaae af Dispositionen for Angrebet paa vor Stilling ved Slesvig, som senere vil blive fremsat; det vil nemlig her formentligt være paa rette Sted først at kaste et Blik paa de nye Kræfter, der optraadte paa Krigsskuepladsen, og med ganske faa Ord berøre de Forhold, der kunne være af Interesse ved Sammenligningen af de 2 Modstandere og ved Bedømmelsen af deres gjensidige Færd.

Bemærkninger  
angaaende de  
fjendlige Strids-  
kræfter.

Den preussiske Hær bestod efter den Ordning, der var bleven den tildel i Aarhundredets første Decennier, og som, om end ændret i mange Details, dog endnu var gjældende i sine Hovedtræk, af 3 Dele: Den staaende Hær, Landeværnet af 1ste og det af 2det Opbud. Organisationen støttede sig til den almindelige Værnepligt, der tog sin Begyndelse med det 20de og i Reglen endte med det 39te Aar. I den staaende Hær tjente den Værnepligtige de første 5 Aar, hvoraf 2 à 3 Aar tilbragtes under Fanen, Resten med Orlov i Hjemmet, derpaa 7 Aar i Landeværnets 1ste Opbud og 7 Aar i

sammes 2det Opbud. Den staaende Hær og Landeværnet af 1ste Opbud vare bestemte til at danne Feltarmeen, medens Landeværnet af 2det Opbud skulde afgive de fornødne Besætninger til de befæstede Punkter. Den staaende Hær, hvorom vore korte Bemærkninger kun skulle dreje sig, da samtlige til Hertugdømmerne sendte, preussiske Tropper hørte hertil, bestod dels af Garde-, dels af Linie-Tropper. Førstnævnte udskreves fra Monarchiets samtlige Provindser, medens hver Linie-Afdeling havde sin bestemte Udskrivningskreds; iøvrigt var der ingen væsenlig Forskjel paa disse Troppers Formation, Uddannelse og Feltdygtighed. Den almindelige Værnepligt havde ført Mænd af de dannede Klasser i de Meniges Rækker, og man havde havt et aabent Blik for den nødvendige Conseqvents heraf nemlig, at Befalingsmændene med Hensyn til Intelligents maatte staae paa et forholdsvis højt Standpunkt, hvorfor de Fordringer, der bleve gjorte med Hensyn til deres Dannelsestrin, vare forholdsvis temmelig store. Paa Troppernes Uddannelse var der stedse lagt megen Vægt, den enkelte Mands Uddannelse var navnlig dreven med Omhu, og saavel de ved Afdelingerne stedfindende, almindelige, som ogsaa de større, aarlige Troppeøvelser vare vel skikkede til at gjøre Befalingsmænd og Mandskab fortrolige med Feltilivets Fordringer. Ogsaa med Hensyn til Troppernes Udrustning havde Regjeringen ladet sig det være magtpaaliggende at følge ethvert Fremskridt og navnlig for Infanteriets Vedkommende at indføre hensigtsmæssige Forbedringer; saavel i denne Henseende som ogsaa i Henseende til Uddannelsesmaaden og flere andre Forhold tjente den preussiske Hær som Forbillede for de fleste tyske Staters Hære. Hvad de forskjellige Vaabenarter angaaer, da skal specielt her bemærkes Følgende:

Saa vel Garde- som Linie-Infanteriet var delt i Regimenter à 3 Batailloner, hvoraf de 2 første benævnedes Musketer- (for Garden Grenader-) Batailloner, den 3die, der fortrinsvis var bestemt for den lette Tjeneste, Fusilier-Bataillonen; hver Bataillon var delt i 4 Compagnier. Som ligeledes fortrinsvis bestemte for den lette Tjeneste talte Hæren et Antal Jæger- og Skytteafdelinger, der hovedsagelig erholdt deres Tilgang fra Folk, der stode i Forstvæsenets Tjeneste, eller som paa anden Maade havde erhvervet sig Færdighed i Brugen af Skydevaaben; hver Jægerafdeling var delt i 2 Compagnier, den saakaldte Gardejæger-Bataillon og Gardeskytte-Bataillon derimod i 4 Compagnier. En Bataillons fulde Krigsstyrke var noget over 1000 Hoveder, hvoraf godt Halvdelen, ved Garde-Infanteriet c.  $\frac{2}{3}$ , var tilstede i Fredsstyrken. Ligesom ved Linie-Infanteriet og Jægerne hos os vare Musketer- (Grenader-) og Fusilier-Bataillonerne opstillede paa 3 Geleder, hvoraf det 3die Geled fortrinsvis var bestemt for den spredte Fægtning, Jæger- og Skytteafdelingerne derimod paa 2 Geleder; Compagniet var delt i 2 Delinger, og disse atter i Halvdelinger og Sectioner; af dets 3die Geled dannedes desuden en Skytteafdeling. Paa Uddannelsen i den spredte Fægtning var der efterhaanden blevet lagt mere og mere Vægt, og Tropperne vare derfor fortrolige med denne Fægtnings Anvendelse og Former; det skal særligt bemærkes, at den hos os meget anvendte Fægtningsformation „Compagnicolonner“ var fælles for vort og det preussiske Exercerreglement. Bevæbningen ved Garde- og Linie-Regimenterne var et glatløbet Bajonnetgevær og en kort Sabel, ved Jæger- og Skytteafdelingerne Riffel og Hirschfænger.

Cavaleriet var delt i Regimenter à 4 Escadroner; Regimenternes Krigsstyrke var c. 650 Heste, hvoraf c.

600 vare tilstede i Fredsstyrken. Escadronen var ligesom hos os delt i 4 Delinger, hvoraf 4de Deling anvendtes til Flankeren. Bevæbningen var ved Kyradsererne Pallask og Pistol, ved Husarerne Sabel, Pistol og Carabin eller den noget større Cavaleririffel.

Artilleriet havde til Besættelse af Feltbatterierne dels ridende Afdelinger, dels Fodafdelinger; de ridende Batterier bestode af 6 6-Pds. Kuglekanoner og 2 7-Pds. Haubitzer, de øvrige Batterier vare enten 12-Pds. à 6 Piecer eller 6-Pds. à 6 6-Pds. Kuglekanoner og 2 7-Pds. Haubitzer eller endelig Haubitzbatterier dels à 6 10-Pds., dels à 8 7-Pds. Haubitzer; de 12-Pds. Kuglekanoner og de 10-Pds. Haubitzer vare forspændte med 8 Heste, alle øvrige Piecer med 6 Heste. Mandskabet var bevæbnet dels med Infanterisabel, dels med Cavalerisabel og Pistol. Materiellet var noget tungt og stod i saa Henseende tilbage saavel for det hannoveranske og brunsvigske som for vort; Artilleriet var i det Hele taget vistnok det Vaaben i den preussiske Hær, som havde gjort mindst Fremskridt, og paa hvis tidssvarende Udvikling der var blevet lagt mindst Vægt.

Med Hensyn til Styrken af de preussiske Tropper, der dirigeredes til Holsten, maa det bemærkes, at Garde - Infanteriet saavelsom Cavaleriet og endel af Artilleriet var paa Fredsfod, Linie-Infanteriet derimod paa Krigsfod. Styrken angives med et rundt Tal til 12000 Mand.

Hvad dernæst Forbunds-Divisionen angaaer, da vare Afdelingerne hovedsagelig sammensatte af yngre Mandskab, hvoraf dog en Del havde gjort flere Aars Tjeneste under Fanerne og ved en omhyggelig, om end for Størstedelen under andre Forudsætninger navnlig med Hensyn til Terrainets Natur foretagen Uddannelse



var vel forberedt til Deltagelse i de forestaaende Begivenheder; dette gjaldt især for Cavaleriets og Artilleriets Vedkommende. De fleste højere Officerer havde ved Deltagelse i Krigene i Aarhundredets første 2 Decennier vundet Krigsvanthed og Krigserfaring, og Divisionsgeneralen havde i disses Slutning fungeret som Brigadecommandeur og vundet et Navn som saadan. Infanteriafdelingerne vare, med Undtagelse af den af 2 Compagnier bestaaende, meklenborgske Jægerafdeling, delte i 4 Compagnier, hvert af disse igjen i 2 Delinger eller Divisioner, der atter hver var delt i 2 Halvdelinger eller Pelotons. Det hannoveranske og oldenborgske Infanteri samt de meklenborgske Jægere stillede paa 2, Resten paa 3 Geleder. Ved det hannoveranske Cavaleri bestod Regimentet af 3 Escadroner, den meklenborgske Division bestod af 2 Escadroner; Escadronerne vare delte i 4 Delinger, hvoraf ved det hannoveranske Cavaleri 2 og 2 udgjorde en Division. Batterierne vare inddelte i Delinger paa 2 Kanoner.

Bevæbningen var ved det hannoveranske og meklenborgske Linie-Infanteri et glatløbet Bajonetgevær. Ved Førstnævnte vare Underofficererne og 10 Mand pr. Compagni forsynede med Rifler; af dette Mandskab med de fornødne Befalingsmænd formeredes ved hver Bataillon en særegen Skytteafdeling. De lette Tropper vare bevæbnede med riflede Musketter dog med Undtagelse af den meklenborgske Jægerafdelings ene Compagni, der havde korte, glatløbende Bajonetgeværer. Infanterisabel eller Hirschfænger fuldstændiggjorde Bevæbningen. Det oldenborgske Infanteri havde ingen særegen Skytteafdeling, men man anvendte som saadan Bataillonens 2 Fløjdelinger. Medens den ved det hannoveranske og meklenborgske Infanteri øvede Taktik mest var baseret paa Afdelingernes Fægtning i sluttet

Orden, havde de oldenborgske Tropper indøvet den systematiske Brug af større Afdelinger i den spredte Fægtning, hvorved Compagnicolonner dannede Hovedformationen. Disse Tropper vare saaledes bedre forberedte til Kampen i det stærkt couperede Terrain, hvor Udviklingen i sluttede Linier ikke kunde komme til at spille nogen fremragende Rolle. Artilleristernes Bevæbning var for de Berednes Vedkommende Cavalerisabel og Pistol, for Fodmandskabets Infanterisabel eller Faskinkniv. Batterierne bestode af 1 hannoveransk 9-Pds. Batteri paa 8 Piecer, hvoraf 2 24-Pds. Haubitzer, iøvrigt af 6-Pds. Batterier à 6 eller 8 Kanoner, hvert med 1 12-Pds. eller 1 à 2 7-Pds. Haubitzer. Bepændingen ved disse var henholdsvis 8 og 6 Heste. Med Hensyn til Styrken bemærkes, at de hannoveranske, brunsvigske og meklenborgske Batailloner vare imellem 6 à 700, de oldenborgske 7 à 800 Mand stærke; de hannoveranske Escadroner vare hver paa c. 110, de meklenborgske paa c. 120 Heste. Divisionens totale Styrke var lidt over 10000 Mand.

Commandoen over samtlige til Hertugdømmerne afsendte Tropper var, som tidligere alt bemærket, til Slutningen bleven betroet til General Wrangel. Generalen, der var født i 1784, deltog allerede som Lieutenant i Dragonerne i Krigen mod Frankrig 1806 og 1807 og avancerede, da han saavel der som i Felttogene 1813 og 1814 flere Gange fik Lejlighed til at udmærke sig, i de paafølgende Aar hurtigt gennem de forskjellige Grader, saa at han 1815 blev Oberst og 1823 General. Indtil 1834 beklædte Generalen en Brigadecommandeurs Post i Cavaleriet, og fra 1834 til 1839 fungerede han som Commandeur for en Division. Sidstnævnte Aar betroedes der Generalen Commandoen over det 1ste Armeecorps, hvilken han 1842 ombyttede med den over 2det Armeecorps.

corps, hvorfra han atter kaldtes til Commandoen i Hertugdømmerne. Som Officer fra en ældre Periode var General Wrangel ikke i Besiddelse af større, militairvidenskabelig Dannelse, derimod havde han under Felttogene, hvori han havde deltaget, havt Lejlighed til at vise megen personlig Tapperhed og Aandsnærværelse, ligesom han ogsaa i sin lange Tjenestetid havde vist sig som en energisk Charakter, en bestemt Commanderende og som Haandhæver af en streng Disciplin; disse Omstændigheder maatte særligt henlede Opmærksomheden paa ham i en Tid, hvor nyere Ideer og Anskuelser havde rystet det absolute Kongedømme i sin Grundvold.

Det er allerede bemærket, at Fyrst Radziwill havde truffet sine Dispositioner med Hensyn til en Fremrykning den 23de April, og General Wrangel fandt ved sin Overtagelse af Commandoen ingen Anledning til at gjøre nogen væsenlig Forandring deri. Den trufne Disposition var følgende: Divisionen skulde marchere i 2 Colonner, hvoraf 1ste Colonne under General Möllendorff skulde bestaae af Garde-Brigaden, hvortil endnu skulde afgives de 2 Husar-Escadroner og 6 Kanoner af det ridende Batteri. Colonnen, der saaledes bestod af 7 Batailloner, 2 Escadroner og 12 Stk. Skyts, skulde den 23de April Kl. 7 om Morgenen sætte sig i Bevægelse fra Stentenmühle og tage Vejen over Brekendorf og Over Selk. Den 2den Colonne under Commando af General Bonin skulde bestaae af Linie-Brigaden, hvortil endnu skulde afgives det 2det Kyradsers-Regiment, Fodbatteriet og de 2 Haubitzer af det ridende Batteri. Colonnen, der saaledes bestod af 7 Batailloner, 4 Escadroner og 10 Piecer, skulde til samme Klokkeslet som 1ste Colonne sætte sig i Marche fra Sorgbrück og

Dispositionen  
for Fremryk-  
ningen den 23de  
April.

følge Chausseen fra Rendsborg til Slesvig. Til den 1ste Colonne skulde slutte sig 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Bataillon, 3 Escadroner og 6 Piecer af Forbunds-Divisionen; til den 2den Colonne 4 Batailloner, 3 Jægercompagnier, 10 Escadroner og 22 Stk. Skyts af de slesvig-holstenske, regulaire Tropper samt de Bracklowske Jægere. De 2 Colonnens Avantgarder, der skulde sammensættes af alle 3 Vaaben, skulde kaste vore Forposter tilbage og sætte sig i Besiddelse af Kurgraven, som derpaa skulde besættes af General Möllendorffs Colonne; den 2den Colonnens Gros skulde, saafremt dens Avantgarde ikke stødte paa alvorligere Modstand, gjøre Holdt ved Krop for, saasart 1ste Colonne havde indtaget sin Stilling ved Kurgraven, derfra at afmarchere til Gr. Reide, hvorhen samtidigt dens Avantgarde skulde afgaae fra Kurgraven. Under Fremmarchen skulde den 1ste Colonne ved Patrouiller søge at sætte sig i Forbindelse med det Zastrowske Corps og navnlig skyde en mindre Afdeling frem paa Vejen fra Brekendorf til Flekkeby. Fra den 2den Colonne skulde der strax efter dens Ankomst til Krop sendes et mindre Detachement til Gr. Reide. Med Hensyn til det Zastrowske Corps, hvis Sammensætning og Concentration ovenfor er berørt, da var det sammes Bestemmelse at gjøre en Diversion i vor venstre Flanke, og var det til den Ende bestemt, at Fricorpserne allerede Natten mellem den 21de og 22de i Stilhed skulde passere det af os kun ufuldstændigt bevogtede Terrain mellem Kosel og Snap Mølle og dirigere deres Marche paa Stubbe, hvor man i al Hæmmelighed havde samlet endel af de Baade, som den danske Overcommando, som ovenfor berørt, havde undladt at lægge Beslag paa. Den øvrige Del af Detachementet skulde marchere paa Mysunde, hvor Major Zastrow allerede

den 22de skulde søge at forcere Overgangen. Han skulde ved denne Operation understøttes af Fricorpsene, der efter at være overførte til den venstre Slibred skulde gjøre en Diversion i Flanke og Ryg paa den Styrke, der forsvarede Overgangen. Saafremt Forcingen af Overgangen dog ikke lykkedes, var det Bestemmelsen, at Major Zastrow ligeledes skulde søge at effectuere sin Overgang ved Stubbe. Corpsets Bestemmelse efter Overgangen over Slien var den, dels ved egne Kræfter, dels ved en Rejsning af Beboerne i Angel at true vort Armeecorps's venstre Flanke. Det var Corpset meddelt, at Hovedstyrkens Angreb paa Slesvig vilde finde Sted den 24de April, og paalagt det, saavidt som kun muligt, at besværliggjøre vort Armeecorps's Retraite over Vedelspang, hvis en saadan skulde blive forsøgt, og at afspærre Vejen til Holdnæs. Løvrigt skulde Corpset forurolige den forventede Retraite saa meget som muligt ved Flankeangreb.

Fjendens Frem-  
rykning og  
Angreb paa vore  
Forposter S. for  
Slesvig.

I Overensstemmelse med den saaledes truffne Disposition stode de preussiske og de i Forening med disse opererende, slesvig-holstenske Tropper den 23de om Morgenen mellem Kl. 6 og 7 færdige til Fremrykning ved de dem anviste Overgange over Sorgen og rykkede kort efter frem i 2 Colonner. Den højre Fløicolonne, der commanderedes af General Möllendorff, rykkede fra Stentenmühle frem ad den gamle Landevej mellem Rendsborg og Slesvig. Avantgarden for denne Colonne, der commanderedes af Oberstlieutenant Waldersee, marcherede i følgende Orden:

Fusilier-Bataillon af Grenader-Regimentet Kejser'  
Alexander,

Et Pioner-Detachment,  
2 Compagnier Gardeskytter,

2 Piecer af det ridende Batteri,  
 2 Escadroner af 3die Husar-Regiment,  
 Fusilier-Bataillon af Grenader-Regimentet Kejser  
 Franz.

Den havde fremskudt en Fortrop under Commando af Capitain Cosel af Grenader-Regimentet Kejser Alexander, bestaaende af 1 Deling Husarer, 1 Compagni af Grenader-Regimentet Kejser Alexander,  $\frac{1}{2}$  Compagni Gardeskytter og 1 Section Pionerer.

Colonnens Gros, der commanderedes af Oberst Bequignolles, fulgte efter i 2 Træfninger saaledes:

Første Træfning: 1ste Bataillon af Grenader-Regimentet  
 Kejser Franz,

4 Piecer af det ridende Batteri,  
 2den Bataillon af Grenader-Regimentet  
 Kejser Franz,

6 Piecer af Garde-Fodbatteriet,

Anden Træfning: 1ste Bataillon af Grenader-Regimentet  
 Kejser Alexander,

2den Bataillon af Grenader-Regimentet  
 Kejser Alexander.

Til Dækning af Bagagen vare afgivne 2 Compagnier Gardeskytter.

Den venstre Fløjcolonne, der commanderedes af General Bonin, rykkede fra Sorgbrück frem ad Chausseen til Slesvig. Avantgarden under Oberstlieutenant Wiesener marcherede i følgende Orden:

Fusilier-Bataillon af det 31te Infanteri-Regiment,

2 Piecer af Fodbatteriet,

2 Escadroner slesvig-holstenske Dragoner,

En Afdeling slesvig-holstenske Pionerer,

Fusilier-Bataillon af det 20de Infanteri-Regiment.

Som Fortrop var fremskudt de 2 Escadroner Dragoner og 2 Compagnier af 31te Regiments Fusilier-Bataillon.

Colonnens Gros var formeret i 2 Træfninger:

Første Træfning: 1ste Bataillon af 12te Infanteri-Regiment,

4 Piecer af Fodbatteriet,

1ste Bataillon af 20de Infanteri-Regiment,

2den Bataillon af 20de Infanteri-Regiment

$\frac{1}{2}$  combineret Haubitzbatteri.

Anden Træfning: 1ste Bataillon af 2det (Königs) Infanteri-Regiment,

2den Bataillon af 2det (Königs) Infanteri-Regiment.

Cavaleriet fulgte efter 2den Træfning og bestod af:

2det Kyradser-Regiment (Königinn)

7 slesvig-holstenske Escadroner.

Endelig fulgte senere efter i en særegen Colonne Resten af de slesvig-holstenske Tropper under Prinds Friederich af Noer med Undtagelse af den til Expeditionen under Major Zastrow afgivne Styrke og Bracklower-Jægerne, der først stødte til i Nærheden af Krop.

Styrken af de ovennævnte Tropper androg ialt c. 17000 Mand.

General Wrangel fulgte den højre Fløjcolonne.

Divisionen af det 10de tyske Forbunds-Armee-corps, der cantonnerede i og S. for Rendsborg, naaede den 23de ikke længere, end at dens Avantgarde og 2den Infanteri-Brigade indtog concentrerede Cantonnements i Brekendorf og Ramstorf, medens 1ste Infanteri-

Brigade og Reserve-Cavaleriet cantonnerede i Rendsborg og sammes Omegn.

Den højre Fløjcolonne rykkede raskt frem mod Brekendorf, hvor der blev gjort et Holdt. Marchen fortsattes derpaa, idet man ved Udsendelsen af Detachements i østlig og vestlig Retning søgte dels at sikkre den højre Flanke, dels at tilvejebringe en Forbindelse med den venstre Fløjcolonne, der kun langsomt rykkede frem ad Chausseen, idet den sikrede sig i venstre Flanke ved Detacheringer over Bennebek til Dørpsted og derfra henimod Kurborg; i østlig Retning udsendtes fra sidstnævnte Colonne ligeledes et mindre Detachment for at søge Forbindelse med den højre Fløjcolonne. Begge disse Colonner vare imidlertid paa denne Marche adskilte fra hinanden ved den, som det af Terrainbeskrivelsen vil erindres, store og impassable Mosestrækning, Königs Moor, og dette i Forening med den forskjellige Hurtighed, hvormed der marcheredes, foranledigede, at Forbindelsen først langt senere paa Dagen tilvejebragtes. Det var saaledes den højre Fløjcolonne, der først stødte paa vore Forposter.

Den 22de April bestode den danske Hærs Forposter, angaaende hvis Ordning der i det Foregaaende er givet Oplysning, af 2den Linie-Bataillons 4 Compagnier med Undtagelse af c. 30 Mand samt af Afdelinger af 3die Dragon-Regiment. Til Aflesning den 23de vare beordrede 2det Jægercorps og Afdelinger af 6te Dragon-Regiment. Af 2den Linie-Bataillon havde 4de Compagni under Capitain Raasch Post ved Jagel, hvorfra et Detachment af 1 Underofficer og 20 Mand var skudt frem til Lottorf. Det 3die Compagni under Lieutenant Witzleben stod ved Kurborg, 2det Compagni under Capitain Lange ved Ellingsted, og 1ste Compagni under



Lieutenant C. F. Schøning ved Sylvested. Cavaleriposteringerne paa de ovennævnte Punkter commanderedes henholdsvis af Lieutenanterne Cetti, Flindt, Torp og C. E. Beck. Cavaleriposteringen østlig for Hadeby Nor i Nærheden af Geltorf commanderedes af Lieutenant Frederiksen.

Da Lieutenant Cetti var ankommen til Jagel, indkom der til det der staaende Compagni en Melding fra Infanteriposten i Lottorf om, at en fra samme udsat Vedet havde skudt, og at Fjenden i 3 Afdelinger avancerede mod denne By; kort efter saaes Posteringen sammesteds at trække sig tilbage, uden at der dog fandt nogen fortsat Skydning Sted. Efter Ordre af Capitain Raasch indsendte Lieutenant Cetti Melding om det Forefaldne og rykkede derpaa med sit Commando, der endnu kun var 20 Mand stærkt, som Patrouille frem imod Lottorf. I Nærheden af denne By traf han Infanteriposteringen, der atter var under Avancering, da Meldingen om den fjendlige Fremrykning havde vist sig urigtig, og som nu paany indtog sin Stilling i Byen, efter at Terrainet S. for denne var afpatrouilleret. En over Jagel til henimod Kropperbusch fremsendt Patrouille opdagede heller ikke noget Fjendligt. Til sædvanlig Tid modtog Cavaleriafdelingen den befalede Forstærkning af 20 Mand, der mødte ved Over Selk, og erholdt af Capitain Raasch Ordre til at forene sig med ham paa Chausseen ved Klosterkro, til hvilket Punkt Infanteriposteringen, da Mørket imidlertid begyndte at falde paa, trak sig tilbage med sin Hovedstyrke, medens Byerne Jagel og Lottorf endnu stadig holdtes besatte af mindre Detachements. At placere hele sin Styrke ved Klosterkro forekom imidlertid Lieutenant Cetti urigtigt, navnlig fordi Bevogtningen

af en af Hovedvejene til Stillingen, den gamle Rendsborg-Landevej, derved vilde være overladt til en enkelt Post, og han placerede derfor paa bemeldte Vej ved Over Selk et Commando af 1 Underofficer og 10 Mand med Ordre til stadigt at lade patrouillere saavel i østlig Retning henimod Esbrem som ogsaa imod Syd til Lottorf og Brekendorf. Et Commando af samme Størrelse placeredes V. for Jagel paa Oxevejen med Ordre til at patrouillere henimod Kl. Reide og Krop. Med Resten af Commandoet tog Lieutenanten selv Post ved Klosterkro, hvorfra der patrouilleredes over Jagel til Kropperbusch samt til Sideposterne. Det til Over Selk detacherede Commando erholdt Ordre til ved eventuel Fremrykning af Fjenden at sende Melding saavel til Slesvig som til Hovedposteringen. Detachmentet paa Oxevejen skulde foruden til Hovedposteringen sende Melding til Store Dannevirke. Endelig beordredes de detacherede Poster til samtidigt med den af Forpostcommandeuren befalede Morgenpatrouille over Jagel mod Krop og Kropperbusch at fremsende Patrouiller i Terrainet V. for Krop og til Brekendorf.

Den paa Capitain Raasch's Ordre indsendte Melding om Fjendens Fremrykning foranledigede Overcommandoen, der paa Grund af en overilet, allarmerende Melding af en under Fægtningen ved Ekernførde den 21de tilstedeværende Officer havde indskærpet, at der ikke uden gyldig Grund maatte allarmes, til at beordre Capitain Raasch efter Afløsningen den paafølgende Dag at melde sig i Hovedkvarteret for at retfærdiggjøre sig, hvad der imidlertid bortfaldt ved Fjendens Fremrykning.

Den 23de om Morgenen Kl. 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> rykkede Lieutenant Cetti med en Patrouille paa 18 Heste samt en Infanteristyrke af 30 Mand under Lieutenant Hammeleff

frem over Jagel mod Krop og Kropperbusch for at foretage den befalede Morgenpatrouillering. Foruden de tidligere omtalte, af Lieutenanten befalede Patrouiller fra Sideposterne udgik der til samme Tid fra Cavaleriposten ved Geltorf en større Patrouille mod Brekendorf. Sidstnævnte Patrouille vendte tilbage mellem Kl. 5 og 6 om Morgenen uden at have opdaget noget Fjendligt; det Samme var Tilfældet med Sideposterne fra Afdelingen i Jagel. Hovedpatrouillen fra sidstnævnte By erfarede i Krop, at der den foregaaende Dag havde været enkelte fjendlige Dragoner i Byen; ved Ankomsten til Kropperbusch saa man enkelte fjendlige Vedetter paa de i sydlig Retning liggende Højder, ligesom ogsaa en sluttet Afdeling paa c. 40 Heste blev seet paa Chausseen ved det der liggende Bomhus. Instructionen for Cavaleriposteringen ved Jagel lød paa efter Patrouilleringen til Kropperbusch om muligt at gaae tilbage over Boglund, og Commandoet begyndte ogsaa Retraiten ad Vejen til denne By. Men da man samtidigt bemærkede, at den omtalte, fjendlige Cavaleriafdeling rykkede frem ad Chausseen i rask Trav, besluttede Lieutenanten af Frygt for at blive indviklet i det ufremkommelige Terrain ved Boglund og muligen afskaaren hurtigt at søge tilbage til Chausseen og fortsætte Retraiten ad denne. Den fjendlige Afdeling gjorde imidlertid Holdt ved Kropperbusch, og Patrouillen naaede uden at blive angreben henad Kl. 8 tilbage til Jagel, hvorhen Capitain Raasch imidlertid var rykket frem fra sin om Natten indtagne, tilbagetrukne Stilling.

Kort efter Patrouillens Tilbagekomst til Jagel, og endnu førend Morgenrapporten derfra var afsendt, altsaa omtrent Kl. 8<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, indkom der Melding om, at Fjenden

med betydelig Styrke (der nævntes iblandt Andet 2.—3 Escadroner) rykkede frem mod Lottorf. Melding herom afsendtes strax til Slesvig. Kort efter denne Meldings Afsendelse modtoges en anden fra den detacherede Postering ved Over Selk, lydende paa, at den var bleven angreben af 2 Escadroner preussiske Husarer, og at den som Følge heraf trak sig tilbage over Vedel-spang, hvorom Melding alt var indsendt til Forpost-commandeuren, Major Holm, i Slesvig; Ordonnantsen, der overbragte Meldingen, tilføjede, at Fjenden trængte hurtigt frem med betydelig Styrke mellem den gamle Rendsborg-Landevæg og Chausseen. Lieutenant Cetti overbeviste sig selv om Rigtigheden heraf og afsendte strax Melding om det Forefaldne saavel til Forpost-commandeuren som til den paa Oxevejen staaende Postering med Ordre til Sidstnævnte om at befordre Meldingen videre til Store Dannevirke. Samtidigt med den første af de ovennævnte Meldinger indkom til Cavaleriposteringen N. for Geltorf en lignende om Fjendens Fremrykning med betydelige Kræfter. Lieutenant Frederiksen begav sig strax ud til den Post, der havde meldt, overbeviste sig snart om Rigtigheden af det Anførte og sendte i Hast en skriftlig Melding til Hovedkvarteret, lydende paa, at Fjenden rykkede frem mod Slesvig med stor Styrke og med alle 3 Vaabenarter. De nysnævnte Meldinger indtraf til deres Bestemmelsessteder omtrent Kl. 9<sup>1</sup>/<sub>4</sub>.

Til Jagel var samtidigt med Fjendens Fremrykning ankommet 1ste Compagni af 2det Jægercorps under Capitain C. F. F. Hveberg for at afløse Posteringen dersteds. Denne Afløsning var imidlertid neppe tilendebragt, førend Fjendens Fremrykning mod Lottorf og over Over Selk nødte Posteringen til Retraite. Da det efter de indkomne Meldinger maatte antages at være

en betydelig, fjendlig Styrke, der rykkede frem, forblev det afløste Compagni som Reserve for Posteringen, der fortsatte Retraiten til Klosterkro, hvor der foreløbigt gjordes Holdt, da Fjenden ikke fulgte efter over Lottorf og heller ikke viste sig paa Chausseen S. for Jagel. Fortroppen af den fjendlige Avantgarde havde imidlertid efter at have kastet vore paa Brekendorf-Vejen staaende, yderste Cavaleriposter, og efter at dens venstre Flanke var sikkert ved Afsendelse af 1 Compagni mod Lottorf, fortsat Fremrykningen mod Over Selk, var passeret denne By og Kurgraven og avancerede uden at møde nogen Modstand mod Vedelspang. Den der cantonnerende Afdeling af 3die Dragon-Regiment var itide bleven allarmet af den fra Over Selk retirerende Cavaleripostering og havde efterhaanden sluttet sig til denne. Føreren for den preussiske Fortrop, Capitain Cosel, der ved Ankomsten til Vedelspang saa, at Dannevirkevolden S. for Bustrup ikke var besat af Vore, fortsatte Fremrykningen til den sydlige, til Hadeby Nor stødende Gren af Volden. Under denne sidste Fremrykning vare vore 2 Compagnier samt Dragon-Detachementet forblevne staaende ved Klosterkro, medens Kongshøj, der var falden i Fjendens Haand, naturligvis hurtigt blev benyttet af endel af de ved Avantgarden værende, højere Officerer til derfra at erholde et Overblik over det foranliggende Terrain. Opdagelsen af vor paa Chausseen staaende Colonne, der først blev anset for henhørende til General Bonins Avantgarde, foranledigede snart, da den erkjendtes for fjendlig, dels at 2 Escadroner Husarer erholdt Ordre til at forsøge paa at indhente og angribe den, dels at de 2 Piecer ridende Artilleri, der vare afgivne til Avantgarden, bleve trukne frem til Kongshøj for at beskyde den. Colonnen til-

traadte imidlertid, foranlediget ved Fjendens Fremrykning i dens venstre Flanke, strax efter Retraiten ad Bustrup til, saa at de 2 Escadroners Bevægelse blev frugtesløs. De 2 fjendlige Piecer fik derimod Lejlighed til at gjøre nogle faa Skud, ihvorved en Hest blev dræbt. Colonnen, der ved Fjendens Beskydning paa-skyndede sin Retraite, naaede Dannevirkevold omtrent Kl. 10<sup>3/4</sup>.

Lieutenant Frederiksen havde fra sin Post N. for Geltorf, hvor han ikke selv blev angreben, seet Sidefeltvagten ved Over Selk blive kastet tilbage, ligesom han ogsaa bemærkede Retraiten af Feltvagten ved Jagel og dennes Beskydning fra Kongshøj. Som Følge af denne Fjendens raske Fremrykning trak Lieutenanten sig med sin Feltvagt tilbage over Lopsted til Hadeby og derfra til Slesvig, hvor han erholdt Ordre til at støde til sit Regiment.

De første til Slesvig ankomne Meldinger foranledigede, at Overcommandoen gav Cavaleri-Brigaden Ordre til at lade 2 Escadroner rykke ud over Over Selk til Understøttelse af Forposterne, og at den beordrede Avantgarden til at rykke over i Bustrup; ligeledes afsendtes en Adjudant fra Hovedkvarteret til Bustrup for at søge Oplysning om Betydningen af den fjendlige Bevægelse. Da imidlertid de stadigt paa hinanden følgende Meldinger tydede paa en større Fremrykning af Fjenden, besluttede Overcommandoen sig omtrent Kl. 10 til at lade blæse Allarm. Commandeuren for Avantgarden, Oberstlieutenant Magius, der ved den første Meldings Ankomst tilfældigvis var tilstede i Hovedkvarteret, ilede selv tilbage til Friederichsberg for at bringe den ham givne Ordre til Udførelse. Her var der imidlertid kort forinden paa Foranledning af Oberstlieutenantens Adju-

Fægtningens  
1ste Moment.

dant, Lieutenant Magius, til hvem nogle af de først indkomne Ordonnantser havde afgivet deres Melding, blæst Appel, og Avantgardens Afdelinger vare ifærd med at samle sig. Allarmen forplantedes hurtigt over hele Byen, og samtlige Afdelinger ilede til deres Allarmpladse. Kort efter Kl. 10 rykkede 3die Jægercorps over Dæmningen mellem Friederichsberg og Bustrup og udviklede sig strax paa følgende Maade. 1ste Compagni under Capitain Lilienschjold dirigeredes i sydlig Retning ad Rendsborg-Chausseen, 2det Compagni under Capitain Krey i østlig Retning mod Hadeby, medens 3die og 4de Compagni henholdsvis under Lieutenant L. N. Bruns og Capitain Münnich fremsendtes i sydøstlig Retning igjennem Byen for at etablere Forbindelsen mellem de 2 førstnævnte Compagnier. Corpset udvikledes strax S. Ø. for Byen i Fægtning med Fjenden, der kastedes tilbage til den nordlige Gren af Dannevirkevolden. Det var med den tidligere omtalte, preussiske Fortrop under Capitain Cosel, at denne Fægtning blev ført. — Capitain Cosel havde nemlig efter Ankomsten til den sydlige Arm af Dannevirkevolden bemærket, at heller ikke den nordlige Arm af samme var besat af Vore, han gik derfor rask frem til denne, og da han bemærkede, at der heller ikke i Terrainet paa den anden Side af Volden fandtes danske Tropper, troede han, at Stillingen var rømmet. For at afskjære det Cavaleri, der var seet i Tilbagerykning saavel over Lopsted som henimod Bustrup, fortsatte han hurtigt Fremrykningen tværs over Markerne og de nedenfor liggende Enge henimod Rishjerg, idet han sikrede sin højre Flanke ved en gennem Hadeby Holt udsendt Patrouille. Den fjendlige Tirailleurkjæde var paa denne Maade omtrent Kl. 10 $\frac{1}{2}$  passeret Engene, da 3die Jægercorps debou-

cherede ud fra Bustrup, til hvilken By der tillige kort efter fra Friederichsberg ankom 12te Linie-Bataillon og de 2 af Overcommandoen først til Fremrykning beordrede Escadroner. Capitain Cosel saa sig saaledes angreben i Fronten af 2 Jægercompagnier, medens han i sin højre Flanke truedes af det mod Hadeby fremsendte Compagni; han besluttede sig derfor hurtigt til Retraite, der fortsattes under en heftig Ild indtil den til Hadeby Nor stødende, nordlige Arm af Dannevirkevolden. 1ste Compagni af 3die Jægercorps var imidlertid rykket frem ad Rendsborg-Chausseen; her bemærkedes kun en preussisk Husarofficer, der af Commandeuren for den fjendlige Avantgarde var sendt paa Recognoscering mod Bustrup, og som med et Par Husarer havde vovet sig ind i selve den sydlige Del af Byen, men som ved vore Jægeres Ankomst sprængte tilbage. Compagniet fortsatte sin Fremrykning til Dannevirke, hvor det besatte Volden mellem Chausseen og Vejen til Vedelspang. Jægercorpset indtog altsaa paa denne Tid, henimod Kl. 10<sup>3/4</sup>, en temmelig udstrakt Linie fra Rendsborg-Chausseen ved Dannevirke i en Bue Sydøst om Bustrup til Hadeby-Vejen; en levende Tirailleurd vedligeholdtes med Fjenden, der navnlig fandt Leilighed til at enfilere det til Dannevirkevold frempousserede 1ste Compagni af Corpset. Strax efter at sidstnævnte Compagni havde besat Volden, ankom ad Chausseen de 2 Compagnier og Dragonafdelingen fra Jagel; de 2 Compagnier forstærkede foreløbigt højre Fløj, idet 1 Compagni stilledes paa hver Side af Chausseen, hvorimod Lieutenant Cetti med Dragonafdelingen sluttede sig til de i Bustrup staaende 2 Escadroner af 3die Dragon-Regiment.

Efterhaanden vare imidlertid flere Tropper komne



tilstede; saaledes er allerede nævnt 12te Linie-Bataillon, der kort efter Jægercorpsets Udrykning stod samlet paa sin Allarmplads i Friederichsberg og strax efter rykkede ud til Bustrup, hvor den af Oberstlieutenant Magius erholdt Ordre til at forstærke Stillingens højre Fløj med 1 Compagni. Bataillonens 1ste Compagni under Capitain Neraae dirigeredes derfor ad Rendsborg-Chausseen og stillede som Reserve bag 3die Jægercorps's 1ste Compagni; 1 Peloton blev skudt frem til Forstærkning af Jægercompagniets Kjæde paa selve Volden. 2det Compagni under Lieutenant C. K. Møller tog Post ved Rishjerg og frempousserede sine Skytter nogle hundrede Alen mod Øst imellem Hadeby-Vej og Slien. Bataillonens 4de Compagni under Capitain F. Hedemann posteredes S. for sidstnævnte Vej og besatte dels selve Vejen, dels de nærmeste Gjærder og smaa Højder S. for denne henimod det der liggende Teglværk. Som Reserve stillede Bataillonens 3die Compagni under Capitain Mechlenburg ved Foden af Rishjerg. Den Avantgarden tildelte Husar-Escadron, der ligeledes mødte i Bustrup, sluttede sig til det andet der staaende Cavaleri. Af det for Avantgarden bestemte Artilleri rykkede 2 Kanoner under Bombarder Bøvig strax efter Allarmeringen til Bustrup, hvor de dirigeredes frem ad Rendsborg-Chausseen til dennes Overskjæring af Dannevirkevold; ved Ankomsten af Kanonerne til sidstnævnte Punkt var vor fra Jagel retirerende Styrke netop naaet indenfor Volden. Fra denne Opstilling beskødes med nogle faa Skud de 2 paa Kongshøj opkjørte, fjendlige Piecer dog paa Grund af den lange Afstand uden Virkning. Da de 2 andre Kanoner af 3die Batteri (Jessen), der ifølge Overcommandoens Bestemmelse

henhørte til Avantgarden, endnu ikke vare ankomne, blev der paa Foranstaltning af den til Bustrup afsendte Adjudant fra Hovedkvarteret dirigeret 2 Piecer af 6te Bateria (Fuhrmann) under Lieutenant Glud til Forstærkning af Besætningen i Bustrup. Lieutenanten tog Post ved Sammenstødet af Rendsborg-Chausseen og Hadeby-Vejen, idet den ene Kanon stilledes saaledes, at den kunde bestryge en Del af Hovedgaden igjennem Bustrup, medens den anden førtes saa langt frem ad Vejen til Hadeby, at den foruden denne Vej kunde bestryge Terrainet S. Ø. for Risbjerg.

Da den ovenfor omtalte, preussiske Husarlieutenant kom tilbage fra sin Recognoscering i Bustrup og meldte Oberstlieutenant Waldersee, at de danske Tropper først nu vare ifærd med at rykke frem imod den ved Rendsborg-Chausseen liggende Del af Dannevirkevold, lod Oberstlieutenant den øvrige Del af Avantgarden, der hidtil var bleven staaende ved Over Selk, gaae frem ad Vejen over Vedelspang mod Bustrup. Under Fremrykningen bemærkede han imidlertid Capitain Cosels Retraite og detacherede til hans Understøttelse 1 Compagni af Regimentet Kejser Alexander og  $1\frac{1}{2}$  Compagni Gardeskytter, hvilke toge Post langs Volden paa venstre Fløj af Capitain Cosels Opstilling paa det Punkt, hvor de 2 Arme af Volden stode sammen, og hvorfra de foruden at beskyde vore i Fronten fremtrængende Tropper aabnede en enflilerende Ild mod vort V. for Vejen til Vedelspang staaende Infanteri samt mod de 2 Kanoner under Bombarder Bøvig. Infanteriet, der ingen Fjende havde i Fronten, blev derved foranlediget til at trække sig tilbage til den sydlige Del af Bustrup og gjøre en Frontforandring i østlig Retning, medens Kanonerne bleve trukne tilbage gjennem Bustrup og

over Dæmningen til Friederichsberg, ved hvis sydlige Udkant de opstilledes, og fra hvilket Punkt de senere kom til at tage virksom Del i Fægtningen. Oberstlieutenant Waldersee rykkede imidlertid stadigt frem ad Vejen fra Vedelspang til Bustrup, naaede Dannevirkevold og lod strax 1 Compagni Gardeskytter udvikle sig bag Volden til Fægtning og aabne en heftig Ild imod vor Avantgardes i den sydlige Del af Bustrup staaende højre Fløj. Samtidigt faldt fra den paa Hadeby-Vejen staaende Kanon de første Skud mod den hidtil bag den nordlige Arm af Volden tilbagetrængte, fjendlige Styrke, der efter at have modtaget den omtalte Forstærkning, og efter at Avantgardens Hovedstyrke var naaet frem til Dannevirke, atter forsøgte at vinde Terrain. For at støtte denne Fremrykning detacherede Oberstlieutenant Waldersee 3 Compagnier af Grenader-Regimentet Kejser Franz bag om Capitain Cosels Opstilling for at stille sig paa hans højre Fløj. Vor Avantgardes Stilling var meget udstrakt, den havde i den stedse heftigere Fægtning lidt endel Tab, hvorfor Oberstlieutenant Magius lod afgaae en Anmodning til Hovedkvarteret om at erholde Forstærkning. Kort efter modtog han imidlertid den Befaling, ikke at holde Bustrup til det Yderste, og besluttede sig derfor til at paabegynde Retraiten. Cavaleriet, hvis Nærværelse skjønedes unyttig og generende for Infanteriets og Artilleriets Bevægelser, beordredes til at trække sig tilbage over Dæmningen til Friederichsberg og derfra ad Vejen til Store Dannevirke. 1ste Compagni af 12te og 4de Compagni af 2den Linie-Bataillon beordredes samtidigt, begge under Commando af Capitain Neraae, tilbage over Dæmningen til Friederichsberg for at besætte Højderne V. for Bustrup Teich. Med Resten

af de tilstedeværende Tropper indtog Oberstlieutenanten en Stilling over Galgebjerg og Risbjerg paa følgende Maade: Det 1ste Compagni af 2det Jægercorps samt 1ste Compagni af 3die Jægercorps besatte Galgebjerg med en Skyttekjæde dels langs det S. for Pavillonen dersteds værende Hegn, dels i selve Pavillonen; en mindre Del af Styrken placeredes tæt Ø. for Chausseen. De øvrige, tilstedeværende Tropper indtog i samme Orden, som tidligere er omtalt, en tilbagetrukken Stilling i en Bue over Smaahøjene foran Risbjerg til henimod Slien. Fjenden benyttede hurtigt vor tilbagegaaende Bevægelse og satte sig ved at følge raskt efter saavel ad Vejen fra Vedelspang som ogsaa ad den Vej, der østerfra fører ind i den sydlige Del af Bustrup, fast i denne Del af Byen. Tirailleurdelen fortsattes fra begge Sider med stor Heftighed. Klokkeren var omtrent  $11\frac{1}{2}$ .

Det vil her være Stedet til at kaste et Blik paa de Foranstaltninger, der imidlertid vare truffene fra den danske Overcommandos Side, efter at denne ved de saavel fra Forposterne som fra den til Bustrup udsendte Adjudant indløbne Meldinger var kommen til Overbevisning om, at en større Fægtning forestod. 1ste Infanteribrigade erholdt omtrent Kl.  $10\frac{3}{4}$  ved Udmarchen til den for samme bestemte Rendezvousplads, Erdbeerenberg, Ordre til foreløbigt at besætte Terrainet V. for Slesvig. — Flankecorpset modtog omtrent samtidigt, da det var ifærd med at tiltræde Marchen til dets Rendezvousstilling, Hühnerhäuser, Ordre til foreløbigt at forblive i Altstadt; først Kl.  $11\frac{1}{2}$  modtog Corpset Befaling til at marchere til den omtalte Rendezvousplads, hvor 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment, der ifølge en tidligere berørt Befaling var paa Marchen til Mollened, stødte til Corpset. — Garden erholdt Befaling til

at besætte Forskandsningerne omkring Slottet og at træffe Forberedelser til Besværliggjørelsen af Passagen over de 2 til Slotsøen og til Lollfus førende Dæmninger; til Forsvaret af sidstnævnte Dæmning afgaves et Commando, bestaaende af 50 Gardere og 50 Mand af 13de Linie-Bataillon, Alt under Commando af Capitain Holstein af Garden; Gardens 1ste og 4de Compagni besatte de S. for Slottet værende Forskandsninger, 2det og 3die Compagni stod i Reserve N. for Slottet bag de der opkastede Barricader. Af Espingolbatteriet stillede 4 Piecer paa Lollfus-Dæmningen, 2 paa Dæmningen til Slotsøen, 6 Ø. og 4 V. for sidstnævnte Dæmning. En Ingenieurafdeling under Lieutenant Petersen ordnede Forhugget paa Dæmningerne og holdt sig færdig til at tænde Minen under Lollfus-Dæmningen. Med Hensyn til bemeldte Mine maa det her bemærkes, at den høje Vandstand i Slien maatte gjøre det sandsynligt, at det i Trækasser indsatte Sprængkrudt var blevet fugtigt, og at Sprængningen saaledes neppe vilde lykkes; man havde derfor ladet forfærdige Zinkkasser til Sprængladningen, og Omladningen af Minen med disse var bestemt til den følgende Dag. — 13de Linie-Bataillon erholdt omtrent Kl. 10<sup>3</sup>/<sub>4</sub>, da Melding om Fjendens raske Fremtrængen mod Bustrup naaede Hovedkvarteret, Ordre til at afmarchere fra Gottorp til den sydlige Del af Friedrichsberg. Ved Ankomsten der trak Bataillon sig ud paa Højderne ved Bustrup Teichs nordlige Bred V. for Dæmningen, hvor der formeredes Compagnicolonner. Bataillon kom tilsyne paa de nævnte Højder omtrent Kl. 11<sup>1</sup>/<sub>2</sub>. — Til 2den Infanteri-Brigade afsendtes Kl. 10<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Ordre til at indtage en Stilling foran Falkenberg, hvor Brigaden indtraf Kl. 12 med 4de og 7de Linie-Bataillon

samt 4de Escadron af 5te Dragon-Regiment; 2det Jæger-corps var, som det vil erindres, paa Forpost, og de 2 til Brigaden afgivne Kanoner af 2det Batteri (Bruun) under Lieutenant Buntzen vare ved Allarmen i Slesvig afmarcherede fra Gottorp til den for Brigaden oprindeligt bestemte Rendezvousplads ved Ziegelei, hvorfra de først maatte hentes. Brigaden indtog en Stilling V. for Chausseen. — Af 6te Batteri (Fuhrmann) var et Halvbatteri bestemt til at følge Cavaleri-Brigaden; Halvbatteriet afmarcherede under Batterichefens egen Commando Kl. 11 Formiddag fra sin Allarmplads i Friederichsberg til Lille Dannevirke. En Deling af det andet Halvbatteri under Lieutenant Moltke var tildelt 1ste Infanteri-Brigade og stødte til denne paa Erdbeerenberg. Batteriets fjerde Deling, der commanderedes af Lieutenant Glud, blev, som ovenfor er omtalt, strax ved Begyndelsen af Kampen i Bustrup afgiven til Avantgarden. 2det Batteri (Bruun) havde, som nys berørt, strax ladet Lieutenant Buntzen afmarchere med 1 Deling til Ziegelei for at være til Disposition for 2den Infanteri-Brigade; den øvrige Del af Batteriet blev staaende paa Gottorp Slot. Kl. 10<sup>1</sup>/<sub>2</sub> erholdt Batteriet Ordre fra Overcommandoen til at lade 2 Kanoner afgaae til Erdbeerenberg; Lieutenant Thestrup afsendtes med denne Deling. Fra Erdbeerenberg rykkede Lieutenanten frem til de sydligere liggende Højder, hvor han, som det senere skal sees, snart fik Lejlighed til at gribe ind i Fægtningen ved Bustrup. Ved det Tidspunkt, hvorved vi her have dvælet, altsaa omtrent Kl. 11<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, erholdt Resten af Batteriet Ordre til at afgaae til Ziegelei. Af 3die Batteri (Jessen) var det ene Halvbatteri under Lieutenant Klein afgivet til Cavaleri-Brigaden og cantonnerede i Skovby. Det andet Halv-

batteri var bestemt til Understøttelse for Avantgarden, og det er ogsaa ovenfor seet, at den ene Deling under Bombarder Bøvig strax blev afsendt til Bustrup; den anden Deling under Lieutenant Schreiber blev, da man alt havde det fornødne Artilleri ved Risbjerg, dirigeret ad Vejen fra Friederichsberg til Store Dannevirke under Bedækning af den netop fra Bustrup tilbagevendende Husar-Escadron. Delingen blev opstillet paa Højden tæt ved den vestlige, smallere Del af Bustrup Teich, fra hvilket Punkt den ligeledes snart erholdt Lejlighed til at tage Del i Kampen. Af 5te Batteri (Dinesen) vare de 2 Kanoner ved Mysunde; de resterende 4 Kanoner af Batteriet, hvoraf 2 hørte til Flankecorpset og 2 til Reserve-Artilleriet, afmarcherede med Flankecorpset til Hühnerhäuser, hvor de foreløbigt forbleve. — Af Cavaleri-Brigaden mødte ved Allarmeringen 6te Dragon-Regiment tilligemed Halvbatteriet under Lieutenant Klein ved Lille Dannevirke; de 2 Escadroner af 3die Dragon-Regiment, der først vare beordrede til Bustrup, toge efter at være sendte tilbage derfra i Forbindelse med Husar-Escadronen Post i Terrainet mellem Lille Dannevirke og Bustrup Teich, observerende Terrainet S. for Store Dannevirke og holdende Forbindelse mellem Lille Dannevirke og de ved Slesvig kjæmpende Tropper. Resten af den til Cavaleri-Brigaden hørende Del af 3die Dragon-Regiment var, som berørt, paa Forpost. Til 5te Dragon-Regiment udgik der foreløbigt ingen Ordre; Regimentet, der først ved Kanonaden blev averteret om den stedfindende Kamp, samledes som Følge heraf i Nærheden af Isted Kro, hvor det forblev, afventende nærmere Ordre. 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment var allerede om Morgenen paa gjentagen, indtrængende Anmodning af Chefen for den ved Mysunde staaende Styrke, Oberstlieutenant Haxthausen, afmar-

cheret fra sit Cantonnement i Moldened til Mysunde. — De 3 ved Hæren værende Ambulancer gik ifølge derom truffen Aftale med Corpsstabslægen strax ved Allarmeringen til de af Overcommandoen bestemte Punkter, Ambulancerne Nr. 1 og 2 under Overlægerne Djørup og van Deurs til Ziegelei, Flankecorpsets Ambulance under Overlæge Thune til Bustrup; da Fægtningen paa dette Punkt imidlertid alt var i fuld Gang, etableredes sidstnævnte Ambulance i Dragonhospitalet i Friederichsberg. — Trainet beordredes til Helligbæk.

Den preussiske, venstre Fløjcolonne under General Bonin var imidlertid noget langsomt rykket frem ad Chausseen; Forbindelse med den højre Fløjcolonne var som en Følge heraf ikke opnaaet, og da sidstnævnte under sin Fremrykning ikke stødte paa nogen Modstand af Betydning S. for Kurgraven og ved sin fremadgaaende Bevægelse foran samme alt havde gjort Brud paa den oprindelige Disposition, blev der sendt Ordre til General Bonin til istedetfor, som Dispositionen foreskrev, fra Krop at rette sin Marche mod Gr. Reide at fortsætte Fremrykningen ad Chausseen til Jagel og derfra dirigere sin Marche paa Kl. Reide. Denne Ordre naaede Generalen, endnu før han var ankommen til Krop, og han fortsatte som en Følge heraf med Groset sin Fremrykning til Jagel, hvor han gjorde Holdt for at lade Tropperne hvile. Hans Avantgarde, der havde Ordre til at rykke frem til Kurgraven, blev dragen med i den højre Fløjcolonnes fremadgaaende Bevægelse udover dette Punkt, saa at dens yderste Fortrop indtraf ved Dannevirkevoild, hvor denne overskjæres af Chausseen, netop i det Øjeblik, da den højre Fløjcolonnes Avantgarde benyttede



Oberstlieutenant Magius's tilbagegaaende Bevægelse til at sætte sig fast i den sydlige Del af Bustrup. For-troppen, 1 Compagni af 31te Infanteri-Regiments Fusilier-Bataillon, kom endnu tidsnok til at deltage i Fægtningen gennem denne Del af Byen og fulgtes strax efter af Resten af Bataillon, hvoraf 1 Compagni blev dirigeret ud tilvenstre af Chausseen til Højderne S. for Bustrup Teich, medens de 2 andre bleve staaende som Reserve ved Voldens Overskjæring med Chausseen. Fusilier-Bataillon af 20de Infanteri-Regiment gjorde Holdt c. 600 Al. S. for Dannevirkevolden. Avantgardens Cavaleri, hvoraf General Bonin foruden den tidligere til Bennebek og Dørpsted detacherede Deling Dragoner ved den forandrede Marcheroute havde disponeret over 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Escadron til Sikkring af sin venstre Flanke henimod Kl. og Gr. Reide, og hvoraf der altsaa kun var 1 Deling Dragoner tilbage, tog tilligemed de 2 Kanoner Opstilling noget bag sidstnævnte Bataillon. Artilleriet blev imidlertid strax efter beordret til at gjøre en rask Fremrykning ad Chausseen og tage Post paa Skraaningen af Højden umiddelbart V. for den sydlige Del af Bustrup; de 2 Kanoner, der commanderedes af Lieutenant Laval, jøge i stærk Fart og med opsidet Mandskab frem til det betegnede Punkt og naaede dette omtrent samtidigt med 13de Linie-Bataillons tidligere omtalte Tilsynekomst paa de N. for Bustrup Teich liggende Højder. Denne Bataillon blev saaledes strax Maalet for deres Skud, hvorved den led et Tab af 1 Officer og nogle Menige, men unddrog sig hurtigt Ilden ved at søge Dækning bag de nærliggende Huse, medens Kampen optoges af vort paa de ovenfor angivne Punkter N. og V. for Bustrup Teich placerede Artilleri samt af den af Lieutenant Glud commanderede

Deling af 6te Batteri (Fuhrmann.) Den paa Hadeby-Vejen frempousserede Kanon var nemlig, da Oberstlieutenant Magius trak sig tilbage til Galgebjerg og Risbjerg, bleven nødt til at forlade sin Stilling og havde sluttet sig til den anden Kanon tæt Ø. for Sammenstødet af Ekernfærde- og Rendsborg-Chausseen. Da de af Lieutenant Laval commanderede Piecer aabnede deres Ild mod den 13de Linie-Bataillon, tog Lieutenant Glud Post paa selve Vejen foran et ved samme liggende Hus, fra hvilket Punkt han var istand til at enflere de fjendlige Kanoners Stilling. Beskudt af Lieutenant Gluds, Bombarder Bøvigs, Lieutenant Thestrups og Lieutenant Schreibers Delinger, maatte Lieutenant Laval hurtigt opgive sin temmelig udsatte Stilling og trække sine 2 Kanoner tilbage i en med Sand og Stendynger opfyldt Udgravning bag Kammen af Bakken, fra hvilken dækkede Stilling han søgte at vedligeholde Ilden, indtil Forstærkning kunde tilvejebringes. Klokken var henved 12; den højre Fløjcolonnes Gros, der hidtil havde staaet ved Over Selk, men ved Udviklingen af Fægtningen i Bustrup var beordret til at rykke frem, stod paa denne Tid med Têten ved Dannevirkevold. Fægtningen i Bustrup, hvor Colonnens Avantgarde efterhaanden havde bragt alt sit Infanteri i Ilden, var staaende. Fjendens Bestræbelser rettedes fornemlig paa en Fremtrængen S. Ø. og Ø. for Risbjerg; paa førstnævnte Punkt var det ogsaa lykkedes ham at trænge noget, om end kun lidt fremad, hvorimod gjentagne Forsøg paa at storme Teglværket Ø. for Risbjerg strandede paa den sejge Modstand, der ydedes af det der opstillede Jægercompagni og det bag samme staaende Compagni af 12te Linie-Bataillon. Under Fjendens Forsøg paa at erobre

Teglværket blev en af dettes Bygninger skudt i Brand, hvad der vel bevirkede, at selve Teglværket maatte rømmes, men iøvrigt ikke foranledigede nogen væsenlig Forandring i den gjensidige Stilling paa dette Sted. Infanteriilden var paa alle Punkter meget heftig, og Tabene paa begge Sider følelige; med Hensyn til Artilleriilden, da spillede denne ved Fægtningen om Bustrup en mindre fremtrædende Rolle og indskrænkede sig hovedsagelig til den alt berørte Artillerikamp, der nu ved den Forstærkning, som blev reqvireret til de 2 af Lieutenant Laval førte Piecer, optoges med fornyet Heftighed. Samtidigt med at den højre Fløjcolonnes Gros ankom med Têten til Dannevirkevold, modtog den commanderende General for de preussiske Tropper, der ligeledes havde begivet sig henimod Bustrup, Melding om Lieutenant Lavals uheldige Stilling ligeoverfor vort overlegne Artilleri, og Generalen beordrede derfor strax Garde-Batteriet til at rykke frem og kort efter det ridende Batteri til med 4 Kanoner at virke i Forening med hint Batteri. Ved Garde-Batteriets Ankomst til Bustrup havde Lieutenant Laval trukket sine Piecer ud af Ilden og hen paa den bag Positionen løbende Vej; Garde-Batteriet indtog nu hans tidligere havte Plads, hvorimod de 4 Piecer af det ridende Batteri søgte en Stilling paa den østligere liggende Bakke umiddelbart V. for Byen. Det saaledes opkjørte Artilleri søgte først ved en divergerende Ild at optage Kampen med vore langs den nordlige Side af Bustrup Teich opstillede Piecer, men rettede kort efter sin Ild hovedsagelig mod den paa Vejen placerede Deling under Lieutenant Glud, en Ild, der ved Kanonerne aldeles blottede Stilling foran et lystmalet Hus, der afgav et fortrinligt Maal,

ikke kunde Andet end blive meget ødelæggende. En Forstilling, hvis Ammunition imidlertid var opbrugt, blev skudt i Brand, og Betjeningsmandskabet ved Skytset formindskedes mere og mere ved Døde og Saarede, saa at Lieutenant Glud kun ved requireret Hjælp fra de i Nærheden værende Infanteriafdelinger og ved personlig Deltagelse i Skytsets Betjening saa sig istand til at vedligeholde Ilden. Ved dette fra Lieutenantens og hans Mandskabs Side udviste, tappre Forhold lykkedes det at bevare de 2 Kanoners virksomme Deltagelse i Fægtningen, indtil en Vending i samme indtraadte, som bevirkede, at det fjendlige Artilleri opgav sin hidtil havde Stilling. Klokken var omtrent 12<sup>1</sup>/<sub>2</sub>.

Forinden man gaaer over til Skildringen heraf, vil det være nødvendigt at kaste et Blik paa den hele Situation, saaledes som den efterhaanden havde udviklet sig, og paa de Dispositioner, som denne Udvikling fremkaldte hos den danske Overcommando. Den fjendlige Hær var, som det vil erindres, rykket frem i den Hensigt, den 23de at blive staaende ved Kurgraven; dens Fortrops hastige Fremtrængen over dette Punkt til Dannevirkevold og forbi samme havde fremkaldt en Fægtning, der efterhaanden havde draget flere og flere af Avantgardens Tropper i Ilden, og havde forandret Dagens Opgave, en Recognoscering af vor Stilling, til en hidsig Kamp om det Terrain, man først Dagen efter havde tænkt sig at vinde. Ogsaa den venstre Fløjcolonnes Avantgarde var bleven draget med ind i Fægtningen; men dens Gros stod endnu ved Jagel og var ifærd med at tiltræde Marchen mod Kl. Reide, saa at der først paa et senere Tidspunkt kunde være Tale om dets Indgriben i Fægtningen. De slesvig-holstenske Tropper

og Forbundstropperne vare saa langt tilbage, at der foreløbigt ikke kunde tillægges deres Medvirkning nogen Betydning. Som en Følge af disse Omstændigheder saa den danske Overcommando ingen fjendlige Troppebevægelser mod vor højre Fløj, og der var altsaa efter det Overblik, den havde erholdt, foreløbigt ingen øjensynlig Fare for en omgaaende Bevægelse i vestlig Retning. Det var saaledes alene Kampen i Bustrup, paa hvilken den havde at rette sin Opmærksomhed. Men selv paa dette Punkt blev Angrebet, hvad der iøvrigt var en Følge af dets improviserede Natur, indtil henad Middag ført temmelig svagt, og om end Oberstlieutenant Magius, som det vil erindres, havde forlangt Forstærkning for at bevare sin først indtagne Stilling S. for Bustrup, saa viste det sig dog, at han efter at have indtaget den mere tilbagetrukne Stilling over Galgebjerg og Risbjerg var stærk nok til at kunne hævde denne Position, hvad der ikke tydede paa nogen saa afgjort Overlegenhed fra Fjendens Side. Fjenden havde vel, omtrent ved Middagstid, bragt 10 Kanoner i Ilden, men disses Deltagelse i Fægtningen havde ikke gjort nogensomhelst Forandring i Avantgardens Stilling i Byen, ligesom ogsaa vort Artilleri holdt det fjendlige fuldkomment Stangen. Forholdene vare derfor af den Beskaffenhed, at de naturligt kunde fremkalde hos Overcommandoen Tanken om at opgive den først tagne Bestemmelse om at rømme Bustrup og at forsøge paa ved en fremadgaaende Bevægelse af Besætningen i denne By, som man da maatte forstærke, i Forbindelse med et hurtigt og overraskende Angreb i Fjendens venstre, mod Bustrup Teich vendende Flanke at fravriste ham Terrainet indenfor Dannevirkevold og muligen paa dette Punkt tilføje ham et partielt

Nederlag. Det var henad Kl. 12, at denne Tanke paatrængte sig Overcommandoen, og General Hedemann gav til den Ende 1ste Infanteri-Brigade Ordre til at afmarchere fra sin Stilling V. for Byen til henimod det Punkt, i. vor Dannevirkevolden afbrydes af Engpartiet S. V. for Bustrup Teich, for paa nærmere Vink at overskride Slugten og foretage et Angreb i Fjendens Flanke. Samtidigt erholdt Oberstlieutenant Magius Ordre til at trække den i den sydlige Del af Friedrichsberg staaende 13de Linie-Bataillon over i Bustrup og derpaa foretage en fremadgaaende Bevægelse i Fjendens Front for, støttet ved den nævnte Flankebevægelse, at rense Terrainet mellem Bustrup og Dannevirkevold for Fjenden. Oberstlieutenant Magius tog den Beslutning, selv at foretage Angrebet paa højre Fløj ad Rendsborg-Chausseen med 13de Linie-Bataillon, og anmodede Oberstlieutenant Morgenstjerne om ligeledes at gaae over til Offensiven paa venstre Fløj med hvad han havde samlet af sin Bataillon. 13de Linie-Bataillons Fremrykning til Bustrup skete imidlertid særdeles langsomt; Dæmningen beskødes heftigt af de preussiske Kanoner, og for at komme saa dækket over som muligt gik Bataillon i Rodemarche langs den nordre Side af Dæmningen og gennem de derværende Hæver. Efter at en Del af Bataillon var ankommen til Sammenstødet af Ekernførde- og Rendsborg-Chausseen, besluttede Oberstlieutenanten sig til med denne Styrke og det der i Reserve staaende 3die Compagni af 12te Linie-Bataillon at udføre Attaquen paa højre Fløj. Compagniet af 12te Linie-Bataillon sattes i Têten, 13de Linie-Bataillon fulgte efter, og Colonnen rykkede nu rask frem ad Chausseen, passerede forbi Galgebjerg og naaede frem til c. 200 Skridt paa den anden Side af

dette Punkt; de paa begge Sider af Chausseen fægtende Jægerafdelinger fulgte den fremadgaaende Bevægelse. Samtidigt med at disse Bevægelser paa vor Side bleve anordnede, havde Fjenden forstærket sin Angrebsstyrke mod vor højre Fløj med to Compagnier af Regimentet Kejser Franz, der efter Ankomsten af den højre Fløj-colonnes Gros til Dannevirkevold af Fyrst Radziwill vare beordrede frem i Bustrup navnlig til Sikkring af det derværende Artilleri. Under Fremrykningen erholdt Compagnierne af General Wrangel Ordre til at medvirke ved Angrebet paa Galgebjerg; Compagnierne bløve førte gennem Slugten tæt N. Ø. for Garde-Batteriets Standplads ind paa vor Stillings yderste, højre Fløj og havde netop begyndt en fremadgaaende Bevægelse mod Galgebjerg og navnlig sat sig fast bag et nærved samme værende Hegn, da Oberstlieutenant Magius brød frem med den tidligere omtalte Styrke. En meget heftig Ild rettedes fra alle Sider mod Colonnen og tvang den til at standse. Det foran værende Compagni, der under Fremgangen havde mistet sin Fører, Capitain Mechlenburg, trak ind paa Marken V. for Chausseen og formerede sig her i spredt Orden, indtil det kort efter blev trukket tilbage til Chausseen i Højde med Pavillonen. Resten af Colonnen gjorde omkring og søgte tilbage til den nordre Del af Bustrup, hvor den sluttede sig til den øvrige Del af Bataillonens, der efterhaanden var kommen over og nu blev staaende som Reserve ved Sammenstødet af Ekernførde- og Rendsborg-Chausseen. Under Angrebet var Bataillonens Commandeur, Oberstlieutenant Krabbe, bleven saaret, hvorfor Commandoen overtoges af Capitain Rodenburg. Oberstlieutenant Morgenstjernes paatænkte Fremrykning paa venstre Fløj faldt bort, dels fordi der, som ovenfor

omtalt, var disponeret over det eneste Compagni, han havde i Reserve, og dels fordi de 2 andre Compagnier af 12te Linie-Bataillon, der endnu befandt sig i Bustrup, vare stærkt engagerede af den mod vor venstre Fløj mere og mere fremtrængende Fjende. Ogsaa Avantgarden mistede her sin tappe Commandeur, Oberstlieutenant Magius, der under Angrebet blev dødeligt saaret. Commandoen overtoges af Major Holm, men om en offensiv Optræden med den i Bustrup forhaanden værende Styrke kunde der ikke længere være Tale. Et sejgt og vedholdende Forsvar af den indtagne Stilling maatte derfor ene blive Opgaven, hvilken ogsaa løstes saaledes, at Fjenden endnu paa intet Sted vandt Terrain og paa vor højre Fløj endog nødtes til at opgive nogle Huse, hvori han havde faaet Lejlighed til at sætte sig fast.

Igjennem Adjudanten ved 1ste Infanteri-Brigade Lieutenant J. D. Høst, der efter Ordre hidtil havde fulgt Armeecorpsets Stabschef, overbragtes Oberst Bülow den af ham ventede Befaling til at begynde Angrebet. Brigaden, der paa Erdbeerenberg under Commando af Major Ernst havde efterladt det ikke paa Forpost værende Mandskab af 2den Linie-Bataillon og af den Brigaden tildelte 3die Escadron af 3die Dragon-Regiment samt de 2 Kanoner under Lieutenant Moltke, formeredes saaledes, at 1ste Linie-Bataillon i Compagnicolonner med Skytter foran dannede 1ste Træfning, medens 11te Linie-Bataillon, der endnu var under Anmarche, bestemtes til at danne 2den Træfning. Klokken var c. 12<sup>1</sup>/<sub>2</sub>. 1ste Linie-Bataillon overskred den Slugt, hvori Bustrup Teich ender mod Syd, en Passage, der saavel ved Jordbundens Beskaffenhed som ogsaa paa Grund af det Vandløb, der trækker sig



igjennem samme, var yderst besværlig. Bataillonens 1ste, 2det og 3die Compagni rettede deres Angreb mod Højderne paa den anden Side af Slugten S. for Dannevirkevold, 4de Compagni mod selve Volden. Højderne paa den østlige Side af Slugten vare besatte med en Skytteafdeling af et Compagni af 31te Infanteri-Regiment, der, kort før Angrebet skete, var sendt frem fra den paa Chausseen staaende Reserve for den Boninske Avantgardes Fortrop for at observere Terrainet i denne Retning; desuden stod N. for Dannevirkevold mellem Slugten og den sydlige Del af Bustrup det alt tidligere omtalte Compagni af samme Regiment. Da nysnævnte Skytteafdeling aabnede sin Ild paa vore fremtrængende Tropper, sendte Avantgardens Commandeur strax 1 Compagni af 20de Infanteri-Regiment til Understøttelse og, da han af en Melding erfarede Styrken af den fremrykkende Afdeling, endnu 1 Compagni af samme Regiment til Forstærkning, saa at en Styrke af ialt c. 3½ Compagni strax var ved Haanden til at møde 1ste Brigades Angreb. 1ste Linie-Bataillon stormede imidlertid rask Højderne og gik derpaa fremad under en levende Tirailleurild. 11te Linie-Bataillon, der samtidigt ankom til Slugten, erholdt her Befaling til ligeledes strax at overskride denne. Bataillon, der var formeret i Colonne paa Midten, tog Retning mod Højderne N. for Dannevirkevold og kom derved til at passere Slugten nærmere ved Bustrup Teich end 1ste Linie-Bataillon. Overgangen her var endnu besværligere saavel ved Mosens større Sidhed som paa Grund af Vandløbets større Brede, saa at mange Folk sank i til Beltestedet. Efter at være naaet over Slugten fremsendte Bataillon, der snart udvikledes i et heftigt Engagement

med det tidligere omtalte N. for Dannevirkevold staaende Compagni af 31te Infanteri-Regiment, hvis Fører, da han blev opmærksom paa Angrebet, strax besatte det nærmest ved Slugten liggende Hegn. Bataillonens Skytter trængte imidlertid raskt frem og tvang den fjendlige Styrke til at retirere henimod den sydlige Del af Bustrup og truede saaledes snart det preussiske Artilleris Position V. for Byen i Flanke og Ryg. Pludseligt taug den hidtil saa heftige, fjendlige Artilleriild; Garde-Batteriet, de 2 Kanoner under Lieutenant Laval, som vare trukne noget længere tilbage, samt de 4 Piecer ridende Artilleri protsede i Hast paa og forlode deres Stilling. Imidlertid rykkede vore Tropper stedse nærmere, kun 50 Skridt skilte vore Tirailleurer fra de fjendlige Kanoner, og den heftige Geværild, hvorved flere Folk og Heste saaredes, i Forbindelse med det ujevne Terrain gjorde det meget vanskeligt for det nævnte Artilleri at komme bort; efter forskjellige Uheld lykkedes det dog at bringe Skytset i Sikkerhed igjennem Byen og henad Vejen til Over Selk. 1ste Linie-Bataillon var imidlertid langs Dannevirkevold og S. for samme under heftig Tirailering trængt frem omtrent i Højde med 11te Linie-Bataillon. Bataillonens Fane førtes efter Oberst Bülow's Befaling paa selve Volden, hvor den tjente som Forbindelsesmiddel mellem de paa begge Sider af denne kjæpende Afdelinger. Det Overraskende i Angrebet, dets raske og djærve Udførelse og Vanskeligheden for Fjenden i Bedømmelsen af Bevægelsens sande Betydning paa Grund af Umuligheden af strax at faae et Overblik over den Styrke, hvormed Angrebet førtes, fremkaldte en betydelig Forvirring i de fjendlige Rækker og bevirkede, at General Wrangel ansaa Momentet for kritisk, og at

han ikke blot ved Hjælp af de nærmest staaende Afdelinger søgte at tilvejebringe en saa kraftig Modstand som muligt mod vore fremrykkende Tropper i disses Front, men at han ogsaa ansaa det fornødent at paa-skynde Fremrykningen af den Boninske Colonne Gros, som han efter en tidligere Ordre maatte formode at være i Anmarche paa Chausseen N. for Jagel. Allerede Kl. 12 havde nemlig General Wrangel, der ved den stærke Modstand, han mødte i Bustrup, ansaa det nødvendigt at trække flere Tropper til dette Punkt, sendt Ordre til General Bonin om ikke at tage Vejen til Kl. Reide, men derimod at fortsætte sin Fremrykning ad Chausseen. Ved det af den 1ste Infanteri-Brigade udførte Flankeangreb sendte Generalen en ny Ordre til hurtig Fremmarche og endelig, da Faren syntes at voxe, en tredie, indeholdende Befaling til en hurtig Fremrykning og Angreb i vor 1ste Infanteri-Brigades Flanke; samtidigt afsendtes Ordre til Prinds Friederich af Noer, der, som det vil erindres, fulgte efter den venstre Fløjcolonne paa Chausseen, om at fortsætte Marchen ad denne og hurtigst muligt lade et Batteri rykke frem til Bustrup. Den første af disse Ordre indtraf imidlertid til Jagel, efterat General Bonin var afmarcheret ad Kl. Reide til. Ordonnantsen, der overbragte samme, fulgte efter Colonnen og overgav Ordren til Commandeuren for General Bonins 2den Træfning, Major Steinmetz. Majoren sendte Ordren videre, men gjorde selv med de ham underlagte Tropper, 1ste og 2den Bataillon af 2det (Königs) Regiment, omkring og marcherede tilbage til Chausseen, som han fulgte ad Bustrup til, stadigt forcerende Marchen mere og mere paa Grund af de gjentagne Ordre til hurtig Fremrykning, som han undervejs modtog fra General Wrangel.

Da den sidste af disse Befalinger paabød en hurtig Indgriben i Fægtningen, bøjede Majoren, der havde formeret sin Styrke i 4 Halvbataillonscolonner, af fra Chausseen til den V. for samme løbende Vej, fra hvilket Punkt han begyndte den ham befalede Bevægelse imod vor 1ste Infanteri-Brigades høire Flanke.

Imidlertid var, som ovenfor antydet, Modstanden i vore Troppers Front stadigt tiltagen. De 2 Compagnier af 31te Infanteri-Regiment, der stode i Reserve ved Dannevirkevoldens Overskjæring af Chausseen, beordredes frem langs Volden; de 2 sydligere paa Chausseen endnu staaende Compagnier af 20de Infanteri-Regiment kastedes frem til Forstærkning af de 2 andre, allerede S. for Volden kjæmpende Compagnier af samme Regiment; de 2 i den sydlige Del af Bustrup hidtil staaende Compagnier af Kejser Alexander-Regimentets Fusilier-Bataillon samt en Del af det dersteds værende Compagni af 31te Infanteri-Regiment rykkede endelig af egen Drift frem imod den mod Bustrup fremtrængende 11te Linie-Bataillon. Ved disse efterhaanden tilkommende Forstærkninger bevirkedes en Standsning i vore Troppers Fremrykning. Den 11te Linie-Bataillon udviklede efterhaanden de 3 Compagnier i tæt Kjæde mod de langs Volden fremtrængende, fjendlige Tropper, og denne Del af Bataillonens erholdt derved Front imod Sydøst. Fjendens Fremtrængen i Forening med Bataillonens udstrakte Stilling foranledigede Oberst Bülow til at beordre den til at slutte sig nærmere til 1ste Linie-Bataillon, hvilken Bevægelse ogsaa udførtes under en levende Tirailleurd fra begge Sider paa nært Hold. Fægtningen var staaende; de af Fjenden fremsendte Forstærkninger havde vel, som vi have seet, standset Oberst Bülows Fremtrængen, men formaaede ikke at

bringe ham til at vige, forinden det ved General Wrangels Ordre til venstre Fløjcolonne forberedede Flankeangreb pludseligt forandrede Situationen. Major Steinmetz dirigerede nemlig, da han havde naaet den tidligere omtalte Vej V. for Chausseen, en Del af sin Styrke lige mod Dannevirkevold, medens han lod Resten fortsætte Marchen henimod Slugten, der danner Fortsættelsen af Bustrup Teich. Majoren kunde udføre denne Bevægelse med saameget mere Kraft, som han stod i den Formening, at den af ham modtagne og videre sendte Ordre i kort Tid maatte bevirke Ankomsten af den venstre Fløjcolonnes 1ste Træfning bag ved ham som Reserve. Samtidigt trængte de fra Bustrup til Assistance ilede Compagnier 11te Linie-Bataillon stærkt i den venstre Flanke. Den 1ste Infanteri-Brigade, der saaledes paa engang angrebes i Fronten og begge Flanker, kunde ikke længere modstaae det fjendlige Angreb; den paa højre Fløj staaende 1ste Linie-Bataillon begyndte at vige først langsomt, senere hurtigere tilbage imod Slugten. Den fjendlige Overmagt i Forbindelse med Tanken om den besværlige Retraite, der forestod, gjorde Befalingsmændenes utrættelige Anstrengelser for at tilvejebringe en Standsning resultatløse, og da det saaledes blev klart, at det vundne Terrain maatte opgives, var der ved Ankomsten til Slugten heller ikke Grund til Andet end at søge denne farlige Overgang passeret saa hurtigt som muligt. I raskt Løb gik Bataillonen ned ad Skraaningen, passerede den sumpige Eng og søgte Dækning bag de paa den modsatte Side liggende Hegn, hvor den atter ordnedes til fornyet Modstand. Bataillonens Retraite, der saaledes skete noget pludseligt og hurtigt, blottede den nordligere kjæmpende 11te Linie-Bataillons højre Fløj.

Der var for sidstnævnte Bataillon, da Situationen blev den klar, intet Andet at gjøre end hurtigt at følge 1ste Linie-Bataillon. Det vil erindres, at Bataillon blev stærkt trængt i sin venstre Flanke, og dette i Forbindelse med højre Fløjs hurtige Tilbagevigen, det lidet fremkommelige Terrain, hvorover Retraiten skulde skee, og det store Tab af Befalingsmænd, som Bataillon havde lidt under den hidsige Tirailleurfægtning, den havde bestaaet — hvortil endnu kom, at dens Commandeur, Oberstlieutenant Staggemeier, ved et Spring ned fra et højt Dige fik sit ene Ben beskadiget, saa at han maatte bæres bort — kunde ikke Andet end fremkalde en Mangel paa Sammenhold, som det ikke var muligt at raade Bod paa, og lade Tilbagegangen efterhaanden udarte til en meget ilsom Retraite. Bataillonens ligesom ogsaa 1ste Linie-Bataillons iforvejen betydelige Tab forøgedes ved Overgangen over Slugten end yderligere, idet Mange sank i og ikke atter kunde komme op igjen. Ligeledes bleve Mange saarede ved den heftige Skydning af de til den østlige Dalrand hurtigt fremtrængende, fjendlige Afdelinger, mod hvilke vore paa den vestlige Side af Bustrup Teich opstillede Kanoner nu atter begyndte at spille. Oberst Bülow søgte, da 11te Linie-Bataillon var naaet over paa den vestlige Side af Slugten, saavidt muligt at retablere Ordenen i Bataillon, over hvilken Capitain Lorentzen midlertidigt overtog Commandoen. Klokken var lidt over 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub>.

Det nys beskrevne, kjækt udførte Angreb af 1ste Infanteri-Brigade havde saaledes vel ikke kunnet fremkalde det tilsigtede Resultat, men havde dog bevirket en Standsning og Forvirring i de fjendlige Rækker. Det fjendlige Artilleri var skræmmet bort fra sin Dæmningen mellem Bustrup og Friederichsberg beherskende

Standplads, og den eneste praktikable Retraitevej for Avantgarden var saaledes gjort lettere at passere. Major Holm, der, som det vil erindres, havde overtaget Commandoen over Avantgarden, og som, efter at 1ste Infanteri-Brigades Angreb var slaaet tilbage, ikke havde nogen Grund til at holde Bustrup yderligere, besluttede nu at benytte dette Moment til efterhaanden at trække de i Byen fægtende Afdelinger ud af samme. Efter at de af Lieutenant Glud commanderede Kanoner vare sendte tilbage til Friederichsberg, trak 13de Linie-Bataillon sig tilbage til Gottorp, hvorfra den efter Befaling rykkede over den nordlige Dæmning og tog Stilling i Neuwerk. Den 12te Linie-Bataillons 3 Compagnier samledes i den nordlige Del af Bustrup, dog med Undtagelse af c. 40 Mand, der vare sendte saa langt frem til Understøttelse af Jægerne, at de først senere kunde støde til Bataillon; i sluttet Colonne marcheredes gennem Friederichsberg til Kirken ved Husum-Vejen, hvor 3die Compagni efterlodes til Soutien for de endnu i Bustrup værende Jægere, medens 4de Compagni posteredes paa Vejen, der fra Kirken løber ned mod Bustrup Teich. 2det Compagni marcherede til Erdbeerenberg, hvor senere de 2 i Friederichsberg efterladte Compagnier ligeledes ankom. Tilbage i Bustrup var saaledes kun 3die Jægercorps samt 1ste Compagni af 2det Jægercorps, hvilket sidste stadigt forsvarede sin Post paa Galgebjerg, hvor det var udsat for en meget heftig Beskydning af de mod dette Punkt fremsendte, preussiske Tropper; under Fægtningen havde Compagniet mistet sin Commandeur, Capitain Hveberg, efter hvis Fald Lieutenant Wolle overtog Commandoen. Imdlertid havde General Möllendorff, da den ved 1ste Infanteri-Brigades offensive Bevægelse foran-

ledigede Uro havde lagt sig, befalet den 1ste Bataillon af Regimentet Kejser Franz, henhørende til Avantgardens Gros, at rykke frem til Angreb gjennem selve Bustrup By. Under Bataillonens Fremrykning vare vore Jægere ifærd med successive at rømme Stillingen, idet Major Holm havde beordret 1ste Compagni af 2det Jægercorps til at holde denne, indtil Avantgarden havde trukket sig ud af Ilden. 3die Jægercorps trak sig efterhaanden i Løb over Dæmningen til Friederichsberg; den ad Chausseen avancerende Garde-Bataillon, der i sin Fremrykning drog Dele af de paa begge Sider af denne Vej fægtende Afdelinger med sig, kunde selvfølgelig kun i meget kort Tid opholdes af den svage, i Stillingen efterladte Styrke, som under en levende Tirailleurild, mod hvilken de fjendlige Tropper søgte Dækning dels bag Husene i Byen, dels bag den lave Mur langs den østlige Side af Chausseen paa dette Punkt, trak sig tilbage til Dæmningen og over samme til den sydlige Del af Friederichsberg. 2det Compagni og Dele af 3die og 4de Compagni af 3die Jægercorps tilligemed de ovenfor berørte c. 40 Mand af 12te Linie-Bataillon havde maattet udføre deres Retraite under et heftigt Engagement mod de samtidigt mod den østlige Side af Teglværket og mod Risbjerg fremtrængende, fjendlige Tropper; ved Fjendens raske Fremgang mod Dæmningen blev en Del af 2det Compagni og noget Mandskab af 12te Linie-Bataillon afskaaret fra et benytte denne til Retraite til Friederichsberg; de nødtes derfor, beskudte i Front og Flanke, til at iværksætte Tilbagegangen over det side Engparti mellem Dæmningen og Slien og, da den ovennævnte Garde-Bataillon trængte frem til den vestlige Ende af Dæmningen for at afskjære dem, over



Odderkule til Øre, hvorfra de ad Vejen til Friederichsberg stødte til Corpset. Denne Tilbagegang over det sumpige Engparti og over Odderkulen foranledigede i Forbindelse med den fjendlige Ild, at Afdelingen led endel Tab.

1ste og 2det samt en Del af 3die og 4de Compagni af 3die Jægercorps fortsatte Retraiten gennem Friederichsberg til Gottorp og derfra til Stampemøllen; den øvrige Del af 3die og 4de Compagni dirigeredes af Major Holm ad Pulvermühle til. Med 1ste Compagni af 2det Jægercorps trak Majoren sig tilbage gennem Friederichsberg til Bjelkes Palais og derfra ad en Gjenvej ud til Vejen fra Gottorp til Pulvermühle, langs hvilken der formeredes en Kjæde til Dækning af de paa Erdbeerenberg staaende Afdelingers Retraite. De 2 Kanoner under Lieutenant Glud, der vare gaaede tilbage til Friederichsberg, havde protset af i Hovedgaden, hvor de fik Lejlighed til endnu at løse et Par Kardætskskud mod den over Dæmningen fremtrængende, preussiske Colonne, hvornæst de trak sig tilbage til Gottorp; den ene Kanon blev opstillet paa Dæmningen til Friederichsberg, den anden ved den sydøstlige Bastion. Klokken var henad 2.

Den første Del af denne Dags Kamp var saaledes afsluttet med den fuldstændige Rømning af Bustrup-Partiet; Kampen her var ført videre end efter Overcommandoens oprindelige Disposition ved 1ste Infanteri-Brigades Fremsendelse over Slugten og dens derved foranledigede Indgriben i den Avantgarden alene tiltænkte Virksomhed. Saaledes som Fægtningen efterhaanden havde udviklet sig, skulde efter den oprindelige Disposition Hovedkampen føres i Gottorp-Hysby-

Stillingen, til hvilken de hidtil i Fægtningen udviklede Afdelinger efterhaanden trak sig tilbage. Af sidstnævnte havde 1ste og 11te Linie-Bataillon, til Dækning af hvis Retraite de 2 Kanoner under Lieutenant Schreiber virksomt havde medvirket, som berørt, atter saavidt gjørligt ordnet sig. De 2 Batailloner af 2det (Königs) Regiment fulgte imidlertid snart efter over Slugten paa flere Punkter S. for Dannevirkevolden og formerede sig efter deres Ankomst paa Højderne V. for samme til Fremrykning. Den nordligst værende Halvbataillon tog Retning mod Erdbeerenberg, de 3 andre under Major Steinmetz's personlige Ledelse avancerede i en mere vestlig Retning. 1ste og 11te Linie-Bataillon vege, efterfulgte af de nys nævnte Tropper, dels over Erdbeerenberg, dels over Engene V. for samme langsomt tilbage til Pulverholz og den foran samme liggende Højde. Commandeuren for 1ste Linie-Bataillon og hans Adjutant mistede ved Overgangen over disse Enge deres Heste, som sank i og dræbtes, da man indsaa Umuligheden af at føre dem videre. De 2 Kanoner under Lieutenant Schreiber toge under Bedækning af Husar-Escadronen Vejen over Pulverholz til Schurbjerg, hvorfra de senere fik Lejlighed til væsenlig Medvirkning ved Forsvaret af Terrainet om Pulverholz. — Paa Erdbeerenberg, var, som det vil erindres, Major Ernst bleven efterladt med den ikke paa Forpost værende Del af 2den Linie-Bataillon (1 Underofficer og c. 30 Mand) og af 3die Escadron af 3die Dragon-Regiment samt de 2 til 1ste Infanteri-Brigade afgivne Kanoner af 6te Batteri (Fuhrmann) under Lieutenant Moltke. Cavaleriafdelingen var kort efter bleven sendt tilbage til Pulvermühle, hvorfra den senere blev beordret at afgaae for at agere i Forening med det øvrige

Cavaleri. 1ste Compagni af 12te Linie-Bataillon og 4de Compagni af 2den Linie-Bataillon, der af Oberstlieutenant Magius ved den først besluttede Rømning af Bustrup under Capitain Neraaes Commando vare beordrede tilbage til den nordre Side af Bustrup Teich, hvor en Del af førstnævnte Compagni midlertidigt havde afgivet Bedækning for de 2 Kanoner under Lieutenant Thestrup, trak sig, da Friederichsberg rømmedes af vore Tropper, tilligemed Kanonerne tilbage over Erdbeerenberg. Omtrent samtidigt indtraf her, som tidligere berørt, de øvrige 3 Compagnier af 12te Linie-Bataillon og tillige de 2 Kanoner under Bombarder Bøvig. Disse sidste vare ved Fjendens Fremtrængen i den nordlige Del af Bustrup blevne dirigerede ud af Vejen til Store Dannevirke for at søge en Position, hvorfra Bustrup og Dæmningen til Friederichsberg kunde bestryges, men havde maattet opgive dette paa Grund af Fremrykningen af Major Steinmetz's Tropper paa den vestlige Side af Slugten. Kanonerne fortsatte Retraiten over Pulvermühle ad Vejen til Schurbjerg. Af Infanteri placeredes foruden den tidligere omtalte Styrke af 2den Linie-Bataillon Shyttepelotonet af Bataillonens 4de Compagni under Lieutenant Hammeleff paa selve Erdbeerenberg og dækkede i Forening med den af Major Holm gennem Bjelkes Palais til Vejen til Pulvermühle førte Afdeling Compagniets og den efterhaanden samlede 12te Linie-Bataillons Retraite. En Stilling toges af denne sidste Bataillon med 3 Compagnier i det af Hegn gjennemskaarne Terrain mellem Erdbeerenberg og Pulvermühle, medens Bataillonens 2det Compagni sendtes tilbage som Reserve til Udkanten af Lystskoven ved sidstnævnte Punkt; Capitain Raasch fulgte med den under hans Commando

staaende Del af 2den Linie-Bataillons 4de Compagni den tilbagegaaende Bevægelse til ovennævnte Skov. De 2 Kanoner paa Erdbeerenberg under Lieutenant Moltkes Commando havde imidlertid fra deres Position havt Lejlighed til virksom Charging, navnlig mod de 2 Batailloner af 2det (Königs) Regiment, der vare fulgte efter 1ste og 11te Linie-Bataillon, og som under deres Fremrykning vare udsatte for Kanonernes enfilerende Ild. Da imidlertid Friederichsberg var rømmet af vore Tropper, og Fjenden efter at have sat sig i Besiddelse af den sydlige Del af samme, saaledes som senere udførligere vil blive omtalt, sendte en Afdeling mod Erdbeerenberg, saa Lieutenanten sig nødsaget til at rømme sin fordelagtige Position. Det fjendlige Infanteri kom de 2 Kanoner paa c. 100 Skridt nær, saa at der kun blev Lejlighed til at fyre paa dem med Blikkardætsker, hvornæst der protsedes paa og, da den svage Bedækning for Skytset ikke var istand til at opholde den overlegne Fjende, hurtigt retireredes ad Vejen til Pulvermühle, paa den anden Side af hvilket Punkt en Stilling atter toges. Ved Paaprotsningen traadte Stanghestene ved den bageste Kanon over, 1 Trainconstabel og 2 Constabler bleve saarede, men det lykkedes dog Lieutenanten i Forening med Overconstabel Heininge og Constabel Sørup, der ved denne Lejlighed lagde en fortrinlig Raskhed og Koldblodighed for Dagen, at faae Skytset bort i god Behold. Bedækningen trak sig tvers over Markerne tilbage til Pulvermühle og derfra til Skoven N. for samme. Vore S. og Ø. for Pulvermühle endnu værende Tropper trak sig efterhaanden tilbage til dette Punkt og den med Krat bevoxede Bakke N. for samme, og saaledes var den Del af Avantgardens Infanteri, der var retireret Vest om Slesvig, og de Afdelinger af 1ste

Infanteri-Brigade, der havde været engagerede i Fægtingen, efterhaanden samlede i Terrainet ved Anetenhöhe. Klokken var henved 2<sup>3</sup>/<sub>4</sub>.

Fægtingens  
2det Moment.

Vi staa nu ved Begyndelsen af det 2det Moment i Fægtingen, Kampen i Gottorp-Hysby-Stillingen. Forinden der imidlertid gives en Fremstilling af dennes Enkeltheder, vil det være nødvendigt at kaste et Blik paa, hvorledes Forholdene efterhaanden havde udviklet sig paa den fjendlige Side, og paa de Bevægelser, som vor Hærs ved Lille Dannevirke staaende, højre Fløj havde foretaget, samt paa de Dispositioner, der af den danske Overcommando vare truffne til Kampens kraftige Fortsættelse.

Den fjendlige Overgeneral, der efter Major Steinmetz's Fremrykning over Bustrup-Slugten havde begivet sig over paa den vestlige Side af denne, sendte, da det var hans Hensigt nu at afbryde Kampen for denne Dag, Ordre til Majoren om at standse sine 2 Batailloners Fremrykning og befalede samtidigt, at Fusilier-Bataillonerne af det 20de og det 31te Regiment skulde rykke over i Terrainet V. for Slugten for at etablere Forbindelsen mellem den højre Fløj i Friederichsberg og Major Steinmetz's Afdeling. Den første af disse Befalinger naaede imidlertid ikke sin Bestemmelse, og kun 1 af de af Major Steinmetz selv ledede Halvbatailloner, der var holdt noget tilbage, erholdt Meddelelse om Generalens Hensigt; de 2 andre Halvbatailloner forbleve saaledes, fulgte i nogen Afstand af de 2 sidstnævnte Fusilier-Batailloner, i Marche mod Pulverholz og vare paa det Tidspunkt, hvorved vi her ere standse, omtrent naaede frem til den S. for Skoven liggende Bakke. Den førstnævnte Halvbataillon, der ved

Modtagelsen af Generalens Befaling havde gjort Holdt, fulgte imidlertid kort efter de 2 andre og erholdt af Major Steinmetz Ordre til en Bevægelse i vestlig Retning for at dække den venstre Flanke. Den fjerde Halvbataillon opererede, som det vil erindres, mod Erdbeerenberg. — Af den preussiske, højre Fløjcolonne var der imidlertid fra den sydlige Del af Friederichsberg sendt c. 1 $\frac{1}{4}$  Compagni til den vestlige Udkant af Byen, en mindre Afdeling var sendt imod Øre dels til Forfølgning af den Del af vore Jægere, der havde trukket sig tilbage over dette Punkt, dels for at omgaae vore 2 i Hovedgaden staaende Kanoner; Resten af den over Dæmningen fremskudte Bataillon blev af General Möllendorff beordret til at rykke frem i Hovedgaden. Da imidlertid saavel Kanonerne som de enkelte, mindre Jægerafdelinger, der hist og her endnu holdt sig i Friederichsberg, hurtigt trak sig tilbage, beordrede Generalen i Overensstemmelse med den commanderende Generals Hensigt, ikke denne Dag at rykke længere frem end til Bustrup-Afsnittet, de fremskudte Afdelinger til at vende tilbage til Bustrup. Denne Befaling forandredes imidlertid paa Avantgardecommandeurens, Oberstlieutenant Waldersees, Forestilling saaledes, at Avantgarden skulde besætte Friederichsberg. Det i Tilbagegang værende Gros af den omtalte Bataillon beordredes atter til Fremmarche, medens der sendtes de i Bustrup værende Afdelinger af Avantgarden Ordre til at passere Dæmningen. Hovedstyrken af den førstnævnte Bataillon rykkede frem til den nordlige Del af Friederichsberg, hvor den mod Øre fremsendte Afdeling sluttede sig til den; den i vestlig Retning udsendte Styrke af Bataillonen fulgte efter vore over Erdbeerenberg retirerende Tropper og nødte, saaledes

som vi ovenfor have omtalt, de paa dette Punkt efterladte 2 Piecer under Lieutenant Moltke og den til sammes Bedækning afgivne, mindre Infanteristyrke, der samtidigt fra den anden Side truedes af den ene Halvbataillon af 2det (Königs) Regiment, til hurtig Retraite. De forskjellige mod Erdbeerenberg opererende, preussiske Afdelinger fulgte efter vore Tropper ad Pulvermühle til og vare paa det Tidspunkt, hvorved vi her have dvælet, naaede henimod dette Punkt. Efterat Avantgardens Afdelinger vare komne tilstede i Friederichsberg, besatte Fusilier-Bataillon af Regimentet Kejser Franz Bjelkes Palais og fremsendte mindre Afdelinger til Besættelse af de nærmest ved Gottorp-Dæmningen værende Huse og til Observation af Vejen til Pulvermühle; den i sidstnævnte Øjemed detacherede Afdeling blev dragen med i den almindelige Fremrykning mod Pulverholz. Fusilier-Bataillon af Regimentet Kejser Alexander tog Post midt i Friederichsberg og detacherede 1 Compagni til Erdbeerenberg. Bag denne Bataillon posteredes de 2 Compagnier Gardeskytter, som ligeledes afsendte Detachements dels henimod Lollfus-Dæmningen, dels i østlig Retning til Observation af Slien. De øvrige mod Bustrup dirigerede, preussiske Tropper stode i og ved denne By, hvor desuden kort efter 1ste og 11te Linie-Bataillons Retraite som Følge af Generals Wrangels derom givne Befalinger 1 Batteri slesvig-holstensk Artilleri var ankommet under Bedækning af 2 Escadroner Dragoner. — General Wrangel, der efter de af ham givne Ordre maatte antage denne Dags Kamp for endt, og at saavel de slesvig-holstenske Tropper som venstre Fløjcolonnes Gros under General Bonin omtrent maatte være naaede frem til Dannevirkevold S. for Bustrup, op slog

sit Hovedkvarter i Friederichsberg. Angaaende de slesvig-holstenske Troppers Ankomst paa det nævnte Punkt modtog Generalen ogsaa kort efter Melding, derimod udeblev den venstre Fløjcolonnes Gros, hvortil Grunden var følgende. Det vil erindres, at Major Steinmetz efter at have gennemlæst General Wrangels Ordre til General Bonin om at fortsætte Fremrykningen ad Chausseen selv bragte denne i Udførelse for sit Regiments Vedkommende og sendte Ordren videre til de foran marcherende Afdelinger, for at den saaledes kunde naae til Generalen. Det er, saavidt vides, ikke senere oplyst, hvorledes bemeldte Ordre udervejs er gaaet tabt, men den naaede ikke Generalen, der befandt sig i Têten af Colonnen og stod i den Formening, at Groset af hans egen Colonne ligesom ogsaa de slesvig-holstenske Tropper fulgte efter, saa at han roligt fortsatte Marchen mod Kl. Reide; Cavaleriet og 1 dertil afgivet slesvig-holstensk Batteri vare blevne efterladte ved Jagel. Uden at støde paa noget Fjendligt marcherede Generalen over Kl. Reide til Kurgraven, hvor han gjorde Holdt for at formere sine Tropper, og først her bemærkede han, at han kun havde sin Colones første Træfning hos sig. I Terrainet bag den ligeoverfor liggende Del af Dannevirkevold bemærkedes Tropper af alle Vaabenarter, og Beboernes Udsagn om disses Styrke fremkaldte hos Generalen Betæneligheder ved at angribe dem. Kort efter indtraf en Officer med den samme mundlige Ordre fra General Wrangel om at fortsætte Fremrykningen ad Chausseen, som denne tidligere havde afsendt skriftligt. Officeren, der havde søgt tværs over Markerne, havde som en Følge heraf ikke mødt Major Steinmetz. General Bonin, der var



kommen saa langt bort fra den ham ved den nye Ordre betegnede Vej, forment nu at kunne gribe virksommere ind i Fægtningen ved at gjøre en Diversion imod Store Dannevirke; han sendte derfor Befaling til Major Steinmetz, som han antog ikke kunde være naaet meget langt bort, om at vende om og atter slutte sig til Colonnen, til Forstærkning af hvilken endvidere Kyradser-Regimentet og 3 Escadroner Dragoner beordredes frem fra Jagel. Indtil disse Troppers Ankomst forment Generalen at burde forholde sig passiv, hvorfor han paa det Tidspunkt, hvorved vi her have dvælet, endnu ikke havde foretaget nogen Bevægelse mod vor højre Fløj. Den Officer, der var afsendt for at opsøge Major Steinmetz, traf naturligvis ikke denne, der alt i længere Tid havde været indviklet i Fægtning, derimod fik han Lejlighed til at meddele den S. for Bustrup ankomne, commanderende General for de slesvig-holstenske Tropper Sagernes Stilling paa den venstre Fløj. Prinds Friederich fandt sig herved foranlediget til strax at detachere 2 Batailloner Infanteri, 2 Compagnier Jægere og 4 Kanoner, Alt under Commando af Oberst Fabricius, ad Store Dannevirke til for at cooperere med General Bonin. Den ovenomtalte Melding fra Prindsen til General Wrangel om hans Ankomst til Bustrup indeholdt tillige Meddelelse om denne Detachering.

Paa vor Hærs højre Fløj havde der under den hidtil beskrevne Del af Fægtningen tildraget sig Følgende. 2den Linie-Bataillons 3die Compagni under Lieutenant Witzleben, der den 22de April efter Anvisning af Forpostcommandeuren havde indtaget Posten ved Kurborg, hvorfra Gr. og Kl. Reide observeredes, havde om Morgenen den 23de i Forening

med det derværende Cavaleri-Detachement under Lieutenant Flindt foretaget den befalede Morgenpatrouillering til de nævnte Byer og afløstes henved Kl. 11 af 2det Jægercorps's 2det Compagni under Capitain Scharffenberg. Under Patrouilleringen var aldeles intet Fjendligt opdaget, men under Afløsningen indløb der Melding om Skydning i Retning af Slesvig. Da Afløsningen var endt, marcherede Lieutenant Witzleben omtrent Kl. 12 Vest om Lille Dannevirke og Hysby til Skovby, under hvilken Marche Skydningen stedse hørtes stærkere og stærkere; herfra tog Lieutenanten Vejen igjennem Pølhegn til henimod Thiergarten, hvor Compagniet af Overcommandoens Stabschef erholdt Orde til at slutte sig til Flankecorpset. Capitain Scharffenborg forblev med sit Compagni paa den af ham besatte Post, indtil General Bonin under sin Opmarche nærmede sig Kurgraven; Capitainen trak sig da tilbage bag Dannevirkevold, hvor han tog Stilling. — Posten i Ellingsted var den 22de om Formiddagen bleven etableret af 2det Linie-Bataillons 2det Compagni under Capitain Lange; Cavaleristyrken sammesteds commanderedes at Lieutenant Torp. Den 23de Kl. c. 10<sup>1/2</sup> afløstes Compagniet af 2det Jægercorps's 3die Compagni under Capitain Branner og tiltraadte derpaa Tilbagemarchen til Slesvig. Ved Store Dannevirke mødte det Commandeuren for Cavaleri-Brigaden, Oberst Juel, der gav det Befaling til at vende tilbage til Lille Dannevirke for at besætte denne By til Dækning for Cavaleriet. Capitain Branner havde i Overensstemmelse med Forpostcommandeurens Ordre fremsendt et Commando af 1 Officer og 50 Mand til Passene ved Hollingsted og Klove, hvis Bevogtning hidtil, som det vil erindres, havde været overdraget til 4de Dragon-

Regiments 1ste Escadron. Kort efter at Compagniet havde indtaget sin Stilling, hørtes der Kanonade i østlig Retning, og da senere det Posteringen tildelte Cavaléri-Detachement erholdt Ordre til at trække sig tilbage, ansaa Capitain Branner det for rigtigst, ligeledes at tiltræde Retraiten, der rettedes paa Hysby, hvor Compagniet ankom Kl. henad 3. — Af Cavaléri-Brigaden havde 6te Dragon-Regiment taget Stilling V. for Lille Dannevirke; de med Oberst Juel fra Bustrup tilbagevendte Escadroner af 3die Dragon-Regiment, der, som tidligere omtalt, tilligemed Husar-Escadronen havde opstillet sig i Terrainet mellem Lille Dannevirke og Slesvig, vare forblevne der indtil Kl. henad 1, da den af General Bonin førte Colonne nærmede sig Kl. Reide. Oberst Juel havde dernæst ladet Escadronerne af 3die Dragon-Regiment afmarchere til Lille Dannevirke, efterladende en Observationsstyrke ved Store Dannevirke. Ved Lille Dannevirke indtoges følgende Stilling: 6te Dragon-Regiment V. for Byen, 2 Kanoner paa den foranliggende Vold, 2 Kanoner bag det S. for Lille Dannevirke opkastede Brystværn, 3die Dragon-Regiment N. for Byen; de fra Slesvig ankomne 4 Piecer af 6te Batteri (Fuhrmann) anbragtes ligeledes paa Volden S. V. for Lille Dannevirke. Til Bedækning for Artilleriet afgaves 2 Escadroner; desuden vil det erindres, at 2den Linie-Bataillons 2det Compagni holdt Lille Dannevirke besat. Den Passivitet, som General Bonin iagttog, bevirkede, at den saaledes opstillede højre Fløj af vor Styrke foreløbigt blev ubeskjæftiget i Fronten. Da Klokken imidlertid var bleven lidt over 2, blev der meldt Obersten fra Posteringen i Store Dannevirke, at Fjenden rykkede rask frem mellem denne By og

Slesvig og truede hans venstre Flanke. Obersten besluttede da at tiltræde Retraiten, der iværksattes saaledes, at 3die Dragon-Regiment med de nærmest Lille Dannevirke staaende 6 Kanoner marcherede ad Oxervejen, medens 6te Dragon-Regiment med 2 Kanoner gik Vest om Hysby, idet det holdt Forbindelse med førstnævnte Regiment og observerede Terrainet i sydvestlig Retning, hvor den af General Bonin commanderede Colonne stadigt bemærkedes ubevægelig i sin Stilling; 2det Compagni af 2den Linie-Bataillon fulgte Cavaleriets Bevægelse. Posteringen N. for Kurborg tiltraadte ligeledes nogen Tid efter langsomt Retraiten. Capitain Scharffenberg blev nemlig af en fra Ellingsted retournerende Cavaleriofficer underrettet om, at Oberst Juels Commando havde tiltraadt Retraiten paa Grund af Fjendens Fremtrængen mellem Slesvig og Store Dannevirke. Da Capitainen af denne Meddelelse sluttede, at Fjenden havde gjenembrudt vor Stilling, dirigerede han sin Retraite Vest om Süderholz for i fornødent Fald at kunne slaae ind paa Vejen til Sylvested; da han imidlertid senere under Tilbagegangen hørte heftig Skydning i Retning af Slesvig, bøjede han ind i østlig Retning Nord om Hysby.

Armeecorpsets højre Fløj var altsaa paa det Tidspunkt, som tidligere er fastholdt, ifærd med at iværksætte den ovennævnte Retraite.

Posteringen ved Sylvested bestod den 22de af 2den Linie-Bataillons 1ste Compagni under Lieutenant C. F. Schøning; Cavaleri-Detachementet sammesteds commanderedes af Lieutenant Beck. Infanteri-Compagniet afløstes den 23de Kl. henimod 11 af 2det Jægercorp's 4de Compagni under Capitain Westergaard; kort efter hørttes en livlig Kanonade i Retning

mod Slesvig. Efter at Afløsningen henimod Kl. 12 var tilendebragt, afmarcherede det afløste Compagnie ad Husum-Vejen. Under Marchen erfarede man, at vore Tropper trængtes haardt af den fremrykkende, preussiske Hær, hvorfor Compagniet over Markerne trak sig ned til den nordlige Udkant af Skovene V. for Slesvig for igjennem disse at naae hen til Hovedcorpset. Paa denne Marche mødte Compagniet Kl. omtrent 2 $\frac{1}{2}$  Major Trepka, af hvem det udbad sig en Ordre, og erholdt af ham Befaling til at tage Stilling paa en Bakke N. for Thiergarten mellem Husum-Vejen og Slesvig-Chausseen. Compagniet var altsaa paa Vejen til denne Stilling i det Moment af Fægtningen, som vi ere standsede ved. 4de Compagnie af 2det Jægercorps forblev paa sin Post, indtil kort efter Afløsningen Lieutenant Beck erholdt Ordre fra sin Escadronscommandeur til at trække sig tilbage henimod Slesvig, da Preusserne havde angrebet denne By; Capitain Westergaard ansaa det da for rettest ligeledes at tiltræde Retraiten. Af Frygt for at blive afskaaret, naar Marchen fortsattes ad Husum-Vejen, tog Capitainen efter Conference med Lieutenant Beck den Beslutning at marchere ad Vejen til Jydbæk for over denne By og Arnholt at naae Chausseen fra Flensborg til Slesvig. Commandoet befandt sig saaledes paa det fastholdte Tidspunkt paa Marchen til Jydbæk.

Vi vende nu tilbage til vor Hærs ved Slesvig kjæmpende Hovedstyrke. Omtrent samtidigt med Oberst Bülow's Fremrykning over Slugten ved Bustrup Teich afgik der fra Overcommandoen Ordre til Flankecorpset, der, som det vil erindres, stod paa sin Rendezvousplads ved Hühnerhäuser, om at rykke frem ad

Husum-Vejen og skyde en Bataillon frem til Ziegelei. Ved Vejen, der bøjer af til det sidstnævnte Punkt, gjorde Colonnen Holdt. Oberst Schleppegrell begav sig frem til Ziegelei og modtog kort efter sin Ankomst her, Kl. omtrent 1<sup>3</sup>/<sub>4</sub>, en ny Ordre om at lade 1ste Jægercorps rykke frem og tage Retning paa Store Dannevirke, hvilken Befaling blev fremkaldt ved Ønskeligheden af at tilvejebringe en Understøttelse for 1ste og 11te Linie-Bataillon under deres paa dette Tidspunkt sandsynlige Retraite og navnlig af Hensyn til den Styrke, som Fjenden udviklede V. for Rendsborg-Chausseen imellem denne og Slugten. 1ste Jægercorps, der stod i Queuen af Flankecorpsets Infanteri, blev trukket frem ad Vejen til Ziegelei. 1ste og 11te Linie-Bataillons pludselige Retraite over Slugten og Fjendens Forfølgning af disse Afdelinger i Retning af Pulverholz foranledigede imidlertid en ny Ordre fra Overcommandoen til Flankecorpset om at lade Jægercorpset understøtte Fægtingen i Nærheden af sidstnævnte Punkt. Efter denne Ordre, der modtoges Kl. c. 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, dirigeredes Jægercorpset fra Ziegelei i sydlig Retning gennem den vestlige Del af Thiergarten, i hvis sydlige Udkant det formeredes i Compagnicolonner med Blænkerkjæde foran. Paa det fastholdte, oftanførte Tidspunkt var Corpset ifærd med at rykke frem over Mosen, der skiller Thiergarten fra Pulverholz. Af Flankecorpsets øvrige Afdelinger var til samme Tid 10de Linie-Bataillon i Fremrykning over Ziegelei for at være nærmere ved Haanden til eventuelt at gribe ind i Fægtingen; den gjorde kort efter Holdt paa Vejen, der fra Ziegelei fører til Hysby, og udsendte efter Ordre 2 Patrouiller under Lieutenanterne Ross og Westengaard hen imod sidstnævnte Punkt. De 4 Kanoner af 5te

Batteri (Dinesen) opstilledes under Bedækning af 1ste Compagni af nysnævnte Bataillon paa Højden S. for Ziegelei. Resten af Flankecorpset forblev indtil videre staaende paa Husum-Vejen. — Samtidigt med Overcommandoens sidstnævnte Ordre til Flankecorpset afsendtes til 2den Infanteri-Brigade, der, som det vil erindres, befandt sig i Stilling foran Falkenberg, Befaling til at rykke frem til Ziegelei med sit disponible Infanteri. I det fastholdte Moment havde Brigaden netop sat sig i Marche mod det betegnede Punkt. Det var saaledes i Egnen ved Ziegelei, at Overcommandoen efterhaanden concentrerede de endnu disponible Infanteriafdelinger, og det var, som ovenfor alt bemærket, ligeledes her, at de 6 Piecer af 2det Batteri (Bruun) og de 4 Piecer af 3die Batteri (Jessen) samledes. Til det førstnævnte Batteri beordredes kort efter 2 af de S. for Ziegelei posterede Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) under Lieutenant Lindsted at slutte sig. — 5te Dragon-Regiment holdt ved denne Tid endnu paa sin Allarmplads i Nærheden af Isted Kro; da den forventede Ordre til Regimentet ikke indløb, afsendtes en Officer for at opsøge den commanderende General og af denne erholde nærmere Ordre med Hensyn til Regimentets Bestemmelse. — Den til Mysunde afgaaede 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment rappelleredes ved Middagstid til Hovedstyrken og ankom paa det fastholdte Tidspunkt til Hühnerhäuser, hvor den forblev under den øvrige Del af Fægtningen.

I Terrainet ved Pulverholz var Situationen følgende. Paa højre Fløj havde 1ste Linie-Bataillon besat den foran Pulverholz liggende Højde samt Vejhegnet fra Annettenhöhe til henimod Pulvermühle med Reserver i selve Skoven, hvor ligeledes den endnu ej ganske ordnede 11te Linie-Bataillon tildels befandt sig. Af 12te

Linie-Bataillons sidst tilbagegaaede 3 Compagnier havde 1ste Compagni med sine Skytter besat det nærmest N. for Pulvermühle liggende Terrain med Reserve i den sydøstlige Udkant af Skoven ved Annettenhöhe, medens 3die og 4de Compagni til Dækning af den venstre Flanke vare blevne posterede noget nordligere langs den østlige Udkant henholdsvis af den omtalte Skov og det bagved liggende Krat, hvor sidstnævnte Compagni beskød endel fjendlige Blækere, der snege sig langs Bredden af Gottorp Sø og toge Post bag de i Engene dersteds løbende Hegn. 2det Compagni var forblevet i den Stilling, det var beordret til at indtage før de 3 andre Compagniers Retraite bag Pulvermühle. Den af Major Holm commanderede Styrke, der havde fulgt 12te Linie-Bataillon paa den sidste Del af dens Retraite, agerede i Forening med denne paa det samme Terrain. Major Ernst havde med den ham underlagte, fra Erdbeerenberg tilbagetrukne, svage Infanteristyrke og med den af Capitain Raasch førte Del af 2den Linie-Bataillons 4de Compagni taget Post i Krattet bag de 3 Compagnier af 12te Linie-Bataillon. De 2 af Lieutenant Moltke commanderede Kanoner beskøde fra den af dem indtagne Stilling paa Skraaningen af Højden V. for Pulvermühle den over Erdbeerenberg efterfølgende Del af de fjendlige Tropper. — Paa Hovedcorpsets venstre Fløj ved Gottorp Slot og bag samme stode Tropperne endnu i deres tidligere anførte Stilling.

De fjendlige Afdelinger af 2det (Königs) Regiment og af Regimentet Kejser Franz samt de 2 Fusilier-Batailloner, der vare beordrede at følge Førstnævnte for at etablere Forbindelsen med Tropperne i Friedrichsberg, trængte efterhaanden frem i Terrainet Ø., S., og V. for Pulvermühle og tvang navnlig 1ste Linie-



Bataillon til at opgive de af samme besatte Gjærder paa Højden V. for dette Sted og trække sig tilbage bag Vejhegnet ved Annettenhöhe, hvilket Punkt Bataillonens højre Fløj havde inde. Paa den fjendlige, højre Fløj holdtes Fægtingen staaende i nogen Afstand fra Pulvermühle ved den der af 12te Linie-Bataillon og Major Holms Commando ydede Modstand. Ved Opgivelsen af Højden S. for Pulverholz blev derimod Lieutenant Moltke efter at have løstet nogle faa Skud nødt til med sine to Kanoner hurtigt at retirere ad Vejen til Schurbjerg. Major Ernst, hvis Commando tidligere havde tjent som Bedækning for disse Kanoner, beordredes, da Kanonerne vare afgaaede, til at trække sig tilbage til den sydlige Del af Thiergarten for der at optage eventuelt fra Pulverholz retirerende Afdelinger. Til ham sluttede sig kort efter Capitain Raasch med den af ham selv førte Del af hans Compagni samt 1ste og 3die Compagni af 11te Linie-Bataillon, som det først her lykkedes fuldstændigt at ordne. De sidstnævnte Afdelinger forlode imidlertid kort efter Stillingen i Thiergarten og toge efter Ordre Post som Repli ved Hühnerhäuser. Paa den fjendlige, venstre Fløj blev imidlertid Fægtingen kort efter ligeledes staaende, idet 1ste Jægercorps, som vi forlode ifærd med at overskride Mosen N. for Pulverholz, nu rykkede frem mod Fjendens venstre Flanke og derved bragte en Standsning tilveje. Af Corpset forblev 4de Compagni under Capitain Bonnez foreløbigt i den nordre Udkant af Krattet. 1ste Compagni under Lieutenant H. W. Mathiesen havde højre Fløj; det rykkede frem med 1 Peloton i Kjæde og sendte under Fremrykningen 1 Division til Besættelse af den vestlig for Compagniets Fremrykningslinie liggende, med Krat bevoxede Bakke til Dækning af mulige

Angreb fra denne Side; Resten af Compagniet rykkede frem over den foranliggende, ligeledes med Krat bevoxede Bakke og tog Post bag et Gjærde, hvorfra en virksom Tirailleurd rettades mod Fjenden, hvis sluttede Afdelingers Fremrykning desuden modarbejdedes ved Artilleriilden fra Schurbjerg, hvor de 2 af Lieutenant Schreiber commanderede Kanoner havde taget Post og nu rettede en levende Ild mod de fjendlige Colonner. Til venstre af 1ste Compagni rykkede 2det Compagni under Capitain Wilster, og tilvenstre for dette 3die Compagni under Capitain Michaelsen frem gennem Krattet. 2det Compagnis ene i Kjæde formerede Division naaede frem til den sydlige Udkant af Krattet V. for Annettenhöhe, hvorfra den i kort Tid uden at forandre sin Stilling chargerede Fjenden. 3die Compagnis Blænkere, 1 Peloton, toge Retning henimod Annettenhöhe og naaede dette Punkt omtrent samtidigt med, at en Episode i Fægtingen indtraadte, som ikke alene standsede disses Fremtrængen, men endog bevirkede en kortvarig Tilbagegang over hele Linien.

Paa den fjendlige Side vare nemlig de to tidligere omtalte Fusilier-Batailloner nu naaede op til Fægtningslinien, hvor den ene, nemlig den af 20de Infanteri-Regiment, rykkede ind i selve Linien, medens den anden stilledes tæt bagved som Reserve, og det lykkedes nu de foran Pulvermühle fægtende, fjendlige Afdelinger ved en rask fremadgaaende Bevægelse at tvinge vore der staaende Tropper til at opgive deres Stilling og trække sig tilbage til den bagved liggende Skov. Samtidigt rykkede de fjendlige Tirailleurer, der vare placerede paa det østlige Affald af den S. for Annettenhöhe liggende Bakke, frem mod sidstnævnte Punkt, hvor de bleve beskudte fra Bygningens Vinduer og Tag

af vore der posterede Tirailleurs. Da imidlertid den fjendlige Afdeling, der havde sat sig fast i Pulvermühle, fulgte efter vore vigende Tropper og dirigerede en Afdeling mod Annettenhöhe for at medvirke til Angrebet paa samme fra den østlige Side, blev den til Forsvar af Huset anvendte Styrke nødt til at opgive dette og trække sig tilbage i Højde med de øvrige, Ø. derfor fægtende Tropper, og de fra 2 Sider fremtrængende, fjendlige Afdelinger besatte nu Bygningen og den bag ved samme liggende Gaardsplads. Det var i den nys omtalte Retraite, at Blænkerne af 1ste Jægercorps's 3die Compagni bleve indviklede, og der bevirkedes ogsaa herved en kort tilbagegaaende Bevægelse af 1ste og 2det Compagni af samme Corps. 3die Compagnis Reserve, der stod noget tilbage i Krattet, rykkede nu frem til Understøttelse for Blænkerne, 2det Compagni trak samtidigt noget mere tilvenstre for at understøtte Fægtingen, og de nærmest værende Afdelinger af 1ste Linie-Bataillon grebe paaany Offensiven. Paa hele Linien gik det nu atter fremad for at tilbagevinde det tabte Terrain, der foruden af de alt nævnte Afdelinger forsvarede af endel paa den fjendlige, venstre Fløj af Major Steinmetz fremskudte Tirailleurs, som ved den nys omtalte, tilbagegaaende Bevægelse paa vor Side vare fulgte efter og søgte at sætte sig i Besiddelse af Udkanten af Krattet paa dette Punkt. Det fra vor Side fornyede Angreb førte efter en hidsig Fægting til et heldigt Resultat. Paa højre Fløj trængte 1ste Jægercorps's 1ste Compagni, der havde trukket sin i østlig Retning udsendte Division til sig, i Forening med Corpsets 4de Compagni, der af General Hedemann var blevet dirigeret hen mod Corpsets højre Fløj, under en heftig Tiralleurild frem og kastede

de af Major Steinmetz fremsendte Tirailleurer tilbage fra den af dem indtagne Stilling. Enhver Understøttelse af disse Tirailleurer fra de bagved staaende, sluttede Afdelinger hindredes stadigt ved den velrettede Ild af vort paa Schurbjerg opstillede Artilleri, hvor de 2 fra Pulvermühle tilbagetrukne Kanoner under Lieutenant Moltke nu havde sluttet sig til de 2 af Lieutenant Schreiber commanderede, ligesom ogsaa den S. for Ziegelei staaende Deling af 5te Batteri (Dinesen) af og til fandt Lejlighed til at deltage i Kampen. Jægercorpsets 2det Compagni trængte ligeledes frem til den sydlige Rand af Krattet og deltog med sin venstre Fløj i Kampen om selve Annettenhöhe, imod hvilket Punkt en Del af 1ste Linie-Bataillons 2det Compagni under Lieutenant Myhre samt Jægercorpsets 3die Compagni rettede deres Angreb. Den saa hurtigt efter Annettenhöhes Opgivelse paafulgte, fremadgaende Bevægelse fra vor Side kom de i Gaarden indtrængte, preussiske Afdelinger meget uventet. Endel preussiske Soldater vare inde i selve det forladte Hus, de øvrige befandt sig endnu paa Gaardspladsen; de Sidste overraskedes pludseligt af vore gennem Husets Have fremtrængende Tirailleurers heftige Ild. Forgjæves anstrængte den der commanderende Officer, Capitain Zweifel, sig for at bringe en ordnet Modstand tilveje; de overraskede Soldater søgte at trænge ind i Huset for gennem samme at naae den Udgang, som de formodede paa den modsatte Side, hvor der imidlertid ingen saadan fandtes. I Huset, hvor den iforvejen store Forvirring og Sammenblanding af Tropperne vanskeliggjorde Tilvejebringelsen af en ordnet Modstand, søgte strax ved Angrebets Begyndelse den derværende, preussiske Officer, Capitain Schwarzkoppen, at tilvejebringe et Slags Forsvar ved at opstille

endel Skytter ved de mod Husets Gaardsplads vendende Vinduer. Da imidlertid Bestyrtelsen var for stor til, at nogensomhelst Orden kunde tilvejebringes, forsøgte ogsaa han at etablere et Forsvar i Gaarden, men da dette paa Grund af den stedfindende Forvirring kurtigt maatte opgives, stræbte han med endel Mandskab at undkomme gennem Indkjørselen til Gaarden, hvilket ogsaa lykkedes. Endel af vore Tropper vare imidlertid under Anførsel af Sergent V. Larsen af 1ste Jægercorps og Sergent Müller af 1ste Linie-Bataillon naaede hen til Gaardspladsen, stormede frem mod Huset, sprængte Dørene og indsløge Vinduerne. I Huset herskede den største Forvirring, forgjæves havde de derhen trængte, af Capitain Zweifel førte Soldater søgt en Udgang paa Husets sydlige Side, endel søgte Redning ved at springe ud af de der-værende Vinduer, Resten udvikledes i en blodig Kamp med vore fra Værelse til Værelse fremtrængende Tropper, en Kamp, der havde hele Haandgemængets hidsige Charakter, hvor der hverken forlangtes eller gaves Pardon; kun 1 af de i Huset tilbageblevne, fjendlige Soldater reddede Livet ved at kaste sig ned og anstille sig død, i hvilken Stilling han forblev, indtil Preusserne, som det senere vil sees, atter satte sig i Besiddelse af Annettenhöhe. Capitain Zweifel og en anden med ham følgende, preussisk Officer vare blandt dem, der undkom ved at springe ud af Vinduerne. Annettenhöhe var saaledes Kl. omtrent 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> atter i vor Besiddelse, og de derfra fordrevne, preussiske Afdelinger trak sig tilbage dels til Pulvermühle, dels til Højden S. for Annettenhöhe, heftigt beskudte af vore efterfølgende Tirailleurs, der atter satte sig i Besiddelse af Vejhegnet Ø. for dette

Punkt. Stillingens venstre Flanke dækkedes af vore i den østlige Udkant af Skoven ved Annettenhöhe staaende Tropper, som kraftigt besvarede den mod dem rettede Infanteriild, der efter Pulvermühles Besættelse af Fjenden var tiltaget i Heftighed, da 1 Compagni af den i Reserve staaende Fusilier-Bataillon af 31te Regiment fremsendtes til Forstærkning af den fjendlige, højre Fløj. Under Tirailleurfægtningen V. for Annettenhöhe blev Commandeuren for 1ste Jægercorps, Major Schepelern, haardt saaret, hvorfor han maatte afgive Commandoen til Capitain Bonnez; Lieutenant du Plat overtog Commandoen over Corpsets 4de Compagni.

Den ovenfor omtalte, tilbagegaaende Bevægelse af de V. for Annettenhöhe kjæmpende Tropper foranledigede Oberst Schleppegrell til at lade 10de Linie-Bataillon gribe ind i Fægtningen ved at foretage en fremadgaaende Bevægelse over den vestligst liggende, kratbevoxede Bakke imod Fjendens venstre Flanke. Bataillonen udførte sin Fremrykning i Compagnicolonner med Skytter foran; Skyttekjæden rykkede frem over Bakken og indvikledes strax i en livlig Tirailleurfægtning med den Afdeling af 2det (Königs) Regiment, der, som vi ovenfor have seet, var placeret paa Fjendens yderste, venstre Fløj til Dækning af hans Flanke. Da Skytternes Fremtrængen herved standsedes, beordredes den øvrige Del af Bataillonen frem til Forstærkning. Under Fremrykningen, der skete under Fjendens heftige og velrettede Ild, saaredes imidlertid flere Officerer, deriblandt Bataillonscommandeuren, Major J. Ræder, og Bataillonen nødtes efter en kort Kamp til at trække sig tilbage bag Kammen af Bakken, som den besatte, og hvor den under stadig Chargining forblev, indtil, som det senere vil sees, Stillingen paa de kratbevoxede Bakker opgaves. Ba-

taillonon understøttedes i den sidste Del af Fægtningen i nogen Tid af 2den Linie-Bataillons 3die Compagni under Lieutenant Witzleben, der, som ovenfor anført, efter dets Tilbagekomst fra Forpost havde erholdt Ordre til at slutte sig til Flankecorpset, og som Oberst Schleppegrell efter at have ladet det hvile en kort Tid gav Befaling til at agere i Forening med 10de Linie-Bataillon. Den udmattede Tilstand, hvori Compagniet befandt sig, bevirkede imidlertid, at det kort før Opgivelsen af Stillingen paa de kratbevoxede Bakker erholdt Tilladelse af Oberst Schleppegrell til at trække sig ud af Ilden og gaae tilbage til Husum-Vejen, hvor der senere disponeredes over det til Dækning for 2det Batteri (Bruun).

Ved 10de Linie-Bataillons nysomtalte Tilbagegang opstod der en Afbrydelse i Flankecorpsets Fægtningslinie, idet den midterste, kratbevoxede Bakke, hvorover Hovedvejen i Afsnittet fører, ikke var occuperet af vore Tropper. Oberst Schleppegrell befalede derfor 9de Linie-Bataillon, der omtrent Kl. 3 havde erholdt Ordre til at rykke frem ad Ziegelei-Vejen, og som nu kom tilstede paa Kamppladsen, at følge den ovennævnte Hovedvej og tage Post paa den midterste Bakke for at udfylde Intervallet. Bataillonon, der kun var 3 Compagnier stærk — Bataillonens 3die Compagni under Capitain Holm var, som det vil erindres, efterladt i Ekernfærde — rykkede frem igjennem Hulvejen og over den foranliggende Mose. 4de Compagni under Capitain Silberloh efterlodes som Reserve i den mellem den midterste og vestligste Bakke løbende Slugt; de 2 andre Compagnier fortsatte Fremrykningen, formerede i Compagnicolonner med Skytter foran. 1ste Compagni under Capitain Krabbe trak sig ud Ø. for Vejen for at tilveje-

bringe Forbindelse med 1ste Jægercorps's højre Fløj; 2det Compagni under Capitain Henckel posteredes paa den vestlige Side af Vejen tæt ved denne. Ved Fremrykningen over Kammen af Bakken modtoges Bataillon en af en stærk Tirailleurd fra de paa det nordvestlige Affald af Højden S. for Annettenhöhe og vestlig for samme staaende, fjendlige Afdelinger; den forcerede sin Fremrykning og trængte med sine Blänkere frem til den sydlige Udkant af Krattet, hvor disse paa venstre Fløj kom i Forbindelse med dem af 1ste Jægercorps. Foruden Skyttekjæden i den sydlige Del af Krattet placerede 2det Compagni 1 Peloton i tæt Kjæde langs Kammen af Bakken, hvorved man paa dette Punkt opnaaede at kunne chargere Fjenden med 2 Etagers Ild; Resten af Compagniet stod noget længere tilbage i Reserve. Denne Stilling hævdede Bataillon en under den følgende Del af Kampen om de kratbevøxede Bakker, idet den dog noget senere paa Foranledning af Oberst Schleppegrell detacherede Skyttepelotonet af 1ste Compagni under Lieutenant Falkenskjold til den vestligere liggende Bakke til Understøttelse for 10de Linie-Bataillon; et Forsøg af de fjendlige Blänkere paa at sætte sig fast bag et Hegn i Lavningen S. for den tidligere omtalte Slugt tilbagevistes ved et Peloton af det i Reserve holdte Compagni. Ved 9de Linie-Bataillons nys beskrevne Fremrykning var saaledes omtrent Kl. 4 en fuldstændig Forbindelse tilvejebragt i hele den af Flankecorpset overspændte Fægtningslinie. Fægtningen var overalt staaende og navnlig paa venstre Fløj, hvor Annettenhöhe atter var i vor Besiddelse, temmelig mat; mod vor højre Fløj saaes endnu ingen truende Bevægelse fra Fjendes Side, og disse forskjellige Omstændigheder fremkaldte hos Overcommandoen



Tanken om ved Anvendelse af de sidste disponible Kræfter til et Angreb i Fjendens venstre Flanke og ved en dermed combineret Fremrykning af hele den kjæmpende Linie muligen at give Fægtningen en heldig Vending. Som Følge heraf erholdt 2den Infanteri-Brigade, af hvilken 4de og 7de Linie-Bataillon, som det vil erindres, vare beordrede til at marchere til Ziegelei, Befaling til Fremrykning, ligesom ogsaa 2det Batteri (Bruun) fik Ordre til at støtte den paatænkte Bevægelse. Den hele Plan blev imidlertid kort efter igjen opgiven; Grunden hertil vil fremgaae af efterfølgende Fremstilling af, hvorledes Forholdene imidlertid havde udviklet sig paa den fjendlige Side og paa vor Hovedstyrkes venstre Fløj.

Klokken var lidt over 3, da det preussiske Hovedkvarter, der, som vi have seet, var blevet opslaaet i Friederichsberg, allarmedes ved den Heftighed, hvormed den for afbrudt antagne Kamp paany blussede op i Egnen om Annettenhöhe. General Wrangel begav sig ud ad Vejen til Store Dannevirke for at erholde et Overblik over Situationen og kom snart til den Erkjendelse, at det var nødvendigt at trække Forstærkning til, naar Fægtningen, der havde udsundet sig til et Punkt, hvor den ikke let kunde afbrydes, skulde kunne gennemføres med et heldigt Resultat. Han gav derfor Ordre til, at de i Bustrup staaende Tropper af den højre Fløjcolonne saavel som den derværende Del af de slesvigholstenske Tropper skulde rykke frem, en Befaling, der kort efter modificeredes til kun at gjælde de sidstnævnte Tropper, da man i Betragtning af et muligt Udfald fra Gottorp Slot nærrede Betæneligheder ved at drage de førstnævnte bort fra deres Reserve-

stilling. Med Hensyn til Anvendelsen af de slesvig-holstenske Tropper blev der truffet den Disposition, at 1 Bataillon og 1 Batteri skulde afgaae til Erdbeerenberg til Understøttelse for de ved Pulverholz kjæmpende Troppers højre Fløj, medens de øvrige Afdelinger skulde tjene den venstre Fløj til Understøttelse. I Overensstemmelse hermed lod Prindsen af Noer Bracklower-Jægerne og den 6te Bataillon samt 1 Batteri rykke frem til Erdbeerenberg. Resten af Infanteriet, 3die Bataillon og 1 Jægercompagni, samt 4 Kanoner fulgte efter gennem Bustrup og toge Vejen ad Store Dannevirke til, til hvilken sidste By de 2 med Batteriet til Bustrup først afsendte Escadroner ogsaa beordredes for at slutte sig til deres Regiment. Bracklower-Jægerne rykkede ind i Fægtningslinien tilhøjre for det tidligere omtalte, fra 31te Regiments Fusilier-Bataillon til Forstærkning af højre Fløj fremsendte Compagni og aabnede deres Ild mod den østlige Skovrand. Den 6te Bataillon og Batteriet ankom kort efter til Erdbeerenberg. De 2 Compagnier og  $\frac{1}{2}$  Batteri efterlodes paa Erdbeerenberg; Resten af Batteriet rykkede med de 2 andre Compagnier til Bedækning frem til de mindre Højder Ø. for Pulvermühle for derfra at deltage i Beskydningen af Pulverholz. Klokken var lidt over 4, da denne sidste Stilling indtoges, hvorved der bødes det paa Gottorp værende Artilleri Lejlighed til at virke. Den i den sydøstlige Bastion placerede Kanon løsnede nogle Skud mod det nævnte Halvbatteri, hvorved flere Folk og Heste saaredes; Halvbatteriet vendte sig derfor strax med et Par Kanoner mod Slottet for at besvare Ilden.

Slottets Besætning havde hidtil indskrænket sig til en Observation af den ligeoverfor i Friederichsberg staaende, fjendlige Styrke og kun fundet Lejlighed til ved et enkelt Kanonskud og ved Affyringen af en Espingol at foruro lige denne. Ogsaa den nys omtalte Beskydning af det slesvig-holstenske Halvbatteri op-hørte, efter at faa Skud vare løsnede, og Kanonen blev trukken tilbage. Aarsagen hertil var en Melding, som Oberst Juel netop paa dette Tidspunkt erholdt, og som i Forening med Fjendens forstærkede Frem-rykning mod Pulverholz foranledigede ham til en Be-vægelse, der, hvis den strax var bleven bemærket og benyttet af Fjenden, vilde kunne have havt en uheldig Indflydelse paa hele Armeecorpsets Stilling, Denne Melding lød paa, at Fjenden havde overført Tropper fra den sydlige Bred af Slien ved Fartorp til den øst-lige Del af Slesvig By, og paa dens Rigtighed troede man at finde Bekræftelse, da man autog at høre Geværskud i østlig Retning. Oberst Juel ansaa der-for sin Forbliven i Stillingen paa Gottorp for util-raadelig; han rømmede i al Stilhed Slottet omtrent Kl. 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> og tog Stilling bagved samme i Forening med den ved Neuwerk staaende 13de Linie-Bataillon. Capitain Faaborg af Generalstaben, der, som det vil erindres, var attacheret Hovedkvarteret, og som af dette ved Allarmeringen var bleven efterladt paa Slottet for i fornødent Fald at drage Omsorg for Sikkringen af dets Archiv m. m., afsendte Kl. 4<sup>1</sup>/<sub>4</sub> følgende Melding til General Hedemann: „Garden forlader nu Gottorp Slot, da Oberst Juel anseer sig for om-fløjet“. Den højstcommanderende Ingenieurofficer, Major Lunding, der ligeledes befandt sig paa Gottorp, sendte samtidigt en Underofficer ad Mysunde til for

at avertere Oberstlieutenant Haxthausen om denne formentlige Bevægelse fra Fjendens Side. Forinden Gottorp forlodes, blev der givet Ordre til at sprænge Minen under Lollfus-Dæmningen; den alt tidligere berørte Frygt for, at Sprængkrudtet skulde være blevet fugtigt, viste sig vel begrundet, idet Minen forsagede. Capitain Faaborgs Melding traf General Hedemann Kl. lidt over 4<sup>1/2</sup>, ligesom han var ifærd med at føre 4de og 7de Linie-Bataillon frem til det af ham paatænkte Angreb i Fjendens venstre Flanke, og bevirkede ved den totale Forandring i Situationen, som var indtraadt, at den tilsigtede Bevægelse idetmindste foreløbigt maatte standses. Generalen beordrede en Adjutant til hurtigst muligt at bringe Oberst Juel Befaling til atter at besætte Slottet og at holde sig der til det Yderste; han selv fulgte efter for personlig at gjøre sig bekendt med Forholdene paa dette vigtige Punkt. Undervejs modtog han imidlertid Melding om, at Oberst Juel, da han havde bragt i Erfaring, at den ham tilgaaede Efterretning var urigtig, atter var rykket ind paa Gottorp. Til Observation og eventuelt til Sikring mod fjendlige Bevægelser som de i den ofte omtalte Efterretning angivne havde Obersten detacheret 13de Linie-Bataillons 1ste Compagni under Lieutenant Harboe i østlig Retning. Den hele Bevægelse var aldeles undgaaet Fjendens Opmærksomhed, og denne havde som Følge deraf ved vore Troppers Bortgang ikke gjort noget Skridt for at besætte Slottet. Imidlertid var Klokkeren bleven 5, og det belejlige Øjeblik til Udførelsen af det af Overcommandoen paatænkte Flankeangreb gaaet tabt, Dagen begyndte at helde, større fjendlige Troppemasser saaes i Bevægelse mod vor højre Fløj, og Kampen i Omeg-

nen af Pulvermølle var atter begyndt med fornyet Kraft og med Held paa Fjendens Side. Overcommandoen besluttede paa Grund af disse Omstændigheder at afbryde Fægtningen, og de 2 Batailloner, der skulde have udført Flankeangrebet, bleve derfor bestemte til at anvendes til Forstærkning af højre Fløj og til Understøttelse af de Punkter i Fægtningslinien, hvor det under Kampens videre Udvikling maatte skjønnes fornødent efterhaanden at trække de udmattede Tropper ud af Ilden.

Som det vil erindres af hvad der ovenfor er fremsat, havde Fjenden trukket Forstærkning frem til sine foran Pulverholz kjæmpende Afdelinger og navnlig til disses højre Fløj. Trods den derved i høj Grad forstærkede Ild formaaede denne Fløj dog ikke at vinde synderligt Terrain. Derimod opnaaede den ved sin enflerende Ild mod de af vore Tropper, der stode tæt Ø. for Annettenhöhe, at gjøre disses Stilling uholdbar og tvinge dem til atter at trække sig tilbage til den sydlige Skovrand. Denne Tilbagegang bevirkede tillige, at Annettenhöhe blev rømmet; strax efter rykkede samtlige 4 Compagnier af den 20de Fusilier-Bataillon tilligemed de nærmest staaende Afdelinger af 2det (Königs) Regiment frem mod dette Punkt, der saaledes uden Modstand atter faldt i Fjendens Hænder. Efterat være kommen i Besiddelse af Annettenhöhe trængte Fjenden med sin højre Fløj frem til den sydøstlige Del af Skoven og fulgte nu efter vore Tropper, der langsomt og under en kraftig Modstand vege tilbage. Skjøndt en samtidig, fremadgaaende Bevægelse af Fjenden V. for Annettenhöhe tilbagevistes af de der staaende Dele af 1ste Jægercorps og 9de Linie-Bataillon,

var ved den fjendlige højre Fløjs Fremtrængen i Skoven vor Stilling der ej længer holdbar, og vore Tropper trak sig derfor under en heftig Charging efterhaanden tilbage over de kratbevoxede Bakker V. op N. for Annettenhöhe for i den bagved liggende Stilling i og ved Thiergarten at gjenoptage Kampen. Jægercorpset gik over den V. for Annettenhöhe liggende Bakke og ad den over samme til Thiergarten førende Vej og besatte den sydlige Udkant af bemeldte Skov. De Dele af 1ste og 11te Linie-Bataillon, der havde deltaget i Fægtningen i Pulverholz, trak sig over Mosen ligeledes tilbage til Thiergarten. Det af Major Holm førte Commando samt 12te Linie-Bataillon retirerede gennem den østlige Del af Krattet N. for Skoven ved Annettenhöhe og tog Post paa de N. Ø. for dette Krat mellem Gottorp Sø og Thiergarten liggende, mindre Højder. Samtidigt med Jægercorpsets Retraite beordredes 10de Linie-Bataillons paa højre Fløj staaende Compagnier til at tage Post ved Slugten, igjennem hvilken Vejen fra Pulvermühle fører op til Schurbjerg, og endelig erholdt 9de Linie-Bataillon Befaling til ligeledes at trække sig tilbage over Mosen, hvor den stillede sig med 2 Compagnier i første Linie, 1 paa hver Side af den nysnævnte Vej, med Tirailleurer langs den sydlige Rand af Skrænten og med det tredie Compagni som Reserve paa selve Bakken. 10de Linie-Bataillons 1ste Compagni var strax ved Retraitens Begyndelse rykket frem fra sin hidtil havde Stilling som Dækning for de 2 S. for Ziegelei staaende Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) til den sydlige Udkant i Thiergarten for at deltage i Forsvaret af denne.

Fjenden, der paa dette Tidspunkt fandt en Støtte for sine Bevægelser i den Fremgang, hans venstre Fløjs Operationer over Store og Lille Dannevirke, hvilke i det nærmest Paafølgende ville blive udførligt omtalte, imidlertid havde havt, fulgte rask efter, besatte de kratbevoxede Bakker og rettede herfra en levende Ild mod vore Tropper, der atter holdt Fægtningen staaende i den sidst indtagne Stilling.

Fægtningens  
3die Moment

Den langvarige Kamp havde imidlertid meget udmattet flere af vore Afdelinger, der ogsaa vare blevne blandede mellem hverandre, hvad der i Forening med det ikke ubetydelige Tab af Befalingsmænd besværliggjorde en ordnet Commando. Overcommandoen befalede derfor 2den Infanteri-Brigade at lade den ene af sine disponible Batailloner rykke frem til Understøttelse for de i den sydlige Udkant af Thiergarten kjæmpende Afdelinger og at lade den anden Bataillon afløse 9de og 10de Linie-Bataillon. 4de Linie-Bataillon, der erholdt det førstnævnte Hverv, rykkede ind i Skoven, formeret i Compagnicollonner; 1ste og 2det Compagni posteredes i den vestlige Del af Skoven, 3die og 4de Compagni noget østligere. De 2 førstnævnte Compagnier rykkede frem med deres Skyttepelotoner til den sydlige Skovrand, hvor de kort efter forstærkedes med 2 andre Pelotoner, medens det tredie Peloton af hvert Compagni forblev bagved i Reserve. 3die og 4de Compagni stødte ved Udkanten af Thiergarten paa 12te Linie-Bataillon, der efter et kort Ophold paa de S. for Skoven liggende, mindre Højder havde trukket sig ind i denne; de afløste her Bataillon og optog i Forening med Major Holms paa en af de nævnte Højder forblevne Commando Kampen paa dette Punkt. 7de Linie-Bataillon sendtes

frem over Ziegelei ad Vejen til Pulvermühle, hvor Bataillonens samlede Skytter samt 2det og 4de Compagni afløste de 3 Compagnier af 9de og de 3 Compagnier af 10de Linie-Bataillon i den af dem indtagne Stilling, medens de 2 resterende Compagnier af Bataillonnen foreløbigt holdtes tilbage som Reserve. Af vort i Egnen ved Ziegelei samlede Artilleri hævdede de 3 paa Højderne V. for Thiergarten posterede Delinger under Commando af Capitain Dinesen og Lieutenanterne Schreiber og Moltke endnu stadigt deres Plads; Resten blev efterhaanden beordret tilbage i Stillingen ved Taterkro. Klokken var omtrent 5<sup>1/2</sup>.

Mod Besætningen af Gottorp, der efter atter at være indrykket sammesteds havde indtaget sin tidligere Stilling, havde Fjenden Intet foretaget sig, og Situationen her var saaledes paa det ovennævnte Tidspunkt den samme som tidligere paa Dagen. Den i Neuwerk efterladte 13de Linie-Bataillon var i Mellemtiden bleven forstærket med 2den Linie-Bataillons 1ste Compagni, der efter at have opholdt sig en Tid i den Compagniet af Major Trepka anviste Stilling N. for Hühnerhäuser var rykket frem ad Chausseen og havde sluttet sig til den nævnte Bataillon. Under Opholdet i den først omtalte Stilling havde Compagniet optaget endel forsprængte Menige af andre Afdelinger, hvorved det var naaet op til en Styrke af c. 250 Mand.

Vi have ovenfor bemærket, at Overcommandoens Beslutning om at afbryde Fægtningen blandt Andet var grundet paa, at en betydelig, fjendlig Troppstyrke saaes i Bevægelse mod Stillingens højre Fløj. Det vil derfor her være paa rette Sted at gjenoptage Fremstillingen af hvad der imidlertid havde tildraget sig ved den Del af Armeecorpsen, som vi forlode paa Retraiten til Hysby,



og af de fjendlige Bevægelser fra Kl. Reide og Store Dannevirke mod den nævnte By og i Terrainet Ø. for samme.

Paa den nysnævnte Retraite erholdt Oberst Juel omtrent Kl. 3 ved en Adjutant fra Hovedkvarteret Befaling til at gjøre en Diversion i østlig Retning til Understøttelse for vort der kjæmpende Infanteris højre Fløj. Obersten bestemte til denne Diversion 3die Compagni af 2det Jægercorps under Capitain Branner, der, som det vil erindres, netop samtidigt var ankommet til Hysby, samt 3die Dragon-Regiment og 2 Kanoner af 6te Batteri (Fuhrmann) under Lieutenant Götzsche. Jægercompagniet og de 2 Kanoner toge Post paa Højderne Ø. for Hysby, hvor Kanonerne fandt en hensigtsmæssig Stilling paa Compagniets venstre Fløj, og hvorfra de fik Lejlighed til, dog kun med c. 15 Skud, at beskyde den venstre Fløj af den mod Pulverholz fremrykkende, fjendlige Styrke og besværliggjøre dens Colonnens Fremrykning til Understøttelse for Tirailleurkjæden; Dragon-Regimentet tog Stilling bagved Infanteriet og Artilleriet som Soutien for samme. Medens denne Bevægelse udførtes, beordredes den anden, her tilstedeværende Deling af 6te Batteri (Fuhrmann) til at tage Post paa en Højde umiddelbart Ø. for Oxevejen ved en fra samme i østlig Retning udgaaende Markvej. Fremdeles havde 2den Linie-Bataillons 2det Compagni, der havde erholdt Ordre til at sikre Bevægelsen mod Angreb Syd fra, taget Post i Terrainet umiddelbart S. for sidstnævnte Punkt, hvor det formeredes i Compagnicolonne med Skyttekjæde bag de derværende Hegn. De 2 Kanoner af 3die Batteri (Jessen), der vare gaaede tilbage ad Oxevejen, toge Stilling ved Sammenstødet af

sidstnævnte Vej og Hysby-Slesvig-Vejen paa de derværende Højder til Optagelse af den foran værende Styrke. 6te Dragon-Regiment tjente tilligemed de 2 resterende Kanoner af 3die Batteri (Jessen) til Dækning af den højre Flanke. I samme Øjemed patrouillerede tillige Husar-Escadronen, der efter med de 2 Kanoner under Lieutenant Schreiber at være retireret til Schurbjerg havde erholdt Ordre til at observere Egnen V. for Hysby og Skovby for at sikre Armeecorpset mod uventede Angreb i højre Flanke. 6te Dragon-Regiment og de 2 Kanoner bleve kort efter trukne ud paa Oxevejen. Kanonerne sluttede sig til den anden Deling af Halvbatteriet i den af denne indtagne Stilling, bag hvilken den til Bedækning af Halvbatteriet afgivne Escadron af 6te Dragon-Regiment under Ritmester Würtzen tog Post.

Til General Bonin vendte den efter 2det (Königs) Regiment afsendte Officer tilbage Kl. lidt over 3 med Meddelelse om det ovenfor omtalte Udfald af hans Sendelse samt om den af Prindsen af Noer paa egen Haand foretagne Detachering ad Store Dannevirke til. Generalen, der imidlertid foruden de tidligere berørte Tropper havde beordret det endnu ved Jagel staaende Batteri og de ligeledes der efterladte 2 Escadroner slesvig-holstenske Dragoner til at slutte sig til ham, tog nu den Bestemmelse, efter Ankomsten af disse Tropper at rykke frem, i det Haab, muligen dog at kunne komme til at tage nogen Del i Fægtningen, der iøvrigt efter den fra Bustrup tilbagevendte Officers Udtalelser maatte ansees for saa godt som afgjort. Generalen bestyrkedes i sin Forventning ved den Omstændighed, at man endnu fornylig havde bemærket nogle af vore Tropper bagved Dannevirkevold N. for Kurborg;

det var 2det Compagni af 2det Jægercorps og det til sammes Forpoststilling afgivne Cavaleri, der først kort iforvejen havde tiltraadt Retraiten. Fremrykningen, der begyndtes omtrent Kl. 3<sup>1</sup>/<sub>4</sub>, skete saaledes, at den ene Bataillon af 20de Infanteri-Regiment havde Têten og efterfulgtes af den anden Bataillon af samme Regiment, de 8 til General Bonins Commando hørende, preussiske Piecer og Bataillon af 12te Infanteri-Regiment; det 2det Kyradser-Regiment og de 5 Escadroner slesvig-holstenske Dragoner med det dertil hørende Batteri sluttede Colonnen. Efter at have passeret Dannevirkevold dirigerede General Bonin Marchen i Retning Vest om Süderholz paa Hysby for ad denne Vej at naae hen til Oxevejen ved sidstnævnte By, fra hvilket Punkt Generalen mente ved en omgaaende Bevægelse at kunne indvirke paa Resultatet af den ved Slesvig stedfindende, og, som han forment, saa godt som afgjorte Fægtning. Under Marchen hørte han imidlertid den ved Gjenoptagelsen af Fægtningen i Pulverholz stedsø heftigere og heftigere tiltagende Skydning, hvori ogsaa de 2 af Oberst Juel Ø. for Oxevejen fremskudte Kanoner under Lieutenant Gøtzsche deltog, og da denne Omstændighed maatte lade ham formode, at Kampen dog endnu ikke var afgjort, besluttede han at slaae ind i mere østlig Retning for om muligt ad den korteste Vej at komme til at gribe directe ind i Fægtningen og dirigerede derfor sin Marche ad Vejen, der fører imellem de 2 adskilt liggende Dele af Süderholz til Lille Dannevirke. Klokken var henved 4<sup>3</sup>/<sub>4</sub>, da han ankom til sidstnævnte By, hvor han erfarede, at Oberst Juels Commando havde trukket sig tilbage ad Hysby til, og hvor han tillige af Beboerne erholdt Meddelelser om den haardnakkede Kamp ved Pulverholz, der lode

ham indsee det Ønskelige i ved en hurtig Fremrykning ad Oxevejen at kaste det ved Hysby staaende Corps for derfra at kunne true den højre Flanke af vore østligere kjæmpende Afdelinger. Som en Følge heraf beordrede han Fremmarchen ad denne Vej; hans Colonne forblev ordnet paa samme Maade som ovenfor nævnt med Undtagelse af, at 1 Escadron af Kyradser-Regimentet allerede tidligere var detacheret Vest om Süderholz mod Hysby. Til de af Prindsen af Noer mod Store Dannevirke afsendte Tropper saa Generalen Intet, og efter de foreliggende Beretninger synes der hverken fra hans eller fra de nævnte Troppers Side at være gjort Skridt for at tilvejebringe en Forbindelse; i ethvert Fald skete deres videre Operationer uafhængigt af hinanden.

Angaaende sidstnævnte Troppers Bevægelser skal her anføres, at Oberst Fabricius havde dirigeret 1 Jægercompagni over Bustrup-Slugten for ad kortest mulige Vej at naae Store Dannevirke, medens han selv med Resten af Detachementet fulgte Vejen Syd om denne Slugt. Kl. 4 $\frac{1}{4}$  ankom Commandoet til Store Dannevirke, omtrent samtidigt med at Reserven af de af Prindsen af Noer førte Tropper, 1 Bataillon, 1 Jægercompagni og 4 Stk. Skyts, fra Friedrichsberg rykkede frem paa Vejen til Store Dannevirke og efter General Wrangels Ordre opmarcherede tæt N. for denne Vej som Reserve for den venstre Fløj af de foran kjæmpende, preussiske Tropper. Oberst Fabricius besluttede efter at have vundet en Oversigt over Fægtningen at dirigere den ham underlagte Styrke mod den højre Fløj af vore i Pulverholz kjæmpende Tropper. De 2 Jægercompagnier beholdt derfor Ordre til at rykke frem imod denne Fløj i og umiddelbart Ø. for den fra

Thyraborg i nordlig Retning gaaende Lavning. Obersten fulgte selv efter med det øvrige Infanteri som Reserve, medens de 4 Kanoner beordredes til at rykke frem paa den anden Side Dannevirkevolden og der at opsøge en Stilling, hvorfra de kunde optage Kampen mod vort paa Schurbjerg posterede Artilleri. Overvejelserne med Hensyn til Angrebepunktet havde medtaget nogen Tid, og det var derfor først Kl. henad 4<sup>3</sup>/<sub>4</sub>, at de her omhandlede Tropper satte sig i Marche. Artilleriet tog Post paa en Højde umiddelbart N. for det tæt ved Dannevirkevold liggende Vejsammenstødspunkt og begyndte sin Ild mod det anviste Maal. Da Afstanden imidlertid var c. 2600 Alen, var Ilden uden Virkning, og Kuglerne faldt alle i den foran vor Stilling liggende, side Eng uden at anrette nogen Skade; derimod forårsagede de strax nogen Uro i de egne, forudsendte Jægeres Rækker, idet den i Begyndelsen antagne Afstand var saa fejlagtig, at de først udskudte Projectiler ikke naaede længere end til disse. Infanteriet fortsatte imidlertid sin Fremrykning mod vor Hovedstyrkes højre Fløj. Vi have ovenfor seet, at denne Fremrykning var en medvirkende Aarsag til, at den danske Overcommando Kl. lidt over 5 opgav Gjenoptagelsen af Tanken om en fremadgaaende Bevægelse og besluttede sig til at afbryde Fægtningen. Fremrykningen mødte ingen Modstand, da ingen af vore Tropper befandt sig i dette Terrain, og de 2 Kanoner under Lieutenant Götzsche, der fra deres Standplads vilde have været de nærmeste til at forurolige Fremmarchen, vare netop ved dennes Begyndelse paa Grund af General Bonins Avancering trukne tilbage, da deres Stilling derved blev noget exponeret.

Vi vende os nu til den af Oberst Juel comman-  
derede Styrke, som vi forlode i Stillingen ved Hysby,  
hvor de 2 Kanoner under Lieutenant Gøtzsche havde  
sluttet sig til de 2 andre, ved Oxevejen staaende  
af samme Halvbatteri, medens 3die Dragon-Regiment  
havde forenet sig med det øvrige, paa nævnte Vej  
holdende Cavaleri. 3die Compagni af 2det Jæger-  
corps havde beholdt sin Stilling Ø. for Oxevejen,  
hvorfra det iagttog Fremrykningen af de af Oberst  
Fabricius førte Tropper. Kort efter rykkede 2det  
Compagni af samme Corps efter at have passeret  
Oxevejen frem Ø. for fornævnte Compagni til Under-  
støttelse af vor Hovedstyrkes ved Schurbjerg kjæm-  
pende, yderste højre Fløj. Strax efter at Lieutenant  
Gøtzsche havde sluttet sig til Halvbatteriet, blev der  
af den Terrainet V. for Hysby observerende Husar-  
Escadron bragt Oberst Juel Melding om, at fjendtligt  
Cavaleri rykkede frem V. for Süderholz og under  
Bevægelsen i det aabne Terrain afgav et meget godt  
Maal for Artilleri. Obersten beordrede derfor Lieute-  
nant Gøtzsche med sine 2 Kanoner frem gjennem  
Byen for at chargere den fjendlige Colonne. Lieute-  
nanten, hvem ingen Bedækning medgaves, fandt  
i den sydvestlige Udkant af Byen en Stilling, hvorfra  
han fik Lejlighed til at gjøre nogle Skud mod den  
tidligere omtalte Kyradser-Escadron, hvis videre  
Fremgang herved standsedes. For de 2 Kanoner,  
der forbleve tilbage ved Oxevejen beordredes 2den  
Linie-Bataillons 2det Compagni, der, som det vil  
erindres, stod S. for Byen, til eventuelt at afgive  
den fornødne Bedækning, og bestemtes hertil  
Compagniets Skyttepeloton under Lieutenant F. W.  
Lund.

Imidlertid var General Bonins Hovedcolonne rykket rask frem ad Oxevejen til i Højde med den nordlige Del af Süderholz. De af den fjendlige Avantgarde-Bataillon fremsendte Tirailleurer indvikledes i en kort Fægtning med 2den Linie-Bataillons 2det Compagni, hvis Hovedstyrke trak sig tilbage gennem Byen, medens Skyttepelotonet satte sig fast i Terrainet umiddelbart foran de to Kanoners Position, hvis Dækning var det anbetroet. Saasomt de fjendlige, sluttede Afdelinger kom tilsyne, aabnede de 2 sidstomtalte Kanoner deres Ild paa dem, og denne bevirkede en kort Standsning saavel i disses som i de foranværende Tirailleurers Fremrykning, under hvilken der fra den fjendlige Side blev truffet Dispositioner til Angrebet paa Byen; til Understøttelse for dette blev det halve Haubitzbatteri trukket frem og opstillet med 2 Piecer paa selve Oxevejen og 2 umiddelbart V. for samme i en Afstand af c. 400 Alen fra vor Artilleriposition. Dette var saaledes den gjensidige Stilling paa dette Punkt af Kamppladsen i det Moment, vi tidligere have søgt at fastholde, altsaa Kl. c. 5<sup>1</sup>/<sub>2</sub>.

Halvbatteriet aabnede strax Ilden mod vore 2 Kanoner, der besvarede samme, men da det fjendlige Infanteri samtidigt paany begyndte sin fremadgaaende Bevægelse, sendte Capitain Fuhrmann, der indsaa Nødvendigheden af en snarlig Retraite, og som navnlig frygtede for de 2 under Lieutenant Götzsche uden Bedækning til den vestlige Del af Byen fremsendte Kanoners Sikkerhed, Lieutenanten Ordre til hurtigst muligt at gaae tilbage. Lieutenanten lod strax protse paa og retirerede i stærkeste Trav og Galop tilbage ad den samme Vej, som han havde fulgt ved Indrykningen. Det var imidlertid ikke lykkedes den ved Oxevejen

staaende, stærkt engagerede Deling at hindre det fjendlige Infanteris raske Fremgang mod Byen; den blev selv nødt til hurtigst muligt at iværksætte sin Retraite, efterfulgt af det til Bedækning afgivne Skyttepeloton, der dog ikke kunde følge dens hurtige Bevægelse og derfor heller ikke senere naaede samme, men tog Stilling N. for Hysby i Højde med den sydlige Del af Pølhegn imellem denne Skov og Oxevejen. Ved Fremrykningen af det fjendlige Infanteri var en mindre Tirailleurafdeling netop naaet frem til den Vej, ad hvilken Lieutenant Gøtzsche i største Hast retirerede med sine Kanoner. Pludseligt standsedes Delingen ved Geværild, og Lieutenant Gøtzsche, der indsaar Umuligheden af at kunne rykke længere frem ad Vejen, søgte at redde sine Kanoner ad en smal Sidevej i nordlig Retning, der var lukket med et Led. Det lykkedes ogsaa Lieutenanten at aabne Ledet, men da samtidigt 2 af Hestene for den forreste Kanon vare blevne sky og ved at styrte havde indviklet de andre Heste i Skaglerne, var det umuligt i Øjeblikket at faae Delingen hverken frem eller tilbage. Lieutenanten, der under de foreliggende Omstændigheder maatte ansee Kanonerne for tabte, hvis ikke hurtig Hjælp kunde tilvejebringes, ilede nu selv ad den omhandlede Sidevej tilbage for at bringe Oberst Juel Melding om det Forefaldne. De fjendlige Tirailleurer, der gik frem Ø. for Oxevejen havde imidlertid efter vore ved denne Vej posterede 2 Kanoners ilsomme Retraite fortsat den fremadgaaende Bevægelse paa dette Punkt og naaede efterhaanden meget nær til det, som det vil erindres, bag Hysby-Slesvig-Vej placerede Halvbatteri under Lieutenant Klein, der fik Lejlighed til her at løse nogle Kugle- og Kardætskskud. Da man



imidlertid kun havde spredte, fjendlige Afdelinger for sig, og Halvbatteriets Stilling ved den af de foranværende Afdelinger efterhaanden tiltraadte Retraite var meget exponeret, beordredes det til ad Oxevejen at trække sig tilbage mod Skovby. Netop som Batteriets Bedækning, den 1ste Escadron af 6te Dragon-Regiment, vilde følge efter samme, modtog Oberst Juel af Ritmester Marcher, der havde bemærket den Fare, hvori Lieutenant Götzsches 2 Kanoner svævede, Underretning om denne og beordrede strax Escadronen til ved et Indhug mod Byen om muligt at bortdrage Fjendens Opmærksomhed fra Kanonerne, og derved give Lieutenant Götzsche Tid til at undslippe; Skytterne af 2den Linie-Bataillons 2det Compagni erholdt samtidigt Ordre til fra den af dem indtagne Stilling mellem Oxevejen og Pølhegn at rykke frem mod det Ø. for Oxeveien fremskudte, fjendlige Infanteri for derved at understøtte Escadronens Angreb. Strax efter modtog Obersten af Lieutenant Götzsche selv yderligere Bekræftelse paa Efterretningen om den Fare, hvori Kanonerne svævede, og Sandsynligheden af, at de vare ganske tabte.

Ritmester Würtzen rykkede imidlertid raskt frem ad Oxevejen, passerede uden at blive videre forulempet de Ø. for denne fremskudte Tirailleurafdelinger og frembragte ved sin Escadrons pludselige Tilsynekomst ved den Bøjning, som Oxevejen gjør S. Ø. for Hysby-Slesvig-Vejen, og dens Angreb i stærkeste Carriere og under rungende Hurra den fuldstændigste Forvirring mellem de paa Oxevejen og paa begge Sider af samme staaende, fjendlige Afdelinger. Paa engang lød Raabet: „Es kommt Cavallerie!“ og hele Opmærksomheden fængsledes af den i samme Øjeblik attaquerende Escadron i den Grad, at man under Escadronens Fremrykning kun paa ganske

enkelte Steder løsnede Skud paa den. Et Par preussiske Officerer, der vare redne noget frem paa Oxervejen, fik netop Tid til at frelse sig ved en ildsømig Flugt, idet de raabte til det paa Vejen holdende Artilleri, der havde protset paa for at følge efter de fremrykkende Tirailleurer, at de skulde vende om. En Omprotstning blev ogsaa forsøgt, men i Forvirringen kjørte Bespændingerne for Kanonerne i hinanden, en Forstilling gik istykker, og det Hele var saaledes hverken til at bringe frem eller tilbage; Bedækningen for Haubitzbatteriet, der laa i Vejgrøvterne paa begge Sider af Kanonerne, reddede sig over de høje Vejhegn. I samme Øjeblik naaede Escadronen Kanonerne, brød hurtigt den svage Modstand, som Commandeuren for disse, Lieutenant Petzel, søgte at tilvejebringe, og huggede nu ind paa Mandskabet ved Bespændingen. Den ved de fjendlige Kanoners uheldige Vending foranledigede Spærring af en Del af Vejen standsede her den største Del af Escadronen; Choken havde imidlertid været saa voldsom, at Resten brød igjennem det snevre Rum, der var ladet aabent paa Vejen, og forsatte Attaquen til de bagved staaende, sluttede Afdelinger af Avantgarde-Bataillon, enkelte Ryttere naaede endogsaa frem til den helt bagved staaende 2den Bataillon af 20de Infanteri-Regiment. Attaquen var hermed endt, og under de foreliggende Omstændigheder var der kun Eet at gjøre, nemlig saa hastigt som muligt at søge tilbage for at redde hvad reddes kunde, ud af den fjendlige Ild, der naturligvis ikke havde ladet vente længe paa sig. Da nemlig den første Bestyrtelse var forbi, kom Alt i travl Virksomhed for at berede Escadronen en saa vanskelig Re-traite som muligt; Alt hvad der var ved Haanden af Infan-

teri, blev kastet langs de Oxervejen indesluttende Hegn, og under denne Ild maatte Escadronen trække sig tilbage, hvad der ikke gik af uden meget betydelige Tab af Mandskab og Heste. Ved Indhugget blev Hesten skudt under Lieutenant Wedell-Wedellsborg, Escadronens Overvagtimester Midskov og Vagtmester Lundby, der begge udmærkede sig særdeles, bleve haardt saarede, og ved Rallieringen savnedes foruden Lieutenant Wedell-Wedellsborg 1 Officersaspirant, Baron C. Juel, 1 Corporal, 3 Undercorporaler og c. 40 Menige. Under Tilbagetoget styrtede Ritmester Würtzens Hest; Vagtmester Schröder, der ogsaa under Attaquen havde udmærket sig særdeles, og Dragon Oure ilede imidlertid deres Commandeur til Hjælp, fik hans Hest standset og dens Rytter atter i Sadlen. Vagtmesteren søgte dernæst at redde Estandarten, hvis Fører havde faaet sin Hest skudt under sig og i Faldet var bleven aldeles bedøvet; det lykkedes ham imidlertid ikke, da Preusserne allerede havde faaet den indenfor Vejgjærdet. Den hele, smukke Affaire var faa Minuters Værk, og Tabet paa vor Side sikkerlig stort; men Hensigten med Escadronens Bevægelse opnaaedes fuldstændigt, idet hele Opmærksomheden rettedes paa Oxervejen, og selv den Tirailleurafdeling, i hvis Magt det utvivlsomt stod at bemægtige sig de 2 Kanoner, slap dette Bytte for at vende sig i Retning mod Cavaleriet, hvorved det vel lykkedes den at forøge Escadronens Tab paa dens Tilbagetog, men hvorved der tillige gaves Kanonerne Lejlighed til at faae protset om og undslippe ad en anden, vestligere Vej til Oxervejen. Det var navnlig Overconstabel Lundegaardshus, der under Lieutenant Götzsches Fraværelse i dette Øjeblik ved sin Raskhed og Uforfærdethed i Forening

med et flinkt Betjeningsmandskab tilvejebragte dette Resultat.

Cavaleri-Brigaden fortsatte Retraiten ad Skovby til under Dækning af 4de Escadron af 3die Dragon-Regiment under Ritmester Hviid, der strax efter Escadronen Würtzens Tilbagekomst efter den af samme udførte Attaque af Oberst Juel var bleven beordret til at rykke rask frem mod Hysby for ved denne Bevægelse at give de andre Tropper Tid til at iværksætte deres Tilbagegang. Den nævnte Escadron fulgte imidlertid kort efter den tilbagegaaende Bevægelse efter at have lidt et Tab af en Underofficer.

Lieutenant Lund, der, som det vil erindres, med sit Skyttepeloton samtidigt med Escadronens Indhug havde gjort en fremadgaaende Bevægelse, retirerede, efterat Attaquen var afslaaet, og Escadronen vendt tilbage, i Retning mod den sydlige Del af Pølhegn og videre gennem samme.

Til Forfølgning af Escadronen Würtzen var der paa den fjendlige Side, efter at Forvirringen havde lagt sig, intet Cavaleri umiddelbart disponibelt, og hvad der stod længere tilbage i Colonnen var ikke let at faae frem paa den stærkt belemrede Vej. General Bonin befalede derfor Avantgarde-Bataillonen atter at rykke frem og afløste det ved Avantgarden værende Artilleri med  $\frac{1}{2}$  Batteri af Reserven. Uden at møde nogen som helst Modstand fortsatte Generalen nu sin Fremrykning gennem Hysby og lod sin Avantgarde tage Stilling N. for denne By. Halvbatteriet tog Stilling paa en Højde S. for Sammenstødet af Oxevejen og Hysby-Slesvig-Vejen og søgte derfra dog uden nogen Virkning at forurolige Cavaleri-Brigadens Retraite. Ligeledes rettedes et Par Skud mod 3die Compagni af

2det Jægercorps, der var blevet staaende som Reserve for 2det Compagni af samme Corps under dets tidligere omtalte Fremrykning. Capitain Branner, der først ved denne Skydning averteredes om Oberst Juels Tilbagegang fra Hysby, foranledigedes herved til, dækket af Hegnene, at trække sit Compagni tilbage til Pølhegn og gennem denne Skov til henimod Nykro, hvor han atter gjorde Holdt.

Vi vende nu tilbage til de i og ved Thiergarten kjæmpende Tropper. Fægtningen var her paa hele Linien forbleven staaende under en levende Tirailleurd fra begge Sider. Imidlertid rykkede den af Oberst Fabricius førte Colonne slesvig-holstenske Tropper i den tidligere berørte Orden stadigt fremad, og omtrent Kl. 6 naaede det østligst marcherende Jægercompagni op i Højde med venstre Fløj af 2det (Königs) Regiment og begyndte her at tage Del i Fægtningen. Det andet, paa venstre Fløj af dette fremrykkende, slesvig-holstenske Jægercompagni søgte samtidigt at trænge frem til Foden af Schurbjerg for om muligt at omgaae den højre Fløj af vort Hovedcorps's Stilling. I samme Hensigt fortsatte Oberst Fabricius med Hovedstyrken sin Marche bag de to fornævnte Compagnier for at naae op til Vejen mellem Hysby og Slesvig; de 4 N. for Dannevirkevold opstillede Kanoner havde alt tidligere erholdt Ordre til at rykke nærmere ind paa vort paa Schurbjerg staaende Skyts. Ligeledes var den af Prinds Friederich af Noer commanderede Reserve bleven beordret til at følge den fremadgaaende Bevægelse. Paa vor Side sendte 7de Linie-Bataillon, som alt tidligere havde beordret sit 3die Compagni til Dækning af Bataillonens højre Fløj, ved den nysomtalte Bevægelse det endnu i Reserve staaende Iste Compagni til Understøttelse

for 3die Compagni, og samtidigt naaede fra den vestlige Side Capitain Scharffenberg paa sin tidligere omtalte Marche frem til Engene S. for Schurbjerg, hvor en Division af Compagniet under Capitainens egen Ansørsel strax greb ind i Fægtningen, medens den anden Division efterlodtes noget længere tilbage som Soutien. Det fjendlige Jægercompagni, der agerede længst mod V., blev derved standset i sin Fremrykning og truet saaledes i Front og Flanke, at dets Commandeur ilte med at sende Anmodning til Oberst Fabricius om Understøttelse. En saadan blev dog uforuden ved den Beslutning, der imidlertid var tagen og tildels bragt i Udførelse fra den danske Overcommandos Side om efterhaanden at trække Tropperne tilbage i Taterkro - Stillingen. Omtrent Kl. 6<sup>1</sup>/<sub>4</sub> havde nemlig General Hedemann givet Ordre til, at Fægtningen paa højre Fløj skulde afbrydes, og i den Anledning befalet, at 9de og de 3 derværende Compagnier af 10de Linie-Bataillon skulde afmarchere til Højderne Ø. for Taterkro, hvorhen ligeledes de 2 Piecer under Capitain Dinesen, der vare placerede S. for Ziegelei, dirigeredes. De 4 Kanoner under Lieutenanterne Schreiber og Moltke beordredes ligeledes tilbage i Taterkro-Stillingen, hvor Lieutenant Moltkes 2 Kanoner kjørte op i Nærheden af de 2 under Capitain Dinesen, medens Lieutenant Schreibers toge Post noget vestligere i Forening med de 2 andre her værende Kanoner af 3die Batteri (Jessen). Yderst paa højre Fløj stode de 6 Piecer af 2det Batteri (Bruun) og de 2 til Forstærkning af samme afgivne Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) under Lieutenant Lindsted. Endelig stode de 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruun) under Lieutenant Buntzen i den samme Position N. for Husum-Vejen, som de havde

indtaget tidligere paa Dagen. Med Hensyn til de 6 Kanoner, der havde været posterede paa Schurbjerg og S. for Ziegelei, maa det endnu bemærkes, at disse indtil det sidste Øjeblik væsenligt bidroge til Hævdelsen af Positionen og i højeste Grad besværliggjorde Fjendens Forsøg paa paa dette Punkt af Kamppladsen at føre større, sluttede Afdelinger frem. Af det fjendlige Artilleri bleve disse Kanoner under deres vedholdende Deltagelse i Fægtningen om Pulverholz og Thiergarten aldeles ikke forulempede; det er ovenfor seet, at kun 2 Kanoner af et slesvig-holstensk Batteri bleve bragte i Position imod dem paa altfor stor Afstand til at kunne faae nogen Betydning, og, da disse Kanoner senere beordredes til at tage en noget mere fremrykket Position, vare vore efter den givne Ordre ifærd med at iværksætte deres Retraite. I sidste Øjeblik erholdt de en ny Modstander i det Halvbatteri, som det vil erindres, at General Bonin efter at være trængt frem igjennem Hysby havde ladet kjøre op paa en Højde Ø. for denne By, og som efter at have chargeret imod de sidste af vore her retirerende Afdelinger rettede nogle Skud imod dem, en Beskydning, der paa Grund af den over 2000 Alen lange Afstand var aldeles resultatløs. — Efter at Artilleriet var trukket bort, blev endelig 2den Infanteri-Brigade beordret til at lade 7de Linie-Batallion retirere indtil i Højde med Ziegelei og dernæst lade den i Thiergarten engagerede 4de Linie-Bataillon følge den tilbagegaaende Bevægelse. De af Oberst Fabricius og Prindsen af Noer førte Reserver vare imidlertid naaede frem til henimod Schurbjerg, hvor Oberst Fabricius's Colonne truede den af Capitain Scharffenberg førte Afdelings højre Flanke saaledes, at Capitainen saa sig nødsaget til at gaae tilbage for at repliere sig paa sin

i Reserve efterladte Division. Denne var imidlertid ved 2det Jægercorps's 3die Compagnis Tilbagegang ligeledes gaaet tilbage til den sydlige Del af Pølhegn, hvor den havde posteret sig til Optagelse af den fremskudte Division. Da Capitainen desuden blev beskudt fra det fjendlige, ved Hysby staaende Halvbatteri, dirigerede han sin Retraite i nordøstlig Retning og stødte derved sammen med den anden Division, saa at Compagniet atter var samlet i den sydøstlige Udkant af Pølhegn, hvor det tog Stilling til Optagelse af 1ste Compagni af 7de Linie-Bataillon, der iværksatte den befalede Retraite gennem Pølhegn. Resten af sidstnævnte Bataillon, der under Fægtningen havde mistet sin Commandeur, Capitain Friederichsen, retirerede mellem denne Skov og Thiergarten under heftig Tirallering fra Hegn til Hegn med de efterfølgende, slesvig-holstenske Tropper indtil i Højde med Königswille, hvorfra den videre Tilbagegang til Husum-Vejen iværksattes uden Kamp. De slesvig-holstenske Troppers venstre Fløj udbredte sig efterhaanden i nordvestlig Retning henimod Pølhegn, og Oberst Fabricius sendte nogle Afdelinger af 1ste (14de) Bataillon ind i denne Skov til Dækning af den venstre Flanke. — 1ste og 2det Compagni af 4de Linie-Bataillon trak sig i Overensstemmelse med den givne Ordre i nordlig Retning tilbage igennem Skoven og kom i Højde med Königswille i Forbindelse med 7de Linie-Bataillon, i Forening med hvilken Compagnierne ligeledes retirerede til Husum-Vejen, hvor de saaledes her samlede Dele af 2den Infanteri-Brigade erholdt Ordre til at besætte de vestlige Højder i Taterkro-Stillingen i Forbindelse med det der staaende Artilleri.

Ved denne Retraite, om hvilken ingen Befaling eller Meddelelse fra Overcommandoen sees at være naaet til de



endnu i Thiergarten værende Afdelinger af Flankecorpset og 1ste Infanteri-Brigade, saa 1ste Jægercorps sig nødsaget til at gaae tilbage til den nordlige Kant af den skovbevoxede Skrænt, langs hvis Fod det hidtil stadigt havde hævdet sin Stilling. Da kort efter det højre Fløjcompagni af de slesvig-holstenske Jægere i Forening med Afdelinger af 2det (Königs) Regiment efter 7de Linie-Bataillons Tilbagevigen brøde frem mod Corpsets højre Fløj, formerede dette med sit 1ste og 2det Compagni en tilbagetrukken Flanke, under Dækning af hvilken Retraiten igjennem Thiergarten foretoges. De nævnte Compagnier udvikledes herved paany i en heftig og ved den omgaaende Bevægelse af Fjenden vanskelig Fægtning, og navnlig var 2det Compagni under Capitain Wilster, til hvilket 1ste Compagni af 10de Linie-Bataillon allerede under Fægtningen i den sydlige Rand af Thiergarten havde sluttet sig, et Øjeblik udsat for at blive afskaaret, hvad der dog ved en resolut Bevægelse under den fjendlige Ild lykkeligt blev undgaaet. Samtidigt kastede Oberst Bülow sig med en Del af 1ste og 11te Linie-Bataillon imod de fjendlige Tropper, der efter Tilbagegangen af 2den Infanteri-Brigades der staaende Afdelinger søgte at trænge ind i den sydlige og vestlige Del af Skoven, og sikkede derved vore her engagerede Tropper en rolig Retraite.

Den tilbagegaaende Bevægelse meddelte sig efterhaanden til de øvrige, i Thiergarten kjæmpende Troppesafdelinger, der successivt, eftersom højre Fløj trak sig tilbage, iværksatte deres Retraite i Retning af Hühnerhäuser og Taterkro. Paa den venstre Fløj havde den af Major Holm førte Afdeling og 3die og 4de Compagni af 4de Linie-Bataillon med stor Udholdenhed modstaaet Fjendens Fremtrængen. Man havde gjort

et Forsøg paa ved en offensiv Bevægelse at fordrive Fjenden fra den ligeoverfor sidstnævnte Compagniers Stilling liggende, mindre Højde, imod hvilken det 4de Compagni under Capitain M. Müller ogsaa trængte frem, men ved Fjendens enflerende Ild nødtes det til at tage Stilling bag en paa Dyrehavshegnet lodret løbende Jordvold; det kom herved i directe Forbindelse med det under Major Holm staaende Commando. Stillingen hævdedes her, indtil den ovenomtalte, tilbagegaaende Bevægelse af vor højre Fløj naaede ogsaa disse Compagnier og tvang dem til at opgive deres Stilling, hvorfra de fægtende trak sig tilbage igjennem Skoven. Major Holms Commando retirerede over Stampemøllen — hvorfra den der tidligere staaende Del af 3die Jægercorps var trukken tilbage til Højderne ved Taterkro — og, efterat dette Punkt i nogen Tid var holdt, mod Hühnerhäuser; paa dette sidste Tidspunkt saaredes Avantgardens tappre Fører, Major Holm. — Major Ernst, hvis ringe Styrke efterhaanden var bleven forøget med Mandskab af de forskjellige, i Pulverholz kjæmpende Afdelinger, gik ligeledes tilbage paa Hühnerhäuser og tog V. for dette Punkt en Stilling i Forening med de sidst retirerede Tropper, navnlig 4de Linie-Bataillons 4de Compagni. Her udspandt sig det sidste Engagement med det gennem Skovens østlige Del efter vore Tropper følgende, fjendlige Infanteri, i hvilken Kamp 2 af de paa Taterkro-Højderne opkjørte Piecer under Lieutenant Moltke fik Lejlighed til at deltage med nogle faa Skud; paa Grund af det indtrædende Mørke døde imidlertid denne Ild efterhaanden hen.

I Stillingen ved Taterkro havde Overcommandoen imidlertid samlet Afdelingerne, efterhaanden som de bleve trukne ud af Kampen, under Dækning af det der opstillede

Artilleri, af hvilket foruden de nysnævnte 2 Kanoner under Lieutenant Moltke 2det Batteri (Bruun) fik Lejlighed til at løsne enkelte Skud paa de slesvig-holstenske Tropper, der langsomt fulgte efter vore Tropper i Terrainet mellem Pølhegn og Thiergarten, men gjorde Holdt i Højde med den nordlige Udkant af disse Skove. — 2det Compagni af 2det Jægercorps forblev, efter at det af samme optagne Compagni af 7de Linie-Bataillon var gaaet tilbage, endnu en kort Tid uden at blive angrebet i den sydøstlige Del af Pølhegn. Capitain Scharffenberg sendte derpaa den tidligere fremskudte Division tilbage gennem Skoven med Ordre til at tage Post ved dens nordlige Udkant; han selv fulgte efter ad den samme Vej gennem Skoven. Den først tilbagegaaende Division naaede uden at støde paa nogen Fjende sin Bestemmelse; derimod bemærkede Capitain Scharffenberg pludseligt under sin Retraite de Afdelinger af 1ste (14de) Bataillon, der, som ovenfor berørt, af Oberst Fabricius vare sendte ind i Skoven, og som rykkede frem imellem ham og hans tilbage-sendte Reserve og strax standsede, da de bleve opmærksomme paa Jægerne. Capitain Scharffenberg benyttede i dette Øjeblik med megen Aandsnærværelse sit eget og et Par Hornblæseres Kjendskab til Plattydsk til at faae den nærmeste, fjendlige Afdeling til at antage Commandoet for slesvig-holstenske Jægere, der vare under Fremrykning ad samme Vej, som den selv. Fremrykningen fortsattes nu efter Capitainens Opfordring i Fællesskab til N. for Skoven, hvor de fjendlige Infanterister, da de pludseligt bemærkede den bag et Stengjærde staaende anden Division af Jægercompagniet mærkede Uraad; paa Førerens Raab søgte endel af dem i Hast tilbage til Skoven, Resten overvældedes af Jægercompagniet,

hvis 2 Divisioner paa engang styrkede sig over dem og efter et kort Haandgemæng, hvorved der paa begge Sider havdes nogle faa Saarede, gjorde 54 Fanger. I Forening med Corpsets 3die Compagni retireredes derpaa paa Falkenberg, hvor de 2 Compagnier traf sammen med Corpsets 1ste og 4de Compagni. Sidstnævnte Compagni, der, som det vil erindres, fra sin Forpoststilling ved Sylvested var marcheret over Jydbæk, var Kl. 6<sup>1</sup>/<sub>2</sub> naaet hen til Falkenberg, hvor det gennem en Adjudant fra Hovedkvarteret erholdt Ordre til at besætte en lille Skov S. V. for denne Gaard, hvorhen 1ste Compagni ligeledes dirigeredes fra Hühnerhäuser. — Besætningen paa Gottorp forlod ifølge General Hedemanns Ordre henad Kl. 7 sin Stilling. De 2 Kanoner under Lieutenant Glud og Espingobatteriet bleve først trukne tilbage, dernæst afmarcherede Garden; ved Hühnerhäuser stødte 13de Linie-Bataillon til og fulgte efter at have trukket sit mod Altstadt detacherede Compagni til sig Flensborg-Chausseen til Taterkro. Heller ikke denne anden Rømning af Gottorp bemærkedes af Fjenden, der først ved Mørkets Frembrud erholdt Underretning derom.

Armecorpsets højre Fløj, som vi forlode under Retraite mod Skovby, havde imidlertid fortsat sin Tilbagegang uden at foruroliges yderligere af de under General Bonins Commando staaende Tropper, der gjorde Holdt N. for Hysby. Efter at være passeret Skovby tog Oberst Juel Stilling N. for denne By saaledes, at 2 Kanoner under Bedækning af <sup>1</sup>/<sub>2</sub> Escadron posteredes Ø. for Oxevejen for at beskyde de fjendlige Tropper ved deres forventede Debouchering ud af Pølhegn, hvor en levende Tirailleurfægtning stadigt hørtes; 2 Kanoner ligeledes under Bedækning af <sup>1</sup>/<sub>2</sub> Escadron placeredes saaledes, at de kunde bestryge den nordlige Udkant af

Skovby; det øvrige Cavaleri og Artilleri stod i Reserve, Artilleriet paa selve Oxervejen, Cavaleriet opmarcheret escadronsvis paa begge Sider af samme. I denne Stilling, hvor de Afdelinger af 3die Dragon-Regiment, som havde været paa Forpost, stødte til, og hvorhen ligeledes 5te Dragon-Regiment efter den fra General Hedemann indhentede Ordre havde rettet sin Marche, forblev Corpset uden at engageres staaende indtil Fægtningsens Ophør. 2den Linie-Bataillons 2det Compagni fulgte fremdeles med sin Hovedstyrke Cavaleriets Bevægelse ad Oxervejen, medens Skyttepelotonet under Lieutenant Lund, som ovenfor berørt, retirerede igjennem Pølhegn; i Skoven opdagede Lieutenanten ligesom Capitain Scharffenberg Fjenden i Avancering foran sig, men det lykkedes ham ved at trække sig noget længere ud mod V. at unddrage sig hans Opmærksomhed.

Fægtningsens  
Ophør. Armeecorpsets  
Retraite til Stillingen  
mellem Arnholt.  
Se og I. angse.

Under Troppernes Tilbagerykning i Taterkro-Stillingen var Solen gaaet ned, og den korte Skumring, under hvilken de sidste Skud fra Artilleriet i den nævnte Stilling faldt, afløstes snart af det fuldstændigt indtrædende Mørke. Fjenden gjorde ikke Mine til at ville fortsætte Kampen, og, selv om han havde vist sig tilbøjelig dertil, vilde en længere Forbliven af vor Hær i Taterkro-Stillingen, hvis Hovedstyrke maatte søges i dens dominerende Artilleripositioner, nu, da vort Infanteri under Artilleriets Beskyttelse var draget tilbage, og det frembrydende Mørke gjorde Virkningen af Artilleriets Ild temmelig illusorisk, ansees for forkastelig. Under de nuværende Omstændigheder maatte det navnlig være Overcommandoen magtpaaliggende at bringe Hæren i en Stilling, der nogenlunde let kunde bevogtes, og som ikke laa saa umiddelbart ved Fjendens, at det derved blev forbudt at unde Trop-

perne nogen Hvile, hvortil de efter denne Dags lange og haardnakkede Kamp i høj Grad kunde trænge, og som var Betingelsen for, at de fornødne Kræfter kunde være tilstede for en fornyet Kamp eller en ordnet Retraite den følgende Dag. Allerede Kl. 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, da Garden paa Chausseen naaede op i Højde med den vestligere staaende 2den Infanteri-Brigade, havde General Hedemann derfor ogsaa givet Ordre til, at Afdelingerne successivt skulde rykke tilbage til den, som det vil erindres, ved mindre fortificatoriske Værker forstærkede Stilling mellem Arnholt Sø og Langsø, hvor de, efter at Forposterne vare udstillede, skulde gaae dels i Bivouak, dels i concentrerede Cantonnements. Bemeldte Stilling indtoges paa følgende Maade.

Cavaleri-Brigaden, hvortil fremdeles Husar-Escadronen sluttede sig, gik fra Stillingen ved Skovby tilbage over Lyrskov og tog foreløbigt Stilling mellem Arnholt Sø og Chausseen bag de derværende Forskandsninger; 1 Escadron sendtes til Arnholt for at sikre højre Flanke ved Fremsendelse af Patrouiller ad Vejen til Solbro. Da Forposterne vare udstillede, beordredes 3die Dragon-Regiment til at gaae i Bivouak ved Isted By, 6te Dragon-Regiment afgik til Gammellund, og Husar-Escadronen gik i Bivouak tæt ved Isted Kro. Af det med Cavaleri-Brigaden følgende Artilleri toge de 4 Kanoner af 3die Batteri (Jessen) under Lieutenant Klein Post i de nys omtalte Forskandsninger, hvor tillige 2det Compagni af 2den Linie-Bataillon placeredes, og hvor Lieutenant Lund med Skyttepelotonet kort efter sluttede sig til samme; Compagniet afløstes senere af 12te Linie-Bataillon og søgte, da Mandskabet ved den forcerede Retraite i Forening med Cavaleriet var meget udmattet, Hvile i en nærliggende Gaard. De 4 Kanoner af 6te Batteri (Fuhrmann) gik i Bivouak tæt ved Isted

Kro V. for Chausseen, hvor de 2 detacherede Delinger af Batteriet under Lieutenanterne Moltke og Glud kort efter stødte til samme. — Af 2den Infanteri-Brigade gik 7de Linie-Bataillon og 1ste og 2det Compagni af 4de Linie-Bataillon samt den til Brigaden afgivne Escadron af 5te Dragon-Regiment ligeledes tilbage over Lyrskov til Arnholt; 1 Compagni af 4de Linie-Bataillon placeredes som Vagt i Skandsen ved Dæmningen og satte sig ved Patrouiller i Forbindelse med de østligere bivouakerende Tropper. Resten af den omhandlede Styrke, hvortil senere sluttede sig 4de Compagni af 4de Linie-Bataillon, indquarteredes i Arnholt. Det 3die Compagni af sidstnævnte Bataillon, der var forblevet ved Falkenberg, forenedes først i Flensborg med Bataillonens Til sidstnævnte Compagni havde foruden endel forsprængt Mandskab af forskellige Afdelinger tillige Lieutenant Hammeleff med Skytterne af 2den Linie-Bataillons 4de Compagni sluttet sig. Marchen til Falkenberg, der skete efter Ordre af en Adjudant fra Hovedkvarteret, foretoges ad en Sidevej; da imidlertid ingen andre Tropper saaes at følge samme Vej, gik Lieutenant Hammeleff med sit Mandskab tilbage til Hühnerhäuser for at slutte sig til de Tropper af Vore, som formodedes endnu at staae der. Ved Tilbagekomsten til det nævnte Punkt var dette forladt af vore Tropper uden dog at være besat af Fjenden, hvorfor Lieutenanten besluttede atter at tiltræde Marchen til Falkenberg. I Mørket forfejledes imidlertid Vejen og, da man efter at have marcheret i nogen Tid blev opmærksom herpaa, rettedes Marchen mod en Vagtild, der saaes i nogen Afstand. Da Commandoet nærmede sig denne, blev det pludseligt anraabt og strax efter beskudt, hvorfor det trak sig tilbage til Hovedlandevejen, ad hvilken det var kommet.

Det opdagedes nu, at man i Mørket var kommen ind paa Vejen til Husum, og at det var en ved Skovby udstillet, fjendlig Feltvagt, man var stødt paa. I et ved Landevejen liggende Hus skaffedes en Fører tilveje, der ad en Fodsti førte Commandoet til Falkenberg, hvor det atter stødte til 4de Linie-Bataillons 3die Compagni, i Forening med hvilket det overnattede paa den nævnte Gaard. — Størstedelen af de øvrige Tropper fulgte Chausseen til Flensborg. De 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruun) under Lieutenant Buntzen afgik fra Falkenberg til de ovenfor omtalte Forskandsninger tilligemed de 2 Kanoner af 3die Batteri (Jessen) under Sergent Bøvig, hvorimod de resterende 2 Kanoner af dette sidste Batteri under Lieutenant Schreiber anbragtes bag det ved Chausseen opkastede Brystværn. Resten af 2det Batteri (Bruun) gjorde Holdt i Højde med Isted, hvor det gik i Bivouak. De 2 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen) under Lieutenant Lindsted, der havde været beordrede til at følge 2det Batteri, stødte paa Chausseen sammen med de 2 af Batterichefen selv commanderede Piecer og marcherede i Forening med dem til Isted Skov, hvor der udsøgte en passende Bivouakplads. 2den Linie-Bataillons 3die Compagni, der, som det vil erindres, var afgivet til Bedækning for 2det Batteri (Bruun), erholdt Ordre til i Forening med det øvrige Infanteri at retirere ad Chausseen, ad hvilken det fortsatte Marchen lige til Flensborg, hvor det indkvarteredes den 24de om Morgenen Kl. 5. I den sydvestlige Del af Isted Skov indtog Garden, 13de Linie-Bataillon og 1ste Infanteri-Brigade Bivouakstilling, Sidstnævnte med 1ste Linie-Bataillon samt 1ste og 3die Compagni af 11te Linie-Bataillon, til hvilke 2det og 4de Compagni af Bataillonon snart efter sluttede sig. Ligeledes



meldte Major Ernst sig her til Brigaden efter at have beordret de forskjellige, mindre Commandoer, der efterhaanden vare komne under hans Befaling, til at søge deres respective Afdelinger og efter at have gjort nogle forgjæves Forsøg paa at finde de spredte Compagnier af sin Bataillon; med den tilbageværende, ringe Styrke af denne, der ved Kampens Begyndelse havde staaet under hans Commando, bivouakerede Majoren i Forening med Brigaden. Endel af 4de Compagni ligesom ogsaa 1ste Compagni af Bataillonnen havde fortsat Retraiten længere Nord paa og vare for Natten blevne anbragte i nogle Huse ved Chausseen; angaaende Resten af Bataillonnen er ovenfor det Fornødne anført. 3die Jægercorps bivouakerede tæt V. for Chausseen i Højde med 1ste Infanteri-Brigade. Espingolbatteriet gik i Bivouak ved Isted Kro, V. for hvilken tillige 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment camperede. Den Ingenieurafdeling, der havde været detacheret til Gottorp, sluttede sig, efter at dette Punkt var opgivet, til de øvrige Ingenieurtropper, der, som det vil erindres, vare beskjæftigede med fortificatoriske Arbejder i Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø, og som med Undtagelse af en mindre Afdeling under Lieutenant Jørgensen, som ifølge sin Instrux havde sluttet sig til 2den Infanteri-Brigade, vare forblevne her under hele Fægtningen; den samlede Styrke bivouakerede om Natten i Nærheden af disse Forskandsninger. — Forposttjenesten overtoges af 12te Linie-Bataillon, 2det Jægercorps og Flankecorpset samt 5te Dragon-Regiment. Førstnævnte Bataillon afgik til Forskandsningerne Ø. for Arnholt Sø, hvor Bataillonnen, som berørt, afløste det der staaende Compagni af 2den Linie-Bataillon. 2det Jægercorps marcherede fra Falkenberg til den sydlige Udkant af Isted Skov, hvor det

indtog en Forpoststilling med højre Fløj til Chausseen og venstre Fløj i Forbindelse med 1ste Jægercorps, der atter paa sin venstre Fløj stod i Forbindelse med 9de Linie-Bataillon, som bevogtede den østligste Overgang over det mellem Langsø og Chausseen gaaende Engdrag. Af 10de Linie-Bataillon bivouakerede 3die og 4de Compagni bag 9de Linie-Bataillons Stilling; 1ste og 2det Compagni, der dels ved Fægtningen og dels senere under Retraiten vare blevne skilte fra de andre 2 Compagnier, fortsatte efter forgjæves at have søgt disse Marchen og overnattede i nogle nordligere liggende Landsbyer. 5te Dragon-Regiment stod med de 3 Escadroner bag Forskandsningerne ved Arnholt Sø med Ordre til at patrouillere hele Natten henad mod Skovby og derfra Øst om Falkenberg tilbage ad Chausseen; den fjerde Escadron var, som anført, i Arnholt. I Nærheden af dette Regiment bivouakerede 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment.

Den commanderende General opslog sit Hovedkvarter i Isted Kro.

Hvad Abulancerne angaaer, da er disses Placering ved Fægtningens Begyndelse alt anført. Den langvarige og haardnakkede Kamp i Bustrup havde foranlediget, at den ene af de i Ziegelei placerede Ambulancer, der vare forblevne uden Virksomhed, nemlig den under Overlæge Djørup, var afgaaet til Friederichsberg, hvor den ligesom Overlæge Thunes Ambulance var bleven etableret i Dragonhospitalet. Da man her under den travle Virksomhed ikke blev underrettet om vor Avantgardes Tilbagegang, var det et rent Tilfælde, at Fjendens Nærmelse opdagedes saa betimeligt, at Overlæge Djørup blev sat istand til at redde sin egen Ambulance og de til Overlæge Thunes hørende Voiturer. Sidstnævnte Overlæge samt nogle

andre dels til hans Ambulance, dels til Afdelingerne hørende Læger geraadede derimod i Fangenskab. Overlæge Djørup gik tilbage over Hühnerhäuser og Isted Kro til Helligbæk. Under den senere Del af denne Dags Kamp var den ved Ziegelei tilbageblevne Ambulance kommen i Virksomhed. Da Hovedstyrkens højre Fløj retirerede, var den gaaet tilbage til Ruhékro og efter et Ophold der til Isted Kro, hvor den forblev om Natten.

Efter at General Wrangel fra Egnen ved Ziegelei havde recognosceret vor paa Taterkro-Højderne indtagne Retraite-Stilling, besluttede han i Betragtning af sine i Fægtningen engagerede Troppers store Udmattelse og af den lange Afstand, hvori hans endnu intacte Afdelinger befandt sig, samt paa Grund af det frembrudte Mørke at standse sin Fremrykning og beordrede Prinds Friedrich af Noer til med de slesvig-holstenske Tropper at indtage en Forpoststilling langs den nordlige Rand af Thiergarten og Pølhegn samt at tilvejebringe Forbindelse paa venstre Fløj med General Bonin og paa højre Fløj med de gennem Thiergarten fremtrængte Afdelinger af 2det (Königs) Regiment. Den sidstnævnte Forbindelse blev ogsaa tilvejebragt, da 1ste Halvbataillon af dette Regiment efter Mørkets Frembrud havde besat Hühnerhäuser; paa venstre Fløj derimod udstraktes Forpoststillingen til Skovby, uden at nogen Forbindelse med General Bonin opnaaedes. Generalen, der antog, at vore Tropper stadigt holdt Skovby besat, havde nemlig ved Mørkets Frembrud ladet Avantgarde-Bataillon indtage en Forpoststilling N. og N. V. for Hysby samt beordret Resten af Infanteriet til at gaae i Bivouak S. for denne By paa begge Sider af Oxevæjen, medens Cavaleriet og Artilleriet gik tilbage til

Lille Dannevirke. De øvrige, preussiske Tropper gik dels i Bivouak paa eller i Nærheden af de Steder, hvor de befandt sig ved Fægtningens Ophør, dels i concentreret Cantonnement i Lollfus, Friederichsberg og Bustrup. Først ved General Wrangels Tilbagekomst til Friederichsberg, hvor han opslog sit Hovedkvarter, blev der givet Ordre til at besætte Gottorp Slot med 1 Compagni.

Der staaer endnu for Slaget ved Slesvigs Ved-<sup>Fægtningen ved</sup> Mysunde.<sup>Mysunde.</sup> kommende kun tilbage at omtale hvad der havde tildraget sig ved den til Mysunde detacherede Styrke, idet Ekernførdes Besætning, saaledes som det paa et senere Punkt af Fremstillingen vil sees, ikke directe blev berørt af de den 23de April forefaldne Begivenheder. Oberstlieutenant Haxthausen havde, som det vil erindres af hvad der ovenfor er fremsat, efter at Commandoet under Oberst Schepelern den 22de April havde repasseret Slien, indtaget sin tidligere Stilling ved Mysunde dog med den Forandring, at Forpoststyrken var bleven forøget med  $\frac{1}{2}$  Compagni. Oberstlieutenanten, der den 22de om Morgenen selv havde været i Ekernførde, erholdt, da han vendte tilbage derfra, i Nærheden af Snap Mølle af en Bonde fra Kokkendorf Meddelelse om, at Fjenden med betydelig Styrke rykkede mod Østerby, og at hans Patrouiller allerede vare sete i Omegnen af Kokkendorf. Ved sin Tilbagekomst til Kosel befalede Oberstlieutenanten strax, at en Cavaleripatrouille skulde udsendes for at undersøge Rigtigheden af den ham gjorte Meddelelse; Patrouillen vendte imidlertid tilbage uden at have seet noget til Fjenden. Om Aftenen udsendtes atter en Patrouille imod Østerby, i Nærheden af hvilken By den kom i Engagement med fjendlige Patrouiller og ved den Allarm, som Skydningen for-

aarsagede tæt ved og i selve Byen, overbeviste sig om, at en større, fjendlig Styrke var tilstede sammesteds.

Det var det af Major Zastrow commanderede, af regulære, slesvigholstenske Tropper og af Friskarer sammensatte Corps, med hvis Forposter Patrouillen var stødt sammen. Det vil erindres, at Major Zastrow ifølge den tidligere omtalte Disposition for Fremrykningen mod vor ved Slesvig staaende Hær med 5te Bataillon, 1 Jægercompagni, et Detachement Dragoner og  $\frac{1}{2}$  3-Pds. Batteri samt med de under Capitain Gersdorffs Commando staaende Fricorps var bestemt til at skulle operere mod vor ved Mysunde staaende Styrke og eventuelt overskride Slien paa dette Punkt eller N. derfor, i hvilken Anledning man i al Hemmelighed havde opfordret Skipperne paa Slien til at samle endel Baade ved Stubbe. Henad Aften den 21de April vare i Henhold til denne Disposition samtlige disse Tropper samlede i Egnen mellem Gr. Wittensee og Haby, hvor de gik i Bivouak, da en yderligere Fremrykning af Fricorpserne om Natten i Overensstemmelse med Dispositionen maatte ansees for mislig dels paa Grund af Fægtningen, der paa denne Dag havde fundet Sted S. for Ekernførde, dels af Hensyn til den ved denne konstaterede Forstærkning af vore Tropper Ø. for Slien. Den følgende Dag fortsatte Major Zastrow sin Marche mod Mysunde, men naaede ikke længere end til Østerby, hvor han ifølge en ham eftersendt Ordre fra Prindsen af Noer gjorde Holdt. I Bivouaken her modtog han senere en skriftlig Meddelelse fra Prindsen om, at der sandsynligvis vilde blive gjort Forsøg paa at transportere svært Skyts fra vore ved Ekernførde liggende Krigsskibe til Slesvig, og stilledes det ham som Hovedopgave at forhindre dette, medens det dog

samtidigt paalagdes ham med mindre Afdelinger eller enkelte Folk af Fricorpserne at søge Befolkningen i Angel bragt i Bevægelse. Prindsen gav endelig Majoren Dispositionsret over 2 Compagnier af 4de Bataillon, der var beordret til den 23de om Morgenen at staae i en Reservestilling ved Sehested med 1 Compagni detacheret til Bunge. Major Zastrow besluttede imidlertid trods den ham tilgaaede Befaling saavidt muligt at operere i Samklang med den oprindelige Plan og bestemte derfor, at de sidstnævnte Tropper skulde anvendes til en Opstilling mod Ekernførde. Han haabede derved at kunne sikkres imod uventet Debouchering af Besætningen i denne By, om hvis Formindskelse den 22de om Formiddagen han ikke synes at have erholdt nogen Underretning, og tillige at kunne forhindre den omhandlede Transport af svært Skyts. Bestræbelsen for at komme i Forbindelse med den 4de Bataillon lykkedes imidlertid ikke. Natten mellem den 22de og 23de tilbragtes, som ovenfor nævnt, i Bivouak ved Østerby, hvor det ligeledes berørte Sammenstød mellem vor Patrouille og de udstillede Forposter forårsagede en kortvarig Forvirring, og hvor Majoren havde at kæmpe imod forskellige Ønsker fra Friskarernes Side, hvis Chef, Capitain Gersdorff, frygtede for, at de ved Stubbe samlede Baade atter skulde spredes, naar deres Førere ventede forgjæves, og som derfor i Løbet af Natten vilde sende en Del af sit Commando til dette Punkt. Dette synes Major Zastrow ikke at have haft Myndighed nok til ganske at forhindre, idet uden hans Vidende en Afdeling paa ca. 60 Mand under Capitain Aldosser beordredes til at benytte den meget mørke Nat til et Forsøg paa at naae Stubbe. Capitain

Aldosser passerede imellem vore ved Kosel staaende Forposter og Posten ved Snap Mølle, naaede ved Hjælp af i Hast requirerede Vogne til Stubbe, hvor han rigtigt forefandt Skipperne, lod sig endnu om Natten sætte over Slien og begav sig derpaa med sin Afdeling over Borne til Sr. Brarup. Major Zastrow ventede om Natten forgjæves paa Melding om, at 4de Bataillon havde modtaget hans Ordre. Skjøndt han imidlertid ingen saadan modtog, gav han dog den 23de om Morgenen Kl. c. 5 Befaling til Opbrud mod Mysunde, ved hvilken Fremrykning nogle af hans Tropper dirigeredes over Hummelfeld, andre over Möhlhorst og Kokkendorf til Kosel.

Oberstlieutenant Haxthausen havde imidlertid for at tilvejebringe yderligere Efterretning om Fjenden den 23de om Morgenen Kl. 3 $\frac{1}{2}$  ladet udgaae en Patrouille af 40 Mand Infanteri og den største Del af Dragon-Detachementet, Alt under Commando af Lieutenant Dræby af 5te Linie-Bataillon, over Kokkendorf mod Østerby og et andet Commando under Capitain Harboe, Commandeur for Bataillonens 2det Compagni, der den Dag var paa Forpost, mod Möhlhorst. Den første af disse Patrouiller passerede Kokkendorf, hvor intet Fjendligt forefandtes, og nærmede sig Østerby, hvor en Bonde meddelte Lieutenanten, at Fjenden for omtrent  $\frac{1}{2}$  Time siden havde forladt Byen. For at erholde nøjere Oplysning gik Patrouillen ind i Byen, hvor Sognefogden angav den fjendlige Styrke til 2 à 3000 Mand med henved 8 Kanoner og til Bekræftelse af Angivelsens Rigtighed henviste til den nylig forladte Lejr udenfor Byen. Lejren fandtes bestaaende af ca. 100 Hytter af Risqviste og Straa, og der bemærkedes Spor af Cavaleri og Artilleri. Patrouillen forlod nu atter Byen i Ret-

ning mod Kokkendorf og saa paa denne Marche fjendlige Afdelinger paa Højderne ved Hummelfeld. I Nærheden af Kokkendorf opdagede den, at denne By var besat af Fjenden. Patrouillen nærmede sig til Byen, og der vexledes nogle Skud med de fjendlige Tirailleurs, men da Fjenden paa dette Punkt viste en saa stor Styrke, at der ikke kunde være Tale om at bryde igjennem samme, slog Lieutenant Dræby med sit Commando ind i østlig Retning for over Snap Mølle at naae tilbage til Kosel. Efter at være ankommen paa Højderne i Nærheden af Møllen bemærkede man imidlertid, at Vejen til Kosel var spærret af fjendlige Afdelinger, og Lieutenant Dræby besluttede sig derfor til at repliere sig paa Ekernförde. Da Lieutenanten indsaa det Mislige i at føre Dragonerne med til sidstnævnte Sted, hvor man ved en eventuel Indskibning sandsynligvis vilde blive nødsaget til at lade Hestene i Stikken, var han et Øjeblik betænkt paa at lade dem forsøge paa at hugge sig igjennem. Ankomsten af et Par forsprængte Dragoner, der sluttede sig til Commandoet og afgave Melding om, at Fjenden var i stærk Fremrykning imod Mysunde, samt at Vejen var aldeles spærret, bevirkede imidlertid, at Lieutenanten opgav denne Tanke og førte hele sin Patrouille til Ekernförde, hvor han meldte sig til Capitain Wørishøffer. Hans Commando var ved Tilgang af enkelte forsprængte Folk og af Posten i Snap Mølle voxet op til 52 Mand Infanteri og 26 Dragoner.

Recognosceringscommandoet under Capitain Harboe, der, som ovenfor berørt, rykkede mod Möhlhorst, opdagede snart Fjenden i Fremrykning med betydelig Styrke fra Hummelfeld. Capitainen trak som Følge heraf Forpostposteringen henimod Store Bredning til sig



og trak sig derpaa i Forening med denne tilbage til Kosel og derfra til Mysunde, idet han med sin Bagtrop stadigt beholdt den fremrykkende Fjende i Sigte; en fjendlig Frivillig gjordes under denne Retraite tilfange, hvis Angivelse af Fjendens Stridskræfter til 4000 Mand og 8 Kanoner bekræftede Rigtigheden af hvad man selv havde overbevist sig om, nemlig at Fjenden i hvert Fald rykkede frem med en betydelig Styrke.

Oberstlieutenant Haxthausen lod derfor samtlige tilbagekomne Afdelinger af Forpostcommandoet passere Slien og placerede den til hans Disposition staaende Styrke paa den nordlige Side af samme paa følgende Maade. De 2 Granatkanoner stilledes bag det paa Bakken S. V. for Færgestedet opkastede Brystværn, til begge Sider af hvilket den tilbagevendte Del af Forpostcompagniet placeredes i de der tilvejebragte Løbegrave. Det 3die Compagni under Lieutenant C. F. Bruns tog Post ved Foden af den nysomhandlede Bakke i de paa begge Sider af Færgegaarden opkastede Løbegrave med en Reserve ved selve Færgegaarden. 4de Compagni under Capitain Nielsen placeredes som Hovedrepli paa den skovbevoxede Bakke mellem Færgegaarden og Brodersby. Til sidstnævnte By, hvor nogle Proviantvogne befandt sig under Bedækning af et mindre Infantericommando, beordredes tillige Lieutenant Gerlach at trække sig tilbage med sit Commando og herfra at fortsætte den ham paalagte Patrouillering henimod Ulsnæs. Af Cavaleri-Detachementet var, som det vil erindres, den største Del bleven nødt til at retirere paa Ekernførde; foruden Lieutenant Gerlachs Commando var der saaledes kun enkelte Dragoner forhaanden til at gjøre Tjeneste som Ordonnantser. Bataillonens Bagagetrain, ialt 10 Vogne, beordredes til at

afgaae til Tolk under Bedækning af et Infantericommando af 1 Underofficer og 12 Mand; Sergent og Corpsskriver Stephansen var beordret til at føre Trainet. Afskjæringen af den med Lieutenant Dræby fulgte, største Del af Cavaleri-Detachementet fra dens Retraite til Mysunde foranledigede endelig, som tidligere berørt, Oberstlieutenanten til at anmode den i Moldened cantonnerende 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment om Understøttelse. Escadronen rykkede som en Følge af denne Opfordring ogsaa frem til henimod Brodersby, men blev ved Middagstid rappelleret til Hovedstyrken ved Slesvig.

Major Zastrow lod ved Kosel Capitain Gersdorff tage Vejen til Stubbe, medens han selv med de regulære Tropper rykkede frem til Mysunde. Han ankom dertil Kl. henad 9. Da hans Infanteri viste sig paa Bakkerne S. for Byen, fik Commandeuren for vore 2 Kanoner, Lieutenant Jürgensen, Lejlighed til at gjøre nogle Granatskud imod samme. Fjenden søgte imidlertid Dækning i Byen og bragte efterhaanden sine 4 Kanoner i Batteri bag det nærmest Slien løbende, høje Hegn med 2 Piecer paa hver Side af Vejen. Herved 1 Compagni Jægere og Linie-Infanterister fordeltes bag det samme Hegn og langs med Slien; Resten stod som Reserve i Byen og S. for samme. Ved Hjælp af det Major Zastrow tildelte Cavaleri observerede han Vejen fra Ekernførde til Slesvig. De fjendlige Kanoner begyndte strax deres Ild, hvilken, da vort Infanteris Opstilling ikke frembød noget Maal for dem, næsten udelukkende var rettet mod vore Kanoner. Lieutenant Jürgensen vedligeholdte imidlertid Ilden flere Timer, da han havde det Uheld, at en Kugle, der traf Hovedet af den ene Kanon, bibragte denne en Revne lige op til Halsbaandet, saa at den blev utjenstdygtig. Den anden

Kanon erholdt omtrent samtidigt et Hjul beskadiget, og det blev saaledes kun muligt i Løbet af Dagen med enkelte Skud at besvare den fjendlige Ild, der med faa Mellemrum vedblev, indtil Mørket faldt paa. En levende Infanteriild vedligeholdtes samtidigt hele Dagen fra de nærmest Slien fremsendte, fjendlige Tirailleurer mod vore i og paa begge Sider af Færgegaarden staaende Tropper, der ogsaa af og til beskødes af det fjendlige Artilleri med Kardætsker. Denne Infanteriild besvaredes i Begyndelsen fra vor Side, men Oberstlieutenant Haxthausen lod snart holde inde med Charginen, der paa Grund af Afstanden ikke kunde have nogen Virkning af Betydning. Angaaende det forefaldne Angreb og Sagernes Stilling sendte Oberstlieutenanten i Løbet af Dagen flere Gange Melding til det venstre Flankecorps; Svaret paa den første af disse Meldinger var en Befaling til at holde sig ved Mysunde, iøvrigt tilgik der ham i Løbet af Dagen slet ingen Meddelelser om Tildragelserne ved Slesvig, om hvilke han ikke engang kunde gjøre sig nogen Forestilling ved Kanontordenen, som han paa Grund af det Engagement, hvori han selv var indviklet, ikke havde hørt. Omtrent Kl. 7 om Aftenen indløb der Melding til ham fra Capitain Nielsen om, at Fjenden havde angrebet Brodersby, sprængt det derværende svage Infanteri- og Cavaleri-Detachment og gjort nogle Fanger. Oberstlieutenanten besluttede da først at lade en Del af det ved Færgegaarden staaende Compagni gjøre en Diversion mod Brodersby, men da der samtidigt indløb en ny Melding fra Capitain Nielsen, lydende paa, at der, hvis man ikke paaskyndede Tilbagetoget, vilde være Fare for, at hele Commandoet kunde afskjæres, samt at kun Vejen over Geel mod Slesvig endnu var aaben, bestemte han sig til Tilbagetog. Han befalede

Lieutenant Bruns efterhaanden at trække sit Compagni tilbage og samle det 6 à 700 Alen V. for Færgegaarden; da Compagniet var samlet, beordredes det til at tage en Stilling mod Brodersby. Ingenieurcapitain Linde var det allerede tidligere paa Dagen paalagt at gjøre begge de tilstedeværende Færger ubrugelige og at kappe Færgetougene. Paa Grund af Fjendens Ild, der paa den Tid var meget stærk, blev Udførelsen af dette Foretagende udsat, indtil Mørket faldt paa. Da Meldingen om Fjendens Fremtrængen til Brodersby imidlertid ankom, blev Sappeurcommandoet beordret til at tilvejebringe en Debouchee tæt bag ved Stillingen, og samtidigt forsøgte Lieutenant Stampe af 5te Linie-Bataillon at faae kappet Touget til den store Færge, hvad der trods Fjendens levende Ild ogsaa lykkedes ham at udføre ved Understøttelse af Menig Oure af Bataillonens 2det Compagni. Derimod maatte man opgive Kappingen af Touget til den anden, mindre, af Baade sammensatte Færge paa Grund af dens meget udsatte Beliggenhed. De to Kanoner og det paa begge Sider af samme staaende 2det Compagni under Capitain Harboe beordredes nu til at repliere sig paa det først tilbagetrukne Compagni, ligesom ogsaa Bataillonens 4de Compagni under Capitain Nielsen kort efter blev beordret tilbage til det samme Punkt. Da der imidlertid slet intet Fjendligt rykkede frem fra Brodersby, besluttede Oberstlieutenant Haxthausen nærmere at undersøge, hvad der af Fjendligt befandt sig i Byen. Kanonerne, der dels paa Grund af det indtraadte Mørke og dels paa Grund af deres brøstfældige Tilstand her ikke kunde være til nogen Nytte, sendtes under Bedækning af 4de Compagni tilbage ad Vejen til Slesvig med Ordre til at tage Stilling ved Geel. Med Resten

af sit Commando rykkede Oberstlieutenanten frem mod Brodersby, hvor der forefandtes enkelte af Fjenden tilvebragte Barricader, men som iøvrigt var forladt af denne, der efter Beboernes Sigende havde taget Vejen til Geelbyholt. Der udsendtes derfor til Observation 2 Commandoer, et i Retning mod Øst-Brodersby og et imod Geelbyholt. Sappeurcommandoet under Capitain Linde samt Skyttepelotonet af 3die Compagni under Lieutenant Darre beordredes tilbage til Mysunde Færgested for om muligt at ødelægge de tilbageladte Færger. Resten forblev i Stillingen ved Brodersby. Ved det nævnte Commandos Ankomst til Færgegaarden var den store Færge, der ikke var bleven forsvarligt bunden fast, imidlertid dreven bort; iøvrigt var Alt uforandret. Der gjordes nu af Sapeurerne Forsøg paa at ødelægge den mindre Færge, hvilket dog ikke lykkedes, da der manglede Boreapparater; man nøjedes derfor med at kappe Færgetouget og fastsurre Færgen forsvarligt. — Det var sikkert ikke nogen heldig Stilling, hvori Commandoet ved Mysunde for Øjeblikket befandt sig; vistnok kunde det antages, at det kun var fjendligt Infanteri, der havde iværksat Overgangen over Slien N. for Mysunde, og som havde foruroliget dets Flanke og truet dets Retraitelinie, men Beretningen om denne Afdelings Størrelse, de Blinkfyre og Blus, der i den mørke Aften saaes i Retning mod Geelbyholt, Uvisheden om, hvorledes Forholdene stode ved Slesvig, i Forening med Uvisheden om, at der paa den anden Side af Slien stod en ikke ubetydelig, fjendelig Styrke, Alt dette kunde ikke Andet end gjøre Commandoets Stilling meget precair. Oberstlieutenant Haxthausen ansaa det imidlertid for rigtigt ikke at opgive sin Post, forinden en Melding fra ham om hvad der var passeret, var naaet til Hovedkvarteret,

og han derfra havde modtaget nærmere Forholdsordre. Han afsendte denne Melding Kl. 11<sup>1</sup>/<sub>2</sub> ved sin Adjudant, Lieutenant Sperling. <sup>1</sup>/<sub>2</sub> Time senere lod han de 2 Kanoner og nogle af Bataillonens Proviantvogne under Bedækning af et Infantericommando afmarchere ad Vejen til Slesvig. Capitain Nielsen beordredes til med sit Compagni at besætte Brodersby og skyde sit Skyttepeloton frem mod Færgegaarden til Repli for Lieutenant Darres Commando, medens den Styrke, der tidligere havde staaet ved Brodersby, blev trukken tilbage paa Vejen til Geel, hvorfra man ved Poster og Patrouiller i nordlig Retning sikrede sig mod fjendlige Bevægelser fra Geelbyholt.

Af hvad der tidligere er anført vil det fremgaae, at den Foruroiligelse, hvorfor Styrken ved Mysunde havde været udsat, kun kunde være foranlediget ved den under Capitain Aldosser's Commando staaende Friskareafdeling, der Natten mellem den 22de og 23de var gaaet over Slien ved Stubbe. Efter at have opholdt sig i nogen Tid i Sr. Brarup, hvor han ligesom ogsaa i Borne havde gjort forgjæves Anstrængelser for at faae Landbefolkningen til at rejse sig, begav Capitain Aldosser sig frem ad Vejen til Slesvig, hvor Rygtet sagde, at der fandt en Fægtning Sted. Paa Vejen erholdt han imidlertid Underretning om Tilstedeværelsen af vor ved Mysunde staaende Troppstyrke og ilede nu i denne Retning. Ved Brodersby bleve det der staaende Patrouilleringscommando under Lieutenant Gerlach samt Proviantvognene med deres Bedækning overrumplede og for Størstedelen tagne; ligeledes opsnappedes her den af Major Lunding med Melding til Oberstlieutenant Haxthausen om Fjendens formodede Overskibning fra Fartorp afsendte Under-

officer, saa at de Meddelelser, han havde formaaet at give angaaende Sagerne Stilling ved Slesvig, ligeledes undgik Oberstlieutenanten. Ved Efterretningen om Styrken af vor Postering trak Capitain Aldosser, der strax havde ladet Indgangen til Byen barricadere, sig kort efter tilbage til Geelbyholt, hvorfra han udsendte enkelte Folk til Recognoscering i Omegnen. En af disse Folk bragte ham den Efterretning, at nogle af vore Bagagevogne befandt sig i Nærheden af Tolk. Med en Del af sit Mandskab ilede Capitainen tilvogns ad den nævnte By til, hvorhen, som det vil erindres, Oberstlieutenant Haxthausen tidligt om Morgenens havde sendt Bagagen. Sergent Stephansen havde, da han der ikke kunde erholde Befordring til Marchens eventuelle Fortsættelse, og da Beboernes Stemning var meget ophidset, om Aftenen besluttet sig til at vende tilbage til Bataillonens med Bagagen. Noget udenfor Tolk opdagedes imidlertid en fjendelig Afdeling, hvorfor Bagagevognene vendte om og skyndte sig tilbage gennem Byen og videre ad Vejen mod Vedelsspang; men kort efter at Byen var passeret, bleve de indhentede, den svage Bedækning forsvarede sig en Tid, hvorved en Underofficer saaredes, men snart efter blev den overvældet, og Bagagen tagen. Af Bedækningen undslap 3 Mand, 2 bleve bortførte med Bagagen til Thorsted, hvorhen Capitain Aldosser havde beordret den tilbageladte Del af sit Mandskab at afgaae. Sergent Stephansen, den saarede Underofficer og det resterende Mandskab af Bedækningen bragtes til Kroen i Tolk, hvor den fjendlige Afdeling, der havde udført dette Coup, tog Ophold for Natten. Ritmester Flindt, der med en Trompeter havde begivet sig ud ad Vejen til Tolk, blev

ligeledes opsnappet af den fjendlige Afdeling og bragt til Tolk Kro.

Oberstlieutenant Haxthausen forblev i den sidst anførte Stilling indtil Kl. 2 om Morgenen i Forventning om, at den til Slesvig sendte Adjudant skulde vende tilbage med de fornødne Forholdsordrer. Natten var forløben roligt, men da Oberstlieutenanten ansaa det for urigtigt at forblive i sin exponerede Stilling til Dagens Frembrud, besluttede han nu at trække sig tilbage ad Vejen forbi Geel for at indtage en Stilling bag Løjt Aa, i hvilken han da vilde oppebie nærmere Ordre. I denne Hensigt samlede han sit Commando og afmarcherede Kl. 2 $\frac{1}{2}$  ad den betegnede Vej. Tæt ved Overgangen over Løjt Aa meldte Lieutenant Sperling sig imidlertid til ham, ligesom han ogsaa her traf de tilbagesendte Kanoner og Proviantvogne. Adjudanten bragte den Efterretning, at Slesvig var rømmet af vore Tropper og besat af Fjenden. Med sit saaledes samlede Commando besluttede Oberstlieutenanten nu at marchere over Skaleby til Tolk og efter der at have medtaget Bagagen at slaae ind paa Vejen til Flensborg. Foran Tolk ankom Commandoet, ligesom Dagen brød frem. Fortroppen erholdt her af en af Beboerne Underretning om, at Fjenden havde taget Bagagen og fanget dens Bedækning, hvilken sidste endnu befandtes i Byen under Bevogtning. Ved Indmarchen i Byen fandtes ogsaa Sergent Stephansen, den saarede Underofficer og de 7 Mand i Kroen; den fjendlige Afdeling var itide bleven underrettet og havde i Hast taget Flugten. Ritmester Flindt, der erklærede at have givet sit Æresord paa ikke at ville forlade Kroen, efterlodes der tilligemed Trompeteren, medens Oberstlieutenanten med sit Commando og medførende 3 ligeledes i Tolk



tilbagetagne Dragonheste ad Vejen over Vedelspang, Nr. Farensted, Oxager og Husby fortsatte Marchen til Flensborg, hvor han ankom den 24de om Eftermiddagen.

Major Zastrow var i Løbet af Natten forbleven i sin S. for Slien indtagne Stilling; han havde allerede tidligt om Aftenen fra Capitain Gersdorff erholdt Melding om, at Sidstnævnte var ankommen til Stubbe, og at de af ham førte Fricorpser i Løbet af Eftermiddagen alle vare overskibede. Majoren nærrede imidlertid Betænkeligheder ved at benytte de saaledes til Raadighed staaende Baade til selv at overskride Slien af Hensyn til det ham givne Paalæg om Observation af Ekernførde, da han endnu ingen Efterretning havde om 4de Bataillons Ankomst til dette Punkt, og desuden de Meddelelser, som han hidtil havde modtaget fra Prindsen af Noer, lode paa, at Kampen ved Slesvig endnu stadigt vedvarede. Han indskrænkede sig derfor til at beordre Capitain Gersdorff til den paafølgende Morgen at rykke frem med sine Fricorpser. Denne Ordre traf Capitainen i Borne, hvor han var gaaet i Cantonnement, og hvor henad Midnat Major v. d. Tann meldte ham, at det af ham commanderede Fricorps, der først den 23de var brudt op fra Gr. Wittensee, var ankommet til Siseby og af Mangel paa Overfartsmidler var gaaet i Cantonnement sammesteds. I Overensstemmelse med den af Major Zastrow givne Ordre blev det her bestemt, at Capitain Gersdorff skulde bryde op, og v. d. Tann ved Hjælp af de ved Stubbe samlede Baade iværksætte sin Overgang over Slien saa tidligt den paafølgende Dag, at begge henad Eftermiddagen kunde være ved Vejen fra Vedelspang til Holdnæs. Major Zastrow erholdt først om Morgenen Kl. 4 den

Meddelelse fra Prindsen af Noer, at den danske Hær havde rømmet Slesvig By, men tillige at den Stilling, den havde indtaget N. for samme, lod formode, at Kampen vilde blive fortsat den følgende Dag. Da han desuden ved en over Slien sendt Patrouille nu bragte 1 Erfaring, at vore Tropper havde rømmet deres Stilling dersteds, stræbte han saa hurtigt som muligt at faae de paa den nordre Side af Slien liggende Overfartsmidler bragte over paa den søndre Bred for dermed at overføre sine Tropper, hvad der imidlertid selvfølgelig kun kunde skee saa sent, at ingen Foruroligelse af Oberstlieutenant Haxthausens Retraite kunde finde Sted.

Vi forlode Armeecorpsets Hovedstyrke i Bivouaken mellem Arnholt Sø og Langsø. Det Spørgsmaal, der her først forelaa for Overcommandoen at atgjøre, var, om man den paafølgende Dag i den nu indtagne Stilling skulde modtage et nyt Angreb af Fjenden, eller om man skulde fortsætte Retraiten. Der forelaa følgende Omstændigheder, som maatte komme i Betragtning. Den langvarige og heftige Kamp, der var ført, havde udmattet Tropperne meget, og Bivouakeringen i den kolde, fugtige Nat var i Forbindelse med den mangelfulde Forplejning, der kunde blive Tropperne tildelt, ikke egnet til at retablere Kræfterne. Vi havde den foregaaende Dag havt at kjæmpe med preussiske og slesvig-holstenske Tropper, medens de øvrige, tyske Forbundstropper slet ikke havde været i Ilden; det var altsaa til at formode, at Fjenden havde truffet sine Dispositioner saaledes, at han den følgende Dag kunde angribe os med friske Tropper, medens den danske Overcommando af intacte Afdelinger kun havde noget Cavaleri og Artilleri til sin Raadighed. Med Hensyn til Sikkringen i venstre Flanke havde Over-

(1) Overcommandoen bestemmer sig til at trække Armeecorpset tilbage til Bov.

commandoen fra Oberstlieutenant Haxthausen faaet Melding om, at han var engageret af en betydelig Styrke, og at han formodede, at der fra Fjendens Side vilde blive gjort Forsøg paa en Overgang over Slien ved Arnæs. Overcommandoen bestemte sig derfor til at trække Armecorpset tilbage gennem Flensborg til Bov, hvor den med Hovedstyrken i Bov-Krusaa-Partiet og med Forposterne S. for Flensborg vilde afvente Fjendens videre Fremrykning og byde ham ny Modstand. I Henhold hertil udgaves de fornødne Ordre til de i Stillingen imellem Arnholt Sø og Langsø bivouakerende Tropper om at bryde op den paafølgende Morgen Kl. 3, dog at de Afdelinger, der vilde blive bestemte til at danne Arrieregarden, skulde forblive i Stillingen til Kl. 7. Ligeledes afgik der til Vedelspang Befaling til Oberstlieutenant Haxthausen om at iværksætte sin Retraite til Flensborg. Ordren, der overbragtes ved en større Husarpatrouille, naaede imidlertid ikke Oberstlieutenanten, der iøvrigt, efter hvad der er meddelt, ved de Begivenheder, der havde tildraget sig ved hans Post, blev ført hen netop i den Retning, som Ordren foreskrev.

Foreløbig Beretning fra Overcommandoen om Kampen ved Slesvig.

Til Krigsministeren afsendte den commanderende General Kl. 12 Midnat en kortfattet Beretning om den foregaaende Dags Kamp. Da denne Beretning saavel ved sit Indhold som ved sin Form giver et godt Billede af, hvorledes Overcommandoen betragtede Situationen, skulle vi her meddele den in extenso:

„Hr. Krigsminister!

Fra Kl. 10½ Formiddag til henimod Solnedgang have vi slaædes med Preusserne ved Slesvig. Kl. 6½ var Fægtningen staaende. De fjendlige Tropper, der

vare i Ilden, trængte ikke mere paa; men stærke Reservemasser rykkede frem. Vore Tropper vare 3 Gange afløste, og da vi havde bragt vor sidste Reserve i Ilden, fandt vi det rigtigt at trække os tilbage. Dette skete med al Orden og Ro, og uden at Fjenden forfulgte. Vi bivouakere for Øjeblikket i Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø, hvorfra vi bryde op imorgen til Flensborg. Vi have ingen Kanoner mistet, men vort Tab af Døde og Saarede er stort; navnlig have vi tabt mange af vore dygtigste Officerer; Oberstlieutenanterne Magius, Staggemeyer og Krabbe, Majorerne Schepelern, Holm og Ræder, Capitainerne Friederichsen, Neraae, Mechlenburg, Obel, Bonnichsen og Hveberg og mange andre Officerer ere mere eller mindre saarede. Vort hele Tab ligesaavel som Fjendens er det umuligt at angive. Armeecorpset er i kampdygtig Stand og skal gjøre sin Pligt til det Sidste.

Hovedkvarteret Isted Kro, første Paaskedag Kl. 12 Aften.

Hedemann.

Til  
Krigsministeren.“

I Henhold til den ovenfor berørte Befaling iværksatte Armeecorpsets Hovedstyrke sin Retraite paa følgende Maade.

Armeecorpset  
bryder op fra sin  
Stilling mellem  
Arnholt Sø og  
Langsø.

Trainet afmarcherede Kl. 2 om Morgenen under Dækning af Husar-Escadronen til Flensborg, hvor det ankom Kl. 7 om Morgenen. Det rykkede gennem Byen og opmarcherede tilligemed Escadronen paa en Plads N. for samme, hvor der fodredes; det havde Befaling til atter at være færdigt til Afmarche Kl. 12 Middag. Samtidigt afgik den ved Helligbæk Kro værende Ambulance under Overlæge Djørup til Skovkro, hvor

den atter etableredes, og hvor den senere erholdt Ordre til at følge Arrieregarden.

Af 2den Infanteri-Brigade brøde de 3 Compagnier af 4de Linie-Bataillon, 7de Linie-Bataillon samt den Brigaden attachedede Escadron af 5te Dragon-Regiment ved Daggry op fra Cantonnementet i Arnholt. Brigaden havde Ordre til at gaae i Cantonnement i Byerne tæt S. Ø. for Flensborg.

Garden, 13de Linie-Bataillon, 3die Jægercorps, 1ste Infanteri-Brigades Infanteriafdelinger, 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment, 6te Batteri (Fuhrmann), 6 Piecer af 2det Batteri (Bruun), 4 Kanoner af 5te Batteri (Dinesen), 3 Sectioner Ingenieurtropper under Lieutenanterne Petersen og Møller samt Ambulancen under Overlæge van Deurs gik ligeledes ved Daggry tilbage ad Flensborg-Chausseen, medens det venstre Flankecorps fulgte Vejen over Isted, Stollik, Klapholt og Havetofte til Store Solt.

Som Arrieregarde efterlodes i Stillingen under Befaling af Cavaleri-Brigadens Commandeur, Oberst Juel, et Commando bestaaende af 12te Linie-Bataillon, 2det Jægercorps, 3die og 6te samt 3 Escadroner af 5te Dragon-Regiment, 3die Batteri (Jessen), 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruun) under Lieutenant Buntzen, Espingobatteriet samt 2 Sectioner Ingenieurtropper under Capitain Ernst og Lieutenant Bauditz. Flankecorpset efterlod til Dækning af sin Retraite 2 Compagnier af 1ste Jægercorps, som forbleve i Stillingen Ø. for Chausseen og senere ad denne fulgte Arrieregardens Bevægelser, medens de 2 andre Compagnier erholdt Ordre til at gaae tilbage til Isted By for der at slutte sig til Hovedstyrken. Arrieregarden havde Ordre til at holde sin Stilling til henimod Kl. 7 om Morgen. Oberst Juel for-

delte den ham underlagte Styrke saaledes, at 3die Dragon-Regiment afsendtes til Dækning af den højre Flanke ad Vejen til Bredsted mod Jydbæk; 12te Linie-Bataillon forblev i sin Stilling ved Defileet ved Arnholt Sø med Besætning i de derværende Forskandsninger, hvor de 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruun) under Lieutenant Buntzen og de 6 Kanoner af 3die Batteri (Jessen) under Lieutenant Klein og Bombarder Bøvig samt 8 Piecer af Espingobatteriet vare posterede; som Bedækning for Artilleriet opstilledes 5te Dragon-Regiments 3 Escadroner paa Sletten bag Defileet; til Forsvar af Chausseen placeredes 2det Jægercorps i Skoven ved samme, hvor det stod i Forbindelse med de 2 af Flankecorpset efterladte Compagnier af 1ste Jægercorps; de 2 resterende Kanoner af 3die Batteri (Jessen) under Lieutenant Schreiber samt det andet Halvbatteri Espingoler vare anbragte i det V. for Chausseen opkastede Skulderværn under Bedækning af  $\frac{1}{2}$  Escadron af 3die Dragon-Regiment. Endelig placeredes 6te Dragon-Regiment som Reserve noget længere tilbage bag 5te Dragon-Regiments Escadroner. De 2 Sectioner Ingenieurtropper afspærrede Chausseen ved et svært Forhug. Denne Stilling var indtagen af Arrieregarden Kl. 5 om Morgen.

Med Hensyn til de enkelte, mindre Commandoer, der ved den foregaaende Dags Kamp eller senere ved Mørkets Frembrud vare blevne skilte fra deres Afdelinger, maa det endnu bemærkes, at 4de Linie-Bataillons 3die Compagni under Capitain Bokkenbeuser og det af Lieutenant Hammeleff førte Commando, der, som det vil erindres, havde overnattet paa Falkenberg, og som saaledes havde cantonneret udenfor Forpostlinien, dækket af nogle udstillede Poster, den paafølgende Morgen Kl. henad 5 afmarcherede for

at støde til deres Afdelinger. Commandoet, der var formeret som 1 Compagni under Capitain Bokkenheuser, erholdt i Lyrskov af Commandeuren for Arrieregarden Anvisning til at marchere ad Flensborg til, hvor det, som allerede ovenfor for Capitain Bokkenheusers Compagnis Vedkommende er anført, ankom om Eftermiddagen. De spredte Compagnier af 2den og 10de Linie-Bataillon forenedes ligeledes dels paa Marchen, dels i Flensborg med deres Afdelinger.

Størstedelen af den ad Chausseen retirerende Hovedstyrke ligesom ogsaa venstre Flankecorps gjorde mellem Kl. 9 og 10 Formiddag et længere Holdt henholdsvis ved Oversø og Store Solt, afventende Nærmelsen af den i Stillingen ved Langsø efterladte Arrieregarde. I Flankecorpsets Hovedstyrke manglede her foruden de nys omtalte Compagnier af 10de Linie-Bataillon endvidere de 2 Compagnier af 1ste Jægercorps, der efter den Corpset givne Ordre skulde have forenet sig med Hovedstyrken i Isted By, men hvis Ankomst dertil Oberst Schleppegrell ikke havde afventet, hvorfor de forbleve staaende ved Byen, indtil Arrieregardens Afdelinger henad Kl. 7 trak sig tilbage. Compagnierne afmarcherede da ad samme Vej, som Flankecorpsets Hovedstyrke havde fulgt. — Under dette Armeecorpsets Holdt indtraf imidlertid en Omstændighed, der bevirkede en Forandring i den af Overcommandoen først truffne Disposition for den videre Retraite. Da denne Forandring i Forbindelse med flere andre Omstændigheder kort efter medførte beklagelige Følger for Hæren, vil det være nødvendigt her at dvæle noget ved Grunden til samme og for et Øjeblik at afbryde den fremadskridende Beretning om Begivenhederne for at

Forandring i  
Dispositionen for  
Armeecorpsets  
videre Retraite.

kaste et Blik paa de diplomatiske Forhandlinger, der vare førte samtidigt med de militaire Operationer.

Som det vil erindres, var kort efter det nye Cabinets Dannelse General W. Oxholm bleven afsendt til Sct. Petersborg, og Minister Orla Lehmann til Berlin og London. De Forhandlinger, som den Førstnævnte førte med den russiske Regjering, lode det vel staae klart, at der paa Grund af Tidsomstændighederne ikke var nogen activ Hjælp at vente derfra, men de aabnede dog Udsigt til en Understøttelse ad diplomatisk Vej, idet Rusland erklærede sig rede til at støtte de Bestræbelser, der fra Englands Side maatte blive gjorte ved de tydske Hoffer og Forbundsdagen for Fredens Bevarelse. Fra Minister Lehmann, der efter et kort og frugtesløst Ophold i Berlin havde begivet sig til London, hvor han ankom den 7de April, var der indløbet forskjellige Meddelelser, der godtgjorde Englands Utilbøjelighed til at gjøre Spørgsmaalet til en casus belli; en lignende Opfattelse maatte man føres til ved det Svar, der af Lord Palmerston blev givet paa nogle Interpellationer i Parlamentet angaaende denne Sag, og som gik ud paa, at den af England givne Garanti formentligt var indskrænket til det Tilfælde, at Kongen af Danmarks Besiddelsesret til Hertugdømmet Slesvig blev bestridt, hvad der her ikke var Tilfældet fra Tydsklands Side. Meddelelse angaaende den engelske Note af 12te April, der, som tidligere omtalt, blev overrakt i Berlin af Grev Westmoreland den 18de April, og hvori udtaltes de mest levende Forhaabninger med Hensyn til Opgivelsen eller i ethvert Fald Standsningen af fjendlige Skridt imod Danmark samt paaberaabtes Garantitrac-taten af 1720, kom først den 22de April til den danske Udenrigsministers Kundskab gjennem en fortrolig Note,



der foruden de foranstaaende Oplysninger tillige indeholdt den Udtalelse fra Lord Palmerston, at han troede at kunne indestaae for, at Hannoveranerne ikke gik over Ejderen. Trods den imidlertid forefaldne, skarpe Notevevling med den preussiske Regjering kunde denne Meddelelse ikke Andet end vække Haabet om, at et Fredsbrud muligen endnu ved Englands Mellemkomst kunde undgaaes, et Haab, der yderligere styrkedes ved de ovennævnte, af den samtidigt tilbagekomne General Oxholm hjembragte Efterretninger angaaende det russiske Hofs Stilling til det foreliggende Spørgsmaal.

Da Krigsministeren havde erholdt Meddelelse om Ankomsten af de foran nævnte, diplomatiske Efterretninger, sendte han den 22de April sent om Aftenen sin Adjudant, Capitain Harbou, til Udenrigsministeren, Grev Knuth, med Ordre til efter hos denne at have indhentet fuldstændige Oplysninger at meddele General Hedemann de Instructioner, hvortil disse maatte give Anledning. I Udenrigsministeriet udfærdigede Adjudanten en Skrivelse til General Hedemann, dateret den 23de April Kl. 1 Morgen, hvori han efter en Meddelelse af hvad ovenfor er anført angaaende den politiske Situation, paa Krigsministerens Vegne udtalte, at ligesom man vilde kunne haabe, at Preusserne nu ikke vilde trænge frem, saaledes maatte Sligt heller ikke skee fra vor Side, og dernæst udtalte, at ihvorvel de preussiske Prætensioner stedse burde mødes med Bestemthed, og Generalen ikke turde vige undtagen for en decideret Overmagt, saa maatte han dog ogsaa vel vogte sig for, at han ikke ved nogen unødvendig Demonstration fremkaldte et Vaabenbrud, der nu muligt ikke længere ønskedes fra preussisk Side. Denne Skrivelse afsendtes strax til General Hedemann med Stafet og kom Ge-

neralen ihænde, netop medens Armeecorpset gjorde det omtalte Holdt ved Oversø.

Skjøndt de Forudsætninger, hvorpaa det i den nys omtalte Skrivelse givne Tilhold var bygget, bleve alt Andet end bekræftede ved hvad der den foregaaende Dag var passeret, saa kunde dette dog ogsaa forklares ved Ønsket hos den preussiske Regjering om at levere en Kamp for Vaabenæren og udelukkede ikke Muligheden af, at den fjendlige Invasion hermed vilde være standset, en Mulighed, der fandt en ikke ringe Bekræftelse derved, at vor i Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø efterladte Arrieregarde, saaledes som det senere vil sees, forblev der til henad Kl. 7 uden at spore nogetsomhelst Tegn til en Gjenoptagelse af Kampen fra Fjendens Side. Den Omstændighed, at Forbundstropperne af det 10de Armeecorps aldeles ikke havde deltaget i Gaarsdagens Kamp, talte endvidere for, at Lord Palmerstons ovenfor omtalte Erklæring om, at han troede at kunne indestaae for, at Hannovererne ikke vilde rykke over Ejderen, kunde ansees for fuldstændigt berettiget. Disse Overvejelser i Forbindelse med vore Troppers store Udmattelse og det nærliggende Ønske om at skaffe dem en Dags Hvile og god Forplejning efter Kampen den foregaaende Dag og den derpaa følgende, anstrængende Marche i et regnfuldt Vejrligt, hvad der vanskeligt vilde kunne opnaaes i Stillingen ved Bov, foranledigede den danske Overcommando til at forandre sin første Disposition og beordre den overvejende største Del af Armeecorpset til at gaae i Cantonnement i Flensborg By.

Vor i Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø efterladte Arrieregarde brød i Overensstemmelse med

den givne Ordre op Kl. henad 7. 3die Dragon-Regiment gik over Jydbæk til Bollingsted, 6te Dragon-Regiment over Gammellund til samme By; de 3 Escadroner af 5te Dragon-Regiment fulgte ligeledes den sidstnævnte Vej tilligemed de 2 Kanoner af 2det Batteri (Bruun) og de 2 Kanoner under Bombarder Bøvig af 3die Batteri (Jessen), begge Delinger under Commando af Lieutenant Buntzen; 3die Escadron af 5te Dragon-Regiment under Ritmester Leth var afgiven til Bedækning for de 4 Kanoner. Fra Bollingsted fortsattes Retraiten over Tarup og Frørup til Oversø. De øvrige, til Arrieregarden hørende Tropper, hvortil, som ovenfor bemærket, de 2 Compagnier af 1ste Jægercorps sluttede sig, trak sig tilbage ad Chausseen ligeledes til Oversø. Marchen var navnlig for det over Bollingsted marcherende Artilleris Vedkommende meget besværlig, og dette havde Vanskelighed ved ad den dybe og sandede Vej at følge Cavaleriet. — Ved Oversø opløstes Arrieregarden efter Befaling fra Overcommandoen, der anviste de forskjellige Afdelinger, hvilke Cantonnements de havde at belægge, og udgav Ordre med Hensyn til de Sikkringsforanstaltninger, der vilde være at træffe.

Armeecorpset  
gaaer i Cantonne-  
ment i Flensborg  
og nærmeste  
Byer. De trufne  
Sikkringsforan-  
staltninger.

Overcommandoens Tanke ved sidstnævnte Foranstaltninger vil klarest fremgaae af de tilfældigvis bevarede Notitser, der under Hovedkvarterets Ophold i Oversø Kro af Stabschefen bleve gjorte med Hensyn til Armeecorpsets Dislocation, og som dannede Grundlaget for de Ordre, der udgik til Afdelingerne. Disse Notitser lyde saaledes:

„Flensborg:

Batt. Bruun 6 P.

1ste, 2den, 11te Batl,

3die JCorps.

Nyhus Garden, 2 K. Batt. Jessen.  
Klus — 13de Batl.

Flensborg Flankecorpset (5, 9, 10, Batl., 1 J.C.)

6 D.R. { 4 K. Batt. Jessen  
          { i Harreslev og Frøslev.

3 D.R. Tostrup eller Tarup, Adelby og Sønderup.

2 J.Corps Oversø — 2 Kan. Bruun Oversø.

5 D.R. do. Julskov, Munkvolstrup, Jarup-  
lund.

2 E. 4. R. } Flensborg.  
Husar. }

4de og 7de Batl. Adelby, Tarup, Jørgensgaarde,  
Frøerlund,

12 Batl. Flensborg.

Resten af Artilleriet i Flensborg.

Adjutanterne møde Kl. 4 i Hovedkvarteret.

4de og 7de Batl. i Forbindelse med det der liggende Cav. Reg. udstille en Forpoststilling Ø. om Flensborg fra Stranden til henimod Vejen fra Flensborg til Store Solt, hvor den træder i Forbindelse med en Forpostkjæde, som 5te D. R. og 2det J.Corps udstille langs Kilsaa og S. om Oversø henimod Husum-Vejen. Cavaleriet i Frøslev og Harreslev udstiller Forposter mod S. og S. V. Det Nærmere angaaende Forbindelsen aftales ved Adjudanternes Møde.“

Det var altsaa ved en for Størstedelen sammenhængende og temmelig svag Forpostlinie Øst, Syd og Vest om Flensborg i en Afstand fra denne By af  $\frac{1}{2}$ —1 Mil, at man vilde sikkre det i Byen og N. for samme cantonnerende Armeecorps's Hovedstyrke. Paa

Fjendens sandsynlige Hovedoperationslinie, Chausseen, var det vel bestemt, i Oversø og Byerne N. for samme at efterlade et Jægercorps med 2 Kanoner samt 1 Dragon-Regiment, men denne Styrke var dels i og for sig som Arrieregarde paa Hovedoperationslinien meget svag, dels uden indre Forbindelse, idet man havde forsømt at udnævne en fælles Commandeur for Jægercorpset og Dragon-Regimentet. Endelig vare Ordrene til denne Arrieregardes Opstilling dels ufuldstændige, dels fremkaldte de ved deres Ordlyd Misforstaaelser samt urigtige Opfattelser af Opstillingens Betydning og deraf flydende, mangelfulde Foranstaltninger. Den alt ovenfor omtalte, ved forskellige, sammentræffende Omstændigheder fremkaldte Tryghed bevirkede endvidere, at man, som det ogsaa fremgaaer af ovenstaaende Notitser, troede at kunne opsætte den nærmere Angivelse af Forbindelsen mellem de forskellige, til Sikkring bestemte Afdelinger til om Eftermiddagen Kl. 4, til hvilken Tid disse Afdelingers Adjutanter vare tilsagte til at møde i Hovedkvarteret. Virkningen af denne Opsættelse vil, som det senere skal sees, ogsaa kunne spores i forskellige Foranstaltninger, der sigtede til at skaffe de udmattede Tropper nogen Hvile og Forplejning, men som kun højst ufuldstændigt kunde bringe Sikkringen til strax at svare til Overcommandoens Tanke. Vi skulle nu omtale de Ordre, som udgik til de forskellige Afdelinger, og den Maade, hvorpaa de bleve udførte.

2det Jægercorps erholdt Befaling til fra Oversø at etablere en Forpoststilling til Dækning af Chausseen og til Observation af Vejene fra Flensborg til Mysunde og Husum. Oberstlieutenant Styruup var underrettet om, at 2 Kanoner vilde blive placerede i Oversø, lige-

som ogsaa at et Dragon-Regiment var bestemt til at deltage i Sikringen. Med Hensyn til dette Regiments Cantonnement og Deltagelse i Forposttjenesten sees der ikke at være givet Oberstlieutenanten nogen bestemt Meddelelse; men at han har staaet i den Formening, at bemeldte Regiment udførte den længere udgaaende Sikkrings- og Patrouilletjeneste foran og til Siderne af hans Forpoststilling, fremgaaer saavel af Udtalelser til hans nærmeste Omgivelser som af Omstændigheder, der senere ville blive anførte. Oberstlieutenanten fordelte Corpsset saaledes, at 1ste og 2det Compagni henholdsvis under Lieutenant Wolle og Capitain Scharffenberg forbleve i Oversø, hvorfra sidstnævnte Compagni fremskød en Feltvagt paa  $\frac{1}{2}$  Compagni under Lieutenant J. T. Hein til Frørup. 3die Compagni under Capitain Branner detacheredes til Barderup med Ordre til at observere Husum-Vejen henad mod Vanderup. 4de Compagni under Capitain Westergaard fik Ordre til at besætte Aagaard med Tilkjendegivelse af, at det vilde være ønskeligt, om Compagniet tillige kunde besætte Store Solt. Da Terrainet S. for Trenen i Omegnen af Aagaard var aldeles oversvømmet, besatte Capitain Westergaard med sin Hovedstyrke Aagaard og stillede paa Fløjene Observationsposter bag ved Vandløbet. Da endvidere Store Solt laa for langt borte til, at han antog det for muligt, ogsaa at kunne besætte dette Punkt, udstillede han en Kosakvedtkjæde der henimod for saaledes at iagttage Overgangsstedet over Bondeaa. 3die Compagni i Barderup observerede Terrainet i sydlig og sydvestlig Retning. Det midt imellem Posterne ved Barderup og Oversø liggende Overgangssted over Trenen ved Søvad umiddelbart V. for Sankelmark Sø forblev

ubevogtet. Grunden hertil maa, forsaavidt bemeldte Overgangsstedes Betydning ved Indtagelsen af Stillingen har været tilstrækkeligt kjendt og vurderet, søges deri, at Capitain Branner efter den ham givne Instruction har anseet Observationen af Husum-Vejen for sin egentlige Opgave og antaget Bevogtningen af Overgangen ved Søvad udført fra Posteringen ved Oversø, medens Oberstlieutenant Styrup har været af den Mening, at Bevogtningen henhørte under det i vestlig Retning detacherede Compagnis Ressort.

Med Hensyn til de 2 Kanoner da erholdt Lieutenant Buntzen kort efter sin Ankomst til Oversø Kl. henad 1 fra Bombarder Bøvig, der noget tidligere var ankommen til dette Punkt, Melding om, at der var kommen Ordre fra Major de Meza til, at de 2 af Bombarderen commanderede Kanoner skulde marchere videre, men at Lieutenanten med sine Kanoner skulde forblive i Oversø. Samtidigt forlod den til Bedækning af Kanonerne hidtil afgivne Escadron af 5te Dragon-Regiment disse efter Ordre af Regimentscommandeuren. Lieutenanten, der saaledes stod alene uden Bedækning og uden nogen anden Ordre eller Instruction end den, at han skulde forblive i Oversø, og som derfor i den For- mening, at andre Tropper stode længere Syd paa, lod sit Mandskab og sine Heste indquartere i Byen og Hestene afsele, erfarede først noget efter, da han ved at gaae omkring i Byen traf Oberstlieutenant Styrup, at han befandt sig ved Arrieregarden; han gav derfor øjeblikkelig Ordre til atter at lade opsele og holde Alt færdigt til hurtig Udrykning samt traf den Aftale med Oberstlieutenanten, at denne ved Hornsignal skulde avertere hans Commando om, naar noget Fjendligt observeredes ved Forposterne.

Oberst Astrups Ordre lød paa med de 3 Escadroner at indrykke i et Cantonnement i Munkvolstrup, Julskov og Jaruplund samt udsætte Feltvagter, som skulde sætte sig i Forbindelse med et Jægercorps i Oversø. Adjudanten, der overbragte Ordren, gav Obersten en lille Seddel, hvorpaa dette skriftligt var meddelt, men den stærke Regn havde gjort Seddelens Indhold saa godt som ulæseligt. Den overbragte Ordre udtalte ikke Noget om, naar Feltvagterne skulde udstilles, ligesom heller ikke, hvilket Terrain der skulde gjøres til Gjenstand for deres Observation. Med Hensyn til det første af disse Punkter laa det nær at foretage Udstillingen strax, men ved de Obersten gjorde Forestillinger om Folkenes og Hestenes Udmattelse lod han sig aflede fra denne sin første Bestemmelse og gav Ordre til, at Feltvagterne først skulde udsættes Kl. 6, hvorved der vilde undes Mandskab og Heste et Par Timers Hvile, hvad han antog at kunne gjøre uden Fare, da Ordren lød paa, at han skulde gaae i Cantonnement, og da han troede sig tilstrækkeligt dækket ved de Jægere og det Artilleri, der, som han vidste, vare efterladte i Oversø.

2den Infanteri-Brigade erholdt Ordre til med 4de og 7de Linie-Bataillon at indtage Cantonnement i Byerne Ø. for Flensborg og i Forening med det ligeledes derhen dirigerede 3die Dragonregiment at udstille den paatænkte Forpostlinie mellem Flensborg Fjord til henimod Vejen fra denne By til Store Solt. Brigaden detacherede imidlertid kun den 4de Escadron af 5te Dragon-Regiment, der var forbleven ved samme, ad Tarup til for foreløbigt i Forening med ovennævnte Dragon-Regiment at udføre Forposttjenesten, medens



de 2 Batailloner erholdt Ordre til for nogle Timer at indquartere sig i den østlige Del af Flensborg, for at Folkene kunde udhvile sig og blive bespiste. Adjudanterne ved de 2 Batailloner bleve tilsagte til at møde ved Brigade-Stabsquarteren, der toges i Adelby Præstegaard, noget efter Kl. 4 for at modtage Ordre med Hensyn til Sikkringstjenesten i Overensstemmelse med de nærmere Befalinger, der til denne Tid ventedes fra Hovedquarteren. Af Bataillonerne indquarteredes som Følge heraf den 7de Linie-Bataillon foreløbigt i Jørgensby, medens den 4de Linie-Bataillon ved en Fejltagelse anvistes Quarter i den nordlige Del af Byen.

Heller ikke af 6te Dragon-Regiment, der med 2 Escadroner gik i Cantonnement i Harreslev, hvorhen tillige det Cavaleri-Brigaden attachedede Halvbatteri af 3die Batteri (Jessen) under Lieutenant Klein forlagdes, og med 2 Escadroner i Frøslev, blev der strax ved Indrykningen udsat de paatænkte Feltvagter i sydlig og sydvestlig Retning.

En Sammenligning mellem den i de ovenanførte Notitser liggende Tanke med Hensyn til Sikringen af Armeecorpset under dets Ophold i og ved Flensborg og den Sikkring, der i Virkeligheden foreløbigt kom til at finde Sted, viser en ikke ringe Forskjel imellem begge. Førstnævnte anviser saaledes 5te Dragon-Regiment Cantonnement i Oversø, Munkvolstrup, Julskov og Jaruplund, medens den Oberst Astrup overbragte Ordre kun lyder paa de 3 sidstnævnte Byer; ihvorvidt Grunden hertil maa søges i, at det „do.“, der i Notitserne noget utydeligt repræsenterer Ordet „Oversø“, er blevet overseet ved Udgivelsen af

Ordren, eller om denne Indskrækning i Cantonnementet har været en Følge af, at man senere har erindret sig, at den ene Escadron af 5te Dragon-Regiment fulgte 2den Infanteri-Brigade, er ikke oplyst. Førstnævnte antyder endvidere, at 2det Jægercorps i Forening med 5te Dragon-Regiment skulde tilvejebringe en Forpostlinie mellem Vejene fra Flensborg henholdsvis til Mysunde og Husum, medens Oberstlieutenant Styrup sees at have opfattet den ham overbragte Ordre og Meddelelse saaledes, at Jægercorpset alene skulde overspænde denne Strækning, hvad der medførte en Spredning af Corpsets Underafdelinger paa en Strækning af c. <sup>3</sup>/<sub>4</sub> Mil, saa at 2 Compagnier og 2 Kanoner var den hele Styrke, Oberstlieutenant beholdt til sin Raadighed umiddelbart paa Fjendens sandsynlige Hovedoperationslinie. Med Hensyn til Cavaleriet formoder Oberstlieutenant, at det hovedsagelig agerer i Terrainet foran hans Stilling, og han sees at være saa lidt i Forbindelse med samme, at endog dets Cantonnement er ham ubekjendt. Oberst Astrup troer sig paa sin Side fuldstændigt dækket ved de Jægere og det Artilleri, som vare ladte tilbage i Oversø, og opsætter Udstillingen af Feltvagterne — om hvis Placering hverken den ham overbragte, mundlige Ordre eller den samtidigt modtagne, skriftlige, af Regnen desuden ulæselig gjorde Meddelelse indeholdt nærmere Forklaring — indtil han ved Adjutantens Tilbagekomst fra det Møde, hvortil denne var tilsagt ved Hovedkvarteret, havde erholdt Klarhed om dette Punkt. Med Hensyn endelig til Sikringen S. Ø. og V. for Flensborg, da sees ogsaa her Overcommandoens Tanke foreløbigt

kun ufuldstændigt eller slet ikke at være kommen til Udførelse.

Under denne saaledes højst ufuldstændige Beskyttelse gik Resten af Armeecorpset i Cantonnement i Flensborg og Byerne N. for samme i Overensstemmelse med den i de anførte Notitser angivne Dislocation kun med den mindre Afgivelse, at de 2 Kanoner af 3die Batteri (Jessen) under Bombarder Bøvig sluttede sig til de 2 andre Kanoner af samme Batteri under Lieutenant Schreiber i disses Cantonnement i Nyhus. — Den af Oberstlieutenant Haxthausen commanderede Styrke var i Flensborg stødt til Flankecorpset, hvorimod de 2 Compagnier af 1ste Jægercorps, der vare forblevne i Isted By til henad Kl. 7, og som saaledes først naaede Solt omtrent samtidigt med Arieregardens Ankomst til Oversø, først senere sluttede sig til Corpset i Flensborg. Hverken Oberstlieutenant Haxthausens Commando eller Oberst Schleppegrells Hovedstyrke vare under deres Retraite blevne foruroligede af de til Angel overførte Friskareafdelinger. De 2 ovennævnte Compagnier af 1ste Jægercorps havde derimod knap forladt Store Solt, i hvilken By de havde gjort et Holdt ved Kroen, da en mindre Friskareafdeling naaede samme, hvor endnu Lieutenanterne Maes, E. Schau og Herskind, der ved Afmarchen vare blevne en kort Tid tilbage i Kroen, befandt sig. Lieutenant Schau undslap, de 2 andre skjultes af Værten indtil Aften, da de, begunstigede af Mørket, ligeledes saa Lejlighed til at komme bort. Lieutenant Maes opsnappedes senere af nogle Bønder i Angel, hvorimod det lykkedes Lieutenant Herskind efter flere Fataliteter at naae over til Als.

Armeecorpsets Train, som vi forlode opmarcheret paa en Plads N. for Flensborg, fik Befaling til at rykke ind i Byen, hvor ligeledes Ambulancerne ind-quarteredes.

Med Hensyn til de Afdelinger, der vare bestemte til at danne det højre Flankecorps under General Wedell-Wedellsborg, og om hvis Concentration det Fornødne indtil dette Tidspunkt allerede tidligere er fremsat, staaer der her kun tilbage at bemærke, at den 3die Linie-Bataillon, som vi forlode den 23de om Eftermiddagen i Eggebæk. paa Efterretning om Udfaldet af Slaget ved Slesvig samme Dags Aften marcherede tilbage til Oversø, hvor Bataillonens ankom den 24de kort før Daggry, og hvorfra den efter indhentet Ordre fra General Wedell-Wedellsborg vendte tilbage til Flensborg.

Den Hvile, hvortil de i Flensborg og nærmeste Omegn cantonnerende, af de sidste 2 Dages Anstrængelser udmattede Tropper overgave sig, skulde kun blive meget kortvarig og give Plads for en Uro og Forstyrrelse, som det ikke var muligt i det første Øjeblik at beherske, og som derfor maatte udøve en væsenlig Indflydelse paa Overcommandoens Bestemmelser med Hensyn til det videre Forsvar. Forinden man imidlertid skrider til Fremstillingen heraf, vil det være nødvendigt at dvæle nogle Øjeblikke ved hvad der paa den fjendlige Hærs Side havde tildraget sig siden den 23de om Aftenen. —

General Wrangel, der efter Slagets Ophør ikke synes at have næret nogen Tvivl om, at den danske Hær, der hele Dagen den 23de havde gjort ham Terrainet ved Slesvig stridigt, den paafølgende Dag vilde fortsætte Kampen, traf efter at være vendt

Fjendens Frem-  
rykning den  
24de April.

tilbage til Friederichsberg sine Dispositioner for Angrebet den følgende Dag i Overensstemmelse hermed. Han beordrede General Halkett til med de under hans Befaling staaende Forbundstropper at bryde op fra de Cantonnements, hvortil disse Tropper den 23de vare naaede, og som laa spredte imellem Brekendorf og Rendsborg, saa betimeligt, at han den 24de om Morgen Kl. 9 kunde staae S. for Slesvig. De i Slesvig og Omegn staaende, preussiske og slesvig-holstenske Tropper erholdt Befaling til samtidigt at være færdige til Fremmarche. Dispositionen for Fremrykningen var den, at Forbundstropperne skulde danne Têten af den højre Fløjcolonne, der, fulgt af den under General Möllendorf staaende Brigade, hvoraf dog 2 Batailloner bleve efterladte som Besætning i Slesvig, skulde følge Chausseen til Flensborg, medens den venstre Colonne, bestaaende af General Bonins Commando og de slesvig-holstenske Tropper, efter at have samlet sig ved Skovby skulde iværksætte Fremrykningen fra dette Punkt; med Hensyn til det af Major Zastrow commanderede Detachement var man i det preussiske Hovedkvarter uden Efterretning, men den Formodning laa nær, at samme gennem Angel vilde søge at operere mod vor venstre Flanke.

Af Forbundstropperne var den 1ste Infanteri-Brigade under Oberst Marschalck brudt for sent op fra sit Cantonnement i Rendsborg, hvor den havde efterladt 2 Batailloner til Besætning, til at den kunde naae Slesvig til den fastsatte Tid; Grunden hertil var et i Rendsborg udbredt Rygte om, at danske Tropper vare landede i Kiel, der først senere viste sig ugrundet. Resten af Divisionen var mellem Kl. 9 og 10 samlet S. for Slesvig og rykkede kort efter gennem Byen og frem

ad Chausseen til Flensborg. I Têten marcherede Avantgarden, hvortil det til 1ste Infanteri-Brigade hørende 9-Pds. Batteri sluttede sig, derpaa fulgte Reserve-Cavaleriet og endelig 2den Infanteri-Brigade. Fortravet, der dannedes af den 3die lette Bataillon, opdagede snart, at ikke blot den af os den forgaaende Aften holdte Stilling ved Taterkro, men ogsaa Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø var rømmet, og ryddede det over Chausseen anbragte Forhug. N. for Lyrskov blev der gjort Holdt for at lade Colonnen under General Bonin, der imidlertid var rykket frem fra Skovby over Lyrskov, og som paa en kort Strækning maatte passere Chausseen for derfra over Gammellund at naae ind paa Vejen til Vanderup, passere forbi, hvornæst Fremrykningen fortsattes ad Chausseen. Samtidigt med denne Fremrykning, dog uden nogensomhelst Forbindelse dermed, vare de under Major Zastrows Commando staaende, regulære Tropper og Friskareafdelinger ad forskjellige Veje rykkede frem i Angel og naaede om Eftermiddagen til en Cantonnementslinie over Byerne Husby, Hyrup og Store Solt. Fortravet af det Wasmerske Fricorps, der allerede før Middag havde naaet sidstnævnte By, overraskede, som alt ovenfor meddelt, i Kroen dersteds de 3 tilbageblevne Officerer af 1ste Jægercorps; saavel herfra som fra andre Punkter foretoges forskjellige mindre Strejferier henimod Flensborg.

Omtrent Kl. 3 om Eftermiddagen ankom en Bonde til Posteringen ved Oversø og anmeldte, at han, da han forlod Sr. Smedeby, havde seet fjendlige Tropper af alle 3 Vaaben og i betydelig Styrke i Fremrykning ad Chausseen tæt ved denne By. Oberstlieutenant Styruup, der efter hans tidligere berørte Opfattelse af Overcommandoens Dispositioner med Hensyn

Arrieregarde-  
Fægtningen ved  
Oversø.

til Arrieregarden stod i den Formening, at vort eget Cavaleri patrouillerede i Egnen S. for 2det Jægercorps's Stilling, vilde i Begyndelsen ikke fæste Lid til denne Efterretning, og det var først, da Bonden ved yderligere Examination beskrev de fjendlige Uniformer, at han bragtes til at antage, at det var den fjendlige Avantgarde, vi havde for os, hvilken Anskuelse bestyrkedes ved, at man samtidigt troede at bemærke fjendlige Cavaleripatrouiller Ø. for Chausseen henimod Frørup Skov. Da der endelig ligeledes af en Bonde meldtes Oberstlieutenanten, at Store Solt var besat af Fjenden, sendtes en Patrouille paa 30 Mand under Lieutenant O. A. Schøning over Aagaard mod den nævnte By. Feltvagten i Frørup erholdt nu fra sit Compagni Befaling til at repliere sig paa Overso. Da den imidlertid ved sin Ankomst hertil meldte, at Fjenden ikke havde indledet noget Engagement mod den, ansaa Oberstlieutenanten det for rettest, atter at lade den indtage sin tidligere Stilling. Kl. henad 4 trak imidlertid Feltvagten sig paany tilbage, fulgt af den fjendlige Avantgarde. Oberstlieutenant Styrrup lod nu give det med Lieutenant Buntzen aftalte Allarmsignal. Lieutenanten ilede strax til sin Parkplads, som var midt i Byen, hvor han søgte at paaskynde Forspændingen saa meget som muligt; forinden imidlertid de først ankomne Trainconstabler havde forspændt, modtog han Ordre fra Oberstlieutenanten til snarest muligt at komme ud paa Chausseen N. for Byen, da Fjenden var i Begreb med at omgaae denne. Lieutenanten svarede herpaa, at han maatte have lidt Tid endnu, da ikke alle Hestene vare samlede, og tilføjede den Begjæring, at Oberstlieutenanten, for det Tilfælde at han saa sig nødt til at afmarchere, vilde efterlade hvad han kunde undvære,

til Kanonernes Bedækning. Paa denne Anmodning erholdt han imidlertid strax igjen det Svar, at man Intet kunde undvære, at man allerede var ifærd med at iværsette Retraiten, og at Lieutenanten maatte komme strax, hvis han ikke vilde afskjæres. Lieutenanten tog derfor det Parti, at lade spænde for med 4 Heste for hver Voiture, saasnart Bomhestene vare mødte, og lod paa denne Maade strax Ammunitionsvognene under Bombarder Dreyer i Galop rykke ud paa Chausseen; han selv fulgte faa Øjeblikke efter samme Vej med Kanonerne og efterlod en Mand paa Parkpladsen for at samle de manglende Heste og om muligt bringe dem ud af Byen. Ved Kanonernes Ankomst til Chausseen, hvor de omtalte Heste strax efter mødte og bleve forspændte, havde Oberslieutenant Styruup med de 2 Compagnier indtaget en Stilling bag Trenen med 1ste Compagni i Kjæde, understøttet af mindre, sluttede Afdelinger, og 2det Compagni i Colonne paa selve Chausseen\*). Til det bagved cantonnerende Cavaleri blev der ikke sendt nogen Melding om det Forefaldne, hvad der maa forklares dels ved, at Oberstlieutenant forudsatte, at dette selv deltog i Forposttjenesten, og dels derved, at ingensomhelst Forbindelse havdes med samme, saa at han var uvidende om, hvorhen Meldingen skulde gaae. Derimod afsendtes en Ordonnans til Flensborg med Melding til Hovedkvarteret om Fjendens Fremrykning, ligesom der ogsaa strax, da Allarmsignalet blev givet, afsendtes en Jæger til Capitain Branner med Underretning om, at Corpset var ifærd med at trække sig tilbage, og med Ordre til, at Compagniet skulde søge saa godt som muligt selv at iværksætte sin Retraite. Bemeldte

\*) Se Plan V.



Jæger henhørte til Capitain Branners Compagni og var fra Barderup sendt til Oversø for at overbringe Oberstlieutenant Styruup Melding om Compagniets Stilling og om Umuligheden af uden Hjælp af Cavaleri at kunne holde Forbindelse med Corpset, — hvorfor Capitainen ogsaa anmodede om, hvis intet Cavaleri ankom, ved Mørkets Frembrud at maatte trække sig nærmere til Hovedstyrken ved Oversø — samt for eventuelt hurtigst muligt at kunne bringe Compagniet Underretning, naar Noget passerede. — Vi vende os nu til den fjendlige Avantgardes Bevægelser.

Forbunds-Divisionen, der indtil henad Kl. 4 uden Modstand havde fortsat sin Fremmarche, var paa denne Tid naaet frem til Frørup, hvor den stødte paa vor der placerede Feltvagt, der, som alt anført, replierede sig paa Oversø. Strax da man opdagede vore Vedetter, blev der fra fjendlig Side sendt en Afdeling Husarer til Recognoscering af Terrainet Ø. for Chausseen, hvor det lykkedes Afdelingen at afskjære og fange 1 Underofficer og 5 Mand. Ved Ankomsten til Frørup bragtes i Erfaring, hvilken Styrke der omtrent stod ved Oversø, og Beboerne berettede ligeledes, at Cavaleri var efterladt i Nærheden af dette Punkt. Det blev da besluttet at foretage en omgaaende Bevægelse med den største Del af Avantgardens Cavaleri Øst og Vest om Oversø, medens samtidigt Hovedstyrken rykkede frem ad Chausseen. En meklenborgsk Escadron og en Afdeling Husarer beordredes til at foretage den omgaaende Bevægelse i østlig Retning over Aagaard og Munkvolstrup, medens Resten af Husar-Regimentet Königinn bestemtes til, forsynet med 2 beredne Førere, at omgaae Oversø Vest om Sankelmark Sø og tage Retning paa Bilskov Krø.

Hovedstyrken rykkede frem ad Chausseen; den tilbageværende, meklenborgske Escadron havde Têten, efter den fulgte Avantgardens Infanteri og Artilleri med den hannoveranske 3die lette Bataillon i Spidsen. Divisionens Gros fulgte efter i samme Marcheorden, som tidligere anført. Fortroppen af den ad Chausseen fremrykkende Escadron var netop kommen Oversø paa god Kanonskuddistance nær, da Lieutenant Buntzen, som ovenfor anført, rykkede ud paa Chausseen. Lieutenanten lod protse af og gjøre færdig til Ladning, men i samme Øjeblik bemærkedes Husar-Regimentet i hurtig Gangart at rykke frem V. for Oversø. Da Hensigten med denne Manoeuvre, nemlig Vest om Sankelmark Sø at søge at naae ind paa Chausseen i Ryggen paa vore Tropper, ikke kunde være tvivlsom, ansaa Oberstlieutenant Styrup det for rigtigst, at lade Kanonerne strax retirere paa Chausseen ad Flensborg til, idet han indsaa Usandsynligheden af ved selv at følge denne Vej med Held at kunne værges mod den overlegne Fjende, medens han haabede at kunne iværksætte sin Retraite med Jægerne alene ved at trække sig ind i det af Moser og Enge opfyldte Terrain til Siden af Chausseen. Lieutenant Buntzen lod strax protse paa, travede tilbage ad Chausseen, passerede i god Tid Bilskov Kro og fortsatte derfra sin Tilbage-marche ad Flensborg til. Kort efter tiltraadte Oberstlieutenant Styrup under Dækning af 1ste Compagni og efterfulgt af den meklenborgske Escadron langsomt Retraiten fra Stillingen bag Trenefloden ad Bilskov Kro til, paa hvilken Retraite først den under Lieutenant Schøning udsendte Patrouille og senere Corpsets 4de Compagni under Capitain Westergaard stødte til ham. Lieutenant Schøning var med

sin Patrouille marcheret til Aagaard og derfra videre frem ad Vejen, der Nord om Træsø fører ad Store Solt til, men traf her en Afdeling af 5te Dragon-Regiments 3die Escadron under Lieutenant A. Dahl, af hvem han erfarede, at bemeldte By var besat af Fjenden. Lieutenanten vendte nu ad korteste Vej, altsaa Nord om Aagaard, tilbage til Corpset og sendte efter et Capitain Westergaard givet Lofte Underretning til denne om hvad han havde bragt i Erfaring. Forinden Meldingen imidlertid var naaet til Capitain Westergaard, havde denne, da han erfarede, at Lieutenant Schønings Patrouille i nogen Afstand bag hans Postering var gaaet tilbage, sendt Lieutenant Recke med 16 Mand som Patrouille mod Store Solt. Patrouillen var allerede for langt borte til, at den kunde rappelleres ved Signal, da der meldtes Capitain Westergaard, at Corpset var i fuld Retraite paa Chausseen. Capitainen inddrog hurtigt sine Poster og trak sig tilbage til det N. V. for Aagaard liggende Krat og derfra til Chausseen, hvor han forenedes med Corpset. Korte efter at Aagaard var forladt, passerede den til Omgaaen af vor Stilling i venstre Flanke bestemte, fjendlige Cavaleriafdeling dette Punkt og tog i rask Gangart Retning imod Munkvolstrup.

Vi forlode de 3 Escadroner af 5te Dragon-Regiment ifærd med at gaae i Cantonnement i Byerne Jaruplund, Munkvolstrup og Julskov. 2den Escadron under Ritmester Fenker belagde Jaruplund, Regimentstaben og 1ste Escadron under Ritmester Bjerg Munkvolstrup, medens 3die Escadron under Ritmester Leth afgik til Julskov. Escadronerne havde Ordre til at afsadle og til at lade nogle mindre Commandoer møde ved Stabsquarteret Kl. 5 $\frac{1}{2}$  for at anvendes til de befalede Felt-

vagter, om hvis Placering etc. det var paalagt den til Flensborg afsendte Regimentsadjutant at indhente nærmere Instruction; Regimentets Allarmplads var ved Bilskov Kro. 1ste og 2den Escadron befandt sig saaledes efter Indrykningen i Cantonnementet snart i dybeste Ro. — Ritmester Leth marcherede med sin Escadron til Julskov; men da denne By kun bestod af nogle faa Gaarde, og Ritmesteren som en Følge heraf kun kunde faae endel af sine Heste under Tag, befalede han, at 2 Officerer med 30 Heste og Escadronens Bagage skulde indquarteres i Julskov, medens han selv med Resten af Escadronen foretog en Recognoscering i østlig Retning for i en af de nærmest liggende Byer at søge Qvarter til denne. Da det imidlertid ved Recognosceringen viste sig, at Store Solt var besat af Fjenden, der dog kun viste enkelte Infanterister og et Par mindre Afdelinger paa 10—12 Mand, og det tillige blev berettet, at der i Lille Solt var reqvireret Bispising til 20 Mand, vendte Ritmesteren atter om, averterede den i Julskov indquarterede Del af Escadronen om Fjendens Tilstedeværelse i Egnen og rykkede selv til Munkvolstrup, hvor han meldte det Passerede til Oberst Astrup og af denne erholdt Tilladelse til her og i Bilskov Kro at indquartere Lieutenant H. Sehestedt med 64 Mand. Han selv vendte derpaa tilbage til Julskov, hvor han havde ladet den endnu resterende Del af Escadronen under Lieutenant A. Dahl søge Qvarter sammen med den tidligere der efterladte Styrke. I Julskov havde Officererne paa det af Ritmesteren givne Avertissement strax igjen ladet opsadle og ved Udstilling af de fornødne Poster sikkret sig mod Overraskelse fra den Side, hvor de fjendlige Afdelinger vare sete.

Paa Ritmester Leths til Oberst Astrup i Munkvolstrup afgivne Melding om, at smaa, fjendlige Afdelinger havde vist sig i Egnen Ø. for Julskov, erholdt han af Obersten den Befaling, ved sin Tilbagekomst til Julskov at vise fornøden Opmærksomhed, og Lieutenant Sehestedt, der holdt i Munkvolstrup for at indquartere, fik Tilhold om ikke at lade afsadle. Obersten gav ligeledes Ordre til at lade avertere i 1ste Escadron om at sadle op; men dette Avertissement er i alt Fald ikke naaet synderlig vidt, idet hverken Escadronens Chef eller nogen af dennes Officerer erholdt Kundskab derom. Lieutenanterne Jessen og Sperling havde imidlertid, da de erfarede den af Ritmester Leth overbragte Melding, strax paa egen Haand ladet opsadle i deres Qvarterer. Kl. lidt over 4 bragtes der ved Lieutenant Morgenstjerne Melding til Obersten om, at Værten i det Qvarter, hvori Ritmester Bjerg og Lieutenanten vare indrykkede, havde fortalt dem, at der i Byen Hyrup var indrykket flere tusinde fjendlige Tropper, navnlig Friskarerer, og at disse skulde have yttret endnu samme Nat at ville være i Flensborg. Skjøndt Obersten kun fæstede ringe Lid til dette Rygtes Paalidelighed, lod han dog Kl. 4 $\frac{1}{2}$  en Ordonnants afgaae til Hovedqvarteret med Melding saavel derom som ogsaa om den af Ritmester Leth anmeldte Tilstedeværelse af fjendlige Tropper i Egnen. Lidt før Kl. 5 meldte Escadronens Sadelmager, Mauritzen, til Ritmester Bjerg, i hvis Qvarter foruden Lieutenant Morgenstjerne Lieutenanterne Jessen og Sperling i samme Øjeblik befandt sig, at fjendtligt Cavaleri Syd fra nærmede sig Byen. Samtidigt var Oberst Astrup bleven underrettet om Fjendens Nærhed, og strax efter gav han ved Stabstrompeteren Signal til hurtig

Udrykning, et Signal, der dog paa Grund af Byens store Udstrækning og Beliggenheden af Stabsqvarteret i dens vestre Udkant i første Øjeblik kun averterede de nærmest derved Indqvarterede. Lieutenanterne Jessen og Sperling vare hastigt ilede til deres Qvarterer og mødte kort efter med Mandskabet fra disse ved Ritmesterens Qvarter, som laa ligeoverfor Stabsqvarteret, og hvor Lieutenant Morgenstjerne tilligemed Estandarten og noget Mandskab allerede holdt tilhest. Regimentscommandeuren, der ligeledes i samme Øjeblik kom tilhest, red i Galop ud ad Vejen, der førte til Regimentets Allarmplads, efterfulgt af Lieutenant Morgenstjerne, Estandarten og nogle Dragoner. Et Øjeblik efter tog Ritmester Bjerg tilligemed de 2 andre Lieutenanter og Resten af det ved Ritmesterens Qvarter samlede Mandskab, hvoraf nogle vare paa usadlede Heste, den samme Vej og søgte for hurtigere at naae Obersten, der alt var kommen ind paa Chausseen, i nordvestlig Retning tværs over Markerne henimod Bilskov Kro. Den fjendlige Cavaleristyrke, hvis Flankeurer, da den sidstomtalte Trop satte sig i Bevægelse, vare komne denne paa Pistolskuddistance nær, besatte nu hurtigt de sydlige og vestlige Tilgange til Byen. Forvirringen mellem det tilbageblevne Mandskab blev derved fuldstændig. Det søgte først til Ritmesterens Qvarter, men da det fandt Vejen dertil spærret af Fjenden, ilede det atter tilbage og stræbte at hugge sig igjennem den efterhaanden i Byen indtrængende Fjende og at undkomme gjennem de nordlige Udgange. En Del deraf samledes her af Overvagtimester Sørensen. Da denne erfarede, at Escadronens Officerer og Estandarten ikke havde taget samme Vej, vilde han først føre Mandskabet tilbage gjennem Byen for at naae disse, men opgav imidlertid snart Forsøget paa Grund af Fjendens Styrke og

Umuligheden af under den stedfindende Forvirring at kunne bringe Orden og Ro tilveje blandt Mandskabet. Overvagtmasteren førte da dette i nordlig Retning ad Flensborg til, hvorhen ogsaa de Folk, der enkeltvis vare undslupne over Markerne og ad forskjellige, mindre Veje, i største Il søgte at naae. Lieutenant Sehestedt lykkedes det i Forvirringen at samle ialt 31 Underofficerer og Menige, med hvilke han undkom ad Byens nordøstlige Udgang, hvorfra han naaede over paa Vejen fra Mysunde til Flensborg. Henved 20 Mand, Regimentstabens og Escadronernes Bagage, en Patronvogn og endel Cavaleri- og Trainheste faldt ved dette Overfald i Fjendens Hænder, ligesom ogsaa endel Vaaben etc., der i Forvirringen vare blevne efterladte af det flygtende Mandskab, gik tabt.

Samtidigt med den nys beskrevne, fjendlige Bevægelse mod Munkvolstrup vare de 3 hannoveranske Escadroner, der i vestlig Retning havde omgaaet Sankelmark Sø, naaede frem til henimod Bilskov Kro. I Nærheden af Chausseen og tæt ved Kroen bleve de 2 Escadroner opstillede, medens den tredie holdtes noget længere tilbage i Reserve. Regimentet havde under sin Bevægelse kun bemærket en Escadron af vort Cavaleri, der, skilt fra samme ved det betydelige Mosetræk mellem Sankelmark og Jaruplund, fra sidstnævnte By saaes at trække sig ud paa Chausseen og forsvinde paa denne ad Flensborg til; derimod hørte man en stedse tiltagende Tirailleurild S. for Bilskov Kro. Pludseligt opdagedes danske Dragoner i Retning mod Munkvolstrup, hvilke i fuld Fart toge Vejen til Bilskov. Som en Følge heraf lod den hannoveranske Regimentscommandeur de 2 i første Linie staaende Escadroner rykke ud paa Chausseen. Det til Bilskov Kro henlagte Mandskab af 3die

Escadron, der blev underrettet om Fjendens Nærhed, da det fjendlige Husar-Regiment indtog sin første Stilling, kom tidsnok tilhest til dels at kunne undslippe ad Munkvolstrup til, dels at kunne hugge sig igjennem de første paa Chausseen udrykkende Husarer. Neppe havde de 2 fjendlige Escadroner indtaget deres Stilling paa Chausseen, før vore fra Munkvolstrup kommende Dragoner naaede ud paa denne. Det var Oberst Astrup med den ham følgende, mindre Afdeling, hvortil de fra Bilskov Kro flygtende Dragoner og senere den under Ritmester Bjerg udrykkede Trop tildels havde sluttet sig, der pludseligt saa Vejen spærret for sig af de nævnte 2 Escadroner. Et kort Haandgemæng opstod, som endte med Tilfangetagelsen af den hele Trop. Lieutenanterne Jessen og Sperling tilligemed nogle af Dragonerne, der sidst kom ind paa Chausseen, gjorde, da de bemærkede, at de Foranværende alt havde overgivet sig, et Forsøg paa gennem Staldbygningen ved Bilskov Kro, hvis Porte stode aabne, at komme ud paa den i vestlig Retning fra Chausseen afgaaende Vej. Da her imidlertid ingen Udgang fandtes, og Passagen var spærret ved høje Stengjærder, som det var umuligt at sætte over tilhest, kastede de sig af Hestene for om muligt at undkomme tilfods, hvad der dog mislykkedes, da de fjendlige Husarer dels gennem Staldbygningen, dels fra Chausseen satte ind paa dem; nogle Dragoner, der under Forvirringen søgte at skjule sig i den ovennævnte Bygning, bleve senere opdagede og tagne til Fange. Regimentscommandeuren, 4 Officerer samt 56 Underofficerer og Dragoner med deres Heste faldt paa dette Sted i Hænderne paa Fjenden, der ligeledes bemægtigede sig Escadronens Estandart, et Resultat, der paa den fjendlige Side kun kostede et Par Saarede og nogle faa Heste.



Som ovenfor berørt, havde det hannoveranske Husar-Regiment, da det naaede henimod Bilskov, hørt Tirailleurd mellem dette Sted og Oversø. Denne Ild, der stadigt tiltog i Heflighed, hidrørte fra den Kamp, der imidlertid havde udviklet sig mellem den ad Chausseen retirerende Del af 2det Jægercorps og den efterfølgende, fjendlige Avantgardes Hovedstyrke. Oberstlieutenant Styrup fortsatte sin Retraite langs den til den vestlige Side af Chausseen stødende, lille Skov. Den nærmest efter ham følgende, meklenborske Escadron havde standset sin Fremrykning noget, hvad der var foranlediget ved, at Commandeuren for den meklenborske Dragon-Division, Major Below, ansaa det for urigtigt at lade Cavaleri angribe Jægere i det for disse gunstige Terrain, hvortil de nu vare naaede. Derimod bemærkede man fra Chausseen en Cavaleristyrke i rask Fremrykning mod Munkvolstrup, ligesom Jægercorpset ogsaa, da det paa Retraiten var naaet til den nordlige Grændse af den omtalte Skov, altsaa c. 1000 Alen S. for Bilskov Kro, bemærkede det hannoveranske Husar-Regiment i Nærheden af denne Kro. Standsningen af den meklenborske Escadron var imidlertid kun kortvarig, idet General Wrangel, der befandt sig ved Avantgarden, trods Major Belows Forestillinger gav denne Ordre til at lade Escadronen angribe Jægerne. Samtidigt med at man saaledes paa vor Side opdagede det hannoveranske Husar-Regiment i Ryggen paa sig, saa man den meklenborske Escadron atter i rask Trav at rykke frem paa Chausseen. For ikke at udsættes for et Angreb fra begge Sider lod Oberstlieutenant Styrup 2det og 4de Compagni forlade Chausseen og tage en Opstilling c. 50 Alen V. for samme i det for Cavaleri ugunstige, sumpige Terrain, hvor

der formeredes Carré; 2det Compagni stod nærmest ved Chausseen, 4de Compagni bagved 2det Compagni. Bevægelsen dækkedes af 1ste Compagni, der nu i Hast veg for det fremrykkende Cavaleri og efter at have trukket sine paa den østlige Side af Chausseen værende Blænkere til sig formerede en særskilt Kreds paa højre Fløj af den af den øvrige Styrke dannede Carré. Neppe var denne Stilling indtagen, før den meklenborgske Escadron naaede op i Højde med samme og med en Svingning tilvenstre styrtede sig fra Chausseen ned i Engen til Attaque paa Jægercorpset. I det sumpige Terrain sank endel Heste strax i, og Attaquen, hvis Kraft allerede derved blev brudt, afsloges fuldstændigt ved 1ste og 2det Compagnis paa nært Hold afgivne Ild. En fuldstændig Forvirring opstod i Escadronen, af hvilken Alle, der ikke vare saarede, i vild Flugt dels tilhest, dels tilfods søgte tilbage ad den Vej, de vare komne. Efter at det fjendlige Angreb saaledes var afslaaet, formerede Compagnierne sig paany til Retraite gennem det sumpige Terrain V. for Chausseen, hvilket man ikke troede at burde forlade paa Grund af det fra flere Sider truende Cavaleri. 1ste Compagni under Lieutenant Wolle gik først tilbage, dernæst fulgte de 2 andre Compagnier. Imidlertid var den fjendlige Avantgardes Infanteri rykket frem, og den hannoveranske 3die lette Bataillon, der havde Têten, kastede en Skytteafdeling ind i Skoven paa den vestlige Side af Chausseen. Efter at have passeret Skoven aabnede denne en heftig Ild paa vore retirerende Colonner, hvorfor 2det og 4de Compagni lod formere en Tirailleurlinie til Besvarelse af samme. Under Dækning af disse Tirailleurer trak Compagnierne sig tilbage i nordlig Retning, idet de søgte Dækning i de Grøvter, der gjennemskjære

den smallere Del af Mosen mellem det Vandløb, der gennemstrømmer den, og den mindre Bakke, som S. for Bilskov Kro fra Chausseen skyder sig ud deri. Sidstnævnte Bakke besattes ligeledes med nogle Tirailleurs. Tirailleurkjæden replierede sig kort efter paa Reserverne og besatte i Forening med dem Mosegrøvterne. En heftig Tirailleurild udspandt sig nu imellem vore 2 Compagnier, der forsvarede sig med yderste Haardnakkethed, og det fjendlige Infanteri, der stadigt forstærkedes, idet Fjenden navnlig efterhaanden bragte hele 3die lette Bataillon i Ilden. En Del af Bataillonon sendtes til Understøttelse for de i Skoven fremsendte Skytter, medens flere og flere Afdelinger af samme skødes frem ad Chausseen henimod den tidligere omtalte, lille Bakke, som vore Tirailleurs nødtes til at rømme for at slutte sig til deres i Mosen fægtende Afdelinger. Fjenden rykkede efterhaanden frem paa den oftnævnte Bakke og omgik saaledes, yderligere forstærket med en Afdeling Jægere, mere og mere vore 2 Compagnier, som søgte at værges sig mod dette Angreb ved en Tirailleurkjæde, der formeredes langs den vestlige Side af Vandløbet, og som, idet den skød over Hovedet paa Reserverne, besvarede den fjendlige Ild saa kraftigt, at de gjentagne Forsøg, der bleve gjorte paa fra Bakken at styrte sig ned over vore Tropper, mislykkedes, og Fjenden nødtes til for at bringe Kampen tilende at trække endnu en Bataillon frem. Vore 2 Compagniers Stilling blev mere og mere mislig, deres Tab forøgedes stadigt, Oberstlieutenant Styrup blev efter først at være saaret i Knæet dødeligt truffen af en Kugle i Tindingen, og Commandeuren for 4de Compagni, Capitain Westergaard, blev saaret, men vedblev desuagtet

at føre Commandoen over sit Compagni; Fjenden omgik stedse mere og mere Stillingen i venstre Flanke, og Retraiten i nordvestlig Retning var dels meget farlig paa Grund af den heftige Ild, for hvilken Compagnierne, naar de opgave deres af Bakken nogenlunde dækkede Stilling, vilde blive udsatte fra det Bakken couronnerende, fjendlige Infanteri, dels truet af det hannoveranske Husar-Regiment, der tidligere havde staaet ved Bilskov Kro, men nu havde taget en Stilling V. for Mosen for at modtage vore Jægere, naar de vovede sig ud af denne. Nogen Understøttelse af vort eget, bag Stillingen formodede Cavalieri var ikke til at vente, thi kort efter, at Angrebet af den meklenborgske Escadron var afslaaet, havde man i Retning af Bilskov seet endel af vore Dragoner dels tilhest, dels tilfods forsprængte i alle Retninger, hvoraf man maatte slutte, at det fjendlige Cavalieri havde overmandet vort. Grunden til, at det hannoveranske Husar-Regiment efter det ovenberørte Coup ved Bilskov Kro havde indtaget den nævnte Stilling V. for Mosen, var den, at Lieutenant Wolle, der under Retraiten i Mosen opdagede det fjendlige Cavalieri i Nærheden af Bilskov Kro, for at skaffe Vejen fri gik løs paa samme med sit Compagni, hvortil Dele af 2det og 4de Compagni under Tilbagegangen havde sluttet sig. Det fjendlige Cavalieri-Regiment trak sig ved den imod samme rettede, levende Ild noget bort fra Chausseen i vestlig Retning og derfra ved det fortsatte Angreb til den omtalte Stilling V. for Mosen. Lieutenant Wolle fik saaledes sin Retraite fri og tog Post N. for Mosen. Ved denne Bevægelse var han imidlertid bleven skilt fra de 2 andre Compagnier og lod nu ved ofte gjentagne Signaler tilkjendegive disse, at de skulde følge efter. Signalerne høretes af de 2 Compagnier,

der ogsaa meget vel forstode Meningen dermed, nemlig at de kunde repliere sig paa ham; men den Slugt, hvorigjennem de maatte passere for at udføre dette, var allerede da saa stærkt bestrøgen fra Bakken S. for Bilskov Kro, at det maatte ansees for en Umulighed at trænge igjennem paa dette Punkt. Den Bataillon, som Fjenden havde trukket frem, nemlig den 2den brunsvigske Bataillon, var imidlertid ad Chausseen naaet hen til l'akken, bag hvilken den formerede sig i Compagnicolonner. Pludseligt brød den frem til Bajonetangreb mod vore fra alle Sider haardt trængte Jægere. Et kort Haandgemæng opstod, men da Folkene saa, at al Modstand var forgjæves, kastede de Geværerne, og Kampen, der nu havde været ført henved 2 Timer med saa stor Haardnakkethed, endte saaledes med, at de 2 Compagnier maatte overgive sig. Lieutenant Wolle forblev i sin Stilling, ventende, at de 2 Compagnier skulde repliere sig paa ham; da dette imidlertid ikke skete, og da Skydningen efterhaanden aldeles døde hen, blev det ham klart, at Alt var tabt for dem, og han besluttede derfor at iværksætte sin Retraite i nordlig Retning for om muligt at redde den af ham selv førte Afdeling. Ved stadigt at følge Moserne paa den vestlige Side af Chausseen lykkedes det ham ogsaa at naae Flensborg henad Kl. 8 om Aftenen.

Der staaer endnu tilbage at omtale hvad der under den nys beskrevne Affaire havde tildraget sig ved den i Julskov og Jaruplund cantonnerende Del af 5te Dragon Regiment samt ved det til Barderup detacherede 3die Compagni af 2det Jægercorps. Ritmester Leth havde efterat være vendt tilbage fra Munkvolstrup kun opholdt sig en ganske kort Tid i sit Qvarter i Julskov,

da der meldtes ham, at Fjenden nærmede sig Byen fra flere Sider. Ritmesteren gav strax Ordre til Udrykning, og da Officererne, Estandarten og endel af Mandskabet vare mødte, efterlod han en Officer for at samle Resten og sørge for, at Escadronens Bagage blev bragt ud af Byen, og rykkede selv henimod Munkvolstrup, mod hvilken By det fjendlige Cavaleri, der først var blevet seet fra Julskov, havde taget Retning. Da Ritmesteren, til hvem den efterladte Officer med sit Mandskab snart sluttede sig, naaede henimod Munkvolstrup, var den tidligere skildrede OVERRUMPLING der allerede foregaaet, og Byens Tilgange besatte af fjendlige Cavaleriafdelinger. Afdelingen gik frem i Galop mod den sydøstlige Indgang til Byen, men, da den fjendlige Afdeling trak sig ind i Byen, da man aldeles ikke saa Noget til 1ste Escadron, og da en stærkere Cavaleriafdeling ved Byens vestlige Indgang, som man først antog for vore Dragoner, viste sig at være fjendlig, ansaa Ritmesteren det for urigtigt med den ringe Styrke, han disponerede over, at følge efter Fjenden ind i Byen. Han gjorde derfor Holdt og retirerede kort efter ad Julskov til. Under Tilbagemarchen bemærkedes det, at denne By truedes af en mindre Friskareafdeling, der fra Store Solt var rykket frem imod samme, ligesom der ogsaa bemærkedes stærke, fjendlige Afdelinger i Fremrykning paa Chausseen, hvilke alt med en Infanteristyrke havde besat det Ø. for denne liggende Krat. Saaledes truet fra tre Sider havde Ritmester Leth intet andet Valg, end at forsøge paa at iværksætte sin Re-traite i nordøstlig Retning tvers over Markerne henad mod Lille Solt Kirke for derfra ad Vejen fra Mysunde til Flensborg at naae sidstnævnte By. Bagagevognene, der ikke kunde følge denne Vej, beordredes til at for-

søge paa at naae Flensborg-Vejen gjennem den vestlige Del af Julskov ad en Vej, der gaaer Nord om Byen. Begge disse Bevægelser lykkedes. Af Bagagen tabtes kun 1 Vogn, der under den til Skoven Ø. for Julskov fremrykkede Friskareafdelings Beskydning kjørte i en Grøvt og maatte efterlades, medens de andre Voiturer reddedes. Escadronen naaede efter en besværlig Marche over Grøvter og Gjærder Lille Solt Kirke, hvorfra Retraiten fortsattes ad Flensborg til. Lieutenant Recke, der, som det vil erindres, kort før Jægercompagniets Afmarche fra Aagaard var afsendt med en Patrouille henimod Store Solt, stødte under den første Del af Retraiten til Escadronen og ydede god Tjeneste ved med sit Commando at dække den mod Angreb af den i Julskov indrykkede, fjendlige Afdeling. Paa Vejen til Flensborg stødte Lieutenant Sehestedt med det Mandskab, som det var lykkedes ham at redde fra Munkvolstrup, til Escadronen. En Officer sendtes forud med Melding til General Hedemann om det Passerede, og ved Ankomsten S. for Flensborg erholdt Escadronen Ordre til gjennem Byen at marchere til Bov. — 5te Dragon-Regiments 2den Escadron var itide bleven averteret om Fjendens Nærmelse; Ritmester Fenker samlede hurtigt Escadronen og rykkede ud paa Chausseen. Under Udrykningen bemærkede Ritmesteren det hannoverske Husar-Regiment i Nærheden af Bilskov, hvorfor han fulgte Chausseen ad Flensborg til. Paa Chausseen traf han de to Kanoner under Lieutenant Buntzen, foran hvilke han i nogen Tid marcherede; men noget efter forstærkede Escadronen, sandsynligvis paa Grund af de forbijagende, forsprængte Dragoners Udsagn, atter Gangarten, saa at de langsommere marcherende Kanoner ej kunde følge den. Ved Ankomsten S. for Flensborg

erholdt Escadronen af General Hedemann Ordre til at afmarchere til Bov.

Med Hensyn til 2det Jægercorps's 3die Compagni da vil det erindres, at Oberstlieutenant Styrup strax ved den fjendlige Avantgardes Fremrykning, altsaa omtrent Kl. 4, sendte den ved Corpset værende Jæger af Compagniet tilbage til samme, hvor han ankom omtrent Kl. 5 og overbragte Capitain Branner Melding om, at Corpset for en Time siden havde paabegyndt Retraiten, samt Ordre til saa godt han formaaede ligeledes at trække sig tilbage. Capitainen inddrog som en Følge heraf sine Poster og marcherede ad Jaruplund til for over denne By at naae Corpset paa Chausseen. Da man imidlertid, kort efter at Marchen var tiltraadt, opdagede Cavaleri ved Jaruplund, som man antog for fjendligt, men som i Virkeligheden kun kan have været 4de Escadron af 5te Dragonregiment, der var ifærd med at rykke ud, trak han sig Vest om Mosen henad til Vedding og derfra ad Husum-Vejen til Flensborg, hvor han ankom mellem Kl. 7 og 8, og hvor kort efter Lieutenant Wolle med sit Commando stødte til.

Klokken var omtrent 7, da 2det Jægercorps's heltemodige Kamp var tilende; den havde krævet store og smertelige Offre, men Corpset havde gjort sit Mulige for at opfylde sin Bestemmelse, at sikkre Armeecorpset, det havde trods sin ringe Styrke og trods sin Mangel paa Forbindelse med og Understøttelse af det bagved værende Cavaleri standset Fjendens Fremmarche i henved 3 Timer, og, da det endelig maatte bukke under for Overmagten, var Dagen skreden saa langt frem, at der fra Fjendens Side ikke vel kunde være Tale om nogen videre Fremrykning før den paafølgende Dag.

Den fjendlige Avantgarde udstillede Forposter i



det af den occuperede Terrain og gik derpaa i Bivouak ved Oversø, medens Reserve-Cavaleriet og 2den Infanteri-Brigade bivouakerede ved Frørup. General Halkett op-slog sit Hovedkvarter i Oversø, i hvilken By General Wrangel ogsaa forblev Natten over. Têten af Ge-neral Bonins Colonne var naaet frem til Vanderup. Den som Hovedreserve ad Chausseen følgende, preus-siske Brigade under General Möllendorff bivouakerede i Isted Skov. — Det 2det Jægercorps's tappe Modstand fandt en smuk Anerkjendelse fra den fjendlige Side, idet General Wrangel i Oversø, hvorhen Fangerne bleve bragte, forlangte sig den ældste, tilstedeværende Officer fremstillet; da Capitain Westergaard var saaret, var det Capitain Scharffenberg, der ved denne Lejlighed modtog den fjendlige Overgenerals anerkjendende Ud-talelser om det af vore Tropper udviste Forhold, en Anerkjendelse, der fandt et yderligere Udtryk derved, at Generalen overrakte Capitainen hans Sabel med den Yttring, at han ikke vilde berøve ham et Værge, som han saa hæderligt havde baaret.

Den i Armeecorpsset opstaaede Forvirring og dets Tilbagegang til Bov og Krusaa.

Medens den nys beskrevne Arrieregarddefægtning fandt Sted imellem Oversø og Bilskov Kro, opstod der, som tidligere antydet, i det i Flensborg og nærmeste Omegn cantonnerede Armeecorps en beklagelig Forvirring, der ikke blot havde uheldige Følger ved den øjeblikkelige Oplosningstilstand, hvori de fleste Afdelinger geraadede, men ogsaa indvirkede forstyrrende paa Overcommandoens oprindelige Dispositioner med Hensyn til en fortsat Modstand mod den i Hertugdømmet Slesvig indtrængende Fjende. Samtlige Armeecorpssets Afdelinger havde efter Ankomsten til deres Cantonnements søgt den saa haardt fornødne Hvile, og Ønsket om at udstrække den til saa mange som

muligt havde, tildels i Forening med Uvantheden i de nye Forhold, bevirket Unkladelsen af flere Sikkringsforanstaltninger og Anordninger for det Tilfælde, at en eller anden uforudselig Begivenhed pludseligt skulde forstyrre Roen. Vistnok var den Afstand, hvori Arriergarden var bleven efterladt paa Chausseen, saa stor, at Overcommandoen med Rette kunde vente, at Armeecorpset saa tidligt vilde blive underrettet om Fremrykningen af Fjendens Hovedstyrke, at der ingen Fare vilde være for, at Corpset pludseligt skulde blive overrumplet; men den Spænding i Gemytterne, som de sidste Dages Kampe og Anstrængelser havde fremkaldt, og som ved en muligvis rent partiel Overrumpling af vore Sikkringstroppe og et derved foranlediget ilfærdigt, allarmerende Rygte let kunde forvandles til en panisk Skræk, var en Factor, man ikke havde taget med i Betragtning. Der var saaledes ikke givet de større Dele af Armeecorpset nogen Befaling med Hensyn til, hvor de skulde samles i Tilfælde af, at en slig, pludselig Allarmering skulde skee, ligesom det ogsaa sees, at flere Afdelinger havde forsømt at bestemme deres Allarmpladse. Den under slige Omstændigheder fornødne, stærke Cantonnementsvagt var heller ikke tilstede.

2den Infanteri-Brigades Stab var, som det vil erindres, gaaet i Qvarter i Adelby. Noget efter Ankomsten her til indløb der Melding fra den til foreløbig Besørgelse af Forposttjenesten udsendte 4de Escadron af 5te Dragon-Regiment, at der befandt sig fjendelige Patrouiller i Eggen, af hvilke en Cavaleripatrouille havde nærmet sig Byen Tarup og var geraadet i Engagement med vore Cavaleripatrouiller. Meldingen om dette Engagement, som fandt Sted med en fra Friskarernes Cantonnement i Husby mod Flensborg fremsendt Cavaleripatrouille,

der efter at have vexlet nogle faa Skud med vore Tropper hurtigt trak sig tilbage, bevægede Brigaden til at beordre 2 Compagnier af 7de Linie-Bataillon til strax at samle sig til Udrykning. Brigadeadjudanten, der overbragte denne Ordre, anmeldte derpaa det Forefaldne i Hovedkvarteret, hvis Stabschef tilfods begav sig ud Ø. for Byen, hvor han, da intetsomhelst Fjendligt observeredes, gav de fornødne Bestemmelser med Hensyn til den forestaaende Udstilling af Forposterne, ligesom ogsaa Major Trepka designeredes til Forpostcommandeur for denne Del af Sikkringslinien. Stabschefen begav sig derpaa tilbage til Hovedkvarteret, medens Brigadeadjudanten afgik til Adelby; de 2 Compagnier af 7de Linie-Bataillon, der under Commando af Lieutenant Rist havde taget Post Ø. for Byen paa Vejene henholdsvis til Kappel og Holdnæs, bleve kort efter beordrede tilbage til Bataillon. Den i Brigadekvarteret ifølge den tidligere omtalte Ordre tilstedeværende Adjudant ved 4de Linie-Bataillon erholdt Befaling til, at Bataillon strax skulde samles og rykke ud ad Vejen til Adelby. — Efter at være kommen tilbage til Hovedkvarteret meddelte Stabschefen de her efterhaanden tilstedekomne Adjudanter de tilsagte, nærmere Bestemmelser angaaende Sikkringstjenesten, hvornæst han steg tilhest og alene begav sig ud ad Vejen til Skæferhus for at recognoscere Terrainet V. for Flensborg med Hensyn til Indledningen af en Kamp den paafølgende Dag, hvis en saadan imod Forventning skulde finde Sted. De nysnævnte Foranstaltninger havde ikke fremkaldt nogen Uro udenfor de Afdelinger, der directe berørtes deraf, og endnu Kl. lidt over 5 var med Undtagelse af 4de Linie-Bataillon, der ifølge Brigadens Ordre var ifærd med at samles i den nordlige Del af Byen, Alt i

denne i Ro. Den Stilhed, der herskede i Gaderne, vilde neppe have ladet Nogen formode, at Byen foruden sin Befolkning rummede en større, militair Styrke, hvis ikke de paa Byens Torve parkerende Batteriers og en Del af Trainets Voiturer havde betegnet dennes Tilstedeværelse.

Omtrent Kl. 5 $\frac{1}{2}$  afløstes imidlertid denne Stilhed af en almindelig Tummel og Forvirring. Den første Aarsag hertil er ved de senere foretagne Under-søgelsler ikke fuldstændigt oplyst, men højst sandsynligt maa den tilskrives Ankomsten af enkelte af de ved Overfaldet paa 5te Dragon-Regiment i Bilskov Kro og Munkvolstrup forsprængte Dragoner. Det Rygte om Fjendens Fremrykning, som fremkaldtes ved disses Beretninger, der selvfølgelig vare farvede endel af Skrækken for den Fare, hvorfra de nys vare undslupne, og som saa haardt havde truffet deres Kammerater, forplantede sig over hele Byen og antog ved Forplantelsen stedse større og større Dimensioner, saa at man tilsidst paa mange Steder hørte raabe, at Fjenden var i Byen, en Efterretning, der saavel af den ildesindede som af den velsindede Del af Befolkningen, naturligvis af aldeles modsatte Grunde, udbredtes i de enkelte Qvarterer. I et Nu fyldtes de stille Gader af Mandskab, der, skræmmet op af dets Ro og tildels med Efterladelse af Armatur- og Munderingssager, ilede dels til den nordlige Udkant af Byen, dels til Underafdelingschefernes Qvarterer, dels endelig til Havnen for paa de der liggende Skibe at søge Tilflugt mod den formodede Fjende. Samtidigt lød, dog ikke efter Ordre fra Hovedqvarteret, Allarmsignalet for Artilleriet, og kort efter jøge Trainconstabler og Cavalerister i fuldt Firspring igjennem Gaderne til Parkpladsene paa Torvene og til Samlingspladsene for Escadronerne. Under

den saaledes opstaaede, fuldstændige Forvirring var det naturligvis de efterhaanden tilstedekomne Officerer umuligt at samle og ordne de enkelte Afdelinger, og Størstedelen af disse ilede derfor i mere eller mindre mangelfuld Orden mod Byens nordre Udgang, hvor den commanderende General, der, da Forvirringen blev ham meldt, først havde begivet sig til Byens sydlige Udkant og derfra til Mollebakkerne N. for samme, besvarede de til ham rettede Spørgsmaal om hvad der skulde foretages, med at Alt skulde gaae tilbage til Bov. Ikkun ganske enkelte Afdelinger lykkedes det Førerne om end ufuldstændigt at samle saaledes, at der med dem kunde tænkes paa Mødstand mod det formodede, fjendlige Angreb. Commandeuren for 1ste Infanteri-Brigade, Oberst Bülow, der ved Indrykningen i Flensborg havde draget Omsorg for, at 1ste og 11te Linie-Bataillon bleve ind-quarterede nogenlunde samlede, og at der blev dem anvist Allarmpladse i Nærheden af Quartererne, blev ved denne Foranstaltning istand til med den største Del af 11te Linie-Bataillon at rykke ud af Byens sydlige Udgang og besætte Terrainet S. for denne, hvorhen ogsaa endel af 12te Linie-Bataillon, der var samlet af Lieutenant Hirsch, senere dirigeredes af en af Hovedquarterets Adjudanter; 1ste Linie-Bataillon, der samledes paa Sønder Torvet, rykkede efter Anvisning af den fra Skæferhus tilbagekomne Stabschef ved Hovedquarteret ud ad Vejen til Skæferhus og tog Stilling S. V. for Byen. Strax efter Indtagelsen af denne Stilling ankom fra Oversø de af Lieutenant Buntzen commanderede 2 Kanoner, som Oberst Bülow lod tage Position paa en af Højderne S. for Byen i Forening med den af ham førte Infanteristyrke. Den tilstedeværende Del af 9de samt en Del af 10de Linie-Bataillon, som ligeledes var bleven

samlet, tog under Oberst Schleppegrells Commando en Stilling ved Møllerne N. for Flensborg, hvor ogsaa Dele af 5te Linie-Bataillon og 1ste Jægercorps samt endel Underofficerer og Menige afforskjellige andre Afdelinger foreløbigt formeredes og opstilledes mellem Møllerne og Fjorden under Commando af Oberstlieutenant Haxthausen. Af Espingolbatteriet førtes samtlige 16 Piecer med det først tilkomne Mandskab ud af Byens Nordende og indtog der tildels efter Anvisning af Major de Meza en Stilling, hvorfra Hovedgaden i Byen og Terrainet N. for samme kunde bestryges. Efterhaanden som Mandskab og Bespænding ankom til Pladsen, bleve Batteriets Rørvogne og Forstillinger ligeledes bragte ud af Byen og samledes der med Piecerne. Commandeuren for Cavaleri-Brigaden, Oberst Juel, begav sig med den commanderende Generals Samtykke til Harreslev i den Hensigt med det der og i Frøslev cantonnerende 6te Dragon-Regiment samt de 4 Cavaleri-Brigaden attachederede Kanoner under Lieutenant Klein at rykke frem til Skæferhus for ved denne Diversion at dække Flensborg mod en omgaaende Bevægelse af Fjenden. Commandeuren for 12te Linie-Bataillon, Oberstlieutenant Morgenstjerne, havde strax, da Allarmen begyndte, med Bataillonens Fane begivet sig ud til Højderne N. for Byen for at standse de Flygtende. Det lykkedes ham ogsaa med Bistand af endel tilstedekomne Officerer nogle hundrede Alen bag Flankecorpsets Stilling at faae samlet endel af sin egen og af andre Batailloners Mandskab. Af dette og endel af 2den Linie-Bataillon, som tildels under Major Ernsts Commando rykkede ud af Byen, formerede Oberstlieutenanten med den commanderende Generals Sanction 1 Bataillon, som han efter et kort Ophold N. for Byen førte tilbage ad Vejen til Bov. Samt-

lige øvrige Afdelinger af Armeecorpset, der cantonnerede i Flensborg, og hvoraf større og mindre Dele efterhaanden vare blevne samlede N. for denne By, marcherede efter den af den commanderende General givne Anvisning i mere eller mindre ordnet Tilstand ad Vejen til Bov. Samme Vej tog det Ø. og S. Ø. for Flensborg cantonnerende 3die Dragon-Regiment efter en ved en Adjudant fra Hovedkvarteret overbragt Ordre, som var udgaaet fra Stabschefen ved Armeecorpset, strax efter at denne var kommen tilstede efter Allarmeringen. 2den Infanteri-Brigade erholdt ligeledes fra Stabschefen Ordre til at tage Post V. for Flensborg henimod Skæferhus. Ingen af Brigadens Afdelinger naaede imidlertid deres Bestemmelse. 4de Linie-Bataillon erholdt nemlig ved sin med Allarmen sammenfaldende Udrykning af den commanderende General Ordre til at rykke ad Bov til; 7de Linie-Bataillons Compagnier bleve under Forvirringen tildels skilte fra hverandre, og Bataillonens samledes først senere paa Vejen til Bov, dog med Undtagelse af 4de Compagni under Capitain Dodt, der af Stabschefen ved Armeecorpset erholdt Ordre til at escortere nogle Vogne til Sønderborg, hvorhen Capitainen marcherede over Egernsund. Commandeuren for 4de Escadron af 5te Dragon-Regiment erholdt fra Brigadecommandeuren Meddelelse om Allarmen i Flensborg samt Befaling til at samle sin Escadron og med denne at marchere gennem Flensborg og tage Vejen til Skæferhus, hvor han vilde træffe 4de og 7de Linie-Bataillon. Escadronen passerede Flensborg omtrent Kl. 7, hvornæst den bøjede af i vestlig Retning for at naae henad Skæferhus til; imidlertid faldt Mørket efterhaanden paa, og da Escadronschefen, Ritmester Faber var ukjendti Eggen, da han ikke paa sin Marche

stødte paa Bataillonerne, og den tilstedekomne Brigadeadjutant heller ikke kunde give nogen Oplysning om disse, besluttede han at vende tilbage til Flensborg. Escadronen gjorde Holdt udenfor Byen, og en Officer sendtes ind i samme for at afgive Melding til den commanderende General. Da man imidlertid erfarede, at denne havde forladt Byen og begivet sig ad Bov til, marcherede Ritmesteren ligeledes denne Vej og stødte her til Brigaden. De Befalingsmænd og Menige, der i første Øjeblik havde søgt Tilflugt paa Skibene i Havnen, bleve, da den første Skræk havde lagt sig noget, for en stor Del landsatte tæt N. for Flensborg og søgte derfra at naae deres Afdelinger; Resten debarqueredes først i Sønderborg. Marchen ad Bov til kunde paa Grund af Afdelingernes Sammenblanding mellem hverandre og Vejens Belemring med Trainvoiturer kun gaae langsomt for sig, og det var derfor først sent paa Aftenen, at de i Omegnen af Bov indtræffende Afdelinger kom i Bivouak. Troppernes Retraitevej ligesom ogsaa Chausseen og Flensborgs Hovedgade bare sørgelige Spor af den stedfundne Forvirring i de paa mange Steder henslængte Vaaben, Tornystre og andre Munderingssager.

De første Flygtendes allarmende Efterretninger om, at Fjenden var trængt ind i Flensborg, skræmmede selvfølgelig snart de N. for Flensborg cantonnerende Afdelinger, Garden, 13de Linie-Bataillon og de 4 Kanoner af 3die Batteri (Jessen), op af deres Ro. Garden marcherede først henad mod Bov. Major Kirchhoff, der paa Grund af Oberst Juels Sygdom havde overtaget Commandoen over Corpset, averterede den ligeledes i Nyhus cantonnerende Del af 3die Batteri (Jessen) ligesom ogsaa 13de Linie-Bataillon i Klus om denne Bevægelse og sendte



samtidigt 2 Dragoner til Flensborg for at skaffe sig Underretning om Sagernes virkelige Stilling. Da disse bragte den Efterretning tilbage, at Rygtet om Fjendens Indtrængen i Byen vel var usandt, men at der herskede stor Forvirring sammesteds, besluttede Majoren sig til at vende tilbage til Nyhus; men paa Vejen derhen erfarede han, at det var den commanderende Generals Bestemmelse, at alle Tropper skulde gaae til Bov, hvorfor han atter vendte om, marcherede igjennem sidstnævnte By og stillede sit Corps N. for samme paa den vestlige Side af Oxevejen. De 4 Kanoner af 3die Batteri (Jessen) og 13de Linie-Bataillon fulgte Gardens Bevægelse til Bov. — Det vil senere sees, at Beretningerne om den ved Armeecorpset forefaldne Episode, der afgaves af de Flygtende, og som synes at have antaget grellere Farver, jo længere disse naaede bort fra Skuepladsen for samme, ogsaa fremkaldte overdrevne Forestillinger om dens Betydning baade hos de Tropeafdelinger, der vare i Bevægelse til Armeecorpset, og hos Indbyggere og Autoriteter i Sønderborg og i Byerne langs Østkysten af Slesvig, som de Flygtende passerede under deres ilfærdige Stræben for at undflye den formodede, overhængende Fare. Fremstillingen maa imidlertid først dvæle ved de ved Flensborg og V. for samme efterladte Tropper og ved de Dispositioner, der af Overcommandoen bleve truffene saavel for Armeecorpsets Sikkring i Løbet af Natten som for Fortsættelsen af Operationerne, paa hvilke den nys beskrevne Begivenhed ikke kunde Andet end faae en modificerende Indflydelse.

Efterat 1ste og 11te Linie-Bataillon havde indtaget den ovenfor omtalte Stilling S. og S. V. for Byen, sendte Oberst Bülow ved sin Stabschef, Capitain Neergaard, Melding derom til den commanderende

General og modtog fra denne Ordre til at dirigere sin Retraite uden om Byen, da Generalen vilde undgaae en Fægtning i denne. Obersten forblev i sin Stilling indtil lidt over Kl. 7. Da der imidlertid intet Fjendligt viste sig, og da det erfarede, at Armeecorpset gik tilbage til Bov, dirigeredes de 2 Kanoner under Lieutenant Buntzen, der havde sluttet sig til Brigaden, gjennem Flensborg tilbage til Bov, hvor de stødte til deres Batteri; med de 2 Linie-Batailloner gik Obersten Vest om Byen til dens nordre Udkant. Imidlertid var Stabschefen ved Overcommandoen, som efter at have givet de tidligere omtalte Befalinger til 1ste Linie-Bataillon og 2den Infanteri-Brigade havde begivet sig ad Vejen til Bov for at søge den commanderende General, vendt alene tilbage til den nordlige Udkant af Flensborg, hvor Adjudanten ved Hovedkvarteret, Lieutenant Dreyer, og Adjudanten ved Artillericommandoen, Lieutenant Stjernholm, kort efter sluttede sig til ham. Lieutenant Stjernholm havde bortskaffet endel efterladte Ammunitionsvogne og i Forening med flere andre Officerer, tildels med Understøttelse af nogle af Indbyggerne, ligeledes opnaaet at faae en stor Del af de i Flensborg Hovedgade efterladte Armatur- og Munderingssager opsamlet og paa i Hast tilvejebragte Vogne transporteret ud af Byen. Ønskeligheden af at formilde det uheldige Indtryk, som den nys forefaldne Episode nødvendigvis maatte have efterladt hos Byens Indbyggere, og at hæve Stemningen hos den tilstedeværende Del af Tropperne bevægede Capitain Læssøe til at foreslaae Oberst Schleppegrell, der, som det vil erindres, med en Del af Flankecorpset stod N. for Byen, atter at marchere ind i denne. Obersten efterlod den tilstedeværende Del af 10de Linie-Bataillon og de under Oberstlieutenant Haxthausens

Commando stillede Tropper N. for Byen og marcherede selv, ledsaget af Overcommandoens Stabschef og de med ham følgende Officerer og fulgt af 9de Linie-Bataillon, med klingende Spil ind igjennem Byens Hovedgade til Sønder Torvet, hvor der gjordes Holdt. Kort efter vendte man ad samme Vej tilbage til den nordlige Udkant af Byen, derfra marcherede 9de og 10de Linie-Bataillon og en Del af 5te Linie-Bataillon under Capitain Nielsen, der havde faaet Post anvist V. for Chausseen sammen med de der staaende Tropper, til Nyhus, hvorhen ligeledes det N. for Byen placerede Espingolbatteri dirigeredes; Capitain Nielsen blev her med sit Commando afgivet til Bedækning for 5te Batteri (Dinesen) og marcherede med dette til Bov. Da Oberst Bülow Vest om Flensborg ankom til denne Bys nordlige Udkant, blev denne besat med 11te Linie-Bataillon, og Commandoet under Oberstlieutenant Haxthausen over Klusris dirigeret til Krusaa med Ordre til at besætte Passet dersteds. Den Del af 12te Linie-Bataillon, der under Lieutenant Hirsch var bleven sendt til Byens sydlige Udkant, erholdt Ordre at afmarchere ad Bov til. 1ste Linie-Bataillon erholdt Befaling til at tage en Stilling paa Højderne ved Teglværkerne Ø. for Harreslev for at tjene som Soutien for 2det Jægercorps, hvis Tilbagekomst man trods de allarmende Rygter endnu troede at kunne vente, og eventuelt at retirere i Højde med 11te Linie-Bataillon. I denne Stilling forblev Brigaden, indtil det var blevet fuldkomment mørkt. 1ste Linie-Bataillons Commandeur, Oberstlieutenant Rye, besluttede da paa Grund af en Misforstaaelse af den ham givne Ordre at

marchere til Bov, medens Oberst Bülow først henad Kl. 9 erholdt Befaling til at gaae tilbage og besætte Passet ved Krusaa. Obersten tiltraadte Marchen med 11te Linie-Bataillon efter at have sendt den fornødne Befaling til Oberstlieutenant Rye, hvilken Befaling altsaa først traf denne, da han alt var undervejs. 1ste Linie-Bataillon naaede imidlertid ikke længer end til Nyhus, hvor den Kl. 11<sup>1</sup>/<sub>2</sub> gennem en Adjudant fra Hovedkvarteret modtog Befaling til at søge at komme under Tag der saa godt som muligt for Natten. Oberst Bülow indtraf ved Krusaa henimod Midnat, passerede det af de tidligere ankomne Tropper besatte Defilee og lod 11te Linie-Bataillon indtage et concentreret Cantonnement i Nr. Smedeby. Under Oberst Bülows Ophold ved den nordre Udkant af Flensborg ankom til Byen Resterne af 2det Jægercorps, der her forenedes under Capitain Branner og marcherede videre ad Vejen til Bov; ved Nyhus traf Commandoet paa Capitain Læssøe, der beordrede Capitain Branner til ad nærmeste Vej at føre Resterne af Corpset tilbage til Sønderborg. Capitainen tog Vejen over Kollund og langs Stranden til Ringenæs og naaede Als den følgende Dags Middag, hvor han af Commandanten anvistes Cantonnement i Hørup. — Under det nævnte Ophold bragte man endvidere i Erfaring, at endel Materiel, henhørende til Armeecorpsets Brotrain, var efterladt i nogle Gaarde i Nærheden af Havnen. Lieutenant Stjernholm tilvejebragte ved Hjælp af et Par Ordonnantser den højst fornødne BESPÆNDING til Bortskaffelsen af Voiturerne, og det lykkedes derved dog først Kl. 11 om Aftenen og efter store Anstrængelser at bringe dette Materiel i Sikkerhed; de Armatur- og Munderingsgjenstande, der vare opsamlede i Hovedgaden, og som af

Mangel paa Vogne ikke tidligere vare blevne førte ud af Byen, fandt Plads i Brotrainets Pontons.

6te Dragon-Regiment med de samme attachederede 4 Kanoner af 3die Batteri (Jessen) under Lieutenant Klein forblev i den af Regimentet indtagne Stilling ved Skæferhus indtil Kl. henad 9<sup>1</sup>/<sub>2</sub>. Da Oberst Juel paa denne Tid af en til Flensborg afsendt Officer erfarede, at Byen var fuldstændigt rommet af vore Tropper, og at disse havde trukket sig tilbage ad Bov til, besluttede han sig til ligeledes at tiltræde Retraiten til dette Punkt, hvor han erholdt Ordre til at slutte sig til det øvrige, mellem Bov og Bommerlund bivouakerende Cavaleri.

Til Sikkring af de ved Nyhus og Bov efterhaanden samlede Dele af Armeecorpset bestemtes for det første Steds Vedkommende 2den og 12te Linie-Bataillon, hvilke 2 Afdelinger her atter vare blevne særskilt formerede, efterat Lieutenant Hirsch med den af ham førte Del af 12te Linie-Bataillon var stødt til; 12te Linie-Bataillon overtog Forposttjenesten, medens 2den Linie-Bataillon stilledes som Reserve ved Broen. Ved Bov overdroges Sikkringen til 13de Linie-Bataillon, der indtog en Feltvagtstilling S. for Byen, og en Del af Garden, der udstillede en Feltvagt, hvis Vedetter stode rundt om den sydvestlige Del af Byen, og som paa højre Fløj holdt Forbindelse med Patroniller, der udsendtes fra Armeecorpsets Cavaleri. Den allerede tidligere anordnede Sikkring af Passet ved Krusaa forstærkedes ved Afsendelsen derhen af 5te Batteri (Dinesen), der med det til sammes Bedækning afgivne Commando under Capitain Nielsen stødte til den der under Oberstlieutenant Haxthausen staaende Styrke.

Sent paa Aftenen den 24de April stod saaledes det danske Armeecorps samlet paa det Terrain, hvor man efter Overcommandoens Beslutning havde havt til Hensigt atter at byde Fjenden Modstand. Udførelsen af denne Tanke var imidlertid efter hvad der nys var foregaaet, endnu langt vanskeligere, end da Beslutningen toges, og navnlig var den Styrkning af Kræfterne, som man havde haabet at vinde ved Armeecorpsets Ophold og Forplejning i Flensborg, falden ud til det Modsatte, idet den stedfundne Uorden umuligt kunde Andet end virke svækkende og nedtrykkende paa det Hele. Bivouakeringen ved Bov af Størstedelen af Armeecorpsets Afdelinger i den kolde og regnfulde Foraarsnat kunde ikke give nogen Udsigt til Forøgelse af Troppernes Modstandsevne den følgende Dag. Disse Omstændigheder i Forening med Efterretningen om, at det var Forbundstropperne, der havde udført Angrebet paa vor Postering ved Oversø, en Efterretning, som godtgjorde Urigtigheden af den Formodning om Grunden til Fjendens og navnlig Forbundstropperernes Passivitet, der var vakt ved den fra Krigsministeriet modtagne Skrivelse, og som lod forvente et Angreb paa vor Stilling den følgende Dag ved friske Tropper, bevægede Overcommandoen til at opgive Tanken om yderligere Modstand ved Bov og til at tage den Beslutning, med Armeecorpsets Hovedstyrke at gaae tilbage gennem Sundeved til Als. Kun et mindre Corps, hovedsagelig bestaaende af Cavaleri, skulde gaae tilbage gennem det mere aabne Terrain af Slesvigs Fastland og paa Retraiten optage de Tropper, der fra Jylland maatte være beordrede Syd paa. Efter at denne Beslutning var fattet, tog General

Den danske  
Overcommando  
opgiver Tanken  
om et yderligere  
Frontalforsvar  
paa Halvøen.

Hedemann sit Hovedkvarter i Krusaa; Armeecorpsets Stabschef forblev derimod den største Del af Natten i Bov for at ordne det Fornødne med Hensyn til Beslutningens Udførelse. Det mindre Corps, der skulde gaae Nord paa, og over hvilket Commandeuren for højre Flankecorps, General Wedell, overtog Commandoen, formeredes af 3die Linie-Bataillon, hele Cavaleriet, med Undtagelse af 2den Husar-Escadron og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment, samt 8de Batteri (Marcussen). Sidstnævnte Batteri, der, som det vil erindres, den 24de om Morgenen var afgaaet fra Sønderborg til Bov mødte omtrent  $1\frac{1}{2}$  Mil fra denne By endel Flygtende. Trods disses Beretninger om hvad der var passeret i Flensborg, marcherede Capitain Marcussen  $\frac{1}{2}$  Mil videre frem, men, da han stadigt mødte flere og flere Flygtende, lod han Batteriet gjøre Holdt og sendte en Underofficer forud for at indhente General Wedells Befaling. Denne Befaling, der blev given Underofficeren af en Adjudant, som han mødte paa Vejen, lød paa, at Batteriet skulde blive staaende, hvor det var, og at det muligen skulde til Aabenraa, hvorfor Capitainen lod Batteriet protse om. Han ventede nu, indtil det var blevet fuldkomment mørkt, paa nærmere Ordre, men da ingen saadan tilgik ham, besluttede han at fortsætte sin Fremmarche til Bov, hvor han meldte sig til General Wedell og, som ovenfor bemærket, fik Ordre til at indgaae under det højre Flankecorps. Batteriet havde ved Omprotsningen havt det Uheld, at dets Vogne skiltes fra samme, idet Commandersergenten, der med disse befandt sig i Queuen af Batteriet, og som antog Omprotsningen for Signal til at retournere til Sønderborg, uden Ordre afmarcherede og senere, da hans

Fraværelse bemærkedes, trods flere ham tilgaaede Ordre ikke atter var at bringe til Batteriet.

General Wedell erholdt Befaling til med det saaledes formerede, højre Flankecorps at tage en Stilling ved Bommerlund og at forblive i denne til henad Middag den 25de, hvornæst Retraiten kunde tiltrædes i den ovenfor angivne Retning. Generalen brød op fra Bivouaken ved Bov Kl. 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Morgen.

Medens der saaledes ved den General Wedell givne Ordre var sørget for, at Armeecorpsets Retraite ikke vilde blive væsenligt forulempet ved en fjendlig Fremrykning over Bov, bestemtes de ved Krusaa under Oberst Bülow's Commando staaende Tropper til at danne Corpsets Arieregarde, til hvilken Garden og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment skulde slutte sig den paafølgende Morgen. Den største Del af Ingenieurcompagniet, der tilligemed de andre Tropper var ankommen til Bov, beordredes kort efter Ankomsten til at marchere til Sønderborg for at fremme de derværende Skandse- og Broarbejder. Efter et Ophold om Natten i Holdbi marcherede dette Commando til Dybbøl, hvor det ankom den 25de om Formiddagen. Major Lunding ilede med nogle Ingenieur-officerer forud til Sønderborg for at undersøge den der etablerede Skibsbro med Hensyn til dens Anvendelighed ved Armeecorpsets Overgang. Fra Kl. c. 11 om Aftenen og i Løbet af Natten dirigeredes Armeecorpsets ved Bov staaende Afdelinger over Holebøl og Graasten ad Sønderborg til; 13de Linie-Bataillon, Garden og 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment forbleve staaende, indtil de i Nyhus posterede Afdelinger havde passeret samme. Disse sidste brøde

Armeecorpsets  
Hovedstyrke  
gaaer tilbage til  
Als.



op Kl. lidt over 3 om Morgenen og fulgte efter at have passeret Bov den samme Vej som de tidligere afmarcherede Afdelinger. 13de Linie-Bataillon sluttede Hovedcolonnen, og Garden afmarcherede ifølge sin tidligere omtalte Bestemmelse omtrent Kl. 4 $\frac{1}{2}$  til Krusaa, ledsaget af 1ste Escadron af 4de Dragon-Regiment. Under Retraiten beordredes Oberst Schleppegrell til med de 2 under hans Commando værende Batailloner af venstre Flankecorps at besætte Munkemølle; Espingolbatteriet erholdt ved Hokkerup Ordre til at afgive 4 Piecer til Understøttelse for Flankecorpset i denne Stilling. De øvrige Tropper, henhørende til Hovedcolonnen, indtog ved Graasten en foreløbig Stilling.

De ved Krusaa paa Forpost værende Afdelinger havde foruden dette Pas tillige besat Kobbermøllen, hvor Broen afbrødes ved Foranstaltning af Lieutenant Petersen af Ingenieurerne, der med den Del af det ham underlagte Mandskab, som det var lykkedes ham at samle under Forvirringen i Flensborg, var stødt til de ved Krusaa staaende Tropper. Kl. 6 $\frac{1}{2}$  om Morgenen brød Oberst Bülow op fra Arrieregardestillingen og trak sig tilbage dels over Holdbi, dels over Hønsnap ad Ringenæs til.

Ved de saaledes trufne Dispositioner var der efterhaanden bragt nogen Orden tilveje i Armeecorpsets Bevægelser, og da Fjenden aldeles ikke forfulgte, var der god Udsigt til, at man uden yderligere Uheld kunde naae over til Als. Commandanten paa denne Ø, der, som det vil erindres, tillige var Commandant over Dybbøl og Holdnæs, havde under Hærens Cantonneren ved Slesvig ladet anlægge nogle Forskandsninger paa Dybbølhjerg og nogle Batterier paa Als, hvilke sidste den 25de

April vare under Montering med 4 84-Pds. Granatkanoner og 8 24-Pds. Kuglekanoner, der i Overensstemmelse med Ministeriets tidligere omtalte Tilsagn vare oversendte fra Kjøbenhavn. Ligeledes havde han, som berørt, paa Tilskyndelse af Overcommandoen søgt at tilvejebringe en Forbindelse mellem Øen og Sundeved ved Hjælp af en Skibsbro. Bygningen af denne var den 24de saa vidt fremmet, at man ventede at kunne faae den færdig den 25de eller senest den 26de, hvorom Overcommandoen underrettedes ved en Skrivelse fra Commandantskabet af 24de, og hvorpaa Ingenieurlieutenant Jørgensen, der under Retraiten den 24de fra Slesvig til Flensborg var bleven sendt forud til Als for at undersøge, hvorvidt Broarbejdet var fremmet, bragte yderligere Bekræftelse ved sin Tilbagekomst til Flensborg, kort før Forvirringen dersteds opstod. Da imidlertid de Flygtende, der toge Vejen til Sønderborg, gave en saadan Skildring af hvad der var passeret, at Commandanten antog Armeecorpset for saa godt som opløst og under Retraite til Aabenraa, troede han det nødvendigt for Øens Sikkerhed, atter at afbryde den næsten færdige Bro. Den nedslaaende Efterretning om denne Foranstaltning modtog General Hedemann under Retraiten fra Bov til Sønderborg. Istedetfor den hurtige og uhindrede Overgang af Armeecorpset til Als, hvorpaa man havde gjort Regning, var man nu henvist til de faa Overskibningsmidler, som fandtes ved Sønderborg, og som for Cavaleriets, Artilleriets og Trainets Vedkommende indskrænkede sig til 2 Trækfærger. Under de givne Omstændigheder var der imidlertid intet Andet at gjøre, end at fortsætte Retraiten og tage en Stilling paa Dybbølbjerg til Dækning af den successive Overskibning af Armeecorpset. De Afdelinger, der havde

gjort Holdt ved Graasten, forbleve der, indtil Arrieregarden under Oberst Bülow nærmede sig dette Punkt, og fortsatte derpaa deres Marche til Dybbølbjerg, hvor de toge Stilling dels i Forskandsningerne, dels foran og til Siderne af samme. Da Arrieregarden var naaet tilbage i Højde med Oberst Schleppegrells Stilling ved Munkemølle, trak denne sig over Egersund tilbage ad Sønderborg til, idet han paa Dybbølbjerg atter afgav de ham tidligere tildelte 4 Espingoler, der her sluttede sig til de øvrige, i Forskandsningerne placerede. Oberst Bülows Commando trak sig ved Ankomsten til Dybbølbjerg gjennem de der opstillede Afdelinger, der først senere bleve trukne tilbage til Færgestedet. Efterhaanden som Tropperne ankom hertil, bleve de overskibede, hvormed fortsattes indtil den følgende Dags Morgen. Ved Major Lundings Ankomst til Sønderborg paabegyndtes vel Broslagningen paany, men Arbejdet standsedes atter Natten mellem den 25de og 26de April, da til den Tid Størstedelen af Tropperne var overført. Under Retraiten til Sønderborg var Armee-corpset blevet forøget med 7de Bateria (Baggesen), der den 24de om Middagen var afmarcheret fra Sønderborg ad Bov til, men, da det noget paa den anden Side af Ringenæs havde erholdt Efterretning om Begivenhederne i Flensborg, var vendt tilbage til Ringenæs, hvor det overnattede. Ligeledes stødte under Retraiten den i Ekernforde efterladte Besætning under Capitain Wørishøffer til Corpset. Capitainen havde i Løbet af den 23de og 24de ikke modtaget nogensomhelst Efterretning fra Armee-corpset, og kun enkelte Rygter vare naaede til ham om Begivenhederne ved Slesvig den 23de. Den 24de om Morgenen rykkede 4de Insurgent-Bataillon fra sin tidligere omtalte Reservestilling ved Sehested tilligemed en Afdeling Cavaleri frem mod Byen, angreb Posterin-

gens Vedetlinie, men nødtes snart efter ved dennes og en Kanonbaads Ild til atter at trække sig tilbage. Capitain Wørishøffers isolerede Stilling og Uvisheden om hvorlænge Hekla kunde forblive i Havnen bevægede ham til d. 24de om Aftenen Kl. 8 at indskibe sig med sit eget Commando og den til Ekernførde ankomne Patrouille under Lieutenant Dræby dog med Efterladelse af et Par haardt saarede Menige og af de til den nævnte Patrouille hørende Dragoners Heste, der ikke kunde medføres, og som derfor bleve overgivne i Magistratens Varetægt. Den 25de om Morgenen Kl. 7 landsattes Commandoet ved Brunsnæs. — Ekernførde blev d. 25de April besat af Fjenden med en af de i Slesvig efterladte Batailloner af Regimentet Kejser Franz.

Endelig var 6te Linie-Bataillon, der, som det vil erindres, var underlagt Commandanten paa Als, af denne den 24de trukken sammen i Bivouak paa Dybbølbjerg.

Efterhaanden som Afdelingerne ankom til Als, anvises der dem af Commandantskabet Cantonnements paa Øen, hvor Armeecorpset den 26de om Aftenen var saaledes fordelt:

<b>Overcommandoen</b> .....	Sønderborg.	Den til Als ret- terede Hæruf- delings Disloca- tion den 26de April.						
<b>1ste Infanteri- Brigade:</b> (Stabsquarter: Hagenbjerg.)	<table border="0"> <tr> <td>1ste Linie-Bataillon</td> <td>Lysabild.</td> </tr> <tr> <td>2den do. do...</td> <td>Hagenbjerg og Langesøby.</td> </tr> <tr> <td>11te do. do.</td> <td>Asseballe.</td> </tr> </table>	1ste Linie-Bataillon	Lysabild.	2den do. do...	Hagenbjerg og Langesøby.	11te do. do.	Asseballe.	
1ste Linie-Bataillon	Lysabild.							
2den do. do...	Hagenbjerg og Langesøby.							
11te do. do.	Asseballe.							
<b>2den Infanteri- Brigade:</b> (Stabsquarter: Senderborg.)	<table border="0"> <tr> <td>4de do. do...</td> <td>Guderup, Egen, Dynne- vit og Stolbro.</td> </tr> <tr> <td>7de do. do...</td> <td>Guderup og Egen.</td> </tr> <tr> <td>2det Jægercorps ..</td> <td>Hørup, Minte- bjerg, Majbøl og Lambjerg.</td> </tr> </table>	4de do. do...	Guderup, Egen, Dynne- vit og Stolbro.	7de do. do...	Guderup og Egen.	2det Jægercorps ..	Hørup, Minte- bjerg, Majbøl og Lambjerg.	
4de do. do...	Guderup, Egen, Dynne- vit og Stolbro.							
7de do. do...	Guderup og Egen.							
2det Jægercorps ..	Hørup, Minte- bjerg, Majbøl og Lambjerg.							

		5te Linie-Bataillon	Lysabild.
	<b>Venstre</b>	9de do. do...	Stevning og Svenstrup.
	<b>Flankecorps:</b>	10de do. do...	Nordborg, Holm m. m.
	(Stabskvarter: Senderborg).	1ste Jægercorps ..	Kettinge og Sebelev.
Umiddelbart under Overcommandoen.		Garden .....	Sønderborg.
		6te Linie-Bataillon	Sønderborg.
		12te do. do...	Stevning og Svenstrup.
	<b>Infanteri:</b>	13de do. do...	Oxbøl, Mels og Broballe.
		3die Jægercorps ..	Notmark og Hunslev.
		2den Gardehusar-	
		Escadron .....	Sønderborg.
	<b>Cavaleri.</b>	4de Dragon-Regi-	Gundestrup
		ments1steEscadron	m. m.
		2det Batteri (Bruun)	Rumohrsgaard og Sebelev.
		3die do. (Jessen) ..	Miang.
	<b>Artilleri:</b>	5te do. (Dinesen) ..	Vollerup.
		6te do. (Fuhrmann)	Ulkebøl.
		7de do. (Baggesen)	Sønderborg.
		Espingolbatteriet .	Sønderborg.
		Ingenieurafdelingen .....	Sønderborg.
		Brotrainet .....	Sønderborg.
	Ambulancerne .....	Sønderborg.	

I Overensstemmelse med den General Wedell givne Ordre indtog denne om Morgenen den 25de

en Stilling ved Bommerlund og forblev i denne indtil Middag uden at forulempes af Fjenden, der kun viste enkelte Cavalerivedetter ved Bov. Der næst trak Generalen sig tilbage bag Gejlaaen, hvor højre Flankecorps indtog et Cantonnement mellem Egebæk og Uge, og hvor der indløb Melding fra Ritmester Hegermann-Lindencrone om, at han med Reserve-Husar-Escadronen havde taget Cantonnement i Hjortkjær. Flankecorpset blev inddelt i to Brigader, den 1ste eller højre Brigade under Oberst Juel, bestaaende af 3die Linie-Bataillon, 3die og 6te Dragon-Regiment og 4 Kanoner, og den 2den eller venstre Brigade under Oberstlieutenant Pfaff, bestaaende af 5te Dragon-Regiment, 2den Escadron af 4de Dragon-Regiment og 4 Kanoner. Paa Efterretning om, at Fjenden nærmede sig, brød Generalen op fra det nævnte Cantonnement den 26de om Morgenen Kl. 4. Den 1ste Brigade marcherede ad nærmeste Vej til Bested og havde Ordre til at fremsende Patrouiller til henimod Løgumkloster. Den 2den Brigade erholdt Ordre til ad de østligere gaaende Veje under Observation af Oxevejen og optagende Reserve-Husar-Escadronen at gaae tilbage paa Hellevad. Mellem Hellevad og Bested indtoges langs Susbækken og Arnaaen en Stilling med hele Corpset, som man her haabede at see forstærket med de bevæbnede Landboere, der ifølge en Indberetning fra Krüger i Bevtoft vilde findes samlede ved Hellevad i et Antal af 3—4000 Mand. Ved General Wedells Ankomst erfarede det ogsaa, at der havde været en betydelig Del samlet der, men at de Alle igjen vare gaaede hver til Sit med Undtagelse af 31 Mand, der endnu vare tilstede i Kroen ved Hellevad; disse Sidste sluttede sig til Corpset, men forlode det igjen snart efter. Da det i denne Egn var

Højre Flanke-  
corps's Opera-  
tioner fra den  
25de til den 27de  
April.

umuligt at erholde Fourage hos Beboerne, og da der endnu ikke var organiseret nogen Intendantur ved Corpset, saa General Wedell, hvis oprindelige Hensigt det var, foreløbigt at forblive i denne Stilling, sig nødsaget til at fortsætte Marchen til Toftlund, hvor Corpset den 26de om Aftenen gik i Bivouak. Ritmester Brechwoldt, fra hvem der var indløbet Melding til Corpset om 1ste Husar-Escadrons Ankomst til Rødekro, erholdt Befaling til at trække sig tilbage til Toftlund og der at støde til 2den Brigade. Det var General Wedells Beslutning at lade Flankecorpset forblive i Egnen ved Toftlund saa længe som muligt for, hvis Fjenden trængte frem langs Østkysten af Slesvig, saavidt gjørligt at forurolige ham i Flanken. Den 27de om Aftenen altsaa Dagen efter, at de sidste Tropper af det øvrige Armeecorps vare indrykkede i deres Cantonnements paa Als, indtog det højre Flankecorps derfor Cantonnements i Omegnen af Toftlund, hvor Corpset disloceredes paa følgende Maade:

Højre Flanke- corp's Disloca- tion den 27de April.	Overcommandoen .....	Ørderup.
1ste Brigade: (Stabsquarter: Allerup.)	3die Linie-Bataillon	Popgaard, Brøndlund, Aalkjær og Skibelund.
		3die Dragon-Regiment
	6te Dragon-Regiment	
		4 Kanoner af 8de Batteri (Marcussen)

2den Brigade: (Stabsqvarter: Tyrslund.)	1ste Gardehusar- Escadron	{ Skrydstrup.
	Gardehusar-Reserve- Escadronen	{ Bevtoft, Hjart- bro og Vraa- gaarde.
	4de Dragon-Regiments 2den Escadron	{ Götrup og Ørderup.
	5te Dragon-Regiments 2den Escadron	{ Gabøl, Aabøl, Tyrslund og Kastrup.
	4 Kanoner af 8de Batteri (Marcussen)	{ Tyrslund.

Lignende, foruroligende Virkninger, som de Flygtendes Beretninger om Forvirringen i Flensborg fremkaldte paa Als, sporedes naturligvis ogsaa paa Hovedvejen mod Nord langs Østkysten af Slesvig, ad hvilken foruden mange Flygtende en stor Del af Trainet søgte at undgaae den formodede Overrumpling. Det lykkedes Pladscommandanten i Aabenraa, Lieutenant Rosen, at standse endel af de Førstnævnte, men det kunde ikke forhindres, at endel brød igjennem og bragte de mest nedslaaende Efterretninger om Hærens Opløsning etc. til Haderslev og Kolding, i hvilken sidste By de første Flygtende allerede indtraf den 25de om Morgenen. Det Mandskab, der var blevet standset i Aabenraa, lod Lieutenant Rosen den næste Morgen samle for under et Partilstedeværende Officerers Commando at føres til Sønderborg, hvortil Vejen efter Meddelelse fra paalidelige Folk endnu maatte antages at være aldeles fri. Neppe vare imidlertid de requirerede Vogne, paa hvilke dette Mandskab befordredes, naaede udenfor den søndre Port af Byen, før de atter vendte tilbage i største Il under

Den i Armeecorpsset opstaaede Forvirring forplanter sig langs Hovedvejen mod Nord.



Raab om, at Preusserne stode udenfor Byen; endel jøge igjennem Byen Nord paa, Resten standsedes af Pladscommandanten, der lod nogle i Havnen liggende Skibe gjøre sejlklare for paa disse at overføre Mandskabet til Sønderborg. Samtidigt med dette Mandskab overførtes ogsaa c. 300 Ambulancesoldater, der vare paa Marche til Hæren. I Løbet af den 25de og 26de evacueredes efter Ordre fra Corpsintendanturen alt det i Aabenraa af denne efterladte Materiel etc. til Als. Af det Train, der var gaaet Nord paa, var den 24de om Aftenen den største Del samlet i Aabenraa; ved de allarmende Efterretninger om Morgenen den 25de vare endel Kudske uden Ordre jagede ad Haderslev til, men bleve der indhentede af Vognmester, Lieutenant Mortensen, der atter førte dem tilbage til Aabenraa samme Dags Aften. Dette Train blev dels ad Søvejen, dels over Land dirigeret til Sønderborg med Undtagelse af Cavalariets Train, der sendtes til Hellevad. Den sidste, til Sønderborg ad Landvejen afsendte Transport afgik den 26de om Aftenen Kl. 8 under Commando af Lieutenant Mortensen. Ved Ankomsten til Felsted erfarede Lieutenanten af Beboerne, at fjendlige Tropper vare ankomne til Kvers samme Dags Eftermiddag; da Beboerne imidlertid tilsikkrede ham, at Vejen over Borup, Ullerup og Sottrup var fri, fortsatte Lieutenanten Marchen og naede Sønderborg den 27de om Morgenen. Den 26de om Aftenen modtog Lieutenant Rosen Efterretning om Fjendens Fremrykning og den 27de om Morgenen meldtes det ham, at en større fjendelig Styrke allerede viste sig i de nærmest Aabenraa liggende Landsbyer. Lieutenanten lod Halvdelen af sit Commando indskibe i Orlogsbriggen Sct. Thomas, der laa paa Rheden, og traf den Aftale med Chefen for samme, Capitainlieutenant Suenson, at Briggen, saasart man fra

denne observerede Fjenden, skulde løsne et Skud som Signal for den tilbageblevne Styrke til dennes Indskibning. Kl. 5 om Eftermiddagen meldtes der Etappecommandanten, at Fjenden stod i Skoven tæt S. for Byen, og kort efter faldt Skuddet fra Briggen, hvorpaa Lieutenant Rosen med Resten af sit Commando indskibede sig. Med Undtagelse af nogle Syge, enkelte utjenstdygtige Heste og nogle Skandseredskaber var til denne Tid Alt evacueret fra Aabenraa.

Pladscommandanten i Haderslev, Lieutenant S. U. R. Lundbye af 13de Linie-Bataillon var ved flere Estafetter fra Lieutenant Rosen averteret om det Overdrevne i de Flygtendes Beretninger, og ved hans Medvirkning blev, som vi have seet, endel af det tilbageilende Train etc. atter sendt Syd paa. De foruroligende Efterretninger foranledigede imidlertid, at endel Embedsmænd ligesom ogsaa den i Haderslev etablerede Regjeringscommission forlode Byen, hvorved det, da Separatisterne dersteds atter begyndte at hæve Hovedet, blev mere og mere vanskeligt for den svage Etappestykke at overholde Orden. Disse Omstændigheder i Forening med Efterretningen om Fjendens Fremrykning mod Aabenraa foranledigede Lieutenant Lundbye til den 27de om Eftermiddagen Kl. 3 at trække sit Commando ud af Byen og marchere til Kolding, paa hvilken Marche han escorterede en større Artilleritransport under Lieutenant Schau, der var paa Vejen til Hæren. Foruden ovennævnte Transport var allerede den 25de ligeledes til Kolding retourneret en Transport af c. 200 frivilligt stillede Cavaleriheste, der vare sendte Syd paa til Armeecorpsets Remontering, men som af Pladscommandanterne i Aabenraa og Haderslev bleve sendte tilbage til denne By, da man efter de ankomne Efterretninger

ikke antog, at de vilde kunne naae deres Bestemmelsessted. Hvilke Dimensioner Rygterne om Forvirringen i Flensborg under deres Forplantelse Nord paa antoge, kan blandt Andet sees af den Omstændighed, at iøvrigt paalidelige og fornuftige Folk for fuldt Alvor berettede til Officerer af Staben ved Generalcommandoen i Nørrejylland, der fra Kolding vare redne Syd paa for at tilvejebringe paalidelige Oplysninger med Hensyn til de forvirrede Rygter, der vare bragte til denne By, at Alt var tabt, og som Støtte derfor henviste til de nys omtalte Heste, der af dem fortaltes at være sendte tilbage af Artilleriet, efterat Kanonerne havde maattet lades i Stikken.

I Kolding, hvor Generalmajor Moltke først den 25de om Eftermiddagen overtog den ham ved den tidligere omtalte, krigsministerielle Ordre af 18de April overdragne Post som commanderende General i Nørrejylland, lagde den ved de Flygtendes Beretning fremkaldte Uro sig iøvrigt snart; de Fleste af de Ankomne dirigeredes atter Syd paa, og beroligende Efterretninger sendtes til Fredericia, hvor, som det vil erindres, Hs. Majestæt Kongen endnu opholdt sig. —

Den fjenllige  
Hærs Opera-  
tioner den 25de  
og 26de April

Vi forlode Fjendén i den af ham indtagne Bivouakstilling over Vanderup, Oversø og Hyrup. Den 25de tidligt om Morgenen brød General Wrangel op med Hovedcolonnen ad Chausseen til Flensborg, mod hvilken By Oberstlieutenant Zastrows Commando ligeledes til samme Tid satte sig i Bevægelse fra Hyrup og Omegn. Efter at være ankommen i Nærheden af Flensborg erfarede Generalen, at Byen var forladt af vore Tropper og allerede besat af en Friskareafdeling, men at nogle af vore Krigsskibe laa i Havnen, hvorfra de beherskede Chausseen N. for Byen. Generalen beordrede derfor det

brunsvigske Batteri og det hannoveranske 9-Pds. Batteri, der ogsaa paa denne Dag fulgte Avantgarden, til at rykke frem og fordrive disse Skibe fra Havnen. Førstnævnte Batteri tog Stilling umiddelbart ved Havnen, sidstnævnte paa en Højde noget borte fra samme, og begge aabnede nu en levende Ild mod Skibene, nemlig Dampskibene Hekla og Gejser og 3 Kanonjoller, der en Tid lang besvarede Ilden, men derpaa uden at have lidt noget Tab stode ud af Fjorden, idet Hekla tog Kanonjollerne paa Slæb. Under Artillerikampen var Fremrykningen bleven fortsat, idet saavel den mobile Division som Oberstlieutenant Zastrows Commando trak sig Vest om Byen og toge Retning mod Nov, mod hvilket Punkt de under General Bonin og Prindsen af Noer staaende Tropper, hvis Afmarche var bleven forsinket, ligeledes satte sig i Bevægelse mellem Kl. 9 og 10 om Formiddagen, idet de fra Vanderup toge Vejen over Hyllerup, Hanved, Ellund og Frøslev. For fuldstændigt at fordrive vore Krigsskibe fra Flensborg Fjord beordredes det preussiske, ridende Batteri under Bedækning af en Husar-Escadron til Holdnæs. Her laa, som det vil erindres, Corvetten Najaden og 2 Kanonbaade under Commando af Capitain Krenckel. Da det fjendlige Batteri aabnede sin Ild mod Skibene, optog denne Flaadeafdeling strax Kampen og tvang snart Batteriet til at fortrække. — Vore Troppers divergerende Retraite dels til Als, dels mod Nord synes at have gjort General Wrangel tvivlraadig med Hensyn til Dispositionen for hans Armee-corps's videre Fremrykning, idet han var usikker om, hvilken Vej vor Hovedstyrke havde taget; der var vel under Fremmarchen indbragt enkelte Efternølere, men hverken af disse eller af den meget dansksindede Befolkning lykkedes det at

erholde paalidelige Efterretninger om vore Bevægelser; ej heller havde Fremsendelsen af en Parlamentair i Retning af Aabenraa i saa Henseende ledet til noget Resultat, da denne ikke var stødt paa vore Tropper. Under disse Omstændigheder besluttede General Wrangel Kl. 3 om Eftermiddagen foreløbigt at opgive den videre Fremrykning af sit Armeecorps og lod det, idet han selv opslog sit Hovedkvarter i Flensborg, indtage følgende Cantonnements.

Af den mobile Division dirigeredes Avantgarden til Holebøl med detacherede Afdelinger i Øster Gejl, Hokkerup og Kjelstrup; den 2den Infanteri-Brigade anvistes Cantonnements i Vejebak og Omegn, Reserve-Cavaleriet i Kidskelund og Nr. Smedeby; den 1ste Infanteri-Brigade (3 Batailloner), der paa denne Dag var stødt til Divisionen, den meklenborgske Garde-Grenader-Bataillon samt den til Avantgarden hørende, meklenborgske Dragon-Division indkvarteredes i Flensborg. Oberstlieutenant Zastrows Corps henlagdes til Bov, Nyhus og Krusaa.

Af General Bonins Colonne og de slesvig-holstenske Tropper, der først Kl. 4 om Eftermiddagen vare naaede til Bov, dirigeredes Infanteriet og Artilleriet til Flensborg og de nærmest S.Ø. derfor liggende Landsbyer, medens Cavaleriet cantonnerede V. for Flensborg i Harreslev og Frøslev m. m.

General Möllendorffs Brigade dirigeredes over Flensborg til Lyksborg for at observere Holdnæs. Henad Aften udsendtes der fra den mobile Divisions Forposter Recognosceringscommandoer ad Vejene til Graasten og Kvers, men heller ikke disse bragte nogen nærmere Efterretning angaaende vore Tropper. Den 26de bestemtes til Rastdag, og Armeecorpsets forskjellige Afdelinger forbleve paa denne Dag i de af dem indtagne

Cantonnements med Undtagelse af den til den mobile Division hørende 2den Infanteri-Brigade, der disloceredes til Kliplev, Kvers, Lundtoft og Vilsbæk. En til Sønderborg sendt Parlamentair bragte General Wrangel Vished om, at den danske Hærs Hovedkvarter var i denne By, og Oplysninger om, at vore Tropper arbejdede paa Forskandsninger ved Alssund, samt om at flere af vore Krigsskibe laa der i Nærheden. —

Slaget ved Slesvig, af hvis Gang og nærmeste Følger den foregaaende Udvikling vil have givet et detailleret Billede, hører til de Begivenheder, der indtage en fremragende Plads i Krigshistorien for den heromhandlede Periode, og vil trods det for vore Vaaben uheldige Udfald mindes af Nationen med den Forkjærlighed, hvormed Erindringen om en kraftig og vel ledet Modstand mod en overlegen Fjende stedse bevares. Ligeledes frembyde de forskellige Phaser af Kampen og disses Indvirkninger paa Gangen af samme saa megen Interesse, at det vel tør ansees for berettiget, at søge dette complicerede Billede fæstnet i Tanken ved en kort, sammentrængt Oversigt over hvad der ovenfor udførligt er beskrevet. Der er da først at fremhæve den Hovedforskjel mellem de to Modstandere, at medens Angriberen har besluttet Et og udfører noget Andet, er Forsvarerens Opgave klar og bestemt, og Udførelsen deraf paa faa, af Kampens Gang fremkaldte Undtagelser nær sammenfaldende med den for Forsvaret trufne Disposition. Det vil for Angriberens Vedkommende erindres, at General Wrangel ikke tilsigtede d. 23de April at levere et Slag, men kun at foretage en Opmarche til Kurgraven og i Højde med denne og derpaa den 24de med højre Fløj af sit Armeecorps at beskæftige vor ved Slesvig staaende Hær i Fronten, medens den

Oversigt over  
Begivenhederne  
den 23de og 24de  
April

venstre Fløj pousseredes frem i vor højre Flanke, og samtidigt de Øst om Slien dirigerede Tropper, der den 23de antoges at ville kunne staae i Angel, om muligt ved Hjælp af en Rejsning af Befolkningen dersteds truede vor venstre Flanke og Ryg og spærrede Vejen til Holdnæs. Denne Disposition maa sikkert erkjendes for vel begrundet i Terrainets Beskaffenhed og i vor Hærs Stilling og naturlige Opgave navnlig under den Forudsætning, at Stillingen ved Slesvig, saaledes som man antog i det preussiske Hovedkvarter, var stærkt forskandset. En vel ledet og heldig Udførelse af de tilsigtede, omgaaende Bevægelser vilde uvilkaarligt have neutraliseret vor Styrke i Fronten og sandsynligvis tvunget den til af Hensyn til Retraitevejenes ringe Antal og Beskaffenhed at opgive Forsvaret, inden Stillingens defensive Fordele havde kunnet benyttes i større Udstrækning. Men hele denne Disposition faldt, som det er seet, fuldstændigt sammen, idet den fjendelige, højre Fløjcolonnes fortsatte Fremrykning ud over det bestemte Maal gav Anledning til, at der netop der, hvor Fægtningen skulde have været henholdende og beskæftigende, udviklede sig en hidsig Kamp. Denne Kamp antog dels ved den Modstand, Angrebet mødte i Fronten, dels ved vor 1ste Infanteri-Brigades Flankeangreb over Bustrup-Slugten saa store Dimensioner, at General Wrangel ansaa det for nødvendigt at opgive Marchen af sin venstre Fløjcolonnes Gros i vestlig Retning og den derved tilsigtede Omgaaen af vor højre Fløj og trække disse Tropper til sig S. for Bustrup, hvorhen Colonnens Avantgarde alt var dragen med ved den højre Fløjcolonnes Fremrykning. Ved en Forsømmelighed ved Ordrens Overbringelse kom vel denne Dispositionsforandring kun til at omfatte en Del af bemeldte

Gros, men Formindskelsen var dog stor nok til at foranledige, at General Bonin ikke ansaa sig for stærk nok til at støtte Angrebet i Fronten ved en Fremrykning fra Kurgraven N. for Kl. Reide, der under de forandrede Forhold maatte ansees for meget ønskelig, og at denne Fremrykning derfor standsedes i flere Timer, saa at Colonnens Deltagelse i Kampen blev uden væsentlig Indflydelse paa Slagets Udfald. — Ogsaa det Øst om Slien detacherede Commandos omgaaende Bevægelse blev uden Betydning, da Major Zastrow ved en, som det synes, egenmægtig Ordre fra Prindsen af Noer standsede sin Marche ved Østerby, og da den Modstand, han senere mødte ved Mysunde, foranledigede, at kun en mindre Friskareafdeling den 23de overskred Slien og rykkede ind i Angel, hvor den planløst ilede omkring fra Sted til andet, og hvor den, da den ikke fandt den forventede, active Tilslutning hos Befolkningen, og ej heller Posteringen ved Mysunde lod sig skræmme bort ved dens Demonstrationer, ikke opnaaede andet Resultat end Overrumplingen af et mindre, detacheret Commando og Erobringen af nogle Trainvogne. Da de øvrige Friskareafdelinger sent paa Dagen den 23de samt den 24de naaede over Slien, var det forsilde, til at de kunde erholde nogen Indvirkning af Betydenhed paa vor Hærs Retraite til Flensborg.

Hvad selve Kampen ved Slesvig angaaer, da paa-trænger der sig ved Betragtningen deraf strax det mærkelige Forhold, at de gjentagne Dispositionsforandringer paa Fjendens Side næsten udelukkende skyldtes Initiativer, der toges af Førerne for de mindre Hærafdelinger, og at Overcommandoens Virksomhed paa de fleste Punkter indskrænkede sig til at bøde paa den Mangel paa



Samvirken af Afdelingerne og Vaabenarterne, som paa denne Maade nødvendigvis maatte opstaae. Det var saaledes en enkelt Afdeling, endog en Underafdeling, der først brød Dispositionen og derved fremkaldte den hidsige Fægtning i Bustrup, der paa den anden Side ingenlunde førtes med den Kraft, som den efterhaanden tilstedekomne, fjendlige Styrke maatte have kunnet udvikle mod vor svage Besætning der.

Da Kampen om Bustrup var endt, besluttede General Wrangel at standse den fremadgaaende Bevægelse, men Königs-Regimentets fortsatte Fremrykning drog ham atter bort fra denne Beslutning og fremkaldte den langvarige og haardnakkede Kamp om Pulverholz, der efterhaanden foranledigede Tilkaldelsen af de forhaanden værende Reserver og efter den sidste Kamp om Thiergarten førte til Erobringen af det Terrain, som efter den oprindelige Disposition skulde have været Skuepladsen for Kampen den 24de.

Men denne Uoverensstemmelse mellem den fjendlige Overcommandos Beslutninger og de i Kampen udviklede Afdelingers Færd gav sig ikke blot tilkjende i de Dispositionsforandringerne, som foretoges, men ogsaa i den ufuldstændige Samvirken, som fandt Sted imellem de forskjellige Vaabenarter. Navnlig sporedes dens Virkning i den ringe Anvendelse, som ved Angrebet gjordes af Artilleriet, der paa enkelte Undtagelser nær saa godt som slet ikke blev brugt, og hvis Tilstedeværelse og Virksomhed ligeover for vort Artilleri især savnedes under Kampen ved Pulverholz, der ved en kraftig Understøttelse af dette Vaaben muligen langt hurtigere vilde kunne have været bragt til Afslutning.

Angrebet paa den danske Hær ved Slesvig den 23de April fremtræder saaledes ikke som en

samlet og planmæssigt gennemført Helhed, men som en Række Brudstykker, tildels betingede af Forsvarerens Optræden, og om det end fængsler Interessen, saa er denne dog hovedsagelig knyttet til det Ualmindelige i de fremkomne Forhold og mindre til Resultaterne i strategisk og taktisk Henseende, der vilde have været betydeligere ved en bestemt og under Kampens vekslede Omstændigheder planmæssig Gjen-nemførelse af Dispositionen.

Vender man sig dernæst til Forsvaret, da maa det sikkert erkjendes for grundet paa en rigtig Opfattelse af Forholdene, at den danske Overcommando besluttede sig til en forskjellig Disposition derfor, eftersom Fjenden angreb samme Dag, som han rykkede frem mod Stillingen, eller opsatte Angrebet til den paafølgende. I første Tilfælde var det naturligt, efter en indledende, mindre Kamp ved Dannevirke at udføre Hovedforsvaret i Gottorp-Hysby-Stillingen, idet Terrainet her egner sig særdeles vel til et sejt og haardnakket Forsvar, og man i dette Tilfælde mindre vilde have at frygte for, at der var forberedt saadanne omgaaende Bevægelser af den højre Fløj, at Retraiten kunde blive mislig. Standsede derimod Fjenden foran Stillingen for først den næste Dag at foretage Angrebet, var der Sandsynlighed for, at han i Løbet af Aftenen og Natten vilde træffe Dispositioner, hvorved en Omgaaen navnlig af Stillingens højre Fløj den paafølgende Dag kunde være saa vidt forberedt, at man under den ulige Kamp i det indviklede Terrain kunde staae Fare for enten meget tidligt at maatte opgive Benyttelsen af Stillingens defensive Fordele, eller at maatte gaae tilbage under mislige Forhold. I dette Tilfælde maatte det derfor formentligt erkjendes for rigtigt, at Overcommandoen

vilde føre Hovedkampen i Taterkro-Stillingen, der dels var mere sammentrængt, dels under de daværende Forhold tilbød en kraftig Medvirkning af Artilleriet, dels endelig ved den gode Oversigt, der her havdes over Fløjene, ikke frembød nogen Fare for, at Forsvareren uformodet og ad korte Veje skulde blive omgaaet. Ligeledes var Retraiten fra denne Stilling til den mellem Arnholt Sø og Langsø let at iværksætte, og Nærheden af denne Retraitestilling samt dens øvrige, gunstige Betingelser for Optagelsen af Armeecorpset, naar Kampen i Taterkro-Stillingen maatte opgives, kunde kun bidrage til, at man med større Ro og Udholdenhed vilde kunne udføre Forsvaret i sidstnævnte Stilling.

Angaaende Sikkringen af det i og ved Slesvig cantonnerende Armeecorps tør det vel siges, at denne i det Hele var meget svag og langt fra frembød Sikkerhed for, at Forposterne kunde yde tilstrækkelig Modstand mod en stærk og rask fremtrængende Fjende, til at Armeecorpsets Afdelinger kunde komme tilstede paa de dem anviste Punkter. Ligeledes maa det fremhæves som en ligefrem Fejl ved det hele Forpostarrangement, at man ikke med nogenlunde passende Kræfter havde sikket Vejen fra Brekendorf, der, som det er seet, kun var observeret af en mindre Cavaleriafdeling. Denne Sikkring var ikke alene naturlig, da den nævnte Vej er en af Hovedvejene, der føre ind mod Stillingen, men saa meget mere nødvendig, som en Cavaleriafdeling var lagt i Cantonnement umiddelbart N. for Selk i Vedelspang samt i Bustrup, og der ikke ved Dannevirkevold havdes Tropper disponible til Optagelse af Kampen, idet hele Avantgarden var indquarteret i Friederichsberg. Den uheldige Følge heraf viste sig ogsaa strax derved, at Fjendens Frem-

rykning uden Modstand ad den nævnte Vej kom saa overraskende, at vor Avantgarde først naaede Bustrup-Partiet, efterat Fjenden var trængt indenfor Dannevirkevold, og saaledes maatte tilkjæmpe sig en Del af det Terrain, som den ifølge Bestemmelsen skulde have havt inde ved Kampens Begyndelse.

Ved Ledelsen af selve Fægtningen sporer man hele Tiden Overcommandoens Indgriben, og de forskellige Ordre, der under Slagets Gang udgaa fra samme, vidne om, at den stadigt har sin Opgave, at yde en kraftig og sejt Modstand uden at sætte hele Hæren paa Spil, klart for Øje, og at den veed at benytte de Kræfter, der staa til dens Raadighed. Selve den eche-lonnerede Opstilling egnede sig godt til Løsningen af denne Opgave og begunstigede tillige Benyttelsen af Offensiven under Defensiven, hvorpaa denne Kamp afgiver flere interessante Exempler. Det sejge, vedholdende Forsvar af Bustrup-Partiet støttedes saaledes ved 1ste Infanteri-Brigades Flankeangreb over Slugten, der ikke blot bevirkede, at det fjendlige Artilleri maatte fortrække for ikke mere at vise sig, men endog fremkaldte en Situation, der af den fjendlige Overgeneral betegnedes som kritisk, og som medførte en betydelig Forandring i hans oprindelige Dispositioner. Ønskeligt vilde det sikkert have været, om denne Bevægelse var bleven udført med større Kræfter; Udsigten til at tilføje den ved Bustrup engagerede Del af de fjendlige Tropper et væsenligt Tab maatte formentligt hovedsagelig være betinget af Flankeangrebets ikke blot overraskende, men ogsaa overvældende Charakter; men det tør ved Bedømmelsen heraf ikke lades ude af Betragtning, at 1ste og 11te Linie-Bataillon alene stode til umiddelbar Raadighed i det belejlige Øjeblik, og at Engageringen af

flere Kræfter i denne Bevægelse meget let senere vilde kunne have compromitteret Forsvaret, idet allerede Anvendelsen af de nævnte Afdelinger i det omhandlede Øjemed laa udenfor den oprindelige Disposition for Kampen ved Slesvig.

Flankecorpset, der havde indtaget den for 2den Infanteri-Brigade oprindeligt bestemte Plads ved Ziegelei, førtes ved 1ste Infanteri-Brigades Tilbagegang frem mod Pulverholz og vedligeholdte her i Forening med Dele af flere andre Afdelinger den timelange, hæderlige Kamp paa de med Krat bevoxede Banker V. for Gottorp. Ogsaa paa dette Punkt søgte Overcommandoen at støtte Defensiven ved Offensiven, hvad der dels fremgik af Ordren til Oberst Juel om fra Oxevejen at foretage en Diversion mod Fjendens venstre Flanke, dels senere, da Kampen førtes mat fra den fjendlige Side, sporedes i Anordningen af 2den Infanteri-Brigades Flankeangreb, hvis Udførelse dog hindredes ved de anførte, tilfældige Omstændigheder. At dette sidste Angreb af vore to eneste, endnu intacte Batailloner ikke kom til Udførelse, tør iøvrigt paa Grund af Fjendens paa dette Tidspunkt endelig iværksatte Opmarche mod vor Hovedstyrkes højre Fløj og General Bonins Fremrykning neppe betegnes som uheldigt, da man derved beholdt Midler ihænde til at sikre sig en rolig Tilbagegang til Taterkro-Stillingen.

Med Hensyn til Kampens Enkeltheder i taktisk Henseende bemærkes, at Infanteriafdelingerne, tildels paa Grund af Terrainets særegne Beskaffenhed, næsten udelukkende fægtede i spredt Orden, hvad der paatrykkede Kampen det for denne Fægtningsmaade ejendommelige Præg, nemlig Ildvirkningens overvejende Ind-

flydelse paa Afgjørelsen paa de forskjellige Punkter og Vanskeligheden ved stadigt at fremkalde og vedligeholde en planmæssig og directe Samvirken mellem de enkelte Afdelinger. Selv ved de offensive Bevægelser fra vor Side spillede Formationen i Compagnicolonner Hovedrollen. Nærkamp fandt for Infanteriets Vedkommende kun Sted ved Gjenerobringen af Annettenhöhe.

Cavaleriets Rolle var under Slaget kun lidet fremtrædende. Det Terrain, hvori Hovedstyrken fægtede, gjorde ved sin Beskaffenhed Anvendelse af Cavaleri lidet gunstig. Armeecorpsets Cavaleri samledes derfor efterhaanden for Størstedelen ved Oxevejen, ad hvilken Cavaleri-Brigaden opererede til Sikkring mod omgaaende Bevægelser ad denne Vej. Bevægelser i forskjellige Retninger og Indtagelse af flere Stillinger var her det, hvortil Cavaleriets Virksomhed blev indskrænket; kun for en enkelt Escadron blev der ved Uheldet med de 2 Kanoner under Lieutenant Götzsche Anledning til en smuk Attaque ad Oxevejen.

Artilleriet havde en ikke ringe Andel i Forsvarets haardnakkede Gjennemførelse og ydede navnlig under Kampen om de med Krat bevoxede Banker V. for Gottorp de der kjæmpende Infanteriafdelinger en væsentlig Understøttelse ved at forhindre de fjendlige, sluttede Afdelinger i at trænge frem mod de af Førstnævnte forsvarede Punkter. — Med Undtagelse af Størstepartien af 2det Batteri (Bruun), som Overcommandoen holdt i Reserve ved Ziegelei og S. for Falkenberg, deltog hele Armeecorpsets Artilleri i Dagens Kamp. Batterierne fægtede ikke samlede, men spredte i Delinger og Halvbatterier.

Tilsidst blev ogsaa det ved Ziegelei i Reserve holdte Artilleri kaldt frem for at virke sammen med 2den Infanteri-Brigade under den paatænkte, offensive Bevægelse, men Opgivelsen af Angrebet og de øvrige, berørte Omstændigheder foranledigede, at dette Artilleri atter blev trukket tilbage og kort efter dirigeret til Taterkro-Stillingen, hvorhen Armecorpset under sit der efterhaanden samlede Artilleris Beskyttelse trak sig tilbage.

Samtlige Troppesafdelinger deltog hæderligt i den lauge og haardnakkede Kamp, og mange ere de Exempler, der af den foranstaaende Skildring ville kunne fremdrages paa saavel Befalingsmænds som Meniges udmærkede Tapperhed og Snarraadighed under vanskelige Forhold.

Under Hovedstyrkens Kamp ved Slesvig dækkedes den venstre Flanke af det ved Mysunde staaende Corps. Ved den Fasthed, hvormed Corpset hævdede sin Post under det mod samme rettede Angreb og selv efter Indtrædelsen af de i det Mindste tilsyneladende preciaire Forhold, hvorunder det ved Friskarernes uformodede Tilstedekomst paa den venstre Slibred blev stillet, opfyldte det sin Bestemmelse og beskyttede ikke alene paa Slagdagen Hovedstyrken mod Angreb fra denne Kant, men opholdt ogsaa Fjendens Fremtrængen her saa længe, at Armecorpsets Retraite ikke kunde foruroliges fra denne Side. —

Det danske Armecorps havde hæderligt begyndt Løsningen af sin vanskelige Opgave, at yde en kraftig Modstand mod den fremtrængende, overlegne Fjende. Vel havde det maattet vige, Tabene vare følelige, og Kræfterne, da Armecorpset samledes i Bivouaken mellem

Arnholt Sø og Langsø, stærkt medtagne, men Hærens Modstandsevne var ingenlunde brudt, og Overcommandoen fast bestemt paa atter at hyde Fjenden Spidsen. At man besluttede sig til at opgive Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø og først gjenoptage Kampen i Stillingen ved Bov, finder sin tilstrækkelige Forklaring i de derfor anførte Grunde; derimod maa det beklages, at Overcommandoen ved den Meddelelse, der tilgik den fra Krigsministeriet under Armeecorpsets Holdt ved Oversø, og ved Fjendens Passivitet ligeover for vor i Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø efterladte Arrieregarde lod sig berolige med Hensyn til Fortsættelsen af den fjendlige Invasion og under en uforholdsmæssigt svag Sikkring lod Størstedelen af Armeecorpset gaae i Cantonnement i selve Flensborg By. De foreliggende Omstændigheder kunde neppe retfærdiggjøre, at Tanken om det Vovelige i at lade en navnlig ukrigsvant Hær efter et tabt Slag og en derpaa følgende, anstrængende Marche overgive sig til fuldstændig Ro i en større By saa nær ved en overlegen Fjende, trængtes tilbage ved den Tryghed, som de modtagne, politiske Meddelelser fremkaldte, og ved Ønsket om at skaffe de stærkt medtagne Tropper nogen Hvile og god Forplejning. Navnlig maatte dette være betænkeligt i en By som Flensborg, hvor det umiddelbart omliggende Terrain ikke frembyder Holdepunkter af en saadan Betydning, at man ved en pludselig Allarmering vilde kunne haabe der at tilvejebringe en kraftig Modstand. Den forandrede Beslutning synes i ethvert Tilfælde med Nødvendighed at burde have medført, at der i tilstrækkelig Afstand fra Byen navnlig paa Hovedoperationslinien efterlodes en Arrieregarde, der



saavel ved sin Styrke som ved sin Sammensætning ydede fuldstændig Garanti for, at der vilde levnes det i Byen værende Armee-corps tilstrækkelig Tid til i Ro at kunne rømme samme og indtage den oprindeligt for det bestemte Stilling, naar Forholdene maatte nødvendiggjøre det. At de af Overcommandoen i saa Henseende trufne Forholdsregler imidlertid kun ufuldstændigt fyldestgjorde denne Fordring, vil den foranstaaende Skildring tiltrækkeligt have oplyst; den i Flensborg opstaaede Forvirring viste ikke blot sine Virkninger i den øjeblikkelige Uro og Forstyrrelse, men foraledigede ogsaa, at Overcommandoen ansaa det for rettest, at opgive det oprindeligt paatænkte Forsvar af Stillingen ved Bov og trække Armee-corpsets Hovedstyrke tilbage til Als.

De den 23de og 24de forefaldne Begivenheder bevirkede saaledes, at Overcommandoen opgav Frontalforsvaret paa Halvøen, og at Hertugdømmet Slesvig atter stod aabent for Fjenden, idet den ringe Styrke hovedsagelig af Cavaleri, som General Hedemann efterlod med Ordre til at iværksætte Retraitten i nordlig Retning, kun var istand til at observere Fjendens Bevægelser og hindre Strejferier af mindre, fjendlige Commandoer.

Tabet paa  
Fjendens Side  
ved Slesvig.

Kampen ved Slesvig havde kostet de fjendlige Tropper:

Af Faldne eller kort efter døde af deres Saar:

6 Officerer, 56 Underofficerer og Menige.

Af Saarede: 15 do. 351 do. do.

Af Fanger faldt 54 Underofficerer og Menige i vore Hænder.

Tabet paa vor Side var:

Af Faldne eller kort efter døde af deres Saar:

15 Officerer, 19 Underofficerer og 136 Menige.

Af Saarede: 21 do. 65 do. 347 do.

Af Sidstnævnte faldt 10 Officerer, 42 Underofficerer og 225 Menige i Fjendens Hænder; 3 Officerer, 40 Underofficerer og 206 Menige faldt usaarede i Fangenskab.

Vort totale Tab var saaledes: 39 Officerer, 124 Underofficerer og 689 Menige.

De Officerer, der fandt Heltedøden, vare:

Oberstlieutenant Magius, Commandeur for Avantgarden,

Major	Holm	af 3die Jægercorps,
Capitain	Neraae	„ 12te Linie-Bataillon,
—	Friederichsen, p. t.	Commandeur for 7de Linie-Bataillon.

—	Kurtzhals	af 11te Linie-Bataillon,
---	-----------	--------------------------

—	Mechlenborg	„ 12te — —
---	-------------	------------

—	Bonnichsen	„ 10de — —
---	------------	------------

—	C. F. F. Hveberg	„ 2det Jægercorps,
---	------------------	--------------------

—	Obel	„ 13de Linie-Bataillon
---	------	------------------------

Lieutenant	C. F. P. Stricker	„ 11te — —
------------	-------------------	------------

—	Rømeling	„ 11te — —
---	----------	------------

—	W. Tronier	„ 10de — —
---	------------	------------

—	F. H. B. Høyer	„ 11te — —
---	----------------	------------

—	N. J. Lund	„ 3die Jægercorps og
---	------------	----------------------

—	L. Blom	„ 10de Linie-Bataillon.
---	---------	-------------------------

De andre saarede Officerer vare:

Oberstlieutenant Krabbe, Commandeur for 13de Linie-Bataillon,

Major Schepelern, Commandeur for 1ste Jægercorps,

Major J. Ræder, Commandeur for 10de Linie-Bataillon,			
Capitain Bentzen	af 10de	—	—
Lieutenant J. L. F. Mathiesen	„ 1ste	—	—
— J. A. F. Husum	„ 10de	—	—
— L. N. Bruns	„ 3die Jægercorps.		
— Bie	„ 12te Linie-Bataillon,		
— E. D. Høst, Adjudant ved 1ste Infanteri- Brigade.			
— Hinck	af 13de Linie-Bataillon,		
— C. H. Baggesen	„ 1ste	—	—
— C. F. Bülow	„ 1ste Jægercorps,		
— C. C. Hansen	„ 11te Linie-Bataillon,		
— H. W. W. Beck	„ 1ste	—	—
— W. Schøning	„ 1ste	—	—
— H. Glahu	„ 1ste Jægercorps,		
— S. L. C. Rosen	„ 1ste	—	
— C. L. B. Petersen	„ 4de Linie-Bataillon,		
— A. W. Lillienskjold	„ 7de	—	—
— Thorkelin	„ 3die Jægercorps og		
— Castonier	„ 1ste	—	

Af disse faldt følgende i Fjendens Hænder:

Oberstlieutenant Krabbe, Lieutenanterne Mathiesen, Husum, Høst, Hinck, Baggesen, Hansen, Beck, Schøning og Glahu.

De usærede, fangne Officerer vare:

Ritmester C. F. F. Flindt og Lieutenant Gerlach, begge af 4de Dragon-Regiment, og Lieutenant H. R. Wedell Wedelsborg af 6te Dragon-Regiment.

Af Læger faldt følgende i Fjendens Hænder:

Brigadelæge Thune; Overlægerne Berthelsen og Eschricht, de constituerede Overlæger C. H. Gottschalch,

Lanng og Feveile, Underlægerne Winsløw og Lorck samt de constituerede Underlæger Reck og C. L. W. Fibiger. Disse bleve Alle tagne til Fange under Udøvelsen af deres Pligt.

Under Fægtningen ved Oversø var Fjendens Tab: Tabet paa Fjendens Side ved Oversø.

Af Faldne eller senere døde af deres Saar:

1 Officer og 2 Underofficerer og Menige.

Af Saarede: 1 do. 18 do. do.

Tabet paa vor Side var:

Af Faldne eller kort efter døde af deres Saar:

1 Officer, 1 Underofficer og 2 Menige.

Af Saarede: 3 do. 3 do. 23 do.

Tabet paa den danske Hørs Side ved Oversø.

Af Sidstnævnte faldt 3 Officerer, 3 Underofficerer og 19 Menige i Fjendens Hænder; 7 Officerer, 41 Underofficerer og 233 Menige faldt usaarede i Fangenskab.

Vort totale Tab i denne Fægtning var altsaa: 11 Officerer, 45 Underofficerer og 258 Menige.

Den faldne Officer var:

Oberstlieutenant Styrup, Commandeur for 2det Jægercorps.

De saarede Officerer vare:

Capitain Westergaard af 2det Jægercorps,

Lieutenant J. T. Hein „ 2det — og

— Beissenherz „ 2det —

De usaarede, fangne Officerer vare:

Capitain Scharffenberg og Lieutenant Borch af 2det Jægercorps, Oberst Astrup, Ritmester Bjerg, Lieutenanterne Morgenstjerne, Jessen og Sperling af 5te Dragon-Regiment. Detaillerede Tabslister for de to ovennævnte Fægtninger findes iøvrigt i Bilagene 23 og 24.

Tabet af Heste under de nævnte Affairer, hvilket hovedsagelig fremkaldtes ved Indhugget paa Oxevejen

af 1ste Escadron af 6te Dragonregiment, ved Afskjæringen fra Kosel af den af Oberstlieutenant Haxthausen udsendte Patrouille, ved Tilfangetagelsen af Lieutenant Gerlach med sit detacherede Commando samt ved Overrumplingen af 5te Dragon-Regiment i dets Cantonnements N. for Oversø, beløb sig ialt til ca. 150. — Foruden den ved Mysunde tabte Bagage og Proviand gik endel Proviand og Fourage ligeledes tabt ved Rømningen af Slesvig. Ved Udrykningen til Fægtningen blev det nemlig nødvendigt, strax at fordele Vogne til Brug for Tropperne ved de Saaredes Transport og til Disposition for Hovedkvarterets og Intendanturens Forage. Da de af Omegnen udskrevne og tildels først ved Executionscommandoer inddrevne Vogne kun vare komne tilstede i et utilstrækkeligt Antal, var der efter Afgivelsen i de ovennævnte Øjemed kun nogle faa Vogne tilbage til Transport af de i Magasinerne værende Beholdninger. Disse Vogne fortes paalæssede med hvad de kunde rumme af Proviand, til Stillingen mellem Arnholt Sø og Langsø\*), men Resten af Beholdningen, der navnlig bestod af Fourage, maatte efterlades og gik saaledes tabt.

---

\*) I Bivouaken mellem Arnholt Sø og Langsø uddeltes den medførte Proviand til Tropperne, men disses Forsyning kunde naturligvis paa Grund af det ringe Quantum kun blive meget sparsom; denne Omstændighed var saameget uheldigere, som Soldaterne ved det pludselige Opbrud i deres Kvarterer havde efterladt den Dagen forud for den 23de uddelte Proviand, og den Afdelingerne for paakommende Tilfælde tildelte Reserve-Portion for Størstedelen ikke var bleven opbevaret af Mandskabet til dens oprindelige Bestemmelse.

**Bilag.**

---



## Bilag 16 A.

### Note fra den preussiske Udenrigsminister, Baron Arnim, til den danske Gesandt i Berlin, Grev Plessen.

Le Soussigné a eu l'honneur de recevoir la note que Mr. le comte de Plessen, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de S. M. le Roi de Danemark a bien voulu lui adresser avanthier relativement à l'envoi de troupes Prussiennes dans le Duché de Holstein.

En réponse à cet office le Soussigné ne peut que répéter ici ce qu'il s'est déjà empressé de déclarer de vive voix à Mr. le Comte de Plessen en lui donnant l'assurance positive que la mesure militaire dont il s'agit, loin de porter un caractère hostile ou agressif contre le Danemark, n'avait été prise que dans le double but de protéger le territoire de la Confédération Germanique contre une violation dont il semble menacé, et de sauvegarder, en faveur d'un État Allemand et confédéré, des droits acquis auxquels un acte récent du Gouvernement Danois vient de porter une si grave atteinte. Mû par le sentiment des devoirs que lui impose l'esprit et la lettre de pacte fédéral, et fort de l'appui de la volenté nationale, le Roi, en présence d'un danger qui parait imminent, n'a pu hésiter à prendre, de concert avec plusieurs de Ses Alliés Allemands, l'initiative d'une attitude qui ne tardera sans doute pas à recevoir la sanction formelle de la Confédération Germa-



nique, et dont celle-ci, par l'organe de la Diète, s'empres-  
sera de se déclarer solidaire.

La Prusse en prenant cette attitude, ne méconnaît nullement les droits de Souveraineté que possède S. M. le Roi de Danemark en Sa Qualité de Duc de Slesvic-Holstein.

Aux yeux du Gouvernement Prussien ces droits ne sont pas moins sacrés que ceux des Duchés eux-mêmes. Il est fermement résolu à respecter et à maintenir les uns et les autres, et la protestation éventuelle qui renferme à cet égard la note de Mr. le Comte de Plessen lui semble dès lors sans objet.

D'ailleurs afin de donner une preuve éclatante de ses sentiments pacifiques ainsi que de son désir sincère d'écarter par une entente amiable toute possibilité d'une rupture ouverte, le Roi vient de charger Mr. le major de Wildenbruch de se rendre sans perte de temps auprès du Roi de Danemark pour offrir à S. M. Danoise sur les motifs et le but de la politique du Gouvernement Prussien tous les éclaircissements qui semblent les plus propres à rassurer la cour de Copenhague sur nos intentions et à opérer un rapprochement entre les vues, dont le cabinet du Roi déplore vivement la divergence.

En exprimant l'espoir que cette démarche sera appréciée par le Gouvernement de S. M. Danoise comme elle mérite de l'être et qu'elle ne restera pas sans quelque résultat satisfaisant, le Soussigné saisit etc. etc.

Berlin, ce 5 avril 1848.

(signé) Arnim.

---

## Bilag 16 B.

### Note fra den preussiske Major Wildenbruch til den danske Udenrigsminister, Grev Knuth.

Le Soussigné, envoyé en mission extraordinaire par S. M. le Roi de Prusse à S. M. le Roi de Danemark, a l'honneur de soumettre à S. Excll. le ministre Danois des affaires étrangères encore une fois par cette note écrite, en conformité avec l'explication verbale, le but de sa mission, qui est d'exposer à S. M. le Roi de Danemark les vues du Gouvernement Prussien sur la question Slesvico-holsteinoise et d'offrir sa coopération entière du moment que le Gouvernement Danois voudrait se résoudre d'essayer une résolution pacifique du litige concernant les Duchés. La Prusse ne veut ni peut déroger aux résolutions de la Diète sur les questions qu'elle comprendra sous sa compétence. Elle ne peut qu'expliquer ses propres vues sur la solution éventuelle de ce litige et préparer la voie à cette solution. La Prusse désire avant tout conserver les Duchés de Slesvig et de Holstein à leur Roi-Duc et elle est très éloignée de vouloir servir ou ses propres intérêts ou l'ambition d'autres personnes. Il est dans l'intérêt du Danemark et de tous les états voisins que les Princes Allemands interviennent puissamment dans cette affaire, et le seul désir d'empêcher les éléments radicaux et républicains de l'Allemagne d'intervenir d'une manière désastreuse a poussé la Prusse aux démarches qu'elle a faites. Le but de l'entrée de troupes Prussiennes en Holstein était la protection d'un territoire de la confédération et d'empêcher que les éléments républicains de l'Allemagne, auxquels les Duchés auraient pu faire appel comme à un dernier moyen de propre conservation, ne ce fissent maîtres de cette affaire.

L'idée d'une république de Nordalbingue que déjà on

a prônée, serait sérieusement menaçante et pour le Danemark et pour les pays voisins Allemands. Dans cette position la Prusse attendra si le Danemark voudra prêter sa main à une conciliation pacifique. Le Soussigné est prêt à contribuer autant qu'il est dans son pouvoir à l'accomplissement de la condition première de négociation pacifique posée par S. M. le Roi de Danemark, c'est à dire que les troupes Prussiennes se retirent de la vieille parti de Rendsbourg. Une solution pacifique est encore possible. Elle ne le sera plus quand le Roi de Danemark, dans une lutte acharnée, aura pris une position vis-à-vis de ses sujets Allemands, lutte qui jamais ne pourra être le base d'une possession durable et paisible des Duchés, même dans le cas invraisemblable que le Danemark serait vainqueur dans cette lutte vis-à-vis de la puissance de toute l'Allemagne. Le propre intérêt du Danemark est le but de la Prusse; elle veut sa grandeur et son indépendance, qui lui paraissent menacées par la séparation des Duchés, — et elle est prête à y concourir.

Mais la seule base possible en est l'union pleine et entière du Slesvig et du Holstein comme état indépendant et inséparable, qui reconnaît son Duc héréditaire comme son maître, et non le Roi de Danemark. C'est dans le pouvoir du Danemark d'assurer cette union pour un temps futur. Le Soussigné est prêt à soumettre à son Gouvernement toute proposition que le Gouvernement Danois pourrait faire pour une solution pacifique éventuelle.

Le Soussigné saisit etc. etc.

Sonderbourg, le 8. Avril 1848.

(sign.) L. de Wildenbruch.

---

## Bilag 17.

### Bundesbeschluss vom 4ten April 1848.

1. Die Bundesversammlung erklärt in Gemässheit des Artikels 38 der Slussacte, dass Gefahr eines Angriffs für das deutsche Bundesland Holstein vorhanden ist, und spricht ihre volle Anerkennung für die in föderalem und nationalem Sinne von Preussen und den Staaten des 10ten Bundes-Armee-corps zum Schutz der Bundesgrenze in Holstein getroffenen Einleitungen aus;

2. Die Bundesversammlung, um eine einheitliche Leitung in die zu jenem Zwecke etwa noch ferner nothwendigen Massregeln zu bringen, ersucht Preussen, sich mit den Staaten des 10ten Armee-corps hierüber in's Einvernehmen zu setzen;

3. Die Bundesversammlung ist bereit, behufs Verhütung von Blutvergiessen und zum Zwecke der Herbeiführung einer gütlichen Einigung, die Vermittelung zu übernehmen, und ersucht Preussen, das Vermittelungsgeschäft Namens des deutschen Bundes auf der Basis der unverkürzten Rechte Holsteins, namentlich auch auf die staatsrechtliche Verbindung mit Schleswig zu führen.

Als selbstverständlich wird dabei vom Bunde vorausgesetzt, dass die Feindseligkeiten sofort eingestellt werden, und der status quo ante wiederhergestellt werde.

## Bilag 18.

### Bundesbeschluss vom 12ten April 1848.

Die Bundesversammlung sieht sich veranlasst, in Verfolg ihres Beschlusses vom 4ten April d. J. die schleswig-holsteinische Angelegenheit betreffend,

- 1) zu erklären, dass, falls dänischer Seits die Einstellung der Feindseligkeiten und die Räumung des Herzogthums Schleswig von den eingerückten dänischen

- Truppen nicht erfolgt sein sollte, dies zu erzwingen sei, um das durch den Bund zu schützende Recht Holsteins auf die Union mit Schleswig zu wahren;
- 2) da nach ihrer Ueberzeugung die sicherste Garantie jener Union durch den Eintritt Schleswigs in den deutschen Bund erlangt werden würde, Preussen zu ersuchen, bei dem Vermittelungsgeschäft möglichst auf diesen Eintritt hinzuwirken;
  - 3) sich dahin auszusprechen, dass der Bund die provisorische Regierung, welche sich mit Vorbehalt der Rechte ihres Herzogs und Namens desselben zur nothgedrungenen Vertheidigung der Landesrechte constituirte, als solche und in diesem Maasse anerkenne, und daher von der vermittelnden königlich preussischen Regierung erwarte, dass sie die Mitglieder dieser provisorischen Regierung und deren Anhänger in Schutz nehme.

## Bilag 19.

Tablliste for Fægtningen S. for Ekernfôrde den 21de April 1848.

Troppeafdeling.	Det hele Antal af									Det totale Tab			Anmærking.
	Døde			Saarede			Fangne			Officerer.	Underofficerer.	Menge.	
	Officerer.	Underofficerer.	Menge.	Officerer.	Underofficerer.	Menge.	Officerer.	Underofficerer.	Menge.				
5te Linie-Bataillon	n	1	4	n	1	7	n	n	n	n	2	11	
9de —	n	n	2	n	n	2	n	n	n	n	n	4	
1ste Jægercorps ...	n	n	3	n	2	7	n	n	n	n	2	10	
Summa...	n	1	9	n	3	16	n	n	n	n	4	25	

## Bilag 20.

### Bestemmelser angaaende Disciplinarforholdet i det beredne, frivillige Jægercorps.

§ 1. Corpset staaer under en Chef og et passende Antal Over- og Underbefalingsmænd, der vælges af Medlemmerne selv.

§ 2. Corpsets nærmeste Bestemmelse er at bruges til Forsvar mod fjendtligt Angreb i den Provinds, hvori enhver af dets Afdelinger oprettes, men det kan ogsaa efter Krigsministerens nærmere Bestemmelse anvendes i Fædrelandets Tjeneste paa anden Maade, dog saaledes, at det kun kommer til at virke som et afsluttet Hele om end i Forbindelse med andre Troppaafdelinger.

§ 3. Corpsets Medlemmer ere strængt undergivne den militaire Subordination saavel i Forhold til dets egne Befalingsmænd, som til andre af Armeens Officerer, under hvis Commando det maatte blive stillet. De militaire Respectlove have derimod ingen Anvendelse paa Corpset, men det tør forventes, at Sammes Medlemmer ville iagttage et saadant Forhold baade mod deres egne og Armeens øvrige Befalingsmænd, at den Agtelse, der skyldes disse Charger, ikke tilsidesættes.

§ 4. Overtrædelser af Subordinationspligten eller andre Tjenesteplichter ansees med Irettesættelser, passende Bøder, kortvarig Arrest (forsaavidt en saadan kan iværksættes) eller Udelukkelse af Corpset; men dersom Forseelsen er af en saadan Natur, at dens særdeles store Farlighed under en Krigstilstand er indlysende, bliver Straffen at bestemme i Henhold til Krigsartiklerne. Skulde egenlige, borgerlige Forbrydelser forekomme, saa bliver den Skyldige at aflevere til vedkommende civile Øvrigheder, og Sagen i det Hele at behandle efter den almindelige Lovgivnings Forskrifter. Men det tør vistnok med Sikkerhed forventes, at den Aand, som har kaldt Corpset tillive, ogsaa vil ved-

blive at virke i det og afgive det sikreste Værn imod enhver Art af Pligtovertrædelse.

§ 5. Til Undersøgelse og Paadømmelse af forefaldende Forseelser i Medfør af foregaaende Paragraph nedsættes af Corpsets Chef for hvert enkelt Tilfælde en Ret, bestaaende af et ulige Antal Dommere og idetmindste 5, tagne af Corpsets Medlemmer, saavel Befalingsmænd -som Menige, og Dommen bestemmes da ved Stemmeferhed. Skal Nogen tiltales i Henhold til Krigsartiklerne, requireres en Auditeur til at lede Undersøgelsen og Krigsretsforhandlingerne.

§ 6. Enhver Befalingsmand kan tildele sine Undergivne passende Irettesættelser. Derhos er enhver Befalingsmand berettiget til at belægge en Undergiven med Arrest, naar en Forseelse under Tjenesten fremtræder saaledes, at den øjeblikkelige Anvendelse af et saadant Tvangsmiddel kan ansees fornøden, men der bor da herom ufortøvet gjøres Melding til Corpsets Chef, som har at bestemme hvad der videre skal foretages i Sagen.

Det Kgl. Generalauditoriat for Landetaten,  
den 15de April 1848.

A. W. Scheel.

---

**Bilag 21.**  
**General-Styrkeliste**

over det Nørrejydske Armeecorps efter Styrkelisterne fra den 20de April 1848.

Troppeafdeling.	Under Gevær.					Syge.					Commanderte.					Arresterede og Absenterede.					Noncom-	Rideheste.			Train-	
	Officerer.	Underofficerer.	Spillemænd.	Overkonstabler eller Undercorporaler.	Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Spillemænd.	Overkonstabler eller Undercorporaler.	Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Spillemænd.	Overkonstabler eller Undercorporaler.	Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Spillemænd.	Overkonstabler eller Undercorporaler.	Menige.	Officerspassere.	Egne.	Tjenestheste.	Syge.	Tjenstgjørende.	Syge.
Ingenieurcompagniet .....	4	4	1	7	71	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	5	»	7	»	38	»
Det 6te Bateria (Fuhrmann).....	4	7	3	16	122	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	»	24	1	89	2
— 2det — (Bruun).....	3	7	2	19	126	»	»	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	28	»	91	»
— 3die — (Jessen).....	3	8	2	14	117	»	»	»	»	6	»	»	»	1	3	»	»	»	»	»	7	»	27	1	86	6
— 5te — (Dinesen).....	3	5	2	9	53	»	»	»	»	5	1	1	»	3	27	»	»	»	»	»	5	»	15	»	82	»
2den Husar-Escadron .....	5	8	2	8	101	»	1	»	»	»	1	3	1	»	9	»	»	»	»	»	5	4	128	2	»	»
3die Dragon-Regiment .....	17	38	11	28	392	»	»	»	»	8	4	9	»	2	27	»	»	»	»	»	26	11	492	41	6	»
4de Dragon-Regiments 1ste Escadron	4	11	3	8	90	»	»	»	»	1	»	»	»	»	21	»	»	»	»	»	4	»	136	6	»	»
— 2den —	3	9	3	6	88	»	3	»	»	11	»	»	»	»	6	»	»	»	»	»	4	3	122	10	»	»
5te Dragon-Regiment .....	20	36	13	30	365	»	»	»	»	12	1	4	»	»	42	»	»	»	»	»	28	12	464	19	8	»
6te — .....	15	40	12	31	410	1	2	»	»	20	6	6	»	1	39	»	»	»	1	»	28	12	573	44	7	»
Detachment af 4de Dragon-																										
Regiments 4de Escadron.....	1	2	1	2	21	»	»	»	»	1	1	2	»	2	22	»	»	»	»	»	»	»	52	6	»	»
Livgarden til Fods .....	16	37	19	50	337	1	»	»	»	5	1	3	1	1	13	»	»	»	»	»	21	2	1	»	6	»
1ste Linie-Bataillon.....	13	26	13	70	597	3	5	»	2	28	2	9	2	5	106	»	»	»	1	1	19	2	1	»	6	»
2den — .....	15	22	10	65	559	5	4	»	11	72	4	17	5	8	115	»	»	»	»	»	27	2	3	»	10	»
4de — .....	18	35	6	73	504	»	1	»	2	42	5	13	5	7	177	»	»	»	»	»	20	2	1	»	6	»
5te — .....	13	30	9	60	703	1	»	1	2	23	1	9	6	9	13	»	»	»	»	»	12	»	»	»	4	»
7de — .....	15	27	11	70	565	»	2	»	2	27	3	10	5	1	57	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»
9de — .....	15	33	8	77	640	»	»	»	1	16	2	7	4	2	64	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»
10de — .....	17	29	11	56	541	»	2	2	1	23	1	9	4	9	64	»	»	»	»	»	28	2	1	»	6	»
11te — .....	14	30	13	62	610	»	1	»	3	38	2	7	2	13	58	»	»	»	»	1	20	2	1	»	12	»
12te — .....	14	29	12	67	578	1	2	»	1	34	2	7	2	12	60	»	»	»	»	»	18	»	3	»	1	»
13de — .....	9	22	12	52	490	»	1	»	1	12	7	7	3	6	74	»	»	»	2	1	27	»	5	»	»	»
1ste Jægercorps.....	19	29	15	68	602	»	1	1	»	24	»	4	»	5	59	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»
2det — .....	16	34	14	63	651	1	3	»	1	33	1	1	»	16	8	»	»	»	»	11	22	2	»	1	5	»
3die — .....	14	29	14	69	605	2	2	2	2	58	2	5	»	9	43	»	»	»	»	»	25	3	2	»	4	»
Espingolbatteriet .....	3	2	2	3	82	»	»	»	»	»	3	1	»	1	14	»	»	»	»	»	7	»	6	»	49	»
Summa ...	293	589	224	1083	10020	15	30	6	29	508	50	134	40	113	1122	»	»	»	4	14	367	59	2092	131	524	8



## Bilag 22.

### Bestemmelser angaaende Forfremmelser i Hæren.

Det kan ikke længere og mindst under nærværende Omstændigheder ansees for hensigtsmæssigt, at Avancementet i Armeen fremdeles skeer som hidtil. Ikke heller er det tilstrækkeligt, at en enkelt, særdeles glimrende Daad undtagelsesvis tilsteder Afvigelse fra Anciennetets-systemet; men ligesom Retfærdigheden æsker, at særdeles Dygtighed finder sin Belønning, saa fordrer Statens Interesse ogsaa, at en saadan maa finde Anvendelse. Indtil en fuldstændig Avancementslov kan udgaae, har Hs. Maj. Kongen derfor under 1ste dennes allernaadigst approberet følgende nærmere Bestemmelser:

Med Undtagelse af Eleverne ved Landcadetacademiet og ved Hojskolen, der efter absolveret Examen afgaae som Officerer paa den i allerhøjeste Avancementsbestemmelser af 28de April 1842 Litr. A. I. 1. foreskrevne Maade, kan Ingen ansættes i Armeen paa anden Maade end i Menigmands Stilling og kan ikke avanceres til Underofficer, forinden han har gjort 2 Maaneders Tjeneste. Saafremt hans Corps er i activ Krigstjeneste, kan han dog ved udvist, særdeles. Iver og Vaabendygtighed forfremmes i kortere Tid.

Indtil videre kan  $\frac{1}{4}$  af de vacante Secondlieutenantspladser besættes med særdeles duelige Underofficerer paa derom skeet, speciel Indstilling fra vedkommende Chef. Der tages ved denne Lejlighed ikke mindre Hensyn til Vedkommendes Moralitet, Charakter, Dannelse og almindelige Agtelse end til hans praktiske Duelighed, ligesom hans boglige Dygtighed heller ikke tør lades ude af Agt. Udmærket Forhold i Krigen vil naturligvis være en særdeles Grund til Forfremmelse. Denne Underofficerernes Ret til Oprykning gjælder kun om Infanteriet, Jægerne og Cavaleriet. For de specielle Corps ville Bestemmelser desangaaende først blive truffne, naar nærmere Indstilling derom er skeet.

Fra Secondlieutenant til Premierlieutenant skal Avancementet i Reglen skee efter Anciennitet; dog kan der for særdeles Iver og Duelighed i Fredstid saavelsom for udmærket Krigsdaad gjøres særlig Indstilling.

Fra Premierlieutenant til Ritmester eller Capitain avanceres  $\frac{3}{4}$  efter Anciennitet, og  $\frac{1}{4}$  efter Valg.

Fra Capitain eller Ritmester til Major skeer Halvdelen af Avancementerne efter Anciennitet, og den anden Halvdel efter Valg.

Fra Major opad skeer Avancementerne udelukkende efter Valg.

Til Valgavancementerne skeer Indstillingen af vedkommende Chefer, og vil der vorde anordnet hensigtsmæssige Inspectioner til at prøve, hvorvidt de foreslaæde Valg ere begrundede i Ret og Føje. Af alle de foreslaæde Candidater indstiller Krigsministeren den, som han finder bedst befojet til allernaadigst Udnævnelse.

Forestaaende Bestemmelser meddeles herved.

Kjøbenhavn i Krigsministeriet den 8de April 1848.

**A. F. Tscherning.**

---

Tablliste for Slaget ved Slesvig den 29de April 1864.

Troppeafdeling.	Døde			Saarede						Usaarede			Det totale Tab			Anmærking.
				Paa vore Lazarether			Fangne			Fangne						
	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	
Livgarden til Fods....	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	"	3	Syge paa Lazarethet i Slesvig.	
1ste Linie-Bataillon ...	"	4	25	"	2	15	4	12	51	"	5	16	4	23		107
2den — ...	"	"	1	"	1	3	1	"	3	"	"	7	1	1		14
4de — ...	"	1	8	1	1	11	"	"	11	"	1	3	1	3		33
5te — ...	"	"	1	"	"	3	"	"	"	"	2	10	"	2		14
7de — ...	1	"	11	1	2	18	"	1	9	"	1	4	2	4		42
9de — ...	"	1	2	"	2	15	"	"	14	"	"	"	"	3		31
10de — ...	3	"	5	2	2	9	1	1	7	"	1	7	6	4		28
11te — ...	4	6	14	"	2	3	1	9	26	"	8	52	5	25		95
12té — ...	2	1	11	1	3	8	"	2	27	"	3	18	3	9		64
13de — ...	1	"	13	"	"	3	2	1	7	"	8	29	3	9		52
1ste Jægercorps.....	1	1	10	4	2	18	1	2	16	"	5	12	6	10		56
2det — .....	1	2	6	"	2	5	"	3	11	"	"	5	1	7		27
3die — .....	2	2	13	2	3	8	"	6	29	"	2	11	4	13		61
3die Dragon-Regiment.	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	7	"	1		7
4de — .....	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	9	2	1		9
5te — .....	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"		2
6te — .....	"	"	13	"	1	2	"	4	6	1	2	7	1	7	28	
3die Batteri (Jessen) ...	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1	
5te — (Dinesen) ..	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1	"	"	2	
6te — (Fuhrmann)	"	"	3	"	"	1	"	1	6	"	"	2	"	1	12	
Espingobatteriet .....	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1	
Ingenieurdetachmentet	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1	"	
Summa...	15	19	136	11	23	122	10	42	225	3	40	206	39	124	689	

Bilag 23.

Tablliste for Fægtingen ved Oversø den 24de April 1848.

Bilag 24.

Tropeafdeling.	Døde			Saarede						Usaarede Fangne			Det totale Tab			Anmærkning.
				Paa vore Lazarether			Fangne									
	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	Officerer.	Under-officerer.	Menige.	
2det Jægercorps.....	1	1	2	"	"	2	3	3	18	2	32	169	6	36	191	
5te Dragon-Regiment..	"	"	"	"	"	2	"	"	1	5	9	64	5	9	67	
Summa...	1	1	2	"	"	4	3	3	19	7	41	233	11	45	258	

## Trykfejl.

Side			
234	Corpus 7de L. f. n.	omtalte preussiske, læs: omtalte, preussiske.	
235	— 6te - f. o.	for at, læs: for, at	
239	— 2den - f. n.	Genemigen, læs: Genehmigen	
253	— 11te - f. n.	Allerhöchsdieselben, læs: Allerhöchst-dieselben.	
257	— 1ste - f. n.	Leilighed, læs: Lejlighed.	
262	— 6te - f. o.	sikkre mod, læs: sikkre sig mod.	
273	— 1ste - f. o.	Øie, læs: Øje.	
317	— 4de - f. n.	Husby, læs: Hysby.	
322	— 6te - f. n.	sterre taktisk, læs: større, taktisk.	
323	— 15de - f. o.	gjældende:, læs: gjældende.	
324	— 3die - f. n.	ventre, læs: venstre.	
328	— 10de - f. o.	Arbeider, der, læs: Arbejder der.	
353	— 3die - f. o.	} raskt, læs: rask.	
365	— 12te - f. o.		
379	— 5te - f. o.		
381	— 6te - f. o.	heire, læs: højre.	
395	— 15de - f. o.	Scharffenborg, læs: Scharffenberg.	
402	— 3die - f. o.	Batall-	
	— 4de - f. o.	lonens, læs: Bataillonens.	
402	— 14de - f. o.	sydligo, læs: sydlige.	
402	— 1ste - f. n.	Dækning af, læs: Dækning mod.	
424	— 3die - f. n.	Galop tilbage, læs: Galop.	
426	— 12te - f. n.	raskt, læs: rask.	
509	— 13de - f. o.	Defilee, læs: Defilé.	
517	— 4de - f. o.	om hvorlænge, læs: om, hvorlænge.	